

Regeringens proposition

1976/77: 150

med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78, m. m. (kompletteringsproposition);

beslutad den 21 april 1977.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

INGEMAR MUNDEBO

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till statsbudget för budgetåret 1977/78 som lades fram i årets budgetproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet skulle minska med 700 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i årets budgetproposition. Sålunda förutses nu ett underskott om ca 13,7 miljarder kr. För budgetåret 1977/78 beräknades i budgetpropositionen ett underskott om ca 15,7 miljarder kr. De nya beräkningarna visar ett underskott av ca 13,9 miljarder kr.

I propositionen föreslås att den i budgetpropositionen föreslagna höjningen av det allmänna barnbidraget skall genomföras redan den 1 juli 1977. Vidare läggs förslag fram om vissa besparingsåtgärder m. m. rörande statsbudgeten.

I särskilda bilagor redovisas den reviderade finansplanen 1977, det reviderade budgetförslaget 1977/78 samt departementens besparingsförslag m. m.

Vidare redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1977 och en långtidsbudget för budgetåren 1977/78—1981/82.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsråden Bohman, Turesson, Gustavsson, Mogård, Troedsson, Mundebo, Wikström, Johansson, Friggebo

Proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78, m. m. (kompletteringsproposition)

Statsrådet Mundebo anför: Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1976/77: 100) förelagt riksdagen ett förslag till statsbudget för budgetåret 1977/78. På de punkter där förslaget upptog endast beräknade belopp har regeringens förslag sedermera redovisats i särskilda propositioner.

Enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § riksdagsordningen skall regeringen — förutom förslaget till statsbudget i budgetpropositionen — avge ett särskilt förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för det kommande budgetåret i den s. k. kompletteringspropositionen. Detta förslag bör nu lämnas till riksdagen. I samband därmed bör regeringen redovisa sin bedömning av den ekonomiska politiken i en reviderad finansplan. Likaså bör en reviderad nationalbudget tillställas riksdagen.

Statsråden föredrar de delar av förslaget till kompletteringsproposition som faller inom vederbörandes ansvarsområde. Anförandena redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Mundebo hemställer att regeringen i en gemensam proposition förelägger riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder som de har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder som föredragandena har hemställt om.

Regeringen förordnar att de anföranden och förslag som har upptagits i underprotokollen skall bifogas propositionen som *bilagorna 1—7*.

EKONOMIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Föredragande: statsrådet Bohman

**Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78
såvitt avser reviderad finansplan**

1 Den internationella utvecklingen

Det är nu två år sedan konjunkturåterhämtningen började i Förenta staterna och Japan. För flertalet länder i Västeuropa är uppgången ett och ett halvt år gammal. Den internationella produktionstillväxten var mycket snabb i slutet av 1975 och början av 1976. Därefter blev konjunkturuppgången avsevärt långsammare. Tillväxttakten för den privata konsumtionen minskade och lagerutvecklingen spelade en allt mindre roll. Ökningen av investeringarna var inte tillräckligt stark för att bära upp en hävdad tillväxt under andra hälften av förra året. Avsaktningen i konjunkturuppgången avspeglades på arbetsmarknaden och arbetslösheten nådde åter den rekordhöga nivån från den tidigare lågkonjunkturen. Inflationen fortsatte dock att bromsas även om den fortfarande var hög i flertalet länder.

Den ekonomiska politiken i de tongivande industriländerna har under de senaste åren haft inflationsbekämpningen som främsta mål. Under 1976 tog sig detta uttryck i en omläggning av politiken i restriktiv riktning. Denna tidiga återgång till en försiktig finans- och penningpolitik torde vara speciellt kännetecknande för denna konjunkturuppgång. Inom ramen för samarbetet i OECD uttryckte medlemsländernas regeringar förra året sitt stöd för en gemensam tillväxtstrategi till 1980. Den centrala tanken var, att konjunkturuppgången inte fick bli så snabb att den blåste nytt liv i inflationen. Den måste dock bli tillräckligt hävdad för att successivt kunna nedbringa arbetslösheten. Inflations- och arbetslöshetsbekämpning skulle således ske parallellt och med en förväntad successiv framgång på båda dessa fronter.

Dessutom syftade strategin till att utjämna de stora skillnaderna mellan medlemsländerna bl. a. med avseende på bytesbalansutvecklingen.

Sålunda skulle de starkare länderna, dvs. de med god bytesbalanssituation och förhållandevis låg inflation, upprätthålla en hög tillväxttakt i den inhemska efterfrågan i syfte att underlätta en exportledd konjunkturuppgång i underskottsländerna. För att strategin skulle kunna bli framgångsrik ansågs att OECD-ländernas samlade bruttonationalprodukt (BNP) årligen måste öka med i genomsnitt 5 % eller något därutöver åren 1976—1980.

Den internationella konjunkturutvecklingen under 1976 präglades av svikna förhoppningar i flera hänseenden. Den avsaktande tillväxttakten ledde till osäkerhet om vart konjunkturen var på väg vilket försvagade och försenade den förväntade investeringsuppgången. En ofördelaktig kostnadsbild, en hög importtillväxt och en svagare återhämtning än väntat av exporten förvärrade situationen för det stora antal underskottsländer som ser sig nödsakade att hålla tillbaka ökningen av den inhemska efterfrågan för att komma i balans gentemot omvärlden. Ansvar för den fortsatta expansionen har därmed i hög grad kommit att falla på de länder som har möjlighet att låta den inhemska efterfrågan stiga förhållandevis starkt, dvs. främst Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. OECD-länderna har under 1976 — med OECD:s tillväxtstrategi som måttstock — varit mindre framgångsrika i att åstadkomma en bättre fördelning av över- resp. underskott i bytesbalansen och i att få ned arbetslösheten. Däremot har de lyckats bringa ned inflationen något snabbare än väntat.

Den bedömning av den internationella konjunkturutvecklingen för 1977 som gjordes i årets finansplan står sig i allt väsentligt. En liten justering i optimistisk riktning torde dock vara befogad. Konjunkturkurvan ser ut att peka något kraftigare uppåt mot slutet av året. Sedan finansplanen skrevs har regeringarna i Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland föreslagit åtgärder för att befästa och förstärka konjunkturuppgången. Åtgärderna torde dock få en begränsad effekt på utvecklingen under 1977. Konjunkturuppgången förväntas bli starkast i Förenta staterna och Japan där BNP-tillväxten torde bli ca 5,5 %. I Västeuropa beräknas uppgången däremot bli åtskilligt svagare. Det beror framför allt på att Storbritannien, Italien och i viss mån även

Tabell 1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa länder 1974—1977
Årlig procentuell förändring

	1974	1975	1976	1977
Förenta staterna	-1,8	-1,8	6,1	5,5
Japan	-1,3	2,1	5,8	5,5
Förbundsrepubliken Tyskland	0,4	-3,2	5,5	4,5
Övriga OECD-länder	2,9	-1,6	3,5	2,5—3
OECD totalt	0,3	-1,4	5,0	4—4,5

Källor: OECD. Ekonomidepartementet svarar för bedömningarna för 1977.

Frankrike bedriver en återhållande politik för att förbättra kostnads- och bytesbalansläget. Dessutom torde den västtyska produktionstillväxten knappast bli större än 4—4,5 %, vilket ändå innebär en viss korrigering uppåt jämfört med bedömningarna i finansplanen. Flertalet av de mindre länderna kommer med all sannolikhet att få en svag tillväxt i den inhemska efterfrågan. Detta torde bl. a. bli fallet för sådana stora mottagare av svenska exportvaror som Danmark och Finland. För OECD-området i sin helhet förutses en produktionsökning 1977 med inemot 4,5 %.

Lagerförändringarna beräknas i år få en relativt liten betydelse för konjunkturförloppet i flertalet stora länder. Den privata konsumtionen och investeringarna väntas främst bära upp den ekonomiska expansionen. En avvaktande hållning till risktagande och nyinvesteringar har hittills kännetecknat konjunkturuppgången. I Storbritannien, Förenta staterna och även i Förbundsrepubliken Tyskland ser det nu emellertid ut att kunna bli en rätt god ökning av industriinvesteringarna. I flertalet övriga länder torde det låga kapacitetsutnyttjandet och en svag produktionstillväxt inverka negativt på investeringsviljan. Inflationen beräknas inte bromsas in i någon större utsträckning. Den betydande skillnaden mellan olika OECD-länder med avseende på prisutvecklingen väntas kvarstå. Arbetslösheten torde inte kunna nedbringas speciellt mycket med undantag möjligen för Förenta staterna. Inom EG torde 4,5—5 % av arbetskraften vara utan arbete 1977.

Den ojämna konjunkturutvecklingen under de senaste åren har lett till extremt kraftiga fluktuationer i världshandeln och till stora förskjutningar i bytesbalanserna. Förra året steg världshandeln med 12 % och den fortsatta konjunkturuppgången väntas medföra en ökning med 7 à 8 % i år. OECD-ländernas bytesbalansunderskott, som förra året uppgick till 25 miljarder dollar, beräknas bli endast ett par miljarder mindre i år. Gentemot de icke-oljeproducerande u-länderna har OECD-länderna f. n. ett överskott på i runt tal 15 miljarder dollar. Underskottet gentemot OPEC-länderna är däremot mer än 35 miljarder dollar. OECD-länderna och de oljeimporterande u-länderna har inga reella möjligheter att på kort sikt eliminera det stora underskott som blivit en följd av de höjda oljepriserna. De måste leva med underskottet en lång tid framöver. Till skillnad från de studier som gjordes för ett par år sedan visar de senaste uppskattningarna från OECD-sekretariatet att OPEC-ländernas överskott kommer att ligga kvar på en hög nivå åtskilliga år framöver.

Den ojämna fördelningen av över- och underskott mellan OECD-länderna inbördes gör bördan av oljeunderskottet extra tung för ett stort antal länder. Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland, som svarar för mer än 60 % av OECD-ländernas totala produktion, beräknas få ett gemensamt underskott på ca 2 miljarder dollar i år.

Förra året hade de ett överskott på ca 6 miljarder dollar. Den utjämning som ligger bakom dessa siffror är välkommen. Dock fortsätter Förbundsrepubliken Tyskland att ackumulera överskott. Under åren 1974—1977 torde Förbundsrepublikens överskott uppgå till ca 20 miljarder dollar.

Underskottsländerna (exkl. Förenta staterna), vilka endast svarar för ca 1/3 av OECD-ländernas produktion, måste därför bära ett underskott på ca 28 miljarder dollar i år. Enligt allmänt omfattande bedömningar fordras en restriktiv politik i dessa länder för att reducera underskotten. Anpassningen kommer i många fall att bli både svår och långsam. Bland underskottsländerna återfinns de flesta små OECD-länderna som haft stora underskott sedan 1974. Sådana långvariga underskott i flera länder i kombination med hög arbetslöshet och svåra branschproblem ökar risken för protektionistiska åtgärder inom handels- och industripolitiken.

Jämviktsbristen i handelsutbytet kräver en mycket betydande kapitalöverföring till underskottsländerna. Det är viktigt att dessa finansieringsbehov kan tillgodoses i former som svarar mot bytesbalansunderskottens storlek och länderfördelning. Det officiella betalningsbalansstödet, huvudsakligen från Internationella valutafonden (IMF), spelar härvid en ledande roll. Beslut har tidigare fattats att förstärka IMF:s låneresurser genom en allmän ökning av medlemsinsatserna. För att inte låta det internationella banksystemet få en alltför stor finansieringsbörda övervägs f. n. möjligheterna att ytterligare öka IMF:s andel av kapitalöverföringen genom särskilda upplåningsarrangemang med ett antal valuta-starka länder. Under året kommer denna fråga att behandlas i IMF:s s. k. interimskommitté, i vilken Sverige under 1977 kommer att överta det nordiska ordförandeskapet efter Norge.

Det europeiska växelkurssamarbetet, den s. k. valutaormen, som omfattar Förbundsrepubliken Tyskland, Beneluxländerna och de skandinaviska länderna, fungerar väl. Kursmarginalerna mellan deltagarvalutorna justerades i oktober 1976 och i april 1977. Justeringarna har inneburit att D-marken och i mindre grad beneluxvalutorna höjts i förhållande till de skandinaviska valutorna.

2 Konjunkturer och ekonomisk politik 1976

Den ekonomiska politiken i vårt land har sedan oljekrisen 1973—1974 och den därpå följande internationella lågkonjunkturen inriktats på att tillåta en hög efterfrågan här hemma för att upprätthålla sysselsättningen samtidigt som man accepterade betydande underskott i de utrikes betalningarna. Härom har rätt politisk enighet. För att denna politik skulle bli lyckosam behövde två viktiga förutsättningar infrias. Den ena var att den internationella konjunkturen skulle återhämtas efter den tidrymd som man normalt brukar kunna räkna med, den andra att

vår höga inhemska efterfrågenivå inte fick leda till en kraftig försämring av vårt konkurrensläge. Dessa två förutsättningar har dessvärre inte kommit att bli uppfyllda.

Den internationella konjunkturen som nådde en god expansionstakt i samband med lageruppbbyggnaden under slutet av 1975 och första delen av 1976 tappade fart under andra halvåret. De särskilt betydelsefulla tillväxtfaktorerna konsumtion och investeringar, visade sig inte vara tillräckligt starka för att bära upp en fortsatt expansion. Vidare försämrades Sveriges konkurrensläge kraftigt under 1975 och 1976.

Att vår export inte bara drabbats av den försvagning av den internationella handeln som lågkonjunkturen utomlands lett till utan också tappat andelar på världsmarknaden är ostridigt. Konjunkturinstitutets fördjupade undersökningar visar att marknadsandelsförlusterna endast i begränsad utsträckning kan förklaras av vår exports speciella länder- och varusammansättning. I allt väsentligt ligger förklaringen i den svenska pris- och kostnadsutvecklingen.

För bearbetade varor, som utgör ca 70 % av exporten, ökade exporten till OECD-länderna i volym räknat med bara 2,5 % 1976, vilket skall jämföras med en marknadstillväxt på 12 %. Hela exporten ökade något snabbare som följd av en osedvanligt stor fartygsexport just detta år.

När exporten inte kom att uppfylla de förväntningar som hystes ännu sent på våren 1976 måste efterfrågan här hemma även fortsättningsvis tillåtas expandera för att hålla sysselsättningen intakt. Efterfrågeökningen kom främst till stånd genom en växande konsumtion. Den totala konsumtionen, både den privata och den offentliga, ökade med 3,7 % såväl 1975 som 1976. Konsumtionsökningen skall ses mot bakgrund av att produktionen i landet under dessa båda år i genomsnitt ökade med blott ca 1 %. Detta kan jämföras med utvecklingen 1970—1974, då konsumtionen steg med 2,3 % i genomsnitt per år medan produktionen ökade med 2,7 %.

På den offentliga sidan steg den kommunala konsumtionen som sedan lång tid haft en hög och jämn expansionstakt snabbast, eller med 4 %. Under 1976 ökade den kommunala sysselsättningen med 40 000 personer.

Tabell 2 Produktionsutvecklingen 1975—1976

	Procentuell volymförändring från föregående år	
	1975	1976
Bruttonationalprodukten från produktionssidan	0,4	1,0
därav: varuproduktion	—1,5	—0,9
tjänsteproduktion	1,1	2,9
Bruttonationalprodukten från användningssidan	0,6	1,5

Även den statliga sektorn hade en expansiv effekt på samhällsekonomin under fjolåret. Visserligen ökade skatteinkomsterna kraftigt under första halvåret men detta berodde främst på oförutsett stora fyllnadsinbetalningar av skatt i april och maj. Av fjolårets reviderade finansplan framgår också att någon reduktion av statsbudgetens saldo inte var planerad vid denna tidpunkt. Sett över hela året kan den offentliga sektorn beräknas ha haft en expansiv effekt på ekonomin motsvarande drygt 1 % av bruttonationalprodukten. Effekten av lagerstöd och investeringsstimulanser har då inräknats. En åtstramande effekt uppnåddes främst genom skärpningen av kreditpolitiken under senare delen av året.

De privata hushållen tillfördes kraftiga ökningar av de reellt disponibla inkomsterna 1974 och 1975. De förbrukades inte fullt ut utan sparades till en del. Inkomstökningarna dämpades 1976. Realt sett torde de ha uppgått till knappt 3 %. Hushållen reducerade sitt sparande för att kunna bibehålla en hög konsumtionsökningstakt. Sparkvoten sjönk från 9,9 % till 8,8 %. Volymmässigt ökade den privata konsumtionen därigenom med 4,1 %. Neddragningen av sparkvoten kan ses som ett uttryck för att hushållen under 1976 alltjämt anpassade sig till en förväntan om fortsatt hög tillväxt i sina reala disponibla inkomster.

Investeringsverksamheten bidrog totalt sett inte till att hålla uppe den ekonomiska aktiviteten i landet. Investeringsnivån reducerades i själva verket med ca 1,5 %. Starkt bidragande till detta var den fortsatta kraf-

Tabell 3 Försörjningsbalans för 1976

	Miljarder kr. 1976	Procentuell volym- förändring	
		1974—1975	1975—1976
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukten	323,4	0,6	1,5
Import	84,0	—3,3	7,2
Summa tillgång	407,4	—0,2	2,6
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	66,3	—1,5	—1,6
Näringsliv	33,4	—0,9	0,7
därav: industrin	15,8	1,2	1,4
Statliga myndigheter och affärsverk	7,9	3,1	—0,5
Kommuner	12,1	—2,0	—0,4
Bostäder	12,9	—4,3	—8,3
Lagerinvestering	8,6	0,5 ¹	—0,4 ¹
Privat konsumtion	171,4	3,1	4,1
Offentlig konsumtion	83,6	5,1	2,9
Statlig	28,0	4,7	0,9
Kommunal	55,6	5,3	4,0
Tjänstenetto	—2,7	(—0,8) ¹	(—0,3) ¹
Export	80,2	—8,9	5,8
Summa efterfrågan	407,4	—0,2	2,6

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

tiga minskningen i bostadsinvesteringarna och i stort sett stagnerade kommunala investeringar. En uttalad strävan har varit att aktivera industrins investeringar. Ökningen sedan 1974 har uppgått till 1 à 1,5 % per år i volym räknat.

Lageruppbbyggnaden inom industrin blev 1976 2 miljarder kr. större än vad preliminära beräkningar angav så sent som vid utgången av 1976 och uppgick totalt till 6,5 miljarder kr. Det är uppenbart att en sådan lageruppbbyggnad inte kan fortsätta. I och med utgången av 1976 utgår ej heller stöd till fortsatt lagerökning. Däremot beslutade regeringen i december 1976 att företag som producerat för lager skulle ges fortsatt stöd under första halvåret 1977 för att slippa avveckla lagren i alltför snabb takt vilket skulle återverka negativt på sysselsättningen.

Expansionen av den inhemska efterfrågan har medfört en hög och ökande sysselsättningsnivå i landet. Den registrerade arbetslösheten har kunnat hållas på en låg nivå, 1,6 % i genomsnitt för året. Detta har uppnåtts dels genom en politik utformad så att företagen stimulerats att bibehålla arbetsstyrkan i företagen och inte anpassa den till efterfrågenivån, dels genom en expansion av den offentliga sysselsättningen. Antalet sysselsatta inom industrin minskade dock med 25 000 personer mellan 1975 och 1976. Samtidigt ökade den offentliga sysselsättningen med närmare 50 000 personer.

Det försämrade kostnadsläget och den höga aktiviteten i ekonomin i jämförelse med vår omvärld har lett till att inflationstakten legat kvar på ungefär samma nivå som under 1975, eller 9,4 %. Därmed kom vår inflationstakt att ligga strax över genomsnittet för OECD-länderna och avsevärt över inflationstakten i Förbundsrepubliken Tyskland och För-
enta staterna.

Mot bakgrund av att den inhemska efterfrågan 1976 blev större än vad som kunde beräknas i januari 1977 är det i och för sig inte förvånande att importen också blev större. Som framgår av tabell 3 ökade den mer än 7 % i volymtal mot tidigare antagna 5,5 %.

Den snabba importökningen har också en annan förklaring. Det svenska näringslivet har förlorat i konkurrenskraft inte bara på utlandsmarknaderna utan även på hemmaplan. Förlusterna har emellertid av förklarliga skäl inte varit lika snabba och omfattande här hemma som på världsmarknaderna. På flera områden började dock industrins hemmamarknadsandelar vika under 1976. Sålunda visar gjorda beräkningar att importen av verkstadsprodukter 1975 och 1976 blev mer än 10 % högre än vad tidigare samband mellan inhemsk efterfrågan och import skulle ge anledning förvänta. Större delen av andelsförlusterna inträffade 1976.

Totalt ökade vår produktion i landet (BNP) med 1,5 % i volym.

Det samlade resultatet av de utvecklingstendenser som varit rådande kan avläsas på vår bytesbalans (se tab. 4). Underskottet under fjolåret uppgick till 10,5 miljarder kr. Enbart varuutbytet gav ett underskott på

Tabell 4 Betalningsbalans 1974—1976

Milj. kr., löpande priser

	1974	1975	1976
Handelsbalans	— 2 286	— 1 988	— 3 783
Tjänste- och transfereringsbalans	— 1 929	— 4 772	— 6 679
Bytesbalans	— 4 215	— 6 760	— 10 462
Kapitalbalans	500	7 374	2 541
Restpost	423	4 648	5 260
Valutareservens förändring	— 3 292	5 262	— 2 661

3,8 miljarder kr. Tjänstebalansen uppvisade ett underskott på drygt 2,5 miljarder kr. Resterande del av underskottet faller på transferringarna där u-landsbiståndet och räntekostnader för utlandsupplåningen utgör dominerande poster. Bytesbalansen har försämrats med närmare 4 miljarder kr. sedan 1975.

Det kraftigt negativa utfallet för fjolåret kontrasterar skarpt mot de mycket optimistiska bedömningar som gjordes så sent som för ett år sedan i den reviderade finansplanen. 1976 års ekonomiska bokslut för Sverige blev alltså betydligt sämre än vad som då förmodades. Utgångsläget för de kommande årens utveckling visade sig vara ännu allvarligare än vad som kunde förutses i innevarande års finansplan.

3 Den ekonomiska politikens mål och inriktning

3.1 Allmänna förutsättningar

I 1977 års finansplan fastslogs att Sverige befinner sig i ett allvarligt ekonomiskt läge. Utgångspunkten för bedömningen var den utveckling under 1976 som då kunde avläsas. När utfallssiffror för 1976 nu föreligger understryks den bedömning som gjordes i finansplanen. Konsumtionen ökade snabbare, exportökningen blev lägre, lageruppbyggnaden större och utrikesbalansen sämre än de preliminära kalkylerna för 1976 utvisade.

Utvecklingen under första kvartalet i år har ytterligare försämrat läget. Handelsbalansen uppvisade under första kvartalet ett sammanlagt underskott på omkring 1,6 miljarder kr. Detta motsvarar drygt hälften av det underskott som i finansplanen förutsades för hela 1977.

Flera branscher befinner sig i akuta svårigheter. Det gäller bl. a. stålindustrin, varven, tekoindustrin och den manuella glasindustrin. Regeringen har under de gångna månaderna förelagt riksdagen förslag om stora ekonomiska satsningar för att trygga sysselsättningen och för att stärka näringslivets konkurrenskraft på längre sikt. Sammanlagt uppgår anslagen för sysselsättnings- och strukturpolitiska insatser under innevarande och nästa budgetår till ca 15 miljarder kr. Det framstår som naturligt att alla solidariskt måste bära kostnaderna för att upprätthålla

sysselsättningen i de krisdrabbade föreagen och branscherna. Den sammanlagda kostnaden för dessa åtgärder motsvarar ca 4 000 kr. per sysselsatt person i Sverige.

Även om några säkra slutsatser inte kan dras om den internationella konjunkturutvecklingen, tyder likväl allt flera tecken på en mer markerad uppgång inom världsekonomin. Tillväxten i OECD-området väntas för 1977 uppgå till 4 à 4,5 % med en klart bättre utveckling mot slutet av andra halvåret. Detta är en något snabbare tillväxt än som bedömdes mest sannolikt i finansplanen för 1977.

Den internationella konjunkturuppgången har snart pågått i två år om än med långsammare tillväxttakt under andra halvåret 1976. Den svenska konjunkturen släpar efter den internationella. Industrikonjunkturen kan väntas nå ett bottenläge under första halvåret 1977. Enligt konjunkturbarometern i mars 1977 är kapacitetsutnyttjandet i industrin lägre än det varit någon gång sedan början av 1960-talet då konjunkturbarometerdata började insamlas. Industriföretagen bedömer dock nu att orderingången från utlandet kommer att öka något fr. o. m. andra kvartalet 1977. De positiva effekterna härav på produktionen torde emellertid dröja till slutet av 1977.

Den svenska exportutvecklingen är mycket svag. En väsentlig orsak till detta är det höga svenska kostnadsläget. Sverige fortsätter att tappa marknadsandelar i utrikeshandeln. Marknadstillväxten för bearbetade varor inom OECD-området väntas för 1977 uppgå till 8,5 %. Sveriges exportökning för sådana varor beräknades före växelkursjusteringen och med antagandet om en lönekostnadsökning på 10 % ha stannat vid ca 4,5 %. Under dessa antaganden förutsågs sålunda en marknadsandelsförlust på 4 %. Om inte Sverige väsentligt kan öka sin export så att den växer någorlunda i takt med den internationella marknaden föreligger risk att vi genom det höga kostnadsläget inte i full utsträckning kan tillgodogöra oss konjunkturuppgången. Den yttre balansen skulle i ett sådant läge fortsätta att försämrast.

Regeringen har sedan oktober 1976 fullföljt en politik syftande till full sysselsättning och därvid satsat på att upprätthålla tillväxten i den inhemska efterfrågan och att dämpa påfrestningarna för industrin. Som framhölls i finansplanen för 1977 är det en tvingande nödvändighet att i ett senare skede hålla tillbaka den inhemska efterfrågan för att ge utrymme för produktionstillväxt genom ökad export. Sverige måste redan nu börja anpassa sina ekonomisk-politiska åtgärder till den väntade internationella utvecklingen så att vi är väl rustade att tillgodogöra oss den internationella konjunkturuppgången. Åtstrammingsåtgärder får erfarenhetsmässigt effekt först efter avsevärd fördröjning. Den åtstramning av privat och offentlig konsumtion som regeringen presenterade i början av april 1977 är därför tidsmässigt väl avpassad med hänsyn till den väntade internationella konjunkturutvecklingen.

Trots att huvudprognosen innebär en snabbare ekonomisk tillväxt inom OECD-området mot slutet av 1977 och under 1978 kan det finnas skäl att framhålla den osäkerhet som råder om den internationella konjunkturens fortsatta kurs. En av de väsentligaste osäkerhetsfaktorerna härvidlag är investeringsutvecklingen. Kapacitetsutnyttjandet i OECD-området är alltjämt lågt varför det finns risk att en allmän och betydande uppgång i investeringarna kan komma att dröja. Mot bakgrund av huvudalternativet för prognosen om den ekonomiska utvecklingen i vår omvärld har jag emellertid bedömt det nödvändigt att nu börja en åtstramning av den ekonomiska politiken. En fortsatt hög inhemsk efterfrågan under ett år då den internationella konjunkturen kan förutses bli relativt god skulle minska möjligheten att öka exportvolymen och föra över resurser till den konkurrensutsatta sektorn. De växande bytesbalansunderskotten har beskurit Sveriges ekonomisk-politiska handlingsfrihet varför ytterligare uppskov med åtstramningsåtgärder inte är möjligt. Skulle sysselsättningsläget allvarligt försvagas kommer regeringen att vidta kraftfulla arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

De allmänna målen för den ekonomiska politiken är full sysselsättning, ekonomisk tillväxt, regional balans, rättvis inkomstfördelning och rimlig prisstabilitet. En nödvändig förutsättning för att kunna nå dessa mål är att Sverige kan återställa jämvikten i bytesbalansen. Detta kommer därför att vara den avgörande uppgiften för den ekonomiska politiken under de kommande åren. Mot denna bakgrund måste kraven på ökad privat konsumtion och i och för sig angelägna men kostnadskrävande reformer dämpas.

Den ekonomiska politiken står således inför två huvudproblem. Det första är att stärka den svenska industrins internationella konkurrenskraft och att öka industriinvesteringarna. Det andra är att minska expansionstakten för den privata och den offentliga konsumtionen. Huvuddragen i den ekonomiska politik som regeringen avser att bedriva under 1977 för att lösa dessa problem angavs i det ekonomiska åtstramningspaket som presenterades den 4 april 1977. I det följande redovisar jag de då föreslagna åtgärderna, som sedan har kompletterats med mer specificerade besparingsåtgärder på den statliga sidan i enlighet med vad som förutskickades vid presentationen av åtstramningspaketet.

3.2 Industrins konkurrenskraft stärks

Den bristande jämvikten i den svenska bytesbalansen är endast till en del betingad av olikheter i fråga om den svenska och den internationella konjunkturutvecklingen. En utjämning av det inhemska efterfrågetrycket i Sverige och övriga länder kommer långt ifrån att vara tillräckligt för att återställa jämvikten i bytesbalansen. En väsentlig del av detta underskott beror nämligen på den oförmånliga utvecklingen av Sveriges relativa kostnadsläge och av vissa långsiktiga strukturella förändringar.

I finansplanen för 1977 redovisade jag den försämring som skett i Sveriges relativa kostnadsläge under 1975 och 1976. Medan Sverige förbättrade sitt relativa kostnadsläge gentemot Förbundsrepubliken Tyskland med drygt 20 % 1970—1974 bl. a. genom att D-marken skrevs upp, försämrades det med ca 35 % mellan helåren 1974 och 1976. Sammantaget över hela perioden 1970—1976 förlorade Sverige således i relativt kostnadsläge ca 10 %. Sedan finansplanen lades fram har ett stort antal liknande kalkyler presenterats i olika sammanhang. Genomgående visar dessa en försämring i Sveriges relativa kostnadsläge av ungefär samma storleksordning. Enligt beräkningar gjorda inom OECD-sekretariatet förbättrades sedan hänsyn tagits till växelkursförändringar Sveriges relativa kostnadsläge jämfört med de viktigaste konkurrentländerna med 8 % mellan 1970 och 1974 och försämrades med drygt 20 % mellan 1974 och 1976. Sammanlagt över hela perioden 1970—1976 försämrades kostnadsläget enligt dessa kalkyler med ca 12 %.

Utmärkande för bytesbalansens utveckling under 1970-talet har varit den kraftiga fortlöpande försämringen i tjänste- och transfereringsbalansen. För 1977 beräknas detta underskott uppgå till nära 9 miljarder kr. I synnerhet har u-landsbiståndet och det negativa turistnettot ökat kraftigt. För 1977 och framåt kommer därtill starkt växande räntebetalningar för upplåningen utomlands samt ett stagnerande sjöfartsnetto.

Sverige har liksom övriga industriländer drabbats av de fortgående kraftiga prisstegringarna på olja. Mellan 1975 och 1977 beräknas kostnaderna för råolja och petroleumprodukter stiga med 3 miljarder kr. trots en svag volymökning. Oljeprisstegringen kompenserades 1974 och 1975 delvis av de starkt stigande priserna på skogsprodukter. Genom sjunkande exportvolym och svag prisutveckling för skogsprodukter försämrades emellertid sedan råvarubalansen och beräknas för 1977 visa ett underskott på ca 10 miljarder kr. Det förefaller mindre troligt att prisutvecklingen på skogsprodukter kommer att hålla jämna steg med oljepriset om man ser över en något längre följd av år.

För att kompensera ett växande underskott såväl i tjänste- och transfereringsbalansen som i råvarubalansen krävs enligt min mening en långsiktig stadig ökning av överskottet i handelsbalansen för bearbetade varor. Förbättringen som skedde mellan 1970 och 1974 av Sveriges relativa kostnader bidrog till en markant ökning i handelsbalansen för sådana varor. 1974 uppgick detta överskott till ca 4 miljarder kr.

Denna utveckling bröts emellertid 1975 och 1976. Sveriges relativa exportpriser steg kraftigt och överskottet i handelsbalansen för bearbetade varor hölls visserligen uppe i löpande priser på en hög nivå. I fasta priser minskade överskottet emellertid starkt. För att återvinna de då förlorade marknadsandelarna och dessutom uppnå ett snabbt växande överskott krävs en kontinuerlig förbättring i Sveriges relativa kostnadsläge. Kostnadsläget kan därför inte bedömas enbart utifrån jämfö-

relser av den hittillsvarande relativa kostnadsutvecklingen. Hänsyn måste också tas till vilka krav som ställs på takten i handelsbalansens förbättring de närmaste åren.

Som ett led i regeringens strävan att anpassa det svenska kostnadsläget justerades den svenska kronan ned med 6 %, gällande från den 4 april, i förhållande till D-marken vid den omförhandling av växelkursrelationerna som skedde den 1 april mellan de länder som ingår i det europeiska valutasamarbetet. Den danska och norska kronan justerades ned med 3 % medan Beneluxvalutorna låg stilla i förhållande till D-marken. Strax efter beslutet om de nya valutapariteterna för orml valutorna devalverades den finska marken med 5,7 %. Med hänsyn till de nordiska ländernas växelkursjusteringar skulle den effektiva växelkursen för svenska kronan sannolikt komma att sänkas med drygt 4 %.

Under loppet av 1976 har den svenska kronan uppvärderats med 6—7 % genom att den varit knuten till den starka D-marken. Detta har varit en bidragande orsak till försämringen i Sveriges relativa kostnadsläge. Den vidtagna växelkursjusteringen kan sägas innebära att större delen av den svenska kronans effektiva appreciering det senaste året nu eliminerats.

Den vidtagna växelkursjusteringen innebär inte att den försämring i svensk industris relativa kostnadsläge som jag tidigare redovisat helt undanröjts. Den avgörande kostnadsanpassningen måste således ske genom interna åtgärder.

Storleken på den effektiva kursjusteringen mätt mellan helårsgenomsnittet för 1976 och 1977 beror på hur D-markskursen kommer att utvecklas i förhållande till dollarn och övriga viktiga valutor utanför ormen. Det är svårt att förutsäga detta. De nu gjorda beräkningarna för prisutvecklingen i Sverige utgår från att D-markens effektiva kurs i förhållande till övriga valutor förblir oförändrad under resten av 1977. Det betyder i sin tur en sänkning av den svenska kronans effektiva växelkurs med ett par procent mellan helårsgenomsnittet för 1976 och 1977.

Växelkursjusteringen, som i stort sett motsvarar ett återställande av kronans effektiva växelkurs vid början av 1976, innebär en stimulans för exporten och en förstärkning av svensk industris konkurrenskraft även på hemmamarknaden jämfört med alternativet att ingen kursjustering vidtagits.

Jag ser det som angeläget att svensk industri utnyttjar det utrymme som växelkursjusteringen inneburit och sänker sina priser i förhållande till utländska konkurrenter för att bromsa förlusten av marknadsandelar. På kort sikt kan detta i och för sig innebära att många företag får fortsätta med låga vinstmarginaler. Sett över något eller några års sikt innebär det emellertid möjligheter till återvinnande av marknadsandelar och större intäktsökningar genom högre produktionsvolym.

Konjunkturinstitutet har i sina beräkningar utgått från att företagen sänker sina relativa exportpriser på bearbetade varor med 3 %. Detta beräknas redan 1977 ge ett visst positivt bidrag till exporten i förening med en viss dämpning av importen. Detta beräknas kunna uppväga den negativa effekt på industriproduktionen, som neddragningen av den privata konsumtionens ökningstakt ger upphov till. Industriproduktionen kommer dock att minska något under 1977 bl. a. som följd av den kraftiga omsvängningen i lagerinvesteringarna. Under loppet av 1978 bör det dock finnas goda möjligheter att öka produktion och sysselsättning inom industrin förutsatt en fortsatt internationell konjunkturuppgång och att den svenska kostnadsutvecklingen kan hållas under kontroll. I det läget är det angeläget att den inhemska efterfrågan hålls tillbaka så att möjligheterna att förbättra handelsbalansen kan utnyttjas maximalt.

Exporten beräknas öka med 7 % 1977 och importen med 2,5 %. Jämfört med den preliminära nationalbudgeten har importprognosen reviderats ned kraftigt. Konjunkturinstitutet har gjort kalkyler över effekten av åtstramningspaket. Nedskrivningen av den svenska kronan beräknas ge en exportvolymökning på 1 % och en importvolymminskning på 0,8 %. Momshöjningen och en snabbare neddragning av lagerinvesteringarna förklarar större delen av den lägre importökningen. Genom växelkursförändringen stiger dock importpriserna med ca 3,5 %. Åtstramningspaketets nettoeffekter på bytesbalansen blir en förbättring med sannolikt bortåt 1/2 miljard kr. i år. Under 1978 blir den positiva inverkan på bytesbalansen större. Bytesbalansunderskottet för 1977 beräknas nu komma att uppgå till 12,5 miljarder kr.

I detta sammanhang vill jag också beröra frågan om lagerinvesteringarna. Totalt uppgick lagerinvesteringarna 1976 till 8,6 miljarder kr. i löpande priser. Merparten av lageruppgbyggnaden, eller 6,6 miljarder kr. skedde inom industrin. I år väntas en lagerneddragning på inemot 1 miljard kr. ske inom industrin, medan lagren inom handeln förutses fortsätta att öka. Räknat i fasta priser skulle lagren totalt sett bli oförändrat stora 1977. Detta innebär en omsvängning som motsvarar drygt 2 % av BNP. Först under 1978 kan man vänta att den totala lagerstocken börjar minska. Regeringen har inte bedömt det riktigt att nu fortsätta med det stöd som utgick för att begränsa takten i lageravvecklingen under första halvåret 1977.

En effekt av lagerstödet har sannolikt varit att exportutbudet begränsats. När lagerstödet upphör finns det anledning att räkna med ett ökat utbudstryck, vilket torde bidra till att den angivna relativa prissänkningen på exporten kommer till stånd. Härtill medverkar också begränsningen av industrins avsättningsmöjligheter på hemmamarknaden genom åtstramningen av den privata konsumtionen. Vid en samlad bedömning förefaller det realistiskt att räkna med den av konjunkturinstitutet antagna relativa exportprissänkningen på bearbetade varor.

3.3 Begränsning av den privata konsumtionen

Vi har tagit ut en del av de närmaste årens standardstegring i förskott. Den privata konsumtionen har vuxit med 3,5 % i genomsnitt per år de senaste två åren. Den möjliga ökningen i den privata konsumtionen 1975—1980 torde samtidigt knappast överstiga 2 % per år. Utrymmet för att under de närmaste åren öka den privata konsumtionen är därför starkt begränsat. Den höjning av mervärdesskatten med ca 3 procentenheter, från 17,65 till 20,63 %, av varans pris exkl. mervärdesskatt, som föreslagits träda i kraft fr. o. m. den 1 juni 1977 är ett nödvändigt steg för att successivt dra ner den privata konsumtionstillväxten. Höjningen av mervärdesskatten betyder att momspliktiga varors (inkl. mervärdesskatt) pris stiger med i genomsnitt 2,5 %¹. Omkring 2/3 av den privata konsumtionen är momsbelagd. Totalt sett blir därför ökningen av konsumentprisindex av storleksordningen 1,7 %. Räknat mellan helåren 1976 och 1977 blir den genomsnittliga prisökningen ungefär 0,9 % som följd av momshöjningen.

Konjunkturinstitutet utgår i sina beräkningar från två alternativ, 10 % resp. 12,5 %, vad gäller lönekostnadernas ökning från 1976 till 1977. I de kalkyler över den privata konsumtionens utveckling och den offentliga sektorns inkomster som redovisas här har det lägre lönekostnadsalternativet använts. Detta alternativ ligger 2 procentenheter över den i 1977 års finansplan antagna ökningen av lönekostnaderna. Huvudskälet till upprevideringen är att vid den tidigare beräkningen hänsyn ej kunde tas till det då ej kända resultatet av kontrollstationsförhandlingarna för de offentligt anställda och industritjänstemännen. Dessa kontrollstationsförhandlingar resulterade i en löneökning som motsvarar en höjning av lönenivån i hela ekonomin med 1,6 %.

Växelkursjusteringen beräknas ge en direkt effekt på prisnivån i storleksordningen 1 %. Tillsammans med höjningen av mervärdesskatten leder regeringens åtgärds paket till en höjning av konsumentprisnivån med drygt 1,5 % mellan helårsgenomsnittet för 1976 och 1977.

Jämfört med finansplanen 1977 har prisprognosen därutöver uppreviderats med drygt 1 procentenhet som följd av det högre lönekostnadsantagandet och en något snabbare internationell prisuppgång än som tidigare förutsågs. Enligt konjunkturinstitutets kalkyler kommer prisnivån att stiga med ca 10 % mellan 1976 och 1977.

Ökningen av hushållens reala disponibla inkomster beräknas enligt de bägge löneökningalternativen bli ca 0,7 resp. 1,5 %. Samtidigt får man räkna med en viss nedgång i hushållens sparande varför den privata konsumtionsökningen sannolikt blir högre. Enligt konjunkturinstiti-

¹ För en vara som i dag utan skatt kostar 100 kr. får konsumenten betala 117,65 kr., inkl. mervärdesskatt. Fr. o. m. den 1 juni 1977 blir priset 120,63 kr. Höjningen av priset är

$$\frac{120,63}{117,65} = 2,53 \%$$

tutets bedömning kommer den privata konsumtionen att stiga med 1,7 resp. 2,0 %.

Vilka förändringar i hushållens sparande som den ekonomiska åtstramningen kommer att resultera i är svårt att bedöma. Åtgärder som reducerar tillväxten i hushållens reala disponibla inkomster får kanske inte den avsedda effekten på den privata konsumtionens utveckling. F. n. saknas effektiva ekonomisk-politiska medel att påverka hushållens sparande. Den ekonomiska politikens medelarsenal bör därför kompletteras med sparpåverkande åtgärder.

För att nå jämvikt i bytesbalansen måste det totala sparandet i ekonomin öka. Det kommer bl. a. att ställas stora krav på ökad kapitalbildning inom industrin. Det är av detta skäl angeläget att hushållssparandet på sikt kan ökas väsentligt. Det är regeringens avsikt att under hösten framlägga förslag om sparstimulerande åtgärder.

Åtstramningen av den privata konsumtionen får inte äventyra pensionärernas standard. Pensionärerna erhåller genom indexregleringen av pensionerna kompensation för de höjningar i konsumentprisindex som följer av de vidtagna åtgärderna. Barnfamiljerna kompenseras genom att den höjning av barnbidraget på 300 kr. per helår som i årets budgetproposition förutskickades äga rum fr. o. m. 1 januari 1978 träder i kraft redan den 1 juli 1977.

3.4 Prisutveckling och prispolitik

Nedjusteringen av växelkursen kommer att leda till vissa prishöjningar. Ett syfte med växelkursförändringen är just att fördyra importen. Det är dock angeläget att prishöjningar på importvaror inte leder till att svenska företag i motsvarande mån höjer priserna på produkter tillverkade i vårt land. Eftersom mervärdeskatten av tekniska skäl inte kan höjas förrän den 1 juni finns risk för prishöjningar som förekommer momshöjningen. För att förhindra omotiverade prishöjningar beslöt därför regeringen införa allmänt prisstopp under tiden t. o. m. 31 maj 1977. Som stoppriser gäller de priser som tillämpades den 31 mars 1977. Pris- och kartellnämnden har getts möjlighet att genom dispenser medge att importföretag kompenserar sig för ökade kostnader hänförliga till valutakursändringar. I samband med att momshöjningens åtstramande verkningar gör sig gällande kommer det allmänna prisstoppet att ersättas med en intensifierad prisövervakning.

Prisutvecklingen på livsmedel regleras av jordbruksavtalet. Syftet är att jordbrukarnas inkomster skall följa inkomstutvecklingen för andra befolkningsgrupper. De förhandlingar som skall föras mellan jordbrukets och konsumenternas representanter i maj och juni om tillämpningen av jordbruksavtalet förutsätts ske med beaktande av samma samhällsansvar som alla parter måste visa i det utsatta läge som svensk ekonomi nu befinner sig i.

3.5 Finanspolitiken

Regeringen har satsat stora summor på att stödja sysselsättningen i sviktande branscher och företag. Det har varit fråga både om industripolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatser. Finanspolitiken har därigenom blivit relativt expansiv under första halvåret 1977.

Underskottet i statens finansiella sparande under hela 1977 beräknas emellertid ändå bli ca 3 miljarder kr. lägre än vad som angavs i 1977 års finansplan. Till en väsentlig del förklaras detta av att skatteinkomsterna nu beräknas bli större till följd av att löneökningsoalternativet ligger något högre än i finansplanen. Dessutom ger åtstramningspaketet ökade statsinkomster av framför allt mervärdesskatt. Højningen av mervärdesskatten betyder att statsinkomsterna 1977 stiger med ca 1,7 miljarder kr. Av detta åtgår emellertid ca 600 milj. kr. till att kompensera pensionärer och barnfamiljer.

För att minska resursanspråken från den statliga sidan har regeringen förslagit en rad besparingsåtgärder. Tillsammans torde åtgärderna minska statsutgifterna med i storleksordningen 700 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Huvuddelen av besparingarna får effekt först under 1978. Chefen för budgetdepartementet kommer senare denna dag att närmare redovisa besparingsåtgärderna. Bland de viktigaste åtgärderna märks senareläggning av byggnadsinvesteringar. Bl. a. senareläggs utbyggnaden av regeringsadministrationens lokaler i Södra Klara. För samtliga statliga myndigheter föreslås vidare en nedskärning med 1 % av utgifterna under maximerade anslagsposter. Vad gäller de taxor och avgifter som tas ut i olika statliga verksamheter igångsätts en allmän översyn.

Den ekonomiska åtstramningen kräver att en rad åtgärder och förslag som eljest förefallit angelägna måste senareläggas för att genomföras i den takt som det ekonomiska utrymmet medger.

Sammantaget minskar statens budgetsaldo för budgetåret 1977/78 jämfört med det som presenterades i budgetpropositionen med ca 1,8 miljarder kr. Budgetsaldot för budgetåret 1977/78 beräknas uppgå till 13,9 miljarder kr. Härvid har reserverats ca 5 miljarder kr. för oförutsedda utgifter, bl. a. för industripolitiska åtgärder.

Det är nödvändigt att de inhemska anspråken på produktionsresurserna inom byggnadssektorn begränsas och att den snabba kostnadsutvecklingen i denna sektor dämpas. Byggnadspriserna steg med inte mindre än 16 % under 1976. Genom att hålla tillbaka investeringarna i byggnader och anläggningar underlättar man dessutom kreditmarknadens uppgifter att prioritera industriinvesteringarna.

Regeringen har därför föreslagit riksdagen att införa en investeringsavgift om 15 % på oprioriterade byggnadsarbeten som påbörjas under perioden den 15 maj 1977—den 1 juli 1978. En liknande avgift förekom senast åren 1970—1971. Den nu föreslagna avgiften skall omfatta bl. a. bensinstationer, parkeringsanläggningar, butiks-, kontors- och bankloka-

ler, idrottsanläggningar och fritidshus över 80 m² bostadsyta. Regeringen har begärt riksdagens bemyndigande att, om det visar sig lämpligt av sysselsättningskäl, få undanta arbeten inom vissa regioner.

Det oprioriterade byggandet av hithörande slag skulle normalt ha uppgått till ca 4 miljarder kr. Den föreslagna investeringsavgiften kommer dock att leda till en kraftig uppbromsning av igångsättningen under andra halvåret 1977 och första halvåret 1978. Annan byggnadsverksamhet, som i dag på grund av en överhettad byggmarknad inte utan svårigheter kan genomföras kan i stället beräknas öka snabbare. Konjunkturinstitutet räknar därför inte med att avgiften påverkar den totala byggnadsverksamhetens omfattning 1977.

Den kommunala utgiftsexpansionen är f. n. snabbare än vad som är förenligt med ett återställande av samhällsekonomisk balans. De kommunala utgiftsplanerna pekar på en expansionstakt om ca 4 % under de närmaste åren. Enligt långtidsutredningens kalkyler skulle den kommunala utgiftsexpansionen behöva nedbringas till ca 2,5 à 3 % per år under perioden 1975—1980. Under de två första åren av femårsperioden har dessa siffror väsentligen överskridits.

För 1978 förutses en mycket kraftig ökning av skatteinkomsterna vid oförändrad kommunal utdebitering. För 1979 och 1980 kan en väsentligt svagare inkomstutveckling redan nu förutses. Detta skulle för dessa år leda till mycket betydande höjningar av kommunalskatten.

Mot denna bakgrund måste kommunerna redan nu börja begränsa sin utgiftsexpansion. Regeringen kommer att i samband med de överläggningar med kommun- och landstingsförbunden som påbörjades den 27 april att aktualisera frågan om vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att begränsa den kommunala utgiftsexpansionen.

Inom ramen för det totalt sett begränsade utrymme som kan tillåtas för kommunala utgiftsökningar bör barnomsorgen och äldreomsorgen prioriteras.

Jag utgår från att den neddragning av den kommunala expansionen som blir nödvändig för 1978 och framåt kommer att leda till en viss uppbromsning av den kommunala utgiftsökningen redan innevarande år.

Tabell 5 Finansiellt sparande i den offentliga sektorn 1974—1977

Milj. kr., löpande priser

	1974	1975	1976	1977
1 Staten	—6 613	—6 770	—550	—9 150
2 Socialförsäkringssektorn				
inkl. Allmänna pensionsfonden	10 951	11 833	14 410	15 060
Rad 1 + 2	4 338	5 063	13 860	5 910
3 Kommunerna	—758	—2 869	—3 090	1 260
Offentlig sektor totalt (rad 1 + 2 + 3)	3 580	2 194	10 770	7 170

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Tabell 6 Finanspolitiska effekter 1974—1977

Bidrag till ökning av efterfrågan i procent av BNP i fasta priser

	1974	1975	1976	1977
Staten	1,5	0,4	1,1	2,4
Kommunerna	1,0	1,1	0,4	—0,4
Socialförsäkringssektorn inkl. Allmänna pensionsfonden	0,7	0,4	—0,2	0,3
Totalt	3,2	1,9	1,3	2,3

Källa: Ekonomidepartementet.

Det finansiella sparandet hos staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn redovisas i tabell 5. Det statliga sparunderskottet kalenderåret 1977 uppgår enligt dessa beräkningar till 9 miljarder kr. Kommunernas ekonomi beräknas få ett mindre sparöverskott än som angavs i 1977 års finansplan. Orsaken är främst uppjusteringen av pris- och löne-kostnadsantagandet. Kommunerna som helhet uppvisar dock en jämfört med tidigare år betydligt starkare finansiell ställning. Jag är samtidigt medveten om de stora skillnader i ekonomisk ställning som föreligger mellan olika kommuner. För hela den offentliga sektorn blir nedgången i finansiellt sparande mellan 1976 och 1977 ca 4 miljarder kr.

Beräkningarna av den offentliga sektorns samlade effekt på BNP 1977 återges i tabell 6. I dessa kalkyler har hänsyn tagits till såväl direkta och indirekta effekter av arbetsmarknads- och industripolitiska åtgärds paket som åtstramningspaketet. Den statliga finanspolitikens expansiva effekt har reducerats från beräknade 2,7 % i finansplanen 1977 till ca 2,4 % enligt de nya kalkylerna. Kommunerna får däremot en inte fullt lika stark åtstramande effekt som tidigare beräknades.

3.6 Sysselsättningspolitiken

Som konstaterades i finansplanen har inte den svaga ekonomiska utvecklingen i Sverige slagit ut i form av en ökad arbetslöshet. Arbetslösheten har fortsatt att ligga kvar på en internationellt sett mycket låg nivå. I mars 1977 var 65 000 personer arbetslösa vilket var ungefär samma antal som i mars 1976. I genomsnitt under 1976 låg arbetslöshetsprocenten på 1,6, motsvarande 66 000 personer. Den låga arbetslösheten förklaras av de omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärderna som en enig riksdag beslutat om. Under förra året var i genomsnitt 110 000 personer sysselsatta i olika former av åtgärder såsom arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten, skyddad- och halvskyddad sysselsättning etc. Det var närmare 20 % fler än 1975 men ungefär samma antal som 1973. Därmed befann sig ca 2,5 % av arbetskraften i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna förstärktes under senare delen av 1976 och början av 1977. Bland åtgärderna märks ett särskilt stöd till företagen i syfte att motverka en alltför snabb lageravveckling. I slu-

tet av januari beslutade regeringen om ett sysselsättningspaket på ca 1,5 miljarder kr. I paketet föreslogs en lång rad åtgärder. Statliga industribeställningar tidigare lades och bidrag på 20 % gavs till tidigareläggning av kommunala industribeställningar. Omfattningen av beredskapsarbeten vidgades och antalet platser i arbetsmarknadsutbildning utökades med 10 000. Särskilda åtgärder vidtogs för ungdomar och kvinnor. Vidare höjdes tillfälligt under första halvåret 1977 statsbidraget för utbildning i företagen mycket kraftigt (25-kronan).

Tack vare dessa intensifierade åtgärder har man kunnat uppnå både att många av de varsel om avskedanden och permitteringar som lades under hösten och vintern inte utlösts och att antalet nya varsel begränsats. I början av mars presenterade vidare regeringen ett industripolitiskt paket som bl. a. innehöll stöd för sysselsättning inom tekoindustrin och i särskilt utsatta företag med dominerande ställning på en ort. Avsikten är att genom bidrag till lönekostnader ge arbetsmarknadsmyndigheterna ökat rådrum för att bättre klara omställningsprocessen när en även långsiktigt övertalig arbetsstyrka måste reduceras.

Prognoserna för den svenska ekonomin 1977 tyder på att arbetskraftsefterfrågan från näringslivet blir fortsatt svag under resten av året. Ökningen av arbetskraftsutbudet väntas bli ungefär lika stor som under 1976, dvs. ca 15 000—20 000 personer. Den produktivetsreserv som finns uppbyggd inom företagen på grund av den sysselsättningsstödjande politiken innebär att produktionen kan expandera relativt kraftigt utan att sysselsättningen ökar. För de varuproducerande näringsgrenarna väntas en sysselsättningsminskning med närmare 50 000 personer, varav industrin svarar för 40 000 personer. Denna minskning kompenseras av en sysselsättningsökning på 50 000 personer inom tjänstenäringarna. Av denna ökning väntas drygt 40 000 falla på landsting och kommuner.

Det åtstramningspaket som regeringen lade fram i början av april väntas inte få några mer betydande effekter för sysselsättningsläget på totalnivå. Den föreslagna mervärdeskattehöjningen väntas bromsa upp konsumtionsökningen. De eventuella negativa effekter som detta kan ha på sysselsättningen motverkas av växelkursförändringen som, i kombination med den uppåtgående utlandskonjunkturen, bör innebära ökade exportmöjligheter och därmed ökad produktion.

På grund av överhettningen på byggarbetsmarknaden bör den föreslagna investeringsavgiften på 15 % på oprioriterat byggande inte få några negativa sysselsättningseffekter. Dessutom har regeringen begärt riksdagens bemyndigande att, om så skulle visa sig nödvändigt, få undanta dylika byggarbeten från avgiften inom vissa regioner.

Den olikartade utvecklingen av arbetskraftsefterfrågan som de ovan redovisade prognoserna indikerar kan komma att medföra sysselsättningsproblem framför allt inom industrin och övriga varuproducerande branscher. Regeringen kommer, om så visar sig nödvändigt att vidtaga

ytterligare åtgärder för att hävda sysselsättningen. I det här sammanhanget vill jag understryka vikten av att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna nu också inriktas på att öka arbetskraftens yrkesmässiga rörlighet så att personer nu sysselsatta i t. ex. beredskapsarbete och omskolningskurs kan få ett arbete på den öppna arbetsmarknaden när konjunkturen vänder uppåt.

3.7 Näringspolitiken

Den utdragna konjunktursvackan i förening med ett alltför högt kostnadsläge skulle utan omfattande närings- och sysselsättningspolitiska insatser ha medfört en omotiverad utslagning eller långtgående försvagning av en rad företag, branscher och regioner. Konsekvenserna i fråga om sysselsättning och infrastruktur skulle snabbt ha blivit allvarliga.

Målet för näringspolitiken har i första hand varit att stödja sådana företag i svårigheter som på lång sikt har realistiska förutsättningar för sin verksamhet. I andra hand kan även verksamheter med oviss lönsamhet förtjäna stöd där detta är samhällsekonomiskt eller socialt motiverat. De anställdas, samhällets och näringslivets intressen tillgodoses i regel bäst om första frontlinjen går inne i företagen. Näringspolitiken inriktas därför på att i första hand stärka företagens möjligheter att ta sitt långsiktiga, ekonomiska och sociala ansvar. I den utsträckning detta ej kunnat ske kan ytterligare statliga åtgärder aktualiseras, syftande till mera långtgående insatser i fråga om sysselsättningsstruktur och lokalisering.

På det branschpolitiska området har under våren 1977 olika insatser aktualiserats.

I fråga om handelsstålet framlades i proposition 1976/77: 57 förslag om en finansiell rekonstruktion av Norrbottens järnverk AB. Den inriktades på att kompensera upplupna förluster och på att skriva ned redan verkställda, lågproduktiva investeringar. NJA:s problem på längre sikt sammanhänger med lösningen av branschens svårigheter som helhet. Under våren har utredningar om såväl handelsstålet som specialstålet framlagts, innebärande kartläggningar av branschernas förhållanden och förslag till åtgärder. Regeringen kommer nu att i kontakt med företrädare för berörda företag och organisationer att ta ställning till det sätt varpå statsmakterna kan medverka för att underlätta en adekvat utveckling av den svenska kapaciteten inom olika produktionsled, företagsstrukturen och tillverkningens lokalisering.

Sedan varvsanalysgruppen i februari presenterat sin rapport framlades i april en proposition om varvsindustrins framtid. Strävan är att inom ramen för ett stödssystem mildra konsekvenserna av den neddragning och omstrukturering av den svenska kapaciteten som framstår som långsiktigt nödvändig, samtidigt som de föreliggande produktionsfaktorerna skall ges bästa möjliga utnyttjande. Detta torde bl. a. främjas av att den

föreslagna statliga varvskoncernen ges en decentraliserad struktur och genom satsningar på nya produktområden, produktutveckling och specialtonnage.

För sjöfartens del har den allmänna lågkonjunkturen kombinerats med en speciellt långvarig nationell överkapacitet inom rederinäringen. Den svenska handelsflottan spelar genom sjöfartsnettot en viktig roll för bytesbalansens utveckling. För att i nuvarande läge undvika en önskad utförsäljning av svenskt tonnage har regeringen föreslagit åtgärder som bl. a. ger rederierna större likviditetsmässig motståndskraft.

För teko-industrin har i proposition 1976/77: 105 föreslagits kraftigt ökade stödåtgärder. Avsikten med dessa är att i rådande arbetsmarknadsläge motverka omfattande nedläggningar och att ge företag med goda förutsättningar på sikt bättre möjligheter att klara nuvarande konjunkturproblem. Genom ett mera generellt upplagt stödsystem stimuleras en utveckling styrd av den relativa lönsamheten hos kvarvarande företag. Härigenom kommer stödet inte att motverka en normal struktumvandling inom branschen.

Den manuella glasindustrin har i proposition 1976/77: 61 blivit föremål för åtgärder syftande till en effektivare produktionsstruktur och förstärkta marknadsföringsinsatser.

Ett viktigt inslag i näringspolitiken har också utgjorts av det ovan nämnda stimulanspaketet (prop. 1976/77: 95) varigenom bl. a. statliga garantier och gynnsammare finansieringsvillkor satts in för att möjliggöra tidigareläggning av potentiellt lönsamma investeringar samt energibesparingsinvesteringar, för vilka företagens finansiella kapacitet i nuvarande konjunkturläge eljest varit otillräcklig.

Det bör understrykas att flertalet av dessa åtgärder avses vara temporära. Tillsammans med ekonomisk-politiska insatser — bl. a. kursjusteringen och åtgärderna för att bereda utrymme för exportindustrins expansion — syftar de till att hjälpa företagen över den nuvarande svackan, vars längd och djup är beroende av både internationella och inhemska faktorer. Till dessa hör bl. a. omfattningen av de subventioner andra länder kan sätta in för att stödja sina sviktande branscher (t. ex. varven) i konkurrens med motsvarande åtgärder hos oss. Det är därför angeläget att träffa internationella överenskommelser om begränsningar av sådana subventioner. På grund av subventionernas stora omfattning, som kommer att tynga den icke primärt krisdrabbade delen av folkhushållet, är det givetvis angeläget att insatserna kan reduceras så snart detta är möjligt.

En mera långsiktigt viktig fråga gäller vår framtida konkurrensförmåga med avseende på produktförnyelse, förbättrad produktionsteknik och sortimentsutveckling. Regeringen kommer att satsa på ett förbättrat tillvaratagande av olika slags innovationer, liksom på de fördelar i fråga om förnyelse och flexibilitet som mindreföretagsamheten och ny-

företagsamheten innebär. Under hösten kommer ett program för stimulans av den mindre företagssamheten att presenteras.

3.8 Stöd till industriinvesteringarna

Industrins vinstläge har försämrats. Den goda likviditet företagen hade vid utgången av 1975 har successivt urholkats. Företagens reala likviditet sjönk kraftigt under 1976. Den svaga likviditeten och låga soliditeten i många företag skapar stora risker för de anställda i industrin. Det är av central betydelse att företagens finansiella ställning stärks inte minst för att kunna klara påfrestningarna under framtida lågkonjunkturrår.

I den utsträckning som växelkursförändringen kan medföra resultatförbättringar i företagen måste dessa i första hand utnyttjas för att konsolidera företagen och för att finansiera en förbättrad likviditet, investeringar och forskning. Regeringen kommer därför att verka för att företagen i princip avstår från utdelningshöjningar baserade på 1977 års intäkter.

Skulle växelkursjusteringen i kombination med betydande internationella prisstegringar medföra starka vinstökningar inom skogsnäringen kan åtgärder aktualiseras för att dra in övernormala vinster.

Industriinvesteringarna väntas sjunka med mellan 5 och 10 % 1977. Industriinvesteringarnas utveckling bestäms i huvudsak av kapacitetsutnyttjande och förväntad försäljning samt av tillgången på ackumulerade vinstmedel. En förbättring av investeringsutvecklingen kan inte beräknas komma till stånd förrän företagen blir mer allmänt övertygade om att den internationella konjunkturuppgången fortsätter och det sker en markant förbättring i vinstläget. Det är nödvändigt att industrin på sikt kan öka investeringstakten väsentligt. Regeringen har därför genomfört en rad stimulansåtgärder. Investeringsfonderna är frisläppta hela 1977. Dessutom erhåller industrin det extra investeringsavdraget på 25 % samt investeringsbidraget under hela 1977. Lokaliseringslån har givits i ökad omfattning inte bara inom inre och yttre stödområdena utan även i den s. k. grå zonen.

För att ytterligare stärka industrins investeringar presenterades ett industripolitiskt paket i början av mars 1977. I detta föreslogs åtgärder för att underlätta finansieringen av industriella investeringsprojekt. Många företag har fått sin soliditet så försvagad att de inte vågar genomföra nya investeringsprojekt trots att de av allt att döma vore räntabla. Även i de företag där man är beredd att öka den finansiella risken kan dock svårigheter uppkomma genom att bankerna ställer sig tveksamma till kreditgivning på grund av företagets svaga finansiella ställning. För att i det senare fallet underlätta för företag att få lån till i och för sig lönsamma projekt kan staten lämna garantier till bankerna på 40 % av

lånesumman på den del av lånet som har sämst säkerhet. Räntan på lånen läggs till lånebeloppet under de tre första åren och innefattas av garantin. När investeringsprojektet är klart avlyfts lånen av Investeringsbanken eller Industri- och Företagskredit. Statliga garantier av detta slag kan lämnas inom en ram av 1 000 milj. kr. Investeringsprojekten måste ha påbörjats före den 31 augusti 1977. Jag anser det angeläget att dessa investeringar ges erforderlig prioritet på kreditmarknaden.

Vidare har låneramen för industrigarantilån höjts från 150 till 275 milj. kr. Det är förenat med stora svårigheter att åstadkomma en allmän höjning av investeringstakten så länge de grundläggande förutsättningarna inte är uppfyllda. Investeringar i dag betyder för många företag att de skulle skaffa sig ökad kapacitet relativt lång tid innan den kunde tas i anspråk. Enda möjligheten att åstadkomma detta är en generellt hög subvention av investeringar. Detta rymmer dock betydande risker för felinvesteringar varför regeringen inte anser att åtgärder av det slaget i nuvarande läge är motiverade.

3.9 Kreditpolitik

Kreditpolitiken har under de senaste åren haft att balansera två mål mot varandra. Å ena sidan har det varit nödvändigt att begränsa kredittillgången i Sverige för att åstadkomma en utlandsupplåning stor nog att täcka underskottet i de löpande betalningarna. Å andra sidan har det varit önskvärt att tillgodose industrins lånebehov för finansiering av investeringar och lagerhållning.

Strävan att tillgodose industrins behov av investeringskrediter har präglat reglerna för upplåning i utlandet, vilka i praktiken tillåtit upplåning för investeringsfinansiering sedan mitten av 1974. Åtgärder som begränsat bankernas utlåningsmöjligheter har också kombinerats med anmaningar till bankerna att i första hand tillgodose industrins kreditbehov och att visa stor återhållsamhet i beviljande av krediter för konsumtionsändamål.

Klarast har dock syftet att stödja industrins investeringsverksamhet kommit till uttryck vid fördelningen av kapitalmarknadens resurser. Emissionerna av obligationer och förlagslån för industrins räkning har legat på en hög och stigande nivå. Emissionerna steg från 1 400 milj. kr. 1974 till 2 600 milj. kr. 1975 och 3 000 milj. kr. 1976. Samtidigt har ett vidgat utrymme skapats för mellanhandsinstitut som Industri- och Företagskredit, som är inriktade på utlåning till medelstora och mindre företag. Dessa båda instituts bruttoupplåning uppgick till 775 milj. kr. 1974, 980 milj. kr. 1975 och 1 340 milj. kr. 1976.

Styrningen av bankernas, och då särskilt affärsbankernas, utlåning har fått ta större hänsyn till betalningsbalansens krav. Under de tre första kvartalen av 1976 expanderade utlåningen kraftigt och ledde till ett minskat intresse för utlandsupplåning.

Oron på valutamarknaderna och valutaströmningen under tredje kvartalet ledde emellertid i början av oktober till att riksbanken ingrep för att framtvunga en snabbare kreditstramning. Bankernas räntesatser höjdes med två (i vissa fall tre) procentenheter och, efter godkännande från den nya regeringen, infördes en direkt utlåningsreglering fram till utgången av mars 1977. Valutaoron upphörde efter justeringen av växelkurserna i oktober och de kreditpolitiska åtgärderna fick den avsedda effekten på de svenska företagens utlandsupplåning, som från november 1976 kom att ligga på en högre nivå.

Utfallet av Sveriges betalningsbalans för 1976 och prognoserna för 1977, som pekar på ett ytterligare ökat underskott i bytesbalansen, motiverar en fortsatt restriktiv kreditpolitik under 1977. Den direkta utlåningsregleringen tilläts visserligen att, som planerat, upphöra med utgången av mars. För att undvika en stark kreditökning har riksbanken emellertid rekommenderat varje affärsbank att, fram till utgången av september hålla sin utlåning (liksom tidigare beräknad exkl. bostadsbyggnadskrediter och i utlandet refinansierade lån) inom en övre gräns. Rekommendationen medger en nettoutlåning under de tre första kvartalen på sammanlagt ca 7 miljarder kr. Under 1976 som helhet hade affärsbankernas utlåning, bestämd på ovannämnda sätt, uppgått till 6 800 milj. kr., en siffra som nåddes efter en nedgång under fjärde kvartalet på 3 000 milj. kr.

Efter september 1977 avser riksbanken att styra bankernas utlåningskapacitet med enbart likviditetskraven. För affärsbankerna har dessa, för att tillåta den ovannämnda planerade utlåningsökningen, sänkts med 2 procentenheter med effekt fr. o. m. april.

På kapitalmarknaden är politiken inriktad på att bereda ytterligare något ökat utrymme för långsiktig industrifinansiering, varvid särskild hänsyn skall tas till företag som inte har tillgång till de internationella kapitalmarknaderna. Inom ramen för den allmänna målsättningen att främja den konkurrensutsatta sektorns utbyggnad bör även jord- och skogsbrukets nyinvesteringsbehov tillgodoses.

I enlighet med de riktlinjer som angavs i finansplanen 1977 har svenska staten tagit upp vissa lån utomlands. Det första lånet avsåg 1 000 milj. dollar med en löptid på 7 år från ett konsortium av 10 utländska banker samt de tre största affärsbankerna i Sverige. Ett andra lån på 250 milj. D-mark har därefter upptagits på Eurobondmarknaden. Förberedelser för upptagande av ytterligare lån har inletts.

4 Den ekonomiska utvecklingen 1977

Den bristande balans i den svenska ekonomin som jag påtalade i finansplanen 1977 accentuerades under slutet av 1976 och början av 1977. Utfallet av export, import och handelsbalans blev under de första

Tabell 7 Produktionsutvecklingen 1976—1977

	Procentuell volymförändring från föregående år	
	1976	1977
Bruttonationalprodukten från produktionssidan	1,0	1,1
därav: varuproduktion	—0,9	—0,2
tjänsteproduktion	2,9	2,2
Bruttonationalprodukten från användningssidan	1,5	0,9

månaderna i år betydligt ogynnsammare än beräknat. De åtgärder som föreslogs i regeringens ekonomiska stabiliseringspaket bl. a. i syfte att stärka det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft kommer dock endast i mindre grad att verka ut under 1977. De kommer att få full effekt först under loppet av 1978. Bytesbalansen för 1977 kommer att ytterligare försämrats från 1976 och väntas uppvisa ett underskott på 12,5 miljarder kr. De stora lager som med hjälp av statligt stöd byggts upp kommer att verka starkt dämpande på produktionstillväxten under 1977. Bruttonationalproduktens tillväxt väntas stanna vid knappt 1 % 1977 mot 1,5 % 1976.

En mera detaljerad genomgång av den ekonomiska utvecklingen 1977 presenteras i den reviderade nationalbudgeten (bilaga). Jag vill emellertid här redovisa några huvuddrag i den förutsedda utvecklingen.

De totala fasta investeringarna väntas öka med ca 1,5 % 1977 efter att ha minskat både 1975 och 1976. Exkluderas de starkt fluktuerande investeringarna i handelsflottan väntas emellertid en i stort sett oförändrad nivå totalt sett från 1976 till 1977. Maskininvesteringarna förutses i år öka något snabbare än byggnadsinvesteringarna. Byggnadsverksamheten väntas totalt sett inte påverkas av den investeringsavgift som föreslagits på oprioriterade byggnadsarbeten som startas fr. o. m. den 15 maj. Åtgärderna kommer i första hand att medföra en omfördelning av byggande från framför allt handeln till industrin och övriga sektorer.

Den mest påtagliga förändringen av investeringarna 1977 väntas ske i den kommunala sektorn. Efter de senaste årens svaga utveckling väntas nu ett omslag ske i den kommunala investeringsaktiviteten. Totalt sett förutses ökningen 1977 uppgå till ca 9 %. Detta sammanhänger i mycket hög grad med den kraftiga igångsättningen av dag- och fritidshem under hösten 1976. Igångsättningen fortsatte på en hög nivå även under de två första månaderna av 1977 som en följd bl. a. av att det förhöjda anordningsbidraget förlängdes t. o. m. utgången av februari 1977. De statliga myndigheternas och affärsverkens investeringar väntas öka betydligt långsammare än kommunernas.

De senaste årens nedgång i bostadsbyggandet tycks ha bromsats upp. En viss fortsatt minskning förutses dock för 1977. Nedgången beräknas

Tabell 8 Försörjningsbalans för 1977

	Miljarder kr 1976	Procentuell volym- förändring	
		1975—1976	1976—1977
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukten	323,4	1,5	0,9
Import	84,0	7,2	2,7
Summa tillgång	407,4	2,6	1,2
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	66,3	-1,6	1,3
Näringsliv	33,4	0,7	-0,7
därav: industrin	15,8	1,4	-6,4
Statliga myndigheter och affärsverk	7,9	-0,5	0,9
Kommuner	12,1	-0,4	9,1
Bostäder	12,9	-8,3	-0,6
Lagerinvestering	8,6	-0,4 ¹	-2,1 ¹
Privat konsumtion	171,4	4,1	1,7
Offentlig konsumtion	83,6	2,9	3,2
Statlig	28,0	0,9	2,8
Kommunal	55,6	4,0	3,4
Tjänstenetto	-2,7	(-0,3) ¹	(0) ¹
Export	80,2	5,8	6,9
Summa efterfrågan	407,4	2,6	1,2

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

Anm. Utvecklingen 1976—1977 baseras här på det lägre av de två löneökningssalternativ som konjunkturinstitutet redovisat i den reviderade nationalbudgeten för 1977.

uppgå till 0,5 % i volym, vilket är avsevärt mindre än under de närmast föregående åren.

För näringslivet väntas investeringarna minska med ca 0,5 % i volym under 1977. Minskningen förklaras främst av den svaga utveckling för industriinvesteringarna som jag tidigare berört. Av företagens planer att döma kan industrins investeringar väntas minska med mellan 5 och 10 % under 1977. De ogynnsamma efterfrågeutsikterna i kombination med outnyttjad kapacitet och ett försämrat finansiellt läge har haft en klart negativ inverkan på företagens investeringsvilja. Inom främst handeln väntas vidare den införda investeringsavgiften på oprioriterade byggnadsarbeten verka återhållande på investeringsvolymen.

De senaste årens osedvanligt kraftiga lageruppbyggnad väntas nu upphöra. Lageromslaget 1977 beräknas innebära ett bortfall i total efterfrågan motsvarande ca 2 % av bruttonationalprodukten.

Den offentliga konsumtionen beräknas öka med ca 3 % från 1976 till 1977. Därvid har jag inräknat effekterna av de föreslagna åtgärderna i regeringens stabiliseringsprogram rörande en neddragning av såväl statlig som kommunal konsumtionsexpansion. De åtgärder som sätts in på den offentliga sektorn för att styra över resurser till industrin kommer att få någon större omfattning främst under 1978.

Tillväxten i de reala disponibla inkomsterna kommer som jag tidigare redovisat att bli betydligt långsammare 1977 än under perioden 1974—1976. Mot bakgrund av växelkursförändringen i början av april och höjningen av mervärdesskatten den 1 juni beräknas konsumentpriserna liksom de två senaste åren komma att uppgå till ca 10 %. Med de två alternativ för lönekostnadsökningen som är utgångspunkt för konjunkturinstitutets beräkningar skulle den disponibla realinkomsten öka med 0,7 resp. 1,5 % från 1976 till 1977. Med en antagen mindre nedgång i sparkvoten räknar jag med en ökning av den privata konsumtionen med i resp. löneökningalternativ 1,7 resp. 2 %.

Exporten har utvecklats ogynnsammare än väntat under de senaste månaderna. Enligt de preliminära siffror för 1976 som nu föreligger skulle exporten ha ökat med ca 6 %, dvs. drygt 1 % långsammare än vad som angavs i finansplanen. Tillväxten i år kan väntas uppgå till ca 7 %, räknat enligt den metodik som används i nationalräkenskaperna. Råvaruexporten förutses därvid öka något snabbare än färdigvaruexporten, medan exporten av fartyg väntas minska. Bland varugrupperna är det främst exporten av massa och papper samt järnmalm som väntas öka förhållandevis snabbt. Vid bedömningen av exportutvecklingen har självfallet hänsyn tagits till effekterna av valutajusteringen. En utgångspunkt för kalkylerna har i det sammanhanget varit att de svenska företagen så långt som möjligt utnyttjar den möjlighet som skapats vid tillfället för valutajusteringen att sänka exportpriserna på de utländska marknaderna. På det sättet stärks konkurrenskraften via sänkta relativpriser. Positiva volymeffekter ger också successivt intäktsökningar för företagen.

Importen väntas öka betydligt långsammare än exporten. Bl. a. som en följd av växelkursförändringen i april kommer importpriserna dock att öka snabbare än exportpriserna. Med denna utveckling av utrikeshandeln skulle handelsbalansen komma att förbättras endast obetydligt för helåret 1977 och uppvisa ett underskott på drygt 3,5 miljarder kr.

Tabell 9 Bytesbalans för 1975—1977
Milj. kr., löpande priser

	1975	1976	1977
Export, varor	72 012	80 217	89 300
Import, varor	74 000	84 000	93 000
Handelsbalans	—1 988	—3 783	—3 610
Korrigerig av handelsstatistiken	—316	—179	—210
Sjöfartsnetto	2 940	3 133	3 350
Resevaluta	—2 542	—3 050	—3 675
Övriga tjänster, netto	—2 254	—3 028	—3 400
Transfereringar, netto	—3 400	—4 355	—5 775
Korrigeringspost	800	800	800
Bytesbalans	—6 760	—10 462	—12 520

Sveriges traditionellt stora överskott i sjöfartsnettot väntas också förbättras något i löpande priser. Till följd av svårigheterna för svensk rederinäring har sjöfartsinkomsterna legat på en låg nivå under både 1975 och 1976. Turistnettot torde försämrats med ytterligare ca 1/2 miljard kr. Transfereringarna väntas ge ett underskott på 5,8 miljarder kr., vilket är en försämring med nära 1,5 miljarder kr. från 1976. Förutom den av riksdagen beslutade ökningen av u-landsbiståndet förklaras försämringen av transfereringsnettot av räntebetalningarna på den ökade utländska upplåningen.

Sammantaget innebär detta att bytesbalansen för 1977 skulle uppvisa ett underskott på 12,5 miljarder kr. Detta innebär en försämring från 1976 med ytterligare drygt 2 miljarder kr. Som jag tidigare påpekat kommer effekterna av de vidtagna åtgärderna i början av april, inkl. kursjusteringen, att få positiva effekter på handelsbalansen först med en betydande eftersläpning. För 1978 kan emellertid, med de bedömningar om den internationella konjunkturons utveckling som nu kan göras, en kraftigt förbättrad bytesbalans förutses.

5 Utblick mot 1978 och 1979

Utformningen av den ekonomiska politiken bör göras mot bakgrund av en långsiktig bedömning av den ekonomiska utvecklingen. En sådan bedömning kan på grund av den stora osäkerhet som råder inte alltid preciseras i detalj. I allmänhet redovisas inte heller i finansplanen och nationalbudgeten någon utblick bortom det innevarande året. Det kan dock i det läge som nu råder finnas anledning att göra en något vidare utblick. Härtill kommer att planeringen inom andra enheter i samhället, såsom myndigheter, kommuner, företag och hushåll, är betjänta av att känna till de framtida bedömningar som ligger till grund för den ekonomiska politikens utformning. Redan under våren 1977 utarbetas inom statliga verk och myndigheter utgiftsprogram för budgetåret 1978/79.

Eftersom det finns betydande trögheter i olika sektors anpassning måste framförhållningen i den ekonomiska politiken vara relativt lång. I 1975 års långtidsutredning (LU 75) presenterades senast beräkningar av ramar inom vilka ekonomin måste utvecklas för att Sverige skulle uppnå bytesbalansmålet 1980. LU 75 utgick dock från en trendmässig jämviktstillväxt i ekonomin utan beaktande av konjunkturutvecklingen. Därutöver har den faktiska utvecklingen under de senaste två åren kommit att avvika i betydande mån från de förutsättningar som LU 75 byggde på. I nuvarande läge med svår balansbrist i ekonomin är det dessutom särskilt angeläget att stabiliseringspolitiken infogas i en stra-

tegi för hur Sverige skall börja marschen mot jämvikt i bytesbalansen.

I den reviderade nationalbudgetens sammanfattningskapitel har redovisats vissa kalkyler över den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1978 och 1979. Det måste understrykas att vad som där redovisas är endast en av flera möjliga utvecklingsvägar. Avsikten har i första hand varit att bedöma de krav på den ekonomiska politiken som en förbättring i bytesbalansen ställer. De finansiella konsekvenserna har inte närmare preciserats.

Till grund för kalkylen har lagts en bedömning av den internationella konjunkturutvecklingen. Tillväxttakten i OECD-lädrerna har antagits öka till 5 % 1978 för att 1979 åter försvagas något.

Vidare har förutsatts att svensk industri kan utnyttja den ackumulerade produktivetsreserven och genom en återhållsam inhemsk kostnadsutveckling successivt sänka de relativa exportpriserna på bearbetade varor med 3 % 1978 och 2 % 1979. Detta skulle möjliggöra en förhållandevis stark exportutveckling samtidigt som importen hålls tillbaka. Exporten beräknas öka med ca 12,5 % 1978 och ca 10 % 1979 medan importtillväxten beräknas kunna begränsas till 4 resp. 5 %.

Avvecklingen av överlagren har förutsatts ske under 1978 och 1979 så att lagerstocken vid slutet av 1979 återigen står i en rimlig relation till produktionsnivån. Detta är viktigt för att undvika risken av att man under därpå följande år går in i en ev. internationell lågkonjunktur med allt för stora lager. Lageravvecklingen innebär dels ett ökat exportutbud som tenderar att pressa ner priserna, dels att uppgången i industriproduktionen hålls tillbaka under 1978. Under 1979 kommer den minskade lageravvecklingen däremot att stimulera industriproduktionen.

Produktionstillväxten har beräknats med hänsyn till de tillgängliga arbetskraftsresurserna och produktivetsutvecklingen. Arbetskraftsutbudet växer med 25 000 à 30 000 kronor per år.

I timmar sjunker dock arbetskraftsutbudet med ungefär 1,5 % 1978 som följd av införandet av den femte semesterveckan. 1979 blir utbudet ungefär oförändrat eller ökar något.

Under förutsättning av en trendmässig ökning av produktiviteten inom industrin på 4 % per år skulle produktivetsreserven vid utgången av 1977 vara omkring 6 %. Denna reserv har antagits komma att tas i anspråk under 1978—1979 genom en ökning av industrins produktivitet med ca 7 % per år. Antagandena om produktivetsutvecklingen inom övriga delar av ekonomin är ungefär desamma som i LU 75.

Industriproduktionen beräknas öka med 5 % 1978 och uppemot 10 % 1979. Även under 1978 förutses således att kapaciteten inte är fullt utnyttjad i svensk industri. Industrisysselsättningen antas fortsätta att sjunka i början av 1978 för att fram emot mitten av året vända uppåt. Sysselsättningsökningen inom industrin mellan 1978 och 1979 har beräknats uppgå till ca 30 000 personer.

Tillgången på arbetskraft för den privata och offentliga servicesektorn beräknas uppgå till ca 20 000 personer i genomsnitt per år 1978—1979 varav större delen förutses gå till den kommunala sektorn. I detta ligger en beräknad reduktion av antalet personer i arbetsmarknadsutbildning med i runt tal 20 000 personer. Hur stort det faktiska behovet av arbetskraft blir beror i hög grad på i vilken utsträckning som den längre semestern kompenseras med fler sysselsatta. Utan neddragningen av den offentliga sektorns tillväxttakt kommer det inte att gå att föra över tillräckliga resurser till industrin.

Den möjliga ökningen av den privata och offentliga konsumtionen blir enligt dessa kalkyler mycket begränsad. Den privata konsumtionen kan inte öka med mer än 1 à 1,5 % per år 1978—1979 förutsatt att den offentliga konsumtionstillväxten begränsas till 2 % per år i genomsnitt. Sker inte detta kommer höjningar av kommunala och statliga skatter att tvinga fram en för breda grupper knappast godtagbar sänkning av den privata standarden. Hur det begränsade expansionsutrymmet fördelas på staten och kommunerna har inte närmare angivits.

I förutsättningarna ligger också ett antagande att den förbättrade konjunkturen skall vända den negativa investeringsutvecklingen i industrin. En investeringsökning på 4 resp. 6 % 1978 och 1979 har satts in i kalkylen. Detta är inte ett uttryck för någon målsättning utan en bedömning av vad som blir möjligt att uppnå med de givna allmänna förutsättningarna.

Under de senaste åren har antalet outhyrda lägenheter i flerfamiljshus minskat. Det finns skäl att räkna med att det utan ekonomiska åtgärder kommer att ske en relativt stark ökning av det totala bostadsbyggandet 1978 på 8 à 10 %. Detta kommer att underlättas något av att skatten på oprioriterade byggen då ger full effekt, varför trycket på byggmarknaden lättar.

Bytesbalansunderskottet skulle under de givna förutsättningarna sjunka från 12,5 miljarder kr. 1977 till 6,5 à 7 miljarder kr. 1979. Räknat i procent av BNP i löpande priser sjunker underskottet från beräknade 3,5 % 1977 till drygt 1,5 % 1979. Detta visar att, även med de enligt min mening ganska optimistiska antaganden som gjorts i nationalbudgetens räkneexempel, vägen tillbaka till balans kommer att ta lång tid. Sverige måste således fortsätta att låna stora belopp utomlands. Ett avgörande antagande bakom kalkylen är att svensk industri måste höja sina priser i långsammare takt än den internationella prisstegringen varigenom en relativprisförändring om sammanlagt 8 % 1977—1979 uppnås. Detta förklarar varför den antagna gynnsamma exportutvecklingen inkluderande avvecklingen av överlagren och den återhållsamma importen ger så förhållandevis litet utslag i bytesbalansen. En bidragande orsak är också en kraftig neddragning av fartygsexporten. Efter 1979 skulle dock det fortsatta kravet på relativa prissänkningar sannolikt vara

mindre eller upphöra. Det blir då lättare att med fortsatt återhållsamhet åstadkomma betydande förbättringar i handelsbalansen.

Till sist bör än en gång understrykas att här återgivna beräkningar inte får betraktas som en prognos för de kommande årens utveckling.

De redovisade bedömningarna anger dock ramar för en ekonomisk politik som syftar till att återvinna balans. Det tillgängliga expansionsutrymmet på ekonomins olika områden är inte ett uttryck för någon av regeringen nu bestämd prioritering mellan olika ändamål. Genom en stram politik och en bred uppslutning kring kraven på återhållsamhet bör det dock vara möjligt att redan under de kommande två åren reducera underskotten till hälften och att lägga en god grund för att nå bytesbalansmålet under de första åren av 1980-talet. Finansplanen anger den ekonomiska politik regeringen avser föra under den närmast överblickbara tiden. Det finns ingen möjlighet att nu ange de ekonomisk-politiska åtgärder som kommer att krävas framöver. Den ekonomiska politiken måste vara flexibel och snabbt kunna anpassas till skiftande förutsättningar i utlandet och här hemma.

6 Avslutning

1977 års budgetproposition och finansplan utarbetades i december förra året, dvs. några månader efter regeringsskiftet. De ekonomiska bedömningarna präglades av den stora osäkerhet om konjunkturutvecklingen som då förelåg. Den återhämtning av den internationella konjunkturen som förväntades äga rum efter avmattningen under andra halvåret 1976 hade ännu icke kommit till stånd. Även om en förstärkning av konjunkturen tedde sig sannolik under loppet av 1977 valde regeringen i detta läge att fullfölja den efterfrågestimulerande politik som bedrivits i sysselsättningsfrämjande syfte de senaste åren i avsikt att överbrygga efterkrigstidens djupaste konjunktursvacka.

Den bedömning av konjunkturutvecklingen under 1977 som gjordes i finansplanen står sig fortfarande i allt väsentligt. Den internationella konjunkturen är på väg uppåt och väntas ge högre tillväxt mot slutet av år 1977 och under 1978.

I finansplanen underströk jag de problem för Sveriges vidkommande som de senaste årens utveckling medfört. Kostnadsutvecklingen har sedan 1974 varit väsentligt snabbare i vårt land än i våra viktigaste konkurrentländer. Detta har lett till en försvagning av vår internationella konkurrensförmåga. Sverige har också förlorat marknadsandelar i den internationella handeln och på hemmamarknaden har den importkonkurrerande industrin fått ökade svårigheter att hävda sig.

Den försvagning av Sveriges internationella konkurrenskraft som ägt rum har ofta underskattats. Så sent som i 1976 års reviderade finans-

plan räknade den dåvarande regeringen med ett överskott i den svenska handelsbalansen på nära 3 miljarder kronor för år 1976. I innevarande års finansplan beräknades handelsbalansen för 1976 komma att uppvisa ett underskott på nära 2 miljarder kronor. Denna bedömning har numera visat sig vara alltför optimistisk. Det faktiska utfallet blev drygt en miljard sämre.

Utvecklingen under de senaste åren har inneburit ett år från år växande underskott i Sveriges utrikes betalningar. År 1974 uppgick bytesbalansbristen till drygt 4 miljarder kronor. År 1975 hade det stigit till 6,8 miljarder kronor för att sedan ytterligare försämrats till 10,5 miljarder kronor under 1976. För 1977 måste man räkna med att underskottet kommer att öka ytterligare och uppgå till ca 12,5 miljarder kronor. Vid slutet av detta år skulle vår internationella upplåning — som inleddes 1975 och som är en konsekvens av de växande underskotten — därmed ha överskridit 30-miljarderstrecket. Vi in-tecknar därmed en allt större del av våra framtida exportintäkter för betalning av räntor och amorteringar på vår utlandsskuld.

En av de viktigaste uppgifterna för 1975 års långtidsutredning var att ange förutsättningarna för att återställa balansen i Sveriges utrikes betalningar fram till år 1980. Redan nu, då de två första åren av perioden 1975—1980 kan överblickas, kan konstateras att vi under denna period kraftigt försämrat våra möjligheter att inom den angivna tiden återställa balansen i vår ekonomi. Den totala produktionens ökningstakt ligger lägre än vad utredningen förutsatte. Industriproduktionen har minskat under flera år i följd, produktivetsökningen är väsentligt sämre och industriinvesteringarna ligger på en avsevärt lägre nivå än vad långtidsutredningen förutsatte. Ökningstakten för både den privata och den offentliga konsumtionen låg däremot under 1976 betydligt över den nivå som enligt utredningen icke fick överskridas, om det uppställda målet skulle kunna nås.

Mot bl. a. denna bakgrund underströk jag i finansplanen nödvändigheten att inrikta den ekonomiska politiken på att reducera underskottet i Sveriges utrikes betalningar. Sverige kan inte i längden fortsätta att leva över sina tillgångar och bygga sin standardökning på utländska lån. Fortsatt växande underskott leder till ökande skuldbörda och till allt större risker för att vårt lands ekonomiska handlingsfrihet allvarligt begränsas.

För en förbättring av den svenska industrins internationella konkurrensförmåga krävs också förutom återhållsamhet och samhällsansvar från alla grupper att statsmakterna aktivt underlättar den exporttillväxt och importbegränsning som krävs om bytesbalansunderskotten skall kunna nedbringas i rimlig takt.

Mot denna målsättning skall den nedjustering bedömas som företogs den 4 april av den svenska kronans värde i förhållande till D-marken.

Den avgörande kostnadsanpassningen måste emellertid ske inom landet. Vi vet av erfarenhet att åtgärder i syfte att dämpa den höga inhemska efterfrågan och att föra över resurser från konsumtion till produktiva ändamål får effekt först efter relativt lång fördröjning. Omläggningen av den ekonomiska politiken måste alltså äga rum i ett så tidigt skede, att den kan få effekt samtidigt med den uppgång i den internationella konjunkturen som förväntas ske under slutet av 1977 och i början av 1978. Genom denna tidsanpassning bör det vara möjligt att upprätthålla sysselsättningen samtidigt som vi vidtar åtgärder för att förbättra den yttre balansen.

Det är ur detta perspektiv som regeringens ekonomisk-politiska paket skall betraktas. Det innebär bl. a. att den privata konsumtionen begränsas genom att medvärdeskatten höjs fr. o. m. den 1 juni, att åtgärder vidtas för att hålla tillbaka även den offentliga sektorns utgifts-expansion och att efterfrågan på resurser inom byggnadssektorn dämpas. Därjämte har regeringen förordnat om prisstopp fram till den 1 juni för att undvika prishöjningar i samband med ökad efterfrågan i avvakten på mervärdeskattehöjningen. Därefter kommer skärpt prisövervakning att ske syftande till att förhindra att valutajusteringen utnyttjas i prishöjande syfte på hemmamarknaden.

Den höjda mervärdeskatten och nedjusteringen av kronan kommer givetvis att påverka konsumentprisernas utveckling. Prisstegringarna under 1977 torde komma att bli av storleksordningen 10 %, dvs. ungefär lika mycket som under de senaste tre åren. Detta är en prisuppgång som vi tvingas att ta för att skapa betingelser för en mer stabil utveckling under 1978. Denna kommer att leda till en klar dämpning av den hittillsvarande inflationsutvecklingen.

Den ekonomiska politik som riksdagen nu har att ta ställning till innebär att medborgarna måste acceptera en långsammare standardutveckling än under de senaste åren. Åtstramningen blir emellertid mindre kännbar för barnfamiljer och pensionärer. Den utlovade höjningen av barnbidragen kommer att genomföras redan 1 juli. Pensionärerna kompenseras automatiskt för höjda priser.

Målen för Sveriges ekonomiska politik — full sysselsättning, rimlig prisstabilitet, ekonomisk tillväxt, rättvis inkomstfördelning och regional balans — ligger självfallet fast. När det växande underskottet i våra utrikes betalningar nu ger ökad prioritet åt en förbättring av vår yttre balans, utgör detta i själva verket en avgörande förutsättning för att övriga ekonomisk-politiska mål skall kunna uppnås i ett längre tidsperspektiv. Vad som skett i flera länder i vår omvärld vittnar drastiskt om vad som kan inträffa, om balansmålet inte kan nås.

Den fulla sysselsättningspolitiken består. Regeringen kommer alltså att hålla hög beredskap för att, om så erfordras, insätta nödvändiga sysselsättningsstimulerande åtgärder. Detta gäller i första hand de

krisdrabbade branscher ifråga om vilka betydande insatser måste göras i syfte att möjliggöra en smidig anpassning till ändrade konkurrensförutsättningar på världsmarknaden.

Om vi med bibehållen full sysselsättning skall kunna återställa balansen gentemot omvärlden, krävs en förstärkning av det svenska näringslivets konkurrenskraft och en utbyggnad av industrins produktionskapacitet. Industriinvesteringarna har utvecklats alltför långsamt under de senaste åren. En icke oväsentlig minskning under 1977 framstår nu som sannolik.

Detta är oroande. Den väsentligt ökade export som på sikt utgör ett nödvändigt villkor för återställd balans förutsätter inte bara att all tillgänglig kapacitet tas i anspråk utan också att produktionskapaciteten ytterligare byggs ut. Den pågående och under senare år allt snabbare strukturförvandlingen i näringslivet kräver att nya arbetstillfällen skapas istället för dem som försvinner. Även härför krävs investeringar. Det framstår därför som ofrånkomligt att den ekonomiska politiken utformas så att förutsättningarna för lönsamma nya investeringar ökar. Latenta möjligheter till nya arbetsinsatser, till nyföretagande och nya initiativ måste utnyttjas. Kreditpolitiken har givits en sådan utformning att industrins kreditbehov kan tillgodoses. I syfte att stimulera till ökade investeringar har, som jag i det föregående närmare redogjort för, en rad åtgärder vidtagits. Det är dock inte realistiskt att räkna med någon stark investeringsuppgång förrän de allmänna ekonomiska förutsättningarna väsentligt förbättras.

Det råder i dag en allmän insikt i vårt land om att den svenska ekonomin råkat in i ett bekymmersamt läge. Förståelsen har ökat för de krav som nu måste ställas på oss alla för att lösa våra problem. Det räcker inte att endast söka redovisa orsakerna till den uppkomna situationen. Det framstår som långt mera betydelsefullt att vinna allmän uppslutning om en politik som på sikt återställer balansen i våra utrikes betalningar och lägger en grund för fortsatt utveckling av vårt välfärdsamhälle. Genom en stram politik bör det vara möjligt att uppnå jämvikt i bytesbalansen redan under de första åren av 1980-talet. Det är härvidlag angeläget att de nödvändiga åtstramningsåtgärderna genomförs med beaktande av regeringens fördelningspolitiska målsättning att tillgodose de mest utsatta gruppernas välfärd. Då regeringen nu sätter in de nödvändiga anpassningsåtgärderna sker detta i syfte att bibehålla vår handlingsfrihet och att återge vår samhällsekonomi dess tidigare styrka.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som
Bilaga: Reviderad nationalbudget 1977.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen
föreslår riksdagen

att godkänna de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska poli-
tiken som jag har förordat i det föregående.

Tabellförteckning sid.

1. Bruttonationalproduktens utveckling i vissa länder 1974—1977	2
2. Produktionsutvecklingen 1975—1976	5
3. Försörjningsbalans för 1976	6
4. Betalningsbalans 1974—1976	8
5. Finansiellt sparande i den offentliga sektorn 1974—1977	17
6. Finanspolitiska effekter 1974—1977	18
7. Produktionsutvecklingen 1976—1977	25
8. Försörjningsbalans för 1977	26
9. Bytesbalans för 1975—1977	27

Reviderad Nationalbudget 1977

DEN REVIDERADE NATIONALBUDGETEN 1977

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1977 som härmed läggs fram är utarbetad inom ekonomidepartementet och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Nationalbudgeten består av två delar. I den första delen, kapitel 1, sammanfattar ekonomidepartementet det ekonomiska läget och konjunkturutvecklingarna. Den andra delen, kapitel 2—9, behandlar utvecklingen inom olika områden mera i detalj.

Kapitlen 3 Utrikeshandeln, 6 De enskilda konsumenternas ekonomi, 7 Investeringarna och 9 Kreditmarknaden har sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri samt skogsbruk i kapitel 4. Av ett bihang som följer efter kapitel 9 framgår även i tablåform vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomidepartementet resp. konjunkturinstitutet. Vidare redovisas prognostal för olika delsektorer enligt ekonomidepartementets och konjunkturinstitutets bedömningar.

Ansaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1977 vilar på ekonomidepartementet där arbetet med nationalbudgeten letts av statssekreterare Lars Wohlin.

1 Sammanfattande översikt¹

1.1 Tillbakablick på 1976

Det är nu ca två år sedan den internationella konjunkturen nådde sin botten i det kraftigaste ekonomiska bakslag som industriländerna upplevt under efterkrigstiden. Uppgången startade i Förenta staterna och Japan och successivt under loppet av andra halvåret 1975 spred sig expansionen till alltfler länder. På samma sätt som den senare delen av nedgångsfasen blev accentuerad kom tillväxttakten i produktionsuppgången inledningsvis att bli snabb. I båda fallen spelade förändringarna i lagerinvesteringarna en avgörande roll; från en snabb neddragning av lagren till upphörande avveckling eller t. o. m. lagerpåspädning. Även utvecklingen för den privata konsumtionen bidrog till det markanta konjunkturuomslaget under 1975.

De snabba produktionsökningarna kom inte att bestå under så lång tid. Redan något kvartal in på 1976 saktade tillväxttakten av betydligt i många länder. Den fas av långsam konjunkturuppgång som därmed inleddes bland industriländerna har i huvudsak kommit att bestå ännu en bit in på detta år. I helårssiffror kom den beskrivna utvecklingen att leda till att produktionen (BNP) för OECD-länderna totalt ökade med ca 5 % 1976 efter nedgången på drygt 1 % 1975. Det finns många faktorer som samverkade till det utseende den internationella konjunkturkurvan fick under 1975 och 1976. Investeringslusten var allmänt svag eftersom konjunkturavmattningen varit så kraftig att kapacitetsreserverna blivit stora. Företagen kunde mot bakgrund av efterfrågebedömningar inte se skäl att vara annat än försiktiga med utbyggnadstakten. Lagercykeln kom under 1976 i allt fler länder till ett läge där produktionsstimulanserna från lagerutvecklingen blev ganska begränsade. Den privata konsumtionen ökade starkt i många länder, men även för denna efterfrågekomponent avtog takten i tillväxten efter hand. Det berodde bl. a. på att hushållen återigen "stabiliserade" sparkvoten efter en ganska omfattande neddragning under loppet av 1975. Bidragande till denna utveckling av sparande- och konsumtionsbenägenhet var den ekonomiska politikens ändrade inriktning. Effekterna från de kraftiga stimulansinsatserna 1975 ebbade ut successivt under 1976. Förskjutningen i restriktiv riktning underbyggdes av den ekonomisk-politiska filosofi som OECD-länderna allmänt samlades kring: den internationella uppgångsfasen skulle inte tillåtas bli så snabb att den äventyrade framgång i strävandena att få ner inflationstakterna. Prisstegringstakten har för de flesta

¹ I detta kapitel presenteras ekonomidepartementets sammanfattande bedömning av det ekonomiska läget och av konjunkturutsikterna. I de följande kapitlen 2 t. o. m. 9 redovisas mera ingående utvecklingen inom olika områden.

länder kommit att dämpas under loppet av 1976, men med vissa tendenser till återigen stegrade prisökningar mot slutet av året och i början av 1977. För OECD-länderna totalt ökade konsumentpriserna med i genomsnitt 9 % 1976 mot 11 % 1975. Skillnaden mellan länderna är emellertid mycket stor, med en prisökning kring 5 % i Förenta staterna och Förbundsrepubliken Tyskland och tre gånger så snabb takt i Italien och Storbritannien. För arbetsmarknaderna fick självfallet den förhållandevis svaga tillväxten negativa konsekvenser. I några länder kunde arbetslösheten minska under första halvåret 1976, men därefter har läget snarast blivit sämre.

För Sverige kom den sålunda försvagade internationella konjunkturuppgången opåräknat och innebar en besvikelse. Varuexporten, som hade minskat kraftigt 1975 men sedan ökat igen fram till på hösten 1976, stagnerade mot slutet av förra året. Totalt kom exportvolymen att öka med ca 6 % från 1975 till 1976 (exkluderas fartyg blev ökningen endast ca 4 %), räknat med nationalräkenskapsdefinitioner.¹ Råvaruexporten ökade därvid snabbare än den totala exporten, medan exporten av bearbetade varor ökade avsevärt långsammare.

Med tanke på att den registrerade exportökningen skedde från en under 1975 kraftigt nedpressad nivå framstår exportutvecklingen under förra året som mycket svag. Detta är än tydligare vid en jämförelse med världshandelns tillväxt på nästan 12 % under samma tid. Exporten blev sålunda inte bara negativt påverkad av den internationella efterfrågans långsammare förlopp utan fick också vidkännas omfattande förluster av marknadsandelar. Denna omständighet, och vikten härav för exportutvecklingen, behandlades redan i den preliminära nationalbudgeten för 1977. Där framhölls sambandet, vad gäller bearbetade varor mellan den relativa exportprisutvecklingen och förändringen av marknadsandelar. För de båda åren 1975 och 1976 kan de svenska exportpriserna på bearbetade varor beräknas ha stigit i runt tal 15 % snabbare än hos våra konkurrenter. Samtidigt har förlusten av marknadsandelar under samma tid och för samma varor beräknats till ungefär samma procenttal. Konjunkturinstitutet har efter förnyade och förhållandevis omfattande analyser kommit fram till att storleksordningen på dessa siffror måste betraktas som tillförlitlig. Institutet har därvid vägt in och sökt beräkna effekterna på andelsutvecklingen av bl. a. olika möjliga prisindexar och den specifika varu- och länderstrukturen i den svenska exporten i förhållande till den internationella efterfrågans inriktning under 1975 och 1976.

Vad gäller den s. k. enhetsvärdeindex som används för volymberäkningarna av den svenska exporten lider denna främst av oegentligheten att kvalitetsförbättringar hos produkterna i stor utsträckning felaktigt

¹ Exportvolymen steg med 3,5 % från 1975 till 1976 om enhetsvärdeindex används som deflator (jfr kap. 3.1).

registreras som prishöjningar. Därmed har prisförändringarna över-skattats och volymförändringarna underskattats. Samma tendens till fel-aktig registrering av handelsutvecklingen gör sig emellertid gällande även för de länder vi jämför oss med, eftersom också dessa använder enhets-värdeindex. Även om kvalitetsförändringarna mellan åren kan vara lite olika för olika länders varor visar en ingående prövning, såsom närmare framgår av konjunkturinstitutets redogörelse i kapitel 3 att de använda prisindexalen kan anses vara tillräckligt tillförlitliga och relevanta för att medge slutsatser om utvecklingen av de svenska relativa export-priserna.

Varu- och länderstrukturen för den svenska exporten av bearbetade varor torde enligt konjunkturinstitutets beräkningar ha haft en för-hållandevis begränsad betydelse för andelsförlusterna under 1975 och 1976. OECD-ländernas import av t. ex. investeringsvaror har för två-årsperioden stigit endast några procentenheter långsammare än impor-ten av andra bearbetade varor. Därmed har den svenska investerings-varuinriktade exporten inte drabbats avsevärt värre än konkurrenternas export. Mer betydelsefullt har förmodligen varit den större andelen papper och järn och stål i den svenska exporten. Sammantaget bedöms den oförmånliga varusammansättningseffekten för den svenska expor-ten av bearbetade varor till OECD-området ha utgjort ca 2 procent-enheter 1975, men varit i stort sett negligerbar under 1976.

Om man sålunda utgår från att storleksordningen kan anses tillför-litlig vad gäller beräkningarna av relativprisutveckling och förlusterna av marknadsandelar kan frågan ställas i vilken utsträckning andels-minskningen *förklaras* av prisutvecklingen. Självfallet har också andra faktorer haft betydelse i sammanhanget, t. ex. det relativa efterfråge-trycket i Sverige som åtminstone under 1975 torde ha medverkat till andelsförluster. För de båda åren sammantagna förefaller det emellertid — mot bakgrund av de bedömningar som kan göras av priselasticitetens storlek — rimligt att hävda att den för Sverige oförmånliga relativa prisutvecklingen förklarar huvuddelen av andelsförlusterna. Därutöver finns det också anledning att räkna med att tidsförskjutna negativa ef-fekter av den tidigare relativa prisutvecklingen kommer att inverka på marknadsandelarna även 1977.

I ett tredje analyssteg — där sålunda tilltro sätts till siffrorna för pris- och andelsutveckling och där de förra anses vara huvudorsaken till den senare — bör bedömas vilka faktorer som lett till den oförmån-liga relativprisutvecklingen för här berörda exportvaror.

Växelkursförändringarna under 1975 och 1976 har kommit att inne-bära en effektiv uppskrivning av den svenska kronan och har därmed bidragit till exportprishöjningarna. Den viktigaste enskilda faktorn bakom relativprissteigringarna 1975 och 1976 får emellertid anses vara lönekostnadernas kraftiga tillväxt dessa år. Under en längre period fram

t. o. m. 1974 har annars de relativa lönekostnaderna per producerad enhet utvecklats gynnsamt för Sverige. Detta kan ju i själva verket också sägas ha varit en förutsättning för att över handelsbalansen kompensera för de successiva försämringar tjänste- och transfereringsbalansen utsatts för. För de två åren 1975 och 1976 försämrades emellertid de relativa lönekostnaderna per producerad enhet med ca 20 %. Jämför man enbart med Förbundsrepubliken Tyskland, som intar den ledande rollen i det europeiska valutasamarbetet (valutaormen) i vilket även Sverige deltar, blir procentsiffran inemot 35.

En annan omständighet som torde ha haft en viss betydelse för prissättningen på svenska exportvaror är lagerstödet. Det är mycket möjligt att åtskilliga företag i Sverige inte i samma utsträckning som sina utländska medtävlar har känt sig föranlåtna att konkurrera med priset. Detta just med hänsyn till möjligheten att producera på lager. Åtminstone under 1975 och kanske första delen av 1976 kan ett sådant reaktionsmönster ha varit naturligt för en del företag. Under denna period var det ju nämligen en mycket allmänt omfattad uppfattning att den internationella konjunkturuppgången skulle fortgå med hög hastighet under hela 1976. Med sådana föreställningar upplevdes det inte som omedelbart alarmerande när företagen fick vidkännas andelsförluster på exportmarknaderna. Inte så länge det fanns möjlighet att ur produktions- och sysselsättningssynpunkt, och kanske till en del också ur resultatsynpunkt "kompensera" sig med hjälp av det statliga lagerstödet. Saken kom naturligtvis i ett annat läge när det under loppet av 1976 blev allt mera klart att den internationella konjunkturkurvan fått en knäck. Konjunkturinstitutet har för bearbetade varor (se kapitel 3.1) gjort vissa kalkyler över den relativa marginalens¹ utveckling som stöder det här förda resonemanget. För 1975 tycks den relativa marginalen ha ökat medan den skulle ha sjunkit högst avsevärt under 1976. Det kan tolkas så att den svenska exportens lönsamhet, även om den sjönk, sjönk mindre än konkurrentländernas under 1975. För 1976 skulle däremot lönsamheten ha utvecklats avsevärt sämre i Sverige.

Av industrins produktion går 40 à 50 % på export. Den svaga exportefterfrågan och de minskade marknadsandelarna under de senaste två åren har därför i hög grad påverkat utvecklingen i industrin. Som en följd av den ekonomiska politikens inriktning på att stimulera den inhemska efterfrågan kunde i viss mån efterfrågebortfallet från utlandet kompenseras. Särskild betydelse torde lagerstödet ha haft. För 1975 och 1976 sammantaget synes detta ha lett till en produktion motsvarande 6,6 miljarder kr., eller ca 5 % av den totala industriproduktionen. "Överlagringen" är nu mycket stor och påspädningen under 1976 och även in på 1977 blev väsentligt större än enligt de bedömningar som gjordes

¹ Marginal för insatsvarukostnader, kapitalkostnader och vinst för bearbetade varor i den svenska exporten jämfört med konkurrentländer.

i den preliminära nationalbudgeten för 1977. Stimulanserna till industrins fasta investeringar har också haft betydelse för industriproduktionen. Emellertid har det successivt vidgade gapet mellan produktionens omfattning och efterfrågan exkl. lager lett till att industrins investeringsverksamhet efter hand kraftigt försvagats. Med hänsyn till efterfrågeutvecklingen måste det anses som tillfredsställande att industrins investeringar kunde öka något också 1976. För 1977 torde däremot en betydande nedgång i investeringsnivån vara svår att undvika.

Tyvärr kom den höga inhemska efterfrågan i många fall inte att leda till de produktionsökningar man kunde hoppas på utan den bidrog i stället till att förstärka importtillväxten. För t. ex. verkstadsprodukter tycks den ökade efterfrågan inte i någon stor utsträckning ha kommit den svenska verkstadsindustrin till del. I stället ökade importen av verkstadsprodukter med mer än 5 %¹ från 1975 till 1976. Samma fenomen var tydligt för bl. a. den s. k. övrigvarusektorn, vars produkter i ganska stor utsträckning riktar sig till den privata konsumtionen. Den svenska industrin tycks ha tappat marknadsandelar även på hemmamarknaden. Detta medverkade till att produktionen i industrin trots stödet från den ekonomiska politiken minskade med ca 1 % mellan helåren 1975 och 1976. Industrikonjunkturen har varit fallande sedan senare hälften av 1974 och visat den djupaste konjunktursvackan under efterkrigstiden. Nedgången under loppet av hela 1975 vände emellertid under första halvåret 1976. Uppgången planade dock ut redan under andra halvåret 1976 och en oväntad och påtaglig försvagning inträffade kring årsskiftet 1976/1977. Utvecklingen visar ännu stora tveksamheter. I konjunkturinstitutets marsbarometer för industrin snarast underströks det mycket svaga konjunkturläget från årsskiftet, även om orderförväntningarna tyder på att efterfrågeutvecklingen kan komma att vända uppåt under andra halvåret i år.

Vid sidan av åtgärder för att stödja produktionen fick omedelbara arbetsmarknadspolitiska åtgärder sättas in under 1976 för att så långt möjligt hålla kvar de anställda i företagen. Bl. a. har statligt stöd till utbildning i olika former kommit till användning. Den svaga produktionsökningen kombinerad med kvarhållande av för omedelbara produktionsändamål övertalig personal har lett till att produktivitet utvecklingen har blivit mycket oförmånlig i industrin. Även om ökade bidrag och subventioner från staten underlättat finansieringen har den faktiska kostnadsutvecklingen för företagen medverkat till försämrad konkurrensförmåga och tappade marknadsandelar. Därmed förstärktes också strukturerproblemen i branscher som glasindustrin, teko- och skoindustrin medan läget blev allt mera utsatt i stålindustrin. Regeringen har satt in åtskilliga och omfattande åtgärder för dessa branscher i syfte att under-

¹ Enligt nationalräkenskaperna.

lätta den nödvändiga anpassningsprocessen utan alltför stora negativa effekter på sysselsättningen.

Resultatmässigt kom 1976 att bli ett dåligt år för industrin. Om lönsamheten mäts som driftöverskottets andel av förädlingsvärdet i industrin har lönsamheten 1975 sjunkit ganska markant från den höga nivån 1974. För 1976 föreligger ännu ingen samlad statistik över driftöverskottet. De prognoser som kan göras antyder emellertid en ytterligare försämring. I statistiska centralbyråns statistik över bruttovinstmarginalens utveckling för industriföretag med mer än 500 anställda kan utläsas att bruttovinstmarginalen sjönk från ca 13 % 1974 till drygt 9 % 1975 — vilket var ungefär samma nivå som 1973 — och till ca 6,5 % 1976.

Riksrevisionsverket har i samband med sin förnyade beräkning av statens inkomster för detta och nästa budgetår gjort en enkät bland industriföretag rörande prognoser för den taxerade inkomsten för 1976. Enkäten visar på en förhållandevis kraftig minskning mellan 1975 och 1976. I reala termer skulle nedgången vara drygt 25 %. Emellertid måste en beräkning av detta slag kompletteras med hänsynstagande till de utvidgade avdragsregler (framför allt det särskilda investeringsavdraget för maskiner) som gäller för 1976 i förhållande till 1975. Nedgången för företagens taxerade inkomster blir vid en grov justering för denna omständighet ca 5 % i reala termer.

Även om arbetsmarknadspolitiken i hög grad inriktades på att hålla kvar de anställda i företagen kom ändå sysselsättningen i industrin att minska med i runt tal 25 000 personer (motsvarande 2,5 % av den totala arbetskraften inom industrin) från 1975 till 1976. Huvudförklaringen är den naturliga avgången och mycket begränsade nyanställningar. Den totala öppna arbetslösheten i landet höll sig emellertid ändå kvar på en mycket låg nivå. Det beror framför allt på att utbudet av arbetskraft utvecklades svagt, men också på att de personer som trots allt miste sina arbeten, kunde sysselsättas antingen med beredskapsarbeten eller utbildning. En annan, och mycket betydelsefull faktor var att den kommunala sektorn expanderade starkt. Sysselsättningen ökade där med 40 000 personer från 1975 till 1976.

Den efterfrågekomponent som betytt mest för att motväga den svaga exportutvecklingen är den privata konsumtionen. Hushållen tycks också ha ökat sin konsumtion mera under 1976 än enligt bedömningarna i den preliminära nationalbudgeten. Särskilt gäller detta för den senare delen av 1976. Att bilden i så hög grad förändrats har till stor del en speciell och förhållandevis teknisk förklaring. Det prisomräkningstal, den s. k. implicitprisindex som inom nationalräkenskaperna används för att omvandla uppgifterna om den privata konsumtionen i löpande priser till volymtal har nämligen reviderats förhållandevis kraftigt. Det har fått till följd att volymökningen för privat konsumtion 1976 nu beräknas till

ca 4 % mot drygt 3 % enligt tidigare bedömning. Eftersom den reala disponibla inkomsten bedöms ha stigit med knappt 3 % innebär det att hushållen skulle ha dragit ner sin sparkvot med i runt tal 1 procentenhet. Sparande- och konsumtionsbeteendet 1976 överensstämmer ganska väl med den föreställning som ofta förts fram nämligen att hushållen reagerar ganska trögt på inkomständringar. De mycket kraftiga ökningarna i real disponibel inkomst under 1974 och 1975 motsvarades inte av lika stora konsumtionsökningar under dessa år. 1976 synes emellertid hushållen i ökad grad ha anpassat sina konsumtionsmönster till de tidigare starka inkomststegringarna.

Konsumtionsuppgången mellan 1975 och 1976 kom i stor utsträckning att gälla varaktiga varor. Inköpen av nya bilar steg fortfarande mycket starkt, eller med nästan 10 %. Både vad avser bilar och övriga varaktiga varor är importandelen hög, vilket återspeglade sig i den kraftiga importtillväxten. I denna inrymdes dessutom förlust av andelar på hemmamarknaden.

Även lageruppbbyggnaden kom enligt de förnyade beräkningarna att bli mera omfattande än vad kalkylerna i den preliminära nationalbudgeten pekade på. Totalt beräknas lagerinvesteringarna nu ha uppgått till 8,6 miljarder kr. 1976 mot 5,6 miljarder kr. enligt tidigare bedömning. Sammanlagt skulle därmed lagerinvesteringarna för de båda åren 1975 och 1976 ha uppgått till ett värde om ca 18 miljarder kr. Den ändrade beräkningen för 1976 innebär med avseende på totalefterfrågan en nedrevidering motsvarande 0,7 procentenheter av BNP. Lagerökningen avser främst färdigvarulager och varor i arbete inom tillverkningsindustrin. Även handelsns lager, bl. a. bilhandel, beräknas emellertid ha ökat betydligt. Förklaringen till den stora lageruppbbyggnaden är bl. a. att den privata konsumtionen ökade snabbare än väntat och därmed bidrog till en benägenhet hos handeln att öka lagerhållningen. Denna bidrog till den stora importökningen 1976. För industrins fortsatta lageruppbbyggnad har de svaga möjligheterna till exportavsättning spelat en avgörande roll.

Totalt kom importen till Sverige att öka med ca 7 % i volym från 1975 till 1976 enligt nationalräkenskaperna.¹ Det innebär att importprognosen i den preliminära nationalbudgeten 1977 var en dryg procentenhet i underkant. Det beror framför allt på att expansionen över året blev mycket kraftig, i synnerhet under sista delen av 1976. Räknar man exklusive fartyg ökade importen med inte mindre än 15 % i årstakt mellan halvåret 1976. Den kraftiga importstegringen fortsatte sedan in på detta år. Med den tidigare nämnda avsevärt svagare exportutvecklingen kom detta att innebära mycket stora underskott i de månadsvisa handelsbalanserna mot slutet av 1976 och början av detta år.

¹ Om deflatering sker med enhetsvärdeindex uppgår importökningen i stället till ca 3 % (jfr kap. 3.2).

Under månaderna december, januari, februari och mars uppgick sålunda underskottet på handelsbalansen till sammanlagt drygt 2,5 miljarder kr. För helåret 1976 blev underskottet ca 3,8 miljarder kr. För ett år sedan — i den reviderade nationalbudgeten för 1976 — angavs som prognos ett överskott på ca 3 miljarder kr. Sjöfartsnettot blev för 1976 obetydligt högre än den låga nivån 1975. Samtidigt ökade underskottet starkt för resevalutautgifterna. Biståndet till u-länderna fortsatte planerligt att öka. Därtill kom ränteutgifter för den stora upplåningen utomlands. Sammantaget visade bytesbalansen ett underskott på ca 10,5 miljarder kr., eller ungefär lika mycket som summan av underskotten för 1974 och 1975. Finansieringen av underskottet 1976 har skett med hjälp av inflöde på kapitalbalansen med 2,5 miljarder kr., en minskning av valutareserven med drygt 2,5 miljarder och slutligen ett under den s. k. restposten fört belopp på inte mindre än ca 5,3 miljarder kr. avseende nettoinflöde av valutor som inte kunnat statistiskt hänföras till någon bestämd utlandstransaktion. För de båda åren 1975 och 1976 har restposten visat ett positivt värde på sammanlagt nära 10 miljarder kr. Det är självfallet otillfredsställande att inte veta något närmare om de transaktioner som legat bakom detta valutainflöde. Emellertid pågår inom ramen för betalningsbalansdelegationen ett arbete som siktar till att få större klarhet i och förklaringar till utvecklingen av olika poster i betalningsbalansen.

1.2 Utvecklingen under 1977

De senaste månadernas utveckling innebär att prognosen för hur den internationella ekonomin kommer att utvecklas under det närmaste året i någon mån kan justeras i positiv riktning. Konjunkturkurvan ser ut att peka mer uppåt mot slutet av året. Sedan den preliminära nationalbudgeten har stimulerande åtgärder satts in i bl. a. Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. Den starkaste tillväxten väntas för Förenta staterna och Japan medan expansionen i Västeuropa går förhållandevis långsamt. Det beror bl. a. på att den ekonomiska politiken är stram i de länder som har problem med kostnads- och bytesbalansutvecklingen. För Förbundsrepubliken Tyskland förutses nu en något snabbare expansion än enligt den preliminära nationalbudgeten. Lagerinvesteringarna bedöms allmänt inte komma att ge något större positivt bidrag till produktionsförloppet i år. Tillit sätts i stället till en fortsatt betydande konsumtionsökning och en efter hand tilltagande omfattning av investeringsverksamhet. Det stora osäkerhetsmomentet i den här presenterade prognosen för den internationella konjunkturen är investeringarna. Kapacitetsreserverna är fortfarande mycket stora i många länder och om det allmänna klimatet för företagen skulle försämrats är det uppenbart att den pågående internationella konjunkturuppgången knappast accelererar.

Medan den internationella ekonomin föreföll att vara i rörelse i positiv riktning kan det omvända påstås ha varit fallet för den svenska ekonomin kring årsskiftet och i början av detta år. Underskotten för handelsbalansen blev som tidigare nämnts mycket stora och uppgick för de tre första månaderna i år till 1,6 miljarder eller drygt hälften av det underskott som förutsågs för hela 1977 i den preliminära nationalbudgeten. Inom industrin kom flera branscher i stora svårigheter. Enbart genom fortsatt stora arbetsmarknadspolitiska insatser kunde den öppna arbetslösheten hållas nere. De särskilda enkäterna till företagen i februari rörande export och investeringar under 1977 ingav inga stora förhoppningar om snara positiva klimatomslag. Och enligt konjunkturbarometern i mars 1977 fortsatte försvagningen av industrikonjunkturen under första kvartalet. Produktionsvolymen inom industrin drogs ner ytterligare och andelen företag som uppgav sig ha fullt kapacitetsutnyttjande sjönk till en mycket låg nivå. Efterfrågan fortsatte att minska varför färdigvarulagren svällde ytterligare. Även råvarulagren bedömdes som för stora, trots minskade råvaruinköp. Sysselsättningsläget fortsatte att försämras och en betydande andel av företagen räknar med personalminskningar även för återstoden av 1977. Orderstocken bedömdes som för liten i förhållande till produktionsnivån i större omfattning än någonsin tidigare i barometersammanhang. Företagens orderförväntningar tyder dock på att efterfrågeutvecklingen kan komma att vända uppåt under andra kvartalet i år. Dessa förväntningar är mer uttalade vad gäller exportorderingen än beträffande hemmaorderingen. I första hand väntas orderinströmningen öka inom skogsindustrin och kemisk industri, men också för verkstadsbranscher, t. ex. elektro- och transportmedelsindustri. Även om förhoppningen om en ökad ordergång infrias tar det emellertid tid innan produktion och sysselsättning påverkas i höjande riktning.

Mot bakgrund av att balansbristerna i svensk ekonomi ytterligare accentuerades i början av detta år fattade regeringen beslut om åtgärder i början av april. Åtgärderna har två huvudsyften. Det ena är att direkt förstärka den svenska exportens konkurrenskraft. Det andra är att successivt föra över resurser från hushållen och den offentliga sektorn till industrin för att öka exporten och den importkonkurrerande produktionen och investeringarna. Insatserna har tidsmässigt anpassats till bedömningen av den internationella konjunkturutvecklingen. Den svenska kronans värde justerades inom ramen för samarbetet i den s. k. valutaormen ned med 3 % i förhållande till den danska och norska kronan och med 6 % i förhållande till D-mark, holländska floriner och belgiska franc. Mervärdesskatten höjs med ca 3 % från den 1 juni 1977. Allmänt prisstopp infördes under tiden t. o. m. den 31 maj 1977, dock med dispens för importpriser som stiger som en direkt följd av devalveringen. Barnbidragen höjs med 300 kr. per helår redan från den 1 juli

1977 i stället för vid årsskiftet 1977/1978 som förutskickades i årets budgetproposition.

För att underlätta den åsyftade resursomfördelningen föreslogs vidare en investeringsavgift på 15 % på oprioriterade byggnadsarbeten som påbörjas under tiden den 15 maj 1977—den 1 juli 1978. Den föreslagna avgiften skall tas ut efter i princip samma teknik som under 1970 och 1971, då en liknande avgift förekom. Vissa byggnadsarbeten av hithörande slag skall dock kunna undantas av sysselsättningspolitiska skäl.

På det statliga området föreslår regeringen senareläggning och besparingar som medför att statsutgifterna blir ca 700 milj. kr. lägre under budgetåret 1977/78 än vad som annars skulle ha blivit fallet. Vad gäller den kommunala verksamheten kommer regeringen att med kommun- och landstingsförbunden diskutera vilka åtgärder som behöver vidtas för att begränsa den kommunala utgiftsexpansionen.

Att fullständigt och exakt beräkna effekterna på samhällsekonomin av regeringens åtstramningspaket låter sig inte göras. I grova drag kan en effektanalys tänkas bli upplagd utifrån fyra olika huvudåtgärder, nämligen för det första växelkursförändringen, för det andra höjningen av mervärdesskatten, för det tredje omprioriteringen av byggnadsverksamheten och för det fjärde neddragningen av statliga utgifter och begränsningen av den kommunala expansionen. För att börja bakifrån kan konstateras att särskilt kommunernas konsumtionsutgifter har ökat starkt under senare år och att de kommunala utgiftsplanerna pekar på en expansionstakt på ca 4 % under de närmaste åren. Efter kraftiga ökningar i skatteinkomsterna för kommunerna under 1977 och 1978 kan redan nu skönjas en svagare inkomstutveckling, som — om utgiftsexpansionen fortgår i nuvarande takt — kunde väntas leda till mycket betydande höjningar av kommunalskatten. Vilka konkreta åtgärder som vidtas för att dra ner på ökningstakten för de kommunala utgifterna är ännu för tidigt att yttra sig om. Sannolikt torde emellertid redan för 1977 en viss nedjustering i volym av den annars väntade investerings- och konsumtionsökningstakten kunna ske.

Den föreslagna investeringsavgiften kan beräknas leda till en omfördelning av byggande från i första hand handeln till övriga sektorer. Då byggmarknaden i utgångsläget snarast kännetecknas av arbetskraftsbrist torde de frigjorda produktionsresurserna relativt snabbt kunna sättas in i annan byggnadsverksamhet. Samtidigt kommer dock kreditmarknadens uppgifter att prioritera industriinvesteringarna att underlättas. Det bör också understrykas att resurser sannolikt förs över inte bara till industrins byggnadsinvesteringar utan också till bostadsbyggandet. Igångsättningen av nya lägenheter torde bli något större mot slutet av 1977 och under 1978 än vad den annars hade blivit.

Höjningen av mervärdesskatten från 17,65 % till 20,63 % på varans

pris exkl. mervärdesskatt, innebär att varupriserna på momsbelagda varor ökar med ca 2,5 %. Eftersom ca $\frac{2}{3}$ av konsumtionen är belagd med mervärdesskatt stiger konsumentpriserna totalt sett med ca 1,7 % från den 1 juli 1977. För statsverket kan den inkomsthöjande effekten för budgetåret 1977/78 beräknas till mellan 3,5 och 4 miljarder kr. Även statens och kommunernas utgifter påverkas av den högre skattesatsen. Den sammanlagda effekten är mindre än $\frac{1}{2}$ miljard kr. per helår. För de enskilda hushållen medför de högre priserna att köpkraften blir motsvarande lägre, såvida inte löner, inkomstskatter och transfereeringar justeras för att kompensera för höjningen av mervärdesskatten. Vad först gäller löneutvecklingen har ännu då detta skrivs inget avtal träffats mellan huvudorganisationerna på arbetsmarknaden för tiden efter februari 1977. Konjunkturinstitutet har schablonmässigt utgått ifrån två olika alternativ för lönekostnadsökningarna för 1977. För vardera av dessa alternativ kan den reala disponibla inkomsten för hushållen under detta år beräknas, med hänsyn tagen till den effekt mervärdesskattens höjning torde få. Däremot görs inga som helst försök att uppskatta i vilken mån löneförhandlingarna kan påverkas av den föreslagna högre mervärdesskatten. För de två löneökningsalternativ som beräkningstekniskt är utgångspunkten för nationalbudgetarbetet har beräknats att de motsvarande reala disponibla inkomsterna mellan helåren 1976 och 1977 stiger med 0,7 resp. 1,5 %. Hänsyn har därvid tagits till framför allt effekten via importpriserna av växelkursförändringen, men också till höjningen av barnbidragen och de via prishöjningarna högre pensionerna. Sammantaget torde hela åtstramningspaketet ha dragit ner ökningstakterna för de reala disponibla inkomsterna med mellan 1 och 1,5 % för 1977.

Vad slutligen gäller effekterna på svensk ekonomi av växelkursförändringen har mera omfattande beräkningar gjorts. Inledningsvis kan först konstateras att den överenskomna förändringen av växelkurserna fr. o. m. den 4 april 1977 måste ses mot bakgrund av den negativa svenska kostnads- och prisutvecklingen i jämförelse med de viktigaste konkurrentländerna under de senaste två åren. Till en del kan pris- och kostnadsnackdelar reduceras framöver genom ett fullt produktivt utnyttjande i takt med konjunkturförbättringen av den arbetskraft som finns i företagen. Denna potential för snabba produktivitetsökningar har åstadkommits genom att arbetskraften under lågkonjunkturen kunnat stanna kvar i företagen, sysselsatta med lagerproduktion eller utbildning. Justeringen av kurspariteterna reducerar kostnadsnackdelar ytterligare. Tillsammansaget skulle därmed de senaste årens försämring av konkurrensläget successivt kunna inhämtas.

Avsikten med en devalvering är att sänka de svenska relativa priserna och därmed förbättra vår konkurrenskraft, både på världsmarknaden och på hemmamarknaden. Samtidigt syftar den till att hålla tillbaka

konsumtionen och därmed dämpa importen. Det fulla genomslaget på importpriserna beräknas bli sammanvägt ca 5 %. Mellan genomsnittet för 1976 och 1977 blir höjningen av importpriserna drygt 3,5 %. På exportsidan blir prisseffekten något annorlunda beroende på handels fördelning på länderområden. Den beräknas till ca 5,5 % successivt under andra kvartalet eller ca 4 % mellan genomsnittet för helåren 1976 och 1977. De effekter som de ändrade prisrelationerna kan få på vår utrikesbalans blir mera märkbara först på viss sikt. De förbättringar för handelsbalansen som kan uppnås på kort sikt, under t. ex. innevarande år, är mera begränsade. Handelsströmmarna under de närmaste kvartalen är ju i stor utsträckning redan bestämda genom utlagda order. Under denna tid påverkas därför den volymmässiga omfattningen av handeln på grund av ändrade priser mera marginellt. Nya order tecknas emellertid successivt med allt större del av leveransen först in på 1978.

En avgörande fråga för exportutvecklingen framöver är hur företagen kommer att reagera. En förutsättning för att en devalvering på sikt skall få avsedda positiva effekter på utrikesbalansen är att det utrymme den skapar i första hand utnyttjas av företagen till att sänka sina relativa priser i utländsk valuta. Den relativa prissänkningen stärker konkurrenspositionen och gynnar exportens volymomfattning. Efter hand leder sålunda prisjusteringar även till intäktsökningar, via ökad volym.

I de överväganden angående konsekvenserna av kursjusteringen som konjunkturinstitutet gjort har en utgångspunkt varit att devalveringen i huvudsak *inte* utnyttjas för att höja vinstmarginalerna utan leder till sänkta exportpriser i jämförelse med konkurrenterna. Sådana exportprishöjningar som föranleds av kostnadshöjningar för importerade rå- och insatsvaror har dock inkalkylerats. För vissa råvaror där priset är bestämt på världsmarknaden i internationell valuta har dock höjningar av priserna i svenska kronor antagits.

På importsidan har ett fullt prisgenomslag förutsatts ske inom något kvartal. För den genomsnittliga konsumentprisnivån blir den direkta effekten av importprisstegringen ca 1 procentenhet.

En sänkning av de relativa utrikeshandelspriserna med säg 1 % uppskattas förbättra marknadsandelarna med 1,5—2,5 %, på lång sikt. Denna effekt uppnås dock inte omedelbart utan kräver en tidsrymd på sannolikt 3 år eller mer. Konjunkturinstitutet har i kapitlet om utrikeshandeln (kap. 3) antagit en priskänslighet på 0,5 första året. Detta innebär att första årseffekten av devalveringen innebär en försämrad handelsbalans. Exportvolymökningen för kalenderåret 1977 beräknas därmed som effekt av devalveringen stiga från 6 % till 7 % på nationalräkenskapsnivå under innevarande år. Räknat i löpande priser bedömer konjunkturinstitutet förbättringen av exportintäkterna till följd av de-

valveringen till ca 2 miljarder kr. Å andra sidan stiger importpriserna. Detta mer än uppväger den förbättring som uppnås i fråga om exportintäkterna. Importvolymen hålls dock tillbaka av att importen trängs tillbaka av svensk-tillverkade varor samt av den åtstramning av den inhemska efterfrågan som åtgärderna vid sidan av devalveringen medför. Ökningen av importen i volym kan totalt beräknas stanna vid 2,5 % från 1976 till 1977. Netto skulle handelsbalansens saldo 1977 därför inte påverkas i någon större omfattning av de vidtagna åtgärderna. Det är emellertid möjligt att importefterfrågan inte omedelbart är så känslig för prisförändringar som ovan antagits. I så fall skulle de positiva effekterna inträda först senare.

Den samlade effekten på bytesbalansens saldo blir av ungefär samma omfattning som på handelsbalansen det första året eftersom tjänstebalansens poster påverkas endast marginellt.

Det är klart att de angivna effekterna av devalveringen på import och export både sett under flera år framöver och separat för 1977 i stor utsträckning beror på de antaganden som görs vad gäller främst företagens prissättningspolitik på kort och lång sikt. Exportkalkylen kan komma att "störas" av att svenska företag i viss mån passar på att skapa sig extra vinstutrymme med hjälp av devalveringen. I och för sig kan enskilda företag säkert ha befogad anledning att stärka resultatutvecklingen. Å andra sidan är det då uppenbart att den genom devalveringen skapade möjligheten att förbättra konkurrensläget och återta förlorade marknadsandelar till en del kan äventyras. Vad vidare gäller hemmamarknaden kan de utländska företag som här konkurrerar med sina produkter komma att neutralisera en del av devalveringseffekten genom att helt enkelt sänka priserna. Åtminstone kan ett sådant uppträdande inte uteslutas under en kortare tid. De här framlagda beräkningarna ändras givetvis — i och för sig åt olika håll — om export- och importpriserna inte påverkas av devalveringen på det sätt som lagts in i förutsättningarna.

Med de sålunda gjorda bedömningarna om växelkursförändringens effekter och efterfrågeutvecklingen i avnämarnländerna innebär konjunkturinstitutets prognos för den totala *exporten* 1977 en ökning i volym med 7 % från 1976, räknat enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder. Eftersom fartygsexporten väntas minska ganska mycket beräknas exportuppgången, exkl. fartyg, till ca 8,5 %. Ökningstakterna väntas bli ungefär lika stora för råvaror som för bearbetade varor. Avsevärt snabbare ökningar än genomsnittet väntas för trävaror och massa, medan verkstadsvaruexporten väntas öka påtagligt svagt 1977, efter en stor minskning förra året.

Vad gäller prisutvecklingen på exportprodukterna från 1976 till 1977 förutses för råvarorna en ökning i storleksordningen 3 %, dvs. endast en obetydligt större uppgång än 1976. Neddragande verkar därvid

Tabell 1: 1 Försörjningsbalans för 1977

	Miljarder kr. 1976	Procentuell volymförändring		
		1975—1976	1976—1977	
			Alt. I	Alt. II
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukten	323,4	1,5	0,9	1,0
Import	84,0	7,2	2,7	2,7
Summa tillgång	407,4	2,6	1,2	1,4
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvestering	66,3	-1,6	1,3	1,3
Näringsliv	33,4	0,7	0,7	-0,7
däruv: industrin	15,8	1,4	-6,4	-6,4
Statliga myndigheter och affärsverk	7,9	-0,5	0,9	0,9
Kommuner	12,1	-0,4	9,1	9,1
Bostäder	12,9	-8,3	-0,6	-0,6
Lagerinvestering	8,6	-0,4 ¹	-2,1 ¹	-2,1 ¹
Privat konsumtion	171,4	4,1	1,7	2,0
Offentlig konsumtion	83,6	2,9	3,2	3,1
Statlig	27,0	0,9	2,8	2,8
Kommunal	55,6	4,0	3,4	3,3
Tjänstenetto	-2,7	(-0,3) ¹	(0) ¹	(0) ¹
Export	80,2	5,8	6,9	6,9
Summa efterfrågan	407,4	2,6	1,2	1,3

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

Anm. Bortsett från privat konsumtion har konjunkturinstitutets prognoser i resp. specialkapitel av beräkningstekniska skäl baserats på enbart ett löneökningssalternativ, alt. II. Prognosen för utvecklingen av resp. komponent enligt löneökningssalt. I ovan har därför, utom vad gäller privat och offentlig konsumtion, här satts lika med prognosen enligt alt. II. Effekterna på ekonomin av den lägre pris- och kostnadsökningen i alt. I har sålunda inte framräknats. En sådan beräkning skulle ge lägre importökning och högre exporttillväxt. I den preliminära nationalbudgeten visades emellertid att olika löne- och kostnadsökningar för 1977 ger förhållandevis små skillnader för 1977 för de komponenter det här är fråga om. På något års sikt blir självfallet löneökningssamtagen av stor betydelse.

väntade prissänkningar mellan helåren 1976 och 1977 för jordbruks- och livsmedelsprodukter samt järnmalm. Däremot väntas prisökningarna på trävaror bli klart över 10 %. För den viktiga gruppen verkstadsprodukter (exkl. fartyg) torde priserna stiga med ca 8 %, mot över 13 % 1976 och ca 20 % 1975, allt enligt enhetsvärdeindex.

Näringslivets investeringar i fasta anläggningar väntas minska något från 1976 till 1977. För industrin förutses en kraftig volymminskning på ca 6,5 %, medan handelns investeringar som steg med 12,5 % 1976 fortsätter att öka, med 3,5 %, till 1977. Vad gäller industriinvesteringarna har planerna utvecklats påfallande svagt alltsedan hösten 1976. Det hänger samman med de framförhållande ogynnsamma efterfrågeutsikterna och företagens försämrade finansiella läge. Betraktat i ett längre perspektiv bakåt och i en internationell jämförelse har dock

investeringarna i svensk industri hållits uppe på en hög nivå. Real-kapitalstocken beräknas sålunda ha stigit med ca 4,5 % i volym per år under perioden 1965—1975. För 1976 och 1977 kan nu en långsammare takt förutses, eller ca 3,5 % i genomsnitt per år för dessa båda år. Ser man perspektivet framåt innebär dock de senaste årens uppbromsning i investeringstillväxten en risk för att de centrala målen för den ekonomiska politiken inte uppnås så snabbt som avsikten varit.

För *statliga myndigheters och affärsverks investeringar* väntas en uppgång på 1 % från 1976 till 1977. Som underlag för bedömningarna ligger enkäter som statistiska centralbyrån samlade in under februari/mars 1977. De statliga byggnadsinvesteringarna väntas stiga med knappt 1,5 % medan maskininvesteringarna blir ungefär oförändrade från förra året.

Kommunernas investeringar förutses öka med inte mindre än ca 9 % 1977, efter minskningar i fyra år i rad. Till grund för beräkningarna ligger en enkät i mars 1977 till primärkommuner och landsting. Kommunernas planer är mycket expansiva, särskilt på byggnadssidan. Detta beror främst på den ökade igångsättningen av dag- och fritidshem mot slutet av 1976 och under 1977. Under 1976 beräknas antal "påbörjade" platser i dag- och fritidshem till drygt 22 000 och för 1977 förutses igångsättningen bli ca 27 000. I uppdragande riktning har sannolikt det till den 1 mars 1977 förlängda högre anordningsbidraget verkat. Den investeringsuppgång som totalt för kommunerna bedömts sannolik för 1977 innebär en viss nedkorrigerig av kommunernas egna planer. Det har bedömts som tveksamt om den kommunala planeringen till fullo är anpassad till en så kraftig expansion som kommunernas planuppgifter ger uttryck för. Dessutom torde i viss mån bristen på yrkesutbildade byggnadsarbetare verka dämpande på möjligheterna att realisera planerna.

Vad gäller *bostadsbyggandet* beräknas en igångsättning om 58 000 lägenheter under detta år. Investeringsvolymen väntas därmed bli av ungefär samma omfattning som 1976, eller möjligen något lägre. Någon ökning i investeringar i bostäder har inte skett sedan 1972. Igångsättningen av nya lägenheter ökar emellertid nu, varför investeringsvolymen kan förväntas stiga fr. o. m. nästa kalenderår. Det kan förtjäna påpekas att den av konjunkturinstitutet presenterade kalkylen över bostadsbyggandet 1977 bl. a. innefattar bedömningen att den införda avgiften på 15 % på s. k. oprioriterat byggande får till följd att resurser flyttas över till byggande av bostäder.

Den *totala fasta investeringsvolymen* väntas stiga med nära 1,5 % i volym från 1976 till 1977. Bortses från investeringarna i handelsflottan förutses emellertid även för 1977 en i stort sett oförändrad nivå totalt sett.

Lageruppbbyggnaden upphör 1977. Redan 1976 blev den mindre än fö-

regående år och drog därmed ner den totala efterfrågan i storleksordningen 0,4 % av BNP. Lagerinvesteringarna blev ändå avsevärt större än vad prognoserna i den preliminära nationalbudgeten angav. Industrikonjunkturen tappade luft mot slutet av 1976, vilket bidrog till en större lagerproduktion. Detta medverkar till att det negativa lageromslaget till 1977 nu kan förutses bli större än enligt tidigare bedömningar. För hela året 1977 väntas lagernivån ligga kvar på 1976 års nivå. Det innebär ett efterfrågebortfall i år som motsvarar 2,1 % av BNP. Ändå skulle lagerkvoterna i större delen av industrin bara något kunna sänkas från de högt uppdrivna nivåerna.

Beträffande *inkomster, priser och konsumtion* framläggs följande prognoser för 1977. Utgångspunkten för bedömningarna på detta område är inkomstutvecklingen. Ännu då detta skrivs är det emellertid ovisst hur stor både den avtalsmässiga förtjänstökningen och löneglidningen kan förväntas bli. Konjunkturinstitutet har därför, med viss anknytning till arbetsmarknadsparternas förhandlingsbud och med hänsyn tagen till resultaten av de s. k. kontrollstationsförhandlingarna, utformat två alternativ för den totala lönekostnadsökningen 1977, på 10 resp. 12,5 %. Med hänsyn till de höjningar av arbetsgivaravgifterna som genomfördes den 1 januari 1977 motsvarar dessa båda alternativa förtjänstökningar på knappt 7 resp. drygt 9 %.

Enligt den prisprognos som har utarbetats väntas konsumentpriserna stiga med 10,1 resp. 10,9 % för resp. löneökningsoalternativ under loppet av 1977. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1976 och 1977 kan förändringen av priserna på konsumtionsvaror väntas bli 10,2 resp. 10,4 %. För implicitprisindex för den privata konsumtionen, vilken är den index som utnyttjas i samband med volymberäkningar av privat konsumtion, bedöms ökningstakterna bli någon tiondel lägre. Vid beräkningen av prisutvecklingen mellan åren har beaktats det allmänna prisstoppet under tiden den 1 april—den 31 maj 1977. Prisökningstakten under loppet av detta år har påverkats med ca 3 % i höjande riktning av de åtgärder som presenterades i början av april. Mellan helåren 1976 och 1977 är motsvarande effekt ungefär 1,5 %.

Vid den förutsatta prisuppgången 1977 kan de reala disponibla inkomsterna beräknas öka med 0,7 resp. 1,5 % från 1976 till 1977 i de båda alternativen. Vid bedömningen av hur den privata konsumtionen kan väntas utvecklas har en fortsatt sänkning av sparkvoten med mellan 0,5 och 1 % förutsetts. Med den givna förhållandevis svaga — särskilt jämfört med de närmast föregående åren — reala inkomstutvecklingen överensstämmer en sådan prognos över sparbeteendet väl med erfarenheterna från tidigare år. För den privata konsumtionen skulle därmed en ökning med 1,7 resp. 2 % vara att vänta. Ökningstakten kan förefalla hög med tanke på de vidtagna åtgärderna. Emellertid bidrar till konsumtionstakten dels sparandeddragningen, dels

Tabell 1:2 Förändring i BNP-komponenterna i procent av bruttonationalprodukten föregående år 1973—1977

1968 års priser

	1973	1974	1975	1976	1977 ²	
					Alt. I	Alt. II
Privat konsumtion	1,0	2,4	1,6	2,2	0,9	1,1
Statlig konsumtion	0,2	0,2	0,4	0,1	0,2	0,2
Kommunal konsumtion	0,3	0,5	0,7	0,6	0,5	0,5
Bruttoinvesteringar i näringslivet	0,8	1,0	-0,1	0,1	-0,1	-0,1
Bruttoinvesteringar i statliga myndigheter och affärsverk	0,1	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Bruttoinvesteringar i kommuner ¹	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,3	0,3
Bruttoinvesteringar i bostäder	-0,1	-0,5	-0,2	-0,4	0,0	0,0
Lagerförändring	-0,4	2,4	0,5	-0,4	-2,1	-2,1
Summa inhemsk efterfrågan	1,4	5,6	2,9	2,2	-0,2	-0,1
Export av varor och tjänster	4,0	2,5	-2,8	1,1	1,9	1,9
Import av varor och tjänster	-1,0	-4,1	0,5	-1,8	-0,9	-0,8
Summa BNP-ökning	3,5	4,0	0,5	1,5	0,9	1,0

¹ Exkl. bostäder.² Se anm. under tab. 1:1.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån samt beräkningar utförda inom ekonomidepartementet.

omständigheten att åtstramningsåtgärderna inte verkar med full kraft förrän ungefär från halvårsskiftet. Samtidigt bör framhållas att inkomsterna andra halvåret blir större än under det första som en följd av att resultaten av avtalsförhandlingarna har förutsatts vara klara då.

Den offentliga konsumtionen väntas öka med 3 %, varav den statliga med drygt 2,5 % och den kommunala med 3,5 %. För den kommunala sektorn innebär prognosen att sysselsättningen kan väntas öka starkt också detta år, eller med ca 40 000 personer.

Sammanlagt innebär detta att den totala efterfrågan väntas öka med drygt 1 % från 1976 till 1977. Den inhemska efterfrågan väntas totalt sett faktiskt sjunka något 1977. Det beror framför allt på det mycket stora omslaget i lagerinvesteringarna. Exkluderas lager väntas sålunda den inhemska efterfrågan stiga med ca 2 %, att jämföra med drygt 2,5 % 1976.

Med ledning av efterfrågans tillväxt kan importvolymen beräknas öka med 2,7 % (i nationalräkenskapstermer) från 1976 till 1977. Förra året ökade volymen av importvaror med drygt 7 %. Den lägre ökningstakten i år sammanhänger såväl med den förutsedda lagerutvecklingen som den med hjälp av insatta åtgärder mera långsamt stigande privata konsumtionen.

Importvolymens tillväxt väntas sålunda bli avsevärt mindre än för

exportvolymen. Emellertid väntas det omvända förhållandet för prisutvecklingen i utrikeshandeln. Räknat exkl. fartyg väntas exportpriserna stiga med ca 6 %, medan priserna på importen i genomsnitt ökar med ca 9,5 %. Huvuddelen av skillnaden i ökningstakt beräknas framkomma som en effekt av devalveringen. I värde räknat torde därför exporttillväxten bli endast obetydligt snabbare än importtillväxten. Det medför i sin tur att handelsbalansen förbättras endast marginellt från 1976. För 1977 förutses sålunda ett underskott på handelsbalansen på 3,6 miljarder kr. Försämringen på tjänste- och transfereringsbalansen fortsätter. Bytesbalansens underskott kommer enligt de gjorda beräkningarna att uppgå till ca 12,5 miljarder kr. 1977. Som tidigare nämnts förutses positiva effekter på utrikesbalansen av de vidtagna åtgärderna först nästa år.

Denna beräkning av utrikeshandelns utfall ger tillsammans med de förutsatta förändringarna i försörjningsbalansens övriga delposter till resultat att bruttonationalproduktens tillväxt från 1976 till 1977 blir ca 1 %. Liksom för 1976 är det tjänsteproduktionen som svarar för ökningen. Varuproduktionen väntas minska något. Industrins produktion bedöms minska lika mycket som 1976, eller med mellan $\frac{1}{2}$ och 1 procentenhet.

Produktivitetstillväxten inom samhällsekonomin, särskilt industrin, är alltfjämt mycket låg. Orsaken härtill är att arbetskraft — med hjälp av olika former av arbetsmarknadspolitiskt stöd — så långt möjligt hålla kvar i företagen i avvaktan på att efterfrågan och produktion skall komma att öka i snabbare takt igen. I detta avseende är beredskapen god och det finns utan tvivel produktivitetsreserver att ta av i näringslivet i en kommande högkonjunktur. Utbudet av arbetskraft är f. n. svagt. Med de prognoser över produktionens och varuefterfrågans utveckling som

Tabell 1:3 Bytesbalans 1975—1977

Milj. kr., löpande priser

	1975	1976	1977 ¹ prognos
Export, varor	72 012	80 217	89 300
Import, varor	74 000	84 000	93 000
Handelsbalans	-1 988	-3 783	-3 610
Korrigerig av handelsstatistiken	-316	-179	-210
Sjöfartsnetto	2 940	3 133	3 350
Resevaluta	-2 542	-3 050	-3 675
Övriga tjänster, netto	-2 254	-3 028	-3 400
Transfereringar, netto	-3 400	-4 355	-5 775
Korrigeringspost	800	800	800
Bytesbalans	-6 760	-10 462	-12 520

¹ Se anm. under tab. 1:1.

här gjorts blir också efterfrågan på arbetskraft svag. Med utgångspunkt i arbetsmarknadspolitikens nuvarande utformning får emellertid förutsättas att aktiva åtgärder tas för att förhindra större uppgångar i den öppna arbetslösheten. Produktionen per arbetad timme, produktiviteten, förutsätts öka långsamt också i år.

Summan av de inhemska sektorernas finansiella sparande svarar mot bytesbalansens saldo. För 1977 väntas underskottet på bytesbalansen bli ca 2 miljarder kr. större än 1976. Hushållens finansiella sparande väntas öka med ca 1 miljard kr., medan bostadssektorns finansiella underskott beräknas öka med ungefär samma belopp som förra året. Den offentliga sektorns samlade överskott minskar med 3 à 4 miljarder kr., med stora neddragande effekter från statens verksamhet men kraftigt positiv omsvängning för kommunerna. För företagssektorn kan då residualt beräknas att det negativa finansiella sparandet 1977 blir obetydligt mindre än 1976. Detta innebär fortsatt svag vinstutveckling och pressade likviditetsvillkor. Först in på 1978 torde den allmänna finansieringssituationen för industrin bli lättare, till en del som en följd av beräknade avsättningar från de överstora lagren.

1.3 Utblick mot 1978 och 1979

Den budgetproposition som presenteras i början av varje år avser en period som då ligger $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ år borta. Samtidigt utformas regeringens finansplan baserad på ett underlag som gör det möjligt att enbart överblicka den närmaste 12-månadersperioden. Regelmässigt har därför inte heller någon större del av de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits under årens lopp aviserats i resp. års finansplan. Anpassningar av politiken har skett successivt.

I årets finansplan indikerade dock regeringen att åtstramande åtgärder sannolikt skulle komma att behövas med verkan i första hand under 1978. När sådana åtgärder, med hänsyn till behovet av lämplig inpassning i tiden, föreslogs i början av april i år låg till grund härför en uppfattning om profilen i de kommande årens ekonomiska utveckling. Det kan därför finnas anledning att i räkneexemplets form ange en tänkbar utveckling för de närmast liggande båda åren. Kalkylerna är presenterade i starkt sammandrag och är självfallet osäkra.

Att återställa jämvikten i bytesbalansen är en grundläggande förutsättning för att nå centrala mål för den ekonomiska politiken och för att kunna behålla handlingsfriheten i den ekonomiska politiken. Med hänsyn till de senaste årens utveckling har sådan balans här antagits ej kunna uppnås till 1980 utan först några år in på 1980-talet. Avsikten med nedanstående kalkyler är i första hand att ge ett underlag för att kunna bedöma de konsekvenser för det reala utrymmet för inhemsk efterfrågeexpansion som en förbättring av bytesbalansen har. Här behandlas inte utvecklingen för löner, skatter, priser, vinster m. m.

En förutsättning för förbättring i den externa balansen har här antagits vara att priserna på svenska produkter stiger långsammare än de utländska konkurrenternas för att därigenom kunna återta förlorade marknadsandelar. Därutöver måste den inhemska efterfrågan bromsas för att avdela resurser för exportindustrin och de importkonkurrerande näringarna.

Internationell konjunkturutveckling och Sveriges exportmöjligheter

Utgångspunkten är här ett antagande om en relativt gynnsam internationell konjunkturutveckling. Tillväxten i OECD-området har antagits bli ca 5 % 1978 och ca 3,5 % 1979, vilket innebär ett uppsving under 1978 som kulminerar under 1979. Om den internationella konjunkturuppgången skulle bli långsammare än som här förutsatts blir svårigheterna naturligtvis större att öka exporten och därmed minska underskottet i bytesbalansen vid en viss inhemsk efterfrågan.

Världshandeln, och därmed vår exportmarknad, beräknas tillväxa ungefär dubbelt så snabbt som produktionsökningen, se tabell 1: 4. Under 1975 och 1976 steg de svenska exportpriserna på *bearbetade* varor med ca 15 % mer än konkurrenternas priser. Detta ledde också till betydande förluster av marknadsandelar. Undersökningar tyder på att en ökning av det relativa exportpriset på 1 % leder till en marknadsandelsförlust på närmare 2 % på 3—4 års sikt. Prisstegringarna under 1975 och 1976 leder till fortsatta andelsförluster under 1977, ca 3 % enligt konjunkturinstitutets bedömning.

Under 1977 beräknas de *relativa* svenska exportpriserna sjunka något, ca 3 %. För att ta igen de marknadsandelar som gått förlorade både på export- och hemmamarknad 1974—1977 måste svensk industri sänka sina relativa priser under åren framöver. Här har förutsatts att en sådan relativ prissänkning får sina volymmässiga effekter först på lite sikt. Med den ovan angivna känsligheten för prisförändringar krävs fortsatta relativa prissänkningar efter 1977. De har antagits till 5 %; 3 % 1978 och 2 % 1979. Denna förstärkning av konkurrenskraften kan åstadkommas genom ianspråktagande av den produktivitetspotential på uppskattningsvis 6 % som beräknas finnas i svensk industri. Eftersom prisstegringen på varor i internationell handel antagits till 7 % per år skulle priserna på de svenska bearbetade varorna stiga med 4 % resp. 5 %. Den därmed förstärkta konkurrenskraften väntas kunna leda till en återvinning av förlorade marknadsandelar. Därutöver kan varusammansättningen förutses ge ett visst bidrag till svensk export mot slutet av perioden. Tillsammans taget skulle den svenska exporten av bearbetade varor under dessa förutsättningar kunna öka volymmässigt med 13 % 1978 och 10 % 1979.

Möjligheten att sänka relativpriserna på det sätt som här antagits

Tabell 1: 4 BNP-tillväxt inom OECD-området samt världshandeln 1974—1979

Årlig procentuell volymförändring

	BNP, OECD	Världshandeln (OECD-området)		Sveriges export	
		totalt	bearbetade varor ¹	totalt ²	bearbetade varor (exkl. fartyg)
1975	-1,2	-6	-6	-12	-9,5
1976	5	12	12	3,5	-0,6
1977	4,5	7—8	8,5	4,5	5,5
1978	5	9	10	10,5	13
1979	3,5	6	7,5	8	10

¹ För 1975—1977 avses OECD-ländernas import vägd med resp. lands andel i Sveriges export av bearbetade varor.

² Enligt handelsstatistiken.

Tabell 1: 5 Sveriges export 1976—1979

Procentuell volymförändring

	1977	1978	1979
Bearbetade varor (exkl. fartyg)	5,7	13	10
Fartyg	-12,2	-40	-20
Råvaror	6,3	15	7
Totalt enligt handelsstatistiken	4,5	10	8
Totalt enligt nationalräkenskaperna	6,9	12,5	10,5

beror på om den produktivetsreserv som beräknats föreligga kan utnyttjas till en sänkning av industrins relativa kostnader. Vid bedömning av företagens möjligheter att bära kostnadsökningar måste hänsyn tas till effekten av den här antagna relativa prissänkningen på den konkurrensutsatta industrisektorns produkter. De internationella priserna och därmed importpriserna i Sverige, förutsätts som nämnts stiga med 7 % per år 1978 och 1979 eller 14 % tillsammans medan exportpriserna under samma period stiger med 9 %. Av de bearbetade varornas pris kan genomsnittligt ca 30 % hänföras till importvaror och ca 20 % från den skyddade sektorn i Sverige. Priset på den konkurrensutsatta sektorns förädlingsinsats per producerad enhet kommer då att stiga med mindre än 9 %.

Konjunkturuppgången utomlands antas ge förutsättningar för relativt goda exportmöjligheter på råvarusidan. I volym räknat har en ökad försäljning om 15 % resp. 5—10 % antagits de båda aktuella åren. Prismässigt väntas råvarorna kunna ligga högre än de bearbetade varorna. Fartygsexporten som utgjorde ett expansivt element under fjolåret har beräknats gå ner med 60 % över perioden. Hela exporten skulle då kunna uppnå en tillväxt om 10 resp. 8 %.¹

¹ Detta avser volymtal enligt handelsstatistiken. I nationalräkenskapstermer blir motsvarande tal 12,5 resp. 10,5 %. Det är de senare siffrorna som ingår i försörjningsbalansen.

Produktionskapacitet och sysselsättning

Det totala arbetskraftsutbudet har antagits öka med 25 000—30 000 personer per år de båda åren. Det innebär en ökning med 0,2 % per år räknat i timmar. Detta överensstämmer ungefärligen med kalkylerna i 1975 års långtidsutredning. Samtidigt införs dock den femte semesterveckan 1978, vilket medför en minskning av timutbudet. Vissa kategorier har redan i dag 5 veckors semester varför nedgången till följd av semesterförlängningen antagits vara ca 1,5 %. Därmed kan arbetskraftsutbudet räknat i timmar anges till knappt -1,5 % 1978 och 0,2 % 1979. En reservation i sammanhanget får göras för de konsekvenser som möjligheterna att fördela den femte semesterveckan över flera år kan få.

Om den nämnda arbetstidsförkortningen skulle kompenseras genom ett ytterligare ökat utbud skulle detta kräva ca 50 000 personer under förutsättning att produktiviteten inte påverkas speciellt av semesterförlängningen.

Vad gäller produktivetsutvecklingen i samhällsekonomin kan erinras om att produktivetsreserven i industrin i årets finansplan beräknades till 6 % givet en underliggande trend på 4 % per år.

Produktiviteten i industrin har för 1977 i den reviderade nationalbudgeten beräknats till 4 %, vilket ligger i linje med trenden. Produktivetsreserven skulle därmed kvarstå oförändrad vid ingången av 1978. Den har förutsatts kunna tas i anspråk under de båda åren, med 3 % 1978 och 3 % även 1979. Produktivetsökningen inom industrin blir då 7 % båda åren. Den genomsnittliga ökningen på nästan 6 % 1977—1979 ligger sannolikt i övre delen av ett tänkbart intervall. Eftersom den här skisserade utvecklingen leder till en industriproduktionsökning om ungefärligen 5 % 1978 och bortåt 10 % 1979, väntas en fortsatt minskning av sysselsättningen i timmar räknat inom industrin 1978. Därav svarar den femte semesterveckan för den större delen. Under åtminstone första delen av 1978 torde det också bli fråga om en fortsatt nedgång i antalet sysselsatta personer. Först omkring mitten av 1978 kan man räkna med att sysselsättningen ökar.

Den huvudsakliga sysselsättningsökningen i industrin skulle således komma till stånd under 1979. För de båda åren tillsammans kan arbetskraftsefterfrågan från industrin beräknas uppgå till ca 30 000 personer. Samtidigt torde den offentliga verksamheten behöva ytterligare ungefär 40 000 personer. Detta arbetskraftsbehov kan tillgodoses genom den förutsedda ökningen av utbudet på över 50 000 personer över hela perioden. Vidare torde antalet personer sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder kunna reduceras med åtminstone 20 000 personer de närmaste åren.

Den här antydda utvecklingen innebär således att ett fullt resursutnyttjande inte nås omedelbart. Även under loppet av 1978 finns en kvardröjande produktivetspotential och outnyttjad kapacitet inom in-

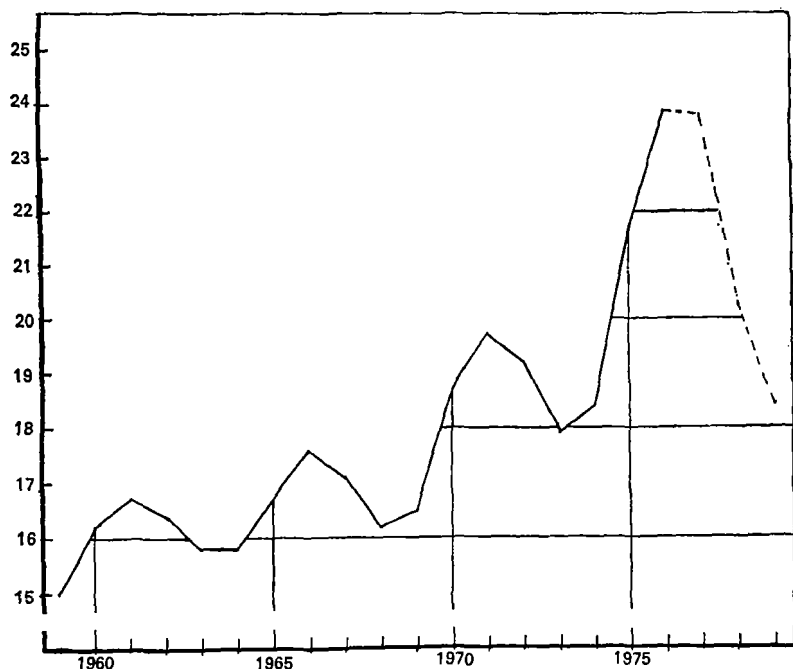
dustrin. Avvecklingen av de övernormala lagren förutsätts inte heller avslutas under 1978.

För övriga sektorer i ekonomin har i stort sett de i 1975 års långtidsutredning angivna produktivitetstalen använts. Här förutsätts dock en viss produktivitetspotential även i övriga delar av näringslivet, vilken tänks tas i anspråk när den förbättrade industrikonjunkturen fått fart. Tillsammans med en sedvanlig skillnad mellan mätningarna av bruttonationalprodukten från användnings- resp. produktionssidan skulle BNP-ökningen mätt från användningssidan kunna anges till ca 2,5 % 1978 och ca 4,5 % 1979. Tillväxten blir något beroende av de antaganden som görs om efterfrågans fördelning på olika ändamål.

Inhemsk efterfrågan

Resursernas användning och försörjningsbalansens komponenter redovisas i tabell 1: 6. Utgångspunkten för kalkylen är den tidigare redovisade exportökningen. Därefter tillåts en ökning av den inhemska efterfrågan som ger full sysselsättning. Härur härleds importen och konse-

Diagram 1: 1 Lagerkvoten inom industrin 1959—1979

Anm. Uppgifterna avser lagerstocken i förhållande till saluvärdet, båda räknat i 1968 års priser.

Källa: Ekonomidepartementet och statistiska centralbyrån.

kvenserna för bytesbalansen. En betydande osäkerhet i sammanhanget utgör takten i lagerneddragningen. Dessutom bör noteras att den angivna långsamma tillväxten i inhemsk efterfrågan ställer stora krav på den ekonomiska politiken.

Lagerinvesteringar

Lageruppbbyggnaden inom industrin har varit mycket kraftig 1975 och 1976. Under innevarande år torde lagernivån totalt sett förbli oförändrad medan det för industrin torde bli fråga om en avtappning med början mot slutet av året. Industrilagren sedda i relation till den löpande produktionen, lagerkvoten, har nått en osedvanligt hög nivå, se diagram 1: 1. Här har antagits att den förbättrade efterfrågan från utlandet gör det möjligt att successivt dra ner lagren. Vid utgången av 1979 förutsätts relationen mellan lager och produktion ha nått normala värden eller något därunder. Hänsyn har då tagits till att det sker en långsiktig ökning av lagerkvoten. Lagerminskningen har antagits till sammanlagt 7 à 8 miljarder kr. i 1976 års prisnivå.

Investeringar

För 1978 och 1979 kan man räkna med en fortsatt uppgång av de fasta bruttoinvesteringarna. För *industrins* del kommer sannolikt investeringsutvecklingen att vända uppåt allt eftersom kapacitetsutnyttjandet ökar. Här har antagits att investeringsnivån stiger med 4 % 1978 och 6 % 1979. För *det övriga näringslivet* har, bl. a. mot bakgrund av långtidsutredningens kalkyler, investeringarna förutsatts öka svagt.

Bostadsinvesteringarna kan väntas öka under 1978 och 1979. Igångsättningen av flerfamiljshus kan, med hänsyn till den långsiktiga bostadsefterfrågan och en fortsatt minskning av antalet outnyttjade lägenheter, antas öka under de närmaste åren. Antalet påbörjade småhus har för 1978 och 1979 antagits uppgå till oförändrat 40 000 per år. Avgörande för bostadsbyggandets omfattning blir — förutom utvecklingen av hushållens reala disponibla inkomster — hyresutvecklingen, bostadssubventionernas höjd och skattelagstiftningens utformning. Tillsammans med investeringar för energibesparande åtgärder i bostadsbeståndet har antagits en ökning i bostadsinvesteringarna med 8 % 1978 och 2,5 % 1979.

Med denna vändning uppåt för bostadsbyggandet och en fortsatt hög byggnadsaktivitet för barnomsorgen kan *kommunernas* investeringar väntas öka ytterligare från 1977 års höga nivå. Här har ökningen förutsatts bli 4 % både 1978 och 1979. *Statens investeringar* har antagits öka med 2 % per år. Sammantaget skulle bruttoinvesteringarna öka med ca 3,7 % 1978 och 3 % 1979.

Tabell 1: 6 Försörjningsbalans 1974—1979

	Miljar- der kr. 1976	Procentuell volymförändring				
		1974— 1975	1975— 1976	1976— 1977	1977— 1978	1978— 1979
<i>Tillgång</i>						
Bruttonationalpro- dukten	323,4	0,6	1,5	0,9	2,5	4,5
Import	84,0	-3,3	7,2	2,7	4	5
Summa tillgång	407,4	-0,2	2,6	1,2	2,9	4,7
<i>Efterfrågan</i>						
Bruttoinvestering	66,3	-1,5	-1,6	1,3	3,7	3,0
Näringsliv	33,4	-0,9	0,7	-0,7	2	3
därav: industrin	15,8	1,2	1,4	-6,4	4	6
Statliga myndig- heter och affärsverk	7,9	3,1	-0,5	0,9	2	2
Kommuner	12,1	-2,0	-0,4	9,1	4	4
Bostäder	12,9	-4,3	-8,3	-0,6	8	2,5
Lagerinvestering	8,6	0,5 ¹	-0,4 ¹	(-2,1) ¹	(-1,5) ¹	(1,0) ¹
Privat konsumtion	171,4	3,1	4,1	1,7	1	1,5
Offentlig konsumtion	83,6	5,1	2,9	3,2	2	2
Statlig	28,0	4,7	0,9	2,8	1,5	1,5
Kommunal	55,6	5,3	4,0	3,4	2,5	2,5
Tjänstenetto	-2,7	(-0,8) ¹	(-0,3) ¹	(0) ¹	(-0,1) ¹	(0) ¹
Export	80,2	-8,9	5,8	6,9	12,5	10,5
Summa efterfrågan	407,4	-0,2	2,6	1,2	2,9	4,7

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

Anm. Uppgifterna för 1977 är baserade på lönealternativ I

Offentlig konsumtion

I kalkylerna har förutsatts att den offentliga konsumtionens tillväxt dämpas avsevärt 1978 och 1979. Detta med avsikt att hålla den inom det begränsade utrymme för konsumtionens tillväxt som finns i ett längre perspektiv där den externa balansen måste återvinnas och investeringarna, särskilt i exportindustrin, måste ges prioritet. För kommunernas del har konsumtionen antagits öka med 2,5 % per år 1977—1979. Detta innebär en mycket kännbar reduktion av de kommunala expansionsplanerna som i dag ligger på ca 3,7 % per år. Den statliga konsumtionen har schablonmässigt antagits öka med 1,5 % per år. Därmed skulle den offentliga konsumtionen för perioden 1975—1979 ha återförts till en utveckling ungefär motsvarande ett medeltal av alternativen I och II i 1975 års långtidsutredning.

Privat konsumtion

Den privata konsumtionen har bestämts i stort sett residualt. Detta är den konsumtionsökning som är möjlig att uppnå vid full sysselsätt-

ning och under den antagna förutsättningen om en överföring av resurser till export och industribyggnad. Naturligtvis kan man uppnå en högre tillväxt i privat konsumtion om man är beredd att skära ner andra efterfrågekomponenter. Eftersom en ännu lägre tillväxt för den offentliga konsumtionen synes svår att åstadkomma utan att ompröva gjorda åtaganden blir utrymmet för den privata konsumtionstillväxten ungefär 1 % 1978 och 1,5 % 1979. Med hänsyn till pensionärernas standardökning och det stigande antalet pensionärer får den aktiva generationen därför i stort sett räkna med oförändrad standard de närmaste åren. Det är dock viktigt att erinra om att den femte semesterveckan innebär en standardökning som översatt i konsumtionstal kan uppskattas motsvara 2 à 3 % för berörda kategorier.

Import

Importen ökar trendmässigt sin andel av den inhemska marknaden. 1975 och 1976 har denna ökning dock varit snabbare än tidigare samband skulle ge vid handen. För de bearbetade varorna gäller detta främst verkstadsprodukter där importen totalt för de båda åren ökat 10—11 procentenheter snabbare än den inhemska efterfrågans utveckling skulle motivera. Detta beror i hög grad på att de inhemska varornas priser ökat i jämförelse med importpriserna. Detta har inte kunnat mätas direkt men relationen mellan export- och importpriser ger en antydning om utvecklingen. Exportpriserna har dessa båda år ökat ca 15 % snabbare än importpriserna. Effekterna av denna relativprishöjning sträcker sig, liksom på exportsidan, in på 1977 och åren därefter.

Konjunkturinstitutet har förutsatt en snabb uppbromsning av importen under 1977 som följd av en antagen förstärkning av svensk industris konkurrenskraft och begränsningar av den privata konsumtionens ökningstakt. Relativprisstegringarna på hemmamarknaden verkar i motsatt riktning. Utifrån det antagande som tidigare gjordes om den svenska exportens relativa prisutveckling 1978 och 1979 har en viss återvinning av hemmamarknadsandelar förutsatts för dessa år. Med ledning av tidigare samband mellan inhemsk efterfrågan och import samt med hänsyn tagen till skedda och förväntade relativa prisförändringar skulle importen av bearbetade varor kunna beräknas till 4 % 1978 och 5 % 1979 i volym. Prisstegringen antas bli den på varor i internationell handel förutsatta; 7 % per år.

Råvaruimporten visar en trendmässigt avsevärt lägre tillväxt än de bearbetade varorna. En rimlig uppskattning torde vara att den, exkl. råolja och petroleumprodukter, volymmässigt följer den slutliga inhemska efterfrågan, dvs. 2 % per år de aktuella åren. För råolja och petroleumprodukter blir det fråga om en svagare utveckling. I förut-

Tabell 1: 7 Bytesbalans 1975—1979

	1975	1976	1977	1978	1979
Export, varor	72 012	80 217	89 300	103 100	117 400
Import, varor	74 000	84 000	93 000	101 400	111 700
Handelsbalans	-1 988	-3 783	-3 610	1 700	5 700
Sjöfartsnetto	2 940	3 133	3 350	3 400	3 400
Resevaluta	-2 542	-3 050	-3 675	-4 000	-4 300
Övriga tjänster, netto	-2 570	-3 207	-3 610	-4 100	-4 500
Transfereringar, netto			-5 775	-6 700	-7 900
därav: räntor m. m.	-230	-805	-1 550	-2 500	-3 200
u-landsbistånd	-1 910	-2 230	-2 700	-3 200	-3 700
Korrigeringspost	800	800	800	800	800
Bytesbalans	-6 760	-10 462	-12 520	-8 900	-6 800
Bytesbalans i % av BNP	-2,4	-3,2	-3,5	-2,3	-1,6

sättningarna ligger vidare ett antagande om oförändrat realpris på råvaror.

Den totala importen ökar under dessa förutsättningar med uppskattningsvis 2 och 3 % 1978 resp. 1979 eller i försörjningsbalanstemer 4 resp. 5 %.

Handels- och bytesbalans

Sjöfartsnettot väntas 1978 och 1979 bli praktiskt taget oförändrat jämfört med 1977. Försämringstakten när det gäller resevalutan väntas avta på grund av en förmodad hög inkomstelasticitet. Räntenettot har antagits vara negativt med 2,5 miljarder kr. 1978 och 3,2 miljarder kr. 1979. Den del av u-landsbiståndet som redovisas här har antagits öka till 3,2 miljarder kr. 1978 och 3,7 miljarder kr. 1979. Detta innebär en stark ökning av utnyttjandegraden. I övrigt bygger bytesbalansen i tabell 1: 7 på tidigare redovisade förutsättningar.

Bytesbalansunderskottet sjunker således enligt denna kalkyl från beräknade 12,5 miljarder kr. 1977 till 6,5 à 7 miljarder kr. 1979 eller från 3,5 % av bruttonationalprodukten 1977 till drygt 1,5 % 1979. Detta är också att märka att den angivna förbättringen kräver en utomordentligt stram utveckling av den inhemska konsumtionen. Ett avgörande antagande bakom dessa kalkyler är att svensk industri måste sänka sina relativpriser med sammanlagt 8 % fram till 1979 för att kunna få upp exportvolymen och begränsa importen. Denna försämring av bytesförhållandet kräver stora resurser och förklarar varför den starkt ökade skillnaden mellan exporttillväxt och importtillväxt inte ger större utslag på bytesbalansens saldo. Efter 1979 behöver man sannolikt inte räkna med någon fortsatt försämring av bytesförhållandet. Det blir då lättare att uppnå kraftiga förbättringar i bytesbalansen förutsatt en fortsatt stark begränsning av den inhemska efterfrågan.

2 Det internationella läget

2.1 Sammanfattande översikt

Utvecklingen 1976

Efter två år av stagnation och tillbakagång ökade OECD-ländernas samlade bruttonationalprodukt (BNP) med 5 % från 1975 till 1976. Konjunkturuppgången, som i flera länder hade börjat redan under 1975, blev inledningsvis åtskilligt kraftigare än väntat. Redan under våren 1976 började emellertid tillväxten avta och produktionsökningen förblev fortsatt svag under resten av året. Om man jämför de två halvåren 1976 finner man att OECD-ländernas BNP-tillväxt saktade av från mer än 6 % i årstakt första halvåret till drygt hälften andra halvåret. Den starkaste uppgången 1976 ägde rum i de stora OECD-länderna där tillväxten — med undantag i stort sett endast för Storbritannien — var 5 à 6 % (tabell 2: 1). I de mindre länderna blev konjunkturuomslaget inte lika markerat och expansionen därmed inte lika kraftig.

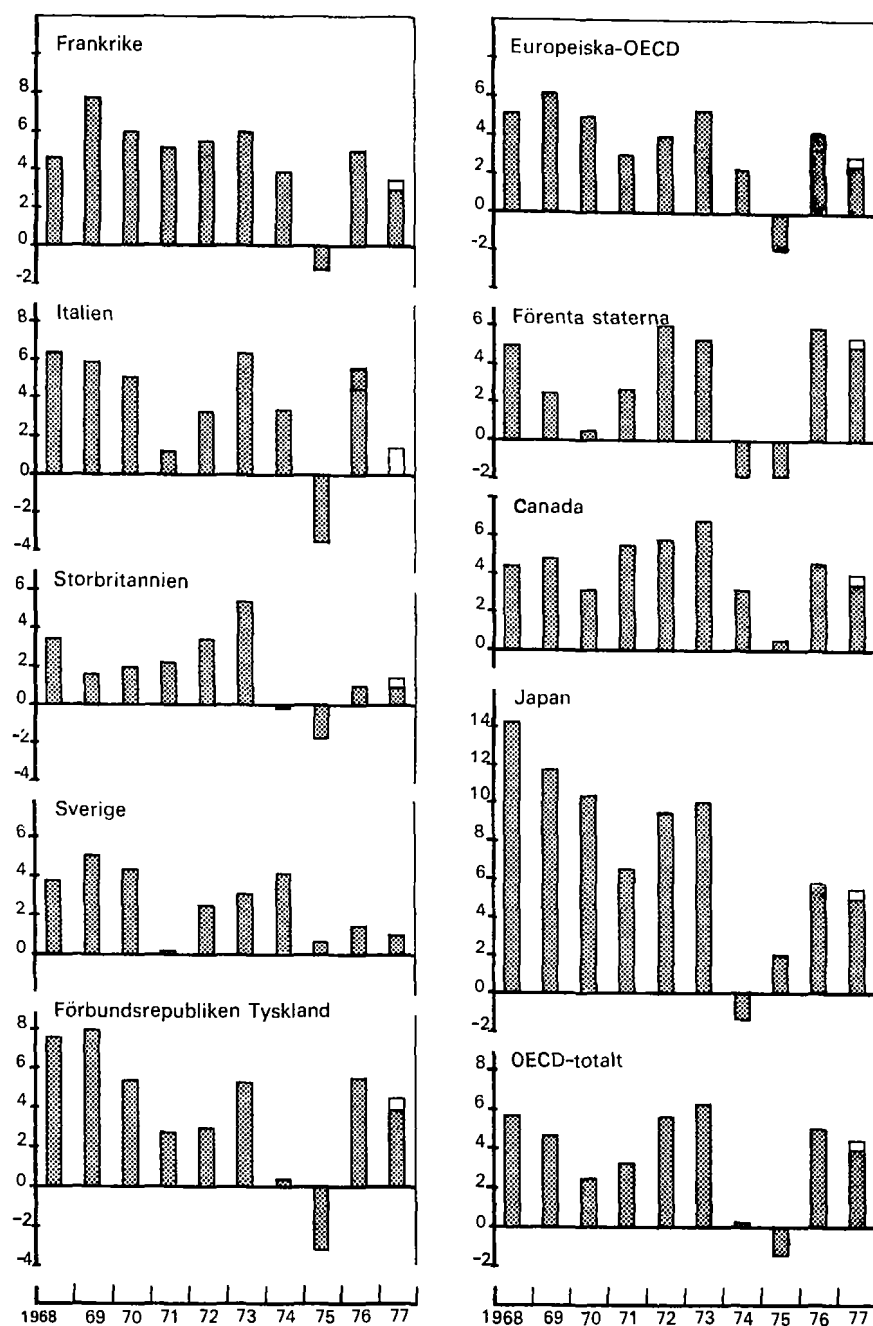
Den osedvanligt starka tillväxten i de ledande industriländerna under vinterhalvåret 1975/1976 bars upp av den privata konsumtionen och lagerutvecklingen. Under 1974 och 1975 hade man i ett stort antal länder stimulerat den privata konsumtionen bl. a. genom skattesänkningar. Mot bakgrund av det då osäkra ekonomiska klimatet hade emellertid en stor del av detta inkomsttillskott sparats. När inflationstakten dämpades och konjunkturuppgången kunde skönjas avtog konsumenternas försiktighet och andra halvåret 1975 och första halvåret 1976 sköt konsumtionen snabbt i höjden. Under denna period kom bl. a. en stor del av de sedan oljekrisen uppskjutna bilinköpen till stånd. Under första halvåret 1976 svarade den privata konsumtionen för i runt tal hälften av BNP-tillväxten i de sju stora OECD-länderna.

Lagerinvesteringarna har spelat en osedvanligt stor roll för konjunkturfluktuationerna under de senaste åren. Det gäller särskilt vid såväl den internationella lågkonjunkturons slutskede i början av 1975 som vid den därefter påbörjade expansionsfasen. Lagerförändringen svarade sålunda första halvåret 1976 för ca $\frac{1}{3}$ — motsvarande drygt 2 procentenheter — av BNP-tillväxten i de stora OECD-länderna. Under andra hälften av förra året var lageranpassningen praktiskt taget avslutad i de flesta större länder, vilket också medförde att ytterligare efterfrågetillskott från lagersidan då i stort sett uteblev.

Den avsiktande tillväxttakten förra året var också delvis ett resultat av att effekterna av de stimulansåtgärder som under 1975 vidtagits i flera länder ebbade ut. Vidare gavs den ekonomiska politiken allmänt en mer restriktiv inriktning. En så snar åtstramning av finanspolitiken

Diagram 2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länder-områden 1968—1977

Årlig procentuell förändring

Anm. Den ofyllda delen av staplarna markerar prognosintervall.

Källor: OECD, nationell statistik och prognoser gjorda inom ekonomidepartementet.

Tabell 2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1974—1977
 Årlig procentuell förändring

	Andel av OECD- områ- dets totala BNP (%) ¹	1974	1975	1976	1977 ²
<i>De sju stora länderna</i>					
Förenta staterna	38,6	-1,8	-1,8	6,1	5—5,5
Japan	12,5	-1,3	2,1	5,8	5—5,5
Förbundsrep. Tyskland	10,8	0,4	-3,2	5,5	4—4,5
Frankrike	8,3	3,9	-1,2	5,0	3—3,5
Storbritannien	5,7	0,1	-1,7	0,9	1—1,5
Italien	4,3	3,4	-3,7	5,7	1—1,5
Canada	4,0	3,2	0,6	4,6	3,5—4
<i>Norden</i>					
Norge	0,7	5,3	3,3	5,7	6—6,5
Danmark	0,9	0	-0,7	5,5	2—2,5
Finland	0,7	4,7	0,1	0,3	3—3,5
<i>Sverige</i>	<i>1,8</i>	<i>4,0</i>	<i>0,5</i>	<i>1,5</i>	<i>0,9</i>
<i>Vissa andra OECD-länder</i>					
Belgien	1,7	4,0	-1,4	2,9	2,5—3
Nederländerna	2,1	3,3	-1,1	4,0	3—3,5
Österrike	1,0	4,1	-2,0	5,2	3,5—4
Schweiz	1,4	2,0	-9,0	0,8	0,5—1
OECD Europa	39,4	2,3	-2,2	4,1	2,5—3
OECD totalt	100,0	0,3	-1,4	5,0	4—4,5

¹ 1975 års priser och växelkurser.

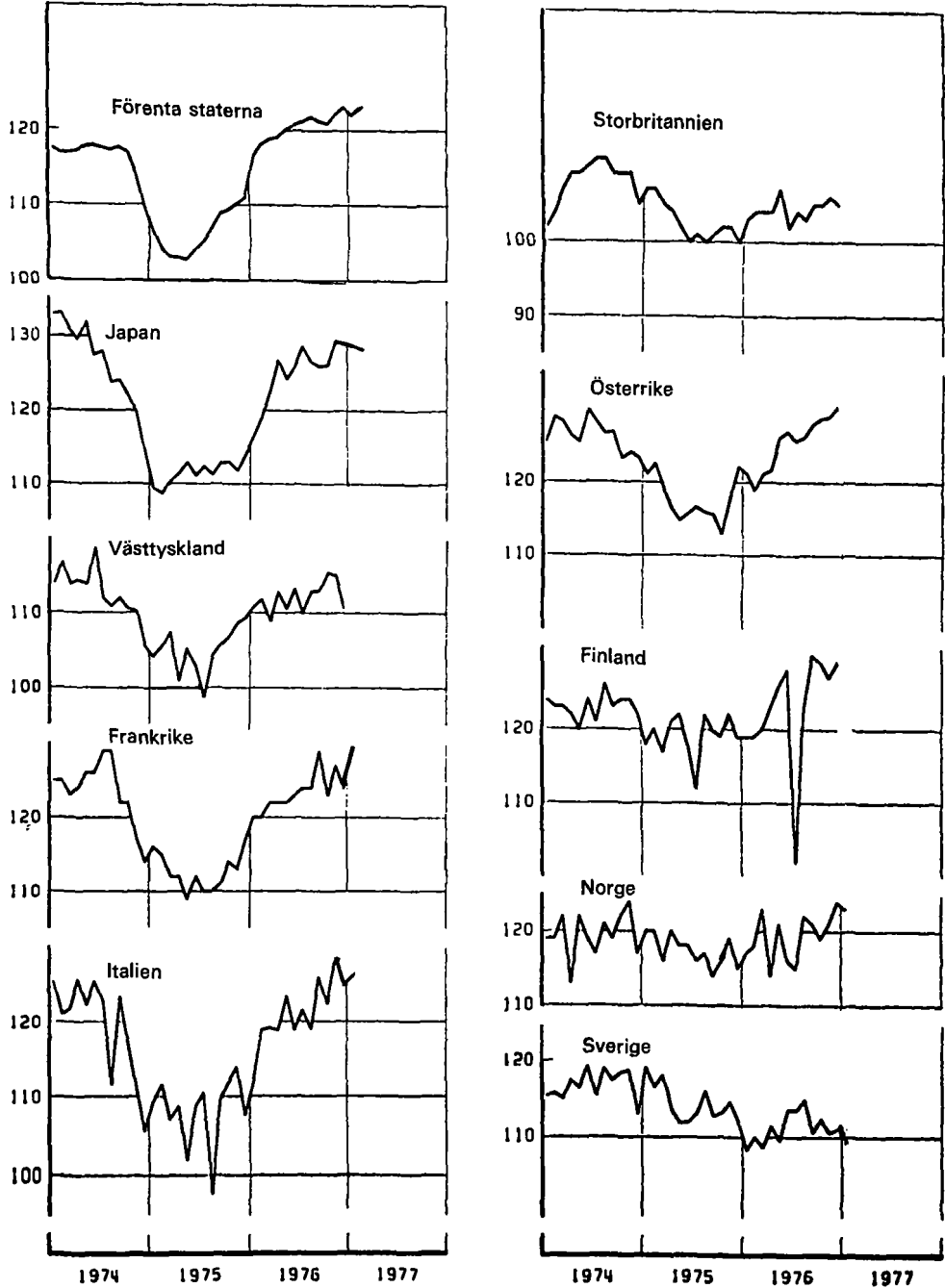
² Ekonomidepartementets prognos. Vid sammanvägningen har det högre talet i intervallet använts för de tre största länderna.

torde inte ha förekommit i tidigare konjunkturuppgångar. Den ekonomiska politiken i Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland styrdes av farhågor för en ånyo tilltagande inflation och politiken blev därför snarast försiktig i överkant. I ett stort antal andra länder har underskotten i utrikesbalansen begränsat det ekonomisk-politiska handlingsutrymmet och motiverat en stramare politik. I många länder är det vidare regeringarnas uttalade strävan att minska budgetunderskotten, vilket ledde till en hårdare offentlig utgiftsprövning redan för 1976.

Penningpolitiken utgjorde ingen broms för tillväxten i Förenta staterna, Canada, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. I underskottsländerna fördes däremot en allt stramare penningpolitik under 1976 främst för att värna om valutaställningen. Så var fallet i Storbritannien, Italien och i de mindre länder som deltar i samarbetet inom den s. k. valutaormen.

Diagram 2: 2 Industriproduktionen i vissa länder 1974—1977

Index: 1970 = 100. Säsongrensade månadsdata.

Källa: OECD och nationell statistik.

Det kan konstateras att varken konsumtion eller investeringar hade en sådan expensionskraft att de förmådde bära upp efterfrågetillväxten när den kortvariga effekten från lageruppbyggnaden försvunnit. Sparkvoten fortsatte visserligen att minska något i de flesta länder, men inte i samma takt som under 1975 och början av 1976. Den lägre konsumtionsökningen torde även på sina håll avspegla en långsammare tillväxt av hushållens reala inkomster. Den största avsaktningen av den privata konsumtionen ägde rum i Japan och Förenta staterna. I Europa var detta konsumtionsmönster inte lika markerat, vilket bl. a. berodde på att tillväxten av den privata konsumtionen första halvåret varit svagare än i Förenta staterna och Japan.

De fasta investeringarna utvecklades svagare än väntat förra året. Det var främst bostadsbyggandet som bar upp investeringsökningen i Förenta staterna liksom i viss mån i Japan och Storbritannien. Förbättrade vinster inom industrin kanaliserades i många länder inte i önskad utsträckning till investeringar utan användes för att konsolidera företagens finansiella ställning. Detta berodde med all sannolikhet på fortsatt stor överkapacitet i de flesta branscher och en på flera håll svag tilltro till konjunkturuppgången och möjligheterna att expandera försäljningen. Den starkaste uppgången för de fasta investeringarna kunde noteras i Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. Investeringskonjunkturen i övriga länder var med få undantag svag. Nyinvesteringarna i industrin under senare år tycks ha ändrat karaktär i några OECD-länder. En större andel av dem har gjorts med syfte att rationalisera produktionen och hålla nere personalkostnaderna. Denna utveckling torde ha varit speciellt kännetecknande för Förbundsrepubliken Tyskland. Detta är naturligtvis oroväckande i ljuset av den höga arbetslösheten, men beror förmodligen till stor del på den svaga produktions- och efterfrågetillväxt och det låga kapacitetsutnyttjande som kännetecknat de senaste åren.

Nedgången i inflationen blev till följd av den långsamma tillväxten av efterfrågan något större än väntat. Mätt mellan årsgenomsnitten 1975 och 1976 minskade således inflationstakten från ca 11,5% till 8,5% för OECD-länderna. Detta genomsnitt döljer emellertid betydande skillnader mellan länderna med prisökningar på 1—2 % för Schweiz som den ena ytterligheten till 15—20 % för Italien som den andra. Begränsade löneökningar och starka produktivitetsvinster i flera länder bidrog till att förbättra kostnadsbilden förra året. I Japan och Förbundsrepubliken Tyskland kunde arbetskostnaden per producerad enhet t. o. m. hållas i stort sett oförändrad. Råvarupriserna exkl. olja steg hastigt i början av 1976 men planade därefter ut på grund av den svaga efterfrågeutvecklingen, goda skördar och stora producentlager för flera metaller. Under sista kvartalet steg råvarupriserna återigen starkt och mellan genomsnittet 1975 och 1976 blev därför ökningen 23 %.¹ Det var främst den dryga

¹ Enligt "The Economist New Dollar Index" omräknat till svenska kr.

Tabell 2: 2 Konsumentprisernas utveckling 1963—1977

Årlig procentuell förändring

	1963— 1973	1974	1975	1976	12 månader t.o.m. feb. 1977
Förenta staterna	3,8	11,0	9,1	5,8	6,0
Japan	6,0	24,5	11,8	10,4	9,2
Frankrike	4,6	13,7	11,7	9,6	9,1
Föbundsrep. Tyskland	3,6	7,0	6,0	4,5	4,0
Italien	4,6	19,1	17,0	16,8	22,0 ¹
Storbritannien	5,6	16,0	24,2	16,5	16,2
Canada	3,9	10,8	10,8	7,5	6,7
Belgien	4,2	12,7	12,8	9,4	8,1
Danmark	6,4	15,3	9,6	9,0	11,7
Finland	6,3	16,9	17,9	14,4	11,6
Island	12,6	42,9	49,1	33,0	34,5
Irland	6,7	17,0	20,9	18,0	16,7
Luxemburg	3,7	9,5	10,7	9,8	8,1
Nederländerna	5,7	9,6	10,2	8,8	7,3
Norge	5,5	9,4	11,7	9,1	8,9
Sverige	5,1	9,9	9,8	10,3	9,5
Schweiz	4,6	9,8	6,7	1,7	1,0
Österrike	4,4	9,5	8,4	7,3	6,9 ²
OECD totalt	4,6	13,6	11,4	8,6	8,8
OECD Europa	5,0	13,3	13,1	10,8	11,1

¹ 12 månader t.o.m. december 1976² 12 månader t.o.m. januari

Källa: OECD.

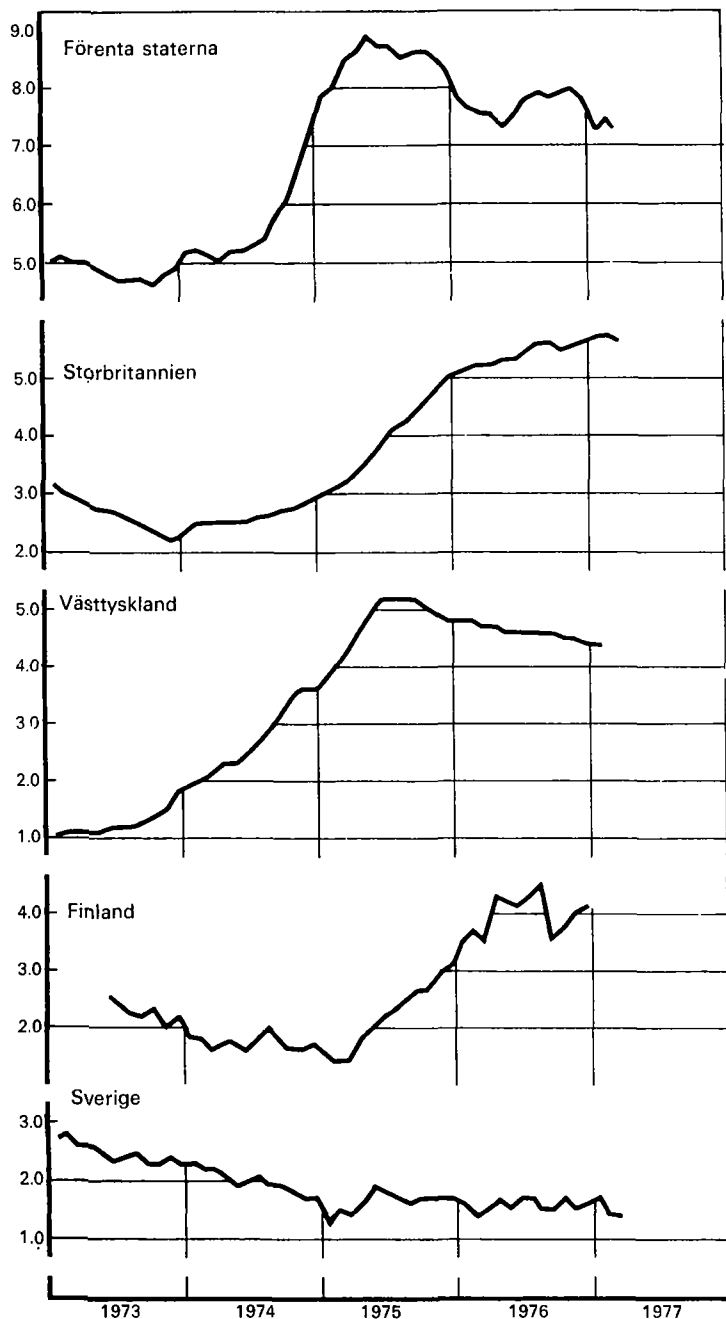
fördubblingen av priserna på de i den internationella handeln mycket viktiga varorna kaffe och kakao, som kraftigt drev upp priserna på jordbruksvaror. Prisutvecklingen för tillverkningsindustrins insatsvaror och speciellt för metallerna var däremot åtskilligt lugnare. Oljepriserna ökade förra året i stort sett i samma takt som övriga råvarupriser.

Den ekonomiska politiken har i de flesta OECD-länder haft dålig framgång när det gäller att nedbringa arbetslösheten. I Förenta staterna och Canada kunde man visserligen öka sysselsättningen avsevärt. Med hänsyn till den stora omfattningen av nytillträdande på arbetsmarknaden var emellertid produktionstillväxten för svag för att åstadkomma en reduktion av arbetslösheten och denna steg t. o. m. mot slutet av året. Inte heller i Västeuropa nåddes särskilt stora framgångar vad beträffar arbetslösheten. Sysselsättningstillväxten var mycket svagare än i Förenta staterna och arbetslösheten i EG var vid slutet av året åter uppe i den högsta nivån från lågkonjunkturen — nästan 5 %.

Efter en minskning med 6 % 1975 ökade världshandeln med ca 12 % förra året. Tillväxten i OECD-ländernas importvolym blev ett par procentenheter högre. OECD-ländernas samlade bytesbalansunderskott ökade med ca 20 miljarder dollar jämfört med det mycket låga underskottet på 6 miljarder 1975. Merparten av försämringen kunde tillskri-

Diagram 2: 3 Arbetslöshet i olika länder 1973—1977

Procent av arbetskraften

Anm. På grund av skiljaktiga definitioner och beräkningsmetoder är dessa tal inte helt jämförbara länderna emellan.

Källor: OECD och nationell statistik.

vas ett omslag i Förenta staternas bytesbalans från ett överskott på ca 12 miljarder dollar 1975 till ett underskott på 1 à 2 miljarder förra året. Fördelningen av det gemensamma underskottet var fortfarande mycket ojämn mellan OECD-länderna. Förenta staterna, Japan, Förbundsrepubliken Tyskland samt Schweiz och Nederländerna, som svarar för ca $\frac{2}{3}$ av OECD-ländernas produktion, hade 1976 tillsammans ett överskott på ca 11 miljarder dollar.

Utsikterna för 1977

Den prognos över den internationella konjunkturutvecklingen som tecknades i den preliminära nationalbudgeten står sig i allt väsentligt. Konjunkturuppgången beräknas fortfarande bli väsentligt svagare i Västeuropa än i Nordamerika och Japan. En liten justering i optimistisk riktning beträffande OECD-området i sin helhet torde dock vara befogad. De förändringar av den ekonomiska politiken som föreslagits i Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland torde inte få speciellt stora effekter på konjunkturuppgången i år. De internationella stödåtgärderna för pundet torde ha stabiliserat valutamarknaderna. Detta har bidragit till att den mycket strama penningpolitiken i vissa underskottsländer efter hand kunnat lättas och att den allmänna tilltron till konjunkturuppgången stärkts något. En viss uppjustering av den tidigare prognosen för den internationella prisutvecklingen kan vara motiverad.

Flertalet OECD-länder är hänvisade till att föra en restriktiv politik i syfte att minska underskotten i bytesbalansen och förstärka sin internationella konkurrenskraft. Endast ett fåtal länder — med en förhållandevis låg inflation och ett gott bytesbalansläge — har tillräckligt ekonomisk-politiskt utrymme för mer betydande stimulansåtgärder. Politikuppläggningen för 1977 är dock försiktig i dessa länder då regeringarna inte vågar ta risken att inflationen skall tillta. Enligt den nya administrationen i Förenta staterna behövde den amerikanska ekonomin en ytterligare tidsbegränsad stimulans för att möjliggöra en hävdad, självbärande uppgång och en väsentlig reducering av arbetslösheten. Man föreslog därför skattesänkningar — i huvudsak riktade till hushållen och den privata konsumtionen — och ökade offentliga utgifter på sammanlagt 30 miljarder dollar, i stort sett jämnt fördelade mellan 1977 och 1978. Den största delen av stimulanspaketet för 1977 — en skatteåterbetalning på ca 11 miljarder dollar — togs emellertid tillbaka av administrationen under tiden frågan behandlades i kongressen. Även i Förbundsrepubliken Tyskland har regeringen ansett åtgärder påkallade för att säkerställa en tillräckligt stark konjunkturuppgång. I slutet av mars presenterades ett offentligt investeringsprogram på 16 miljarder D-mark fördelat över perioden 1977—1980. Programmet är avsett att förbättra samhällsutbyggnaden bl. a. när det gäller vägar, järnvägar, miljövård,

vattenförsörjning osv. Order på 3 à 4 miljarder D-mark beräknas kunna placeras redan i år, vilket möjligen kan förstärka konjunkturuppgången mot slutet av året. Programmets genomförande beror dock på ett slutligt godkännande från några av delstaterna. Konsumtionsstimulanser har avvisats från västtysk sida med motiveringen att effekten skulle bli kortvarig. Dessutom hänvisas till att det stora budgetunderskottet inskränker regeringens handlingsfrihet. Även i Japan har man under 1977 gjort vissa korrigeringar av den ekonomisk-politiska kursen bl. a. genom ökade offentliga utgifter. Den japanska konjunkturen har under de senaste månaderna varit svagare än väntat, varför det — stimulansåtgärderna till trots — kan vara motiverat med en något mindre optimistisk syn på 1977 än i vår preliminära nationalbudget.

Jämfört med tidigare konjunkturuppgångar har penningpolitiken hittills varit försiktig. I Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland har man eftersträvat en begränsning av kreditutbudet genom att fastställa mål för penningmängdens tillväxttakt. Denna politikuppläggning har även anammats av andra länder. Kreditefterfrågan har emellertid inte varit speciellt stark varför penningpolitiken hittills inte utgjort någon broms för den ekonomiska expansionen. Den allt hårdare penningpolitiken som förra året infördes i ett stort antal europeiska länder — bl. a. i de små länderna inom den s. k. valutaormen — för att slå vakt om valutaställningen har på flera håll gradvis gjorts mindre stram under början av 1977. Det lugnare valutaläget har bl. a. möjliggjort sänkningar av diskontot i Storbritannien, Nederländerna, Belgien och Danmark. I flera av de stora länderna fortsätter man även i år att hålla penningmängdens tillväxt inom bestämda gränser. Den fortsatta konjunkturuppgången och den ökade kreditefterfrågan kommer sannolikt att medföra en viss uppgång av de korta räntorna i Förenta staterna. Det finns skäl att anta att expansionen 1977 i de stora länderna inte kommer att begränsas på grund av penningpolitiken.

En viss acceleration av tillväxten i slutet av förra året i Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland tydde på att produktionstillväxten skulle bli mer hävdad under 1977. Jämfört med hela 1976 torde det emellertid stå klart att BNP-tillväxten i flertalet OECD-länder kommer att bli långsammare i år. Bruttonationalprodukten i Förenta staterna och Japan beräknas öka med ca 5,5 % — ungefär en procentenhet högre än i Förbundsrepubliken Tyskland. Därmed kommer dessa tre länder, som svarar för mer än 60 % av OECD-ländernas produktion, att utgöra den väsentliga drivkraften i konjunkturuppgången i år. För OECD-området i sin helhet beräknas BNP-tillväxten till 4—4,5 %. I Västeuropa blir produktionstillväxten svagare. Konjunkturförloppet ser allmänt ut att bli jämnare 1977 eftersom lagerrörelserna sannolikt kommer att spela en betydligt mindre roll för produktionsutvecklingen än

förra året. Det verkar sannolikt att konjunkturuppgången kan accelerera mot slutet av året.

Den privata konsumtionens tillväxt beräknas bli svagare i år i de flesta länder på grund av en något långsammare ökning av hushållens reala disponibla inkomster samt ett antagande om en i stort sett oförändrad sparkvot. En prognos för inkomstökningarna är naturligtvis vanskelig då lönerörelsen i flera länder ännu inte är avslutad. I Förbundsrepubliken Tyskland är det emellertid troligt att de reala inkomsterna stiger snabbare än förra året bl. a. till följd av att vissa avtalsuppgörelser gett en något större inkomstpåspädning än väntat. Sparkvoten har — med den starka nedgången som noterades i slutet av 1975 och början av 1976 — i många stora länder kommit ned till låga tal och torde t. ex. för Förenta staternas del sannolikt ha nått ett bottenläge i slutet av förra året. De offentliga utgifterna beräknas inte heller i år ge någon nämnvärd impuls till produktionsökningen. I många länder pågår en konsolidering av statens finanser vilket innebär återhållsamhet med utgiftsökningarna. Det mest drastiska fallet är Storbritannien där man t. o. m. skär ned storleken av den offentliga sektorn och de offentliga investeringarna väntas t. ex. reduceras med ca 10 % i år.

Efter våren 1976 kunde data från investeringsenkäter och konjunkturbarometrar i de flesta OECD-länder berätta om en tilltagande mistro i företagarleden och om successiva nedrevideringar av investeringsplanerna. Efter årsskiftet 1976/1977 tycks emellertid förtroendet ha återvänt i Förenta staterna och Storbritannien. En ökning av de privata investeringarna i Förenta staterna med 8—9 % i volym och en ännu högre tillväxt för tillverkningsindustrins investeringar i Storbritannien torde ligga inom räckhåll för 1977. I Japan är dock pessimismen fortfarande övervägande och en väsentlig nedrevidering av företagens investeringsplaner väntas inte kunna uppvägas av en starkare tillväxt för de offentliga investeringarna. I Förbundsrepubliken Tyskland pekade industrins orderingång under hösten på en hävdad investeringsutveckling framöver medan barometerdata ännu inte gett indikationer på att man inom industrin ser ljusare på konjunkturutvecklingen. I början av innevarande år var den inhemska orderingången på investeringsvaror svag i Förbundsrepubliken. I övriga Europa tycks den djupa pessimismen från slutet av förra året ha gett vika något.

Det är bl. a. den svaga investeringsutvecklingen som kännetecknar denna konjunkturuppgång. Investeringarna släpar efter i större utsträckning än under tidigare återhämtningsfaser. Den i många länder avvaktande hållningen till risktagande och nyinvesteringar utgör i själva verket en av de viktigaste osäkerhetsfaktorerna i den nu pågående internationella konjunkturuppgången. Osäkerheten om konjunkturuppgångens styrka och varaktighet liksom den stora överkapaciteten har säkert haft

en betydande negativ inverkan på investeringsviljan. Dessa problem torde ännu inte vara övervunna. Överkapaciteten bedöms emellertid fortsätta att reduceras i år, speciellt i de länder som leder konjunkturuppgången. Inom flera processindustrier i Förenta staterna är det inte otänkbart att det redan mot slutet av 1977 kan bli vissa svårigheter att möta efterfrågan.

Bostadsbyggandet steg under hösten markant i Förenta staterna och Japan och allt pekar mot en fortsatt stark uppgång i år i dessa länder. I Västeuropa, där lågkonjunkturer inte drabbat byggandet lika hårt som i Förenta staterna och Japan, väntas bostadsbyggandet dock förbli svagt i år. Detta torde främst vara en konsekvens av tidigare överproduktion och en mindre riklig tillgång på bostadskrediter.

Den genomsnittliga konsumentprisnivån i OECD-området beräknas öka med 7,5—8 % i år, vilket inte är någon större dämpning jämfört med förra året. Det är en mindre uppjustering jämfört med den preliminära nationalbudgetens prognos, i huvudsak på grund av att råvaru- och oljepriserna nu förmodas öka något snabbare. Prisprognosen måste som vanligt omges med stor osäkerhet då det bl. a. är oklart hur stora avtalsutfallen kan bli i några viktiga länder. Dessutom kan företagens lageruppbbyggnad komma att bli något snabbare än beräknat, vilket kan förorsaka större prisstegringar på industrins insatsvaror. Arbetskostnaderna per producerad enhet beräknas stiga i något snabbare takt än förra året i de länder som leder konjunkturuppgången. Löneökningarna i dessa länder kommer med all sannolikhet att bli måttliga, om än något större än förra året. Även om det fortfarande finns cykliska produktivitetstvinster att hämta torde produktiviteten inte komma att stiga lika mycket i år som under den inledande konjunkturåterhämtningen. I Storbritannien, Italien och Frankrike inriktas de ekonomisk-politiska ansträngningarna på att få till stånd begränsade löneökningar. De mindre OECD-länderna, som släpar efter i konjunkturuppgången, kommer allmänt att behöva förstärka konkurrenskraften och beräknas därmed få betydligt lägre löneökningar i år. Dessutom torde dessa länder nu kunna tillgodo-göra sig samma slags produktivitetstvinster som redan skördats på andra håll. Råvarupriserna har fortsatt att stiga snabbt även under de första månaderna i år. Det är främst kaffe och kakao som drivit priserna i höjden. Men även metallpriserna (speciellt för bly, tenn och koppar) rörde sig uppåt i en snabbare takt i början av året. Den efterföljande prisnedgången på metallerna tydde på att en del tillfälliga faktorer spelat in, men det kan inte uteslutas att råvaruprisstegringarna i år kommer att bli kraftigare än enligt tidigare prognoser. Goda spannmålsskördar under 1976 och en utplaning av prisökningarna för kaffe väntas dock hålla tillbaka prisuppgången på jordbruksvaror under resten av 1977.

Tabell 2: 3 Bytesbalansutvecklingen i vissa länder 1974—1977
 Miljarder dollar

	1974	1975	1976	1977 ¹
Förenta staterna	-0,75	11,75	-1,5	-5,5
Japan	-4,75	-0,75	3,75	0,5
Förbundsrepubliken Tyskland	9,75	4,0	3,5	3,0
Nederländerna	2,0	1,5	2,25	2,5
Schweiz	0,25	2,25	3,5	4,0
Frankrike	-6,0	0	-5,5	-4,5
Storbritannien	-8,0	-3,75	-2,75	-0,5
Italien	-8,0	-0,5	-3,5	0
Canada	-1,5	-5,0	-4,5	-4,0
Belgien-Luxemburg	0,5	0,25	0,25	0,25
Norge	-1,25	-2,2	-3,5	-2,75
Finland	-1,25	-2,55	-1,0	-0,5
Danmark	-1,0	-0,5	-2,0	-1,5
Sverige	-1,0	-1,5	-2,5	-2,75
Övriga OECD	-3,5	-9,5	-11,5	-12,0
OECD totalt	-32,5	-6,5	-25,0	-23,5
OPEC-länderna	62,0	33,0	46,5	41,5
Icke oljeproducerande u-länder	-22,5	-33,5	-22,5	-25,0

¹ Ekonomidepartementets bedömningar.

Källa: OECD.

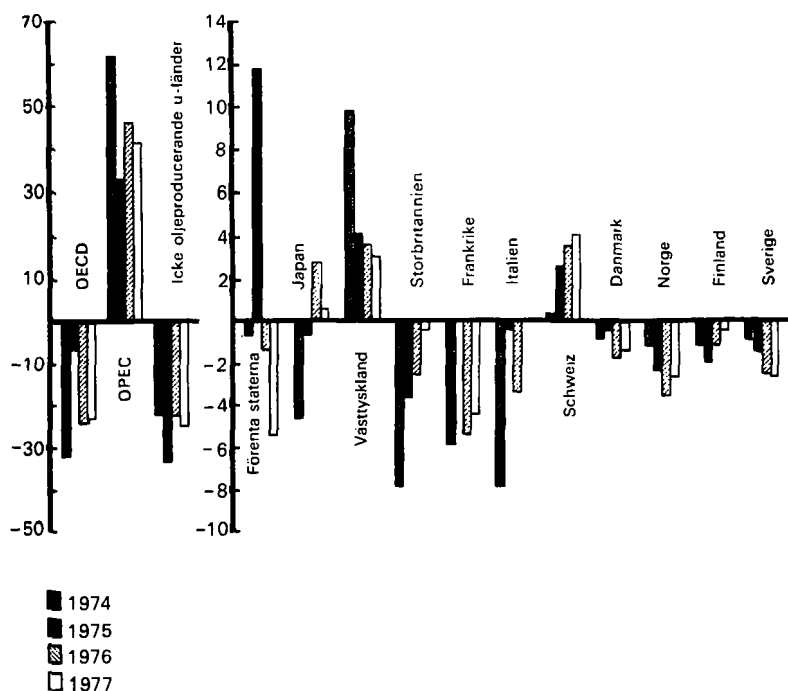
OPEC:s dubbla prissättning och produktionsökningarna i de länder som tillämpar det lägre oljepriset torde innebära en genomsnittlig prisökning för råolja på ca 8 % i år. Det råder oklarhet om OPEC-länderna kommer att återinföra en gemensam prissättning och om oljepriset därmed kommer att stiga igen.

Det torde endast vara i Förenta staterna och möjligen även i Japan och Förbundsrepubliken Tyskland som arbetslösheten kan minska under innevarande år. I övriga västeuropeiska länder kommer det sannolikt att dröja ytterligare innan någon större förbättring inträffar. I Frankrike beräknas arbetslösheten i stort sett bli oförändrad och i Storbritannien och framför allt i Italien fortsätter utslagningen av arbetskraft. I de mindre europeiska länderna tyder produktionsutvecklingen på att arbetslösheten kommer att bli oförändrad eller t. o. m. något högre än föregående år.

Den fortsatta expansionen inom OECD-området väntas medföra att världshandeln kommer att öka med 7—8 % i år. OECD-ländernas genomsnittliga exportpriser, räknat i nationella valutor, torde stiga något snabbare än vad som man tidigare räknat med, eller med ca 7 %. Så torde även bli fallet för importpriserna, då de högre råvarupriserna väntas medföra en ökning med 7 à 8 % i år. OECD-ländernas bytesbalansunderskott väntas endast minska med ett par miljarder dollar 1977 till ca 23 miljarder dollar (se tabell 2: 3 och diagram 2: 4). Det beror främst på en stram politik i de stora underskottsländerna — Storbritannien,

Diagram 2: 4 Bytesbalansutvecklingen i vissa länder och länderområden 1974—1977

Miljarder dollar. 1977 prognos

Källa: OECD. Ekonomidepartementet svarar för bedömningarna för 1977.

Italien och Frankrike. Till följd av den starka expansionen i Förenta staterna väntas bytesbalansunderskottet där växa med 4 miljarder dollar. I Förbundsrepubliken Tyskland och Japan beräknas det samlade överskottet minska med ca 4 miljarder. Fördelningen av OECD-ländernas bytesbalansunderskott kommer att vara ojämn även under 1977. Detta belyses bl. a. av att underskottsländerna (exkl. Förenta staterna), som svarar för ca $\frac{1}{3}$ av OECD-produktionen, beräknas få en sammanlagd brist i bytesbalansen på ca 28 miljarder dollar 1977. De starkare OECD-länderna beräknas minska sitt överskott från 11 till ca 5 miljarder dollar 1977. Det innebär att dessa länder, som svarar för ca $\frac{2}{3}$ av den totala produktionen, inte heller 1977 kommer att bära någon del av det samlade underskottet för OECD-länderna. Denna obalans mellan å ena sidan några betydande industriländer med kontinuerliga överskott och å andra sidan ett stort antal mindre OECD-länder med fortsatt mycket stora underskott utgör ett allvarligt problem för OECD-länderna. De flesta underskottsländer för en restriktiv ekonomisk politik för att komma i bättre balans med omvärlden. Det finns dock begränsningar för hur länge och hur kraftigt man kan strama åt i underskottsländerna.

2.2 Länderöversikter

Förenata staterna

Det var främst den väl hävdade privata konsumtionen och omslaget i lagerinvesteringarna som medförde en ökning av bruttonationalprodukten 1976 med över 6 %. Den mycket starka tillväxten i början av året (mer än 9 % i årstakt första kvartalet) mattades av successivt och uppgick sista kvartalet till 2,5 %. Den sjunkande tillväxttakten berodde på en avsaktande lageruppbbyggnad. Däremot fick den inhemska efterfrågan exkl. lagerrörelser en allt större betydelse under loppet av året. Sysselsättningen kunde höjas med nästan 3 miljoner, men ökade under andra halvåret mindre än arbetskraften. Arbetslösheten visade därför ånyo stigande siffror. Tack vare bl. a. modesta löneökningar och anse- nliga produktivitetsvinster kunde inflationstakten bringas ned från 7 % i början av året till 5 % vid årsskiftet 1976/1977.

Mot bakgrund av den höga arbetslösheten och det fortfarande mått- ligen kapacitetsutnyttjandet fann den nya administrationen vid sitt till- träde det motiverat med en ytterligare påspädning av efterfrågan för att säkerställa en solid konjunkturuppgång 1977 och 1978. Det ursprung- ligen stimulanspaketet uppgick till drygt 30 miljarder dollar — ca 1,5 % av BNP — i stort sett jämnt fördelade mellan de två åren.¹ Den skatte- återbäring på 11 miljarder dollar till hushållen, som utgjorde den vikti- gaste biten av de avsedda stimulanserna för 1977, togs emellertid tillbaka av regeringen under tiden frågan behandlades av kongressen. Motive- ringen för regeringens handlande torde främst ha varit att man befarade att skatteåterbäringen skulle driva på inflationen, som redan under början av året ökat oroväckande mycket. Genom stimulansprogrammet ökas dock anslagen avsevärt för sysselsättningsstödande åtgärder och arbeten i offentlig regi mot slutet av 1977 och första halvåret 1978. En begräns- ning av penningmängdens tillväxt kommer även 1977 att utgöra det centrala elementet i penningpolitiken. Mot bakgrund av den ökade efter- frågan på krediter kan de korta räntorna väntas stiga under andra halv- året. Penningpolitiken torde emellertid inte heller under 1977 utgöra någon broms för konjunkturuppgången.

Konsumtions- och produktionsökningen i början av 1977 har dock inte blivit lika markerad som beräknat på grund av osedvanligt dåliga väderförhållanden. Under våren och sommaren väntas emellertid expan- sionen accelerera. Det finns viss risk att detta kan blåsa nytt liv i infla- tionsförväntningarna. Den svåra vintern i de östra delarna av landet och torkan i väster har redan gett utslag i högre priser främst på vissa jord- bruksvaror.

En tillväxt av den slutliga inhemska efterfrågan på ca 5,5 % 1977

¹ Stimulanspaketet avser budgetåren 1977 och 1978, vilka börjar den 1 oktober 1976 resp. den 1 oktober 1977.

utgör den väsentliga styrkepelaren för konjunkturuppgången. Hushållens reala disponibla inkomster beräknas öka med 5,5—6 %. Eftersom sparkvoten vid ingången av året låg avsevärt lägre än den långsiktiga trenden beräknas det relativa sparandet stiga något 1977. En ökning av den privata konsumtionen med 5—5,5 % bedöms dock som möjlig. Konsumtions- och investeringstillväxten beräknas bli större än 1976 både på det federala och delstatliga planet. De offentliga utgifterna¹ kommer därmed att öka med ca 3,5 % — över två procentenheter mer än 1976. Siffran är behäftad med osäkerhet då man fortfarande inte tycks kunna spendera utgifterna i den federala budgeten i den takt som förutsetts. De privata fasta investeringarna beräknas öka mer än 1976. Investeringsutvecklingen är emellertid svagare än under tidigare konjunkturuppgångar. Bostadsinvesteringarna — gynnade av ett gott finansieringsläge — sköt i höjden under andra halvåret 1976 och visade en ökning med över 20 % förra året. En fortsatt stark uppgång borde kunna ske även 1977. En viss mättnad på småhusmarknaden beräknas bidra till att ökningen kommer att ligga närmare 15 än 20 %. Ett ökat kapacitetsutnyttjande och förväntningar om en väl hävdad konjunkturuppgång kommer att förstärka de privata investeringarna (exkl. bostäder). Enligt senaste enkäter bedöms en tillväxt på 8—9 % i volym ligga inom räckhåll. Inom vissa processindustrier beräknas man komma att närma sig kapacitetstaket mot slutet av 1977.

Det kraftiga omslaget i lagerinvesteringarna spelade en mycket stor roll för tillväxten förra året. I år torde lagren växa i stort sett i takt med försäljningen. Lagerrörelser är dock svåra att förutse och man kan inte utesluta att en viss ytterligare lageruppbyggnad kan komma att äga rum.

Inflationstakten väntas återigen öka något 1977; konsumentpriserna torde stiga med 5,5—6 % jämfört med 1976. Produktivitetsvinster beräknas inte bli lika stora som förra året, vilket i och för sig är normalt i detta skede av konjunkturförloppet. Samtidigt torde löneökningarna bli minst lika stora som förra året. Utvecklingen för jordbrukspriserna väntas vidare förstärka prisökningarna.

Den osedvanligt starka importökningen förra året var den främst bidragande orsaken till att bytesbalansen försämrades med över 13 miljarder dollar mellan 1975 och 1976. En kraftigare tillväxt för importen än exporten i år torde försämma bytesbalansen ytterligare och medföra ett underskott på ca 5 miljarder dollar.

Den amerikanska ekonomin skulle — med ovan skisserade utveckling — få en tillväxt på ca 5,5 % 1977. Det anses vara tillräckligt för att kunna reducera arbetslösheten till ca 7 % även om arbetskraften beräknas växa med inmot 2,5 miljoner personer.

¹ De offentliga investeringarna hänförs i de amerikanska nationalräkenskaperna till offentliga utgifter.

Japan

Efter en kraftig uppgång i konjunkturen i Japan under vinterhalvåret 1975/1976 med en närmast explosionsartad exportutveckling som främsta drivkraft, inträdde en markant avmattning redan under andra kvartalet 1976. Avmattningen blev bestående under resten av 1976 trots att vissa stimulansåtgärder sattes in under hösten. Ökningen i den privata konsumtionen dämpades och importefterfrågan blev väsentligt svagare i de stora avnämjarländerna. Bruttonationalprodukten visade dock för året i sin helhet en relativt stark tillväxt — närmare 6 % — främst till följd av den mycket snabba tillväxten under årets första kvartal. Den starka exporttillväxten bidrog till ett överskott i bytesbalansen för 1976 på 3,7 miljarder dollar. Inflationen nedbringades från närmare 12 % 1975 till strax över 10 % 1976.

Det gångna vinterhalvåret har präglats av en fortsatt relativt matt utveckling av produktion och efterfrågan. Industriproduktionen har t. o. m. minskat under de tre månaderna fr. o. m. december. En viss försämring av arbetsmarknadsläget har inträtt samtidigt som inflationstakten avtagit något mer än förväntat. Ökningstakten för konsumentpriserna överstiger dock fortfarande 9 %, vilket är högre än vad de japanska myndigheterna anser acceptabelt.

Den ekonomiska politiken, som under större delen av 1976 präglades av avvaktande försiktighet med inflationsbekämpning som främsta mål, gavs under senhösten en mer expansiv inriktning. Ett stimulanspaket om ca 1 000 miljarder yen motsvarande ca 15 miljarder kr. presenterades då i syfte att stödja investeringsutvecklingen. I januari presenterades vidare en kompletteringsbudget med utgiftsökningar för första kvartalet 1977 motsvarande 0,5 % av bruttonationalprodukten på årsbasis. Budgetförslaget för budgetåret 1977, som inleds i april, innehåller också en större utgiftsökning än tidigare förutsetts. Penningspolitiken har varit fortsatt neutral med en årlig tillväxttakt för penningmängden på omkring 15 % och med en nedåtgående trend för räntan.

Under våren har regeringen presenterat vissa ytterligare stimulansåtgärder. I samband med en diskontosänkning beslutades om accelererad utläggning av offentliga byggnads- och anläggningsarbeten, ökade kreditramar för bostadsbyggande samt vissa ytterligare skattesänkningar. Trots den expansivare ekonomiska politiken torde bruttonationalprodukten under 1977 visa en lägre tillväxt — omkring 5,5 % — än vad som förutsågs i vår preliminära nationalbudget. Den tidigare beräkningen vilade på antagandet om en klart förbättrad investeringskonjunktur under 1977. Någon markant förbättring tycks emellertid inte komma att realiseras. Visserligen kommer de offentliga investeringarna sannolikt att öka med mer än 8 % till följd av stimulansåtgärderna men denna ökning kan väntas mer än uppvägas av en svagare utveckling av företagens fasta investeringar än vad som tidigare förutsågs. Det låga

kapacitetsutnyttjandet i förening med osäkerhet om utvecklingen på längre sikt har försämrats, snarare än återställt förtroendet hos näringslivet. Bostadsbyggandet kommer däremot sannolikt att lämna ett inte oväsentligt bidrag till den inhemska efterfrågan. De totala fasta investeringarna torde 1977 komma att öka med mindre än 5 %.

Till skillnad från konjunkturmönstret i övriga större OECD-länder lämnade lagerinvesteringarna i Japan inget positivt bidrag till produktionsökningarna 1976. Under 1977 torde en viss lageruppbyggnad kunna äga rum som då skulle ge ett svagt tillskott till produktionen.

Den privata konsumtionen kommer att stimuleras av i budgetförslaget planerade skattesänkningar. Å andra sidan väntas vårens avtalsrörelse ge något mindre inkomstökningar än tidigare beräknat. För året i sin helhet torde den privata konsumtionen ändå komma att öka med ca 5 %.

Stora öknings under 1976 i partipriser och offentliga avgifter har redan i stort slagit igenom i konsumentpriserna, som under 1977 kan väntas få en något lugnare utveckling. Den genomsnittliga prisstegringen kommer dock sannolikt knappast att understiga 9 %.

För exporten förutses under 1977 en volymtillväxt i takt med världshandelns expansion, dvs. ca 7 %, medan importökningen väntas bli något mindre än tidigare beräknat — strax under 10 %. Bytesbalansen torde därför även 1977 komma att visa ett mindre överskott. En eventuell fortsättning av de senaste månadernas appreciering av yenen kommer dock att påverka utvecklingen av bytesbalansen.

Storbritannien

Sedan mitten av 1975 har den brittiska regeringen bedrivit en målmedveten ekonomisk politik för att dämpa den i jämförelse med andra länder höga inflationen och reducera underskottet i utrikesbalansen. Den allmänt restriktiva politiken har kompletterats med en industripolitik ämnad att stimulera kapacitetsutbyggnaden i brittisk industri och underlätta överförandet av resurser till exportsektorn. Med en svag internationell efterfrågeutveckling under de senaste åren har denna politik fått betalas med avsevärd arbetslöshet och stora standardminskningar för det brittiska folket. En utökad, selektiv arbetsmarknadspolitik har bistått de värst utsatta befolkningsgrupperna och regionerna. Den markanta deprecieringen av pundet under 1976 och den därav föranledda ytterligare åtstramningen av politiken har försenat återhämtningen och spätt på inflationen via en dyrare import.

I början av 1976 visade konjunkturen tecken på att vända uppåt. De viktigaste drivkrafterna för konjunkturomslaget var den avsaknade takt i lagerneddragningen och en ökad export. Inflationstakten bromsades också in. Fr. o. m. andra kvartalet gick emellertid återhämtningen långsammare. Det bristande förtroende för den brittiska ekonomin bi-

drog till en omfattande spekulation mot pundet med påföljande starkt kursfall. Regeringen såg sig föranleden att skärpa politiken ytterligare bl. a. genom att skära ned de offentliga utgifterna för innevarande och kommande budgetår. Vidare var man under hösten tvungen att kraftigt strama åt penningpolitiken, som hade gjorts något lättare tidigare under året. Detta förde det brittiska ränteläget upp till rekordhöga nivåer de sista månaderna förra året — med negativa återverkningar på företagens investeringar och på bostadsbyggandet.

Med skattesänkningar av "Haga-typ" kunde regeringen även 1976 säkerställa en inkomstpolitisk uppgörelse som löper till augusti 1977. Resultatet torde bli en avsevärt svagare löneutveckling jämfört med den första fasen av inkomstpolitiken (augusti 1975—juli 1976). Den prisdämpande verkan upphävs till viss del av den på grund av devalveringen högre importprisstegringen. Konsumentpriserna steg under 1976 med ca 15 %. En kraftig nedgång i sparkvoten förhindrade dock en volymmässig nedgång av den privata konsumtionen. Under förra året fattades beslut om att dämpa den offentliga konsumtionens tillväxt och detta gav utslag i en ökning med drygt 2,5 % 1976, vilket ungefär är en halvering jämfört med 1975. De offentliga investeringarna tilläts växa endast obetydligt. Tillverkningsindustrins investeringar började vända uppåt — från en mycket låg nivå — under första halvåret 1976, men mellan helåren 1975 och 1976 blev det ändå en minskning för dessa investeringar. De totala fasta investeringarna minskade därmed med 4 % trots en ökning i bostadsbyggandet.

Till skillnad från flertalet andra stora OECD-länder var omslaget i lagerinvesteringarna i Storbritannien inte så accentuerat förra året. Avsakningen i lagerneddragningen hjälpte dock till att dra upp produktionen och svarade för ca $\frac{2}{3}$ av BNP-tillväxten på ca 1 %. En utplaning av exporten och en starkare ökning av importen under loppet av året ledde till en klar försämring av bytesbalansen andra halvåret. Denna slutade därför på ett underskott på 1,5 miljarder pund — ca 1,3 % av bruttonationalprodukten — vilket är av samma storleksordning som 1975.

I samband med beslutet om en stor kredit från internationella valutafonden (IMF) i december förra året deklarerade den brittiska regeringen, att den nuvarande ekonomisk-politiska strategin skulle fortsätta att bedrivas under åren 1977—1979. Bl. a. signalerades ytterligare nedskärningar av den offentliga sektorn under kommande budgetår.

Den beviljade IMF-krediten samt de internationella åtagandena för att förhindra stora fluktuationer i pundkursen på grund av förändringar i olika staters pundtillgodohavanden (de s. k. officiella sterlingdepositionerna) har bidragit till att förstärka tilltron till den brittiska valutan. Detta har bl. a. återspeglats i ett betydande valutainflöde under början av 1977. Vidare har diskontot kunnat sänkas från över 14 % i januari till 8,75 % i april.

En dämpning av inflationen 1977 är ett villkor för att den ekonomiska politiken skall krönas med framgång. Med tanke på bl. a. kvardröjande prisseffekter från deprecieringen förra året torde inflations-takten ligga kvar på ca 15 % under första halvåret i år. Därefter blir prisbilden avhängig av möjligheterna att enas om en tredje fas i inkomstpolitiken. I syfte att underlätta den fortsatta inkomstpolitiken har regeringen föreslagit skattesänkningar för budgetåret 1977/78 på 2,3 miljarder pund. Drygt hälften därav trädde i kraft fr. o. m. april medan den resterande delen ställdes i utsikt såvida en tillfredsställande uppgörelse nås på arbetsmarknaden. Den brittiska budgeten innehöll även en ökning av de indirekta skatterna med inemot 1 miljard pund på årsbasis.

Inflationen väntas i år öka med ett par procentenheter mer än de disponibla inkomsterna. Förutsatt att prognosen om en fortsatt nedgång av sparkvoten håller, beräknas den privata konsumtionen komma att minska med inemot 1 % 1977. Som en konsekvens av tidigare beslut kan den offentliga konsumtionen väntas bli i stort sett oförändrad jämfört med 1976. Ännu större blir konsekvenserna för de offentliga investeringarna som torde minska med nästan 10 %. Däremot väntas en kraftig ökning eller med drygt 10 % av tillverkningsindustrins investeringar. Den nya industripolitiken och det förbättrade vinstläget i exportindustrin bidrar till denna starka förbättring. Det höga ränteläget och hushållens minskade reala inkomster talar för en minskning av bostadsbyggandet. Summerar man prognoserna för investeringsutvecklingen på olika områden torde de totala fasta investeringarna 1977 minska med 3 à 4 %, vilket är ungefär en lika stor nedgång som 1976. En minskad privat konsumtion, lägre investeringar och i stort sett oförändrad offentlig konsumtion innebär att den slutliga inhemska efterfrågan minskar även i år.

Den avsevärda lagerminskningen som ägt rum 1975 och 1976 väntas förbytas i en viss lagerpåfyllnad i år och därmed bidra med inemot en procentenhet till BNP-tillväxten. Som vanligt omges lagerutvecklingen av stor osäkerhet. Det största bidraget till produktionstillväxten beräknas emellertid komma från den förbättrade utrikesbalansen. Importökningen väntas bli något mindre än förra året framför allt mot bakgrund av den svaga inhemska efterfrågan, en förbättrad konkurrenskraft för den importkonkurrerande industrin (på grund av deprecieringen) och en ökad produktion av Nordsjöolja. Även om de brittiska exportföretagen delvis utnyttjat den sjunkande pundkursen för att på kort sikt förbättra vinstläget i stället för konkurrenskraften väntas exporten stiga ungefär i takt med världshandeln eller med ca 7 %. Detta skulle innebära att den under en lång tid registrerade årliga förlusten av marknadsandelar på 4,5 % skulle utebli 1977. Den reala förbättringen av utrikesbalansen beräknas ge ett tillskott till bruttonationalproduk-

ten på ca 1 procentenhet och bytesbalansens underskott kan minska med ca 1 miljard pund. Redan 1978 ser det ut som Storbritannien skulle kunna lämna den traditionella rollen som underskottsland.

En mycket långsam exportledd konjunkturuppgång fortsätter således 1977 — bruttonationalprodukten beräknas öka med ca 1 %. En fortsatt selektiv arbetsmarknadspolitik torde mildra konsekvenserna för speciellt utsatta branscher och regioner. Den svaga produktionstillväxten torde enbart kunna begränsa ökningen av arbetslösheten som vid slutet av 1977 kan komma att uppgå till 1,4—1,5 miljoner.

Förbundsrepubliken Tyskland

Liksom i flera andra OECD-länder var det en kraftig konsumtionsökning och ett mycket markerat omslag i lagerinvesteringarna som drev tillväxten i höjden i början av 1976. Lagerökningarna — och därmed också de positiva effekterna på produktionen — minskade efter hand under förra året. Konsumtionen och investeringarna ökade emellertid inte tillräckligt kraftigt för att kompensera den svagare lagertillväxten och åstadkomma en stark, självbärande uppgång. Finanspolitiken hade dessutom gjorts mer restriktiv jämfört med 1975. Förbättringen av hushållens reala disponibla inkomst var måttlig och tillväxten i den privata konsumtionen åstadkoms till stor del av att en mindre andel av inkomsterna gick till sparande. Bruttonationalproduktens ökning på 5,5 % kunde främst tillskrivas den starka expansionen under årets första del. Sysselsättningen var i stort sett oförändrad under året och arbetslösheten minskade endast marginellt. Dock kunde korttidsarbetet, en form av partiell arbetslöshet som förekom speciellt mycket i Förbundsrepubliken Tyskland under lågkonjunkturen, bringas ned med $\frac{1}{2}$ miljon under 1976. Industriproduktionen var vid slutet av året åter uppe vid den tidigare högsta nivån från 1973.

Vid ingången av 1977 kännetecknades den västtyska ekonomin av en hög arbetslöshet (över 4 %), en relativt låg och stabil inflationstakt (ca 4 %), stor outnyttjad kapacitet i flertalet branscher och ett väsentligt överskott i bytesbalansen (motsvarande 2,2 % av bruttonationalprodukten). Från officiellt västtyskt håll anses att ytterligare efterfrågestimulanser riktade mot konsumtionen knappast kan hjälpa upp den nuvarande situationen. Det stora budgetunderskottet begränsar också — menar man — det ekonomisk-politiska handlingsutrymmet. Med motiveringen att de ekonomiska problemen till stor del inte är konjunkturrella utan strukturella — bl. a. konsekvenserna av att D-marken tidigare varit undervärderad under en lång tid — eftersträvar man i stället en långfristig förstärkning av investeringarna. Man har därför föreslagit ett offentligt investeringsprogram¹ på 16 miljarder D-mark fördelat över

¹ Merparten av investeringarna kommer att avse miljövärd, energi- och vattenförsörjning, trafiksäkerhet etc.

perioden 1977—1980. Order på 3—4 miljarder D-mark beräknas kunna bli placerade redan 1977 och regeringen strävar efter att effekterna på konjunktur och sysselsättning skall komma så snart som möjligt. Programmets genomförande är dock avhängigt av ett slutgiltigt godkännande från några av delstaterna.

Sedan vår preliminära nationalbudget lades fram har således den västtyska politiken lagts om i en något mer expansiv riktning. Effekterna av investeringsprogrammet blir förmodligen rätt begränsade 1977 men torde ändå förstärka uppgången mot slutet av året. Dessutom har några löneavtal gett något högre lönepåslag än vad man tidigare räknade med, vilket torde stärka den privata konsumtionen. Fortfarande ger emellertid de framåtblickande konjunkturindikatorerna i vissa avseenden en motstridig bild. Orderingången till tillverkningsindustrin ökade betydligt under förra hösten. Detta gällde speciellt för investeringsvaror där hemmaefterfrågan stigit osedvanligt starkt. Sedan årsskiftet har emellertid efterfrågan på investeringsvaror från hemmamarknaden varit svagare. Barometerundersökningar avspeglar en kvardröjande pessimism bland företagen. Den förbättrade vinstutvecklingen och orderingången pekar mot en ökning av investeringarna i maskiner och utrustning med 7—8 % i år. Det är samma tillväxttakt som förra året, men man bör ha i minnet att investeringsbidrag utgick för denna typ av investeringar under första hälften av 1976. Fr. o. m. juli 1977 kommer investeringsbidraget på 7,5 % för avslutande byggnads- och anläggningsinvesteringar (som utgör mer än 50 % av de totala fasta investeringarna) inte längre att gälla. För att företagen skall kunna komma i åtnjutande av bidragen torde de flesta byggen redan vara påbörjade. Byggnads- och anläggningsinvesteringarna beräknas därför endast öka med någon procent från förra året. Det är främst byggandet inom industrin som svarar för ökningen.

Därmed skulle de totala fasta investeringarna öka med ca 4—5 % 1977 vilket är ungefär samma ökningstakt som förra året. De senaste årens investeringar har i mycket liten utsträckning lett till kapacitetsutvidgningar. De synes i stället ha gjorts med syfte att rationalisera produktionen och hålla nere personalkostnaderna. Utan en god tillväxt i efterfrågan och väsentliga kapacitetsutvidgningar de närmaste åren torde man knappast få bukt med den svåra arbetslösheten.

En ökning av hushållens reala disponibla inkomst med kanske 3,5 % kommer att ge drivkraft åt den privata konsumtionen. Därtill torde man — för första gången sedan 1973 — kunna notera en viss ökning av sysselsättningen. Eftersom sparkvoten kommit ned till en förhållandevis låg nivå väntas den ligga kvar oförändrad 1977. I år kommer den största utbetalningen hittills att göras av arbetstagarnas fonderade andel av förmögenhetstillväxten i företagen. Vid mitten av året utbetalas merparten av fondfrisläppen på 20—25 miljarder D-mark. Detta förväntas

ge extra skjuts åt den privata konsumtionen andra halvåret och den kan för 1977 därför beräknas öka med 4—4,5 %. Med en offentlig konsumtionsökning på 2,5—3 % kommer den slutliga inhemska efterfrågan att stiga med ca 4 %.

Importen kommer sannolikt inte att stiga lika kraftigt i år som 1976 då omsvängningen av lagerinvesteringarna hade så stor betydelse. Mot bakgrund av den höga importelasticiteten kommer emellertid tillväxten av den inhemska efterfrågan att bidra till en ökning av importen (av varor och tjänster) med 8—9 % i år. Exporten, vars starka tillväxt saktade av mot slutet av förra året, beräknas stiga med 7—8 %. Importtillväxten är inte tillräckligt stor för att eliminera det ansevärdiga överskottet i bytesbalansen. Enligt förbundsregeringen väntas överskottet gå ned någon miljard till 2—3 miljarder dollar. OECD-sekretariatet, som förutser en svagare uppgång i den västtyska konjunkturen 1977, beräknar dock att överskottet i bytesbalansen skall bli 4—5 miljarder dollar. Jämfört med 1976 beräknas bruttonationalprodukten stiga med inemot 4,5 % 1977 — en avsaktning med 1 procentenhet. Arbetslösheten torde i år komma att minska något, men knappast att understiga 4 %. Den ekonomiska tillväxten och kostnadsstegringarna beräknas inte medföra en ökning av inflationstakten, utan denna väntas ligga kvar på ca 4 %. Därmed skulle Förbundsrepubliken Tyskland även för 1977 väsentligt avvika från de flesta andra OECD-länder när det gäller bytesbalans och inflation.

Frankrike

Under andra hälften av 1975 och några månader in på 1976 steg den inhemska efterfrågan starkt, påverkad bl. a. av en ekonomisk politik som under loppet av 1975 gavs en alltmer expansiv inriktning. Ett omfattande stimulanspaket genomfördes under hösten 1975 vilket i förening med ett kraftigt omslag i lagerinvesteringarna bidrog till en mycket stark produktionsutveckling under första halvåret 1976. Bruttonationalprodukten visade då en tillväxt på omkring 7 % i årstakt.

Redan sommaren 1976 inträdde emellertid en tydlig avmattning. Effekterna av stimulansåtgärderna ebade gradvis ut och lageruppbyggnaden avtog. Produktionstillväxten under andra halvåret sjönk till mindre än hälften av takten under första halvåret. För året i sin helhet noterades en BNP-tillväxt på 5 %. Den starka tillväxten under årets första månader medförde ingen nämnvärd förbättring av arbetsmarknadsläget. Arbetslösheten låg genomsnittligt under året på över 4 %.

Konsumentpriserna fortsatte att öka i snabb takt under 1976 till följd av det höga efterfrågetrycket under första halvåret liksom till följd av en under året effektiv depreciering av francen med omkring 12 %. Detta drev självfallet upp importpriserna. Konsumentprisstegringarna under 1976 uppgick till 9,6 % jämfört med 1975.

Den kraftiga lageruppbyggnaden under första hälften av 1976 och en under året starkt ökad olje- och råvaruimport bidrog till en betydande

försämring av handelsbalansen. Bytesbalansunderskottet 1976 uppgick till 5,5 miljarder dollar.

Mot bakgrund av utrikesbalansens försämring och den fortsatta höga prisstegringstakten presenterades i september 1976 ett omfattande åtstramningsprogram, den s. k. Barre-planen. Programmet, vars primära syfte är att bromsa pris- och kostnadsökningarna, omfattande bl. a. prisstopp fram till 1976 års slut, en frysning av offentliga taxor och avgifter fram till den 1 april 1977 samt en sänkning av mervärdesskatten vid 1977 års ingång. Programmet innehåller även vissa åtgärder för att stimulera industrins investeringar.

Barre-planen har hittills varit framgångsrik i så måtto att konsumentprisökningarna bromsats upp väsentligt de senaste månaderna. Vid årsskiftet låg inflationstakten under 4 % vilket emellertid främst måste tillskrivas prisstoppets och momssänkningens tillfälliga effekter. Nyligen höjda bränslepriser, stigande livsmedelspriser och under prisstoppet uppdämda prisökningar torde åter komma att pressa upp inflationstakten. Enligt Barre-planens målsättning skall konsumentprisökningen mellan 1976 och 1977 hållas till 8 %.

I utbyte mot den genom prisstopp och momssänkning åstadkomna uppbromsningen av inflation emotser regeringen återhållsamma lönekrav under 1977. Man räknar med att lönestegringen skall kunna hållas på samma nivå som inflationen. Finanspolitiken har en fortsatt restriktiv inriktning med ett reducerat statsbudgetunderskott som främsta mål. De ursprungliga planerna att vända förra årets mycket stora underskott på 25 miljarder franc (1,5 % av bruttonationalprodukten) till ett mindre överskott i år har emellertid måst överges. Man räknar med ett budgetunderskott 1977 på ca 10 miljarder franc.

Penningpolitiken blev under 1976 gradvis stramare och förväntas förbli restriktiv under 1977. Målet för penningmängdens ökning under året har satts till 12,5 %.

Den ekonomiska politikens restriktiva inriktning kommer att få en dämpande effekt på produktions- och efterfrågeutvecklingen under 1977. De selektiva åtgärder som satts in under våren torde inte ändra politikens restriktiva karaktär. Däremot torde dessa få effekter på sysselsättningen. Den privata konsumtionen som under vinterhalvåret tillfälligt stimulerades av prisstoppet och momssänkningen kan väntas få en förhållandevis svag utveckling under året och kommer knappast öka med mer än omkring 3 %.

Företagens djupa pessimism i slutet av förra året har enligt de senaste barometerundersökningarna gett vika något men industriproduktionen väntas inte visa någon nämnvärd ökning de närmaste månaderna. Företagens investeringar torde knappast heller visa någon markerad ökning under 1977. Fortsatt stor utnyttjad kapacitet och en svag inhemsk och extern efterfrågan är de viktigaste skälen till detta. Osäkerheten inför nästa års parlamentsval torde också verka tillbakahållande på investe-

ringutsvecklingen. En förbättrad finansiell ställning i takt med uppbromsningen av löneutvecklingen skulle å andra sidan kunna ge ett visst investeringsincitament. De totala fasta investeringarna torde knappast komma att öka med mer än någon dryg procentenhet 1977.

Den svagare efterfråge- och lagerökningen väntas leda till en mindre snabb importtillväxt 1977 än 1976. Exporten borde samtidigt kunna öka åtminstone i takt med världshandels expansion. Bytesbalansunderskottet borde därför kunna nerbringas med ca 1 miljard dollar i jämförelse med 1976 års underskott. Bruttonationalprodukten kan väntas visa en tillväxt på omkring 3 % 1977.

Danmark

Under 1975 och början av 1976 fördes i Danmark en starkt expansiv ekonomisk politik som syftade till att i avvaktan på den internationella konjunkturuppgången hålla den interna efterfrågan uppe och undvika en akut sysselsättningskris. Med en fem månaders momssänkning och investeringsstimulanser som främsta instrument lyckades man hålla tillbaka en drastisk uppgång i arbetslösheten. Samtidigt gav stimulansåtgärderna utslag i en utomordentligt kraftig efterfrågeexpansion under 1976. Den totala inhemska efterfrågan steg 1975 till 1976 med ca 9 %. Momssänkningen i förening med ett lägre sparande resulterade i en mycket stark ökning av den privata konsumtionen som steg med mer än 6 %. Tillsammans med en betydande lageruppbbyggnad med inriktning på importerade råvaror gav detta utslag i en drastisk importökning. När samtidigt exporten steg betydligt långsammare än förutsett växte bytesbalansunderskottet utomordentligt snabbt och kom vid slutet av året att uppgå till 11,5 miljarder danska kr. eller ca 5 % av bruttonationalprodukten. Bruttonationalprodukten visade en starkare tillväxt än väntat — 5,5 % — medan arbetslösheten trots den starka efterfrågan genomsnittligt för året låg kvar på en hög nivå. Inflationen nedbringades endast obetydligt till strax över 9 %.

Den under året drastiska försämringen av bytesbalansen och hänsynen till den redan mycket stora utländska skuldsättningen framkallade i augusti 1976 beslut av en folketingsmajoritet om ett omfattande åtstramningspaket. Programmets syfte är att genom finanspolitisk restriktivitet och inkomstpolitiska ramangivelser begränsa tillväxten av den privata konsumtionen och importen för att frigöra resurser till exportsektorn och därigenom nedbringa bytesbalansunderskottet.

De bedömningar som gjordes i vår preliminära nationalbudget beträffande åtstramningspaketets effekter på den ekonomiska aktiviteten under 1977 är i allt väsentligt fortfarande giltiga. Den privata konsumtionens utveckling har sedan hösten varit dämpad och beräknas under 1977 inte öka med mer än någon procentenhet, en ökning som nästan helt är att tillskriva en förutsedd sjunkande sparbenägenhet. Hushållens

disponibla inkomster beräknas nämligen inte öka med mer än vad som motsvarar den förväntade inflationstakten.

Avgörande för efterfrågeutvecklingen och för pris- och kostnadsutvecklingen är utgången av vårens avtalsförhandlingar. Genom att med-larbudet upphöjdes till lag slutade uppgörelsen på 2 procents löneökning utöver kompensation för levnadskostnadsstegring. Med en beräknad löneglidning på 1—2 % torde den samlade löneökningen 1977 jämfört med 1976 uppgå till omkring 10 %, dock med en under året avtagande ökningstakt. Prisstegringarna väntas till följd av ökade lönekostnader, ökade indirekta skatter och det temporära prisstoppets upphörande bli relativt kraftiga under årets första hälft men därefter successivt bromsas upp. För året i sin helhet förutses en inflationstakt på omkring 9 %.

Den förutsedda dämpade efterfrågeutvecklingen och den restriktiva kreditpolitiken talar för en svag investeringsutveckling under 1977. Företagens fasta investeringar blir till stor del beroende av exportefterfrågans utveckling. De torde komma att visa en viss ökning under året. Bostadsbyggandet väntas däremot sjunka ganska väsentligt. Tillväxten i de totala fasta investeringarna kommer därmed sannolikt att bli obetydlig.

Den inhemska efterfrågan utvecklas svagt och arbetslösheten kan under årets första hälft förväntas stiga betydligt. Tillväxten i bruttonationalprodukten kommer knappast att uppgå till mer än 2—2,5 %. Den svaga konsumtionstillväxten i förening med en förutsedd negativ lagerinvestering beräknas leda till att importen för 1977 blir oförändrad i volym. Med en beräknad exporttillväxt på 5—6 % torde bytesbalansunderskottet komma att reduceras med omkring 3 miljarder danska kr.

Finland

En jämfört med andra OECD-länder rekordartad försämring av bytesbalansen 1975 fick som konsekvens att såväl finans- som penningpolitiken lades om i restriktiv riktning. Målet med denna strama politik har varit att minska underskottet i utrikesbalansen, begränsa den utländska skuldsättningen och nedbringa pris- och kostnadsstegringarna till konkurrentländernas nivå. Förbättringen av bytesbalansen blev remarkabel förra året främst tack vare samverkan mellan en mycket svag inhemska efterfrågan, omsvängningen av lagerinvesteringarna och en hävdad exportutveckling. Obalansen gentemot utlandet är emellertid fortfarande stor och inflationen anses ännu inte ha kommit ned på önskad nivå. För att nå målet om ett bytesbalansunderskott på ca 2 % av bruttonationalprodukten år 1980 måste tillväxten av den inhemska efterfrågan hållas nere ännu ett par år.

Den finska exporten, som börjat öka redan andra halvåret 1975, kunde främst tack vare ett starkt första halvår öka med ca 17 % i volym 1976. Efterfrågesituationen på avsättningsmarknaderna medgav emeller-

tid inga större prisökningar på exportvarorna, varför lönsamheten inte kunde förbättras tillräckligt i företagen. Om den utländska efterfrågan således hämtade sig en hel del jämfört med 1975 så var förhållandet det motsatta för hemmaefterfrågan. Förändringen från en tillväxt i den slutliga inhemska efterfrågan på mer än 4 % 1975 till en minskning med ca 2,5 % 1976 var den största som noterades för något OECD-land. En inkomstpolitisk helhetsuppgörelse under början av förra året begränsade löncökningarna kraftigt, vilket också bidragit till en dämpning av konsumentprisökningen till drygt 14 % 1976. Dessutom senarelades skatteåterbäringen till 1977, varför hushållens reala disponibla inkomster minskade med 3 à 4 %. En kraftig minskning av sparkvoten medförde dock att den lägre inkomstnivån inte slog igenom fullt ut på den privata konsumtionen. Denna blev dock ca 1/2 % mindre än 1975. Investeringarna har i Finland en högre importbenägenhet än konsumtionen, varför det ur bytesbalanssynpunkt var viktigt att minska den under första hälften av 1970-talet osedvanligt höga investeringskvoten. Den strama penningpolitiken, ett dåligt självfinansieringsläge och svag produktionstillväxt inverkar negativt på investeringsviljan. De privata investeringarna minskade därför med mer än 15 %, vilket också innebar att de totala fasta investeringarna minskade med 13—14 %. Trots att regeringen 1975 ingrep för att begränsa ökningen av den offentliga konsumtionen har denna fortsatt att växa mer än vad som ansetts vara önskvärt. En treprocentig tillväxt hade satts som mål för 1976, men den offentliga konsumtionen blev drygt en procentenhet högre. En del av utgiftsökningen kan hänföras till åtgärder för att hjälpa upp det dåliga sysselsättningsläget.

Företagen, främst inom exportindustrin, sålde 1976 ut från färdigvarulagren och den högre efterfrågan från utlandet slog därför inte helt igenom på produktionen. Lagerneddragningen beräknas därmed ha dämpat BNP-tillväxten med ca 1,5 procentenheter. Den svaga inhemska efterfrågan höll tillbaka importen och denna reducerades t. o. m. med ett par procent. Därmed kunde man i stort sett halvera bytesbalansunderskottet och denna anmärkningsvärda förbättring gav också ett bidrag till produktionstillväxten med över 3,5 %.

Efter en långt utdragen avtalsrörelse ser det ut som en samlad lösning på förbunds nivå skall kunna uppnås. Förhandlingarna rör sig om ett två-årsavtal (1/3 1977—28/2 1979) som bl. a. syftar till att förbättra det finska relativa kostnadsläget. Regeringen kommer för 1977 att korrigera skatteskalorna för inflationen. Detta väntas ge ett väsentligt tillskott till hushållens disponibla inkomster, som i år kan väntas öka med 3 à 4 procentenheter mer än inflationen. Med tanke på att konsumtionen reagerar med viss eftersläpning på inkomstförändringar och att arbetslöshetssituationen förvärrats drastiskt kommer sannolikt en del av inkomstökningen att sparas. Den privata konsumtionen beräknas

därmed öka med omkring 2 %. Den successiva åtstramningen av den offentliga konsumtionen väntas i år innebära att den eftersträlvade ökningen om högst 3 % uppnås. En klar försämring av investeringsbenägenheten har noterats under 1976. En dålig lönsamhet och ett lågt kapacitetsutnyttjande samt ett fortsatt stramt finansieringsläge talar för att de privata investeringarna fortsätter att minska 1977. Den senaste investeringsenkäten från Finlands Bank pekade mot en minskning på ca 5 %. Därmed skulle den inhemska efterfrågan exkl. lager öka med ungefär 2 % i år. Den finska exporten, som till 50 % består av skogsprodukter, väntas öka med mer än 10 % i år. Devalveringen på 6 % i början på april kommer att förstärka konkurrenskraften något. Importökningen kommer sannolikt att bli måttlig med tanke på den svaga investeringsutvecklingen. Tillsammans med en viss lageruppbyggnad och en förbättrad utrikesbalans beräknas bruttonationalprodukten — efter att ha varit i stort sett oförändrad under två år — öka med 3 % i år jämfört med 1976. Från finskt officiellt håll har man beräknat att bytesbalansens underskott skall kunna förbättras med inemot 2 miljarder mark. Med tanke på devalveringens priseffekt torde förbättringen knappast bli så stor som man tidigare räknat med.

Finland har under 1975 och 1976 lyckats upprätthålla ett förhållandevis gott sysselsättningsläge. Den under flera år svaga produktionstillväxten har dock successivt inneburit en allt högre arbetslöshet. För 1977 i dess helhet kan arbetslösheten i genomsnitt väntas ligga på minst 4,5 %, eller ca 110 000 personer, vilket är en klar försämring från förra året.

Norge

Den ekonomiska politiken i Norge har liksom i Sverige de senaste åren inriktats på att överbrygga den internationella lågkonjunkturen genom att upprätthålla en hög inhemsk efterfrågan och därmed undvika utbredd arbetslöshet. En expansiv efterfrågepolitik i förening med breda inkomstpolitiska uppgörelser har möjliggjort en hög och stabil tillväxt. Försämringen av utrikesbalansen har i kraft av förväntade framtida oljeintäkter ej nämnvärt beskurit utrymmet för en dylik politik.

Genom en aktiv produktions- och sysselsättningsstödande politik, delvis av selektiv karaktär, lyckades man bibehålla en relativt hög aktivitet under 1975, då den norska bruttonationalprodukten uppvisade högsta tillväxten i hela OECD-området, 3,3 %. Genom ökad offentlig konsumtion och investeringar, lagerstöd och särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder lyckades man även under 1976 hålla sysselsättningen på en hög nivå. Arbetslösheten, som nådde en topp vid årsskiftet 1975/1976 sjönk successivt under 1976 och uppgick vid slutet av året till omkring 1 %.

Den inhemska efterfrågan utvecklades starkt under 1976 till följd av den expansiva politiken. Stimulansåtgärderna i förening med en fallande sparbenägenhet bidrog till en kraftig ökning — med närmare 6 % — av den privata konsumtionen. De totala fasta investeringarna visade större expansionskraft än väntat och ökade med ca 10 % trots en svag utveckling av bostadsbyggandet. Det var i stället de offentliga investeringarna och investeringarna inom oljesektorn och tillverkningsindustrin som fortsatte att stiga över 1975 års uppdrivna nivå. En viss lagerreduktion svarade för ett mindre efterfrågebortfall. Bruttonationalproduktens tillväxt 1976 blev 5,7 %.

Kombinationen av en snabbt stigande inhemsk efterfrågan, en svagare extern efterfrågan än förutsett och en kraftig försämring av bytesförhållandet resulterade i ett rekordstort underskott i bytesbalansen. Det uppgick till 20 miljarder norska kr. eller omkring 12 % av bruttonationalprodukten.

En dämpning av pris- och kostnadsutvecklingen har varit ett andra viktigt mål för den ekonomiska politiken. Våren 1976 träffades en inkomstpolitisk uppgörelse mellan regeringen, jordbrukarna och arbetsmarknadens parter. Enligt denna åtog sig regeringen att i utbyte mot begränsade nominella löneökningar garantera löntagarna en tillväxt av den reala disponibla inkomsten på 3 % under 1976. Avtalet, i förening med en mindre stark löneglidning än tidigare, reducerade den genomsnittliga ökningen av timförtjänsten till omkring 17 % under 1976 i jämförelse med 20 % 1975. En betydande produktivitetsökning ledde till att ökningen av arbetskostnaden per producerad enhet gick ned från 23 % 1975 till 7 % 1976.

Inflationen nedbringades till en årlig takt av 7,5 % under andra hälften av 1976, vilket dock främst återspeglar ett då infört partiellt prisstopp. Genomsnittligt för helåret uppgick inflationen till strax över 9 %.

För 1977 har finans- och penningpolitiken getts en mindre expansiv inriktning i syfte att åstadkomma en viss dämpning av den interna efterfrågan. I syfte att stödja sysselsättningen under vinterhalvåret 1976/1977 har dock selektiva stimulansåtgärder satts in. Regeringen eftersträvar även i år en samlad inkomstpolitisk uppgörelse för att hålla tillbaka pris- och kostnadsstegringarna och samtidigt garantera löntagarna en real standardökning. I utbyte mot en sänkning av den direkta skatten med över en miljard Nkr lyckades regeringen i april rö i hamn en uppgörelse med blygsamma nominella löneökningar. Man räknar för 1977 med en ökning på 2,5 % av den reala disponibla inkomsten. Under förutsättning att detta realiseras kan den privata konsumtionen förväntas öka med inemot 5 %.

Den offentliga sektorn kommer i enlighet med den mer restriktiva politiken att bidra mindre till produktionstillväxten än under 1976. De

offentliga investeringarna, som förra året ökade med mer än 10 %, väntas i år stiga med drygt hälften. Barometerdata pekar på att tillverkningsindustrins investeringar kommer att öka relativt kraftigt i år. Flera stora investeringsprojekt på det petrokemiska området kommer däremot att avslutas under året, vilket kommer att påverka tillväxttalen för industriinvesteringarna rätt mycket. Bostadsbyggandet kommer sannolikt att visa ringa eller ingen ökning under 1977. De totala fasta investeringarna torde därmed komma att öka med ett par procent.

Den inhemska efterfrågan kan väntas stiga med ca 4 %, vilket är åtskilligt lägre än förra årets ökning. Bruttonationalprodukten kommer detta till trots visa en starkare tillväxttakt i år — 6—6,5 % — till följd av en förväntad markant förbättring av den reala utrikesbalansen föranledd framför allt av en starkt ökad export av olja och gas och en förutsedd förbättring av sjöfartsintäkterna. Till följd av stora räntebetalningar till utlandet torde bytesbalansens underskott endast kunna nedbringas med någon miljard.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Världshandeln tillväxte mycket starkt under 1976. Man kan uppskatta att volymökningen 1975—1976 blev närmare 12 % — dvs. i stort sett lika stor som 1972—1973. Världshandeln har därmed i betydande mån återhämtats efter nedgången 1975 och ligger nu klart över 1974 års nivå. Den mest expansiva fasen i uppgången inträdde under första halvåret i fjol, varefter tillväxten dämpades i samband med att effekten från lagerinvesteringarna ebbade ut. Likafullt torde världshandeln ha stigit med ca 9 % i årstakt mellan första och andra halvåret 1976.

Den svenska exportens utveckling under 1976 var långt ifrån lika expansiv. Exportvolymen blev bara 3 1/2 % högre än 1975. Beräkningen i den preliminära nationalbudgeten 1977 kom därigenom att utgöra en viss överskattning.¹ Mer än halva volymtillväxten var hänförlig till en synnerligen stark ökning av fartygsleveranserna.

Det torde stå utom allt tvivel att exporten under 1975 och 1976 fick vidkännas en betydande minskning av dess volymmässiga andelar i den internationella handeln. Denna bedömning kvarstår i stort sett oförändrad även efter det att eventuella effekter av den svenska exportens strukturella länder- och varusammansättning vis-a-vis världshandeln i möjligaste mån beaktats. Dessa frågor berörs ytterligare i det följande. Förlusterna av marknadsandelar får därmed väsentligen ses som effekter av förändringar i relativa exportpriser, relativt efterfrågetryck, m. m. Därmed inte sagt att ofullkomligheter i beskrivningen av utvecklingen, liksom även rent statistiska brister i fråga om prismätningen, inte existerar eller att de inte skulle vara principiellt sett allvarliga; endast att ifrågasvarande faktorer rimligen inte synes kunna erbjuda någon huvudförklaring till den andelsutveckling som karakteriserat tvåårsperioden 1974—1976.

I löpande priser ter sig andelsutvecklingen under perioden 1974—1976 inte på långt när lika ogynnsam och detta beror på den kraftiga ökningen av de svenska exportpriserna i förhållande till världshandelspriserna. Denna relativprishöjning inträffade till största delen 1974—1975 och medförde att marknadsandelarna i löpande priser samtidigt steg något. Relativprishöjningen uppvägs alltså mer än väl av volymminskningen hos marknadsandelarna. Detta blev emellertid inte fallet

¹ Beräkningen har gjorts med enhetsvärdeindex som deflator. Denna typ av deflator används genomgående i de beräkningar av världshandelsvolymen som ovan relaterats. På nationalräkenskapsbasis steg exportvolymen med något mindre än 6 %; beräkningen i den preliminära nationalbudgeten utgjorde här en något större överskattning.

1975—1976. Ökningen i exportens relativpris blev jämförelsevis måttlig men de volymmässiga andelsförlusterna fortsatte i oförminskad takt. Härigenom kom marknadsandelarna i löpande priser att sjunka och nedgångar 1975—1976 blev större än vad uppgången 1974—1975 hade varit.

Bedömningen av exportutvecklingen under 1977 har reviderats upp en aning i förhållande till vad som presenterades i den preliminära nationalbudgeten. Denna upprevidering kan dock hänföras till att exporten av fartyg 1977 — framför allt begagnade — nu beräknas utvecklas mindre ogynnsamt. Räknat exklusive fartyg innebär den nu framlagda prognosen en något lägre tillväxttakt än den tidigare. I viss mån har detta att göra med att förväntningarna om en god ekonomisk tillväxt dämpats något för vissa länder, främst de övriga nordiska länderna, vilka har stor betydelse för vår exportutveckling. Härtill kommer att bedömningen av exporten till Östeuropa och OPEC-länderna måste revideras ned ganska påtagligt. Exporten till dessa länderområden kom att utvecklas oväntat svagt mot slutet av 1976.

Resultat från bl. a. konjunkturbarometern samt inte minst den svaga exportutvecklingen under de första månaderna 1977 tyder på att exportens marknadsandelar fortsatte att falla i slutet av 1976 och början av 1977. Den nedåtgående tendensen för andelarna synes inte ha bromsats så mycket som man tidigare räknat med. Med verkan från och med andra kvartalet 1977 har den svenska kronan skrivits ned med 6 % gentemot huvudländerna i den västeuropeiska "valutaormen", Väst-tyskland, Belgien och Nederländerna. En nedskrivning med 3 % har företagits gentemot de danska och norska kronorna. I den mån dessa förändringar av riktkurserna inom "ormen" tar sig uttryck i motsvarande ändringar i de faktiskt tillämpade växelkurserna, innebär åtgärderna en effektiv sänkning av kronkursen med drygt 5 %, eller ca 4 % sett mellan genomsnittet för 1976 och 1977. Härvid har förutsatts att de industriländer som står utanför "ormen" (med undantag för Finland, som också devalverat) inte i någon nämnvärd utsträckning förändrar sina växelkurser gentemot D-marken som resultat av de nordiska ländernas växelkursändringar. Genom de vidtagna justeringarna har utrymme skapats för en relativprissänkning för den svenska exporten. En del av detta utrymme tas dock troligen i anspråk av de ökade kostnader för importerade rå- och insatsvaror som exportföretagen får vidkännas till följd av devalveringen. Vid oförändrade vinstmarginaler blir härigenom exportpriserna i kronor räknat något högre än vad de annars skulle blivit och följaktligen relativprissänkningen inte fullt så stor som den effektiva deprecieringen. Ett sådant prissättningsbeteende har antagits komma att gälla för huvuddelen av exporten, t. ex. för verkstadsprodukterna. För en del stapelvarubetonade inslag i exporten, t. ex. jordbruksprodukter och malm, där priserna är bestämda på världsmarkna-

den i utländsk valuta, har emellertid devalveringen inte antagits medföra någon svensk relativprissänkning. Här blir det sannolikt endast fråga om en höjning av exportintäkterna i kronor, motsvarande beloppet av devalveringen. För skogsindustrins produkter har — med hänsyn till deras rådande relativt svaga marknadsläge — förutsatts att devalveringen utnyttjas till en sänkning av relativpriserna, bortsett från den obetydliga exportprishöjning i kronor som kan föranledas av extra importkostnadsökningar; således en bedömning av samma innebörd som för verkstadsprodukter och andra bearbetade varor.

Sänkningarna i relativpriserna för huvuddelen av exporten har bedömts kunna medföra att nedgången i volymmässiga marknadsandelar bromsas något mot senare delen av 1977 — de mer betydande volymeffekterna av devalveringen väntas dock inträda först under 1978.

Sammantaget slutar de reviderade exportkalkylerna på en tillväxt i exportvolymen uppgående till ca 4 1/2 % 1976—1977.¹ Det skall särskilt påpekas att förutsättningen om en minskad fartygsexport påtagligt drar ner totalprognosen för exportvolymtillväxten.

Exportprisuppgången har beräknats till ca 6 1/2 % 1976—1977 (mätt som enhetsvärdeindex), varvid alternativ II för lönekostnadsökningen (se kapitel 6) varit utgångspunkt. Med tanke på att skillnaden mellan de två lönekostnadsalternativen är relativt liten och att skillnaden kan antas slå ut på exportpriserna först mot slutet av 1977, blir dock exportprisuppgången 1976—1977 sannolikt rätt likartad vid de två alternativen. Med hänsyn till erfarenheterna från de senaste årens utveckling hade det eljest förefallit rimligt att ett alternativt utfall av arbetskraftskostnadernas utveckling i åtminstone någon mån skulle fått uttryck i bedömningen av exportföretagens priser. Avgörande för den faktiska utvecklingen blir dock i sista hand den prissättningspolitik företagen kommer att tillämpa under återstoden av 1977.

De allmänna omdömen om utvecklingen av exportens marknadsandelar som lämnats i det föregående är tillämpliga på varuexporten totalt sett. Detta hindrar naturligtvis inte att det kan finnas varuslag där tendenserna ser annorlunda ut. Bedömningarna av råvaruexportens marknadsförutsättningar görs med fördel endast på varugrupsnivå, medan det vad gäller *bearbetade varor* finns anledning att komplettera den varugrupsvisa ansatsen med en aggregerad analys av avsättningsförutsättningarna.² Den för Sverige betydelsefulla fartygsexporten utesluts dock av lättförstådda skäl vid de senare bedömningarna. Att på totalnivå någon mer kvantitativt preciserad analys av exportens marknadsandelar inte presenteras har flera skäl. Oljehandelns och oljeprisernas

¹ Härvid avses den exportvolym som framkommer genom deflatering med enhetsvärdeindex. I nationalräkenskapstermer torde denna prognos motsvara en volymökning på 7 %.

² Den systematiska genomgången av exportutvecklingen för olika varugrupper återfinns som vanligt i branschavsnitten i produktionskapitlet (kapitel 4).

starka fluktuationer vissa år skulle exempelvis märkbart kunna störa analysen eftersom olja och petroleumprodukter utgör en stor del (ca 20 %) av OECD-ländernas import men en utomordentligt liten del av Sveriges export. Omvänt utgör de stora svenska råvarorna järnmalm och skogsprodukter en mycket liten del av OECD-ländernas totala import.

Exportens marknadsandelar — en förnyad återblick

Efterhand som man började uppmärksamma de avsevärda höjningarna i den svenska exportens relativpriser och de kraftiga förlusterna av marknadsandelar — först enbart de volymberäknade men småningom också i löpande priser — har ett allt starkare intresse knutits till dessa problem. Den beskrivning av utvecklingens huvuddrag som återfinns i den preliminära nationalbudgeten är visserligen i sina väsentliga stycken alltså giltig men det finns likväl skäl att redovisa en del kompletterande uppgifter och synpunkter.

Tre viktiga delproblem kan urskiljas. För det första, är de beräkningar som presenterats tillräckligt tillförlitliga och relevanta för att medge slutsatsen att de svenska relativa exportpriserna stigit och att marknadsandelarna sjunkit? För det andra, i den mån detta är fallet, i hur stor utsträckning beror andelsförlusterna på relativprisernas höjning och vilken roll har förändringar i andra s. k. konkurrensparametrar, t. ex. den relativa intensiteten i marknadsföring spelat? Och för det tredje, i vilken utsträckning beror de relativa exportprisernas höjning på förändringar i effektiva växelkurser, relativa lönekostnader, relativa vinstmarginaler, m. fl. faktorer?

Under den första punkten, angående beräkningarnas tillförlitlighet och relevans, har bl. a. anförts att det *prisindex* som används för den svenska exporten är ett s. k. enhetsvärdeindex, en indextyp som obestridligen lider av vissa svagheter. Dessa har bl. a. omnämnts i en teknisk anmärkning i den reviderade nationalbudgeten 1976 (kapitel 3, inledningen). Den främsta oegentligheten med indexet är kanske den att kvalitetsförbättringar hos produkterna i stor utsträckning felaktigt registrerats som prishöjningar. I den mån kvalitetsförbättringar förekommit hos den svenska exporten har alltså dess prisförändring överskattats och följaktligen dess volymförändring underskattats. Vid relativpris- och marknadsandelsberäkningarna har enhetsvärdeindex använts främst av det skälet att de utländska import- och exportprisindex som bildar jämförelsenorm med de svenska priserna vid beräkningar av relativpriset, och som ingår i deflatorn för marknadsandelarna, också är enhetsvärdeindex. Det kan för all del för en svensk betraktare vara osäkert om inte enstaka länder utför något slags kvalitetskorrektioner av sina utrikeshandelsprisindex trots att de rubriceras som enhetsvärdeindex. Det kan i detta sammanhang vara värdefullt att jämföra det relativpris som redovisas i

Tabell 3: 1 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)¹ till OECD-området² 1970—1977

Procentuella förändringar

	1970— 1971	1971— 1972	1972— 1973	1973— 1974	1974— 1975	1975— 1976 prel.	1976— 1977 pro- gnos
<i>Löpande priser, Skr.</i>							
Marknad	11 ¹ / ₂	12	25 ¹ / ₂	27 ¹ / ₂	— ¹ / ₂	18 ¹ / ₂	19 ¹ / ₂
Marknads- andel	—1 ¹ / ₂	—2	— ¹ / ₂	— ¹ / ₂	3	—6	—6
Export	10	10	24 ¹ / ₂	27	2 ¹ / ₃	11 ¹ / ₂	12
<i>Volym</i>							
Marknad	7	9	16	4 ¹ / ₂	—6	12	8 ¹ / ₂
Marknads- andel	—2 ¹ / ₂	—4	¹ / ₂	0	—8	—8 ¹ / ₂	—3
Export	4	4 ¹ / ₂	17	4 ¹ / ₂	—13 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	5
<i>Pris (enhets- värde), Skr.</i>							
Marknad	4 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	8	22	6	6	10
Relativpris	1	2 ¹ / ₂	—1	— ¹ / ₂	11 ¹ / ₂	3	—3
Export	6	5 ¹ / ₂	6 ¹ / ₂	21 ¹ / ₂	18 ¹ / ₂	9	7

¹ SITC 5—8, exkl. 68, 793.² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.

Anm. Begreppet ”marknad” avser importförändringen för de olika länderna sammanvägda med deras andelar i Sveriges export. Härigenom elimineras eventuella förmånliga eller oförmånliga effekter av exportens strukturella ländersammansättning. Marknadens pris avser det implicit beräknade mellan marknad i löpande priser och i volym.

Källor: Utrikeshandelsstatistik från OECD, FN, nationella statistikproducenter, statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

tabell 3: 1 med ett annat utslag av den relativa prisutvecklingen, nämligen det svenska terms-of-trade för bearbetade varor exkl. fartyg.¹ I detta relativpris är både täljare och nämnare garanterat äkta enhetsvärdeindex:

	1971	1972	1973	1974	1975	1976
<i>Proc. förändring i:</i>						
Terms-of-trade	¹ / ₂	1 ¹ / ₂	—2	— ¹ / ₂	9	3
Relativpris enl. tabell 3: 1	1	2 ¹ / ₂	—1	— ¹ / ₂	11 ¹ / ₂	3

¹ I förhållande till tidigare konjunkturrapporter har utformningen av tabellerna 3: 1 och 3: 3 ändrats i en del avseenden. I tabell 3: 1 redovisas för det första marknadstillväxt och marknadsandelar även i löpande priser, inte som tidigare enbart volym. Också relativpriset redovisas nu i tabell 3: 1 och inte som tidigare i tabell 3: 3. Relativpriset är vidare något annorlunda definierat. Den tidigare redovisningen avsåg det svenska exportpriset dividerat

Avvikelserna är som synes inte allför stora. Den mer betydande differens som förelåg 1975 låter sig förklaras av att Storbritannien, Västtyskland, Danmark, Finland och Norge, vilka har större vikter i vår import än som konkurrenter till vår export, uppvisade exportprishöjningar som översteg genomsnittet för industriländerna.

Det skulle ju emellertid kunna vara så att kvalitetshöjningarna genomsnittligt hos den svenska exporten av bearbetade varor varit *större* än vad som gällt avnämarnländernas import (och även den svenska importen) av sådana varor. I så fall skulle relativpriserna överskattas och de volymmässiga marknadsandelarna underskattas. Ett sådant resultat skulle antingen uppkomma därigenom att höjningen av kvaliteten hos svenska produkter varit större, jämfört med andra länders produkter *av samma slag*, eller alternativt genom att den svenska exporten strukturellt innehåller en *hög andel* produkter där enhetsvärdeindex "kvalitetsbias" är särskilt stor. I vilketdera fallet är det dock svårt att föreställa sig att den svenska relativa produktkvaliteten plötsligt skulle ha tagit ett så stort språng uppåt att man på detta sätt kan erhålla något mer väsentligt bidrag till förklaringen av att det 1974—1975 skedde en kraftig höjning av de relativa priserna, vilka dessförinnan inte förändrats mer avsevärt. Vad det första alternativet beträffar, kan det tvärtom mycket väl vara så att den traditionella kvalitetsfördelen hos många svenska exportprodukter successivt håller på att knappas in av motsvarande producenter utomlands. Ett uttalande om riktningen hos detta slag av relativa kvalitetsförskjutningar 1974—1976 är hur som helst svårt att underbygga. Den andra förutsättningen, att den svenska exporten innehåller en relativt sett hög andel produkter av en typ som är föremål för betydande kvalitetshöjningar, är däremot säkert relevant. Det rör sig härvid främst om verkstadsprodukter, och kanske särskilt investeringsvaror. De

med världsexportpriset, medan relativpriset i tabell 3:1 avser det svenska exportpriset dividerat med det implicita importpris som framkommer med hjälp av marknadstillväxten i löpande priser och volym. Nämnaren utgörs alltså i princip av importpriserna för de olika avnämarnländerna sammanvägt med andelar i Sveriges export. Härigenom blir konkurrentländernas exportpriser representerade på ett mer adekvat sätt i relativpriset. Dessutom får man in ett hänsynstagande till att exempelvis ett land med proportionsvis stor andel i vår export kanske har en varusammansättning i importen som avviker från världshandeln eller är utsatt för prisdiskriminering i någon riktning. Skillnader mellan de två beräkningarna kan vid sidan härav också uppstå till följd av att det kan föreligga vissa skiljaktigheter i fråga om registreringsprinciper och definitioner. Skillnaden mellan relativprisberäkningarna kan exemplifieras med utvecklingen 1974—1975 där ökningen blev ca 13 % enligt den tidigare beräkningsmetodiken och inte fullt 12 % enligt den nyare. Denna skillnad kan, vid sidan av ovanstående faktorer, till någon del bero på att förändringarna framräknas på grundval av indextal som i regel redovisas utan decimal (sålunda avrundningsfel). Delvis på grund av det sistnämnda anges i tabell 3:1 inte längre procentförändringarna med decimal noggrannhet ens för historiska perioder. Härigenom torde man i någon mån undvika att ge intryck av en precision som det underliggande data-materialet saknar. En sådan praxis tillämpas numera av t.ex. OECD vid presentation av likartat material i exempelvis "Economic Outlook".

sistnämnda har beräknats utgöra ca 27 % av den svenska exporten av bearbetade varor mot drygt 21 % av OECD-ländernas motsvarande import. Dock kan man med enkla räkneexempel visa att dessa sammansättningsolikheter i förening med kvalitetsförbättringar endast kan förklara en utomordentligt marginell del av relativprishöjningen.

Kvalitetsargumentet torde därmed i huvudsak kunna lämnas åsido vad gäller tillförlitligheten i relativpriskalkylerna. Det kan i anslutning till diskussionen om prisindextalerna för investeringsvaror finnas skäl att redovisa några uppskattningar av prisutvecklingen för handeln med sådana varor:

	1975	1976
<i>Enhetsvärdeindex (proc. förändring), svenska kr. för:</i>		
OECD-ländernas import av investeringsvaror	10	9
Sveriges import av investeringsvaror	12 $\frac{1}{2}$	7 $\frac{1}{2}$
Sveriges export av investeringsvaror	23	13 $\frac{1}{2}$
Relativpris	11 $\frac{1}{2}$	4
Terms-of-trade	9 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$

Förutsatt att kvalitetsförändringarna varit av samma storleksordning i den svenska exporten som i den övriga internationella handeln med investeringsvaror blir slutsatsen att relativprisuppgången för investeringsvaror under perioden 1974—1976 varit ungefär lika stor som för bearbetade varor totalt.

En annan olägenhet med enhetsvärdeindex kan också tas upp i sammanhanget. Om det *inom ett och samma statistiska redovisningsnummer* i utrikeshandelsstatistiken (Brysselnummer) sker en förskjutning av exporten från en billigare typ till en dyrare typ, stiger prisindex även om priserna på den billigare typen och den dyrare typen var för sig skulle vara oförändrade. Detta inträffar alltså när exempelvis andelen ökar för dammsugare *av dyr typ* inom gruppen dammsugare; eller när andelen ökar för numeriskt styrda fräsmaskiner *av dyr typ* inom gruppen numeriskt styrda fräsmaskiner. Däremot sker inget otillbörligt med indexet vid förskjutningar *mellan* statistiska nummer, t. ex. från bageriugnar till äggkläckningsapparater. Det skulle under de senaste åren ha kunnat förhålla sig så att förskjutningarna av det förstnämnda slaget varit större i Sveriges export än i den övriga internationella handeln. I så fall skulle relativprisutvecklingen ha överskattats. Men den ifrågavarande effekten kan naturligtvis lika gärna ha gått i motsatt riktning och det finns knappast stöd för ett uttalande om någotdera. I den mån de nämnda förskjutningarna är av systematisk natur kan man kanske anta att de är av ungefär samma omfattning, eller åtminstone går i samma riktning, hos de flesta länder. Effekten på relativpriset skulle då bli ringa. I den mån förskjutningarna är mer slumpartade och går i båda riktningarna bör det

Tabell 3: 2 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)¹ till olika länder-områden 1972—1977

Export till	Procentuell volymförändring					Andel av total-summan 1976, %
	1972— 1973	1973— 1974	1974— 1975	1975— 1976	1976— 1977 prognos	
OECD-länderna ²	16,9	4,6	-13,3	2,3	5	74
Övriga länder	15,6	27,8	1,7	-7,9	6	26
därav:						
Östeuropa och Kina	29,1	34,6	12,4	-18,1	-2½	6
OPEC-länderna ³	21,7	39,6	60,2	21,3	13	6
Andra länder	10,9	23,8	-11,6	-12,0	7	14
Summa	16,6	9,6	-9,5	-0,6	5½	100

¹ SITC 5—8, exkl. 68, 793.² Utom Australien, etc. (se tabell 3: 1).³ Qatar, Förenade Arabemiraten, Saudiarabien, Kuwait, Irak, Iran, Indonesien, Venezuela, Libyen, Algeriet och Nigeria.*Källor:* Statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

stora antalet statistiska nummer i tulltaxan göra effekterna små i det större aggregatet, och effekten på relativpriset därför likaledes ringa. Något alternativt prisindex där effekter av detta slag inte förekommer, och som samtidigt fyller kraven på jämförbarhet med de utländska prisindexerna, är i varje fall svårt att finna. Det kan nämnas att nationalräkenskapernas exportdeflator för 1975 och 1976 i samma utsträckning påverkas av förskjutningarna inom statistiska nummer; detta emedan indexen beräknas med utgångspunkt från enhetsvärdeindex, dock med vissa bedömningsmässiga korrekationer för kvalitetsförändringar.

Så långt de mer utpräglade tekniska problemen beträffande prisindex-talen. En annan central punkt gäller möjligheten av att den svenska exporten haft en ogynnsam *varustruktur* i förhållande till efterfrågans inriktning 1975 och 1976. Det kan alltså ha varit så att efterfrågan på vissa produktgrupper, som traditionellt upptar jämförelsevis stora andelar av svensk export, utvecklats svagare än övrig efterfrågan. De andelsförluster som redovisats skulle därmed, helt eller delvis, kunna vara utslag av sådana negativa varusammansättnings effekter. Andelsutvecklingen skulle med andra ord kunna se något annorlunda ut om man standardiserade kalkylerna för skillnader i olika varugruppernas andelar i Sveriges export vis-a-vis OECD-ländernas genomsnittliga import. En reservation av denna innebörd återfinns också i t. ex. den preliminära nationalbudgeten 1977 (sid. 63).

En effekt av nämnt slag skulle exempelvis föreligga om avnämmländernas import av verkstadsindustriella investeringsvaror (som utgör en jämförelsevis stor andel i den svenska exporten) uppvisat en mycket mer negativ utveckling än den övriga importen. Man måste emeller-

tid ha klart för sig att sammansättningsolikheten i fråga om investeringsvaror inte kan förklara särskilt mycket av andelsförlusterna, givet någotsånär rimliga antaganden om investeringsvaruimportens minskning. För att kunna förklara exempelvis *hälften* av de registrerade andelsförlusterna 1974—1976 på denna grundval måste man sålunda lägga in antagandet att investeringsvaruimporten till OECD-länderna sjönk med nära 95 % under tvåårsperioden — dvs. att den nära nog helt upphörde — medan övrig import av bearbetade varor i stället skulle ha vuxit med ca 30 %. En sådan utveckling har det självfallet inte varit fråga om. I den följande tabell visas tentativa beräkningar av marknadstillväxten i OECD-området för investeringsvaror under de aktuella åren och, för jämförelse, även marknadstillväxten för bearbetade varor totalt:

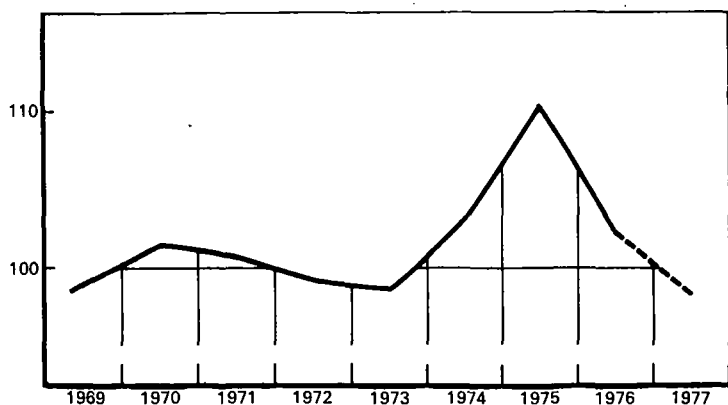
	1975	1976	1974—1976
<i>Marknadstillväxt (proc. förändring) för:</i>			
Investeringsvaror	-2	4	2
Bearbetade varor totalt	-6	12	5

Nedgången i investeringsvaruimporten blev som synes förvånansvärt liten 1975. I den mån enhetsvärdeindex är behäftat med "kvalitetsbias" av tidigare omnämnt slag skulle nedgången rentav ha varit ännu mindre. Importens andel av maskininvesteringarna måste därför rimligen ha ökat 1975, vilket i och för sig är i linje med den långsiktiga historiska trenden. Eftersom importnedgången för investeringsvarorna blev mindre än nedgången för den övriga importen av bearbetade varor (vilken påverkades starkt negativt av lagerinvesteringarnas utveckling), blir slutsatsen att den i tabell 3: 1 registrerade andelsminskningen skulle ha varit ännu något *större* 1974—1975, om inte investeringsvaruimporten varit så stort i den svenska exporten.¹ För 1975—1976 gick emellertid effekten i den andra riktningen: investeringsvaruimporten steg långsammare än den övriga importen av bearbetade varor. Sammantaget för tvåårsperioden 1974—1976 skulle importen av investeringsvaror ha stigit uppskattningsvis 3 procentenheter långsammare än bearbetade varor totalt. Man kan då räkna ut att 0,2 procentenheter av den registrerade andelsförlusten under tvåårsperioden är hänförlig till den högre andelen investeringsvaror i vår export. Effekten härav synes med andra ord ha varit försumbar.

Andra strukturella skillnader i varusammansättning torde ha varit mer betydelsefulla. Den mest framträdande olikheten mellan Sveriges export och OECD-ländernas import av bearbetade varor är den avsevärt större

¹ Att effekten torde ha gått i denna riktning antydde redan i den preliminära nationalbudgeten (sid. 63), fastän där avsåg resonemanget verkstadsprodukter totalt.

Diagram 3: 1 Sveriges relativa efterfrågetryck

Anm. Efterfrågetrycket för varje enskilt land har mätts som den faktiska industriproduktionen i procent av den trendmässiga industriproduktionen. Trenden har beräknats genom att binda samman topparna i industriproduktionskurvan. Det relativa efterfrågetrycket har beräknats genom att dividera det svenska efterfrågetrycket med ett vägt medeltal av de 14 OECD-ländernas efterfrågetryck. Vikterna i den sistnämnda beräkningen återspeglar ländernas betydelse som konkurrenter till Sveriges export av bearbetade varor.

andelen för papper i den svenska exporten. Vidare är andelen för järn och stål något högre i den svenska exporten, men skillnaden härvidlag är långt ifrån lika utslagsgivande. Dessutom kan nämnas att den svenska exporten av bearbetade varor — i konsekvens med det föregående — innehåller jämförelsevis mindre inslag av insatsvaror (utom stål och papper) samt konsumtionsvaror.

Marknadsländernas import av papper kan beräknas ha sjunkit med omkring 25 % 1974—1975. Importen av stål torde samtidigt ha sjunkit med närmare 15 %. Eftersom dessa minskningstal var avsevärt större än för bearbetade varor totalt, förelåg en oförmånlig varusammansättningseffekt 1974—1975. Enligt en beräkning som utförts, där varusammansättningseffekter hänförliga till ett stort antal ytterligare varugrupper beaktats, skulle den oförmånliga varusammansättningseffekten för den svenska exporten av bearbetade varor till OECD-området 1974—1975 ha utgjort inte fullt 2 procentenheter av exportminskningen.¹ Så mycket av den volymmässiga andelsförlusten skulle sålunda kunna hänföras till exportens speciella varustruktur.

Beträffande 1976 gällde som ovan nämnts att investeringsvaruimportens utveckling utgjorde en oförmånlig faktor. I gengäld växte emellertid pappersimporten och troligtvis även stålimporten snabbare än den totala importen av bearbetade varor, med uppskattningsvis 20 resp. 13 %. En tentativ uppskattning ger vid handen att varusammansättningseffekten

¹ Den uppskattning av den negativa varusammansättningseffekten som angavs i den preliminära nationalbudgeten var något lägre, "någon procentenhet".

Tabell 3: 3 Världsmarknadspriserna (enhetsvärdeindex) för bearbetade varor 1970—1977

1970 = 100

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977 prel. prognos
US dollar	100	105	113	133	162	182	183	198
Genomsnittliga nationella valutor	100	103	103	110	136	148	156	167
Svenska kronor	100	104	105	113	140	147	155	171

Källor: FN samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

netto för bearbetade varor var ungefär lika med noll vad gäller utvecklingen 1975—1976.¹

På samma sätt som de strukturella olikheterna i varusammansättningen kan påverka andelsutvecklingen, kan kalkylerna av relativpriset störas. Vad beträffar utvecklingen 1974—1975 gällde sålunda att OECD-ländernas importpriser för såväl investeringsvaror, papper som järn och stål torde ha stigit mer än de genomsnittliga importpriserna för bearbetade varor totalt. Detta har beräknats betyda att ungefär 1 procentenhet av den svenska exportens relativprishöjning 1974—1975 kan förklaras av att den sålunda innehåller en relativt stor andel varor för vilka världsmarknadspriserna steg jämförelsevis starkt. Även 1975—1976 steg världshandelspriserna för investeringsvaror sannolikt klart snabbare än för bearbetade varor totalt. För papper och stål synes importpriserna emellertid ha sjunkit inte obetydligt. Korrigerat för varusammansättningen blev därför relativprisuppgången 1975—1976 något högre, jämfört med den konventionellare kalkylen.

Som avslutning på denna tekniska diskussion av tillförlitligheten och relevansen hos beräkningarna av relativpriser och marknadsandelar för exporten av bearbetade varor till OECD-området, presenteras nedan en kalkyl, där effekterna av exportens strukturella *varusammansättning*, så långt det här varit möjligt, eliminerats.

	1975	1976
<i>Proc. förändring i:</i>		
Marknadsandel, volym	-6	-8½
Relativpris	10½	5

Över tvåårsperioden 1974—1976 skulle sålunda exportens marknadsandelar efter de gjorda korrigeringarna ha sjunkit med drygt 14 % i volym, mot inte fullt 16 % okorrigerat (tabell 3: 1). Relativpriset skulle

¹ I den preliminära nationalbudgeten uppskattades att varusammansättnings-effekten var oförmånlig, "en eller annan procentenhet".

under samma period ha stigit med nära 16 % efter korrigering, mot 15 % okorrigerat (tabell 3: 1).

Den gjorda genomgången pekar således klart mot att de faktorer som ovan analyserats inte i någon nämnvärd grad rubbar den bild som tidigare framkommit nämligen att den svenska exporten av bearbetade varor förlorat marknadsandelar volymmässigt med i storleksordningen ca 15 % samt att de relativa svenska exportpriserna på dessa varor också stigit med i storleksordningen ca 15 % över tvåårsperioden 1974—1976.

Ovanstående redovisning leder in framställningen på det andra delproblem som nämndes inledningsvis, nämligen i vad mån andelsförlusten kan förklaras av relativprishöjningen. På denna punkt finns i och för sig inte mycket att tillägga i förhållande till redovisningen i den preliminära nationalbudgeten. Någon absolut kunskap existerar inte beträffande priskänslighetens (priselasticitetens) storlek, den tid det tar innan prisseffekterna får sitt fulla genomslag i volymutvecklingen och hur stora effekterna är i olika faser av anpassningsperioden. De empiriska studier som utförts, i Sverige och i utlandet, påvisar i allmänhet att efterfrågans priskänslighet på kort sikt, ett halvår eller ett år, är tämligen liten: en priselasticitet som sålunda är mindre än ett. En relativprishöjning leder alltså på *kort sikt* till *ökade* marknadsandelar, så länge man räknar i löpande priser. Ett sådant initialt utvecklingsförlopp synes också rimligt på teoretiska grunder, med hänsyn till institutionella trögheter i reaktionsmönstret etc. De svenska marknadsandelarnas utveckling 1974—1975 har också, åtminstone ytligt sett, varit i linje med denna hypotes.¹

På längre sikt räknar man i allmänhet med en högre priskänslighet. Man har i olika studier kommit fram till att den fulla volymeffekten av en relativprishöjning inträder först efter 2 à 3 år, eller ännu längre tid. Uppskattningarna av den fulla storleken hos priselasticiteten varierar; möjligen kan man ringa in den i ett sannolikt intervall mellan 1,5 och 2,5. Om man, mest som ett räkneexempel, antar att den fulla priselasticiteten är 2 för relativprishöjningen 1974—1976, skulle den samlade volymeffekten på marknadsandelarna bli en förlust på ca 25 %.² Det skulle då återstå en ytterligare andelsförlust på 13 % att göra om man räknar med de varusammansättningskorrigerade förlusterna 1974—1976. Räknar man istället med en priselasticitet på 1,5 skulle den totala volymeffekten bli en förlust på ca 20 %³ och den återstående latent andelsförlusten uppgå till ca 6 %.

¹ Härvid förutsätts att relativprisutvecklingen 1973 och 1974 inte på ett avgörande sätt inverkat på andelsutvecklingen 1975. Denna förutsättning torde approximativt vara uppfylld. Andra faktorer kan emellertid också ha inverkat, som framgår av det följande.

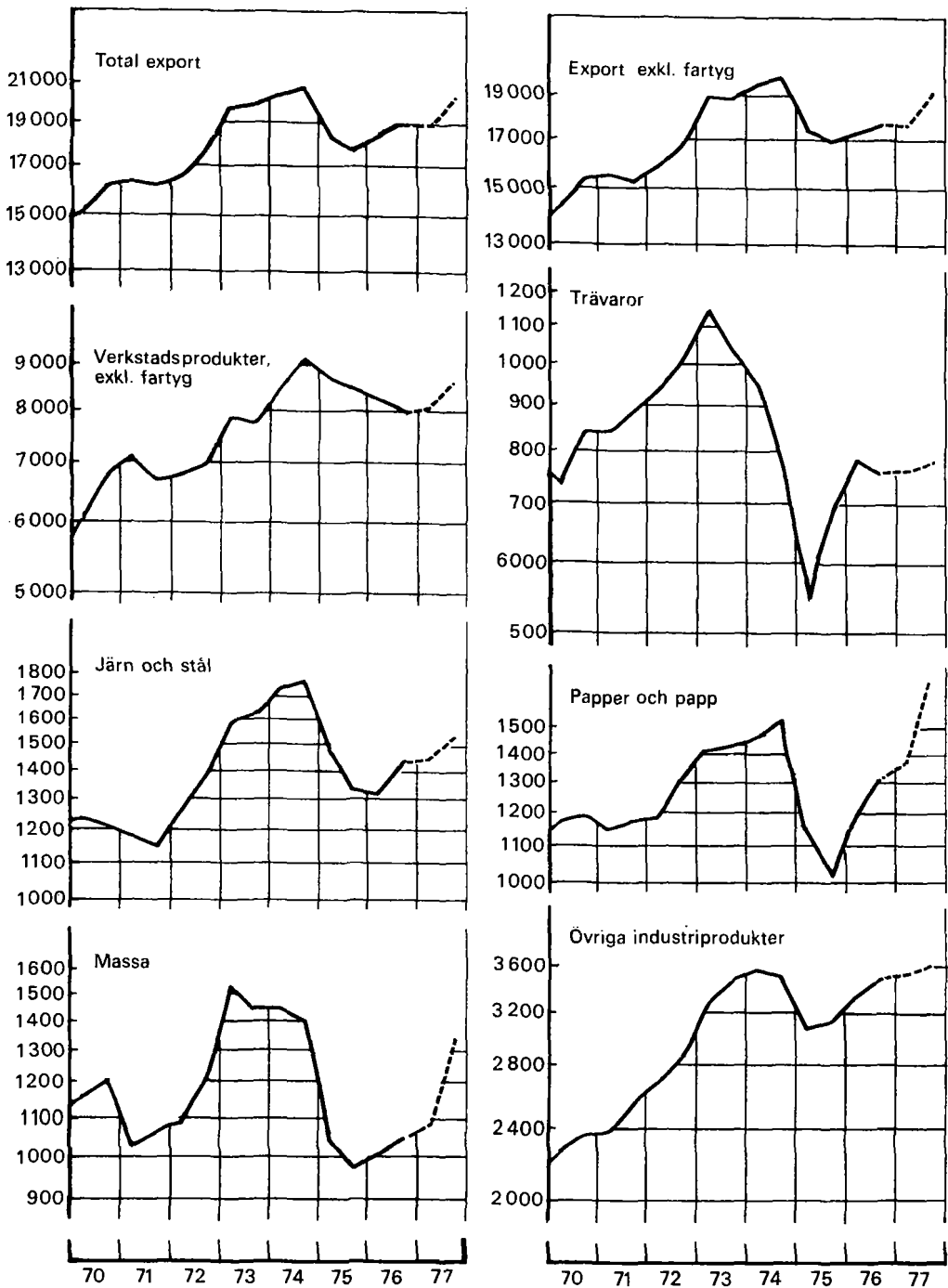
² Härvid har den varusammansättningskorrigerade relativprishöjningen på noga räknat 15,8 % varit utgångspunkt. Kalkylen:

1,158⁻² = 0,746; $(1 - 0,746) \times 100 = 25,4 \%$.

³ Kalkylen: 1,158^{-1,5} = 0,803; $(1 - 0,803) \times 100 = 19,7 \%$.

Diagram 3:2 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1970—1977

Milj. kr. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Log. skala

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Man måste framhålla att det empiriska underlaget för en bedömning av efterfrågans priselasticitet är dåligt. För Sveriges del saknas sålunda i stort sett historisk erfarenhet av så stora relativprishöjningar som det nu varit fråga om. För somliga andra länder finns visserligen sådana erfarenheter. Ett huvudproblem vid empiriska studier i ämnet — strikt ekonometriska och andra — är de störningar som uppkommer genom att även andra faktorer än relativpriset kan påverka andelsutvecklingen. Framför allt torde det till följd härav vara svårt att fastställa det dynamiska reaktionsmönstret och storleken på den fulla (långsiktiga) priselasticiteten.

I tidigare konjunkturrapporter har "det svenska relativa efterfrågetrycket" nämnts som en faktor som vid sidan av relativpriset antas kunna påverka andelsutvecklingen. Det relativa efterfrågetrycket har förutsatts utgöra en "proxy-variabel" för sådana i sig omätbara storheter som relativ marknadsföringsintensitet, den relativa nivån på service i samband med och efter inköpet, etc. Detta relativa efterfrågetryck steg kraftigt 1974 (se diagram 3: 2) och framför allt 1975, vilket bör ha medfört större andelsförluster 1974—1975 än vad som erhållits om relativprishöjningen varit enda bakomliggande orsak. Mot slutet av 1975 och under 1976 sjönk det relativa efterfrågetrycket åter kraftigt och torde mot slutet av 1976 ha normaliserats vid ungefär den nivå som rådde under första delen av 1974. Detta bör ha inverkat positivt på andelsutvecklingen 1975—1976, såvida inte även för denna variabel tidsförskjutna effekter från den tidigare uppgången gjorde sig gällande.

Slutsatsen tycks vad beträffar utvecklingen 1974—1975 bli den att andelsförlusten, 6 % varusammansättningskorrigerat, dels förorsakades av relativprishöjningen, dels av höjningen i det relativa efterfrågetrycket. Om man schablonmässigt antar att 3 procentenheter var hänförliga till relativprishöjningen, skulle priselasticiteten för det första årets relativprishöjning ha varit så pass liten som 0,3. Betrakta nu för 1975—1976 följande räkneexempel: Antag att andelsförlusten skulle ha varit 11,5 % (varusammansättningskorrigerat) om inte nedgången i det relativa efterfrågetrycket ägt rum. Nedgången i det relativa efterfrågetrycket skulle alltså ha utgjort en positiv effekt med 3 procentenheter. Om priselasticiteten för relativprisuppgången under samma år som prisförändringen sker fortfarande vore 0,3 skulle knappt 1,5 procentenheter av denna andelsförlust ha förklarats av relativprishöjningen 1975—1976. Drygt 10 procentenheter vore då hänförligt till de tidsförskjutna effekterna av relativprishöjningen 1974—1975. Detta skulle innebära en priselasticitet för andra året på ca 1,1. Priselasticiteten för första och andra året skulle då sammanlagt vara ca 1,4. Frågan är nu om det räcker med detta eller om det finns anledning räkna med en viss volymeffekt även tredje året efter relativprishöjningen. Observera också i kalkylen ovan osäkerheten i förutsättningen om det relativa efterfrågetryckets betydelse.

Med de ovan anförda siffrorna blir förutsättningarna för utvecklingen 1976—1977 följande: Effekten av relativprishöjningen 1975—1976 (varusammansättningskorrigerat) blir 5 % i andelsförlust. Relativprisutvecklingen 1976—1977 (se tabell 3: 1) bidrar positivt till andelsutvecklingen med i storleksordningen en procentenhet.¹ Det relativa efterfrågetrycket väntas sjunka ytterligare något 1976—1977 och i någon mån alltså inverka positivt på marknadsandelarna. Det föreligger emellertid risk för att vissa tidsförskjutna effekter från relativprisuppgången 1974—1975 ännu kan göra sig gällande.

Det andelsantagande som gjorts för 1976—1977, en andelsförlust på 3 % (se tabell 3: 1), får ses mot denna bakgrund. I denna prognos har inberäknats att marginellt förmånliga effekter erhålls på grund av exportens strukturella varusammansättning. Sålunda emotses ökningstal för OECD-ländernas import av papper samt järn och stål som överstiger den totala importen av bearbetade varor. Däremot väntas inte investeringsvaruimporten komma att stiga i någon utslagsgivande mån snabbar än den övriga importen. De positiva varusammansättningseffekterna har uppskattats göra en halv procentenhet på andelsförändringen. Utan den positiva varusammansättningseffekten skulle därmed andelsförlusten ha blivit 3 1/2 % 1976—1977. En förutsättning för beräkningen är härvid att de tidsförskjutna negativa effekterna från relativprisuppgången 1974—1975 inte är starkare än de positiva effekterna som nedgången i det relativa efterfrågetrycket antas medföra.

Slutligen något om det tredje delproblemet, nämligen vad som egentligen legat bakom de kraftiga *relativprishöjningarna* framför allt 1974—1975 men även 1975—1976. En mer fullständig diskussion av detta problem faller utanför detta kapitels ram. Den följande framställningen gör inga anspråk att ge någon uttömmande förklaring till händelseförloppet utan avser endast att peka på några omständigheter i anslutning till detsamma.

För det första växelkursförändringarna. Mellan genomsnittsnivåerna 1974 och 1975 ägde en effektiv revalvering av kronan rum. Detta var främst en följd av att de nordamerikanska, japanska, brittiska och italienska valutorna sjönk kraftigt gentemot de länder som bildar den västeuropeiska "valutaormen". Den effektiva revalveringen uppgick för kronans del till omkring 3 1/2 %, dvs. så många procentenheter mindre skulle relativpriserna ha stigit om växelkurserna varit oförändrade 1974—1975, förutsatt att de svenska exportföretagens priser i kronor räknat varit desamma. Mellan genomsnittsnivåerna 1975 och 1976 blev den effektiva revalveringen avsevärt mindre, en knapp procent.

För det andra har de faktiska relativa lönekostnaderna per producerad enhet obestriddligen ökat såväl 1974—1975 som 1975—1976. Olika

¹ Det synes inte finnas skäl att räkna med några nämnvärda varusammansättningseffekter på relativpriset 1976—1977.

Tabell 3: 4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1975—1977

	Exportvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring					
	1975	1976	1977	Volym			Pris (enhetsvärde)		
				1975	1976	1977	1975	1976	1977
Jordbruksprodukter och fisk	1 274	1 224	1 190	30,0	-8,9	1½	-13,2	5,5	-4
Skogsbruksprodukter	262	239	265	-11,2	-22,1	0	26,1	16,9	10
Mineraliska produkter	2 110	2 442	2 625	-38,5	18,6	11	38,7	-2,4	-3
därav: järnmalm	1 677	1 932	2 075	-43,0	18,4	12	49,8	-2,7	-4
Industriprodukter exkl. fartyg	64 621	70 505	79 500	-12,0	1,2	6	16,4	7,8	6½
därav:									
livsmedelsprodukter	1 147	1 289	1 225	-13,1	8,9	-3	5,9	3,2	-2
trävaror	2 641	3 626	4 060	-28,3	25,2	0	-11,7	9,6	12
massa	5 526	5 478	6 495	-29,0	2,1	18	33,7	-2,9	1½
papper och papp	4 704	5 229	6 570	-27,4	15,5	22	20,3	-3,7	3
petroleumprodukter	905	901	910	30,9	-8,7	-9	-0,1	9,0	10½
järn och stål	5 584	5 445	6 095	-19,6	-1,9	7½	17,9	-0,6	4
ickejärnmetaller	1 169	1 362	1 410	-9,7	10,7	-3	-14,7	5,2	7
verkstadsprodukter exkl. fartyg	31 738	33 977	37 835	-2,4	-5,6	3½	20,3	13,4	8
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	11 207	13 198	14 900	-12,7	10,4	5	12,6	6,7	7½
Export exkl. fartyg	68 267	74 410	83 580	-12,7	1,4	6	16,8	7,5	6
Fartyg	3 745	5 807	5 840	3,2	42,6	-12	2,9	8,8	14½
Totalt	72 012	80 217	89 420	-12,0	3,5	4½	16,1	7,6	6½
Bearbetade varor exkl. fartyg¹	53 027	57 530	65 040	-9,5	-0,6	5½	18,3	9,0	7
Råvaror²	15 240	16 880	18 540	-23,9	8,3	6½	12,7	2,3	3
Total export enligt nationalräkenskaper- nas beräkningsmeto- der³	72 012	80 217	89 420	-8,9	5,8	7	12,1	5,3	4

¹ Papper och papp, järn och stål, verkstadsprodukter samt övriga industriprodukter, utom elektrisk ström.

² Export exkl. fartyg minus de i not 1 nämnda varugrupperna.

³ För en teknisk kommentar, se inledningen till kap. 3 i reviderad nationalbudget 1976.

Anm. 1975 och 1976 års exportvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1977 avser prognoser. I prognoserna är värdeuppgifterna avrundade till 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

beräkningar som redovisats för en längre period fram till och med 1974 utvisar att de relativa lönekostnaderna var ungefär oförändrade eller uppvisat en fallande tendens. Inte heller 1974—1975 ökade de relativa lönekostnaderna per producerad enhet påfallande starkt om man bortser från växelkursförändringarna. Läger man emellertid till den effektiva apprecieringen av kronkursen på 3 ½ %, får man självfallet en större ökning i de relativa arbetskraftskostnaderna, nämligen omkring 8 %. Olika beräkningar kan här ge något olika resultat beroende på vil-

ken källa som används. Mellan 1975 och 1976 steg däremot de relativa arbetskraftskostnaderna kraftigt, även bortsett från den i och för sig obetydliga revalveringseffekten. Tillgängliga uppskattningar tyder på en ökning i trakten av 10 % i de relativa lönekostnaderna per producerad enhet 1975—1976, inbegripet växelkurseffekterna.

Ger man sig in på att jämföra exportprisutvecklingen för bearbetade varor med lönekostnadsutvecklingen per producerad enhet råkar man in i en del svårbemästrade metodproblem. För det första avser ju måtten på kostnadsutvecklingen hela produktionen och alltså inte bara exportvaror. Timplönekostnadernas förändring kan kanske vara ungefär likartade i de flesta företag men produktivitetsutvecklingen som räknas av från timplönekostnadsutvecklingen torde kunna vara rätt olika i exportinriktade företag och i hemmamarknadsinriktade företag. I tider då produktionen kanske stiger kraftigt i exportindustrin men svagt i hemmamarknadsindustrin tenderar kostnadsutvecklingen att överskattas i den förra (för såvitt denna överskattning inte kompenseras med en högre löneglidning där). Vidare är enhetsvärdeindex¹ oförmåga att ta korrekt hänsyn till kvalitetsförändringar (se det föregående) vid en sådan jämförelse ett problem eftersom man i jämförelsen innefattar en nationalräkenskapsstorhet, produktiviteten. Enhetsvärdeindex registrerar alltså kvalitetsförbättringarna som prishöjningar, vilket indexet för lönekostnaden per producerad enhet inte gör i samma utsträckning.

I tablåen nedan visas de procentuella förändringarna 1973—1976 i relativa exportpriser för bearbetade varor tillsammans med den relativa lönekostnaden per enhet och skillnaden dem emellan, vilket utgör den relativa marginalen för täckande av insatsvarukostnader, kapitalkostnader och vinst:¹

	1974	1975	1976
<i>Proc. förändring i:</i>			
Relativt exportpris (tabell 3: 1)	-1/2	11 1/2	3
Relativ lönekostnad per enhet	-4	8	10
Relativ marginal för insatsvarukostnader, kapitalkostnader och vinst	3 1/2	3 1/2	-6 1/2

Som framgår steg denna relativa marginal såväl 1974 som 1975. Detta betyder naturligtvis inte, vad det sistnämnda året beträffar, att den svenska marginalen överhuvudtaget steg, snarast att den inte sjönk så mycket som i omvärlden. Det har framförts i debatten att bl. a. prishöjningarna på rotposter i skogen skulle kunna vara en orsak till denna komponent i relativprishöjningen. För den huvuddel av exporten av bearbetade varor som består av verkstadsprodukter, järn och stål, samt

¹ I denna kalkyl spelar det nyssnämnda kvalitetsproblemet roll endast i den mån kvalitetsförbättringarna varit *större* i den svenska exporten än i andra länders. Denna fråga har diskuterats tidigare i texten.

s. k. övriga industriprodukter, är dock betydelsen härav skäligen ringa. Det kan dock tänkas att de svenska företagens insatsvarupriser över huvudtaget steg mer än för många utländska företag. Utöver denna förklaring är det tänkbart att den svenska exportens *relativa* lönsamhet steg något 1975.¹ Utvecklingen 1975—1976, där den *relativa* marginalen sjönk och därigenom hindrade en alltför stor ökning i det *relativa* exportpriset, är sannolikt bl. a. ett uttryck för en försämrad *relativ* lönsamhet. Emellertid kommer också ökningar i nettosubventioner till företagen i Sverige relativt till omvärlden i form av lagerstöd, utbildningsstöd m. m., in som en negativ komponent i denna post. Måhända vore det mer korrekt om dessa bidrag kunde bokföras som ett avdrag från lönekostnaden per producerad enhet. Det har här inte utförts någon beräkning av hur stor skillnaden i så fall skulle bli.

3.2 Importen

För importen noterades en volymmässig ökning med drygt 3 % 1975—1976.² Räknat exkl. fartyg blev importökningen högre eller ca 4 %, eftersom fartygsinförseln reducerades kraftigt för andra året i följd. Efter att under loppet av 1975 ha fallit ned till en låg nivå vände importen markant uppåt i början av 1976. Expansionen över året blev därtill mycket kraftig framför allt under sista delen av 1976. Exkl. fartyg ökade importen med drygt 15 % i årstakt mellan halvåret 1976.

Denna markerade omsvängning i importen kom till stånd trots att den totala inhemska efterfrågan 1976 ökade i långsammare takt än året innan samtidigt som industriproduktionen fortsatte att falla. Kapacitetsutnyttjandet var sålunda synnerligen lågt — en faktor som generellt tenderar att gynna den inhemska produktionen på bekostnad av importen. Sålunda förelåg dock en viss parallellitet i fråga om importens och industriproduktionens utveckling att nedgången i industriproduktionen bromsades upp påtagligt mellan 1975 och 1976 samtidigt som produktionskurvan i huvudsak var uppåtriktad under loppet av 1976. Importen har under de senaste åren genomgått betydande svängningar och uppvisar således en betydligt större variation än den inhemska efterfrågan sammantaget. Detta torde till en del hänga samman med att de konjunkturrella förändringarna är betydligt större inom de användningsområden där import-

¹ Det är den *relativa* lönsamheten som är relevant i förhållande till de *relativa* exportpriserna. En enkel jämförelse mellan exportpriser och arbetskraftskostnader per producerad enhet tyder på att den "absoluta" lönsamheten i svensk industri kan ha stigit påtagligt 1974, även med beaktande av de starkt ökade energikostnaderna. För 1975 torde däremot den "absoluta" lönsamheten ha sjunkit något, således till skillnad från den *relativa*. För 1976 tyder sådana förenklade beräkningar på att den "absoluta" lönsamheten sjunkit ytterligare och därmed utvecklats i samma riktning som den *relativa*.

² Avser beräkningar enligt handelsstatistiken. I nationalräkenskapstermer motsvarar detta 7 %.

innehållet är högt relativt sett. Utvecklingen av lagren — som har mycket högt importinnehåll — får betydande effekter på importen. Industrins lagerutveckling 1975—1976 av råvaror och halvfabrikat gick visserligen i neddragande riktning men den negativa effekten härav blir mycket liten om man från industrins lager exkluderar de branscher vars importinnehåll är lågt, dvs. i första hand skogsindustrierna. I motsatt riktning verkade det betydande positiva lageromslag som noteras för handeln. Främst uppvisade detaljhandeln ett kraftigt positivt omslag i utvecklingen av sina lagerinvesteringar men även lagerutvecklingen inom parti- och bilhandeln verkade i samma riktning. Den faktor som i första hand synes ha bidragit till importuppgången var emellertid den kraftiga ökningen av den privata varukonsumtionen som ägde rum — i synnerhet mot slutet av året. Även investeringsutvecklingen på maskinsidan verkade i klart importökande riktning. Dessa investeringar ökade åter i relativt snabb takt efter den svaga utvecklingen året innan. Vidare påverkades importen av vädrets växlingar. En kall vårvinter drog upp importen av främst tunna eldningsolja. Härtill kom att en låg tillrinning till de svenska vattenmagasinen orsakade ett ökat behov av olja vid de konventionella värmekraftverken. De ovan uppräknade uppdrivande faktorerna torde emellertid ej till fullo kunna förklara den kraftiga importökningen under loppet av 1976. Sannolikt har den relativa prisutvecklingen av inhemsk produktion i förhållande till import varit av avsevärd betydelse och lett till en höjd importbenägenhet 1976 jämfört med 1975.

För 1977 beräknas den totala importvolymen uppvisa en ökning på ca 1 %. Införseln av fartyg förutses emellertid detta år öka i mycket stor omfattning varför importen exkl. fartyg beräknas stagnera 1976—1977. Den enda efterfrågekomponent av betydelse som förutses påverka importen i uppdrivande riktning är den privata konsumtionen. Dock förutses uppgången 1977 ej bli lika kraftig som 1976. Maskininvesteringarna väntas samtidigt stagnera. Effekten från lagerinvesteringarna väntas bli negativ. Ett klart negativt omslag förutses för utvecklingen av industrins investeringar i råvaru- och insatslager, dock i något mindre grad om de icke importkrävande branscherna frånräknas. Även för handelns del räknas med ett negativt omslag i lagerinvesteringarna huvudsakligen som en följd av utvecklingen inom detalj- och bilhandeln. Dessa faktorer verkar i importbegränsande riktning.

Effekten på importen av den svenska devalveringen i april 1977 blir av två slag. För det första påverkas importpriserna med en fördyring av importerade varor som följd. För det andra bör denna relativa fördyring rimligen leda till att den svenska industrins konkurrenskraft på hemmamarknaden stärks. Den utveckling till en omfördelning från hemmaproducerade varor till importerade varor som markerades 1975 men framför allt 1976 som en följd av den svenska industrins relativt

sett höga prisutveckling dessa båda år bör sålunda kunna bromsas upp.

Importen av *jordbruks- och skogsbruksprodukter samt fisk* ökade med drygt 5 % 1975—1976. Främst bidrog här till en snabb uppgång i importen av skogsbruksprodukter medan importen i övrigt ökade långsammare. Mellan 1976 och 1977 väntas importen för hela gruppen minska med ett par procent som en följd av en beräknad tillbakagång i importen av jordbruksprodukter.

Importen av *mineraliska produkter*, som till största delen utgörs av råolja, ökade med ca 10 % 1975—1976. Råoljeförseln steg sålunda markant mellan 1975 och 1976. Förbrukningsutvecklingen var dock starkare varför lagren reducerades över året. Främst som en följd av en beräknad lageruppbyggnad 1977 väntas råoljeförseln även detta år öka kraftigt. Också för flertalet övriga mineraliska produkter väntas importen öka 1977 om än i betydligt mindre omfattning än för råolja.

Livsmedelsimporten uppvisade en relativt kraftig ökning 1976. Detta var främst ett resultat av kraftigt ökad insatsvaruimport, då importen av konsumtionsfärdiga livsmedel endast ökade i mindre grad. Under 1977 förutses livsmedelsimporten falla tillbaka med ca 5 1/2 %. Främst väntas ett negativt omslag av lagerinvesteringarna i livsmedelssektorn förorsaka denna nedgång.

Införseln av *petroleumprodukter* minskade relativt kraftigt för andra året i följd. Orsaken här till är den strukturförändring som ägt rum med kraftigt utbyggd inhemsk raffineringsskapacitet. Nedgången i importen av flytande bränslen minskade därför men den kraftiga produktionsökningen medförde att tillförseln till den svenska marknaden ökade med drygt 8 % mellan 1975 och 1976. Förbrukningen inom landet drogs upp kraftigt av en kall vintervinter och den låga tillrinningen i de svenska älvarna förorsakade ett ersättningsbehov av kraftproduktion i de oljeeldade kraftverken. Industrins förbrukning stagnerade däremot mellan 1975 och 1976 som en följd av den inhemska konjunkturförsvagningen. Under 1977 väntas industrins förbrukning av eldningsolja minska och även oljebehovet för kraftproduktion väntas falla tillbaka eftersom en fortsatt ökning av kärnkraftsproduktionen förutsetts i dessa kalkyler samtidigt som vattenkraftsproduktionen väntas komma att öka. Under antagande om normal temperatur under resten av året väntas oljeimporten kunna minska med drygt 10 % 1976—1977.

Stålimporten som minskade drastiskt under loppet av 1975 vände uppåt i början av 1976. Uppgången kom emellertid från en låg nivå och trots en kraftig expansion under återstoden av året noterades en tillbakagång på ca 4 % 1975—1976. Nedgången avsåg dock främst en kraftigt reducerad skrotimport under det att importen av handelsfärdigt stål ökade. För handelsfärdigt stål skedde en betydande uppgång i importandelen mellan 1975 och 1976. Som en följd av växelkursförändringen räknas endast med en mindre ökning i importandelen 1977. Stålimporten

väntas därmed bli ungefär oförändrad mellan 1976 och 1977 trots en beräknad försvagning av den inhemska stålefterfrågan.

Även importen av *ickejärnmetaller* vände uppåt i början av 1976 efter ett massivt fall under loppet av 1975. Uppgången under loppet av 1976 blev dock ej större än att importen minskade med ca 7 % mellan 1975 och 1976. Mellan 1976 och 1977 väntas importen öka med närmare 4 %.

Införseln av *verkstadsprodukter* ökade med drygt 3 1/2 % mellan 1975 och 1976. Framför allt noterades mycket kraftiga ökningar i importen av konsumtionsvaror och då i synnerhet personbilar, varav importen ökade med 22 % 1975—1976. Den privata konsumtionens tillväxt var också under 1976 i mycket hög grad inriktad på varaktiga varor, dvs. verkstadsprodukter. Till en del torde importens utveckling dessutom kunna förklaras av handelns lagerinvesteringar. Efter en kraftig uppgång framför allt under senare delen av 1976 kom importen av investeringsvaror för året i dess helhet att öka med ca 3 1/2 %. Huvudsakligen var det härvid införseln av datamaskiner som svarade för uppgången — för dessa varor redovisades en ökning på ca 25 % medan resterande investeringsvaror endast ökade med någon procentenhet. Importen av insatsvaror visade däremot till följd av den neddragna produktionsnivån inom branschen en betydande nedgång 1976.

För 1977 väntas ett fall i importen av verkstadsprodukter med ett par procent. En beräknad svag produktionsutveckling inom branschen samt stagnerande maskininvesteringar torde främst medverka härtill. Därtill kommer att den privata konsumtionens ökning i mindre grad än under 1976 kan väntas komma att inriktas på varaktiga konsumtionsvaror.

Importen av *övriga industriprodukter* uppvisade en ökning på ca 10 % 1975—1976. Även för denna grupp var importökningen till stor del avhängig av en kraftig uppgång i importen av konsumtionsvaror. Visserligen ökade konsumtionen av dessa varor men i klart lägre takt än för varaktiga varor varför handelns lagerutveckling torde ha medverkat till att driva upp importen. Vidare noterades en mycket kraftig ökning i importen av sådana insatsvaror som ingår i varugruppen, något som synes kunna förklaras av ett positivt lageromslag för insatsvaror och halvfabrikat inom branschen.

Mellan 1976 och 1977 förutses importen av övriga industriprodukter uppvisa en fortsatt ökning, dock klart lägre än året innan. Främst beräknas uppgången vara en följd av en fortsatt god privat konsumtion av dessa varor. Tillväxten i den privata konsumtionen bedöms nämligen i relativt hög grad komma att riktas mot detta varuområde. För dessa konsumtionsvaror sker generellt en ökning av importandelen. Denna steg emellertid mer än trendmässigt 1976 — en utveckling som väntas fortgå även under 1977. I återhållande riktning på importen verkar

Tabell 3: 5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1975—1977

	Importvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring					
	1975	1976	1977	Volym			Pris (enhetsvärde)		
				1975 ¹	1976	1977	1975	1976	1977
Jordbruks- och skogsprodukter samt fisk	3 397	4 371	5 375	4,3	5,5	-2	1,2	22,0	25,5
Mineraliska produkter	6 075	7 291	8 685	11,8	9,8	10	11,2	9,3	8,5
därav: råolja	4 507	5 705	6 990	14,8	11,7	12	5,6	13,3	9,5
Industriprodukter exkl. fartyg	63 811	70 339	75 740	-3,1	3,4	-1	5,1	6,6	9
därav:									
livsmedelsprodukter	3 819	4 098	4 235	0,1	6,0	-5,5	-1,1	1,2	9,5
trävaror, massa samt papper och papp	355	460	560	-24,3	25,5	9	8,7	3,2	11,5
petroleumprodukter	7 793	8 225	8 330	-9,1	-7,9	-10,5	-4,6	14,7	13
järn och stål	4 841	4 493	4 940	-9,4	-4,0	0	10,1	-3,3	9,5
ickejärnmetaller	2 194	2 195	2 540	-2,5	-7,2	3,5	-13,6	7,8	11,5
verkstadsprodukter exkl. fartyg	26 096	29 305	30 865	2,5	3,7	-2	9,8	8,3	7,5
övriga industriprodukter	18 713	21 563	24 270	-6,4	10,2	4	6,6	4,6	8
inkl. elektrisk ström	73 283	82 001	89 800	-1,8	4,0	0	5,4	7,6	9,5
Import exkl. fartyg	1 582	1 263	2 360	-41,4	-31,4	69	-5,4	16,4	10,5
Fartyg									
Total import ²	74 865	83 264	92 160	-3,2	3,2	1	5,0	7,8	9,5
Total import enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder ^{2,3}	74 000	84 000	93 000	-3,3	7,2	2,5	5,1	5,9	8

¹ De volymmässiga förändringarna är baserade på korrigerade importvärden för 1974 och 1975.

² För en teknisk kommentar se inledning till kapitel 3 i reviderad nationalbudget 1976.

³ Olikheter mellan de två angivna totalserierna hänför sig dels till deflateringsmetoderna, dels till importens redovisning i tiden. För att säkerställa jämförbara tidsserier har nämligen SCB, med tillämpning inom bl. a. nationalräkenskaperna, gjort omräkningar av totala importvärdet för respektive månader och därigenom sökt eliminera den tidsförskjutning som uppkommit genom införandet av nya tullrutiner.

Anm. 1975 och 1976 års importvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Samtliga uppgifter för 1977 avser prognoser. I tabellen är värdeuppgifterna för 1977 avrundade till närmaste hela 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

emellertid den beräknat lägre produktionsnivån för branschen samt ett negativt lageromslag vad gäller insatsvaror och halvfabrikat.

Prisindex för *totala importen* visade en relativt snabb uppgång under större delen av 1976. Mot slutet av året föll priserna dock tillbaka något. Därmed kom prisökningen 1975—1976 att stanna vid knappt 8 % efter att ha visat en ökning på 5 % året innan. Den snabbare prisökningen 1976 förorsakades av en ökad prisstegringstakt för flertalet råvaror.

Världsmarknadspriserna på basråvaror för industriell användning började stiga i början av 1976 under inflytande av den internationella konjunkturrella återhämtningen. Uppgången fortgick fram till halv-

årsskiftet 1976. Därefter skedde en klar uppbromsning av stegringen i noteringspriserna och för ett flertal råvaror främst ickejärnmetaller föll priserna. Denna utveckling var till stor del en följd av den avsaktning i konjunkturuppgången som ägde rum under hösten 1976. Mot slutet av året skedde dock ånyo en vändning uppåt som fortgått in på 1977. Till en del kan denna senaste prisuppgång återföras på en rad speciella faktorer och till en del spekulativa köp. För icke syntetiska fibrer har emellertid priserna sedan slutet av 1976 legat på en i stort sett oförändrad nivå. Världsmarknadspriserna på livsmedelsråvaror började öka något tidigare än för industriella basråvaror. Även för dessa varor skedde en klar uppbromsning i prisstegringstakten efter halvårsskiftet 1976. Uppbromsningen blev dock kortvarig och allt sedan hösten 1976 har priserna varit snabbt uppgående. Prisutvecklingen har emellertid varit synnerligen differentierad för skilda varor. Vad gäller spannmål är försörjningssituationen relativt god. Däremot har priserna på främst kaffe och kakao uppvisat fortsatta och kraftiga prisstegringar.

De svenska importpriserna på råvaror kom med denna utveckling på världsmarknaden att vända uppåt eller uppvisa en accelererande prisstegringstakt 1976. Den kraftigaste prisökningen noteras för kaffe där importpriset mer än fördubblades från senare delen av 1975 till slutet av 1976. Bland ickejärnmetallerna skedde en relativt måttlig prisuppgång för koppar medan främst aluminium ökade snabbt under loppet av 1976. Även importpriserna på stål steg över året.

Importpriset på råolja steg kraftigt omkring årsskiftet 1975—1976 efter den prishöjning som OPEC-länderna genomförde i slutet av 1975. Under loppet av 1976 tenderade importpriset snarast att röra sig nedåt till en del som en följd av dollarns försvagning. Prishöjningen på råolja medförde att importpriserna på raffinerade produkter steg snabbt omkring årsskiftet 1975—1976. Under loppet av 1976 fortgick prisuppgången men i klart dämpad takt.

Prisstegringstakten för färdigvaruimporten tilltog under första halvåret 1976 men därefter skedde en uppbromsning mot slutet av året. Försvagningen kan till en del återföras på den svenska kronans effektiva appreciering.

För flertalet industriella basråvaror väntas prisutvecklingen på världsmarknaden 1977 bli relativt lugn åtminstone under större delen av året. För flertalet livsmedelsråvaror väntas också en relativt måttlig prisuppgång, då den internationella lagerhållningen även nästa skördeår bedöms komma att stiga snarare än falla. För några speciella varor som bl. a. kaffe och kakao väntas dock prisuppgången bli betydande. Uppgången i de svenska importpriserna kan dock väntas bli mer påtaglig som en följd av den svenska devalveringen.

I december 1976 höjde OPEC-länderna priset på råolja. Någon gemensam linje kunde dock ej uppnås varför två "referenspriser" existerar

f. n. Importprisprognosen för råolja och petroleumprodukter påverkas också av att andelen lågsvavliga, dvs. dyrare produkter måste höjas från 1976 till 1977.

Prisstegringstakten för färdigvaror beräknas öka under 1977. Huvudsakligen beräknas denna effekt infalla redan under första halvåret 1977 och detta är då en följd av att kronans genomsnittliga bytesvärde deprecierades i april 1977. Sammanfattningsvis beräknas importpriserna öka med drygt 9 1/2 % 1976—1977, dvs. i snabbare takt än året innan.

3.3 Bytes- och betalningsbalansen

Bytesbalansen har sedan det kraftiga omslag i negativ riktning som inträffade 1973—1974 (ca 9 miljarder kr.) uppvisat växande minussaldon. Underskottet 1976 kom att uppgå till ca 10,5 miljarder kr. och innebar en försämring gentemot 1975 med ca 3,7 miljarder kr. Handelsbalans samt tjänste- och transfereringsbalans svarade för ungefär vardera hälften av denna försvagning. Trots en omfattande långfristig upplåning utomlands även 1976, ca 9 miljarder kr., resulterade kapitaltransaktionerna med utlandet, totalt sett, i en väsentligt lägre nettokapitalimport än 1975, eller 2,5 miljarder kr. Härtill bidrog utöver den något lägre långfristiga upplåningen också en något lägre kortfristig upplåning. Neddragande verkade även ökade direktinvesteringar och fartygskrediter, som tillsammans gav ett ökat nettoutflöde på i runt tal 2,5 miljarder kr. De sålunda registrerade utfallen av bytes- och kapitalbalanserna representerar i sig ett nettoutflöde om ca 8 miljarder kr. Valutareserven sjönk emellertid förhållandevis måttligt under loppet av 1976 eller med något över 3 miljarder kr. räknat i transaktionsvärde. Därmed uppstod sålunda åter en betydande positiv restpost, ca 4,8 miljarder kr.

De prognoser och antaganden som nu föreligger avseende utrikeshandeln med varor och tjänster samt för transfereringar pekar mot en ytterligare försvagning av bytesbalansen 1977. Tjänste- och transfereringsbalansen svarar därvid för huvuddelen av förändringen, då handelsbalansen förutses bli obetydligt förändrad. Underskottet på bytesbalansen har för 1977 beräknats till ca 12,5 miljarder kr., dvs. ca 2 miljarder mer än 1976 (se tabell 3: 6). Något försök att bedöma nettoresultatet av kapitaltransaktionerna har inte gjorts, men mönstret från de närmast föregående två åren får antas upprepa sig så tillvida att upplåningen utomlands även 1977 kommer att bli mycket omfattande. Redan efter två månader in på 1977 hade för övrigt meddelats tillstånd för upplåning utomlands till ett belopp av ca 7,5 miljarder kr., inkl. svenska statens lån på ca 4,3 miljarder kr.

Tabell 3: 6 Bytes- och betalningsbalans 1974—1977

Milj. kr., löpande priser

	1974	1975	1976	1977 prognos
Export av varor, fob ¹	70 514	72 012	80 217	89 420
Import av varor, cif	72 800	74 000	84 000	93 000
Handelsbalans	-2 286	-1 988	-3 783	-3 580
Korrigerig av handelsstatistiken ²	-100	-316	-179	-210
Sjöfartsnetto	3 868	2 940	3 133	3 350
Resevaluta	-2 232	-2 542	-3 050	-3 675
Övriga tjänster, netto	-1 690	-2 254	-3 028	-3 400
Korrigeringspost	800	800	800	800
Bytesbalans för varor och tjänster ³	-1 640	-3 360	-6 107	-6 715
Transfereringar, netto	-2 575	-3 400	-4 355	-5 775
därav:				
räntor och utdelningar	-80	-229	-805	-1 550
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar ⁴	-4 215	-6 760	-10 462	-12 490
Kapitalbalans	500	7 374	2 541	..
Restpost	424	5 511	4 774	..
Valutareservens transaktionsförändring	-3 291	6 125	-3 147	..
Förändring till följd av kursrörelser	-1	-863	486	..
Valutareservens totala förändring	-3 292	5 262	-2 661	..

¹ Enligt handelsstatistiken.² Nettot av återutförelse och återinförelse, korrigerig av SAS' flygplansimport, i utlandet direktlandad fisk, nettoimport av icke-monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.³ Överensstämmer med saldot mellan import och export av varor och tjänster i nationalräkenskapernas försörjningsbalans bortsett från att korrigeringsposten endast med halva beloppet ingår i försörjningsbalansen. Resterande hälften av korrigeringsposten räknas i nationalräkenskaperna till transfereringsnettot.⁴ Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.

Källa: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

Handelsbalansen

Handelsbalansens utveckling under de senaste åren har i viss utsträckning avvikit från vad man med hänsyn till fasolikheter mellan den svenska och den internationella konjunkturcykeln kunde ha haft anledning räkna med. För 1975, när Sveriges "relativa cykliska position" förbättrades kraftigt, hade man sålunda kunnat vänta sig en försämring av handelsbalansen: importen kunde väntats ha varit mer expansiv än exporten. Handelsbalansen räknad i fasta priser försämrades också avsevärt, vilket framgår av tidigare redovisade tal för export- och importvolymernas minskningar. De svenska relativprisernas höjning 1974—1975, vilken också diskuterats tidigare i detta kapitel, tog sig emellertid uttryck i en höjning av bytesförhållandet med över 10 %, räknat på enhetsvärdebasis. Härigenom kom handelsbalansen i löpande priser att undergå en — låt vara obetydlig — förbättring. Det kan vara värt notera att bytesförhållandets förändring inte i första hand var hänförlig

till de råvaror som med olika sammansättning ingår i exporten och importen. Sålunda steg bytesförhållandet för bearbetade varor med ca 9 % däribland för verkstadsprodukter med ca 9 1/2 %.

Under 1976, när den ekonomiska tillväxten var fortsatt svag i Sverige men den internationella efterfrågan växte mycket starkt, borde man i stället ha kunnat vänta sig en förbättring av utrikesbalansen. Emellertid växte vår export långt ifrån i takt med marknadstillväxten, medan importen steg kraftigt i förhållande till den låga tillväxten i BNP och industriproduktion. Handelsbalansen kom på detta sätt att försvagas ytterligare och underskottet, som 1975 uppgick till ca 2 miljarder kr., växte till närmare 4 miljarder 1976. Relativprisernas kraftiga uppgång året innan torde ha varit en viktig orsak till denna utveckling: att förändringar i relativa utrikeshandelspriser — åstadkomna genom valutakursändringar eller på annat sätt — får sina fulla volymeffekter först med viss tidsförskjutning är tämligen allmänt accepterad teori. Någon nämnvärd förändring av bytesförhållandet för varuhandeln totalt sett ägde inte rum 1975—1976. För råvaruhandeln skedde dock en avsevärd försämring av bytesförhållandet bl. a. till följd av stora prishöjningar på kaffe- och oljeimporten. Detta kompensades av att exportpriserna för bearbetade varor även 1975—1976 steg något mer än importpriserna.

Sammanfattningsvis gällde således att en försämring av handelsbalansens utfall temporärt förhindrades genom att exportpriserna 1975 steg avsevärt snabbare än importpriserna. Denna höjning av de relativa priserna torde emellertid ha medverkat till att balansen försämrades *påföljande* år, 1976. En intressant fråga är naturligtvis hur stort underskottet skulle ha varit om relativprishöjningarna aldrig ägt rum. En siffermässigt preciserad beräkning av detta skall inte lämnas här. Sannolikt skulle, vad först 1975 beträffar, exportvolymen ha kunnat bli något högre vid en lägre exportprisuppgång under detta år, genom att förlusterna av marknadsandelar då blivit något mindre. Det lägre exportpriset skulle emellertid ha medfört att exportvärdet i löpande priser blivit lägre än det faktiskt blev. Vid en tänkt lägre prishöjning på svenska produkter är det vidare möjligt att importvolymen (och därmed importvärdet, om importpriserna tas som givna) kunnat hållas tillbaka något mer under 1975. Å andra sidan skulle den i det alternativa prisförloppet högre exportvolymen ha genererat ett i viss mån högre importbehov. I summa har det bedömts troligt att handelsbalansen 1975 skulle ha uppvisat ett *större* underskott än det som faktiskt registrerades, om relativpriserna och bytesförhållandet inte ökat så kraftigt. Vad beträffar 1976 torde tillväxten i exportvolymen och antagligen också värdet i löpande priser ha blivit större om relativprisernas stegring — framför allt 1975 års — uteblivit. Importen skulle ha påverkats enligt ungefär samma mönster som 1975: en sannolikt mindre utpräglad tendens för importen att tränga ut viss hemmamarknadsindustri, men å andra sidan ett något högre im-

portbehov som följd av den mer expansiva exportutvecklingen. Sammantaget skulle effekten för 1976 med det alternativa prisförloppet antagligen ha varit en förbättring av handelsbalansen. Det är däremot inte så säkert att handelsbalansens saldo för 1976 skulle ha blivit särskilt mycket bättre än vad det faktiskt blev; detta emedan förbättringen i så fall skulle ha skett i förhållande till ett underskott för 1975 som skulle varit större än det faktiska.

För 1977 emotses, bl. a. till följd av en förutsedd stark nedgång i fartygsexporten och antaganden om vissa ytterligare förluster av marknadsandelar, en exportvolymökning som inte särskilt mycket överstiger 1976 års. Samtidigt väntas emellertid importvolymens tillväxt på ett avgörande sätt komma att dämpas, i första hand beroende på en förutsedd kraftig nedgång i lagerinvesteringarna och en fortsatt svag utveckling av industriproduktionen. Härigenom erhålls en viss förstärkning av den reala utrikesbalansen. I löpande priser motverkas denna positiva effekt dock av att bytesförhållandet väntas komma att försämrast. Delvis är detta en följd av valutakursförändringarna i början av april 1977. Även dessa effekter förutan hade en försämring av bytesförhållandet för råvaruhandelns del varit sannolik. Huvuddelen av de positiva volymeffekterna på handelsbalansen från devalveringen väntas inte inträda förrän 1978. De tidsförskjutna effekterna från relativprishöjningarna under de båda föregående åren förutsätts däremot, trots den vidtagna växelkursförändringen, få en negativ inverkan på den reala balansen 1977. Utan dessa oförmånliga fördröjda effekter skulle sålunda det prognoserade underskottet i handelsbalansen för 1977 blivit lägre än de drygt 3,5 miljarder kr. som här räknats med.

Som tidigare nämnts i detta kapitel utgör alternativ II för lönekostnadsutvecklingen 1977 (se kapitel 6) beräkningstekniskt huvudalternativ i export- och importprognoserna. Ett utfall för lönekostnadsutvecklingen enligt det något lägre alternativ I skulle kunna få vissa effekter på prisutvecklingen under senare delen av året. Utfallet för bytesförhållandet skulle i så fall bli en något starkare försämring. Dessa lägre relativpriser för svenska produkter skulle å andra sidan kunna ge upphov till smärre positiva effekter på den reala balansen. Det har bedömts att skillnaden mellan utfallen för handelsbalansen i löpande priser enligt de två lönealternativen blir obetydlig för 1977. Liksom för den tidigare utvecklingen gäller emellertid att alternativa utfall för den relativa prisutvecklingen, som under det första året — dvs. i detta fall 1977 — förutsätts få en tämligen obetydlig effekt på den värdemässiga handelsbalansen, skulle under därpå följande år genom eftersläpande volymeffekter kunna få beaktansvärd inverkan på handelsbalansen.

Tjänste- och transfereringsbalansen

Läget på den internationella fraktmarknaden är fortfarande ytterst svagt och undergår f. n. endast mycket små förändringar. Den uppgång i fraktraterna för *tanktonnaget*, som noterades under höstmånaderna inför de aviserade oljeprishöjningarna avbröts vid årsskiftet 1976/1977 då raterna åter började sjunka. En viss återhämtning ägde emellertid rum under senare delen av februari och början av mars. De dagsaktuella raterna synes ge en visserligen knapp täckning av de rörliga kostnaderna, men sannolikt tillräcklig för att förhindra en ny våg av uppläggningar. Vid årsskiftet låg endast ett fåtal svenska större tank- och kombinationsfartyg upplagda. En ökning i tonnageefterfrågan, som också skulle kunna medföra högre fraktsatser, väntas inte uppkomma förrän tidigast till hösten, men det är osannolikt att sådana nivåer skulle nås att även kapitalkostnaden täcks fullt ut. Situationen för *torrlasttonnaget* i trampfart är i stort sett detsamma som för det oljebärande tonnaget, dvs. fraktsatserna befinner sig på en så låg nivå att i huvudsak endast driftskostnaderna täcks och förväntningarna om en snar förbättring är små även när det gäller detta tonnage. För *linjefarten* är läget något mindre dystert. Denna del av verksamheten störs ju heller inte i samma utsträckning av fluktuationer i fraktpriserna. Emellertid är beläggningen relativt låg och kan förbättras först efter en kraftigare uppgång i världshandeln. Det är dock oviss om vilken utsträckning den förutsedda uppgången för denna om ca 7 % 1976/1977 kan komma att påverka beläggningen.

Enligt den preliminära statistik som föreligger om rederiernas intäkter och kostnader i utrikes sjöfart ökade intäkterna 1975—1976 med ca 3,5 % och kostnaderna något mindre. Intäktsökningen var i sin helhet lokaliserad till fjärde kvartalet och uppgick då till ca 20 % jämfört med motsvarande kvartal 1975. Förklaringen till denna förbättring ligger i att i stort sett hela det tidigare upplagda tonnaget under andra halvåret åter trädde ut på marknaden. I *sjöfartsnettots* termer kom därmed 1976 års seglation i utrikes fart att ge ett nettoinflöde av valuta på närmare 3 150 milj. kr., dvs. ca 200 milj. kr. mer än 1975. Med hänsyn till den genomsnittligt större tonnagevolym som beräknas vara i verksamhet 1977 kan sjöfartsnettot väntas öka något 1976—1977 och har satts till 3 350 milj. kr., däri inberäknat vissa effekter från den nyligen genomförda devalveringen av den svenska valutan. De härigenom ändrade kursrelationerna beräknas få nära nog omedelbart genomslag vad avser såväl kostnader som intäkter. Några påtagliga volymeffekter har emellertid växelkursförändringar inte antagits komma att medföra.

Nettoutflödet av *resevaluta* 1976 beräknas preliminärt ha blivit ca 500 milj. kr. större än 1975 och ha uppgått till drygt 3 miljarder kr. Bruttoutflödet uppgick därvid till ca 4 600 milj. kr. och inflödet till ca 1 550 milj. kr. Realt innebar inflödet ingen större förändring medan ut-

flödet torde ha ökat med ca 5 %. Det kan noteras att resandet till Spanien ännu inte återhämtat sig trots upphävandet av bojkotten mot turistresor dit. Enligt sällskapsresestatistiken avreste med charterflyg 1976 ca 950 000 personer, vilket innebär en ökning med drygt 9 % från 1975. Den spanska andelen av svensk utlandsturism beräknas enligt samma statistik 1976 ha uppgått till mer än 30 %, vilket är närmare 20 procentenheter lägre än året innan. Trots betydande prishöjningar för hotell- och andra tjänster förefaller de grekiska turistorterna ha kunnat hävda sin ställning som de mest frekventa resmålen efter de spanska. Deras andel uppgick till drygt 20 %, vilket innebär nästan en fördubbling jämfört med 1975. Även Storbritannien har ökat sin andel några procentenheter. Under 1977 väntas turistresorna öka endast måttligt. Programutbudet har inte väsentligt förändrats jämfört med 1976. Endast smärre volymökningar har under sådana förhållanden antagits 1976—1977 för såväl inflöde som utflöde av resevaluta. Omräknat i löpande priser skulle detta ge ett nettoutflöde på ca 3 675 milj. kr. för 1977. Härvid har hänsyn tagits till beräknade effekter av den i början av april genomförda devalveringen. Bl. a. har de ändrade kursrelationerna antagits få en viss bromsande inverkan på svenskt resande till utlandet och samtidigt ge en viss stimulans till ökat resande till Sverige.

Övriga registrerade tjänstetransaktioner med utlandet 1976 resulterade i ett underskott på ca 3 miljarder kr. Förändringen från 1975, som uppgick till närmare 800 milj. kr. i negativ riktning och som också måste betraktas som förhållandevis kraftig, fördelade sig på ett flertal delposter. Ökade administrationskostnader, provisionsbetalningar samt betalningar för montage och reparationer etc. svarade emellertid för huvudparten av förändringen. Dessa delposter väntas i avgörande grad leda utvecklingen även 1976—1977. Förändringen i negativ riktning har dock satts lägre än 1975—1976 eller till ca 400 milj. kr.

Transfereringarna till och från utlandet resulterade i ett negativt saldo 1976 på drygt 4,3 miljarder kr. mot 3,4 miljarder kr. 1975. Gåvobiståndet till u-länder tillsammans med de i samband med den omfattande utlandsupplåningen växande räntebetalningarna styr i betydande grad postens utveckling. Gåvobiståndet, som 1976 uppgick till ca 2,2 miljarder kr., beräknas 1977 öka med ytterligare 500 milj. kr. till 2,7 miljarder. Uttryckt i procent av bruttonationalprodukten utgjorde denna del, som ej utgör hela u-landsbiståndet, ca 0,7 % 1976 och kan förväntas bli av ungefär samma storleksordning 1977. Räntebetalningarna 1976 beräknas ha resulterat i ett nettoutflöde i storleksordningen 750 milj. kr. Brutto torde betalningarna till utlandet något ha underskridit 2 miljarder kr. För 1977 har räntebetalningarna beräknats ge upphov till ett nettoutflöde mer än dubbelt så stort som 1976, effekter av växelkursförändringen inbegripna, eller ca 1,6 miljarder kr. Sammanlagt har nettot av transfereringarna för 1977 satts till -5 775 milj. kr. vilket skulle bli ca 1 400 milj. kr. mer än för 1976.

Kapitalbalansen

Trots en fortsatt kraftig upplåning utomlands under 1976 försvagades *kapitalbalansen* högst avsevärt från 1975 eller med ca 4,8 miljarder kr. Det framgår av tablån nedan att både den långfristiga och kortfristiga upplåningen sjönk 1975—1976. Bankers nettoupplåning liksom övrig privat nettoupplåning minskade med sammanlagt drygt 2,3 miljarder kr., medan en viss mindre ökning på ca 100 milj. kr. noterades för kommuner. I neddragande riktning verkade också utvecklingen av direktinvesteringar vilka tillsammans med posten övriga kapitaltransaktioner gav upphov till ett ökat nettoutflöde på ca 2,6 miljarder kr. Förändringar i varvens exportkrediter samt rederiers och flygplansimportörers krediter vid import av fartyg och flygplan utgör ett dominant inslag i den sistnämnda postens utveckling. Av dennas totala förändring 1975—1976 på ca 1,9 miljarder kr. föll ca 1,3 miljarder kr. på ökade krediter från de svenska varven till utländska beställare. Ökningen i kreditgivning hade ett samband med den omfattande fartygsexporten 1976. Då denna 1977 i värde förutses bli av ungefär samma omfattning kan kreditgivningen väntas uppgå till minst lika stort belopp som 1976 eller ca 2 miljarder kr. Detta utflöde kommer emellertid att i betydande grad motverkas av den kredittagning som kan väntas uppstå i samband med en kraftig värdemässig uppgång i fartygsimporten.

Kapitaltransaktioner, netto
Milj. kr.

	1976	Förändring 1975—1976
Bankerna	712	—620
Statliga	—417	26
Kommunala	893	101
Privata	1 353	—4 340
Direkta investeringar	—2 150	—671
Obligations- och förlagslån	2 067	231
Övrig värdepappershandel	—94	—39
Övriga långfristiga lån	2 831	—1 046
Kortfristig upplåning utomlands för finansiering av import och export	700	—899
Övriga kapitaltransaktioner	—2 001	—1 916
Kapitalbalans	2 541	—4 833

Den *långfristiga upplåningen* utomlands, som 1975 uppgick till ca 10,5 miljarder kr., blev mycket omfattande även 1976 och uppgick enligt preliminära uppgifter till närmare 9 miljarder kr. Sammanlagt beviljades emellertid tillstånd för upplåning till ett belopp av 11,6 miljarder. Då tillståndsgivningen kulminerade under fjärde kvartalet med ca 4,7 miljarder kr. kan det emellertid förmodas att en inte oväsentlig del kom att utnyttjas först i början av 1977. Tillståndsgivningen fortsatte att vara betydande i början av året. Under januari och februari beviljades så-

lunda tillstånd till ett värde av 7,5 miljarder kr., inkl. svenska statens lån på ca 4,3 miljarder kr.

Det framgår av tabell 3: 6 att överskottet på kapitalbalansen 1976 endast till ringa del bidrog till att täcka underskottet i bytesbalansen. Trots detta kom utflödet från valutareserven att begränsas till drygt 3 miljarder kr. Detta innebar att det återigen uppstod en betydande positiv restpost, ca 4,8 miljarder kr. Hur bristerna i statistisk information, vilka ju är upphovet till restposten, fördelar sig mellan kapitalbalans och bytesbalans är okänt. Det har ibland hävdats att förändringar i korta handelskrediter skulle utgöra en väsentlig del av förklaringen. Den statistik som finns tillgänglig över företagens handelskrediter och som kvartalsvis tillhandahålls av statistiska centralbyrån ger emellertid ingen bekräftelse på att så skulle vara fallet. Bortsett från handelskrediter krävs för huvuddelen av de transaktioner, som företas inom kapitalbalansens ram, riksbankens tillstånd. Det skulle därför kunna fömodas att dessa transaktioner erhåller en ganska tillförlitlig belysning och att bristerna i statistisk information sålunda i betydande grad hänför sig till bytesbalansens poster.

Valutareservens transaktionsvärde sjönk 1975—1976 med 3 147 milj. kr. Sedan hänsyn tagits till Riksbankens kursvinster under året på närmare 500 milj. kr. kunde valutareservens negativa förändring beräknas till 2 661 milj. kr. Totalt uppgick valutareserven vid utgången av 1976 till 10 924 milj. kr. Endast små förändringar under årets första månader har registrerats. Vid slutet av mars var ställningen 12 064 milj. kr.

4 Produktionen

4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling

Enligt preliminär statistik minskade den totala industriproduktionen med 0,8 % 1975—1976. Om hänsyn tas till att antalet arbetsdagar var fler under 1976 blev produktionsnedgången ännu något större.

Efterfrågan på industrivaror föll snabbt under loppet av 1975. En drastisk produktionsneddragning kunde dock inte förhindra en mycket kraftig uppbyggnad av industrins lager av färdigvaror och varor i arbete.

Orderinströmningen ökade därefter påtagligt från exportmarknaderna under första halvåret 1976. Denna förbättring i efterfrågan riktades primärt mot de exportinriktade basindustrierna. Även vissa färdigvaru- och konsumtionsvarubranscher fick del av en ökande utlandsefterfrågan under första halvåret 1976. I konjunkturbarometern angavs också från och med andra kvartalet förhoppningar om en ökning av orderinflödet även från den svenska marknaden under 1976.

Den vid mitten av året föreliggande tendensen till uppdragning av produktionen bröts emellertid under loppet av hösten. Övåntat svaga av-sättningsmöjligheter på exportmarknaderna, en fortsatt mycket omfattande lagerackumulering samt en oförutsett trög utveckling av hemmamarknadsefterfrågan ledde istället till en sänkning av produktionen under fjärde kvartalet. Utsikterna inför 1977 med en svag tillväxt av exporten och konsumtionsefterfrågan talar för att en fortsatt anpassning nedåt av produktionen blir nödvändig. Detta särskilt som industrin knappast kan öka sin lagerhållning utan tvärtom torde komma att eftersträva en reducering av lagren.

Produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna väntas bli klart upptriktad under loppet av 1977. Även stålverkens produktion förutses öka under året; dock från en så pass låg utgångsnivå att utvecklingen årsvis 1976—1977 lika fullt väntas bli negativ. Produktionsutvecklingen under 1977 för verkstadsindustrin och övrigsektorn beräknas bli svag och för dessa branscher förutses avtagande produktion mellan helåren 1976 och 1977.

Härvid har hänsyn tagits till de beräknade effekterna av regeringens ekonomiska åtstramningspaket i början av april 1977. Dess inverkan på industriproduktionen blir av flera slag. För det första stiger genom devalveringen relativpriserna för importvarorna. Detta beräknas medföra att den svenska industrins konkurrenskraft på hemmamarknaden stärks och leda till en uppbromsning av den sedan 1975 snabba tillväx-

ten av importens marknadsandelar. För det andra beräknas en relativprissänkning ske för de svenska exportvarorna och medföra att svensk industri tappat marknadsandelar på exportmarknaderna i lägre takt än eljest. Inkalkyleras inverkan också av åtstramningsåtgärderna, i första hand på privat konsumtion, beräknas nettoeffekten för industriproduktionens del bli positiv och leda till att produktionsvolymen minskar knappt en halv procentenhet mindre än eljest. Den starkaste påverkan av åtgärderna på produktionsvolymen förutses för bearbetade varor. Kalkylerna tyder här på en inte obetydligt positiv inverkan på verkstadsproduktionen och stålverken. Nettopåverkan på produktionen inom de hemmamarknadsorienterade branscherna livsmedelsindustri och övrigsektor beräknas bli svagt negativ.

4.2 Utvecklingen inom olika delbranscher

Den svenska exporten av *järnmalm* uppvisade en partiell återhämtning 1975—1976 med en volymökning på drygt 18 %. Det tvära omslaget i stålkonjunkturen 1974—1975 hade i stort sett medfört en halvering av den svenska exportvolymen. Trots återhämtningen 1976 stannade leveranserna till utlandskunder vid 22 milj. ton — att jämföra med leveranser på 33 milj. ton 1974. Malmleveranserna till inhemska förbrukare minskade markerat 1975—1976. Brytningstakten i gruvorna drogs ned under 1976 för andra året i rad men malmlagren ökade ändå. De svenskägda malmlagren, såväl inom som utom landet, kom därmed att uppgå till rekordhöga 13 milj. ton vid utgången av 1976.

Marknadsutvecklingen väntas ge utrymme för en ökning av exportvolymen även 1976—1977. Stållagren hos producenter och mellanhänder i Västeuropa synes nu vara inne i en nedtrappningsfas och stålefterfrågan antas expandera så pass att stålproduktionen dras upp under loppet av 1977. Därmed väntas den svenska malmexporten komma att fortsätta öka dock utan att under 1977 komma upp i de nivåer som var rådande perioden 1972—1974. Den svenska järnmalmen förlorade uppenbarligen marknadsandelar under bakslaget på stålmarknaden; eventuellt kan nu en del av dessa andelsförluster komma att återtas under 1977. Exportvolymökningen 1976—1977 torde emellertid inte bli lika stor som vid återhämtningen 1975—1976.

Priserna i leveranskontrakten för 1976 sänktes men minskningen av exportpriserna 1975—1976 blev blygsam, bl. a. som en följd av att en del av utskeppningarna under 1976 gällde malm som levererades till 1975 års kontraktspriser. En nedgång av exportpriserna torde vara att räkna med även 1976—1977, bl. a. på grund av klart sänkta kontraktspriser på de fosforrika malmkvaliteterna. För det övriga malmsortimentet synes världsmarknadspriserna i det närmaste ha stabiliserats. En stor del av de svenska exportkontrakten är numera skrivna i dollar. Va-

Tabell 4: 1 Industriproduktionens utveckling 1974—1977

Procentuell volymförändring från föregående år

SNI		1974 def.	1975 prel.	1976 prel.	1977 prognos
2	<i>Gruvor och mineralbrott</i>	4,5	-12,3	-1,9	-6,8
2301	Järnmalmsgruvor	7,4	11,7	-4,8	-8,0
2302	Icejärnmalmsgruvor	-5,6	-16,5	12,5	-4,0
210, 220, 290	Övriga gruvor och mineralbrott	2,8	-8,4	-2,8	-6,8
3	<i>Tillverkningsindustrin</i>	5,4	-2,2	-0,8	-0,5
33111	Sågverk ¹	3,1	-24,7	6,5	2,0
34111	Massaindusti	4,4	-12,2	-8,0	0,3
34112, 34113	Pappers- och pappindustri m. m. ²	5,1	-20,7	11,9	10,7
353, 354	Petroleumraffinaderier m. m. ³	-0,3	6,2	16,9	1,2
371	Järn- och stålverk ⁴	6,7	-10,3	-5,6	-3,8
372	Icejärnmetallverk	6,6	-9,0	7,0	1,5
38 ./ 3841	Verkstadsindustri exkl. varv	9,7	4,2	-3,0	-0,9
3841	Varv ⁵	2,5	15,4	-9,8	-10,0
31	Livsmedelsindustri m. m. ⁶	2,4	1,7	1,0	0,7
3 resterande	Övrig industrisektor	1,5	-6,9	1,6	-0,5
2, 3	<i>Hela industrin</i>	5,4	-2,6	-0,8	-0,7

¹ Inkl. hyvlerier och träimpregneringsverk.² Inkl. träfiberplattindustri.³ Inkl. smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustri.⁴ Inkl. ferrolegeringsverk.⁵ Inkl. båtbyggerier.⁶ Inkl. dryckesvaru- och tobaksindustri.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

lutakursjusteringen beräknas bidra till att begränsa fallet i exportpriserna 1976—1977 till ca 4 %.

Någon större förändring av de inhemska malmleveranserna förutses inte. En minskning av järnmalmsutvinningen 1976—1977 planeras och därmed kan en viss neddragning av järnmalmslagren bli möjlig.

Marknaden i Västeuropa för sågade och hyvlade trävaror tillväxte starkt under 1976. Importen till de åtta största importörländerna steg med närmare 30 % samtidigt som produktionen av trävaror i bl. a. Frankrike och Västtyskland ökade och torde ha uppnått 1974 års nivå. Tendensen till en förbättring kunde dock spåras redan under hösten 1975. Byggandet i flertalet länder steg samtidigt som den starka lageravvecklingen i importör- och förbrukarleden upphörde. Vid ingången av 1976 torde t. o. m. importörlagren i de åtta största importländerna ha legat under normallagernivån. Under första hälften av 1976 fortsatte bostadsbyggandet i flertalet länder att utvecklas relativt gynnsamt. Trenden mot ett ökat småhusbyggande, som är mer trävarukrävande än flerfamiljshusbyggandet, förstärktes under loppet av 1976 vilket för trävarukonsumtionens del i viss mån uppvägde ett mot slutet av året stagnerande eller fallande bostadsbyggande.

Orderingången till de svenska sågverken kom sålunda att stiga från

hösten 1975. Redan under våren 1976 stagnerade emellertid orderin-
gången för att därefter falla. Denna utveckling speglar såväl den utom-
ordentligt svåra konkurrenssituationen sågverken befinner sig i som en
mer utbredd försiktighet hos importörerna som utvecklades under sen-
hösten 1976. De osäkra utsikterna inför 1977 tillsammans med det bety-
dande utbudsöverskott som förelåg under hela 1976 medförde också att
lageruppbyggnaden ebbade ut i ett relativt tidigt skede.

De svenska sågverkens begränsade möjlighet att med sin höga kost-
nadsnivå priskonkurrera ledde också till betydande marknadsandelsför-
luster under 1976. I första hand synes Canada och Sovjetunionen ha
ökat sina andelar, men även Finland har gjort betydande insteg på våra
traditionella marknader. De svenska exportleveranserna kom lika fullt
att stiga med 25 % i volym 1975—1976. Exportpriserna steg kraftigt
under loppet av 1976 men de ligger alltjämt något under 1974 års nivå.

Hemmaleveranserna av sågade och hyvlade trävaror ökade kraftigt
under 1976 till stor del som följd av en ökad lageruppbyggnad i förbru-
karleden. Under senhösten synes dock lageruppbyggnaden ha avstannat
vilket delvis kanske får ses som en följd av att behovet av prisspekula-
tiva lagerköp försvagats i och med det i september införda prisstoppet
på sågade och hyvlade trävaror.

Produktionen inom sågverken kom mot bakgrund av leveransutveck-
lingen att stiga något under första halvåret 1976. Även under tredje
kvartalet var produktionen påfallande hög men föll sedan tillbaka. To-
talt ökade produktionen med endast 6 1/2 % i volym 1975—1976 varför
trävarulagren vid sågverken kom att reduceras. Dessa bedöms dock allt-
jämt som något för stora.

Under årets inledningsskede har trävarumarknaden kännetecknats av
en låg försäljningsaktivitet. I slutet av februari uppgick de svenska såg-
verkens försäljningar för leverans 1977 till endast 2,2 milj. m³, vilket är
sämre än motsvarande försäljningssiffra 1976. Med tanke på den låg-
prispolitik som Sovjetunionen tillämpade under 1976 emotsågs de första
ryska utbuden för 1977 med största intress. De under februari offent-
liggjorda ryska försäljningspriserna på den brittiska marknaden innebar
en betydande uppjustering och dessa synes nu ha närmat sig den
svenska prisnivån. De svenska sågverkens konkurrenskraft på världs-
marknaden har således i viss mån stärkts. I samma riktning beräknas
devalveringen av den svenska kronan verka. Devalveringen av den finska
marken pekar dock mot att någon konkurrensfördel gentemot Finland
inte kan påräknas. Utbudet på världsmarknaden torde dessutom bli
oförändrat stort under 1977 med fortsatt stark priskonkurrens från i
synnerhet Canada.

De prognoser över byggandet i Västeuropa som i dag är tillgängliga
pekar mot en stagnation eller svag ökning under 1977. I England och
Danmark väntas en markerad minskning av bostadsbyggandet medan

läget är betydligt ljusare vad gäller Västtyskland och i viss mån Frankrike. Förbrukningen av trävaror i Västeuropa torde således snarast minska eller vara oförändrad 1976—1977. Importen av trävaror bör dock utvecklas något gynnsammare då importörlagren fortfarande torde vara relativt små. Mot denna bakgrund och med hänsyn till ett fortsatt starkt konkurrenstryck på världsmarknaden har de svenska exportleveranserna beräknats ligga kvar på oförändrad nivå under 1977 jämfört med 1976. Priserna har antagits öka mycket måttligt under 1977.

Den inhemska förbrukningen av trävaror beräknas öka under 1977. Då förbrukarlagren vid utgången av 1976 torde vara väl fyllda innebär detta ändå att en minskning av de inhemska leveranserna torde komma att ske. En fortsatt mycket måttlig lageravveckling i sågverken väntas under dessa leveransförutsättningar leda till en produktionsökning på 2 % i volym 1976—1977.

För *pappersindustrin* ljusnade efterfrågeläget under 1976. Redan innan utgången av 1975 hade ordertillströmningen — i synnerhet från exportmarknaderna — ökat. Efterfrågan fortsatte att förbättras under årets första hälft men försämrades ånyo under hösten 1976. Denna vändning i exportefterfrågan får ses mot bakgrund av den avsaktningskonjunkturuppgången som inträdde under hösten i flertalet avnämländer. Utvecklingen påskyndades sannolikt också av en upphörande lageruppbyggnad. Lagerinköpen under första hälften av 1976 avsåg i första hand normal påfyllnad men stimulerades sannolikt också under en tid av förväntningar om prishöjningar av vissa kvaliteter. Priserna tenderade emellertid att sjunka och köparna anpassade ganska snart sina inköp till att avse den löpande förbrukningen. Konkurrensen på världsmarknaden hårdnade också i ett mycket tidigt skede. I Nordamerika hade pappersproduktionen stigit mycket snabbt andra halvåret 1975 vilket däremot inte var fallet med den slutliga förbrukningen utan leveranserna gick i inte obetydlig utsträckning till påfyllnad av lagren som bottenskrapats i produktionsexpansionens initialske. Då lagerefterfrågan avtog mot slutet av 1975 ökade det nordamerikanska utbudet på världsmarknaden.

De svenska exportleveranserna kom mot denna bakgrund att öka med 15 1/2 % i volym 1975—1976. Ökningen under 1976 koncentrerades till första halvåret vad gäller papper och papp exklusive tidningspapper. En motsatt utveckling uppvisade leveranserna av tidningspapper där efterfrågan nådde sitt bottenläge först under första kvartalet 1976.

Även på hemmamarknaden förstärktes efterfrågan under 1976. Då fallet 1975 inte varit så kraftigt — i jämförelse med exportleveranserna — blev uppgången inte heller lika uttalad som för exportleveransernas del. Produktionen kunde mot bakgrund av leveransutvecklingen höjas men mot slutet av året fick omfattande produktionsbegränsningar vidtas för att begränsa tillväxten i färdigvarulagren. Produktionsökningen kom

härigenom att stanna vid 12 % 1975—1976. Oaktat produktionsbegränsningarna fortsatte lagren av färdigvaror att stiga.

Enligt den senaste konjunkturbarometern fortsatte orderingången från exportmarknaderna att försvagas under första kvartalet 1977. För andra kvartalet räknar dock en övervägande andel av företagen med en ökning av beställningarna från utlandet. Denna utveckling ligger väl i linje med de bedömningar som gjorts av den internationella konjunkturen för 1977. De avmattningstendenser som kunde noteras under senare hälften av 1976 väntas sålunda brytas och en fortsatt ökning av den ekonomiska aktiviteten kan förutses. Visserligen kommer splittringen i den ekonomiska utvecklingen mellan våra viktigaste avnämrländer i Västeuropa att fortsätta och även förstärkas under 1977 men även en måttlig uppgång bör leda till en ökad pappersförbrukning. Säkerligen kommer också det nordamerikanska utbudet av papper och papp till Västeuropa att begränsas under 1977. Detta då tillväxten i den nordamerikanska ekonomin nu åter tilltagit vilket väntas leda till en kraftigt ökad pappersförbrukning. Den hårda vintern med åtföljande störningar i energitillförseln har dessutom medfört produktionsstörningar inom den nordamerikanska pappersindustrin. Mot denna bakgrund förutses de svenska exportleveranserna öka med 22 % i volym 1976—1977.

Exportpriserna, som började sjunka under andra halvåret 1975, pressades ytterligare nedåt under 1976. Under 1977 väntas visserligen konkurrensen på europamarknaden lätta men massapriserna väntas inte röra sig uppåt under i vart fall första delen av 1977. Under andra halvåret väntas emellertid en gynnsammare utveckling med prisjusteringar som följd. Räknat mellan årsgenomsnitten väntas exportpriserna stiga med 3 % 1976—1977.

På hemmamarknaden förutses en fortsatt förbättring av efterfrågan på papper och papp. Hemmaleveranserna förutses sålunda öka med 6 % 1976—1977. Emedan en viss lagerminskning hos producenterna sannolikt kommer att ske under året beräknas produktionen stiga med 10 1/2 % i volym 1976—1977. Antagandet innebär endast en viss förbättring av kapacitetsutnyttjandet då kapacitetstillskotten 1977 är betydande.

Den snabba uppdragningen av Västeuropas pappersproduktion under 1976 genererade inte samma uppgång i *massaefterfrågan*. En starkt bidragande faktor till denna utveckling har varit den ökande andelen returpapper i pappersindustrin vilket lett till ett relativt minskat behov av massa. Inom EG ökade bl. a. pappersavfallsförbrukningen med 18 % 1975—1976. Dessutom torde lageravvecklingen av massa ha fortsatt även under 1976 och massalagren torde nu vara synnerligen små. Den härigenom begränsade massamarknaden kom samtidigt att kännetecknas av en utomordentligt hård konkurrens. Canada ökade markant sitt utbud på den västeuropeiska marknaden då den amerikanska pappersin-

dustrins totala råvaruförsörjning i stor utsträckning tillgodosågs från den egna massaindustrin. Utbudet från andra leverantörer bl. a. Portugal och Spanien var dessutom betydande. De priser som de svenska massaproducenterna tog ut resulterade snabbt i fallande konkurrenskraft. Denna priskonkurrens drabbade i första hand de oblekta kvaliteterna — endast på dissolvingmarknaden var konkurrensen mindre besvärande. Denna strama prispolitik urholkades dock alltmer under året mot bakgrund av leveransutvecklingen och den fortsatta lageruppbyggnaden i Sverige. Mot slutet av året tenderade även de svenska massapriserna att sjunka. Totalt sett ökade de svenska exportleveranserna med 2 % i volym 1975—1976. Betydande marknadsandelsförluster hade då gjorts på den västeuropeiska marknaden men även på de utomeuropeiska marknaderna.

Den svaga efterfrågan under 1976 medförde att betydande produktionsbegränsningar fick vidtas. De alltså goda förväntningar på massamarknaden som förelåg under första hälften av 1976 medförde dock att mera omfattande produktionsbegränsningar kom först mot slutet av året och nedgången kom därmed att stanna vid 8 %. Oaktat denna drastiska nedskärning fortsatte lagren av massa att stiga och dessa uppgick mot slutet av året till 1,5 milj. ton.

Under årets inledningsskede har de svenska exportleveranserna fortsatt att utvecklas svagt. Produktionen inom pappersindustrin i Väst-europa väntas dock öka under loppet av 1977 och därmed medföra en ökad massaefterfrågan. Obalansen mellan utbud och efterfrågan kommer säkerligen att kvarstå under början av året. Detta inte minst till följd av de produktionsbegränsningar som fått vidtas inom den nordamerikanska pappersindustrin på grund av den hårda vintern. Massamarknaden kommer således under årets inledningsskede att vara efterfrågebestämd. Man kan därmed räkna med fortsatt instabila massapriser under ännu en tid. Den senaste konjunkturbarometern indikerar också en fortsatt låg prisnivå under såväl första som andra kvartalet. Ordergången synes dock ha börjat röra sig uppåt och för andra kvartalet förutser en stor andel av företagen ökade inköp från exportmarknaderna. Massautbudet under andra hälften av 1977 kommer säkerligen också att lätta då produktionstakten i den nordamerikanska pappersindustrin ökar. En övergång till en mer balanserad massamarknad kan således väntas. Mot denna bakgrund har de svenska exportleveranserna antagits kunna öka med 18 % i volym 1976—1977. Ökningen har dock koncentrerats till årets sista hälft. Exportpriserna har mot bakgrund av efterfråge- och utbudsutvecklingen antagits stiga först under andra hälften av året. Räknat mellan årsgenomsnittet 1976 och 1977 förutses dock en nära nog oförändrad prisnivå.

Avsalumassakapaciteten kommer att begränsas under 1977 till följd av en ökad integrering mellan massa- och pappersindustrin i Sverige.

Tabell 4: 2 Försörjningsbalans för rundvirke 1975—1977

Fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1 000 Kbm 1975	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 Kbm	
		1976	1977 prognos
Produktion	55 015	—0,9	—6,2
sågtimmer	21 215	8,3	1,6
massa- och boardved	32 200	—7,0	—12,6
övrigt rundvirke	1 600	0,0	0,0
Import	3 025	—0,7	2,4
Summa tillgång	58 040	—0,8	—5,8
Export	1 980	—22,7	1,6
Lagerförändring	3 920	—1 530	—4 700
Förbrukning	52 140	2,8	2,5
sågtimmer	21 965	6,8	2,0
massa- och boardved	28 640	—0,2	3,0
övrigt rundvirke	1 535	3,0	1,8
Summa användning	58 040	—0,8	—5,8

Källa: Konjunkturinstitutet.

Kapaciteten är dock mer än tillräcklig för att exportera de ca 4 milj. ton massa som beräknas skeppas ut under året. Lagren av avsalumassa, som uppgår till ca 1,5 milj. ton, måste även reduceras. Detta kommer att innebära ett fortsatt lågt kapacitetsutnyttjande även under 1977. Sålunda förväntas en närmast oförändrad produktionsnivå under 1977 jämfört med 1976.

På basis av den ovan redovisade produktionsutvecklingen inom *skogsindustrierna* beräknas förbrukningen av rundvirke ha ökat med nära 3 % 1975—1976. Förbrukningen av massaved kom dock att ligga kvar på föregående års nivå då relativt omfattande driftsinskränkningar inom massaindustrin fick vidtas även under 1976. Lagren av massaved steg därför för andra året i följd då även exporten fortsatte att utvecklas ogynnsamt. Även de mycket små lagren av sågtimmer ökade något — till stor del som följd av en kraftigt ökad import under loppet av 1976. Avverkningarna beräknas ha minskat med nära 1 % 1975—1976.

Förbrukningen av rundvirke beräknas öka med 2 1/2 % 1976—1977, med en något starkare ökning för massaved än för sågtimmer. Lagren av massaved väntas härigenom minska. Den väntade lagerneddragningen förefaller desto mera trolig då lagren befann sig på en relativt hög nivå vid årets ingång. För sågtimmerlagren förutses däremot en fortsatt måttlig ökning under 1977. Härvid har importen av sågtimmer antagits öka ytterligare jämfört med 1976 års rekordnivå. Exporten av sågtimmer väntas fortsätta att sjunka medan en viss förbättring av mas-

savedsexporten förutses då aktiviteten inom den norska massaindustrin väntas stiga. Totalt sett kan skogsavverkningarna under de förutsättningar som hittills angetts beräknas komma att minska med 6 % 1976—1977.

Produktionen inom *petroleumraffinaderierna m. m.* steg kraftigt eller med ca 17 % 1975—1976. Tillväxten kom att helt koncentreras till raffinaderierna som genom det betydande kapacitetstillskott som togs i drift under 1975 kunde öka sin produktion med närmare 30 %. Importen av raffinerade produkter kunde under dessa omständigheter fortsätta att minska trots en förhållandevis hög ökning av den inhemska förbrukningen. Förbrukningen steg sålunda närmare 11 % 1975—1976 räknat i kubikmeter. Hälften av detta ökade behov härrörde från el-, gas- och värmeverken. Detta var främst en konsekvens av att den oljebaserade elproduktionen steg markant samtidigt som utbyggnaden av fjärrvärmenätet fortsatte. Huvuddelen av återstoden av förbrukningsökningen gick till ett av kall väderlek ökat uppvärmningsbehov samt till en relativt kraftig ökning av bensinkonsumtionen. Industrins förbrukning av eldningsolja blev däremot i stort sett oförändrad 1975—1976. En viss fortsatt lageruppbbyggnad av raffinerade produkter kom till stånd 1976, dock i lägre takt än 1975. Tillförseln steg sålunda något långsammare eller med ca 8 % 1975—1976.

Under 1977 beräknas totala förbrukningen av petroleumprodukter komma att minska något. Detta kan främst återföras på en förutsedd betydande minskning av den oljebaserade elproduktionen. Vattenkraftverken väntas nämligen liksom den fortsatt stigande kärnkraftproduktionen kunna tillgodose en ökad andel av elkraftsbehovet. Vidare beräknas industrin minska sin oljeförbrukning. Samtidigt förutses också oljekonsumtionen för uppvärmningsändamål — under förutsättning av normal väderlek under återstoden av 1977 — komma att bli lägre än 1976. Däremot torde bensinförbrukningen fortsätta att växa om än i lägre takt än under 1976. Vad gäller lagren av petroleumprodukter beräknas en ytterligare uppbbyggnad ske 1977. Under dessa förutsättningar väntas leveranserna av oljeprodukter komma att minska ca 3 % 1976—1977 (räknat i kubikmeter). Då produktionen inom raffinaderierna förutses öka med ett par procent 1976—1977 väntas därmed importvolymen av raffinerade produkter komma att minska ca 10 %.

Efterfrågeläget för *järn- och stålverken* fortsatte att försvagas under loppet av 1976. Efter den ökning av orderingången — främst från exportmarknaderna — som kom till stånd mot slutet av 1975 och i början av 1976 vände orderingången åter markant nedåt mot slutet av året. Orderstockarna reducerades sålunda ytterligare under loppet av 1976, även om nedgången ej blev tillnärmelsevis lika drastisk som under loppet av 1975.

Den förbättring av den internationella stålefterfrågan som skedde mot

slutet av 1975 och i början av 1976 torde i stor utsträckning ha varit en effekt av upphörande lageravveckling i förbrukar- och grossistleden. Den faktiska förbrukningen synes sålunda ha utvecklats synnerligen svagt. Den försvagning som ånyo gjorde sig gällande under senare delen av 1976 får även ses mot bakgrund av den avsaktning i den internationella konjunkturuppgången som inträdde under hösten 1976. Också för de svenska stålverken vände leveranserna till exportmarknaden uppåt en bit in på 1976 efter att ha fallit markant under loppet av 1975. Uppgången blev emellertid kortvarig, redan mot slutet av året föll exporten tillbaka. Exporten minskade sålunda med knappt 2 % i volym 1975—1976. En påtaglig uppgång i exporten under loppet av året noterades främst till Storbritannien, Västtyskland och Danmark medan exporten till övriga EG-länder utvecklades långsammare. Även till råvaruländerna och Nordamerika ökade exporten under loppet av 1976. En tillbakagång skedde dock mot slutet av året vad gäller Nordamerika. Till statshandelsländerna föll exporten däremot i betydande utsträckning. Leveranspriserna på exporterat stål vände uppåt en bit in på 1976 och fortsatte att öka under återstoden av året men prisstegringstakten dämpades markant under årets sista kvartal. Mellan genomsnittsnivåerna 1975 och 1976 blev det därmed likafullt en prisminskning men denna kom att stanna vid ca en halv procentenhet.

Stålverkens leveranser till hemmamarknaden kom att uppvisa en fortsatt kraftig tillbakagång även 1976. Den inhemska förbrukningen av stål minskade ytterligare som en följd av produktionsneddragningar inom verkstadsindustrin och varven. Härtill kom ett kraftigt negativt lageromslag inom varven. En viss lageruppbyggnad skedde dock inom grossistleden. Den svaga stålkonjunkturen har kraftigt skärpt konkurrenstrycket och resulterat i betydande säljansträngningar från utlandet på den svenska marknaden. Alltsedan senare delen av 1960-talet har importandelen av handelsfärdigt järn och stål uppvisat en trendmässig ökning. Även 1975 men framför allt 1976 skedde en mycket betydande uppgång i importandelen och importen av handelsfärdigt järn och stål ökade med ca 5 % i ton. Då importen av skrot och ämnen samtidigt reducerades kraftigt 1976 kom emellertid den totala stålimporten att minska med ca 4 % i volym.

Produktionen inom stålverken fortsatte att minska ännu en bit in på 1976. Under andra kvartalet vände produktionskurvan uppåt men tillväxttakten i produktionsökningen dämpades mot slutet av året varför produktionen kom att minska med ca 5 1/2 % 1975—1976. Trots den fortsatta produktionsneddragningen 1976 fortgick lageruppbyggnaden i producentleden och blev mycket betydande främst vad gällde varor i arbete. Lageruppbyggnaden var koncentrerad till första halvåret 1976. Mellan halvåren skedde en markant uppbromsning och vad gäller varor i arbete var detta delvis en effekt av ett masugnshaveri.

Enligt den konjunkturbarometer som genomfördes i mars 1977 föll den samlade orderingången ånyo under första kvartalet. Framför allt blev efterfrågan från utlandet en klar besvikelse. För andra kvartalet 1977 räknar företagen med en viss ökning av den utländska efterfrågan medan den inhemska efterfrågan snarast väntas stagnera. Enligt den av statistiska centralbyrån i februari insamlade exportenkäten för järn och stål räknar företagen med en värdemässig ökning av exporten 1976—1977 på ca 25 % innefattande en relativt betydande uppgång redan första halvåret 1977. Företagen räknar främst med en betydande expansion vad gäller råvaruländerna men även till den amerikanska marknaden förutses en betydande exportökning. Till statshandelsländerna och Väst-europa räknar företagen med en långsammare tillväxt även om en kraftig uppgång förutses vad gäller Västtyskland. Den i början av året ånyo försvagade utländska efterfrågan samt de svenska stålverkens synnerligen små orderstockar gör att de svenska exportleveranserna kan väntas komma att öka endast obetydligt under första halvåret 1977. Med hänsyn tagen till att investeringskonjunkturen internationellt väntas komma att förbättras successivt under loppet av 1977 kan man dock räkna med en mer uttalad uppgång i exporten under senare delen av året. Ökningen av stålexporten beräknas sålunda uppgå till 7 1/2 % i volym 1976—1977. Några mer betydande prisökningar torde knappast kunna genomföras förrän en mer påtaglig efterfrågeexpansion kommer till stånd dvs. knappast förrän mot slutet av 1977. Prisökningen 1976—1977 beräknas sålunda stanna vid ca 4 %.

Den inhemska förbrukningen väntas fortsätta att minska också 1977. Orsaken härtill är en förutsedd fortsatt reducering av produktionsvolymen inom främst varven men även verkstadsindustrin. Däremot väntas en viss höjning av aktiviteten inom byggnadsverksamheten. Lagren i förbrukarleden väntas komma att reduceras något. Detta uppvägs dock av en förutsedd ökning av lagren inom grossistleden. Denna inhemska efterfrågebild beräknas medföra att importen av järn och stål stagnerar mellan 1976 och 1977, medan de svenska stålverkens leveranser till hemmamarknaden väntas falla tillbaka ytterligare — dock i avsiktande takt. Här har räknats med att den inhemska stålindustrins fortgående andelsförlust på hemmamarknaden bromsas upp något som en följd av den svenska kronans devalvering.

Enligt den senaste konjunkturbarometern drogs produktionen inom stålverken ned under första kvartalet. Också för andra kvartalet redovisar barometern planer på produktionsneddragningar. En viss uppdragning av produktionen väntas komma till stånd under andra halvåret 1977 men man kan räkna med att denna blir relativt måttlig i synnerhet som producenterna torde vara inriktade på viss reducering av sina mycket stora lager. Produktionen beräknas sålunda minska med närmare 4 % 1976—1977.

Huvuddelen av *ickejärnmetallverkens* produktion går i form av insatsvaruleveranser till den inhemska industrin, men ca 1/3 av produktionen finner avsättning på exportmarknaderna.

Den inhemska industrins förbrukning av ickejärnmetaller stagnerade under 1975 samtidigt som vikande internationell efterfrågan medförde en minskning av exportvolymen 1974—1975. Lagren av ickejärnmetaller byggdes upp i stor omfattning. Det försämrade avsättningsläget ledde till en kraftig produktionsminskning på 9 % 1974—1975.

Den inhemska efterfrågan på ickejärnmetaller för löpande förbrukning minskade 1975—1976 och ett negativt omslag skedde i lagerinvesteringarna. Importvolymen minskade därmed förhållandevis kraftigt. En inte obetydlig ökning av exportvolymen från den låga nivån 1975 kom dock till stånd. Såväl export- som importpriserna steg under loppet av 1976.

Ovanstående försök att beskriva efterfrågeutvecklingen 1975—1976 implicerar en viss produktionsökning 1975—1976.

Såväl den inhemska efterfrågan som exportefterfrågan torde bli matt under 1977 och utrymmet för en produktionshöjning 1976—1977 torde bli begränsat. Priserna förutses stiga i både import- och exportledet.

Läget för den svenska *verkstadsindustrin exkl. varv* karakteriserades under 1976 av

- svag orderingång
- fallande orderstockar
- minskad produktion
- stark ökning av färdigvarulager och lager av varor i arbete
- kraftigt minskad export.

Världshandelns starka tillväxt under 1976 kom inte den svenska verkstadsexporten till del. Denna minskade instället kraftigt, ca 5 1/2 % 1975—1976, och den största minskningen låg på andra halvåret. På Västeuropa nåddes bottenläget för verkstadsexporten första kvartalet 1976 och den ökade under resterande del av året långsamt. Det var främst en exportminskning på Östeuropa och Kina samt USA och Kanada som gjorde att verkstadsexporten blev lägre 1976 än man hade räknat med. Särskilt fjärde kvartalets resultat blev svagt. Exporten till gruppen "övriga länder" blev också svag. Endast exporten till OPEC-länderna var fortsatt expansiv under 1976.

Exportprisindex enligt handelsstatistiken steg drygt 13 % 1975—1976. Ökningen var knappt 8 % mellan andra halvåret 1975 och första halvåret 1976. Mellan halvåren 1976 sjönk ökningstakten till 4 %.

Den inhemska efterfrågan på verkstadsprodukter steg något 1976, främst på grund av en kraftig ökning av såväl privat konsumtion som maskininvesteringar. Däremot sjönk förbrukningen av verkstadsprodukter som insatsvaror inom både industrin och byggnadsverksamheten. Den ökade inhemska efterfrågan på verkstadsprodukter kom dock inte

Tabell 4: 3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter exkl. fartyg 1975—1977
1968 års producentpriser

	Milj. kr. 1975	Förändring från föregående år, procent resp. milj. kr.	
		1976	1977 prognos
Produktion ¹	28 630	-1,9	-0,9
Import	15 640	3,7	-2,2
Summa tillgång	44 270	0,1	-1,4
Offentlig konsumtion	2 300	-7,6	-5,9
Privat konsumtion	4 980	9,5	2,0
Investeringar	10 250	7,8	2,6
Export	17 740	-5,6	3,3
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	1 550	-160	-740
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	-100	290	-90
Varuinsats	7 550	-2,5	-0,4
industri	2 770	-4,1	-4,1
byggnadsverksamhet	3 430	-3,1	1,5
övrigt	1 130	2,2	2,0
Summa användning	44 270	0,1	-1,4

¹ Produktionen framkommer som saldot i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsökning för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare konstaterade avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

den svenska verkstadsindustrin till del. Importen av verkstadsprodukter ökade istället drygt 3 1/2 % 1975—1976.

Den vikande efterfrågan medförde att verkstadsindustrin redan tidigt under 1976 fick anpassa sin produktion nedåt. Andra halvåret steg dock produktionen något jämfört med första halvåret så att minskningen 1975—1976 stannade vid ca 3 %. För lagren av färdigvaror och varor i arbete kunde under första halvåret noteras en uppbromsning av den tidigare kraftiga tillväxttakten, men under andra halvåret blev lageruppbyggnaden åter massiv.

Enligt den senaste konjunkturbarometern minskade orderingången från hemmamarknaden medan orderingången från exportmarknaden ökade första kvartalet 1977. Efterfrågeökningen från exportmarknaden var till största delen hänförlig till metallvaru- och instrumentindustrin. Orderstockarna, som under 1976 fortsatte att minska, bedömdes i mars som för små av tre fjärdedelar av verkstadsindustrin. Under andra kvartalet 1977 förväntas en fortsatt ökning av orderingången från exportmarknaden och ett omslag till en blygsam ökning från hemmamarknaden.

Exportleveranserna under 1977 har bedömts med hjälp av dels en enkät till verkstadsindustrin insamlad i februari av statistiska centralbyrån, dels med stöd av bedömningar över marknads- och marknadsandelsutvecklingen för den svenska exporten av bearbetade varor. Företagen räknar i exportenkäten med en värdemässig uppgång 1976—1977 på drygt 14 % och en prisökning på knappt 7 %, vilket skulle ge en volymökning på knappt 7 %. Ökningen i världshandeln med bearbetade varor bedöms i denna rapport bli väsentligt svagare 1977 än 1976. Detta gäller inte minst importen i de nordiska länderna som är stora avnämare av svenska verkstadsprodukter. Vidare finns det anledning förvänta att exportökningen till OPEC-länderna blir lägre än de närmast föregående åren. De två senaste årens minskningar av verkstadsexporten till de icke-oljeproducerande u-länderna kan dock beräknas vända i en ökning 1976—1977. Både vad gäller Östeuropa liksom Kina och USA och Kanada förefaller marknaderna för svenska verkstadsprodukter förbli svaga också innevarande år. Exportenkätens siffror förefaller ge en överdrivet optimistisk bild av exportutvecklingen på dessa områden. Detta synes gälla även exportutsikterna till flera viktiga västeuropeiska länder. Volymökningen torde sålunda stanna vid 3 1/2 % medan exportpriserna beräknas stiga 7 1/2 %, vilket ger en värdemässig uppgång 1976—1977 på ca 11 %.

Den inhemska efterfrågan på verkstadsprodukter för konsumtion och investering beräknas förbli oförändrad 1976—1977. Den offentliga konsumtionen, där utgifterna till det militära försvaret väger tungt, förväntas fortsätta att minska och den privata konsumtionsökningen beräknas bli avsevärt lägre 1977 än 1976. Vidare väntas maskininvesteringarna minska. Förbrukningen av verkstadsprodukter som insatsvaror torde bli i stort sett oförändrad från 1976 till 1977.

Lagren av färdigvaror och varor i arbete var exceptionellt stora vid utgången av 1976. Först under senare delen av 1977 förväntas insatsvarulagren och lagren av varor i arbete börja reduceras. För färdigvarulagren väntas en successiv minskning under 1977 av lageruppbyggnadstakten. Produktionen väntas minska första halvåret 1977 och få en fortsatt svag utveckling andra halvåret. Därmed skulle produktionen minska 1976—1977, men nedgången skulle stanna vid ca 1 %. Detta ligger också i linje med verkstadsföretagens uppskattningar angående produktionsvolymen första halvåret i den senaste konjunkturbarometern.

Tidigare erfarenheter visar att då avsättningsläget utomlands förbättras i förhållande till avsättningsläget i Sverige, minskar säljtrycket från konkurrentländerna på den svenska marknaden. Importpriserna ökade emellertid väsentligt långsammare under 1975 och 1976 än priserna på den inhemska marknaden och effekterna härav väntas göra sig gällande även under 1977. Mot denna bakgrund har antagits att de svenska tillverkarna ytterligare förlorar någon terräng på den inhemska marknaden

1977. Här har räknats med att importen under sådana förhållanden reduceras med drygt 2 % i volym 1976—1977.

Varvens orderstockar för leverans under återstoden av 1977 och senare uppgick i mars 1976 till ca 7,3 miljarder kr. i löpande priser enligt den enkät till varven som då insamlades av statistiska centralbyrån. Av denna orderstock beräknas fartyg till ett värde av ca 4,1 miljarder kr. levereras under återstoden av 1977. Återstående beställningar hänför sig till största delen till första halvåret 1978.

Exporten av nybyggda fartyg uppgick 1976 till 4,0 miljarder kr. i löpande priser — en mycket stark uppgång jämfört med 1975 såväl värdemässigt som volymmässigt. Samtidigt minskade emellertid leveranserna till de svenska rederierna. Varvens lager av varor i arbete minskade också — efter att ha ökat starkt under 1975. Detta resulterade i en produktionsminskning på ca 10 % 1975—1976.

Leveranserna av nybyggda fartyg under 1977 har bedömts med hjälp av den ovan nämnda varvsenkäten. Exporten av nybyggda fartyg beräknas i volym bli lika stor som 1976. Samtidigt beräknas leveranserna till hemmamarknaden öka. Med tanke på de avsevärt lägre beställningarna för 1978 och framåt får man emellertid räkna med fortsatta kraftiga neddragningar av varvens lager av varor i arbete. Produktionen skulle då komma att minska med ca 10 % även 1976—1977.

Industrierna inom den heterogena *övrigsektorn*¹ producerar huvudsakligen färdigvaror vilka till övervägande delen finner avsättning på den inhemska marknaden. I huvudsak går dessa varor till privat konsumtion och — i form av insatsvaruleveranser — till industrin och byggnadsverksamheten. En trendmässigt växande andel av sektorns produktionsresultat exporteras.

Efterfrågan på övrigvaror för privat konsumtion ökade i endast begränsad utsträckning 1974—1975; samtidigt avtog behovet av övrigvaror för lager och löpande förbrukning inom landet. Den inhemska efterfrågan på övrigvaror kom därmed att minska 1974—1975. Ett stort bortfall av exportefterfrågan noterades till följd av den internationella recessionen och exportvolymen minskade drygt 12 % 1974—1975. Sammantaget framtvängde denna efterfrågeutveckling en produktionsneddragning med ca 7 % inom övrigsektorn. Importvolymen sjönk samtidigt drygt 5 %.

Konjunktursituationen för övrigsektorn förbättrades något under 1976. Exportefterfrågan expanderade under loppet av året så att export-

¹ Sektorn omfattar textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri (SNI 32), trähus- och byggnadssnickeriindustri, möbelindustri samt övrig trävaruindustri utom sågverk (SNI 33 exkl. 33111), pappers- och pappförpackningsindustri (SNI 3412), övrig pappers- och pappvaruindustri (SNI 3419), grafisk industri (SNI 342), kemisk industri, gummivaru-, plast- och plastvaruindustri (SNI 351, 352, 355, 356), jord- och stenvaruindustri (SNI 36) samt annan tillverkningsindustri (SNI 39).

Tabell 4: 4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1975—1977
1968 års producentpriser

	Milj. kr. 1975	Förändring från föregående år i procent resp. milj. kr.	
		1976	1977 prognos
Produktion ¹	20 710	2,4	-0,5
Import	10 810	9,8	4,6
Summa tillgång	31 520	5,0	1,3
Offentlig konsumtion	2 340	4,2	2,2
Privat konsumtion	9 880	5,3	3,1
Investeringar	670	7,8	-2,6
Export	5 560	9,8	5,0
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	170	-40	-140
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	-80	470	-300
Varuinsats	12 980	-0,6	1,6
industri	4 440	-0,4	1,4
byggnadsverksamhet	4 910	-3,1	1,5
övriga sektorer	3 630	2,4	2,2
Summa användning	31 520	5,0	1,3

¹ Produktionen framkommer som saldo i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

volymökningen 1975—1976 uppgick nästan till 10 %. Exportpriserna började stiga under 1976 — efter att ha legat stilla under 1975 — och prisökningen på exportvarorna blev nästan 7 % 1975—1976.

Efterfrågan på övrigvaror för privat konsumtion synes ha ökat markant 1975—1976. Industrins och byggnadsverksamhetens behov av insatsvaruleveranser för löpande förbrukning förefaller däremot närmast ha avtagit 1975—1976. Handels lager av övrigvaror visade ett kraftigt positivt omslag 1975—1976. Färdigvarulagren inom övrigsektorn ökade, men ökningen blev inte lika omfattande som under de två föregående åren.

Sammantaget torde den inhemska efterfrågan på övrigvaror ha visat en klar ökning 1975—1976 efter minskningen 1974—1975. Liksom under tidigare år riktades efterfrågetillskottet 1975—1976 i stor utsträckning mot utlandet och en snabbt stigande import under loppet av 1976 gav en importvolymökning på ca 10 % 1975—1976. Importpriserna ökade drygt 4 1/2 % 1975—1976. Efterfrågeutvecklingen till den svenska övrigsektorn medgav sålunda endast en måttlig ökning av produktionen 1975—1976, preliminärt anges den till ca 1 1/2 %.

En relativt god tillväxt i efterfrågan på övrigvaror för privat konsum-

tion förutses 1976—1977 och den inhemska konsumtionsefterfrågan samt exportefterfrågan beräknas bli de huvudsakligen stödjande elementen i efterfrågeutvecklingen för övrigsektorn. Industrins och byggnadsverksamhetens insatsvaruinköp för löpande förbrukning förutses sålunda öka endast blygsamt. Utvecklingen av handelns lager av övrigvaror väntas uppvisa ett kraftigt negativt omslag 1976—1977. Efter en massiv uppbyggnad av övrigsektorns färdigvarulager under de tre senaste åren förutses ingen större förändring av dessa lager under 1977.

En dämpning av utlandsefterfrågans tillväxttakt förutses och exportvolymökningen 1976—1977 väntas stanna vid 5 % 1976—1977. Prishöjningen på exportsortimentet väntas bli något högre än 1975—1976.

Efter den högt uppdrivna importen mot slutet av 1976 torde en förutsett svag importutveckling 1977 — säsongrensat sett — ändå medföra att en importvolymökning registreras mellan helårsgenomsnittet 1976 och 1977. Här har följaktligen också antagits att trenden mot en ökad andel importvaror i försörjningen med övrigvaror kommer att bestå även 1977; sålunda förutses importvolymökningen 1976—1977 komma att ligga kring 4 1/2 %. Importprisökningen 1976—1977 väntas bli drygt 8 %.

Med den inriktning som den förväntat måttliga efterfrågetillväxten förutsätts få 1976—1977 synes det sannolikt med en viss neddragning av produktionen inom övrigindustrin 1976—1977.

Den helt övervägande delen av produktionen inom *livsmedelsindustrin inkl. dryckesvaru- och tobaksindustrin* går till privat konsumtion inom landet. Konsumtionen av livsmedel ökade i ett relativt måttligt tempo 1974—1975 samtidigt som negativa omslag i lagerinvesteringarna noterades för såväl livsmedelsindustrins färdigvarulager som livsmedelslagren inom handeln. Denna efterfrågeutveckling medgav en produktionsstillväxt på endast drygt 1 1/2 % 1974—1975.

Livsmedelskonsumtionens ökningstakt dämpades 1975—1976. Exportvolymen ökade emellertid för första gången sedan 1971—1972. Livsmedelsindustrins färdigvarulager byggdes upp kraftigt 1976 och livsmedelslagren i handeln ökade likaså. Efterfrågetillskottet synes sålunda — trots den matta konsumtionsutvecklingen — ha blivit så pass stort att en ökning av produktionen med 1 % kommit till stånd 1975—1976. Detta samtidigt som importen ökade 6 % i volym 1975—1976.

En viss förstärkning av konsumtionsefterfrågan emotses 1976—1977 men bl. a. på grund av att sockerimporten förutses avta, syns det sannolikt med en minskning av importvolymen 1976—1977. Även exportvolymen väntas minska 1976—1977. Totalt sett förutses en viss minskning av livsmedelslagren ske 1977. Med dessa antaganden om efterfrågeutvecklingen torde det finnas utrymme för en produktionsökning inom livsmedelsindustrin 1976—1977 av nästan samma storleksordning som 1975—1976.

4.3 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Den totala produktionstillväxten i ekonomin under 1976 blev något större än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten 1977. Enligt statistiska centralbyråns nya kalkyler beräknas bruttonationalprodukten, mätt från produktionssidan, ha ökat med 1 % 1975—1976. Motsvarande kalkyler från användningssidan innebär en tillväxt i bruttonationalprodukten på 1,5 %. I nedanstående tablå ges en sammanställning av produktionsutvecklingen för de olika näringsgrenarna 1975—1976 samt prognoser för 1976—1977.

	Andel av total produktion, %	Förändring i produk- tionsvolym, %	
	1976	1975— 1976	1976— 1977
Jordbruk	2	0,5	0
Skogsbruk	2	0,5	—5
Industri	30	—1	—0,5
Elkraftproduktion m. m.	3	3,5	5
Byggnadsverksamhet	9	—3	1
Summa varu- och kraftproduktion	46	—1	0
Privata tjänster	35,5	2,5	1,5
Offentliga tjänster	18,5	4	3,5
Summa tjänsteproduktion	54	3	2
Total produktion	100	1,0	1,1

Jordbrukets produktionsvolym beräknas ha ökat med ca 0,5 % 1975—1976. Produktionsuppgången förklaras helt av en ökad animalieproduktion. Skördeutfallet 1976 blev visserligen bra vad gäller brödsäd, men betydligt sämre för fodersäd och oljeväxter. Sammantaget minskade vegetabilieproduktionen med ca 2 % från 1975 till 1976. Under förutsättning om normalskörd 1977 beräknas enligt statens jordbruksnämnd produktionsvolymen inom jordbruket ligga kvar på samma nivå som 1976.

Skogsbrukets förädlingsvärde ökade med 0,5 % i volym 1975—1976. Under 1977 väntas produktionsvolymen enligt konjunkturinstitutets kalkyler minska med 5 %.

Som framgår av avsnitt 1 i detta kapitel minskade *industri*produktionen med ca 1 % från 1975 till 1976. För 1977 förutses industrins produktionsvolym minska ytterligare. Inräknat effekterna av regeringens stabiliseringspolitiska paket i april 1977 väntas dock minskningen stanna vid ca 0,5 %.

Förädlingsvärdet inom *elsektorn* beräknas enligt statistiska centralbyrån ha ökat med ca 3,5 % 1975—1976. Den totala elförbrukningen ökade med 8,5 % från 1975 till 1976. Förbrukningsökningen inom hushåll, handel m. m. var mycket kraftig, ca 17 %, men även inom industrin

ökade elförbrukningen med ca 2 %. Att elproduktionen mot denna bakgrund ökade relativt måttligt 1976 sammanhänger dels med en ökad nettoimport av elkraft, dels med effekter av sammansättningsförskjutningar i elproduktionen mellan 1975 och 1976. Vattenkraftproduktionen, med högt förädlingsvärdeinnehåll, minskade sålunda 1976 till följd av den låga tillrinningen. Vattenmagasinen låg vid slutet av 1976 vid den lägsta nivå som uppmätts under den senaste tioårsperioden. Bortfallet i vattenkraftproduktionen fick till stor del kompenseras med oljekraftproduktion, vilken har betydligt lägre förädlingsvärdeinnehåll.

Under antagande om normala väderleks- och tillrinningsförhållanden väntas vattenkraftproduktionen åter öka under 1977, medan oljekondenskraft behöver utnyttjas i betydligt mindre utsträckning. Totalt sett har elproduktionen beräknats öka med närmare 5 %.

Inom *byggnadsverksamheten* beräknas produktionsvolymen ha minskat med ca 3 % 1975—1976. Nedgången förklaras framför allt av det minskade bostadsbyggandet, men även inom den offentliga sektorn minskade byggnadsinvesteringarna under 1976. Som framgår av kapitel 7 förutses de totala bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar öka något från 1976 till 1977. Med hänsyn tagen till reparations- och underhållsverksamhet väntas byggnadssektorns produktion öka med närmare 1 % 1976—1977.

Produktionsvolymen för de *privata tjänstesektorerna* ökade med 2,5 % 1975—1976. Enligt statistiska centralbyråns beräkningar ökade produktionsvolymen inom varuhandeln med ca 3 % under 1976. För samfärdseln minskade produktionen med 1 %. Under 1977 väntas den totala privata tjänsteproduktionen öka klart långsammare än under 1976. Detta är delvis en effekt av de av regeringen föreslagna åtgärderna, vilka får en dämpande inverkan på den inhemska efterfrågan. Sålunda väntas tillväxten i den privata tjänsteproduktionen under 1977 stanna vid 1,5 %.

Den *offentliga tjänsteproduktionen* beräknas ha stigit med ca 4 % 1975—1976. Det är framför allt ökningen i den kommunala verksamheten som bidragit till uppgången. Kommunernas tjänsteproduktion ökade sålunda med nära 4,5 % 1975—1976 mot en ökning med 3,5 % i den statliga sektorn. Mot bakgrund av den utveckling som beskrivs i kapitel 8 väntas den totala offentliga tjänsteproduktionen stiga med drygt 3,5 % 1976—1977.

Med ovan redovisade förändringstal skulle *bruttonationalprodukten*, mätt från produktionssidan, öka med 1,1 % under 1977. De åtgärder som regeringen vidtog i april 1977 har därvid antagits medföra en resursöverföring från i första hand de privata tjänstesektorerna till industrin. Liksom under de närmast föregående åren svarar emellertid tjänstesektorerna för det största bidraget till ökningen i totalproduktionen. Varuproduktionen beräknas vara i stort sett oförändrad 1977 efter volymminskningen både 1975 och 1976.

5 Arbetsmarknaden

5.1 Läget på arbetsmarknaden under 1976 och början av 1977

Sammanfattning

Utvecklingen på arbetsmarknaden har inte förändrats nämnvärt sedan den preliminära nationalbudgeten publicerades. Läget karakteriseras fortfarande av en låg öppen arbetslöshet, en fortsatt svag arbetskraftsefterfrågan från industrin och omfattande varsel om personalinskränkningar.

I mars 1977 var 65 000 personer, motsvarande 1,6 % av arbetskraften, arbetslösa. I genomsnitt under 1976 befann sig 66 000 personer (1,6 %) i arbetslöshet. Av dessa var 26 000 under 25 år. Den låga öppna arbetslösheten förklaras av bl. a. de omfattande stödåtgärder som satts in. Bland dessa kan nämnas stöd för lagerproduktion, nya och förstärkta utbildningsbidrag och omfattande investeringsfondsfrisläpp.

Mellan 1973 och 1975 ökade antalet sysselsatta kraftigt. Mot slutet av 1975 planade ökningen ut och uppgången mellan 1975 och 1976 var endast 15 000 personer. Inom industrin minskade antalet sysselsatta med 25 000 personer mellan 1975 och 1976. Ökningen inom landstingen och kommunerna var fortsatt stark — 5,3 % eller drygt 40 000 personer.

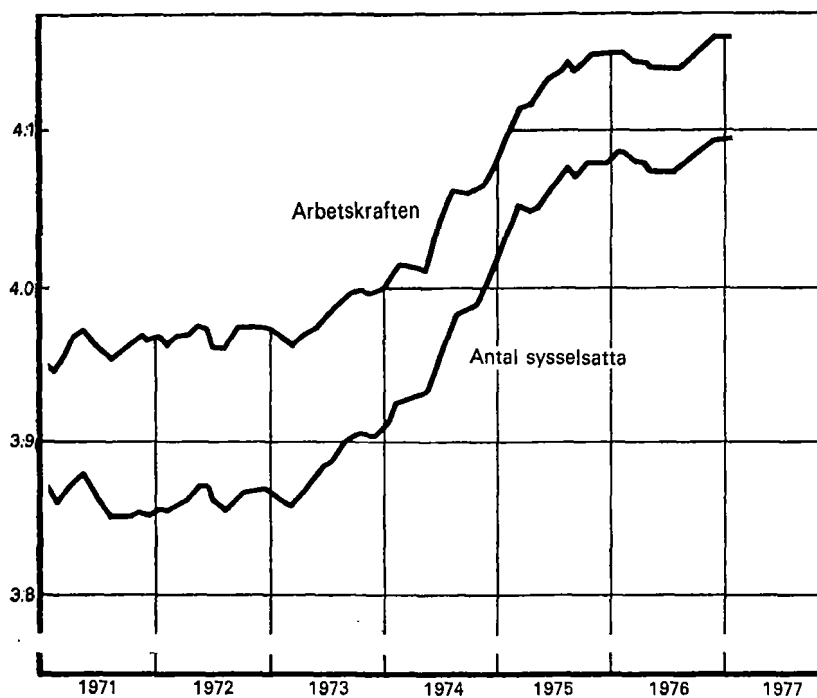
Befolkningsutveckling och arbetskraftsutbud

Folkmängden ökade mellan 1975 och 1976 med endast 0,3 % eller 28 000 personer. Merparten $\frac{2}{3}$ av ökningen berodde på en ökad invandring. Födelseöverskottet var följaktligen mycket lågt och uppgick till endast 8 000 personer. Antalet födda under 1976 uppgick till 98 000. Det motsvarade 11,9 födda per tusen personer av folkmängden, vilket är den lägsta noteringen någonsin i befolkningsstatistikens historia. Antalet invandrare var i likhet med under 1975 mycket stort samtidigt som utvandringen minskade ytterligare. Av nettoinvandringen på 20 000 personer kom närmare hälften från Finland. Den kraftiga invandringen från Danmark som noterades 1975 fortsatte däremot inte, utan för året 1976 registrerades t. o. m. ett utvandringsöverskott till Danmark.

Invandringen har på senare år ändrat karaktär. Numera kommer i allt större omfattning släktingar till redan etablerade invandrare samtidigt som den "humanitära" immigrationen har ökat. Invandringen från Sydamerika uppgick till närmare 2 000 personer 1976. Från Turkiet registrerades officiellt 2 300 invandrare, en tredubbling jämfört med 1975. Även invandringen från t. ex. Libanon ökade kraftigt. På kort sikt har den utomnordiska invandringen ganska liten betydelse för ar-

Diagram 5: 1 Arbetskraft och sysselsättning 1971—1977

Miljoner personer. Säsongrensade månadsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

betskraftstillgångarna eftersom det tar ganska lång tid innan dessa grupper kan assimileras på arbetsmarknaden.

Den mest betydelsefulla faktorn för arbetskraftsutbudets förändringar är förvärvsbenägenheternas utveckling inom olika befolkningsgrupper. Förvärvsfrekvensen anger den andel av befolkningen i en viss åldersgrupp som befinner sig på arbetsmarknaden som sysselsatt eller arbetslös. Utvecklingen av förvärvsfrekvenserna under den senaste femårsperioden framgår av nedanstående tablå.

Relativa arbetskraftstalen 1970—1976

Årsmedeltal (16—74 år)

	1970	1973	1974	1975	1976
Män	80,6	79,5	79,7	80,0	79,5
därav: 16—24 år	67,3	67,9	70,5	72,4	72,9
25—54 år	95,1	94,3	94,5	95,2	95,7
55—74 år	62,8	58,3	56,6	55,4	52,8
Kvinnor	52,8	55,2	57,1	59,2	60,0
därav: 16—24 år	58,9	60,1	63,5	66,1	67,7
25—54 år	64,5	68,9	71,3	74,2	75,6
55—74 år	29,0	28,9	28,9	29,7	29,9
Samtliga	66,7	67,3	68,4	69,6	69,8

Som framgår av diagram 5: 1 ökade antalet personer i arbetskraften starkt under 1974 och 1975. Mätt mellan genomsnittslägena 1973 och 1975 var ökningen 3,8 % eller 150 000 personer. Tillväxten i arbetskraften avtog mot slutet av 1975 och under loppet av 1976 var ökningen mycket svag. Mellan 1975 och 1976 stannade uppgången vid 0,4 % (15 000 personer). Ett flertal faktorer förklarade denna utveckling. Sänkningen av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år den 1 juli 1976, medförde att ungefär 20 000 personer, främst män, lämnade arbetskraften. Den relativt svaga arbetskraftsefterfrågan inom flera näringsgrenar har också inverkat på benägenheten hos ungdomar och kvinnor att söka sig ut på arbetsmarknaden. De omfattande åtgärderna inom arbetsmarknadspolitiken som f. n. är i kraft spelar också roll. De som är sysselsatta inom vissa delar av arbetsmarknadsutbildningen räknas nämligen inte till arbetskraften. Personer som är sysselsatta i beredskapsarbete hänförs däremot till arbetskraften.

Arbetskraftsutbudet mätt i timmar ökade mellan 1973 och 1974 och mellan 1974 och 1975 med 1,2 resp. 1,5 %. Mellan 1975 och 1976 minskade däremot timutbudet något. Det förklaras av bl. a. den könsmässiga förskjutning som sker i arbetskraften. Det ökande antalet kvinnor sänker det totala timutbudet, eftersom de genomsnittligt har kortare medelarbetstid än männen. Andra faktorer är effekter av smärre arbetstidsförkortningar, ökad frånvaro m. m.

Av betydelse för arbetskraftsutbudet är också den delpensionsreform som genomfördes i juli i fjol. I januari 1977 fanns drygt 18 000 deltidspensionärer, att jämföras med 3 000 i juli 1976. Ungefär 70 % av deltidspensionärerna är män och de flesta har minskat sin veckoarbetstid med hälften. Delpensionsreformens effekt på det totala utbudet går i två motsatta riktningar. Å ena sidan minskar timutbudet, men å andra sidan kan fler personer nu än tidigare stanna kvar i arbetskraften.

Efterfrågan på arbetskraft

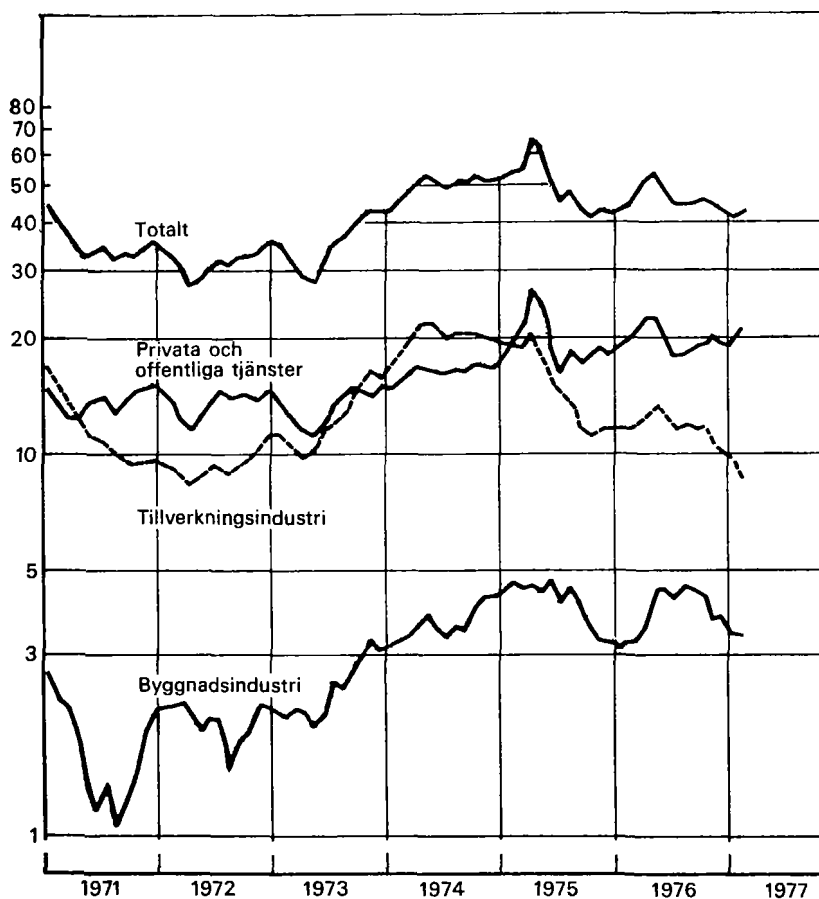
Tillflödet av nyanmällda lediga platser mattades av under 1974 och minskade 1975. Under loppet av 1976 bromsades dock nedgången upp. Totala antalet nyanmällda lediga platser låg (säsongrensat) fjärde kvartalet 1976 på ungefär samma nivå som första kvartalet. De nyanmällda lediga platserna inom industrin uppvisar i stort sett samma mönster. Under hela 1976 och början av 1977 låg de nyanmällda lediga platserna inom industrin på samma låga nivå som under den föregående konjunkturavmattningen 1971—1972.

Utvecklingen av de kvarstående lediga platserna¹ illustreras i diagram

¹ Statistiken över de lediga platserna påverkas av den platsanmälningsplikt som på försök infördes den 1 oktober 1976 i Malmöhus, Blekinge och Kristianstads län. Den nivåhöjning detta inneburit kan uppskattas till drygt ett tusental platser.

Diagram 5: 2 Vid arbetsförmedlingarna kvarstående lediga platser 1971—1977

Tusental. Säsongsrensade månadstal. Log. skala

Anm. Delbranscherna summerar sig inte till totalen då vissa branscher utesluts.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

5: 2. Dessa serier ger en uppfattning om den icke tillgodosedda arbetskraftsefterfrågan. De lediga platserna sjönk under 1975 men har där efter legat kvar på en relativt oförändrad låg nivå. Inom tillverkningsindustrin, och där framför allt inom verkstadsindustrin, mattades antalet kvarstående lediga platser av ytterligare mot slutet av 1976 och början av 1977. Denna utveckling stämmer väl med produktionsutvecklingen och den fortsatta svaga orderingången såväl från hemma- som exportmarknaderna. Efterfrågan på arbetskraft från tjänstesektorerna har varit, och är, fortsatt god. Inom den offentliga sektorn, och där främst inom vårdområdet, ökade arbetskraftsbehovet under 1976. Också inom samfärdsel har efterfrågan på arbetskraft varit högre än under 1975.

Tabell 5: 1 Andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft

Procentuell andel ja-svar, vägt netttotal

	1975				1976				1977
	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	1 kv
<i>Brist på yrkesarbetare</i>									
Totala industrin	51	47	39	30	33	40	42	29	27
Trävaruindustri	30	28	27	27	34	42	48	35	35
Massa-, pappers- och grafisk industri	24	28	24	24	13	28	26	12	16
Järn- och stålverk	89	76	48	29	33	52	54	20	22
Verkstadsindustri	62	56	49	34	38	41	40	32	32
Varvsindustri	94	93	45	49	53	38	67	55	39
<i>Brist på byggnads- och anläggningsarbetare</i>									
Betongarbetare	25	36	41	9	14	30	45	39	33
Träarbetare	60	74	73	38	43	66	80	71	58
Murare	17	28	23	7	7	22	26	26	11

Källa: Konjunkturinstitutet.

Byggnadssektorn har, som framgår av diagrammet, haft en god arbetsmarknad. Expansionen av småhusbyggandet och reparations- och ombyggnadsverksamheten i kombination med den fortsatta avgången från byggarbetarkåren har på många håll snarast orsakat brist på yrkesutbildad arbetskraft.

Stora skillnader föreligger regionalt och mellan olika yrkesområden vad gäller efterfrågeläget. De delar av landet som har en stor tjänstesektor har ett högt antal lediga platser per arbetssökande, medan motsatsen gäller för orter med utpräglad industrisysselsättning.

Efterfrågeläget för olika yrkeskategorier kan också utläsas av antalet företag som uppgivit brist på arbetskraft i konjunkturinstitutets kvartalsvisa barometerundersökningar (se tabell 5: 1). Bristen på yrkesarbetare inom industrin ökade andra och tredje kvartalet 1976 från att ha haft en nedåtgående trend allt sedan halvårsskiftet 1974. Fjärde kvartalet 1976 vände emellertid antalet återigen nedåt.

Sysselsättningen

Den snabba sysselsättningsexpansionen under 1974 och 1975 avtog markant under 1976. Ökningen mellan helåren 1975 och 1976 uppgick till ungefär $\frac{1}{2}$ procentenhet eller 15 000 personer. Ökningen mellan genomsnittslägena 1973 och 1975 var drygt 180 000 personer, varav 120 000 föll på kvinnorna. Mellan 1975 och 1976 ökade kvinnornas sysselsättning med närmare 30 000 medan den, bl. a. som en konsekvens av pensionsålderssänkningen, minskade för männen. Att antalet sysselsatta fortsatte att öka trots den svaga produktionsutvecklingen totalt beror på att framför allt deltidssysselsättningen fortsatt att öka. Antalet hel-

Tabell 5: 2 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1974—1976

	Antal sysselsatta i 1 000-tal	Antal sysselsatta i % av totalen		Procentuell förändring av antalet sysselsatta		Procentuell förändring av antalet arbetade timmar	
	1976	1971	1976	1974— 1975	1975— 1976	1974— 1975	1975— 1976
Jordbruk, fiske	200	6,1	4,9	-2,3	-5,1	-3,3	-4,6
Skogsbruk	60	2,0	1,5	-3,8	-0,5	-7,8	5,7
Gruvor, tillverkningsindustri	1 024	26,3	25,2	0,6	-2,5	-1,5	-2,8
El-, gas-, vattenverk	29	0,7	0,7	0,7	2,1	-0,6	4,1
Byggnadsverksamhet	326	8,8	8,0	-1,7	-0,6	-2,6	-0,4
Privata tjänster ¹	1 334	34,1	32,8	2,1	0,1	0,4	1,0
Staten	294	6,4	7,2	2,9	2,8	2,5	1,8
Kommunerna	800	15,6	19,7	6,0	5,3	5,4	4,8
Summa	4 067	100,0	100,0	1,8	0,3	0,1	0,3
Korrigeringspost				0,7	0,1	0,5	0,2
Totalt ²				2,5	0,4	0,6	0,5

¹ Varuhandel, restaurang- och hotellrörelse, samfärdsel, bank- och försäkringsinstitut, fastighetsförvaltning m. m.

² Den totala sysselsättningsutvecklingen fås från arbetskraftsundersökningarna (AKU) korrigerade för kalendariska effekter m. m. för att överensstämja med nationalräkenskapernas definitioner. På senare år har förelegat en ganska stor diskrepans mellan sysselsättningen summerad över de olika näringsgrenarna och AKU. Denna diskrepans beror på olika statistiska problem.

Källa: Statistiska centralbyrån.

tidssysselsatta minskade sålunda mellan 1975 och 1976. I kombination med minskat övertidsarbete, ökad frånvaro innebar den ökade deltidssysselsättningen att antalet utförda arbetstimmar ökade ganska svagt.

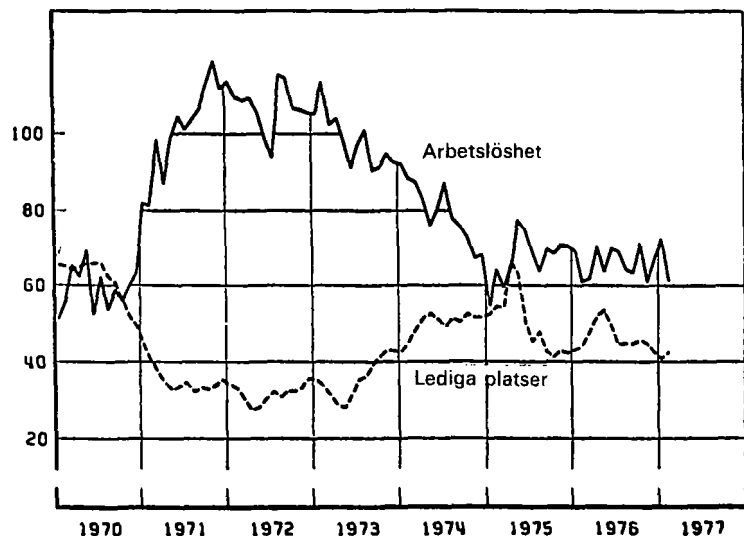
Som framgår av tabell 5: 2 låg sysselsättningsökningarna 1976 på tjänstesektorerna och där främst inom sjuk- och socialvården samt på undervisningsområdet. Mellan helåren 1974 och 1976 har antalet sysselsatta inom den kommunala sektorn ökat med 80 000 personer. Ungefär $\frac{1}{10}$ av ökningen beror på expansionen av beredskapsarbeten inom den kommunala sektorn. Inom jordbruket, fisket och byggnadsverksamheten fortsatte de trendmässiga sysselsättningsminskningarna. Inom industrin ökade antalet sysselsatta mätt mellan genomsnittslägena 1974 och 1975 med drygt 6 000 personer. Under loppet av 1975 sjönk dock industri-sysselsättningen, en utveckling som fortsatte under hela 1976. Mellan 1975 och 1976 minskade antalet anställda i industrin med drygt 25 000 personer.

Arbetslöshet m. m.

Under hela 1976 låg arbetslösheten i genomsnitt på samma låga nivå som 1975. Denna utveckling har också fortsatt in på 1977. I mars i år uppskattades antalet arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) till 65 000 personer, motsvarande 1,6 % av arbetskraften. Den med hänsyn till det svaga konjunkturläget exceptionellt låga öppna

Diagram 5: 3 Arbetslöshet och kvarstående lediga platser 1970—1977

Tusental. Säsongrensade månadsdata

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

arbetslösheten förklaras av ett flertal faktorer. Den arbetsmarknadspolitiska beredskapen är högre och omfattningen av de insatta åtgärderna väsentligt större än vid tidigare avmattningsperioder. Ett batteri av sysselsättningsstödjande åtgärder har satts in. Bland dessa kan nämnas stöd för lagerproduktion, nya och förstärkta utbildningsbidrag, investeringsfondsfrisläpp. I början av 1976 var det också en rätt allmänt spridd uppfattning att den internationella konjunkturutvecklingen skulle fortgå uppåt i snabb takt och därmed medföra en snabb ökning av den svenska exporten under 1976. Företagen höll därför delvis kvar arbetsstyrkan för att snabbt kunna möta en ökande ordergång.

Arbetslösheten bland ungdomar (16—25 år) låg också under 1976 på samma nivå som 1975. Deras andel av de arbetslösa är dock fortfarande oproportionellt hög i förhållande till deras andel av arbetskraften (tabell 5: 3). Mot slutet av 1975 igångsattes särskilda åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Dessa åtgärder innefattade bl. a. intensifierade förmedlingsinsatser, statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten, inrättande av praktikplatser vid olika myndigheter och utbildningsbidrag till företag som anställer ungdomar. I januari i år byggdes åtgärderna mot ungdomsarbetslösheten ut ytterligare inom ramen för det allmänna sysselsättningspaket på 1 500 milj. kr. som regeringen lade fram. Bl. a. förlängdes verksamheten med praktikplatser och beredskapsarbeten, antalet platser i arbetsmarknadsutbildningskurserna utökades samtidigt som

Tabell 5: 3 Arbetslösheten 1973—1977

Års- och kvartalsmedeltal, 1 000-tal (16—74 år)

	1973	1974	1975	1976				1977		
				1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	jan.	febr.	mars
Arbetslösa, totalt	98	80	67	76	60	64	66	95	74	65
16—24 år	35	30	26	27	23	27	26	40	27	24
25—54 år	46	35	28	35	25	28	30	44	37	33
55—66 år	16	15	13	14	13	8	10	11	10	8
Storstadslän	30	25	18	22	17	19	18	24	19	15
Skogslän	31	25	22	25	20	19	22	29	28	23
Övriga län	16	30	27	29	23	25	25	42	27	28
Medeltal antal veckor i arbetslöshet	17	16	16	16	17	13	14	15	12	15
<i>Relativa arbetslöshetstal (arbetslösa i procent av arbetskraften)</i>										
Totalt	2,5	2,0	1,6	1,8	1,4	1,5	1,6	2,3	1,8	1,6
16—24 år	5,4	4,4	3,8	4,1	3,3	3,7	3,8	6,0	4,1	3,6
25—54 år	1,8	1,3	1,1	1,3	0,9	1,0	1,1	1,6	1,3	1,2
55—66 år	2,4	2,5	1,9	2,0	1,8	1,2	1,4	1,7	1,5	1,2
Män	2,2	1,7	1,3	1,6	1,2	1,0	1,2	1,8	1,6	1,3
Kvinnor	2,8	2,4	2,0	2,2	1,7	2,2	2,1	3,0	2,1	2,0

Källa: Statistiska centralbyrån.

utbildningsbidragen höjdes. Antalet ungdomar i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning ökade också kraftigt under 1976. I december 1976 var antalet ungdomar i beredskapsarbeten 16 000 mot 5 000 i samma månad året innan.

Antalet hos arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösa i arbetslöshetskassorna låg under 1976, och ligger fortfarande, på en låg nivå. Detta gäller även sedan man tagit hänsyn till pensionsålderssänkningens effekter på kassareglerna. I mars 1977 uppgick kassaarbetslösheten till 9 500 (1,3 %) i industrikassorna, 5 500 (4,3 %) i byggnadskassorna och 4 100 (0,4 %) i tjänstemannakassorna. Totalt låg antalet arbetslösa kassamedlemmar på 33 500, motsvarande 1,2 % av medlemsantalet. Den svaga industrikonjunkturen och de därav kraftigt ökande varslen om driftsinskränkningar har alltså ännu inte slagit ut i öppen arbetslöshet. Detta framgår också av AKU-statistiken. I mars 1977 var det endast 9 000 personer (14 % av de arbetslösa) som slutat arbeta på grund av personal- eller driftsinskränkningar. Denna utveckling beror givetvis på de insatta stödåtgärderna. Utbildningsinsatserna inom företagen för permitteringshotad personal nästan fördubblades till 10 000 personer under loppet av 1976. I februaripaketet 1977 ökades bidraget för internutbildning i företagen från 8 till 25 kr./tim. Det högre bidraget skall till skillnad mot tidigare kunna utgå också för utbildning i medbestämmandefrågor. Lagerstödet som under 1975 och 1976 preliminärt beviljades närmare 1 500 företag (motsvarande en ökad lagerproduktion på 6,6

Tabell 5: 4 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1973—1977

Års- och kvartalsmedeltal, 1 000-tal

	1973	1974	1975	1976				1977		
				1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	jan.	febr.	mars
Arbetsmarknadsutbildning	46	41	36	47	39	31	49	53	60	78
Beredskapsarbeten A	14	7	4	10	15	9	16	12	16	17
S	20	16	13	15	17	10	13	13	14	14
Arkivarbete	12	14	14	15	15	14	15	15	15	15
Skyddat och halvskyddat arbete m. m.	20	24	27	28	29	28	29	27	27	27
Totalt	112	102	94	115	115	92	122	120	132	151

Anm. A: Allmänna beredskapsarbeten.

S: Speciella beredskapsarbeten för svårplacerad arbetskraft såsom äldre, alkoholister, mental- och kriminalvårdspatienter etc.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell 5: 5 Antal personer berörda av varsel om personalinskränkningar (avskedanden och permitteringar) 1972—1977

	1972	1973	1974	1975	1976	1976	1977
						jan—mars	jan—mars
Industri	17 843	10 903	8 037	15 922	23 000	6 731	19 792
därav: verkstadsindustri	6 417	2 706	1 575	3 755	7 708	2 285	11 443
Branscher utanför industrin	5 902	4 199	6 191	7 871	11 023	2 921	3 596
Totalt	23 745	15 102	14 228	23 793	34 023	9 652	23 388

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

miljarder kr.), beräknas ha räddat sysselsättningen för ca 15 000 personer. Stora belopp frisläpptes också ur de olika investeringsfonderna. Från investeringsfonderna för konjunkturutjämning frisläpptes medel under 1975 och 1976 motsvarande investeringskostnader på drygt 7 miljarder kr. Från arbetsmiljö- och de särskilda investeringsfonderna meddelades under samma period beslut om ianspråktagande av medel motsvarande investeringar på 3,3 miljarder kr.

Som framgår av tabell 5: 5 ökade antalet berörda av varsel om personalinskränkningar kraftigt under loppet av 1976 och i början av 1977. I februari 1977 var antalet berörda av varsel rekordhögt, 13 400 personer. Av dem avsåg dock 9 300 permittering under en vecka vid Volvos anläggningar i Göteborg, Olofström och Skövde. Sedan det nya utbildningsbidraget ("25-kronan") införts har drygt trehundra varsel för ca 30 000 personer dragits tillbaka. De relativt långa varseltiderna, speciellt för den äldre arbetskraften och osäkerheten om konjunkturutvecklingen, kan också ha inneburit att många företag för säkerhets skull varslat en del av arbetsstyrkan om permitteringar.

5.2 Arbetsmarknaden under 1977

I detta avsnitt sammanfattas kalkylerna över utbud och efterfrågan på arbetskraft. Utifrån dessa prognoser diskuteras sedan sysselsättningsläget totalt och näringsgrensvis under 1977.

Arbetskraftsutbud

Förändringar i de relativa arbetskraftstalen spelar en avgörande roll för arbetskraftsutbudet. Förvärvsfrekvensernas utveckling påverkas av ett flertal faktorer såsom val mellan studier och arbete, arbetsmarknadsläget etc. Möjligheter till barntillsyn spelar naturligtvis en stor roll för småbarnsföräldrar.

Utvecklingen av förvärvsfrekvenserna under början av 1977 ligger i linje med prognoserna i den preliminära nationalbudgeten 1977, varför prognosen för helåret 1977 nu inte reviderats på några avgörande punkter. Dock väntas nettoinvandringen bli något större 1977 än vad som då antogs. Nettoinvandringen väntas sålunda nu bli ca 15 000 personer mot 10 000 som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten 1977. Nettoinvandringen under januari—mars i år uppgick till 8 400 personer.

Kvinnorna väntas fortsätta att öka sitt deltagande i arbetslivet. De relativa arbetskraftstalen för kvinnor förutses öka i samtliga åldersgrupper upp till 65 år. Mätt mellan årsgenomsnitten 1976 och 1977 förutses en ökning på ca 1 procentenhet från 60 till 60,9 %. I antal personer innebär det ett nytillskott på ungefär 30 000 kvinnor i arbetskraften, vilket skulle innebära en lika stor ökning som 1975—1976 men betydligt lägre än 1974—1975 då ökningen uppgick till 70 000 personer. För männens del förutses en fortsatt trendmässig minskning av det relativa arbetskraftstalet med ca 0,5 procentenheter mellan 1976 och 1977. Minskningen väntas, bl. a. som en följd av förtidspensionering, falla på de äldsta åldersgrupperna. Sammantaget väntas en ökning på ca 15 000 personer i arbetskraften mellan helåren 1976 och 1977. Arbetskraftsutbudet mätt i timmar förutses däremot minska, med ett par tiondels procent, mellan 1976 och 1977. Det beror bl. a. på den fortsatt ökande andelen kvinnor i arbetskraften som sänker det totala timutbudet eftersom de har kortare medelarbetstid än männen. En viktig faktor för timutbudet är förändringar av veckoarbetstiden. Några arbetstidsförkortningar är dock inte förutsedda för 1977. Andra faktorer som påverkar timutbudet är övertidsuttag och korttidsfrånvaro. De möjligheter till delpensionering som finns redan från den 1 juli 1976 väntas också, om än marginellt, sänka timutbudet något.

Produktion, produktivitet och sysselsättning 1977

Efterfrågan på arbetskraft bestäms av produktions- och produktivitets-

Tabell 5:6 Produktiviteten inom olika näringsgrenar 1970—1976
Procentuell förändring från föregående år

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Jordbruk, fiske	4,9	16,1	7,4	-3,5	20,0	0,3	5,5
Skogsbruk	5,9	13,6	14,3	14,1	-1,8	-1,4	-5,0
Gruvor- och tillverknings- industri	5,1	4,2	6,9	7,2	3,3	0,1	2,1
El-, gas- och vattenverk	3,6	6,6	13,0	10,4	-2,0	8,6	-0,8
Byggnadsindustri	1,7	5,6	6,0	5,0	2,4	2,8	-1,2
Privata tjänster	0,4	2,1	6,4	4,1	6,5	3,3	3,0
Offentliga tjänster	0	0	0,9	1,0	-0,4	0,4	0,2
Totalt	1,6	3,6	5,8	4,7	3,7	0,0	0,8

Källa: Statistiska centralbyrån.

utvecklingen. Bedömningen av arbetskraftens produktivitet, här definierad som förädlingsvärde (produktion) per arbetad timme, spelar givetvis en central roll. Samtidigt är det den mest svårbedömbara faktorn. Tidigare mönster med trendmässigt snabba produktivitetsökningar synes ha brutits under 1970-talet. Betydelsen för produktivitetens utvecklingen framöver av de institutionella förändringarna på arbetsmarknaden som skett är det också svårt att ha någon mer precis uppfattning om. Produktivitetens utvecklingen inom olika näringsgrenar 1970—1976 återges i tabell 5: 6.

Under 1960-talet noterades, bl. a. som en följd av en snabb strukturomvandling, kraftiga produktivitetsökningar. För gruvor- och tillverkningsindustri låg ökningen på ca 7 % per år. Den lägre produktivitetstillväxten totalt i samhällsekonomin förklaras av efterfrågan i efterfrågestrukturen. En större del av efterfrågan riktar sig nu mot de tjänsteproducerande näringarna som har en lägre produktivitetsstegringstakt än de varuproducerande sektorerna.

Som framgår av tabellen var produktivitetsökningen i industrin mycket svag 1974—1976. Den ekonomiska politiken, inriktad på att upprätthålla sysselsättningen, förklarar denna utveckling.

I tabell 5: 7 redovisas ett siffermässigt sammandrag av produktionskalkylerna för 1977. Produktionsökningen i ekonomin förutses nu bli svagare än vad kalkylerna i den preliminära nationalbudgeten pekade mot. Sålunda väntas nu industrin minska sin produktion för tredje året i rad. Prognoserna i början av 1977 indikerade en produktionsökning med ca 1 % jämfört med 1976. Den svagare produktionsökningen gör det befogat att också revidera ner produktivitetsantagandena, med hänsyn bl. a. till den inriktning arbetsmarknadspolitiken har att så långt som möjligt hålla de anställda kvar i företagen. För industrins del väntas nu produktivitetstillväxten stanna vid 4 % mellan 1976 och 1977. Timkalkylerna i tabell 5: 7 översatta till antalet sysselsatta personer in-

Tabell 5: 7 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1977

Procentuella förändringstal från föregående år avrundade till hela och halva procentenheter

	Produktion	Produktivitet	Sysselsättning (timmar)
Jordbruk, fiske	0	4	-4
Skogsbruk	-5,0	-3	-2
Gruv- och tillverkningsindustri	-0,5	4	-4,5
El-, gas- och vattenverk	5	5	0
Byggnadsverksamhet	1	1,5	-0,5
Privata tjänster ¹	1,5	1,5	0
Offentliga tjänster ²	3,5	0	3,5
Totalt	1	2	-1

¹ Handel, restaurang- och hotellverksamhet, samfärdsel, banker och fastighetsförvaltning m. m.

² Produktiviteten i den offentliga sektorn har kalkylmässigt satts lika med noll.

dikerar en minskning på inemot 50 000 personer inom de varuproducerande näringarna. Av dessa förutses ca 40 000 falla på industrin. Detta skulle innebära en kraftigare avtappning än mellan 1975 och 1976, då antalet sysselsatta i industrin minskade med ungefär 25 000 personer. Denna försämrade sysselsättningssituation i industrin stämmer väl med resultaten från den senaste barometerundersökningen i mars 1977. Företagens förväntningar om sysselsättningsläget för det framförliggande kvartalet och andra halvåret 1977 tyder på att man räknar med sysselsättningsneddragningar inom de flesta branscher. Neddragningen av arbetsstyrkorna kommer troligtvis främst att ske genom s. k. naturlig avgång och nyanställningsstopp. De industri- och sysselsättningspolitiska åtgärder som är i kraft och som byggs ut ytterligare nu under våren gör att omfattande avskedanden och permitteringar antagligen kan undvikas. Skulle mera betydande friställningar ändå bli nödvändiga kan, genom den utbyggda arbetsmarknadspolitikens fler personer beredas utbildning eller beredskapsarbete.

Det åtstramningspaket som regeringen presenterade i början av april väntas inte få några större negativa effekter på sysselsättningen. Mervärdeskattehöjningens efterfrågedämpande effekt kompenseras av växelkursjusteringen som i kombination med den internationella konjunkturuppgången bör medföra ökad export och därmed ökad produktion. Den föreslagna investeringsavgiften på oprioriterade byggnadsprojekt bör heller inte få några negativa effekter eftersom byggarbetsmarknaden f. n. snarast är överhettad på många håll.

Efterfrågan på arbetskraft från tjänstesektorerna väntas fortsätta att öka kraftigt även 1977. Kommuner och landsting förutses öka sin sysselsättning med lika mycket som 1976 eller med ca 40 000 personer. Frågan är om denna ökande efterfrågan kommer att kunna tillgodoses.

Redan i dag råder på många håll en besvärande brist på utbildad personal bl. a. inom vårdsektorn och barnomsorgen.

Sammantaget pekar sålunda sysselsättningskalkylerna på totalnivå mot ett väl hävdad sysselsättningsläge även under 1977. Man kan dock inte utesluta en viss ökning av den öppna arbetslösheten under loppet av 1977. I likhet med mönster från tidigare år torde nytillkommande grupper på arbetsmarknaden såsom ungdomar och kvinnor möta de största problemen.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

6.1 Sammanfattning

Hushållens disponibla inkomster ökade kraftigt 1975—1976, drygt 13 % nominellt sett, vilket är ungefär samma tal som angavs i den preliminära nationalbudgeten (PNB 77). Tillväxten var emellertid lägre än föregående år, främst beroende på långsammare utvecklingstakt för lönesumman (se tabell 6: 1). Prisökningstalet för den totala privata konsumtionen (implicitprisindex) uppgick enligt nationalräkenskapernas helårsberäkning till 10,1 %. Den realt disponibla inkomsten ökade därmed 2,9 % 1976, vilket är betydligt lägre än 1974 och 1975.

Hushållen förefaller nu i viss mån ha anpassat sina konsumtionsutgifter till de senare årens starka inkomstökningar. Till skillnad mot 1973—1975 steg den privata konsumtionen 1976 snabbare än den disponibla inkomsten. I löpande priser beräknas utgifterna ha ökat 14,6 %. Detta innebär en nedjustering av konsumtionsvärdet med ca 200 milj. kr. sedan PNB. Mätt i 1968 års priser har den privata konsumtionen samtidigt reviderats upp närmare 1 miljard kr. Det nämnda prisökningstalet för total privat konsumtion (10,1 %) är efter dessa revideringar närmare en procentenhet lägre än implicitprisindex enligt PNB-beräkningarna.

Sparkvoten minskade med drygt en procentenhet till ca 9 % av den disponibla inkomsten. Hushållens sparande, framtaget som differens mellan disponibel inkomst och konsumtion, beräknas i löpande priser ha uppgått till 16 1/2 miljarder kr. 1976, ungefär samma absoluta belopp som 1977.

Vad gäller inkomstutvecklingen 1977 är det ännu i början av april ovisst hur stora både den avtalsmässiga förtjänstökningen och löneglidningen kan förväntas bli. Med viss anknytning till arbetsmarknadsparternas förhandlingsbud samt med beaktande av de lönehöjningar som tillkommit genom kontrollstationsförhandlingar enligt 1976 års avtal har två alternativ utformats för den totala timkostnadsökningen 1977, 10 resp. 12,5 % (se avsnitt 6.2 Löner). Med hänsyn till de höjningar av arbetsgivaravgifterna som genomfördes den 1 januari 1977 motsvarar dessa båda alternativ förtjänstökningar på 6,8 resp. 9,2 %. Förutsatt något lägre sysselsättningsgrad 1977 än 1976 blir ökningstalet för den utbetalda lönesumman drygt 6 1/2 resp. 9 %; en avsevärt lägre ökningstakt än 1975—1976.

De totala faktorinkomsterna väntas öka obetydligt mer än lönesumman. Med den beslutade sänkningen av skatteskalorna 1977 förutses hushållens inbetalningar av skatter och avgifter stiga i ungefär

Tabell 6: 1 De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1975—1977¹

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år			
	1975	1976	1975	1976	1977 prognos	
					alt. I	alt. II
<i>Löpande priser</i>						
1 Faktorinkomster ²	180 447	204 006	15,8	13,1	7,3	9,3
Egentliga löner ³	152 771	173 743	17,1	13,7	7,1	9,4
därav: kontant utbetald lönesumma	148 074	168 216	16,9	13,6	6,7	9,1
Enskilda företagares inkomster	12 766	14 293	8,0	12,0	4,9	5,0
Övriga faktorinkomster	14 910	15 970	10,5	7,1	12,2	12,3
2 Inkomstöverföringar till hushåll	48 400	58 350	17,5	20,6	18,5	19,0
3 Direkta skatter, avgifter m. m.	65 627	77 644	17,5	18,3	7,6	10,7
därav: prel. A-skatt	56 015	65 550	15,5	17,0	5,0	8,7
4 Nettoinbetalningar till det offentliga (3—2)	17 227	19 294	17,6	12,0	-25,3	-14,4
5 Räntor och utdelningar, netto ⁴	2 575	3 035	17,3	17,9	13,2	13,2
6 Övriga transfereringsin- komster och -utgifter, netto	86	84				
7 Disponibel inkomst	165 881	187 831	15,7	13,2	10,8	11,8
8 Privat konsumtion	149 520	171 362	13,7	14,6	11,9	12,4
9 Sparande (7—8) ⁵	16 361	16 469	37,4	0,7	-0,4	5,9
10 Sparkvot ⁶	9,9	8,8	1,6	-1,1	-0,9	-0,5
<i>1968 års priser</i>						
11 Disponibel inkomst	104 288	107 271	4,9	2,9	0,7	1,5
12 Privat konsumtion	94 003	97 863	3,1	4,1	1,7	2,0

¹ Hushållssektorn inkluderar, förutom hushållen, de s. k. ideella organisationerna som betjänar hushållen och som inte helt eller huvudsakligen finansieras och kontrolleras av offentliga sektorn. Hit räknas fackföreningarna, folkbildningsverksamheten, nykterhetsrörelsen, idrottsorganisationerna, tjänstemannaorganisationerna, Röda korset m. m. samt ej statsbidragsberättigade privata sjukhem, barnhem, barnkolonier, semesterhem. Utöver löntagarhushåll ingår hushåll som äger personliga företag, dvs. som erhåller sin huvudsakliga inkomst från rörelse.

² Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring, tillräknade pensionsavgifter för statliga och kommunala myndigheter, för kommunala affärsverk samt för icke-finansiella företag är ej medtagna som löneförmåner i denna post.

³ Egentliga löner motsvarar kontant utbetald lönesumma, direkt utbetalda pensioner från industri, handel och statliga affärsverk samt arbetsgivaravgifter till privat försäkring utom trygghetsförsäkring vid yrkesskada.

⁴ Inkl. räntor på privata försäkringsfonder (exkl. skadeförsäkring).

⁵ Inkl. privat försäkringssparande. Detta uppgick 1975 till 5 571 och 1976 till 6 392 milj. kr. Det beräknas 1977 uppgå till 7 757 milj. kr.

⁶ Förändring mätt i procentenheter.

Anm. Alt. I och alt. II motsvarar det lägre resp. det högre alternativet för avtalsutfallet. Se löneavsnitt kap. 6.2.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

samma takt som faktorinkomsterna. Inom socialförsäkringen höjs pensionsbeloppen till följd av indexregleringen av pensionerna och det ökande antalet ATP-pensionärer. Trots att en dämpning i ökningstakten för sjukkasseutbetalningar beräknas komma till stånd, förväntas socialförsäkringsutfallet fortfarande öka relativt kraftigt. Höjda barnbidrag och bostadstillägg bidrar till att övriga inkomstöverföringar ökar mer än 1975—1976 (se tabell 6: 2). Utgiftsnettot av hushållens inbetalningar till det offentliga och erhållna transfereringar skulle därmed minska.

Disponibelinkomsterna skulle sålunda 1977 öka med $10\frac{3}{4}\%$ resp. $11\frac{3}{4}\%$ i de två kostnadsalternativen. Bägge alternativen innebär att tillväxten i inkomsterna dämpas i nominella termer jämfört med 1976. Som framgår av prisavsnittet (6.4) har prisnivåns uppgång med beaktande av de ekonomisk-politiska åtgärder som presenterades av regeringen den 4 april 1977 beräknats till 10,0 resp. 10,2 %, vilket gör att inkomstökningarna realt skulle uppgå till 0,7 alternativt 1,5 %. Med en fortsatt minskning i sparkvoten kan konsumtionsutfallet 1977 uppskattas till drygt $1\frac{1}{2}\%$ resp. 2 % volymtillväxt i de två inkomstalternativen.

6.2 Löner

Från 1975 till 1976 beräknas lönesumman för samtliga anställda ha ökat med 13,6 %. Härav svarade den avtalsmässiga löneökningen för 10,4 procentenheter medan löneglidningen beräknas ha bidragit med 2,7. Sysselsättningskomponenten gav ett positivt bidrag till lönesummeutvecklingen på 0,5 procentenheter.

För industriarbetarnas del visar statistiska centralbyråns förtjänststatistik, korrigerad för retroaktiva löneutbetalningar, en timlöneökning från 1975 till 1976 på ca 13,5 %. Därav beräknas avtalen ha svarat för knappt 8 procentenheter och löneglidningen för ca 5,5. Som en följd av ökade sociala avgifter steg timkostnaderna med 3,5 procentenheter utöver timlönehöjningen.

För 1977 är det ännu i början av april ovisst hur stor den avtalsmässiga förtjänstökningen kan förväntas bli. De bud som getts av löntagarnas och arbetsgivarnas förhandlare har bedömts motsvara en total timkostnadsökning 1977 om ca 14 % resp. över 9 %. Härvid har inräknats de lönehöjningar motsvarande ca 2 procentenheter på totala lönesumman vilka numera, främst på tjänstemannasidan, tillkommit genom kontrollstationsförhandlingar enligt 1976 års avtal. Med dessa förutsättningar har två alternativ utformats för den *totala timkostnadsökningen 1977*, nämligen 10 resp. 12,5 %. Det högre av dessa alternativ innebär därvid inte något försök att ange en övre gräns för det utfall som förhandlingsläget kan komma att leda till. Då de höjningar av de sociala avgifterna som genomfördes vid ingången av 1977 innebar en kostnadshöjning med ca $3\frac{1}{4}$ procentenheter (siffran varierar något

med storleken på löneökningen) bör förtjänstökningen i de båda alternativen anges till 6,8 resp. 9,2 %. Någon fördelning på avtalsmässig löneökning och löneglidning har ej gjorts av förtjänstökningen. Vid en svagt negativ sysselsättningskomponent blir ökningstalen för den totala lönesumman i de båda alternativen drygt 6 1/2 resp. ca 9 %.

Från 1976 till 1977 stiger, som ovan angetts, timkostnaderna med 3 1/4 procentenheter utöver timlöneökningen. Här ligger ökade kostnader för folkpensioneringen, ATP, delpensionsförsäkringen och lönegarantin samt införandet av den nya socialavgiften till barnomsorgen. Vidare beräknas för grupperna inom LO-området ytterligare ökade timkostnader på grund av avgiftshöjningar för den särskilda tilläggs-pensionen (STP) och avtalsgruppsjukförsäkringen (AGS) för arbetare.

6.3 Inkomster och skatter

Hushållens disponibla inkomster beräknas ha stigit mellan 1975 och 1976 med drygt 13 %, vilket med en prisuppgång på 10,1 % innebär 2,9 % real inkomstökning.

Tillväxten av hushållens *totala faktorinkomster* uppgick till 13 % 1975—1976 (se tabell 6: 1). Den kontant utbetalda lönesumman, som utgör övervägande delen av faktorinkomsterna, ökade som framgått av föregående avsnitt drygt 13 1/2 %. För de enskilda företagarnas inkomster registrerades en uppgång med 12 %, varvid jordbrukarinkomsterna steg kraftigt, närmare 20 %, medan ökningstalet för inkomsterna från skogsbruk stannade vid ett par procent. I olikhet mot 1975 ökade övriga faktorinkomster i lägre takt än rörelseinkomsterna, vilket främst kan återföras till en mindre ökning än 1975 av driftöverskottet för egna hem.

För 1977 har räknats med två inkomstalternativ, baserade på olika utfall av löneförhandlingarna (se avsnitt 6.2). Ökningen i de totala faktorinkomsterna beräknas bli 7,3 resp. 9,3 %. Kalkylen förutsätter oförändrade jordbruksinkomster och ca 7 procents ökning för övriga rörelseinkomster inkl. skogsbruk.

I tabell 6: 2 återfinns en detaljredovisning av *inkomstöverföringarna* från det offentliga till hushållen. Socialförsäkringsutfallet ökade kraftigt 1975—1976, bl. a. på grund av att allt fler av dem som pensioneras hunnit meritera sig för ATP-pensioner av väsentlig storlek. För utbetalningarna från sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring noterades ungefär samma ökningstakt som 1974—1975. Däremot steg ersättningarna från arbetslöshetskassor betydligt mer än föregående år. Ökningstalet för andra inkomstöverföringar än de som utfaller genom socialförsäkrings-systemet var 1976 obetydligt större än 1975. Totalt steg inkomstöverföringarna till hushållen 20,6 % från 1975 till 1976.

En obetydligt långsammare ökningstakt, ca 19 %, förutses för 1977.

Tabell 6: 2 Inkomstöverföringar till hushåll 1975—1977

Milj. kr., löpande priser

	1975	1976	1977 prognos	
			alt. I	alt. II
Egentliga inkomstöverföringar	13 555	15 495	18 320	18 320
därav: barnbidrag	2 832	3 231	3 509	3 509
bostadstillägg, statligt och statskommunalt ¹	1 879	1 697	2 088	2 088
studiebidrag	578	709	780	780
arbetsmarknadsutbildning	438	782	1 225	1 225
pensioner från stat och kommun	2 353	2 435	2 768	2 768
övrigt	5 475	6 641	7 950	7 950
Socialförsäkringsutfall	34 845	42 855	50 832	51 096
därav: folkpensioner ¹	15 917	18 789	22 070	22 175
ATP	4 998	6 913	9 366	9 416
utbetalningar från sjukförsäkringskassor ²	12 773	15 700	17 167	17 276
utbetalningar från arbetslöshetskassor	732	870	1 222	1 222
övrigt	425	583	1 007	1 007
Inkomstöverföringar till hushåll	48 400	58 350	69 152	69 416

¹ Kommunala bostadstillägg till pensionärer redovisas under posten folkpensioner.² Inkl. apotekarrabatter.

Anm. Ang. alt. I och II se tabell 6: 1.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Socialförsäkringsutfallet skiljer sig i de två inkomstalternativen på grund av olika löne- och prisutveckling. Fortsatt kraftig ökningstakt förutses för pensioner och arbetslöshetsersättning och totalt väntas socialförsäkringsutbetalningarna öka 18 1/2—19 %. Ändrade bidragsregler för bostadstillägg och utökad arbetsmarknadsutbildning medför jämte de från 1 juli 1977 höjda barnbidragen, att övriga inkomstöverföringar ökar i ungefär samma takt som socialförsäkringsutfallet.

Hushållens inbetalningar till det offentliga av *skatter, avgifter m. m.* ökade med ca 18 1/2 % 1975—1976. Skattereformen 1976 verkade sänkande på inbetalningarna av preliminär A-skatt, medan höjd kommunal utdebitering och ökning av löner och beskattade förmåner verkade i motsatt riktning. A-skatteinbetalningarna för 1976 blev större än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten. Trots att ovan redovisade inkomstberäkningar för 1976 inneburit en viss uppjustering av inkomstunderlaget för skatteberäkningen, blev den s. k. makromarginalsskattekvoten¹ högre än PNB-kalkylerna förutsatte. — Som framgår av tabell 6: 3 var det ur hushållens synvinkel *negativa nettot mellan fyllnadsskatt samt kvarskatt och överskjutande skatt* avsevärt större 1976 än 1975. Det högre nettot jämte ökning av övriga skatteposter

¹ Dvs. kvoten mellan ökning av total preliminär A-skatt och den totala inkomstökningen i samhället.

Tabell 6: 3 Hushållens direkta skatter och avgifter 1973—1977
Milj. kr., löpande priser

	1973	1974	1975	1976	1977 prognos	
					alt. I	alt. II
1 Prel. A-skatt	42 180	48 485	56 015	65 550	68 852	71 224
2 Prel. B-skatt	3 973	4 349	4 890	5 801	7 029	7 029
3 Fyllnadsskatt	1 369	1 734	2 676	3 787	3 785	3 785
4 Kvarskatt ¹	1 401	1 562	1 786	2 286	2 669	2 669
5 Överskjutande skatt	-4 410	-4 266	-3 964	-4 548	-4 552	-4 552
6 Slutskattereglering (3+4+5)	-1 640	-970	498	1 525	1 902	1 902
7 Övriga skatter och avgifter	3 569	3 976	4 224	4 768	5 783	5 783
8 Summa (1+2+6+7)	48 082	55 840	65 627	77 644	83 566	85 938
därav: socialförsäkringspremier	6 443	4 122	1 552	1 954	2 370	2 370

¹ Influtna delen.

Anm. Kvarskatten avser inkomsten två år tidigare, medan fyllnadsskatten och överskjutande skatten avser inkomsten ett år tidigare. Angående alt. I och II se tabell 6: 1.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

och avgifter samverkade till att hushållens inbetalningar till det offentliga ökade något mer 1976 än 1975.

För 1977 räknas med något lägre makromarginalskattekvot än 1976 för summan av löner och beskattade sociala förmåner, sedan hänsyn tagits till effekterna av årets skattereform. Till följd av högre inkomstunderlag och ökad kommunal utdebitering resulterar beräkningarna emellertid i en ökning av den preliminära A-skatten med 5 resp. 8,7 % beroende på det underliggande lönesummeantagandet. Nettot mellan fyllnadsskatt, kvarskatt och överskjutande skatt väntas fortsätta öka. Hushållens totala inbetalningar av skatter och avgifter beräknas öka betydligt mindre än 1975—1976, nämligen 7,6 resp. 10,7 % i de olika inkomstalternativen.

Sammantaget erhålls för de två inkomstalternativen 1977 *disponibelinkomst*ökningar på 10,8 resp. 11,8 % i löpande priser. Med den beräknade prisstegringen på 10,0 alternativt 10,2 % blir det reala inkomstillskottet 0,7 resp. 1,5 %.

6.4 Konsumentpriserna

Från december 1975 till december 1976 steg konsumentprisnivån 9,4 % enligt långtidsindex (se tabell 6: 4). Detta var mindre än prisuppgången under loppet av 1975 (10,1 %). Till skillnad mot förgående år ökade priserna på tjänster mer än varupriserna. För de privata tjänsterna, exkl. bostadsnyttjandet, genomfördes en ännu större prishöjning

Tabell 6: 4 Konsumentprisindex december 1975—december 1976

	Väg- nings- tal ¹	Pro- centuell föränd- ring dec. 1975— dec. 1976	Inver- kan på total index	Pro- centuell andel av totala ök- ningen
Totalt	1 000,0	9,4	9,4	100,0
Samtliga varor	677,5	8,2	5,5	58,6
Livsmedel	219,0	10,3	2,3	24,0
Alkoholhaltiga drycker och tobak	82,0	4,2	0,3	3,6
Bränsle och drivmedel ²	54,5	6,8	0,4	4,0
Kläder och skor	79,5	6,6	0,5	5,6
Övriga icke varaktiga varor	63,0	12,5	0,8	8,3
Varaktiga varor	179,5	6,9	1,2	13,1
Samtliga tjänster	322,5	12,1	3,9	41,4
Bostad	168,0	13,9	2,3	24,7
Övriga privata tjänster	84,0	16,6	1,4	14,8
Offentliga tjänster	70,5	2,6	0,2	1,9

¹ Förändringar i vägningstalen sedan den preliminära nationalbudgeten beror på att SCB ändrar vägningstalen i långtidsindex.

² Exkl. kokgas och elström, vilka ingår i offentliga tjänster.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

än 1975. Bostadsposten i konsumentprisindex steg vidare avsevärt mer än under 1975. Bidragande till denna kraftiga ökning har varit utvecklingen av egnahemskostnaderna som påverkats av diskontohöjningen i oktober 1976.

Av varugrupperna är det endast "övriga icke varaktiga varor" som stigit mer i pris än under 1975. Beträffande livsmedlen hölls prisutvecklingen tillbaka genom utvidgat prisstopp och ökade subventioner. Alkohol och tobak visade en avsevärt lägre prisstegring än 1975, då prisnivån drogs upp bl. a. genom punktskattehöjningar.

I tabell 6: 5 redovisas indexutvecklingen 1964—1976 liksom prognoserna för 1977 uppdelade på komponenter. Av den totala ökningen i konsumentpriserna på 9,4 % under loppet av perioden december 1975—december 1976 beräknas restfaktorn, som innefattar lönekostnadsstegringarnas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsgrenarna, ha svarat för 3,6 procentenheter. Detta värde på restfaktorn är lägre än 1975 men avsevärt högre än vad som gäller för genomsnittet för den föregående 10-årsperioden. Det förklaras främst av den kraftiga höjningen av lönekostnaderna 1976, men har sannolikt också ett samband med den svaga utvecklingen för denna komponent under 1973 och 1974. I det höga värdet för restfaktorn 1975 och 1976 döljer sig troligen eftersläpande effekter av tidigare års kostnader för löner och import, som inte omedelbart slagit igenom i prisbildningen inom landet.

Tabell 6: 5 Konsumentprisförändringen 1964—1977 uppdelad på komponenter
Långtidsindex dec.—dec.

	1964—1969		1969—1974		1975	1976	1977 prognos	
	To- talt	Per år	To- talt	Per år			alt. I	alt. II
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång, totalt	22,5	4,1	44,5	7,6	10,1	9,4	10,1	10,9
därav hänförs till:								
ändring i indirekta skatter	5,2	1,0	6,4	1,1	0,9	—	2,6	2,6
automatiska effekter av indirekta värdeskatter	1,3	0,2	3,1	0,5	1,0	0,9	0,9	1,0
ändring av internationellt bestämda priser	0,6	0,1	15,2	2,6	1,1	2,4	2,5	2,5
ändring av jordbrukspriser	1,0	0,2	1,6	0,3	0,6	0,4	0,4	0,5
ändring av bostadspris-sättning	3,9	0,7	5,8	1,0	0,9	2,3	1,4	1,4
ändring i diverse taxor	1,5	0,3	1,9	0,3	0,4	0,1	0,3	0,3
trendavvikelse i priserna på färskvaror	0,4	0,1	0,7	0,1	0,1	—0,3	0,1	0,1
restfaktor	8,6	1,5	9,8	1,7	5,1	3,6	1,9	2,5

Anm. Ang. alt. I och alt. II se tabell 6: 1.

Ändringen av de internationellt bestämda priserna beräknas ha bidragit till konsumentprisökningen under loppet av 1976 med 2,4 procentenheter; ett större bidrag än 1975. Orsaken här till är främst prisstegringen på jordbruksprodukter, framför allt kaffe.

Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1975 och 1976 blev ökningen av konsumentprisindex 10,3 %. Vid beräkningen av implicitprisindex för den privata konsumtionen enligt nationalräkenskapernas helårskalkyl framkommer en något svagare genomsnittlig prisökning, 10,1 %. I denna beräkning ingår en relativt kraftig nedrevidering av implicitprisindex för de tre första kvartalen 1976 jämfört med kalkylerna till den preliminära nationalbudgeten.

Prisutsikter för 1977

Från december 1976 till februari 1977 har konsumentprisindex stigit med 2,5 %, varav höjda hyres- och egnahemskostnader svarar för 0,4 procentenheter, höjda priser på bensin och eldningsolja 0,1 och höjda jordbrukspriser 0,3 procentenheter. Den totala indexhöjningen mellan februari 1975 och februari 1976 är — enligt den officiella konsumentprisindexserien — 9,5 %.¹

¹ Enligt ett pressmeddelande utgivet från statistiska centralbyrån har konsumentprisnivån stigit 9,9 % från februari 1976 till februari 1977. Härvid bortses från den inverkan på indextalen som följer av att nya vikter insatts i långtidsindex för december 1976 vad avser en årslänk räknad från föregående december.

Bedömningen av prisutsikterna för 1977 har utgått från tillgängliga prognoser och antaganden angående importpriser och arbetskraftskostnader m. m. samt beslutade resp. föreslagna¹ höjningar av indirekta skatter. Som framgår av avsnitt 6.2 har två alternativ framtagits för den totala timkostnadsökningen, 10 resp. 12,5 %. Lönekostnadernas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade områdena antas få ett normalt värde. Härutöver räknas emellertid liksom för 1975 och 1976 med ytterligare ökning för restfaktorn. Uppjustering för 1977 har gjorts för troliga eftersläpande effekter av tidigare års importpris- och lönekostnadshöjningar. Hänsyn har också tagits till beslutade och aviserade höjningar av vissa taxor, däribland taxor för elström. Inverkan på konsumentprisuppgången av restfaktorn inkl. ändringar i diverse taxor har med de två timkostnadsalternativen som utgångspunkt kalkylerats till 2,2 resp. 2,8 procentenheter.

Den av regeringen föreslagna höjningen från den 1 juni 1977 av mervärdesskatten till 17,1 % av varans pris inkl. skatt beräknas höja konsumentprisindex 1,7 procentenheter. Därtill kommer att den automatiska skatteeffekten från prisökning av momsbelagda varor blir något högre.

Effekterna av den höjda energibeskattningen samt höjd skatt på tobak och alkoholhaltiga drycker har — inkl. den automatiska prisstegrings-effekten till följd av högre momsbelopp — beräknats till ca 1 %.

Vad beträffar de internationellt bestämda priserna har devalveringen i april uppskattats öka konsumentpriserna under loppet av 1977 med ca 1 procentenhet. Frånsett denna valutakursförändring förutses för 1977 något större prisstegring än under 1976 för bränsleprodukter samt en viss prishöjning för råolja under första delen av 1977. Priserna på övriga produkter som beaktas i den internationella pridfaktorn väntas stiga mindre än 1976 bl. a. på grund av att en avsevärt lägre prisökningstakt för kaffe bedömts som trolig. Effekten på konsumentprisindex av en fortsatt uppgång i de internationellt bestämda priserna har med dessa förutsättningar beräknats till 2,5 procentenheter.

Prishöjningarna på jordbruksprodukter begränsades vid ingången av 1977 genom utökad subventionering över statskassan. Bedömningen av utvecklingen under 1977 utgår från att subventioneringen inte ökas ytterligare. Med hänsyn till kostnadsutvecklingen inom jordbruket samt inkomstfölsamheten till löneutvecklingen har inverkan av höjda jordbrukspriser på totala konsumentprisindex satts till 0,4 resp. 0,5 procentenheter i de två kostnadsalternativen.

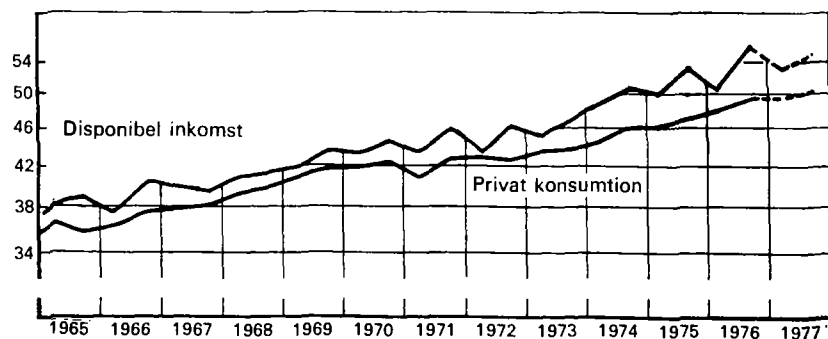
Bostadsprisernas bidrag till uppgången i konsumentprisindex har kalkylerats till 1,4 procentenheter. I beräkningen har förutsatts oförändrat diskonto.

Totalprognosen ger en konsumentprisstegring under loppet av 1977 på

¹ SFS 1976: 297, SFS 1977: 57, SFS 1977: 58, Prop. 1976/77: 108, Regeringskommunikén 4 april 1977.

Diagram 6: 1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1965—1977

Miljarder kr. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Log. skala

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

10,1 alternativt 10,9 %. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1976 och 1977 uppskattas förändringen till 10,2 resp. 10,4 %. Implicitprisindex för total privat konsumtion har i de båda alternativen beräknats öka 10,0 resp. 10,2 %.

6.5 Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen beräknas ha ökat med 14,6 % i värde och 4,1 % i volym från 1975 till 1976 vilket är knappt en procentenhet högre än vad som redovisades i PNB 77. Uppjusteringen är i huvudsak en följd därav att den fastprisberäkning som nu genomförts helårsvis givit ett märkbart lägre utslag för den s. k. implicita prisförändringen än de kvartalsberäkningar som förut varit tillgängliga.

Hushållens disponibla inkomster ökade med ca 13 % i löpande priser 1976 jämfört med 1975. Med en prisökningstakt på drygt 10 % ger detta i reala termer hushållen en inkomstökning på 2,9 %. Den kraftiga uppgången i konsumtionsvolymen motsvarades inte av en lika stor ökning av realinkomsten varför sparkvoten sjönk jämfört med 1975.

Konsumtionsuppgången mellan helåren 1975 och 1976 kan främst hänföras till gruppen varaktiga varor och till turistnettot (se tabell 6: 6). Inköpen av nya bilar steg med 9,5 % — en något dämpad takt jämfört med 1973—1974 och 1974—1975. Säsongrensat steg bilkonsumtionen framför allt första halvåret. Även övriga varaktiga varor uppvisade en stark ökning. Utlandsturismen ökade åter 1976 och uppgången i det s. k. turistnettot blev så mycket som 8 % i fasta priser. Konsumtionen av livsmedel steg i långsammare takt än vad som förutsattes i PNB 77. Övriga icke varaktiga varor ökade starkt eller med 6 % 1976 jämfört med 1975. Detta är det högsta noterade ökningstalet under inneva-

Tabell 6: 6 Hushållens konsumtionsutveckling 1964—1976
1968 års priser

	Milj. kr. 1975	Procentuell förändring			
		1964— 1969 ¹	1969— 1974 ¹	1974— 1975	1975— 1976
1 Varaktiga varor	10 717	4,9	4,1	7,0	9,3
1.1 Bilar	3 549	1,3	2,3	9,6	9,5
1.2 Övriga	7 168	7,1	5,0	5,7	9,3
2 Delvis varaktiga varor	14 192	3,7	2,1	2,3	4,7
3 Icke varaktiga varor	38 008	3,7	1,2	3,0	3,0
3.1 Livsmedel	24 536	2,4	1,1	2,7	1,3
3.2 Övriga	13 472	6,3	1,3	3,4	6,0
4 Tjänster	29 514	2,8	2,2	3,0	3,1
4.1 Bostäder	16 022	3,0	2,3	2,0	1,5
4.2 Övriga	13 492	2,4	2,2	4,2	5,1
5 Summa inhemsk konsumtion	92 431	3,5	2,0	3,3	4,0
6 Turistnetto	1 572	14,2	3,4	-7,4	8,1
7 Hushållens totala konsumtion	94 003	3,6	2,0	3,1	4,1
8 Hushållens disponibla inkomster	104 288	2,6	3,2	4,9	2,9

¹ Per år.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

rande decennium för denna varugrupp. Volymmässigt sjönk den beräknade delposten hyra i flerfamiljshus något mellan helåren 1975 och 1976. För hela posten bostadstjänster stannade härigenom den beräknade volymtillväxten vid 1,5 %, vilket är den lägsta ökningstakten sett över en 10-årsperiod. På grund av svårigheten att beakta inverkan av förändringar i lägenhetsreservens storlek kan beräkningarna innebära en underskattning av bostadskonsumtionens ökning. Övriga tjänster ökade betydligt eller med 5,1 % och härigenom följde summa tjänster en trendmässig utveckling.

För 1976—1977 baseras prognoserna för hushållens disponibla inkomster på två inkomstalternativ vilka ger en ökning av den disponibla inkomsten i reala termer med 0,7 % i det lägre alternativet och 1,5 % i det högre. Med utgångspunkt från dessa beräkningsresultat har två alternativ angetts för konsumtionsvolymen. En ytterligare sänkning av sparkvoten har förutsatts för 1977. För det lägre alternativet har en konsumtionsökning med 1,7 % beräknats, vilket skulle innebära en sänkning av sparkvoten med knappt en procentenhet. I det högre alternativet har förutsatts en real konsumtionsökning med 2 %, vilket motsvarar en reducering av sparkvoten med en halv procentenhet.

7 Investeringarna

7.1 Sammanfattning

Investeringsberäkningarna anger att de totala investeringarna minskade med 1,5 % i volym från 1975 till 1976. Nedgången kan i huvudsak återföras på en betydande minskning av bostadsbyggandet medan de privata och kommunala investeringarna i övrigt var i det närmaste oförändrade. För de statliga investeringarna inkl. de statliga företagen tycks däremot en viss ökning ha ägt rum.

Det minskade bostadsbyggandet var den främsta anledningen till att de totala byggnadsinvesteringarna minskade med 4 %. Utöver nedgången för bostadsbyggandet kan även minskningar noteras för de kommunala och de statliga myndigheternas byggnadsinvesteringar. Däremot tycks byggandet inom handeln ha ökat. För de totala maskininvesteringarna visar beräkningarna en ökning med 2 %, ett omslag i förhållande till den nedgång som inträffade 1975. Exkluderas investeringarna i handelsflottan uppgår ökningen till inte mindre än 8 %. Ökande maskininvesteringar återfinns inom praktiskt taget alla sektorer men är särskilt framträdande i den offentliga sektorn samt för handeln. Det skall därvid påpekas att näringslivets anskaffning av maskiner och inventarier bl. a. stöddes av ett investeringsavdrag — alternativt investeringsbidrag — under hela 1976.

Beräkningarna för 1977 baserar sig i huvudsak på enkätinformation från näringslivet resp. statliga och kommunala myndigheter. Som framgår av kapitel 6 har två beräkningsalternativ framlagts för lönekostnadernas utveckling 1977. Prisutvecklingen för investeringsvaror blir bl. a. beroende av lönekostnadsutvecklingen inom landet. I denna beräkningsomgång har endast lönekostnadsalternativ II fått tjäna som underlag vid bedömningen av prisutvecklingen för investeringsvaror 1977. Detta innebär att ansatsen med ett efter kostnadsutvecklingen varierat utfall av investeringspriser och i viss utsträckning även investeringsvolymen som redovisades i den preliminära nationalbudgeten för 1977 inte har fullföljts. Som där framhölls måste effekterna på den reala investeringsutvecklingen av olika alternativ för investeringsvarupriserna kringgärdas med stor osäkerhet — i synnerhet gäller det investeringsefterfrågan inom näringslivet. För den offentliga sektorn skulle det, i synnerhet om man haft att utgå från vida variationer mellan kostnadsutvecklingen, funnits anledning att anta ett mer direkt inflytande på de volymmässigt realiserade investeringarna eftersom investeringsutrymmet i relativt stor utsträckning är fastlagt av i förväg fastlagda ramar (se även avsnittet om de kommunala investeringarna).

Tabell 7: 1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1972—1976 samt prognos för 1977
1968 års priser

	1976 i milj. kr. löpande priser	Procentuell förändring från föregående år					
		1972	1973	1974	1975	1976	1977
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Permanent bostäder	12 868	3,5	-1,5	-8,5	-4,5	-8,5	-0,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	768	-1,5	-2,0	1,0	13,5	7,0	4,5
Egentlig industri	4 653	-0,5	0,0	23,0	10,0	-2,0	-10,0
Handel m. m. ¹	2 564	16,5	5,0	-12,0	-2,5	8,0	-4,0
Statliga affärsverk exkl. industri	2 555	20,5	10,0	-4,0	17,0	0,0	0,5
Statliga myndigheter inkl. militära ²	2 431	18,5	1,0	-5,5	-3,5	-8,0	2,0
Kommunala investeringar exkl. bostäder och industri	10 278	4,5	-11,0	-7,0	-3,0	-2,0	9,0
Övriga investeringar ³	2 928	-1,5	9,0	13,5	9,5	-3,0	-2,5
Summa	39 045	5,5	-2,5	-4,0	0,0	-4,0	1,0
<i>Maskiner m. m.</i>							
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	2 706	4,5	8,0	14,0	23,0	11,0	-3,0
Egentlig industri	11 148	6,0	13,5	6,5	-2,5	3,0	-5,0
Handel m. m. ¹	2 851	21,0	7,5	7,0	-9,0	16,5	9,5
Statliga affärsverk exkl. industri	2 162	-9,5	5,0	-7,5	-5,5	5,5	0,0
Statliga myndigheter	742	-8,0	9,5	8,0	13,5	9,0	0,0
Kommunala investeringar exkl. industri	1 856	2,5	0,0	-1,0	4,5	9,5	8,5
Övriga investeringar ³	5 759	12,5	10,5	22,5	-15,0	-15,0	14,0
därför: handelsflottan ⁴	337	98,0	16,0	45,0	-54,0	—	—
Summa	27 224	6,5	9,5	9,0	-4,0	2,0	2,0
Summa exkl. handelsflottan	26 887	3,5	9,5	7,0	0,5	8,0	-2,5
<i>Totalt</i>							
Permanent bostäder	12 868	3,5	-1,5	-8,5	-4,5	-8,5	-0,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske ⁴	3 473	8,5	2,5	8,5	21,5	11,0	-1,5
Egentlig industri	15 801	4,0	9,5	11,0	1,0	1,5	-6,5
Handel m. m. ¹	5 415	18,5	6,5	-2,5	-6,0	12,5	3,5
Statliga affärsverk exkl. industri	4 717	3,0	7,0	-5,5	6,0	2,5	0,5
Statliga myndigheter inkl. militära ²	3 173	13,5	2,5	-3,5	-0,5	-4,5	1,5
Kommunala investeringar exkl. bostäder och industri	12 134	4,0	-10,0	-6,5	-2,0	-0,5	9,0
Övriga investeringar ³	8 687	8,5	9,5	20,0	-8,0	-11,0	7,5
Summa ⁴	66 268	6,0	1,5	0,5	-1,5	-1,5	1,5
Summa exkl. handelsflottan ⁴	65 931	5,0	1,0	-0,5	0,5	0,5	-0,5

¹ Här innefattas bl. a. flertalet fristående kontorsbyggnader.

² Inkl. statliga väginvesteringar.

³ Inkl. vissa statliga aktiebolags investeringar.

⁴ Här innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

⁵ Investeringarna i handelsflottan uppgick 1975 och 1976 till 563 resp. -236 milj. kr. i 1968 års priser samt har prognosrats till 452 milj. kr. 1977.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

I kalkylerna för 1977 har effekterna av regeringens förslagna stabiliseringsprogram av den 4 april 1977 i görlig mån beaktats. Beträffande investeringsverksamheten har det gällt att bedöma inverkan av den investeringsavgift om 15 % som föreslås för vissa oprioriterade byggnads-

Tabell 7: 2 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1972—1977 samt prognos för privat, statlig och kommunal sektor

1968 års priser

	1976 i milj. kr. löpande priser	Procentuell förändring från föregående år					
		1972	1973	1974	1975	1976	1977
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
<i>Privata</i>							
inkl. bostäder	19 852	5,5	6,5	1,5	1,0	-4,5	-2,5
exkl. bostäder	9 641	2,0	5,0	5,5	5,0	-1,5	-5,0
<i>Statliga</i>							
inkl. bostäder	6 246	21,0	2,0	1,5	9,5	-0,5	-1,0
exkl. bostäder	6 246	21,0	2,0	1,5	9,5	-0,5	-1,0
<i>Kommunala</i>							
inkl. bostäder	12 947	1,0	-13,0	-12,5	-5,5	-4,5	7,5
exkl. bostäder	10 290	4,5	-11,0	-7,0	-3,0	-2,0	9,5
<i>Summa</i>							
inkl. bostäder	39 045	5,5	-2,5	-4,0	0,0	-4,0	1,0
exkl. bostäder	26 177	6,5	3,5	-1,0	2,5	-1,5	1,5
<i>Maskiner m. m.</i>							
<i>Privata</i>							
	21 136	8,5	12,0	12,0	-4,5	-0,5	2,5
<i>Statliga</i>							
	4 223	-2,0	3,0	-1,5	-2,0	11,5	-4,0
<i>Kommunala</i>							
	1 865	3,0	-0,5	-1,0	4,5	9,5	8,5
<i>Summa</i>							
	27 224	6,5	9,5	9,0	-4,0	2,0	2,0
<i>Totalt</i>							
<i>Privata¹</i>							
inkl. bostäder	40 987	7,5	9,0	6,5	-2,0	-2,5	0,0
exkl. bostäder	30 776	7,0	9,5	10,0	-1,5	-0,5	0,0
<i>Statliga</i>							
inkl. bostäder	10 469	10,5	2,5	0,5	5,0	4,0	-2,5
exkl. bostäder	10 469	10,5	2,5	0,5	5,0	4,0	-2,5
<i>Kommunala</i>							
inkl. bostäder	14 812	1,5	-12,0	-11,5	-4,0	-3,0	7,5
exkl. bostäder	12 155	4,0	-9,5	-6,5	-2,0	-0,5	9,0
<i>Summa¹</i>							
inkl. bostäder	66 268	6,0	1,5	0,5	-1,5	-1,5	1,5
exkl. bostäder	53 400	6,5	2,5	4,0	-0,5	0,5	2,0

¹ Här i innefattas investeringar i avelsdjur. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

Anm. Procenttalen är avrundade till hela resp. halva procent.

Nedan redovisas byggnadsunderhållets procentuella förändring i 1968 års priser.

1970—1971	1971—1972	1972—1973	1973—1974	1974—1975	1975—1976
2,5	1,0	-1,0	4,5	4,0	0,5

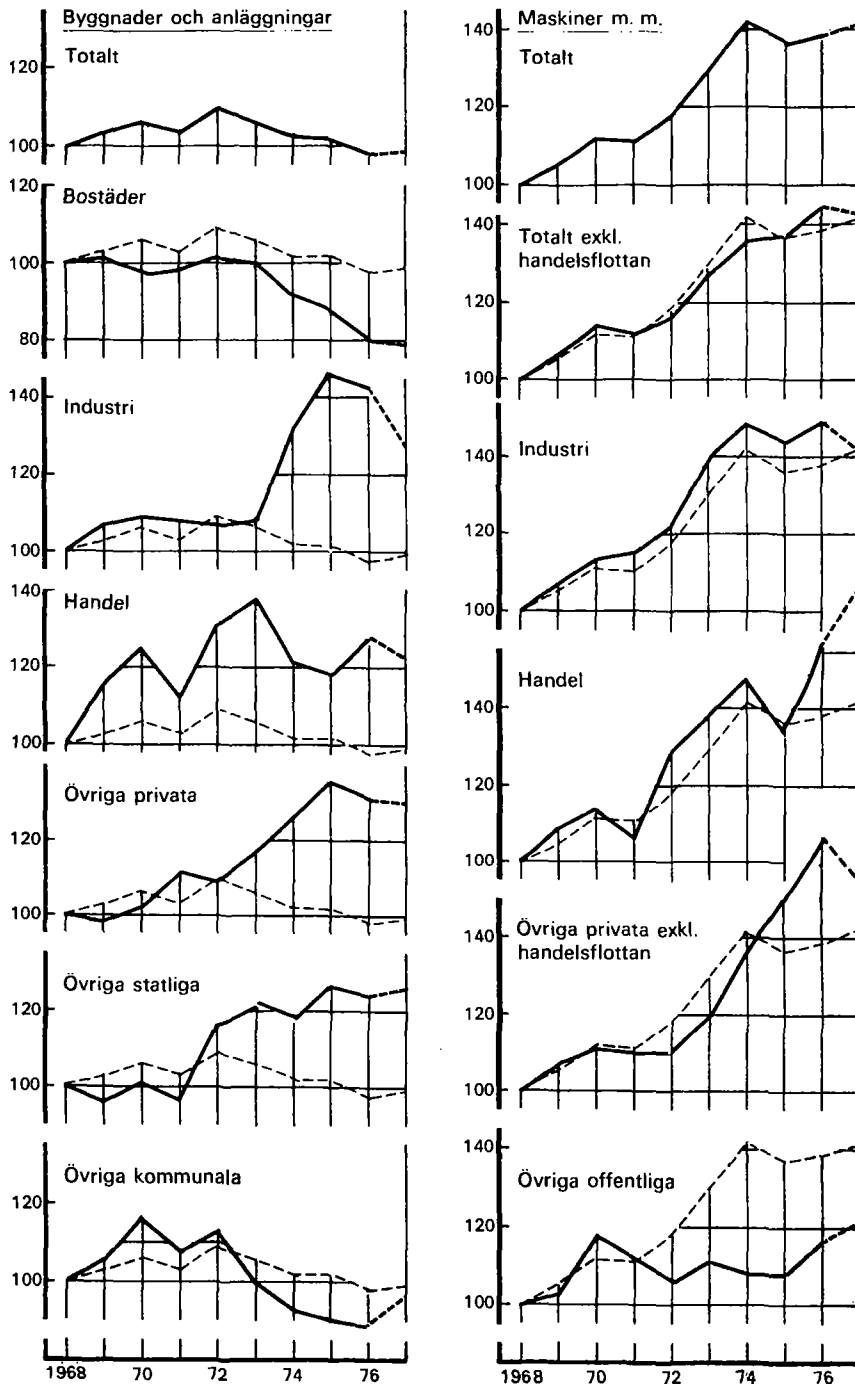
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

arbeten påbörjade under perioden 15 maj 1977—1 juli 1978. Vidare avses vissa statliga byggen komma att senareläggas. Dessa åtgärder syftar sålunda till att begränsa byggandet av bl. a. butiks- och kontorslokaler samt ämbetsbyggnader inom stat och kommun.

Åtgärderna torde få ses mot bakgrunden av det förhållandet att tecken på en överhettning i stigande grad börjat framträda på byggarbetsmarknaden sedan hösten 1976. Detta har bl. a. verkat uppdrivande på kostnadsutvecklingen i byggsektorn. Som ett led i den långsiktiga eko-

Diagram 7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1968—1977

Index: 1968 = 100. 1968 års priser

Anm. I varje deldiagram är respektive total inlagd som en tunt streckad kurva.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

nomiska politiken att frigöra såväl finansiella som reala resurser för den konkurrensutsatta tillverkningsindustrin har det bedömts nödvändigt att tillfälligt begränsa resursanspråken från vissa övriga delar av ekonomin.

De föreslagna åtgärderna har under 1977 huvudsakligen antagits medföra en omfördelning av byggande från i första hand handeln till övriga sektorer. Det är nämligen troligt att den relativt begränsade neddragning av byggandet inom berörda sektorer som bedömts följa under 1977 på införandet av investeringsavgiften endast får mindre effekter på byggandet totalt sett. Då förhållandena i utgångsläget kännetecknades av brist på arbetskraft torde de frigjorda produktionsresurserna relativt omedelbart kunna sättas in i annan byggnadsverksamhet. En lugnare utveckling på byggnadsmarknaden bedöms därför bli det väsentliga resultatet på kort sikt av regeringens åtgärder i dessa avseenden.

Den föreslagna höjningen av mervärdskatten från 15 till 17,1 % från och med den 1 juni 1977 verkar i viss utsträckning även höjande på investeringsvarupriserna — i synnerhet för bostadsproduktionen och den kommunala verksamheten. Där föreligger nämligen inte de möjligheter att lyfta av mervärdskatten som gäller för näringslivet. De höjda investeringsvarupriserna har antagits medföra en viss volymmässig reduktion av anskaffningen av maskiner och apparater för kommuner och stat med hänsyn till de budgetmässiga restriktioner som tidigare omnämnts.

Beräkningsresultaten för 1977 framgår i detalj av tabellerna 7: 1 och 7: 2. Det framgår att de totala investeringarna väntas öka med 1,5 % i volym från 1976. Bortses från investeringarna i handelsflottan förutses emellertid även för 1977 en i stort sett oförändrad nivå totalt sett. De totala investeringarna som visat en stagnerande utveckling under den senaste femårsperioden skulle därmed 1977 endast med ca 1 procentenhet överstiga investeringsnivån 1972.

Den mest påtagliga förändringen av investeringarna under 1977 beräknas ske inom den kommunala sektorn. Efter en successiv minskning av de kommunala investeringarna sedan 1972 — delvis kopplad till det minskande bostadsbyggandet — förutses nu ett betydande omslag i investeringsaktiviteten. Den prognoserade ökningen på 9 % för 1977 kan i mycket hög grad återföras på den kraftiga igångsättningen av dag- och fritidshem. Det kan beräknas att detta byggande svarar för ca 6 procentenheter av den totala ökningen. Denna koncentrerade tillväxt 1977 hänger samman med att igångsättningen av projekt för dessa ändamål steg mycket snabbt under hösten 1976 och fortsatte på en hög nivå även under de två första månaderna 1977 när det förhöjda anordningsbidraget förlängdes t. o. m. utgången av februari 1977.

Beräkningarna av bostadsbyggandet har resulterat i att en viss fortsatt minskning nu förutses för 1977. Nedgången begränsas emellertid

till 0,5 % i volym och ligger därmed klart under de senaste årens. Bostadsbyggandet torde nu ha kommit ned på en sådan nivå att den löpande efterfrågan på nyproducerade lägenheter överstiger färdigställandet. Detta förhållande belyses bl. a. av att antalet outhyrda lägenheter nu tenderar att falla i en allt snabbare takt. Denna utveckling kan på sikt väntas medföra en ökad igångsättning av flerfamiljshus. De stora lokala skillnaderna i omfattningen av bostadsreserven kan emellertid lägga hinder i vägen för en allmän tillväxt av igångsättningen i snabb takt.

För industrins investeringar pekar nu aktuella planer på en svag investeringsvilja under 1977. Företagens planer för 1977 har alltsedan hösten 1976 utvecklats påfallande svagt. De ogynnsamma efterfrågesituationerna i förening med ett försämrat finansiellt läge har dämpat företagens benägenhet att justera upp sina investeringsplaner. Industrins investeringar har med hänsyn till bl. a. detta bedömts utvecklas negativt under 1977. Den förutsedda minskningen har inkl. hantverkets investeringar uppskattats till 6,5 %. Det har därvid förutsatts att industrins upplåning skall kunna ske på sådant sätt att redan upprättade planer skall kunna realiseras utan några påtagliga finansiella störningar. För byggnadsinvesteringarna bedöms nedgången uppgå till 10 % medan den för maskininvesteringarna synes kunna stanna vid 5 %. Det förlängda investeringsavdraget på 25 % torde här medverka till att begränsa minskningen på maskinsidan.

Sedda i ett längre perspektiv bakåt och i en internationell jämförelse har investeringarna i svensk industri hållits uppe på en hög nivå. Den ekonomiska politiken har utformats så att en med hänsyn till långsiktiga mål nödvändig utbyggnad av industrins produktionskapacitet påskyndats. Realkapitalstocken inom den egentliga industrin har enligt statistiska centralbyråns beräkningar stigit med drygt 4,5 % i volym per år under vardera femårsperioden 1965—1970 resp. 1970—1975. Den rad av åtgärder som satts in under framför allt 1970-talets första hälft har sålunda kunnat upprätthålla kapitalstockens tillväxt på en med andra hälften av 1960-talet jämförbar nivå. När dessa båda perioder jämförs kan det dock vara skäl att hålla i minnet den satsning på miljöbefrämjande investeringar som skett under de senaste åren. Vilka konsekvenser för realkapitalets förmåga att bidra till produktionen som denna inriktning av investeringarna medfört kan inte lätt uppskattas men försvårar en jämförelse de båda perioderna emellan.

Industriinvesteringarnas utveckling under 1976 samt prognosen för 1977 innebär att realkapitalet nu kan väntas öka något långsammare. I genomsnitt per år för perioden 1975—1977 kan ökningen beräknas till 3,5 % i volym. Den förutsedda investeringsminskningen på 6,5 % för 1977 påverkar härmed tillväxten av realkapitalet i förhållandevis begränsad utsträckning.

Tabell 7: 3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1971—1977

	Totalt		Därav flerfamiljshus		Därav småhus	
	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga ²	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga ²	Påbörjade ¹	Inflyttningsfärdiga ²
1971	104 600	107 200	68 900	75 250	35 700	31 950
1972	98 600	104 050	55 800	66 900	42 800	37 150
1973	80 150	97 500	36 950	53 750	43 200	43 750
1974	80 950	85 300	27 500	38 750	53 450	46 550
1975	51 300	74 500	15 250	27 450	36 050	47 050
1976	56 600	55 850	14 250	15 700	42 350	40 150
1977	(58 000)	(55 000)	(18 000)	(15 000)	(40 000)	(40 000)
1974: 1	13 650	22 300	4 800	11 400	8 850	10 900
2	18 500	23 900	7 250	10 100	11 250	13 800
3	15 750	16 100	5 050	6 700	10 700	9 400
4	33 050	23 000	10 400	10 550	22 650	12 450
1975: 1	8 550	16 150	3 350	5 800	5 200	10 350
2	11 200	21 550	3 400	6 700	7 800	14 850
3	12 200	14 550	3 150	5 650	9 050	8 900
4	19 350	22 250	5 350	9 300	14 000	12 950
1976: 1	10 700	12 900	2 900	4 450	7 800	8 450
2	15 950	16 650	3 750	4 300	12 200	12 350
3	13 500	10 800	3 700	2 950	9 800	7 850
4	16 450	15 500	3 900	4 000	12 550	11 500

¹ Ett bostadshus anses bli påbörjat den månad då grundbottenbesiktning äger rum och/eller de egentliga byggnadsarbetena påbörjas.

² Då minst tre fjärdedelar av lägenheterna i ett bostadshus befinner sig i ett sådant skick att de kan tas i bruk anses huset vara inflyttningsfärdigt.

Anm. Alla inom parentes angivna uppgifter är prognoserade. Samtliga siffror är avrundade till närmaste hela femtiotal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

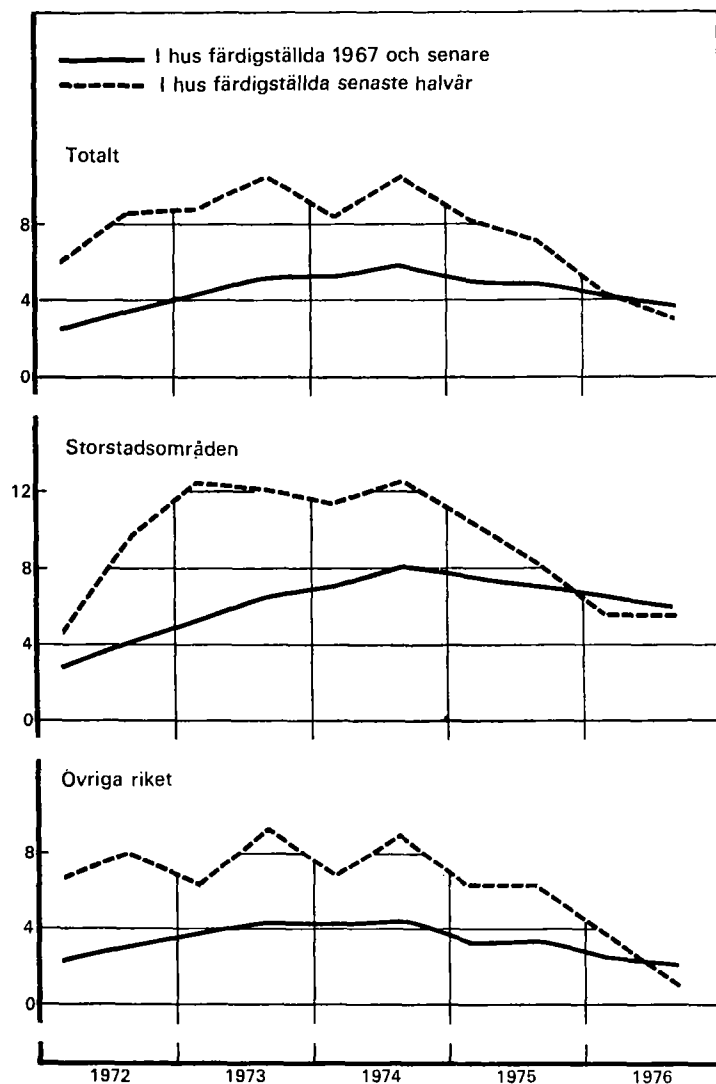
De totala bostadsinvesteringarna beräknas ha minskat med 8,5 % i volym 1975—1976. Investeringarna i flerfamiljshus beräknas därvid ha minskat med 32,5 % i volym medan investeringarna i småhus beräknas ha sjunkit med 4,5 %. Ombyggnadsinvesteringarna beräknas däremot ha ökat med 5,5 % i volym.

Nedgången i de totala bostadsinvesteringarna 1976 förklaras av den låga igångsättningen 1975 och 1976. Investeringsminskningen 1975 var endast hälften så stor som 1976 varvid är att märka att det mera gynnsamma utfallet förstnämnda år främst var en följd av momskompensationens positiva inverkan på igångsättningen fjärde kvartalet 1974. Den totala igångsättningen 1976 blev 56 600 lägenheter varav 42 350 i småhus. Motsvarande siffror för tidigare år framgår av tabell 7: 3.

Antalet färdigställda lägenheter 1976 blev endast 55 850, vilket innebär en minskning med 18 650 sedan 1975. Det sistnämnda året absorber-

Diagram 7: 2 Andel outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus (exkl. specialbostäder) 1972—1976

Procent

Källa: Bostadsstyrelsen.

rades 77 500 lägenheter på bostadsmarknaden, vilket medförde att antalet outhyrda lägenheter reducerades med 3 000 lägenheter. Den årliga bostadsefterfrågan under andra hälften av 1970-talet har av långtidsutredningen beräknats till 70 000 lägenheter. För att en bostadsefterfrågan av denna omfattning skall ha tillgodosetts 1976 krävs att minskningen av antalet outhyrda lägenheter 1976 blivit av klart större omfattning än 1975. En sådan utveckling förefaller sannolik mot bakgrund

av att antalet outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus¹ 1 mars —1 september 1976 minskade med 1 600 lägenheter, medan minskningen under motsvarande tidsperiod 1975 var endast 400 lägenheter. Befolkningens geografiska fördelning torde emellertid ha inneburit att inte hela skillnaden mellan bostadsefterfrågan och antalet nyproducerade lägenheter motsvaras av en lika stor nedgång i antalet outhyrda lägenheter. Ett jämviktsläge på de lokala bostadsmarknaderna skulle förutsätta en befolkningsomflyttning från områden med efterfrågeöverskott till områden med utbudsöverskott på bostäder.

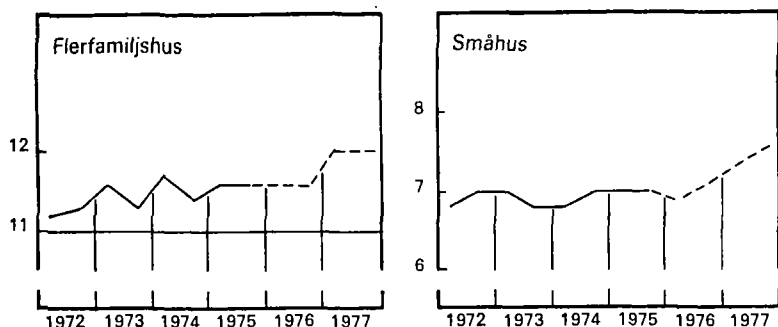
Av diagram 7: 2 framgår andelen outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus som färdigställda dels 1967 och senare och dels senaste halvåret. Andelen outhyrda lägenheter var 1972—1975 betydligt högre i det senast färdigställda än i hela beståndet. Skillnaderna har emellertid blivit allt mindre och i det senaste halvårets färdigställande var andelen t. o. m. lägre än i hela beståndet. Denna utveckling förklaras av dels det minskade totala utbudet av nyproducerade lägenheter och dels att en ökad andel av dessa är belägna utanför storstadsområdena, där andelen outhyrda lägenheter fortfarande är hög. Dessutom tycks de senast byggda flerfamiljshusområdena ha fått en mera attraktiv utformning. Andelen outhyrda lägenheter i hela det bestånd som statistiken omfattar var 1 september 1976 6,1 % i storstadsområdena och 2,1 % i övriga riket.

Situationen utanför storstadsområdena talar för att antalet påbörjade lägenheter blir högre 1977 än 1976. Den låga igångsättningen kring årsskiftet 1976/1977 förklaras främst av den ovanligt snörika vintern i södra och mellersta Sverige. En viss förskjutning av påbörjandet från slutet av 1976 till 1977 kan således ha ägt rum. De rådande kreditrestriktionerna torde emellertid verka återhållande på igångsättningen av småhus, särskilt privatfinansierade småhus. Dessutom höjdes den årliga ramen för igångsättning av privatfinansierade småhus utanför det ordinarie bostadsbyggnadsprogrammet varje år 1971—1973 och blev i genomsnitt dubbelt så hög, eller ca 15 000 lägenheter, som under övriga år den senaste tioårsperioden. Därigenom försvann sannolikt en stor del av det efterfrågeöverskott som tidigare gällt denna bostadskategori. Vissa svårigheter har även observerats när det gäller att placera byggnadskreditiv för de statligt finansierade småhusen i bankerna. Antalet påbörjade lägenheter 1977 har mot den bakgrunden antagits uppgå till 58 000 lägenheter, varav 40 000 i småhus. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter 1977 kan med denna igångsättning uppskattas till 55 000 lägenheter.

För lägenheter påbörjade andra halvåret 1976 och 1977 har de förut-

¹ Uppgifterna om antalet outhyrda lägenheter avser lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus färdigställda fr. o. m. 1967 till för angivet mättillfälle närmast föregående halvårsskifte.

Diagram 7: 3 Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1972—1977

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

satta byggnadstiderna successivt förlängts med hänsyn till att bristen på byggnadsarbetare kan få en viss inverkan också på bostadsbyggandet under tidsperioden. Byggnadstidernas längd framgår av diagram 7: 3.

Den föreslagna höjningen av mervärdeskatten som avses gälla fr. o. m. 1 juni 1977, beräknas innebära en ökning av byggnadskostnadsnivån för bostäder med ungefär 1,5 %. I samma riktning verkar de skärpta bestämmelser angående energihushållningen som träder i kraft den 1 juli 1977, vilka beräknas medföra en ökning av byggnadskostnadsnivån med 5 %. Dessa kostnadsökningar har beaktats i investeringsberäkningarna.

Antalet lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad samt förbättringslån meddelats minskade 1976 med 2 300 lägenheter till 22 500 lägenheter, vilket framgår av tabell 7: 4. Den genomsnittliga ombyggnadskostnaden ökade emellertid starkt, speciellt

Tabell 7: 4 Antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad samt förbättringslån meddelats 1971—1976

	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Ombyggnad	3 500	3 200	5 650	15 750	18 500	16 800
därav: flerfamiljshus	1 550	1 150	3 150	12 250	12 800	8 450
småhus	1 950	2 050	2 500	3 500	5 700	8 350
Förbättring	10 500	8 400	9 300	6 650	6 300	5 700
Totalt	14 000	11 600	14 950	22 400	24 800	22 500

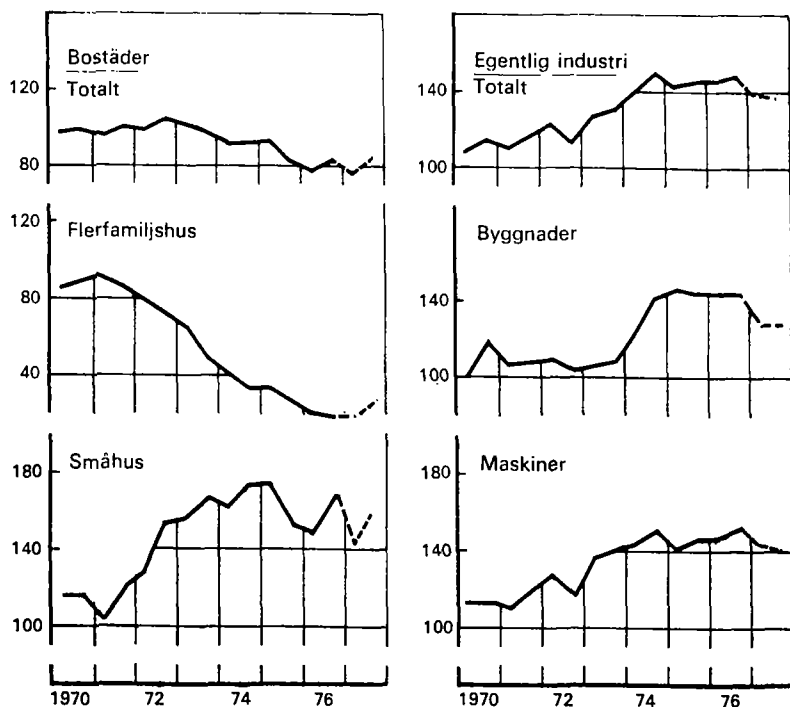
Anm. Alla siffror är avrundade till närmast hela femtiotal.

Källa: Bostadsstyrelsen.

för småhus som också visade en klar tillväxt vad avser antalet beviljade ombyggnads- och förbättringslån. En viss fortsatt volymmässig ökning av ombyggnadsinvesteringarna 1976—1977 har därför bedömts som sannolik. Till detta bidrar det utökade statliga energisparstödet, som gäller fr. o. m. 1 juli 1977.

Diagram 7: 4 Investeringar i bostäder och egentlig industri 1970—1977

Index: 1968 = 100. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Med ovan angivna förutsättningar angående igångsättning, byggnadstider etc. beräknas de totala bostadsinvesteringarna minska med 0,5 % i volym 1976—1977. Investeringarna i flerfamiljshus beräknas därvid öka med 4,5 %, medan småhusinvesteringarna beräknas minska med 2,5 %. Ombyggnadsinvesteringarna uppskattas däremot öka med 4,0 % i volym 1976—1977.

Egentlig industri

Den senaste enkätundersökningen angående industrins fasta investeringar, som genomfördes av statistiska centralbyrån kring månadskiftet februari/mars 1977, bekräftar i huvudsak de utvecklingstendenser för 1976 och 1977 som redovisas i den preliminära nationalbudgeten för 1977. För den egentliga industrins totala investeringar tyder de ännu ej helt definitiva enkätuppgifterna på en ökning med 1,5 % i volym från 1975 till 1976. Byggnadsinvesteringarna beräknas ha minskat med 2 % medan maskininvesteringarna däremot beräknas ha ökat med 3 %.

Planerna för 1977, som redovisas i tabell 7: 5 omräknade till procentuella förändringstal i fasta priser, ger intryck av en mycket svag in-

Tabell 7: 5 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins totala investeringar 1967—1977
Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Planerat i februari samma år ¹	-15	-14	7	8	3	-4	0	2	2	-5	-15
Faktiskt inträffad förändring	2	-4	8	4	1	4	10	11	1	1	(-7)
Differens	17	10	1	-4	-2	8	10	9	-1	6	(8)

¹ Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och föregående års utfall. För planförändringen 1976—1977 har använts det preliminära utfallet för 1976.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

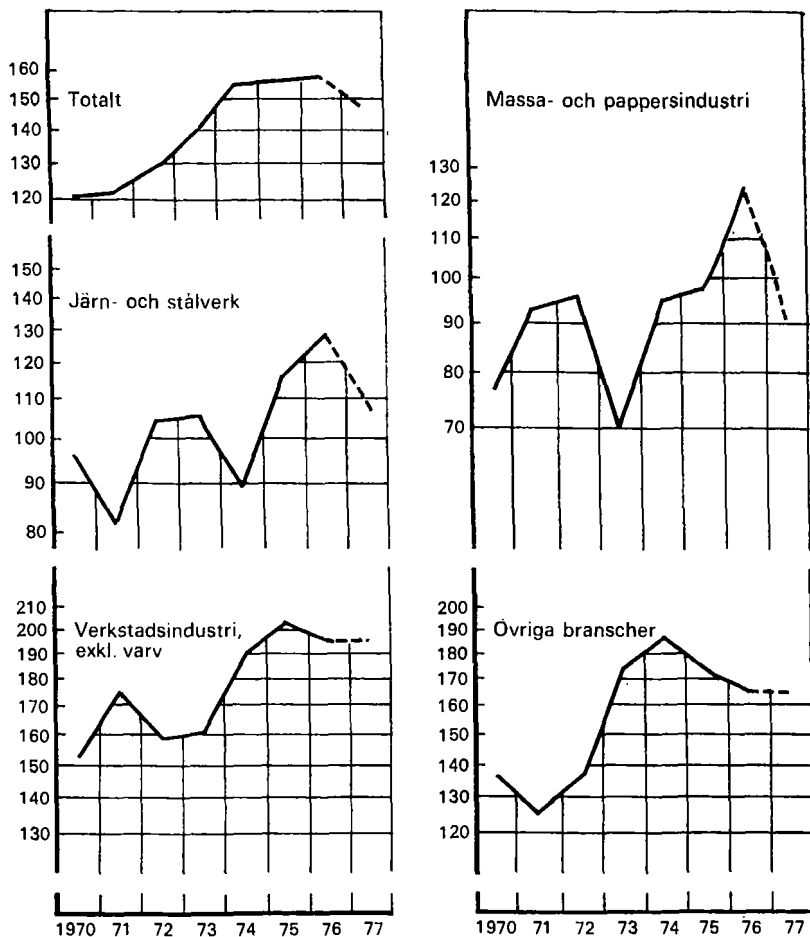
vesteringsvilja. Från enkätundersökningen i augusti 1976 fram till den nu aktuella i februari 1977 har industrin endast uppjusterat plannivån med ett par procentenheter. Den normala uppjusteringen mellan dessa båda enkätstillfällen ligger avsevärt högre. Icke vid något tidigare tillfälle sedan mitten av 1960-talet, då investeringsenkäten fick sin nuvarande utformning, har företagen givit uttryck för en så försiktig hållning vad gäller utfyllnaden av sina investeringsutgifter. Skälen till detta torde vara flerfaldiga men framför allt bero på successivt nedjusterade förväntningar om efterfrågeutvecklingen. Industrins förmåga att med egna medel finansiera ytterligare investeringsutgifter har sannolikt också minskat betydligt. Detta bestyrks bl. a. av att industrins likviditetssläge snabbt försämrades under andra hälften av 1976 (jfr diagram 9: 5).

Som framgår av tabell 7: 5 förekommer i februarienkäterna såväl under- som överskattningar av det faktiska utfallet av investeringarna samma år. Avvikelserna torde vara betingade såväl av konjunkturmässiga faktorer som av opåräknade ekonomisk-politiska åtgärder. Med de utsikter för industrins efterfrågeutveckling som tecknas i denna rapport förefaller det rimligt att låta uppjusteringen av investeringsplanerna bli något större än den för 1976. Ett mycket lågt kapacitetsutnyttjande samt en försämrad likviditet har emellertid antagits verka dämpande på företagens benägenhet att fylla på sina investeringsplaner utöver den i enkäten redovisade nivån.

I denna bedömning har överslagsmässigt beaktats de effekter på industriinvesteringarna som kan följa av de industripolitiska åtgärder som beslutats av regeringen efter enkätens insamlande. Det gäller bl. a. särskilda stödåtgärder för vissa branscher samt statliga lånegarantier för investeringsprojekt påbörjade före 1 september 1977. Den relativt strama penning- och kreditpolitik som f. n. förs har inte tillmätts någon ytterligare inverkan på uppjusteringen av företagens planer. Det har nämligen förutsatts att politiken härvidlag ges en sådan utformning att

Diagram 7: 5 Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1970—1977

Index: 1962 = 100. 1968 års priser. Log. skala

Anm. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringarna i bilar är inkluderade.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

industrins möjligheter att realisera sina planer inte hämmas.

Med den vidtagna uppkorrigeringen av företagens planer förutses industrins investeringar inkl. hantverkets investeringar minska med 6,5 % i volym 1976—1977. Byggnadsplanerna har tolkats så att en minskning med 10 % är att emotse; maskininvesteringarna synes däremot få en något mindre ogynnsam utveckling med en minskning som inskränker sig till 5 %. Den beslutade förlängningen av investeringsavdraget på 25 % till 31 december 1977 kan antas medverka till att dämpa fallet för maskininvesteringarna.

I diagram 7: 5 redovisas investeringsutvecklingen för de i investe-

ringshänseende tyngst vägande branscherna. Branschuppgifterna för 1976 och 1977 har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som ovan angivits för industrin som helhet. En dylik prognosmetod fångar endast grovt de enskilda branschernas utveckling. Inom järn- och stålindustrin väntas uppgången från 1974 till 1976 vända till en betydande minskning 1977. För verkstadsindustrin pekar planerna för 1977 på en oförändrad nivå efter en viss minskning 1976. Investeringarna inom massa- och pappersindustrin beräknas ha ökat betydligt 1976 och nu aktuella planer för 1977 pekar kraftigt nedåt. För industrin i övrigt synes investeringarna ha minskat 1976 och förutses bli i stort sett oförändrade 1977.

Handel m. m.

De totala investeringarna inom gruppen handel m. m.¹ redovisas nu ha ökat med 12,5 % i volym från 1975 till 1976. Byggnadsinvesteringarna steg med 8 % och maskininvesteringarna med 16,5 %.

Beräkningarna för såväl 1976 som 1977 grundar sig dels på den av statistiska centralbyrån i februari 1977 genomförda enkätundersökningen över faktiska och planerade investeringar inom handels-, bank- och försäkringsföretag, dels på uppgifter om totala kostnader och byggnadstider för påbörjade, pågående och avslutade byggnadsprojekt inom gruppen privat handel.

Företagens planer för den enkättäckta delen av byggnadsinvesteringarna anger ett närmast oförändrat byggande under 1977. Dessa planer anger en högre investeringsnivå jämfört med de beräkningar som kunnat göras på basis av uppgifter om pågående projekt och förväntad igångsättning under 1977. Skillnaden kan i huvudsak återföras på en trolig inverkan av den föreslagna investeringsavgiften (se nedan). Till underlag för dessa beräkningar har även använts arbetsmarknadsstyrelsens statistik över antalet beviljade projekt samt uppgifter om förändringar i projektreservens storlek, uttryckta i summa byggnadskostnader för ineliggande ej avgjorda ärenden inkomna under senaste 12-månadsperioden. Vidare har den av statistiska centralbyrån i november 1976 gjorda byggnadsinventeringen utnyttjats.

Påbörjade byggnadsprojekt exkl. stora projekt ökade volymmässigt kraftigt första halvåret 1976 jämfört med första halvåret 1975, i synnerhet inom varuhandeln. Under andra halvåret 1976 noterades däremot ett något lägre påbörjande än under motsvarande period 1975. Den i april föreslagna investeringsavgiften på 15 % väntas medföra en minskning av igångsättningen av butiks- och kontorslokaler under 1977. Avgiften har föreslagits gälla under perioden 15 maj 1977—1 juli 1978.

¹ Med investeringar inom gruppen handel m. m. avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsföretag, teatrar, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

Med utgångspunkt från tidigare nämnda uppgiftskällor och med hänsyn tagen till den föreslagna investeringsavgiften har den totala igångsättningen (inkl. stora projekt) 1977 bedömts sjunka med 25 % i volym jämfört med 1976. Kalkylerna för hela den privata delen av handeln m. m. anger då en minskning av investeringsvolymen med 4 % 1976—1977. Inkluderas även den statliga delen erhålls också en nedgång av byggnadsinvesteringarna med 4 %.

Enkäten anger en minskning av maskininköpen under 1977. Företagen tenderar emellertid att underskatta utfallet för innevarande år. Tidigare års systematiska avvikelser mellan planer och utfall torde därför motivera en uppkorrigerig av nuvarande planer för 1977. Sålunda har maskininvesteringarna inkl. den statliga delen beräknats öka med mellan 9 och 10 % i volym från 1976 till 1977. Därmed skulle de totala investeringarna inom hela gruppen handel m. m. öka med 3,5 % i volym 1976—1977.

Handelsflottan

De svenska rederiernas investeringsverksamhet var mycket livlig under perioden 1970—1974. Investeringarna i handelsflottan, dvs. inköp av nybyggda fartyg från svenska och utländska varv minus nettoutförseln av begagnade fartyg minskade drastiskt 1975 för att då inte uppgå till mer än hälften av 1974 års investeringar. Under 1976 inträffande rent av en minskning av den svenska handelsflottans fartygsbestånd. Netto kan avgången uppskattas till ca 240 milj. kr. i 1968 års priser. Såväl inköp av svenska som utländska fartyg minskade 1975—1976 samtidigt som nettoutförseln av begagnade fartyg 1976 blev ungefär dubbelt så stor som 1975. Därmed kom nettoutförseln att bli högre än inköpen av nybyggda fartyg.

Beräkningarna över investeringarna i nybyggda fartyg 1977 baseras på två enkäter, en till svenska redare angående deras nyinköp av utländska fartyg och en till de svenska varven. Med ledning av dessa enkäter beräknas investeringarna i handelsflottan uppgå till ca 450 milj. kr. i 1968 års priser eller ca 1,5 miljarder kr. i innevarande års prisnivå. Leveranserna av nybyggda fartyg beräknas då öka kraftigt — framför allt från utlän :a varv. Samtidigt väntas nettoutförseln av begagnade fartyg bli fortsatt hög.

Statliga investeringar

De totala statliga investeringarna ökade enligt ännu preliminära beräkningar med 4 % i volym från 1975 till 1976. Som framgår av tabblån nedan ökade de statliga affärsverken och de statliga företagen¹

¹ De statliga företagens investeringar redovisas i tabell 7: 1 dels under Egentlig industri vad avser statliga industriföretag, dels under Övriga investeringar vad avser övriga statliga företag.

sina investeringar medan en minskning av de statliga myndigheternas investeringar kunde noteras. Byggnadsinvesteringarna sjönk med 0,5 % 1975—1976, medan däremot maskininvesteringarna steg med 11,5 %.

För de statliga affärsverkens totala investeringar noterades en uppgång med 2,5 % i volym 1975—1976. På byggnadssidan minskade vattenfallsverkets investeringar. Denna minskning uppvägdes emellertid bl. a. av luftfartsverkets, statens järnvägars och televerkets ökade byggande, varför affärsverkens byggnadsverksamhet har beräknats ligga kvar på en i volym oförändrad nivå jämfört med 1975. Maskininvesteringarna tillväxte med 5,5 % främst till följd av ökade inköp från vattenfallsverket och statens järnvägar.

De statliga myndigheternas sammantagna investeringar sjönk med 4,5 % i volym 1975—1976. På byggnadssidan fortsatte investeringsminskningen. Den har beräknats till 8 % och härrörde huvudsakligen från en nedgång i det av allmänna fastighetsfonden administrerade byggandet. Maskininköpen ökade däremot med 9 %.

Till underlag för beräkningarna över den statliga investeringsverksamheten 1977 ligger enkäter från affärsverk, myndigheter och statliga företag insamlade av statistiska centralbyrån under februari/mars 1977. Enkätsvaren för andra halvåret 1977 från affärsverken och myndigheterna bygger bl. a. på budgetproposition 1976/77: 100.

Den totala investeringsverksamheten hos de statliga affärsverken väntas öka svagt eller med 0,5 % i volym från 1976 till 1977. Byggnadsinvesteringarna har prognoserats öka med 0,5 % — främst föranlett av en uppgång i televerkets byggande. Vattenfallsverkets egna planer anger

	1975	1976	1977
Statliga affärsverk exkl. industri	6,0	2,5	1,5
Statliga myndigheter inkl. militära	-0,5	-4,5	1,5
Statliga företag	12,5	20,5	-12,0
Statliga investeringar, totalt	5,0	4,0	-2,0

ett i stort oförändrat byggande medan luftfartsverket avser minska sina byggnadsinvesteringar. Vattenfallsverkets byggande har dock nedkorrigerats något med hänsyn till den nedskärning av anslagen som föreslås i kompletteringspropositionen. Affärsverkens maskininvesteringar förutses bli oförändrade. Statens järnvägar och vattenfallsverket planerar en ökning av maskininköpen medan televerket räknar med en minskning.

För de statliga myndigheterna beräknas de totala investeringarna öka med 1,5 % i volym från 1976 till 1977. Den senareläggning av uppförandet av vissa statliga förvaltningsbyggnader som aviserades den 4 april har beräknats leda till att ökningen av de statliga myndigheternas byggande begränsas något redan under 1977. Byggnadsinvesteringarna förväntas stiga med 2 %. Uppgången kan främst återföras på en höjning

av det byggande som administreras av byggnadsstyrelsen. Dessutom planeras en ökning av det byggande som redovisas under försvarets fastighetsfond. Beträffande det statliga vägbyggandet förutses en minskning, främst föranledd av en fortsatt nedgång av det vägbyggande som finansieras med beredskapsmedel. Maskininvesteringarna beräknas förbli oförändrade.

De totala statliga byggnadsinvesteringarna inkl. de statliga företagen förväntas minska med 0,5 % i volym 1977 jämfört med 1976. På maskinsidan förutses däremot en minskning med 4 %. Tillsammans taget skulle då de statliga investeringarna inkl. de statliga företagen minska med 2 % i volym från 1976 till 1977.

Kommunala investeringar

De totala kommunala investeringarna beräknas ha minskat med 0,5 % i volym 1975—1976. Byggnadsinvesteringarna beräknas därvid ha minskat med 2,0 % i volym medan maskininvesteringarna beräknas ha ökat med 9,5 %. För primärkommunerna minskade byggnadsinvesteringarna med 1,0 % och för landstingen med 6,0 %. Maskininvesteringarna ökade för primärkommunerna och landstingen tillsammans med 9,0 % i volym 1975—1976.

Till grund för beräkningarna över investeringsutvecklingen 1976 och 1977 ligger den av statistiska centralbyrån från primärkommunerna och landstingen insamlade enkäten i mars 1976. Den kommunala investeringsaktiviteten 1977 har liksom tidigare volymmässigt antagits bli beroende av bl. a. den kommande prisutvecklingen för investeringsvaror. Eftersom budgetramarna kan tänkas vara tämligen fastlagda budgetårsvis och anges i nominella belopp kan prisutvecklingen nämligen förmodas inverka på den investeringsvolym som kommunerna kan realisera. I tabell 7: 6 redovisas primärkommunernas och landstingens investeringsplaner för 1977 omräknade till procentuella volymförändringar tillsammans med planer och faktiska förändringar för några tidigare år. Detta förfaringssätt — med en mot kostnadsutvecklingens svarande deflatering av planerna — innebär att prisförändringarna i sin helhet antas återverka på den realiserade investeringsvolymen. Övriga korrigeringar av investeringsplanerna med hänsyn till tidigare systematiska över- resp. underskattningar av investeringsvolymen, fysiska restriktioner såsom brist på arbetskraft, förlängda byggnads- och leveranstider etc. samt ekonomisk-politiska åtgärder ligger implicit i den korrigeringsfaktor (-differens) som anges i tabell 7: 6. Detta är en teknik som faller sig naturlig på alla områden där enkäten kommer till användning som prognosinstrument.

Av tabell 7: 6 framgår att kommunernas planer är mycket expansiva, särskilt på byggnadssidan. Dessa planer grundas främst på en ökad igångsättning av antalet dag- och fritidshem mot slutet av 1976 och

Tabell 7: 6 Planerade och faktiska förändringar i de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar 1969—1977

Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
<i>Byggnadsinvesteringar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	8	9	—	4	-8	-6	-1	0	15
Faktiskt inträffad förändring	4	5	-6	0	-10	-9	-3	1	(10)
Differens	-4	-4	—	4	-2	-3	-2	-1	(-5)
<i>Maskininvesteringar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	12	21	—	7	0	18	7	9	19
Faktiskt inträffad förändring	-1	27	-19	0	-10	10	7	9	(11)
Differens	-13	6	—	-7	-10	-8	0	0	(-8)

¹ Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosärets rena enkätvärde och föregående års utfall. För planförändringen 1976—1977 har använts det preliminära utfallet för 1976. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Anm. Uppgifterna avser kommunala myndigheter och affärsverk men ej kommunägda bolag och stiftelser.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

under 1977. Antalet platser i dag- och fritidshem påbörjade 1976 har beräknats till 22 500 platser, vilket är något färre än den målsättning som angivits i överenskommelsen mellan kommunförbundet och statsmakterna. Förlängningen av det höjda anordningsbidraget till dag- och fritidshem till 1 mars 1977 innebär sannolikt att man kommer att uppnå målsättningen för 1977, dvs. 27 000 platser.

Den av regeringen föreslagna investeringsavgiften om 15 % på prioriterade byggnadsarbeten som påbörjas 15 maj 1977—1 juli 1978 påverkar den kommunala investeringsvolymen i neddragande riktning. Till de projekt som berörs av den införda investeringsavgiften räknas förvaltningsbyggnader, idrottsanläggningar, kyrkor m. m. Dessa utgör tillsammans ungefär 10 % av kommunernas totala investeringar.

Som framgår av tabell 7: 6 har kommunerna under ett antal år i februari överskattat sina byggnadsinvesteringar för det innevarande året. Av olika skäl har en viss nedjustering — utöver vad som kan anses motiverat med hänsyn till tidigare års systematiska överskattningar — av de mycket höga planerna bedömts som nödvändig för 1977. Det är tveksamt om den kommunala planeringen till fullo är anpassad till en så kraftig expansion som kommunernas planuppgifter ger uttryck för. Dessutom torde bristen på yrkesutbildade byggnadsarbetare verka dämpande på kommunernas möjligheter att realisera sina planer även om regeringens åtgärder kan tänkas medföra en något lugnare utveckling på byggarbetsmarknaden under andra hälften av 1977. En mindre omfördelning av byggandet från avgiftsbelagd till annan verksamhet bedöms som sannolik — i varje fall mot slutet av 1977.

Primärkommunernas och landstingens planer på byggnadssidan — så-

dana de ter sig efter ovan angivna omräkning med hänsyn till prisutvecklingen — har nedkorrigerats till en prognoserad ökning med 10 % i volym 1976—1977. På maskinsidan har primärkommunernas och landstingens planer nedkorrigerats med 8 procentenheter till en ökning på 11 % i volym 1976—1977. Detta främst till följd av att kommunerna i februari tenderar att överskatta utfallet för det innevarande året. Dessutom beräknas den föreslagna höjningen av mervärdeskatten medföra en viss minskning av den volym maskininvesteringar som kommunerna kan realisera under andra hälften av 1977. Med ovan angivna antaganden om igångsättning samt kostnadsuppgifter hämtade från kommunförbundets bearbetning av socialstyrelsens material angående dag- och fritidshem som beviljats anordningsbidrag, har de totala investeringarna i dag- och fritidshem beräknats öka med 260 % i volym 1976—1977. Av primärkommunernas totala investeringsökning på 11,5 % i volym 1976—1977 svarar dag- och fritidshemmen för 9,5 procentenheter och övriga investeringar för 2,0 procentenheter.

De totala kommunala investeringarna (inkl. kommunala bolag m. m.) beräknas öka med 9,0 % i volym 1976—1977. Byggnadsinvesteringarna beräknas därvid öka med 9,0 % och maskininvesteringarna med 8,5 %.

7.3 Lagerinvesteringarna

Lagerökningen inom samtliga näringsgrenar uppgick 1976 till 3,8 miljarder kr. i 1968 års priser. Under 1975 hade lagren ökat med 4,4 miljarder kr. Därmed kom lagerutvecklingen 1975—1976 att i endast ringa utsträckning verka kontraktiv på den inhemska efterfrågetillväxten. Efterfrågebortfallet från lagercykeln svarade sålunda för ett negativt bidrag till den totala inhemska efterfrågan på knappt $\frac{1}{2}$ procentenhet. Den fortsatt starka lagertillväxten kom i mycket stor utsträckning att ske inom industrin. Även inom handeln och skogsbruket skedde emellertid en påtaglig lagerökning. För handelns del innebar detta ett kraftigt omslag från en minskning 1975 på 300 milj. kr. till en ökning på 500 milj. kr. 1976.

Lagertillväxten inom industrin kulminerade första halvåret 1975. Den dämpning av lagerökningen som successivt kom till stånd andra halvåret 1975 och första halvåret 1976 blev emellertid relativt liten. Därmed skiller sig detta lagerförlopp markant från vad som skedde 1970—1971 då uppbromsningen av lagertillväxten blev snabb efter kulminationen första halvåret 1970. Ser man till förhållandet mellan lagerstocken och produktionsvärdet, dvs. lagerkvoten, kan man konstatera att denna steg 1974—1975 i en takt och till en nivå (trendrensad) som aldrig förr. Lagerstockarna var med andra ord redan vid utgången av 1975 av en exceptionell storlek även om hänsyn tas till produktionsnivån. Detta gäller de tre lagertyperna sammantagna. Beräknas lagerkvoter för de olika

lagertyperna var för sig avslöjar sig förloppet som nära nog "normalt" i fråga om insatsvaror, medan lagerkvoterna för varor i arbete och särskilt färdigvaror stiger mycket kraftigt.

Tabell 7: 7 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1973—1977
Milj. kr., 1968 års priser

	1973	1974	1975	1976	1977 prognos
Industri (inkl. el-, gas-, värme- och vattenverk)	-435	2 102	4 381	2 992	-380
därav: verkstadsindustri exkl. varv	-160	1 275	1 585	1 425	650
Detaljhandel (inkl. bilar)	-2	319	-86	407	150
Partihandel	-35	963	-223	94	150
Jord- och skogsbruk	-100	96	318	283	80
Summa	-572	3 480	4 390	3 776	0

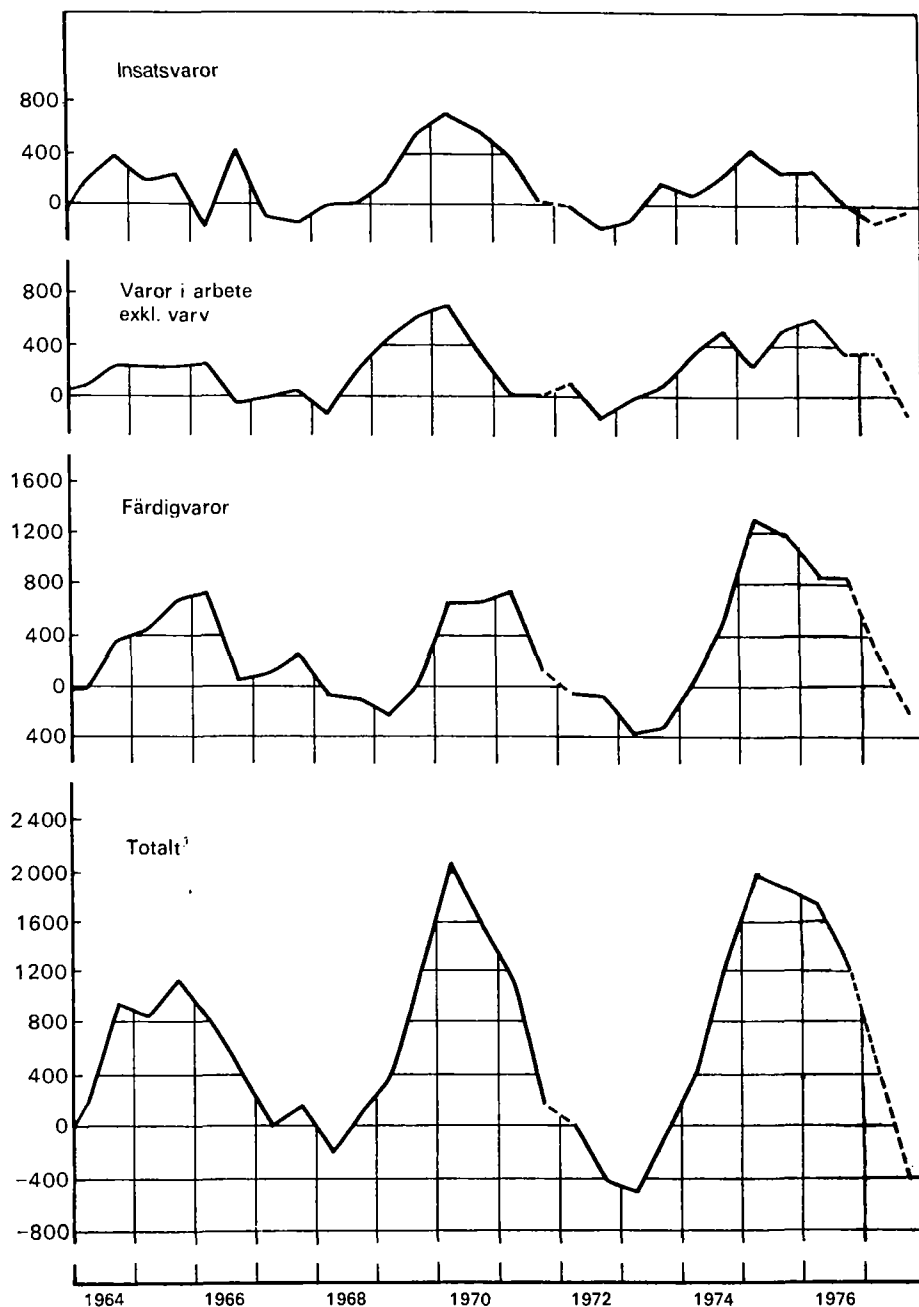
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Den väldiga uppbyggnaden av lagren av färdigvaror och i viss mån varor i arbete 1975 hade primärt sin förklaring i den internationella konjunkturedgången 1974—1975 som kom att bli den djupaste under efterkrigstiden. Fallet i efterfrågan på svensk export blev mycket dramatiskt. Den svenska produktionen anpassades nedåt under loppet av 1975 men produktionsneddragningen var inte tillräcklig för att på ett avgörande sätt bromsa lagertillväxten. En annan betydelsefull faktor är vidare den lagerstödspolitik som fördes i Sverige under denna tid med syftet att överbrygga den internationella konjunkturedgången. Förhoppningen var att exportefterfrågan skulle stiga snabbt under loppet av 1976 och möjliggöra en stark avveckling av lagren.

Den internationella konjunkturuppgången manifesterades i successivt allt flera länder under hösten 1975 och tillväxten fram till sommaren 1976 blev snabb. Den bars framför allt upp av ett kraftigt positivt omslag i lagercykeln. När kraften i lagercykeln ebbede ut avtog uppgången väsentligt andra halvåret 1976. Orderingången till den svenska industrin steg från årsskiftet 1975/1976 framför allt till delar av basindustrierna och medförde för dessa en inte obetydlig uppgång av exporten från bottenivån andra halvåret 1975. Den tungt vägande verkstadsexporten fortsatte dock att minska och det stod så småningom klart att den svenska industrin inte drog full nytta av den internationella konjunkturuppgången — marknadsandelarna sjönk. Lagerstödet utbyggdes i början av 1976 med en ny stödperiod omfattande kalenderåret 1976 för de företag som inte tidigare sökt stöd. I huvudsak avsågs här verkstadsindustrin. Stimulerad av efterfrågetillväxten och med förhoppningar om en fortsatt ökning drogs industriproduktionen upp under våren 1976. Den tidigare nämnda internationella konjunkturförsvagningen satte emellertid under hösten 1976 spår i orderingången till den svenska

Diagram 7: 6 Totala industrins lagervolymförändring 1964—1977¹

Milj. kr. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

¹ Exkl. varvens lagervolymförändringar av varor i arbete.

Anm. Fr. o. m. första kvartalet 1972 redovisas lagerinvesteringarna enligt en ny metod, vilket stör jämförelser med tidigare perioder i obestämd omfattning.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

industrin och exporten föll kraftigt fjärde kvartalet 1976.

Industriproduktionen drogs samtidigt ned men detta kunde ändå inte hindra att lagertillväxten av färdigvaror accelererade under fjärde kvartalet. Som framgår av diagram 7: 6 blev lagerökningen andra halvåret 1976 lika stor som första halvåret vad gäller färdigvaror.

För 1976 kom därmed industrins lagerinvesteringar att uppgå till nära 3 miljarder kr. i 1968 års priser. Tyngdpunkten i lagertillväxten försköts under loppet av året allt mer mot verkstadsindustrin. Där blev lagerinvesteringarna av varor i arbete och färdigvaror större andra halvåret än första medan en inte obetydlig uppbromsning skedde inom basindustrierna. Vad gäller insatsvarulagren totalt blev dessa oförändrade andra halvåret 1976.

För 1977 förutses en markant avmattning av lagertillväxten inom *industrin* under första halvåret, medan en viss lagerminskning förutses ske under andra halvåret. Vad gäller färdigvarulagren väntas inom basindustrierna att en avveckling påbörjas redan första halvåret för att under andra halvåret bli förhållandevis stark. Inom verkstadsindustrin däremot beräknas lagertillväxten fortsätta och först mot slutet av året övergå till en nedtrappning. Färdigvarulagren inom hela industrin beräknas därmed minska med ett hundratal milj. kr. Samma minskning förutses för insatsvarulagren. Lagren av varor i arbete väntas sjunka något starkare som en följd av en inte obetydlig minskning inom varven. *Handelns* lager förutses öka även 1977 men i tämligen blygsam omfattning.

Sammantaget för alla näringsgrenar innebär detta att den totala lagerstocken i ekonomin beräknas förbli oförändrad under 1977.

Omslaget i lagerinvesteringar skulle därmed få en dämpande inverkan på efterfrågan motsvarande hela 2 % av bruttonationalprodukten.

8 Den offentliga verksamheten

8.1 Allmänt

Verksamheten inom den offentliga sektorn diskuteras i detta kapitel med utgångspunkt från inkomst- och utgiftsöversikter för delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn samt för den offentliga sektorn i dess helhet. Statliga affärsverk och aktiebolag, t. ex. SJ och Statsföretag AB, samt kommunala bolag, t. ex. Storstockholms Lokaltrafik AB, räknas inte till den offentliga sektorn så som den definieras i detta sammanhang.

Översikterna över inkomster och utgifter ger en viss, om än partiell, belysning av den offentliga sektorns inverkan på samhällsekonomin. De offentliga utgifter som avser konsumtion och investeringar påverkar direkt den totala efterfrågan i ekonomin. Transfereringar och skatter påverkar inkomsterna för hushåll och företag. Den offentliga sektorns inkomster och utgifter har därför en stor betydelse för efterfrågeutvecklingen också inom den privata delen av ekonomin.

Den offentliga sektorn har också ett inflytande på ekonomin via kreditmarknaden. De samband som här gäller är emellertid svåra att kartlägga och kan inte heller analyseras fristående från förhållandena på kreditmarknaden i stort. Effekterna via kreditmarknaden kommer därför inte att beröras i det följande. Det bör observeras att riksbanken här inte ingår i begreppet offentlig sektor.

Avslutningsvis presenteras i kapitlet vissa beräkningar av finanspolitikens effekter på samhällsekonomin under 1974—1977. Dessa beräkningar är baserade på den modell som presenterades och tillämpades första gången i nationalbudgeten 1974.

8.2 Staten

Den bild över utvecklingen i den statliga sektorn som presenteras i detta avsnitt bygger på redovisade utfallssiffror fram t. o. m. budgetåret 1975/76. För innevarande budgetår grundas bedömningarna i huvudsak på riksrevisionsverkets budgetprognoser. I beräkningarna har hänsyn tagits till tilläggsbudget I, II och III för budgetåret 1976/77 samt till under våren 1977 framlagda särpropositioner som belastar statens utgifter redan innevarande budgetår. För andra halvåret 1977 har utgiftskalkylerna gjorts med utgångspunkt från förslaget till statsbudget avseende budgetåret 1977/78. Vid bedömningen av statens inkomster har riksrevisionsverkets inkomstberäkningar legat till grund.

Den statliga totalbudgetens underskott har ökat från ca 2 % av brutto-

nationalprodukten 1970 till ca 4 % eller närmare 12 miljarder kr. 1975. Totalbudgeten beräknas 1976 ha gett ett underskott på drygt 6 miljarder kr. vilket motsvarar knappt 2 % av bruttonationalprodukten. Minskningen av underskottet är till stor del en följd av ovanligt stora fyllnadsbetalningar av skatt våren 1976.

Underskottet 1977 beräknas öka till 13—15 miljarder kr. eller ca 4 % av bruttonationalprodukten. I den preliminära nationalbudgeten beräknades underskottet för 1977 till 16,5—18 miljarder kr. De väsentligaste orsakerna till att underskottet 1977 nu beräknas bli ca 3 miljarder kr. lägre är för det första att en större andel än tidigare väntat av utgifterna under budgetåret 1976/77 förlades till andra halvåret 1976 i stället för första halvåret 1977. För det andra beräknas nu de direkta skatterna bli större till följd av högre lönesummeantaganden än i den preliminära nationalbudgeten. För det tredje ger det åtstramningspaket som presenterades i början av april ökade statsinkomster av framför allt mervärdesskatt. Dessa tre faktorer motvägs i viss utsträckning av de högre statsutgifter som följer dels av högre lönesumme- och prisantaganden, dels av de åtgärder — bl. a. näringspolitiska — som vidtagits sedan den preliminära nationalbudgeten.

Åtstramningspaketet innehåller åtgärder som i första hand bör komma ifråga för att mot slutet av innevarande år och under 1978 åstadkomma en nödvändig åtstramning av den inhemska efterfrågan. Kronans värde justerades ned med 6 % gentemot D-marken. Mervärdesskatten föreslås bli höjd från den 1 juni 1977 med ca 3 % räknat i procent av varans pris exkl. moms. Pensionärerna får genom indexregleringen av pensionerna en kompensation för momshöjningen och andra prishöjningar. Barnfamiljerna kompenseras genom att den höjning av barnbidraget på 300 kr. per helår fr. o. m. den 1 januari 1978 som förutskickades i årets budgetproposition träder i kraft redan den 1 juli 1977. Allmänt prisstopp införs t. o. m. 31 maj 1977. Vidare berördes i paketet frågor som återhållsamhet med avseende på företagets vinstutdelning, jordbrukets pris- och lönekomensation, reducering av byggnadsverksamheten och prioritering av industriinvesteringarna, neddragning av statliga utgifter och begränsning av den kommunala expansionen.

Det framgår av tabell 8: 1 att utgiftsökningen är ungefär densamma 1977 som 1976. Inkomsterna ökar emellertid mycket långsamt 1977. Det sammanhänger bl. a. med att utbetalningarna av kommunalskattemedlen ökar kraftigt 1977. Kommunalskattemedlen utgör en avdragspost bland de direkta skatteinkomster som redovisas i tabellen. Den stora ökningen av utbetalningarna till kommunerna gör att de direkta skatterna t. o. m. minskar 1977.

Ytterligare en post i tabellen skall kommenteras. Det är transfereringarna till socialförsäkringssektorn som *minskar* med omkring 18 % både 1976 och 1977. Det beror på att socialförsäkringsavgiften till folkpensio-

Tabell 8: 1 Statens inkomster och utgifter 1975—1977

Exkl. statens allfärsverk och aktiebolag

	Milj. kr.				Förändring, %		
	1975	1976	1977		1975— 1976	1976—1977	
			Alt. I	Alt. II		Alt. I	Alt. II
<i>Löpande priser</i>							
1 Inkomster	72 490	89 420	93 910	96 310	23,5	5,0	7,5
1.1 Direkta skatter	28 332	35 560	31 880	34 020	25,5	-10,5	-4,5
1.2 Indirekta skatter	37 525	46 440	53 900	54 160	24,0	16,0	16,5
1.3 Övriga inkomster	6 633	7 420	8 130	8 130	12,0	9,5	9,5
2 Utgifter	79 260	89 970	103 060	103 930	13,5	14,5	15,5
2.1 Transfereringar	54 029	60 760	69 920	70 310	12,5	15,0	15,5
2.1.1 Till hushåll m. m.	7 445	8 720	10 290	10 290	17,0	18,0	18,0
2.1.2 Till socialförsäkrings- sektorn	15 170	12 480	10 180	10 370	-17,5	-18,5	-17,0
2.1.3 Till kommuner	18 327	21 320	26 170	26 260	16,5	22,5	23,0
2.1.4 Till företag inkl. livs- medels- och bostads- subventioner	6 921	11 420	14 870	14 980	65,0	30,0	31,0
2.1.5 Till internationell verksamhet	2 099	2 410	3 020	3 020	15,0	25,5	25,5
2.1.6 Ränteutgifter	4 064	4 410	5 400	5 400	8,5	22,5	22,5
2.2 Konsumtion	23 538	26 610	30 240	30 720	13,0	13,5	15,5
2.3 Realinvesteringar	2 924	3 170	3 470	3 470	8,5	9,5	9,5
2.4 Korrektionspost	-1 231	-570	-570	-570	.	.	.
3 Finansiellt sparande	-6 770	-550	-9 150	-7 620	.	.	.
4 Utlänning och andra finansiella transaktioner	4 789	5 700	5 490	5 490	19,0	-3,5	3,5
5 Totalsaldo	-11 559	-6 250	-14 640	-13 110	.	.	.
<i>1975 års priser</i>							
Konsumtion	23 538	23 660	24 250	24 250	0,5	2,5	2,5
Realinvestering	2 924	2 790	2 830	2 830	-4,5	1,5	1,5

Anm. Skatteinkomsternas periodisering skiljer sig här från periodiseringen i nationalräkenskaperna.

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

neringen i samband med skatteomläggningarna höjdes med 2 procentenheter 1976 och 2,1 procentenheter 1977 till sammanlagt 8,3 %. Därmed ökar den andel av folkpensionerna som finansieras med arbetsgivaravgifter från 32 % 1975 till 67 % 1977. Samtidigt minskar andelen som finansieras genom transfereringar från staten från 59 % till 25 %. Av betydelse i sammanhanget är också att den andel av sjukförsäkringens kostnader som finansieras genom statsbidrag minskade från 25 % 1975 till 15 % 1976.

Den stimulerande verkan som det från 1976 till 1977 ökade statliga budgetunderskottet får på samhällsekonomin motvägs till stor del av den kontraktiva effekt kommunernas ekonomiska utveckling beräknas få. Effekterna har ett samband med varandra och beror på den tidigare nämnda

avräkningen av kommunalskattemedel och utformningen av kompensationen från staten till kommunerna för den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1975.

Den statliga konsumtionen ökade med 0,5 % i volym 1976 och beräknas öka med 2,5 % 1977. Det är en något lägre ökning än den som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Främst är det de statliga inköpen av material m. m. som nu beräknas bli lägre på grund av det nyss nämnda åtstramningspaketet. Antalet sysselsatta ökade 1976 med drygt 10 000 personer eller med knappt 3 %. 1977 väntas ökningen bli ungefär lika stor. De statliga investeringarna — av vilka endast *myndigheternas* investeringar redovisas i tabell 8: 1 — kommenteras närmare i kapitel 7.

8.3 Kommunerna

Sedan den preliminära nationalbudgeten för 1977 presenterades har statistiska centralbyrån genomfört två enkäter till kommunerna. Svaren på dessa enkäter ger underlag för en förnyad bedömning av den kommunala utvecklingen för 1976 och 1977. Den ena enkäten behandlar kommunernas totala inkomster och utgifter. Svarsfrekvensen bland kommunerna är vanligtvis hög. Den senaste enkäten visar dock ett förhållandevis stort bortfall, vilket ger en speciell osäkerhet i materialet. Den andra enkäten omfattar kommunernas finansiella tillgångar och skulder andra halvåret 1976. De i tabell 8: 2 redovisade utfallen för 1975 och 1976 överensstämmer helt med nationalräkenskaperna. Prognosen för 1977 bygger förutom vad gäller kommunalskattemedel och statsbidrag till övervägande del på de av kommunerna lämnade uppgifterna.

Kalkylen över den kommunala sektorns utveckling 1976 är obetydligt annorlunda än vad som presenterades i den preliminära nationalbudgeten för 1977. Kommunernas finansiella sparande enligt nationalräkenskaperna försvagades mellan 1975 och 1976 med ytterligare ca 200 milj. kr till ett underskott på ca 3,1 miljarder kr. Det finansiella sparandet såsom det framkommer enligt den kommunala finansstatistiken visar ett underskott på ca 2,3 miljarder kr. Differensen mellan de två statistikseriernas finansiella sparande är osedvanligt stor även om skillnaderna också tidigare varit betydande. Uppgifterna om det finansiella sparandet bör tolkas med försiktighet och någon entydig slutsats om det faktiska utfallet kan ännu ej dras.

Förutsättningarna för bedömningen av den kommunala ekonomins utveckling 1977 är nu väsentligt annorlunda än de som förelåg vid den preliminära nationalbudgeten för 1977. Sammantaget beräknas resultatet av de s. k. kontrollstationsförhandlingarna, konjunkturinstitutets nya pris- och löneantaganden, höjningen av mervärdskatten fr. o. m. den 1 juni samt nedskrivningen av den svenska kronans värde öka kommunernas konsumtionsutgifter med ytterligare ca 3 miljarder kr. för 1977. I slutet

Tabell 8: 2 Kommunernas inkomster och utgifter 1975—1977

Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

	Milj. kr.				Förändring, %			
	1975	1976	1977		1975— 1976	1976—1977		
			Alt. I	Alt. II		Alt. I	Alt. II	
<i>Löpande priser</i>								
1	Inkomster	65 465	76 240	94 340	94 540	16,5	23,5	24,0
1.1	Skatter	34 442	40 930	52 540	52 540	19,0	28,5	28,5
1.2	Statsbidrag	18 327	21 320	26 170	26 260	16,5	23,0	23,0
1.2.1	Allmänna statsbidrag	3 966	4 360	6 040	6 040	10,0	38,5	38,5
1.2.2	Speciella statsbidrag	14 361	16 960	20 130	20 320	18,0	18,5	19,0
1.3	Övriga inkomster	12 696	13 990	15 630	15 740	10,0	11,5	12,5
2	Utgifter	68 307	79 230	92 980	94 070	16,0	17,5	18,5
2.1	Transfereringar	11 536	12 910	15 180	15 180	12,0	17,5	17,5
2.1.1	Till hushållen	6 110	6 780	8 030	8 030	11,0	18,5	18,5
2.1.2	Till socialförsäkringssektorn	1 356	1 520	1 720	1 720	12,0	13,0	13,0
2.1.3	Till företag	1 005	1 130	1 480	1 480	12,5	30,0	30,0
2.1.4	Ofördelat	3 065	3 490	3 950	3 950	14,0	16,5	16,5
2.2	Konsumtion	47 095	55 640	65 070	66 160	18,0	17,0	19,0
2.3	Realinvesteringar	9 676	10 680	12 730	12 730	10,5	19,0	19,0
3	Saldo (1—2)	−2 842	−2 990	1 360	470	.	.	.
4	Netto av mark- och fastig- hetsköp	27	100	100	100	.	.	.
5	Finansiellt sparande enligt nationalräkenskaperna (3—4)	−2 869	−3 090	1 260	370	.	.	.
6	Finansiellt sparande enligt kreditmarknadsstatistiska uppgifter	−2 735	−2 281	..	..	.	.	.
7	Likviditetsförändring	97	−638	..	..	.	.	.
8	Utlåning	253	415	..	..	.	.	.
9	Upplåning	3 085	2 058	..	..	.	.	.
<i>1975 års priser</i>								
	Konsumtion	47 095	48 990	50 650	50 600	4,0	3,5	3,5
	Realinvestering	9 676	9 620	10 550	10 550	−0,5	9,5	9,5

Anm. Allmänna statsbidrag omfattar skattebortfallsbidrag, skatteutjämningsbidrag, särskilt bidrag till kommunerna samt för 1976 och 1977 ett extra bidrag till kommuner och landstingskommuner med 600 milj. kr. Speciella statsbidrag utgår till bestämda verksamhetsområden.

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

av april 1977 påbörjades överläggningar mellan regeringen och kommun- och landstingsförbunden om utvecklingen av den kommunala ekonomin. Redan i det ekonomiska åtstramningspaket som presenterades i början av april 1977 angavs att regeringen då skulle ta upp frågan om vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att begränsa den kommunala utgifts-expansionen.

Under 1977 förutses en markant omsvängning av kommunernas finansiella sparande. Enligt de nu föreliggande beräkningarna förväntas kom-

munerna sammantagna få ett inkomstöverskott på 0,4 alternativt 1,3 miljarder kr. i de båda löneökningssalternativen, vilket skulle innebära en förbättring av kommunernas finansiella sparande mellan 1976 och 1977 med 3,5—4,4 miljarder kr.

Drygt hälften av kommunernas inkomster består av skatteintäkter. Den genomsnittliga kommunala utdebiteringen, inkl. församlingsskatter, ökade med 0,69 kr. 1977 till 26,84 kr. För de båda åren 1976 och 1977 har utdebiteringen höjts med 1,61 kr. Av ökningen faller 1,55 kr. på primär- och landstingskommuner och 0,06 kr. på församlingar. Till följd av den expansiva löneutvecklingen 1975 ökar det kommunala skatteunderlaget kraftigt 1977. Det ökade skatteunderlaget sammantaget med den höjda kommunalskatten beräknas resultera i att kommunernas skatteintäkter stiger med hela 28,5 % 1977.

Statsbidragen ökade under 1976 med 16,5 %. Under 1977 förutses statsbidragens tillväxttakt öka ytterligare. Den fortsatta utbyggnaden av den kommunala barnomsorgen beräknas under året medföra en fördubbling av statsbidraget till detta ändamål. Från den 1 januari 1977 reformerades vidare bostadstilläggen, varvid statsbidragsgivningen ökar mycket kraftigt. Vidare erhåller kommunerna fr. o. m. 1977 ett nytt s. k. skattebortfallsbidrag på grund av den skattereform som genomfördes vid ingången av 1975.

Kommunernas samlade *utgifter* beräknas 1977 öka med 17,5 % alternativt 18,5 %. Den kommunala *konsumtionen* som utgör ca 70 % av de kommunala utgifterna beräknas under 1976 ha ökat med 4 % i volym. Den expansiva sysselsättningsutveckling som kommunerna visat under de senaste åren har fortsatt även under 1976. Antalet anställda har ökat med 40 000 personer eller med inemot 5,5 %. Även under 1977 förväntas en fortsatt kraftig sysselsättningsökning av samma storlek. I kalkylerna för 1977 har numera kunnat inläggas resultaten av de kommunala kontrollstationsförhandlingarna. För 1977 har antagits en förtjänstutveckling för kommunalt anställda som överensstämmer med de antaganden konjunkturinstitutet har gjort för övriga sektorer inom ekonomin. Den kommunala konsumtionen beräknas under 1977 i löpande priser öka med 17 % alternativt 19 %, vilket motsvarar en volymmässig uppgång på ca 3,5 %.

De kommunala myndigheternas och affärsverkens *investeringsutgifter* beräknas 1976 ha ökat med 10,5 % i löpande priser, vilket motsvarar en oförändrad volymutveckling. De nu föreliggande planerna för 1977 är mycket expansiva, vilket kan förklaras av den pågående igångsättningen av daghemsbyggandet. För en närmare redovisning av dessa beräkningar hänvisas till kapitel 7. Totalt synes investeringarna inom myndigheter och affärsverk öka under 1977 med 19 %, vilket innebär en volymmässig ökning med ca 9,5 %.

Tabell 8: 3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1975—1977

Löpande priser

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1975	1976	1977		1975— 1976	1976—1977	
				Alt. I	Alt. II		Alt. I	Alt. II
1	Inkomster	48 360	59 660	68 260	68 450	23,5	14,5	14,5
1.1	Avgifter	25 729	38 390	47 840	47 840	49,0	24,5	24,5
1.2	Bidrag från stat och kom- mun	16 526	14 000	11 900	12 090	-15,5	-15,0	-13,5
1.3	Ränteinkomster m. m.	6 105	7 270	8 520	8 520	19,0	17,0	17,0
2	Utgifter	36 527	45 250	53 200	53 420	24,0	17,5	18,0
2.1	Transfereringar till hushåll	34 845	42 860	50 630	50 820	23,0	18,0	18,5
2.2	Övriga transfereringar	582	1 020	980	980	75,5	-4,0	-4,0
2.3	Konsumtion m. m.	1 100	1 370	1 590	1 620	24,5	16,0	18,0
3	Finansiellt sparande	11 833	14 410	15 060	15 030	22,0	4,5	4,5

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

8.4 Socialförsäkringssektorn

Socialförsäkringssektorn är egentligen inte en självständig ekonomisk delsektor. Den är snarare en statistisk konstruktion som svarar mot internationell praxis. Socialförsäkringssektorn består av ett antal försäkringsformer inom det sociala området. Sektorn omfattar allmän sjukförsäkring, föräldraförsäkring, yrkesskadeförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, folkpensionering inkl. kommunala bostadstillägg till folkpensionärer, allmän tilläggspensionering, delpensionsförsäkring och frivillig pensionsförsäkring. Alla dessa försäkringar finansieras helt eller delvis med avgifter. Arbetsgivarna svarar för den övervägande delen av avgifterna. Sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och folkpensionerna finansieras också i betydande utsträckning över statsbudgeten. För de kommunala bostadstilläggen till folkpensionärer bär dock kommunerna hela kostnadsansvaret.

Folkpensioner och ATP utgör ca 60 % av de transfereringar till hushåll som redovisas i tabell 8: 3. Pensionsutbetalningarna beräknas öka med drygt 6 miljarder kr. 1977. Bakom denna kraftiga ökning ligger, vid sidan av kompensation för prisstegringar, de förbättringar av pensionsförmånerna som riksdagen redan har beslutat om och den successiva ökningen av antalet pensionärer med ATP. Folkpensionens grundbelopp är sedan det höjdes den 1 januari 1975 för ensamstående 95 % av basbeloppet och för pensionärspar 155 %. Basbeloppet är i april 1977 11 100 kr. De folkpensionärer som saknar ATP eller har låga ATP-belopp är garanterade en årlig standardökning på ca 4 % genom årliga ökningar av pensionstillskotten.

De genomförda reformerna på pensions- och sjukförsäkringsområdet samt de senaste årens skatteomläggningar har finansierats till betydande del genom höjda arbetsgivaravgifter. De samlade socialförsäkringsavgifterna höjdes den 1 januari 1977 med 3 procentenheter till 29 % av ett avgiftsunderlag som emellertid inte är detsamma för alla avgifter. Avgifternas utveckling sedan 1970 framgår av nedanstående tablå.

Arbetsgivaravgifter

Procent av avgiftsunderlaget

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Socialförsäkringsavgifter	13,2	13,7	13,9	14,0	18,3	22,6	26,0	29,0
Övriga i lag reglerade avgifter	1,0	2,0	2,1	4,1	4,1	4,1	4,7	5,8
Summa	14,2	15,7	16,0	18,1	22,4	26,7	30,7	34,7

Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter beräknas öka ungefär lika mycket 1977. Det finansiella sparandet blir därmed ca 15 miljarder kr. 1977. I stort sett hela denna fonduppbyggnad sker inom Allmänna pensionsfonden. Fondökningen utbjuds till allra största delen på kreditmarknaden. Utlåningen 1976 fördelade sig med lika stora delar på den offentliga sektorn, bostadssektorn och näringslivet. Riksdagen har också ställt 1 000 milj. kr. till Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses förfogande för placering i aktier. Den 31 december 1976 hade 725 milj. kr. disponerats för aktieköp.

8.5 Den konsoliderade offentliga sektorn

Den offentliga sektorn svarar för en betydande del av den totala efterfrågan i vårt samhälle. Sektorns konsumtion och investeringar motsvarar närmare $\frac{1}{3}$ av bruttonationalprodukten. Förändringar i konsumtionen och investeringarna har därför stor betydelse för produktionens och sysselsättningens utveckling. Den offentliga verksamhetens betydelse förstärks av att importinnehållet i den offentliga konsumtionen är lågt. Stimulanser och åtstramningar på det offentliga verksamhetsområdet kommer därmed att i särskilt stor utsträckning påverka den inhemska utvecklingen. I tabell 8: 4 redovisas den offentliga sektorns efterfrågan på reala resurser för konsumtion och investering. I avsnitt 8.6 redovisas en beräkning av de effekter på ekonomin som bl. a. förändringarna i sektorns efterfrågan har.

Den offentliga sektorns *konsumtion* beräknas öka med 3 % 1977. I denna ökning ligger framför allt en fortsatt kraftig expansion av sysselsättningen. Sålunda väntas kommunerna och staten tillsammans nyanstäl-

Tabell 8: 4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1975—1977

	Milj. kr. 1976	Volymförändring, %			Värdetförändring, %		
		1975— 1976	1976—1977		1975— 1976	1976—1977	
			Alt. I	Alt. II		Alt. I	Alt. II
Statlig konsumtion	26 610	0,5	2,5	2,5	13,0	13,5	15,5
Statlig investering	3 170	-4,5	1,5	1,5	8,5	9,5	9,5
Totalt staten	29 780	0,0	2,5	2,5	12,5	13,0	15,0
Kommunal konsumtion	55 640	4,0	3,5	3,5	18,0	17,0	19,0
Kommunal investering	10 680	-0,5	9,5	9,5	10,5	19,0	19,0
Totalt kommunerna	66 320	3,0	4,5	4,5	17,0	17,5	19,0
Socialförsäkringssektorns konsumtion	1 350	9,0	7,0	7,0	25,0	16,5	18,5
Summa offentlig sektor	97 450	2,0	4,0	4,0	15,5	15,5	17,0
Summa offentlig konsumtion	83 600	3,0	3,0	3,0	16,5	16,0	18,0
Summa offentlig investering	13 850	-1,5	8,0	8,0	10,0	17,0	17,0

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 8: 5 Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1975—1977

Löpande priser

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1975	1976	1977		1975— 1976	1976—1977	
				Alt. I	Alt. II		Alt. I	Alt. II
1	Inkomster	151 462	190 000	218 440	220 950	25,5	15,0	16,5
1.1	Skatter	100 299	122 930	138 320	140 720	22,5	12,5	14,5
1.2	Avgifter	25 729	38 390	47 840	47 840	49,0	24,5	24,5
1.3	Övriga inkomster	25 434	28 680	32 280	32 390	13,0	12,5	13,0
2	Utgifter	149 268	179 230	211 270	213 170	20,0	18,0	19,0
2.1	Transfereringar	66 136	82 240	98 640	98 940	24,5	20,0	20,5
2.1.1	Till hushåll m. m.	48 400	58 360	68 950	69 140	20,5	18,0	18,5
2.1.2	Till företag, inkl. livs- medels- och bostads- subventioner	7 926	12 550	16 340	16 450	58,5	30,0	31,0
2.1.3	Till internationell verk- samhet	2 099	2 410	3 020	3 020	15,0	25,5	25,5
2.1.4	Ofördelat	7 711	8 920	10 330	10 330	15,5	16,0	16,0
2.2	Konsumtion	71 712	83 600	96 880	98 480	16,5	16,0	18,0
2.3	Realinvestering	12 600	13 850	16 200	16 200	10,0	17,0	17,0
2.4	Korrigeringspost m. m.	-1 180	-460	-450	-450	.	.	.
3	Finansiellt sparande	2 194	10 770	7 170	7 780	.	.	.
4	Över statsbudgeten finansierad utlåning m. m.	4 789	5 770	5 490	5 490	19,0	-3,5	-3,5

Källa: Ekonomidepartementet.

la ca 50 000 personer under 1977. *Investeringarna* beräknas öka med 8 % 1977 att jämföra med en mindre nedgång 1976. Bakom den kraftiga investeringsökningen i år återfinns särskilt den kommunala utbyggnaden av dag- och fritidshem som nu har fått en mycket stor omfattning. I investeringsciffrorna ingår i enlighet med nationalräkenskapernas avgränsningar av den offentliga sektorn inte investeringar i statliga affärsverk och aktiebolag och kommunala bolag. Tar man med även dessa investeringar blir investeringsökningen jämnare, 2 % 1976 och 4 % 1977. Den offentliga sektorns samlade reala efterfrågan beräknas därmed öka i en relativt jämn takt med ca 3 % årligen under perioden 1974—1977.

För att få en samlad bild av den offentliga sektorns inverkan på ekonomin måste man även ta hänsyn till skatter, transfereringar m. m. I tabell 8: 5 redovisas inkomsterna och utgifterna i den *konsoliderade* offentliga sektorn. Konsolideringen innebär att alla transaktioner mellan de tre sektorerna har eliminerats. Tabellen visar alltså bara transaktioner mellan den offentliga sektorn som helhet och resten av ekonomin.

Överskottet i det finansiella sparandet ökade 1976 med över 8 miljarder kr. Både staten och socialförsäkringssektorn bidrog till denna förbättring av det finansiella sparandet. 1977 beräknas däremot sektorns finansiella sparande minska med 3—4 miljarder kr. Det är främst staten som ökar sitt underskott bl. a. som en följd av kraftiga utbetalningar av kommunalskatt och statsbidrag till kommunerna. Kommunerna beräknas därmed förbättra sin finansiella ställning.

Vid en bedömning av den offentliga sektorns upplåningsbehov bör även statens utlåning beaktas. Upplåningsbehovet påverkas på samma sätt av en utlåningsökning, t. ex. i form av bostadslån och studiestöd, som av en försämring av det finansiella sparandet. Den utlåning som finansieras över statsbudgeten beräknas uppgå till 5 à 6 miljarder kr. både 1976 och 1977.

8.6 Beräkning av finanspolitiska effekter

Metod

Under de senaste åren har en enkel modell använts i nationalbudgetarbetet för att belysa de samlade finanspolitiska effekterna inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i kommunernas och socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter. Fr. o. m. nationalbudgeten 1974 beräknas de finanspolitiska effekterna med hjälp av en i förhållande till tidigare år något modifierad modell.¹

De sektoravgränsningar som har valts för modellberäkningarna skiljer sig något från redovisningen i tidigare avsnitt i detta kapitel. Investeringar i statliga affärsverk samt i statliga och kommunala bolag och stiftelser

¹ Modellen är statisk och liknar i sina huvuddrag den som redovisats av Ben Hansen i *Fiscal Policy in Seven Countries 1955—1965* (OECD).

betraktas i detta sammanhang som ingående i den offentliga sektorns utgifter.

Analysen tar sin utgångspunkt i de *reala förändringarna* från föregående år i konsumtion, investeringar, transfereringar, skatter samt övriga inkomster. Beräkningarna visar dessa förändringars effekter på bruttonationalprodukten. I kalkylerna tas endast hänsyn till de effekter som kommer till uttryck under prognosåret. Kvarstående effekter av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet under föregående år beaktas inte heller.

Den offentliga sektorns direkta efterfrågan i form av konsumtion och investering betraktas i modellen som en *direkt* effekt på bruttonationalprodukten. Med *indirekta* effekter avses de effekter som förändringarna i de olika delposterna i den offentliga sektorns inkomster och utgifter ger upphov till via hushållens och företagets efterfrågan. Exempelvis betraktas den stimulerande effekt som ökade transfereringar till hushållen har på bruttonationalprodukten som en indirekt effekt. Likaså betraktas den åtstramande effekt som ökade skatter har som en indirekt effekt.

Statens inkomster och utgifter påverkas ibland med en tidsmässig eftersläpning i förhållande till de ekonomisk-politiska åtgärdernas verkliga produktionsmässiga effekt. Det gäller exempelvis investeringsavdraget för maskininvesteringar 1976 och 1977. Det stimulerar produktionen 1976 och 1977 men minskar statens inkomster först senare, dvs. 1977, 1978 och 1979. Med den teknik som tidigare har använts vid effektberäkningarna skulle den stimulerande effekten ha redovisats när statsinkomsterna minskar. De statliga stimulerande åtgärderna som är av denna karaktär är särskilt stora 1976 och 1977. Därför har fr. o. m. den preliminära nationalbudgeten 1977 ett försök gjorts att på särskilt sätt grovt uppskatta effekten av vissa ekonomisk-politiska åtgärder och fördela denna i tiden så att den redovisas för den period när produktionen påverkas. Det gäller lagerstöd, investeringsstimulanser och vissa näringspolitiska insatser.

Förändringar i olika delposter av de offentliga inkomsterna och utgifterna ger skilda effekter på samhällsekonomin. Genom att göra antaganden om bl. a. de marginella konsumtions- och importbenägenheterna tas i modellen hänsyn till detta förhållande. Till grund för effektberäkningarna ligger således bedömningar av dels importbenägenheterna för privat konsumtion samt för offentlig konsumtion och investering, dels hushållens konsumtionsbenägenhet för olika slags inkomster. Det aktuella konjunkturläget liksom även efterfrågeökningarnas sammansättning påverkar de marginella importbenägenheternas storlek. För de nu aktuella åren, 1976 och 1977, har det bedömts rimligt att räkna med en marginell importbenägenhet för privat konsumtion på 0,35. Importbenägenheterna för offentlig konsumtion och investering har uppskattats till lägre tal än för privat konsumtion. Hushållens marginella konsumtionsbenägenhet har för båda åren förutsatts vara 0,7. Det här emellertid ansetts befogat att

Tabell 8 :6 Finanspolitiska effekter 1974—1977

Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1974	1975	1976	1977	
				Alt. I	Alt. II
Staten: direkt efterfrågan	0,0	0,3	0,2	0,1	0,1
indirekt efterfrågan	1,5	0,1	0,9	2,3	1,9
totalt	1,5	0,4	1,1	2,4	2,0
Kommunerna:					
direkt efterfrågan	0,4	0,5	0,5	0,8	0,7
indirekt efterfrågan	0,6	0,6	-0,1	-1,2	-0,9
totalt	1,0	1,1	0,4	-0,4	-0,2
Socialförsäkringssektorn inkl. Allmänna pensionsfonden	0,7	0,4	-0,2	0,3	0,3
Totalt	3,2	1,9	1,3	2,3	2,1

Källa: Ekonomidepartementet.

räkna med en lägre marginell konsumtionsbenägenhet (0,6) för inkomster som härrör från tillfälliga transfereringar och en något högre (0,8) för inkomster från permanenta transfereringar. De marginella konsumtionsbenägenheter hos hushållen som ingår i modellen avser, som tidigare framhållits, endast att avspegla den konsumtionsökning som inträffar under prognosåret.

Med de antaganden om import- och konsumtionsbenägenheter som redovisas ovan erhålls ur modellen värden på ett antal multiplikatorer. Med tillämpning av dessa multiplikatorer kan den totala effekten på bruttonationalprodukten av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet räknas fram. För några av de viktigaste variablerna redovisas multiplikatorerna nedan.

Byggnadsinvesteringar	1,5
Maskininvesteringar	1,2
Offentliga löner	1,7
Övrig offentlig konsumtion	1,4
Permanent transfereringar till hushåll	0,9
Tillfälliga transfereringar till hushåll	0,7
Direkta skatter	-0,8
Indirekta skatter	-0,9

De beräkningar som redovisas för 1974 och 1975 har hämtats från de reviderade nationalbudgeterna 1975 resp. 1976.

Resultat

Den offentliga sektorn hade en klart expansiv effekt på samhällsekonomin under 1974 och 1975. Det motverkade de kontraktiva tendenser som den internationella konjunktursvackan hade på den svenska ekonomin och bidrog därmed till att upprätthålla produktion och sysselsättning.

Den offentliga sektorns direkta efterfrågan i form av offentlig konsumtion och offentliga investeringar fortsätter 1976 och 1977 att verka stimulerande. Den direkta efterfrågan har beräknats bidra till bruttonationalproduktens ökning med närmare 1 % båda åren, se tabell 8: 6. Därtill kommer en expansiv indirekt effekt av denna efterfrågeökning.

Stödet till lageruppbbyggnad och investeringsstimulanser i form av investeringsavdrag, -bidrag och -fondfrisläpp har haft en mycket stor positiv effekt 1976. Lageruppbbyggnaden uppgick till närmare 9 miljarder kr. och är i väsentlig utsträckning ett resultat av lagerstödet. Effekten av lagerstöd och investeringsstimulanser 1976 har grovt uppskattats till 3,0 % av bruttonationalprodukten. Under 1977 kompletteras dessa stödåtgärder med mycket stora näringspolitiska satsningar inom bl. a. varven, järn- och stålverken och textilindustrin. De nämnda ekonomisk-politiska åtgärderna har grovt uppskattats få en stimulerande effekt på 1,2 % av bruttonationalprodukten 1977. Dessa två uppskattningar av effekterna av vissa åtgärder 1976 och 1977 ingår i de i tabell 8: 6 redovisade indirekta effekterna resp. år.

Ytterligare två faktorer som har betydelse för de indirekta effekternas storlek 1976 och 1977 skall nämnas. Den första är den tillfälliga kraftiga ökningen av fyllnadsinbetalningar av skatt och arbetsgivaravgifter våren 1976 och de därav orsakade minskade betalningarna av kvarskatt 1977. Denna faktor torde ensam svara för en minskning av statens expansiva effekt 1976 med ungefär 1 % och en ökning av den expansiva effekten 1977 med ungefär samma tal. Den andra faktorn är den kraftiga ökningen av utbetalningen av kommunalskatt och statsbidrag till kommunerna 1977. Den resulterar i en kraftigt expansiv effekt för staten och en motverkande kontraktiv effekt för kommunerna.

Sammantaget beräknas den offentliga sektorn 1976 ha bidragit till bruttonationalproduktens ökning med drygt 1 %. För 1977 skulle den fortsätta att utöva en expansiv inverkan på ekonomin och bidra med ca 2 % till den samlade produktionsökningen. I den preliminära nationalbudgeten beräknades staten vara mer expansiv 1977 och kommunerna mer kontraktiva än vad som nu kan beräknas. Totaleffekten för den offentliga sektorn är emellertid ungefär densamma nu som då.

9 Kreditmarknaden

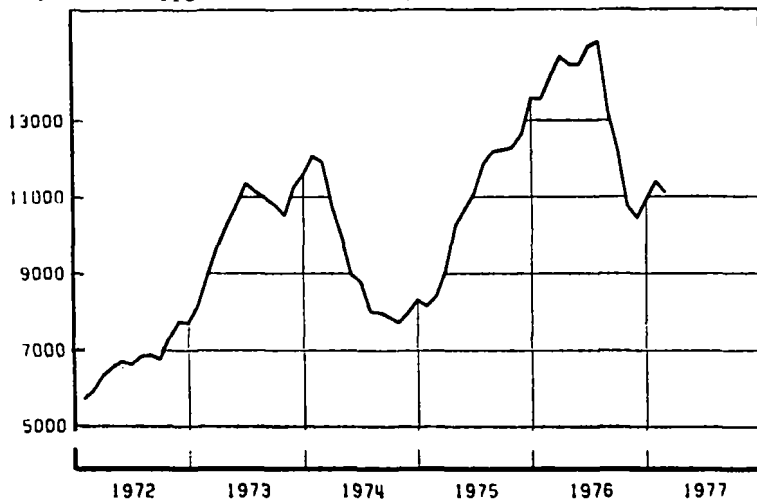
9.1 Inledning

Penningpolitikens inriktning under 1976 styrdes främst av omtanke om Sveriges valutaställning gentemot utlandet. Under första kvartalet verkade utsikterna för 1976 lovande. Inströmningen av valutor fortsatte tack vare utvecklingen av kapitalbalansen och restposten i betalningsbalansen. Den förhållandevis låga nivån på penningmarknadsräntorna i utlandet samt en förutsedd minskning av bytesbalansunderskottet för hela 1976 jämfört med 1975 gav anledning för riksbanken att första kvartalet bibehålla det lätta kreditmarknadsläge som hade skapats genom avskaffandet av utlåningstaket för affärsbankerna och sänkningen av diskontot under andra halvåret 1975.

Under årets lopp blev det emellertid allt klarare att den vid början av året förutsedda förbättringen av bytesbalansen inte skulle infrias. Den internationella konjunkturuppgången visade en oväntad avsaktning samtidigt som importen av varor och tjänster växte snabbare än förutsett. Under första halvåret var bytesbalansunderskottet något större än under motsvarande del av 1975. Samtidigt hade valutainflödet börjat plana ut (diagram 9: 1).

Diagram 9: 1 Valutareserven 1972—1977

Milj. kr. Stockuppgifter vid slutet av varje månad

Källa: Riksbanken.

De orosmoment på den internationella valutamarknaden som kännetecknade 1976 komplicerade bilden ytterligare. Från och med de händelser som föranledde Frankrikes utträde ur det västeuropeiska valutamarbetet den 14 mars 1976 blev det tidvis nödvändigt för deltagarländerna att intervensera med stödoperationer för att hålla kursutveck-

lingen inom de föreskrivna marginalerna. Den svenska kronan drabbades på allvar av valutaoron först under sista delen av juli. Svenska kronan föll då till interventionsläget mot D-marken och för att hålla kronan inom de överenskomna gränserna intervenerade riksbanken med stora belopp fram till början av oktober. Den 17 oktober fattades så ett beslut mellan de i valutasamarbetet deltagande länderna att justera de inbördes riktkurserna.

Den aktuella anledningen till trycket på den svenska kronan var spekulation om en förestående uppskrivning av D-markens värde gentemot de övriga orrvalutorna. För Sveriges del ledde spekulationerna till förskjutningar i handelsbetalningarna med återverkningar på valutareserven. Den offentliga betalningsbalansstatistiken belyser tyvärr inte handelskrediterna med undantag för varvens exportkrediter och krediter för import av fartyg och flygplan. Detta innebär att till de mätfel som ger upphov till restposten i betalningsbalansen hör återstoden av handelskrediterna. Under antagandet om att övriga restpostkomponenter var ungefär oförändrade under perioden i fråga kan de spekulativa valutarörelserna grovt skattas utifrån restpostens utveckling under loppet av 1976.

Milj. kr.

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
1975	1 567	1 553	2 057	277
1976	2 244	763	—38	1 807

Som framgår av tablån minskade restposten successivt under andra och tredje kvartalen 1976 för att återigen öka under fjärde kvartalet. Den ökning i räntenivån och den minskade tillgången på krediter som följde på riksbankens beslut om nya åtgärder den 3 oktober 1976 tycks sålunda ha varit tillräckliga incitament för en betydande hemtagning av exportlikvider sedan valutakurserna justerats. Under fjärde kvartalet 1976 var diskontot i Västtyskland 3,5 %, att jämföra med 8 % i Sverige.

Mot bakgrunden av de påfrestningar på bytesbalansen som politiken för full sysselsättning medfört har det för riksbankens del varit viktigt att söka öka valutainflödet genom att stimulera den långfristiga upplåningen i utlandet. Riksbanken har genom begränsningar av kredittillgången i Sverige sökt få svenska låntagare att tillfredsställa en del av sina kapitalfinansieringsbehov utomlands. Införandet av utlåningstaket på affärsbankernas s. k. övriga utlåning, som gällde från och med den 21 oktober 1976 till och med den 31 mars 1977, var bl. a. avsett att söka få företagen och affärsbankerna att ta upp lån utomlands. I det syftet gav riksbanken också bankerna tillstånd att inom vissa ramar ta upp egna lån i utlandet för vidareutlåning till främst mindre och

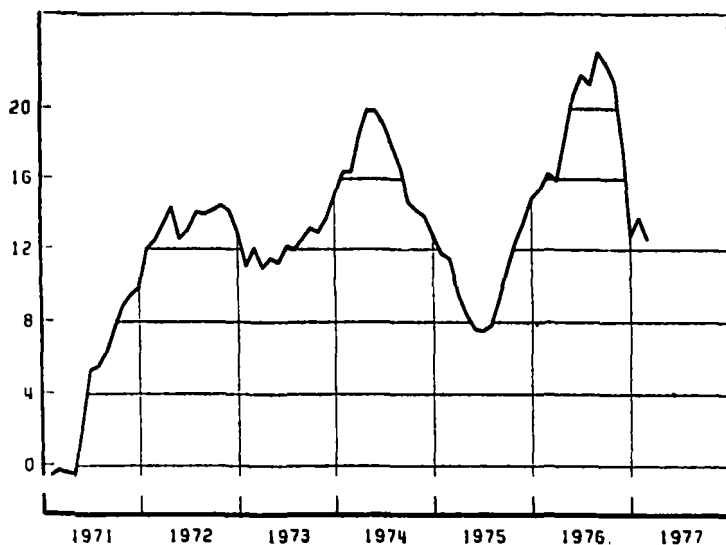
medelstora företag. Lånevillkoren på euromarknaden blev successivt bättre under loppet av 1976 och var fortfarande relativt gynnsamma i början av 1977. Dessa omständigheter förklarar till stor del ökningen av tillståndsansökningar till riksbanken fjärde kvartalet 1976 och de första månaderna 1977. Intresset hade dessförinnan varit matt under andra och tredje kvartalen 1976 jämfört med samma period 1975. Anledningar till detta kan ha varit att tillgången på inhemska medel var god samt att den svaga ekonomiska utvecklingen både i Sverige och i utlandet föranledde en del företag att skjuta på sina investeringsplaner.

För 1976 som helhet sjönk valutareserven med 2,7 miljarder kr. Den långfristiga bruttoupplåningen i utlandet uppgick till 8,9 miljarder kr., mot 10,5 miljarder kr. för 1975. Trots den relativt omfattande långfristiga upplåningen beräknas kapitalbalansen 1976 som helhet ha gett ett inflöde på endast 2,5 miljarder, jämfört med 7,4 miljarder för 1975 (jfr kapitel 3). Emellertid kom ett inflöde på ca 5 miljarder kr., som inte säkert kan hänföras till specifika poster på bytes- eller kapitalbalansen — och som därmed registreras i den s. k. restposten — att tillsammans med neddragningen av valutareserven finansiera återstoden av underskottet på bytesbalansen.

För att bidra till att förstärka betalningsläget 1977 har svenska staten hittills lånat inemot 5 miljarder kr. utomlands. Fr. o. m. mars 1977 kommer dessa lån att under en sexmånadersperiod tas i anspråk i den takt som bestäms av riksbanken. Som ett led i en allmän åtstramningspolitik som syftar till att förbättra balansen i utrikestransaktionerna

Diagram 9: 2 Affärsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1971—1977

Procentuella 12-månadersförändringar

Källa: Riksbanken.

nedjusterades den svenska kronans riktkurs gentemot de övriga valutorna inom valutaormen¹ med verkan från och med 4 april 1977. Detta beräknas ha inneburit en devalvering med ca 5 % mot ett vägt genomsnitt av valutorna för Sveriges viktigaste handelspartners.

Som framgår av diagram 9: 2 kom förändringstakten i affärsbankernas övriga utlåning ner till den nivå som föreskrevs av riksbanken för perioden från mars 1976 till och med mars 1977. För att åstadkomma denna nedgång tvingades affärsbankerna efter kredittakets införande att begränsa nyutlåningen till ett belopp som motsvarade amorteringar av utestående lån. För sexmånadersperioden (april—september 1977) efter upphävandet av utlåningstaket har riksbanken uppmanat affärsbankerna att begränsa utlåningen till 6 %, med undantag för bostadsbyggnadskrediter och lån som refinansieras i utlandet.

9.2 Likviditetsutvecklingen

Allmänhetens likviditet

Tillväxten av allmänhetens banktillgodohavanden dämpades avsevärt 1976. Av en ökning på 6,9 miljarder kr. för helåret tillkom nästan 5,7 miljarder kr. under årets första hälft. Helårssiffrorna visar att affärsbankerna drabbades betydligt mer än sparbankerna och föreningsbankerna av den matta tillväxten av inlåningen (jfr. tabell 9: 1). Tillväxten av inlåningen i samtliga banker var dock allmänt mycket svag under andra halvåret.

Tabell 9: 2 visar hur förändringen i bankinlåningen fördelade sig mellan sektorerna för 1976 i sin helhet. Ökningen i den totala inlåningen hänför sig uteslutande till hushållens insättningar medan både kommuner och företag drog ner sina banktillgodohavanden. För kommunerna medverkade detta nettouttag av bankmedel till att finansiera ett förhållandevis stort inkomstunderskott.

¹ 6 % gentemot D-marken, holländska floriner samt belgiska och luxemburgska francen resp. 3 % gentemot danska kronan och norska kronan.

Tabell 9: 1 Förändring i penningmängden 1974—1976
Milj. kr.

	1974	1975	1976
Allmänhetens banktillgodohavanden	11 879	16 448	6 887
Affärsbanker ¹	6 882	9 940	1 295
Sparbanker	3 500	4 902	4 142
Föreningsbanker	1 497	1 606	1 450
Allmänhetens innehav av sedlar och mynt	1 939	2 807	2 035
Summa	13 818	19 255	8 922

¹ Inkl. nettot av postgirot och postverkets inlåning i PK-Banken.

Källa: Riksbanken.

Företagens likviditetsutveckling under loppet av 1976 påverkades av ett flertal faktorer. Vid månadsskiftet april—maj 1976 gjorde företagen fyllnadsinbetalningar av arbetsgivaravgifter på ett belopp av ca 2,7 miljarder kr. Det höga beloppet förklaras i huvudsak av att en ny särskild avgift införts på kvarstående arbetsgivaravgifter. Vidare var utvecklingen av företagens inlåning under loppet av 1976 mycket ojämn till följd av de tidsmässiga förskjutningarna i handelskrediterna gentemot utlandet. Av skäl som påvisades i kapitlets inledning föreföll emellertid störningarna i utrikesbetalningsmönstret sett över 1976 som helhet ha fått tämligen begränsad inverkan på företagens inlåning. Tillväxten av företagens banksättningar var emellertid trög under andra halvåret 1976. Anledningen till detta torde med stor sannolikhet främst ha varit den internationella konjunktorens långsamma återhämtning och den kraftiga försämringen av rörelseresultaten som kännetecknade 1976. En ytterligare bidragande orsak var den åtstramning som följde på införandet av kredittaket på affärsbankernas övriga utlåning.

Tabell 9: 2 Förändringar i den sektorvisa inlåningen¹ 1976

Milj. kr.

	Hushåll	Kommuner	Företag	Övriga	Summa
Affärsbanker	3 860	—437	—1 414	—714	1 295 ²
Spar- och föreningsbanker	5 237	—480	566	269	5 592
Summa	9 097	—917	848	—445	6 887

¹ Statistiska centralbyråns undersökning av den sektorvisa fördelningen av inlåningsstocken hos bankerna har använts för att göra en sektorvis fördelning av inlåningen enligt stockunderlaget till tabell 9: 1. Skillnaden mellan de två olika definitionerna är obetydlig.

² Inkl. nettot av postgirot och postverkets inlåning i PK-Banken.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Hushållens banksättningar uppgick till drygt 9 miljarder kr. för 1976 som helhet. Det finns emellertid tydliga tecken på att tillväxten av hushållens insättningar avtog under andra halvåret. Detta kan delvis ha varit en följd av att de kreditrestriktioner som infördes under hösten gjorde det praktiskt taget omöjligt för hushållen att låna hos affärsbankerna. Ett alternativ till upplåning för många hushåll kan ha varit att dra ner på tidigare besparingar. Minst lika viktigt var emellertid att tillväxten av hushållens reala disponibla inkomster var låg, om man jämför med tillväxten 1974 och 1975, samtidigt som hushållen vidmakthöll en relativt hög konsumtionstillväxttakt. Hushållen gjorde också betydande köp av spar- och premieobligationer under 1976 (jfr tabell 9: 6).

Bankernas likviditet

Till följd av den låga tillväxten av banksättningar var affärsbankernas kassamässiga läge ansträngt under större delen av 1976. För

Tabell 9: 3 Förändring i bankernas likvida tillgångar 1974—1976

Milj. kr., nettobelopp

	1974	1975	1976
<i>Påverkande faktorer</i>			
Total valutareserv	-3 292	5 262	-2 661
Statens utgiftsöverskott	10 721	11 461	6 952
Övriga riksbankstransaktioner	-670	-724	-1 732
Avgår: statens upplåning utanför			
bankerna	4 862	5 783	8 313
utelöpande sedlar och mynt	1 939	2 807	2 035
medel på investerings- och arbetsmiljökonto i riksbanken	1 040	2 186	-1 147
kassakvotsmedel i riksbanken	3 795	-2 496	513
Summa påverkande faktorer [= (1)+(3)]	-4 877	7 719	-7 155
<i>Affärsbankernas likvida tillgångar</i>			
Korta nettofordringar på riksbanken	-2 640	2 194	-2 587
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	-3 515	3 073	-3 455
Korta nettofordringar på utländska banker	192	250	-576
Statsobligationer	638	2 039	-920
Summa (1)	-5 325	7 556	-7 538
Korta nettofordringar på sparbanker och föreningsbanker	147	-338	634
Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	229	-137	-1 823
Summa (2)	376	-475	-1 189
Summa (1)+(2)	-4 949	7 081	-8 727
<i>Sparbankernas och föreningsbankernas likvida tillgångar</i>			
Korta nettofordringar på riksbanken	63	9	-31
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	212	-114	-96
Statsobligationer	173	268	510
Summa (3)	448	163	383
Korta nettofordringar på affärsbanker	-147	338	-634
Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	-99	326	-759
Summa (4)	-246	664	-1 393
Summa (3)+(4)	202	827	-1 010

Anm. Valutareservens förändring redovisas i tabellen efter vidtagna upp- och nedskrivningar. För att få en rättvisande bild av valutaflödets effekt på bankernas likviditet måste uppskrivningarna dras ifrån och nedskrivningarna läggas till. De har i tabellen lagts in i raden "Övriga riksbankstransaktioner".

Källa: Riksbanken.

att kunna öka sin utlåning utöver det belopp som möjliggjordes av inlåningen lånade affärsbankerna betydande belopp från riksbanken under 1976. Detta visas av nedanstående tablå. Den visar affärsbankernas nettoställning i genomsnitt per kvartal gentemot riksbanken beräknad som skillnaden mellan affärsbankernas tillgodohavanden på checkräkning i riksbanken och deras upplåning från riksbanken.

Milj. kr.

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
1975	- 2 326	- 3 071	2 031	- 846
1976	- 1 169	- 4 756	- 4 518	- 4 721

Från och med ungefär mitten av 1975 har utformningen av stats-skuldpolitiken varit sådan att en betydande stock av kortfristiga lån, placerade främst hos bankerna, har ersatts av en långfristig upplåning utanför bankerna. För affärsbankerna tog detta sig uttryck i en minskning av korta nettofordringar på riksgäldskontoret (jämför tabell 9: 3). Vid slutet av 1976 hade affärsbankernas innehav av skattkammarväxlar praktiskt taget avvecklats.

När de likvida tillgångarna inte ökar lika snabbt som inlåningen minskar affärsbankernas faktiska likviditetskvoter. Den avsevärda nedgången i affärsbankernas likvida tillgångar och den svaga inlåningsutvecklingen under 1976 ledde till en kontinuerlig nedgång i affärsbankernas likviditetskvoter. Som följd av denna nedgång var det vid början av november 1976 svårt för affärsbankerna att uppfylla likviditetskraven även vid en utlåningstakt som höll sig under utlåningstaket. Den 4 november sänktes likviditetskraven med 1,5 procentenheter för affärsbanksystemet i sin helhet. Efter att ha ökat något fram till och med januari 1977 sjönk den faktiska kvoten än en gång under februari. För att en kreditgivning av den omfattning som rekommenderats av riksbanken för sexmånadersperioden t. o. m. september 1977 skulle bli möjlig sänktes likviditetskraven fr. o. m. den 1 april 1977 med ytterligare 2 procentenheter. Detta nödvändiggjordes av en fortsatt svag inlåningsutveckling under de första månaderna 1977.

9.3 Kreditinstitutens utlåning

Den totala inhemska utlåningen på den organiserade kreditmarknaden uppgick till 42,6 miljarder kr. under 1976, att jämföra med 43,5 miljarder kr. under 1975 (jfr tabell 9: 4).

Den svaga inlåningstillväxten hos affärsbankerna medverkade till en mindre långgivning 1976 jämfört med 1975. Denna belöpte sig totalt till 8,2 miljarder kr., jämfört med 15,6 miljarder kr. 1975. Affärsbankernas utlåning till andra låntagare än staten uppgick till 12,4 miljarder kr. 1976, dvs. 2 miljarder kr. mer än under 1975. För att åstadkomma detta ökade tillskott tvingades affärsbankerna att öka sin upplåning hos riksbanken samt minska sitt innehav av skattkammarväxlar och statobligationer. I samband med den starka inlåningsökningen 1975 hade affärsbankerna placerat 3,3 miljarder kr. i skattkammarväxlar. Dessa praktiskt taget avvecklades under 1976. Sammanlagt minskade

Tabell 9: 4 Kreditmarknaden under 1975 och 1976

Milj. kr., nettobelopp

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostadssektorn	Näringsliv ²	Summa
1975					
Riksbanken	333	—	—	45	378
Affärsbanker	5 198	—73	2 380	8 115	15 620
Sparbanker och föreningsbanker	154	104	1 455	5 194	6 907
Enskilda försäkringsinrättningar	663	91	2 528	2 526	5 808
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	2 506	709	3 220	3 360	9 795
Allmänheten	2 607	218	224	1 979	5 028
Summa	11 461	1 049	9 807	21 219	43 536
1976					
Riksbanken	2 371	3	—6	108	2 476
Affärsbanker	—4 145	—372	3 794	8 941	8 218
Sparbanker och föreningsbanker	414	15	2 031	4 966	7 426
Enskilda försäkringsinrättningar	1 346	56	2 359	2 568	6 329
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	3 006	1 364	3 576	4 170	12 116
Allmänheten	3 960	133	—58	2 028	6 063
Summa	6 952	1 199	11 696	22 781	42 628

¹ Exkl. återlån samt exkl. förvärv av utländska obligationer och bankers förlagsbevis.

² Inkl. oprioriterade bostadsbyggnadskrediter och lån till hushållssektorn.

Källa: Riksbanken.

affärsbankernas fordringar på staten med 4,1 miljarder kr. under 1976 (jfr tabell 9: 4).

Tablån nedan visar utvecklingen av affärsbankernas direkta lån till andra låntagare än staten och bostadssektorn, dvs. den s. k. övriga utlåningen, för kumulativa perioder.

Miljarder kr.

	1 kv.	1—2 kv.	1—3 kv.	1—4 kv.
1975	1,8	3,8	5,2	7,8
1976	1,9	8,5	11,2	8,5

Det framgår klart av tablån att den starka ökning i den direkta utlåningen som skedde under andra och tredje kvartalen 1976 vändes mycket effektivt av kredittakets införande. För helåret 1976 var affärsbankernas direkta utlåning till andra låntagare än staten och bostadssektorn obetydligt högre än 1975.

Tabell 9: 5 Affärsbankernas övriga utlåning 1976
Milj. kr., nettobelopp

	Stockuppgifter			Förändring	
	31 dec. 1975	30 sept. 1976	31 dec. 1976	4 kv. 1976	helåret 1976
Kommuner	5 788	6 062	5 692	— 100	174
Företag	33 414	41 132	37 752	— 3 380	4 338
Hushåll	22 244	25 849	26 209	360	3 965
Övriga ¹	3 995	3 865	4 016	151	21
Summa	65 441	76 908	73 939	— 2 969	8 498

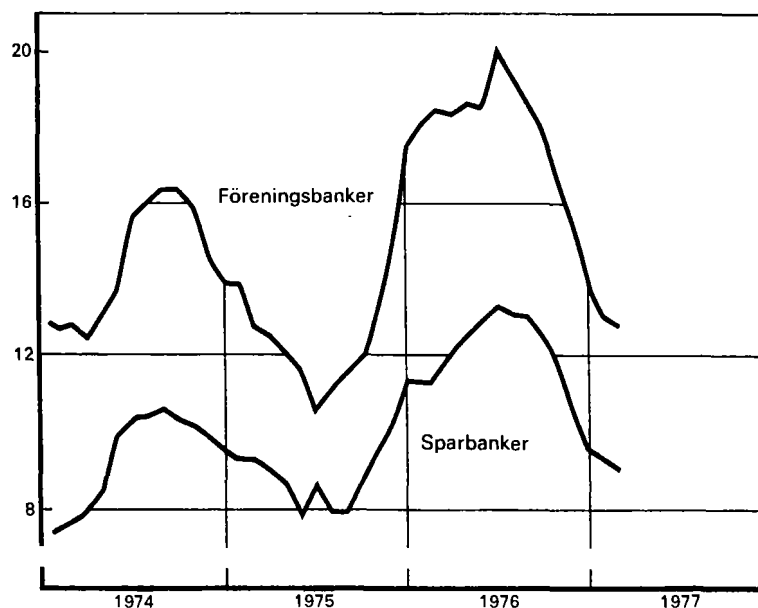
¹ Omfattar socialförsäkring, offentliga fonder och stiftelser samt utlandet och ej sektorfördelad utlåning.

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tabell 9: 5 visar den sektorvisa uppdelningen av affärsbankernas övriga utlåning. Av en total övrig utlåning på 8,5 miljarder kr. för helåret gick 4,3 miljarder kr. till företag och 4 miljarder kr. till hushållen. Under fjärde kvartalet 1976 skedde praktiskt taget ingen förändring i lånen till hushållssektorn. I stället var det företag som drabbades av minskningen av affärsbankernas övriga lån, med ett belopp av ungefär 3,4 miljarder kr.

För *sparbankerna och föreningsbankerna* betydde en avmattning i tillväxten av inlåningen under årets lopp att den totala långivningen 1976

Diagram 9: 3 Sparbankernas (större) och föreningsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1974—1977

Källa: Riksbanken.

var obetydligt högre än 1975. Under fjärde kvartalet 1976 och första kvartalet 1977 minskade tillväxttakten av både sparbankernas och för-
eningsbankernas övriga utlåning som framgår av diagram 9: 3.

Både de *enskilda och de offentliga försäkringsinrättningarnas* totala utlåning var högre 1976 än 1975. Tillväxten av AP-fondens totala placeringar var förhållandevis hög 1976. En anledning till detta var att nästan 1 miljard kr. av företagens fyllnadsinbetalningar av arbetsgivaravgifter våren 1976 gick till AP-fonden. Fördelningen av AP-fondens långivning 1976 var särskilt gynnsam för kommunerna och näringslivet.

9.4 Den sektorvisa upplåningen

Statens kassamässiga utgiftsöverskott på 7 miljarder kr. 1976 var lågt i förhållande till 1974 och 1975 (jfr tabell 9: 6). Större delen av det sålunda reducerade upplåningsbehovet togs ut i form av en lägre kortfristig upplåning. Denna minskades med ca 3,6 miljarder kr. Som tidigare nämnts föll nästan hela denna minskning på affärsbankerna. Långa obligationslån till ungefär samma belopp som 1975 placerades utanför affärsbankerna, huvudsakligen hos försäkringsbolagen och AP-fonden. För 1977 beräknas statens kassamässiga utgiftsöverskott uppgå till 13 à 15 miljarder kr. (jfr kapitel 8). Av detta har hittills i utlandet säkrats en finansiering om närmare 5 miljarder kr.

Tabell 9: 6 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1974—1976

Milj. kr., nettobelopp

	1974	1975	1976
<i>Budgetutfall (nettoutgift —)</i>	— 10 721	— 11 461	— 6 952
<i>Upplåning (ökning +)</i>			
Skattkammarväxlar och kortfristig upplåning	3 969	1 199	— 3 218
Korta obligationer	950	1 105	— 344
Långa obligationer	3 645	6 703	6 341
Premieobligationer	1 450	1 575	2 025
Sparobligationer	469	630	1 010
Övrigt	238	249	1 138
Summa	10 721	11 461	6 952

Källor: Riksbanken och riksgäldskontoret.

Kommunernas finansiella sparande visade i runda tal underskott på 3 miljarder kr. både 1975 och 1976 (jämför tabell 9: 7). Den huvudsakliga skillnaden i finansieringen av underskotten 1975 och 1976 var att kommunernas upplåning var ungefär 1 miljard kr. mindre under 1976. Under 1975 var tillgången på inhemska lån utanför den organiserade marknaden förhållandevis god. Under större delen av 1976 var detta emellertid inte fallet, vilket medförde en press nedåt på den kommunala likviditeten.

Tabell 9: 7 Kommunernas finansiella sparande 1974—1976

Milj. kr., nettobelopp

	1974	1975	1976
Sedlar, mynt och banktillgodohavanden	-927	150	-601
Utlåning	508	269	378
Övriga finansiella tillgångar	967	1 164	.
Summa	548	1 583	.
Upplåning på svensk kreditmarknad	938	1 049	1 199
Upplåning i utlandet	—	921	1 185
Övrig inhemsk upplåning	286	1 116	-386
Övriga finansiella skulder	290	877	.
Summa	1 514	3 963	.
Finansiellt sparande:			
enligt finansräkenskaperna	-966	-2 380	.
enligt realräkenskaperna	-758	-2 869	-3 091

Anm. Kommunernas finansiella sparande enligt realräkenskaperna avviker något från beräkningen enligt finansräkenskaperna på grund av att vissa justeringar görs i kommunernas bokslutsredovisning, bl. a. för att uppnå överensstämmelse med statens redovisning.

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Under senare år har AP-fonden varit kommunernas viktigaste långgivare. Under 1976 var tillväxten av AP-fondens medel relativt hög och reversutlåningen till kommunerna uppgick till 900 milj. kr., att jämföra med ungefär halva detta belopp under 1975. Affärsbankerna har däremot stått för en allt mindre del av den direkta utlåningen till kommunerna under 1974—1976. Trots denna tendens är det svårt att fastställa i vilken utsträckning kredittaket på affärsbankernas övriga utlåning drabbade kommunerna. Enligt tabell 9: 5 minskade affärsbankernas direkta lån till kommunerna med ungefär 100 milj. kr. under fjärde kvartalet. Detta kan tolkas som en indikation på en mycket begränsad effekt. Mot bakgrund av kommunernas relativt goda möjligheter att låna från andra långgivare är det emellertid tveksamt om ransoneringen av affärsbankernas krediter har påverkat utfallet av planerade utgifter något nämnvärt. Till detta kan läggas att kommunerna lånade 1,2 miljarder kr. i utlandet 1976 jämfört med ca 900 milj. kr. 1975.

Under 1974 och 1975 spelade nettot av övriga tillgångar och skulder, som bl. a. består av statsbidragsfordringar och interimfordringar, en relativt betydelsefull roll för kommunernas finansiella sparande. För många kommuner kan likviditetsneddragningar och korta lån vara ett sätt att tillfälligt avklara vissa utbetalningar vilka sedan slutgiltigt finansieras med t. ex. statsbidrag.

Med det högre av de beräkningsalternativ som framlagts för lönekostnadsutvecklingen 1977 väntas kommunernas finansiella sparande slå om till ett positivt belopp. Det innebär ett omslag på drygt 3 miljarder kr. från 1976. Med ett beräknat omslag av denna storlek förefaller det inte

troligt att kommunernas upplåningsbehov skulle öka under 1977. Vid en upplåning i utlandet av samma storleksordning som under 1976 skulle kommunernas anspråk på den inhemska kreditmarknaden därmed kunna bli något lägre 1977. Ett positivt finansiellt sparande skulle sålunda medföra en förstärkning av kommunernas likvida tillgångar.

Under 1975 minskade igångsättningen av *bostäder* med drygt en tredjedel jämfört med 1974 (jfr kapitel 7) och detta medförde en minskning i bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1975. Under 1976 slog igångsättningen om till en ökning samtidigt som bygghälsorna steg i snabb takt. Det innebar att bostadsbyggandets anspråk på kreditmarknaden — och i synnerhet efterfrågan på bostadsbyggnadskrediter — var mycket hög under 1976. Brutto utbetalades under 1976 bostadsbyggnadskrediter till ett belopp om 15,1 miljarder kr. mot 13,5 miljarder 1975.

Bostadsinstitutens emissioner av obligationer var emellertid något lägre 1976 än 1975. Däremot ökade de enskilda och offentliga försäkringsinrättningarnas långfristiga lån till bostäder från 269 milj. kr. till 940 milj. kr. (jfr tabell 9: 8).

Igångsättningen väntas fortsätta öka 1977 medan volymen av färdigställda lägenheter beräknas bli i stort sett oförändrad. Med den kostnadsstegring på drygt 9 % som har förutsatts skulle en värdemässig ökning av bostadsinvesteringarna på ca 1 miljard kr. vara att vänta 1977. Eftersom de statliga lånen beräknas öka med uppemot $\frac{1}{2}$ miljard kr. skulle bostadssektorns anspråk på kreditmarknaden inte vara mer än 0,5—1 miljard kr. större än under 1976.

Definitiva uppgifter om *näringslivets* bruttosparande för 1976 är ännu inte tillgängliga. Uppgifter om bruttovinstmarginalerna, dvs. kvoten mellan bruttovinster (före avskrivningar och justering för finansnettot) och försäljningsintäkter, för industriföretag (exkl. varv) med minst 500 anställda, visar en nedgång från 9,4 % 1975 till 6,5 % 1976. Det betyder att bruttovinstmarginalerna halverats från 1974 års relativt höga nivå. Resultaten för de stora industribolagen tyder på ett försämrat bruttosparande för hela näringslivet 1976.

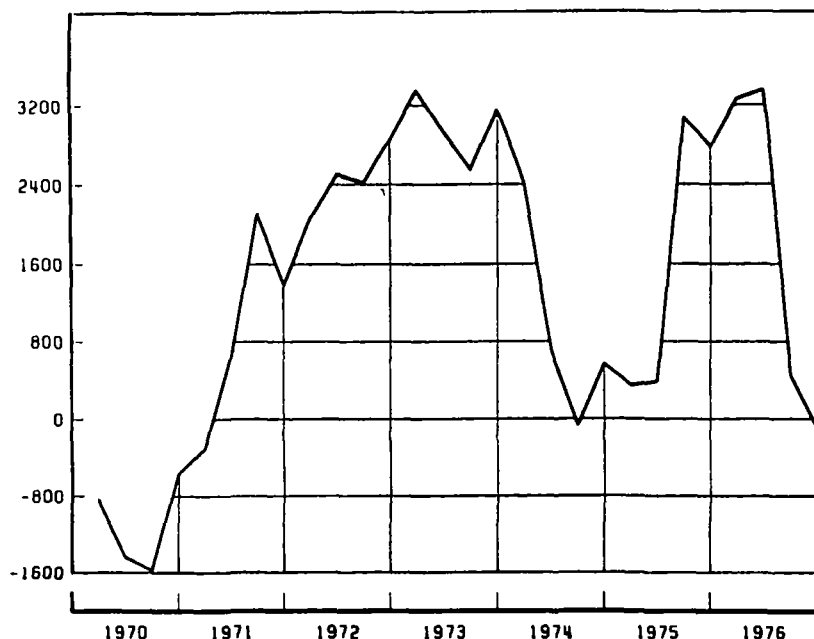
Tabell 9: 8 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1974—1976

Milj. kr., nettobelopp

	1974	1975	1976
Obligationer	8 871	9 416	8 443
Direkta lån från bankerna	1 195	122	2 313
därav: affärsbankerna	656	24	1 454
spar- och föreningsbanker	539	98	859
Lån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	443	269	940
Summa	10 509	9 807	11 696

Källa: Riksbanken.

Diagram 9: 4 Industrins likviditetsutveckling 1970—1977
 Milj. kr. 12-månadersflöde

Anm. Med likvida medel menas kassa-, bank-, postgirotillgodohavanden, kortfristiga penningplaceringar samt icke-utnyttjad checkräkningskredit. Uppgifterna avser industriföretag med fler än 200 anställda.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Likviditetsutvecklingen för industriföretag med fler än 200 anställda (diagram 9: 4) visar att företagens finansiella ställning började bli ansträngd under andra halvåret 1976. Under 1975 och första halvåret 1976 kunde företagen öka sin likviditet och samtidigt investera betydande belopp i lager. Detta skedde under inverkan av de förhållandevis goda rörelseresultaten 1975. Det offentliga lagerstödet var också en viktig bidragande faktor liksom en god kredittillgång andra halvåret 1975 och första halvåret 1976. På grund av den långsamma tillväxten av efterfrågan på svenska exportvaror under 1976 hade de flesta företag betydande problem med att realisera sina stora lager. För näringslivet som helhet var lagertillväxten nästan lika stor under 1976 som under 1975.

Under 1976 gjordes nettouttag från investerings- och arbetsmiljöföfonderna på drygt 1 miljard kr. Dessa uttag täckte en del av ökningen i näringslivets investeringar i byggnader och maskiner på drygt 4 miljarder kr. Återstoden av näringslivets kapitalfinansieringsbehov anskaffades genom upplåning.

Näringslivets upplåning på den inhemska kreditmarknaden var ca 1,5 miljarder kr. högre 1976 än 1975 (jfr tabell 9: 9). Det blev emeller-

tid svårt för företag att låna hos affärsbankerna under sista kvartalet 1976. Statistiska centralbyråns undersökning av affärsbankernas utlåning ger också en möjlighet att studera fördelningen av den övriga utlåningen bland icke-finansiella företag efter storleksgrupp. Detta presenteras i följande tablå som visar förändringar i utlåningsstocken.

Milj. kr.

	Stockuppgifter			Förändring	
	31 dec. 1975	30 sept. 1976	31 dec. 1976 (prel.)	4 kv. 1976 (prel.)	1976 (prel.)
< 20 anställda	7 135	8 880	8 436	-444	1 301
20—199 anställda	7 572	9 550	8 693	-857	1 121
> 200 anställda	12 040	14 663	13 302	-1 361	1 262
Okänt antal	2 612	3 434	3 893	459	1 281
Totalt	29 359	36 527	34 324	-2 203	4 965
Växlar och rembursar	3 013	3 346	2 157	-1 189	-856
Summa utlåning till icke-finansiella företag	32 372	39 873	36 481	-3 392	4 109

Eftersom efterfrågan på lån inte kan uppskattas är det svårt att säga något definitivt om vilka företag som drabbades hårdast av kreditransoneringen. Tablå tyder likafullt på att utlåningen till större företag minskade relativt mycket fjärde kvartalet 1976.

Till saken hör emellertid också att det är de stora företagen som har de största möjligheterna att låna i utlandet. Under december 1976 kunde sjuåriga industriobligationer erhållas på eurobondmarknaden för ca 7 % i D-mark och ca 7,6 % i US dollar (att jämföra med 8 % resp. 8,25 % december 1975). Jämfört med utlåningsräntesatsen på svenska banklån kunde dessa räntesatser uppfattas som förmånliga. Det kan även nämnas att den svenska obligationsräntan låg på $9\frac{3}{4}$ —10 %. Som framhölls i kapitlets inledning var tillståndsökandet hos riksbanken mycket högt fjärde kvartalet 1976 och första kvartalet 1977. Det är därför inte osannolikt att de större industriföretagen valde att fylla en större del av sitt upplåningsbehov i utlandet under denna period. För helåret 1976 var dock de svenska företagens nettoupplåning i utlandet lägre än under 1975. Detta berodde till stor del på de svenska varvens relativt omfattande kreditgivning till utländska köpare.

Näringslivets planer för 1977 tyder på att investeringar i byggnader och maskiner kan väntas öka med inemot 3 miljarder kr. i värde. Den i kapitel 7 förutsedda nedgången i lagerinvesteringarna lämnar samtidigt ett finansieringsutrymme som betydligt överstiger vad som behövs för att finansiera tillväxten i de fasta investeringarna 1977. Förändringen i näringslivets finansiella ställning kommer dock att bero på utveck-

Tabell 9: 9 Näringslivets upplåning på den inhemska kreditmarknaden 1974—1976
Milj. kr., nettobelopp

	1974	1975	1976
Obligationer och förlagslån	2 195	3 646	4 248
Aktier	1 492	2 127	2 312
Direkta banklån ¹	9 398	12 543	13 077
därav: affärsbanker	5 704	7 661	8 540
sparbanker	2 850	3 695	3 486
föreningsbanker	844	1 187	1 051
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar m. m.	3 000	2 903	3 144
Summa	16 085	21 219	22 781

¹ Inkl. lån till hushållssektorn.

Källa: Riksbanken.

lingen av bruttosparandet, vilket är särskilt svårt att förutse bl. a. med hänsyn till osäkerheten om exportutvecklingen.

Näringslivets finansiella sparande kan emellertid beräknas som skillnaden mellan det finansiella sparandet för de övriga realsektorerna och bytesbalansens saldo. En sådan kalkyl (baserad på prognoser enligt det andra beräkningsalternativet för löneutvecklingen) tyder på att näringslivets finansiella sparande kan förbättras något. Detta utesluter inte att näringslivet ändå kommer att öka sin kreditefterfrågan på den inhemska marknaden under 1977 i syfte att stärka sin likvida ställning.

Statistiska centralbyråns undersökning av bankinstitutens in- och utlåning möjliggör från och med 1976 en särredovisning av några av *hushållssektorns* finansiella transaktioner.¹ En sammanställning av de tillgängliga uppgifterna presenteras i tablån nedan. Förändringar i motsvarande poster för 1975 har inkluderats i tablån. Det bör dock påpekas att siffrorna inom parentes bygger på tillfällig statistik (beträffande bankinlåning) eller har skattats (vad gäller banklån).

¹ Eftersom det inte har varit möjligt att före 1976 redovisa den del av bankernas övriga utlåning som hänför sig till personliga lån och därmed hushållssektorn har dessa lån ingått i de direkta lånen till näringslivet. Således omfattar näringslivets direkta lån från bankerna även hushållssektorns upplåning i tabellerna 9: 4 och 9: 9. För 1976 uppgick affärsbankernas övriga utlåning till hushållen till 4,0 miljarder kr. Sparbankernas och föreningsbankernas övriga utlåning till hushållssektorn kan uppskattas till 3,6 miljarder kr.

Miljarder kr.

	Bankinlåning	Obligationer	Nyteckningar av aktier	Försäkrings-sparande	Övriga tillgångar (restpost)	Banklån	Finansiellt sparande enligt NR
1975	(10,5)	2,2	0,9	5,6	1,1	(7,0)	13,3
1976	9,1	3,0	1,5	6,4	-0,1	(7,6)	12,3

I konsekvens med de sektoravgränsningar som tillämpas i nationalräkenskaperna har de investeringar i byggnader och maskiner samt kapitalförslitning och lagerförändringar som direkt kan hänföras till små företagare och jordbrukshushåll inkluderats i hushållssektorns finansiella sparande, vilket beräknas utifrån uppgifter om hushållens inkomster och utgifter. Hushållssektorns nettoinvesteringar i bostäder samt nettoupplåning för bostadsändamål har däremot utelämnats ur beräkningen. Posten övriga tillgångar är beräknad som skillnaden mellan det finansiella sparandet och de övriga posterna. De inkomst- och utgiftsprognoser (enligt alternativ II) som nu föreligger för 1977 samt beräkningen av försäkringssparandet 1977 indikerar att med en upplåning av ungefär samma storleksordning som under 1976 skulle tillväxten av de finansiella tillgångarna också uppgå till ungefär samma belopp 1977 som under 1976.

Sammanfattningsvis skulle relativt stora förändringar ske mellan 1976 och 1977 i de olika sektorernas finansiella sparande. Den offentliga sektorns (inkl. socialförsäkringarna) finansiella sparande beräknas sjunka med 3 à 4 miljarder kr. Bostadsbyggandet beräknas behöva en ökning av kapitaltillförseln med ca 1 miljard kr. utöver statliga lån.

Kreditanspråken från dessa sektorer möts i första hand med en ökning av hushållssparandet med ca 1 miljard kr. och med en ökad utlandsupplåning med netto ca 2 miljarder kr.

I näringslivet minskar finansieringsbehovet som följd av att investeringarna i lagr och fasta tillgångar beräknas (enligt vad som framgår av kapitel 7) bli omkring 6 miljarder kr. mindre 1977 jämfört med 1976. Näringslivets finansiella sparande påverkas samtidigt negativt av den sedan 1974 starkt fallande vinstutvecklingen.

BIHANG

Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1977

Av inledningen framgår vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomidepartementet (E) resp. konjunkturinstitutet (KI). Nedan redovisas detta i tablåform. Härutöver framgår E:s och KI:s bedömningar av utvecklingen inom olika delsektorer (I och II avser olika alternativ för lönekostnadsutvecklingen, se kapitel 1 och 6).

Sektor	Avsnittet utformat inom	Prognos, %			
		E I	II	KI I	II
Privat konsumtion	KI	1,5	2	1,5	2
Offentlig konsumtion	E	3	3	—	—
Bruttoinvesteringar	KI	1,5	1,5	—	1,5
Lagerinvesteringar	KI	0 ¹	0 ¹	—	0 ¹
Export av varor och tjänster	KI	6,5	6,5	—	6,5
Import av varor och tjänster	KI	2,5	2,5	—	2,5
Bruttonationalprodukt	E	0,9	1,0	—	—
Internationell bedömning	E				
Produktion inom gruvor, mineralbrott, tillverkningsindustri och skogsbruk	KI				
Övrig produktion	E				
Arbetsmarknad	E				
De enskilda konsumenternas ekonomi	KI				
Kreditmarknad	KI				
Sammanfattning	E				

¹ Milj. kr. i 1968 års priser.

Innehåll

1	<i>Sammanfattande översikt</i>	
1.1	Tillbakablick på 1976	2
1.2	Utvecklingen under 1977	9
1.3	Utblick mot 1978 och 1979	20
2	<i>Det internationella läget</i>	
2.1	Sammanfattande översikt	29
2.2	Länderöversikter	42
3	<i>Utrikeshandeln</i>	
3.1	Exporten	58
3.2	Importen	75
3.3	Bytes- och betalningsbalansen	81
4	<i>Produktionen</i>	
4.1	Sammanfattning av industriproduktionens utveckling	89
4.2	Utvecklingen inom olika delbranscher	90
4.3	Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	106
5	<i>Arbetsmarknaden</i>	
5.1	Läget på arbetsmarknaden under 1976 och i början av 1977	108
5.2	Arbetsmarknaden under 1977	117
6	<i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	
6.1	Sammanfattning	121
6.2	Löner	123
6.3	Inkomster och skatter	124
6.4	Konsumentpriserna	126
6.5	Den privata konsumtionen	130
7	<i>Investeringarna</i>	
7.1	Sammanfattning	132
7.2	Investeringsutvecklingen inom olika områden	138
7.3	Lagerinvesteringarna	150
8	<i>Den offentliga verksamheten</i>	
8.1	Allmänt	154
8.2	Staten	154
8.3	Kommunerna	157
8.4	Socialförsäkringssektorn	160
8.5	Den konsoliderade offentliga sektorn	161
8.6	Beräkning av finanspolitiska effekter	163

Bil. Reviderad nationalbudget 1977	185
9 <i>Kreditmarknaden</i>	
9.1 Inledning	167
9.2 Likviditetsutvecklingen	170
9.3 Kreditinstitutens utlåning	173
9.4 Den sektorvisa upplåningen	176

Tabellförteckning

1: 1 Försörjningsbalans för 1977	15
2 Förändring i BNP-komponenterna i procent av bruttonational- produkten föregående år 1973—1977	18
3 Bytesbalans 1975—1977	19
4 BNP-tillväxt inom OECD-området samt världshandeln 1974— 1979	22
5 Sveriges export 1976—1979	22
6 Försörjningsbalans 1974—1979	26
7 Bytesbalans 1975—1979	28
2: 1 Bruttonationalprodukternas utveckling i vissa OECD-länder 1974—1977	31
2 Konsumentprisernas utveckling 1963—1977	34
3 Bytesbalansutvecklingen i vissa länder 1974—1977	40
3: 1 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg) till OECD- området 1970—1977	62
2 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg) till olika länderområden 1972—1977	65
3 Världsmarknadspriserna (enhetsvärdeindex) för bearbetade varor 1970—1977	68
4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1975—1977	73
5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1975—1977	79
6 Bytes- och betalningsbalans 1974—1977	82
4: 1 Industriproduktionens utveckling 1974—1977	91
2 Försörjningsbalans för rundvirke 1975—1977	96
3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter exkl. fartyg 1975— 1977	101
4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1975—1977	104
5: 1 Andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft	112
2 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1974—1976	113
3 Arbetslösheten 1973—1977	115
4 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1973— 1977	116
5 Antal personer berörda av varsel om personalinskränkningar (avskedanden och permitteringar) 1972—1977	116
6 Produktiviteten inom olika näringsgrenar 1970—1976	118
7 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1977	119

Bil. Reviderad nationalbudget 1977 187

6:1 De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1975—1977	122
2 Inkomstöverföringar till hushåll 1975—1977	125
3 Hushållens direkta skatter och avgifter 1973—1977	126
4 Konsumentprisindex december 1975—december 1976	127
5 Konsumentprisförändringen 1964—1977 uppdelad på komponenter	128
6 Hushållens konsumtionsutveckling 1964—1976	131
7:1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1972—1976 samt prognos för 1977	133
2 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1972—1977 samt prognos för privat, statlig och kommunal sektor	134
3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1971—1977	138
4 Antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad samt förbättringslån meddelats 1971—1976	141
5 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins totala investeringar 1967—1977	143
6 Planerade och faktiska förändringar i de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar 1969—1977	149
7 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1973—1977	151
8:1 Statens inkomster och utgifter 1975—1977	156
2 Kommunernas inkomster och utgifter 1975—1977	158
3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1975—1977	160
4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1975—1977	162
5 Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1975—1977	162
6 Finanspolitiska effekter 1974—1977	165
9:1 Förändring i penningmängden 1974—1976	170
2 Förändringar i den sektorvisa inlåningen 1976	171
3 Förändring i bankernas likvida tillgångar 1974—1976	172
4 Kreditmarknaden under 1975 och 1976	174
5 Affärsbankernas övriga utlåning 1976	175
6 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1974—1976	176
7 Kommunernas finansiella sparande 1974—1976	177
8 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1974—1976	178
9 Näringslivets upplåning på den inhemska kreditmarknaden 1974—1976	181

Diagramförteckning

1: 1 Lagerstocken inom industrin 1959—1979	24
2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1968—1977	30
2 Industriproduktionen i vissa länder 1974—1977	32
3 Arbetslöshet i olika länder 1973—1977	35
4 Bytesbalansutvecklingen i vissa länder och länderområden 1974—1977	41
3: 1 Sveriges relativa efterfrågetryck	67
2 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1970—1977	70
5: 1 Arbetskraft och sysselsättning 1971—1977	109
2 Vid arbetsförmedlingarna kvarstående lediga platser 1971—1977	111
3 Arbetslöshet och kvarstående lediga platser 1970—1977	114
6: 1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1965—1977	130
7: 1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1968—1977	135
2 Andel outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus (exkl. specialbostäder) 1972—1976	139
3 Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1972—1977	141
4 Investeringar i bostäder och egentlig industri 1970—1977	142
5 Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1970—1977	144
6 Totala industrins lagervolymförändring 1964—1977	152
9: 1 Valutareserven 1972—1977	167
2 Affärsbankernas utestående kredit till andra ändamål än bostadsbyggande 1971—1977	169
3 Sparbankernas (större) och föreningsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1974—1977	175
4 Industrins likviditetsutveckling 1970—1977	179

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderad finansplan 1977	Sid. nr
1. <i>Den internationella utvecklingen</i>	1
2. <i>Konjunkturer och ekonomisk politik 1976</i>	4
3. <i>Den ekonomiska politikens mål och inriktning</i>	8
Allmänna förutsättningar	8
Industrins konkurrenskraft stärks	10
Begränsning av den privata konsumtionen	14
Prisutveckling och prispolitik	15
Finanspolitiken	15
Sysselsättningspolitiken	18
Näringspolitiken	20
Stöd till industriinvesteringarna	22
Kreditpolitik	23
4. <i>Den ekonomiska utvecklingen 1977</i>	24
5. <i>Utblick mot 1978 och 1979</i>	28
6. <i>Avslutning</i>	31
 Hemställan	 35
 Tabellförteckning	 36
 Bilaga: Reviderad nationalbudget för år 1977	
<i>Innehållsförteckning</i>	<i>Bil.</i> 184
<i>Tabellförteckning</i>	<i>Bil.</i> 186
<i>Diagramförteckning</i>	<i>Bil.</i> 188

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Föredragande: statsrådet Mundebo

**Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78
såvitt avser utgifter och beräkning av statens inkomster, m. m.**

REVIDERAT BUDGETFÖRSLAG

1 Budgetens samhällsekonomiska bakgrund

I budgetförslaget för budgetåret 1977/78 slogs fast att de främsta målen för regeringens ekonomiska politik är att bereda sysselsättning åt alla, uppnå en förbättrad regional balans och en rättvis inkomstfördelning, dämpa inflationen samt minska underskottet i bytesbalansen. Genom att skapa förutsättningar för en balanserad tillväxt i ekonomin läggs grunden för att föra vidare en socialt inriktad reformpolitik och för en fortsatt välfärdsutveckling.

I budgetförslaget konstaterades också att den svenska ekonomin dras med besvärliga problem. Underskottet i bytesbalansen är stort och industrins relativa kostnadsläge är högt. Mot denna bakgrund har regeringen förelagt riksdagen förslag om stora ekonomiska insatser för att trygga sysselsättningen och för att stärka näringslivets konkurrenskraft på längre sikt. Sammanlagt anslås under innevarande och nästa budgetår ca 15 miljarder kr. för sådana åtgärder. Därtill kommer kreditgarantier och avskrivningar av lån om sammanlagt 13 miljarder kr.

Genom dessa och andra åtgärder har det varit möjligt att hålla uppe sysselsättningen. Arbetslösheten ligger på en historiskt och internationellt sett mycket låg nivå.

Samtidigt har emellertid obalansen i ekonomin i andra avseenden skärpts. Handelsbalansen uppvisade under första kvartalet 1977 ett underskott på ca 1,5 miljarder kr. vilket motsvarar en betydande del av det underskott som man i finansplanen räknade med för hela året. Tendenser har också funnits till snabbare prisstegringstakt. Pris- och kostnadsstegringarna har varit särskilt markerade på vissa marknader, bl. a. inom byggnadssektorn.

Som framhölls i budgetförslaget är det nödvändigt att uppnå jämvikt i bytesbalansen. För detta krävs inte endast att vår internationella kon-

kurrenskraft förbättras utan även att vi styr över resurser från inhemsk konsumtion, såväl privat som offentlig, till investeringar och export.

Det är angeläget att en sådan omställning av vår resursanvändning kan göras i ett skede av internationell konjunkturuppgång. Det höga svenska kostnadsläget innebär emellertid att Sverige fortsätter att tappa marknadsandelar i utrikeshandeln. Marknadstillväxten inom OECD-området väntas för år 1977 uppgå till ca 7 à 8 % medan Sveriges export — enligt bedömningar som gjordes innan regeringen tillkännagav nya åtgärder i april 1977 — beräknades öka med endast ca 4 %. Härigenom förelåg risk att Sverige skulle missa möjligheten att dra nytta av den förstärkning av den internationella konjunkturen som det nu finns anledning att räkna med kommer att bli mer markerad mot slutet av år 1977 och under år 1978.

Det åtgärds paket som regeringen presenterade i början av april innebär dels att de utlandskonkurrerande näringarnas konkurrenskraft förbättras genom att kronans kurs nedjusterades med 6 % gentemot den västtyska marken m. fl. valutor, dels att utrymme för ökande export och investeringar skapas genom att privat och offentlig konsumtion hålls tillbaka. Erfarenhetsmässigt får sådana åtgärder till stor del effekt först efter viss tidsfördröjning. Insatserna måste därför påbörjas nu för att anpassas till den internationella konjunkturutvecklingen.

När riksdagen under stor enighet tog ställning till 1975 års långtidsutrednings beräkningar konstaterade man att det var lämpligt att, vad gäller användningen av de resurser som kunde avsättas för konsumtion, sikta på ett mellanalternativ som inte ensidigt prioriterade vare sig den privata eller den offentliga konsumtionsökningen. Ett sådant mellanalternativ skulle kunna innebära att privat och offentlig konsumtion fick expandera i ungefär samma takt eller med knappt 2,5 % per år under perioden 1975—1980. Härvid förutsattes att bruttonationalprodukten i genomsnitt skulle öka med 3 % per år.

Under åren 1975 och 1976 har expansionstakten för konsumtionen emellertid varit avsevärt snabbare eller ca 3,5 % per år för den privata och ca 4 % per år för den offentliga konsumtionen. Samtidigt har bruttonationalprodukten ökat med endast ca 1 % per år. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att vi under de närmaste åren dämpar ökningstakten i vår inhemska förbrukning.

I syfte att begränsa den privata konsumtionsökningen har regeringen föreslagit (prop. 1976/77: 144) att mervärdesskatten höjs. Växelkursförändringen får också en åtstramande effekt genom att priserna på importerade varor kan väntas stiga. Samtidigt har regeringen sett det som angeläget att utforma åtstramningen så att pensionärer och barnfamiljer i möjligaste mån skyddas. För pensionärer sker detta genom att pensionerna är indexreglerade och för barnfamiljerna föreslår regeringen att den i budgetpropositionen föreslagna höjningen av barnbidragen med

300 kr. per år tidigare läggs och träder i kraft den 1 juli 1977 i stället för den 1 januari 1978.

Det råder knappast någon oenighet om att det i princip är nödvändigt att dämpa den privata konsumtionens ökningstakt som ett led i strävandena att återvinna balans i de utrikes transaktionerna. Däremot har i den allmänna debatten gjorts gällande att den av regeringen valda metoden — en höjning av mervärdeskatten — är olämplig från framför allt fördelningspolitiska synpunkter. Som ett alternativ har därvid i första hand en höjning av arbetsgivaravgifterna (löneskatten) angivits. Enligt min mening talar emellertid övervägande skäl emot ett sådant alternativ.

Den utlandskonkurrerande industrins konkurrensläge är redan besvärligt; att genom ytterligare kostnadsökningar försämra det vore oförsvarligt. De som förespråkar höjda arbetsgivaravgifter menar emellertid att dessa skulle komma att avräknas från de lönehöjningar som annars skulle vara möjliga, så att den totala lönekostnadsökningen för företagen skulle förbli densamma. I och för sig finns det många som ifrågasätter om en sådan fullständig avräkning verkligen kommer till stånd. Om man emellertid antar att detta skulle bli fallet, vill jag understryka några konsekvenser som inte tillräckligt har beaktats i diskussionen.

En första effekt är att köpkraftsindragningen blir väsentligt mindre än den beloppsmässiga höjningen av arbetsgivaravgiften. Den löneökning som avgiftshöjningen ersatt skulle ju annars ha utgått som konstantlön och därmed ingått i underlaget för statlig och kommunal inkomstskatt. Även underlaget för arbetsgivaravgifter skulle ha ökat i motsvarande mån. Avkastningen av dessa skatter och avgifter minskar alltså och i själva verket kan det beräknas att ungefär 2/3 av avgiftshöjningens bruttobelopp på detta sätt går förlorad vid en totalberäkning. En höjning av arbetsgivaravgiften med exempelvis 3 procentenheter ger därför en nettoeffekt av endast 1 procentenhet.

Även vid en höjning av mervärdeskatten finns visserligen vissa avräkningsposter, främst på grund av pensionernas indexreglering, men de är väsentligt mindre än i fråga om arbetsgivaravgifterna. För att nå samma köpkraftsindragning krävs därför en förhållandevis större höjning av arbetsgivaravgifternas uttagsprocent än av mervärdeskattens.

En andra effekt av arbetsgivaravgiftshöjningar som förutsätts bli avräknade mot löneökningar ligger på det individuella planet. På grund av inkomstskattens progressivitet blir den reduktion av den disponibla inkomsten efter skatt som följer av en given arbetsgivaravgiftsökning högst varierande. En reduktion av bruttoinkomsten med en procentenhet medför således en reduktion av inkomsten efter skatt med ca 0,8 % för en inkomsttagare med 30 000 kr. inkomst, med 0,6 % vid 50 000 kr. inkomst och med ca 0,5 % vid 70 000 kr. inkomst. För höga inkomster, t. ex. 150 000 kr., har effekten sjunkit till ca 0,4 %.

Mervärdeskattens effekt visar enligt tillgängliga undersökningar också en profil där den relativa belastningen avtar vid stigande inkomst, men skillnaderna mellan olika inkomstnivåer är avgjort mindre än de som kan beräknas för arbetsgivaravgiftshöjningen. I gruppen av hushåll med de lägsta inkomsterna dominerar dessutom pensionärerna som ju vid en ökning av mervärdeskatten automatiskt kompenseras genom indexuppräkningen av utgående pensionsbelopp.

En ytterligare fördelningspolitisk effekt som enligt min mening talar till arbetsgivaravgiftshöjningens nackdel när det gäller att åstadkomma en allmän åtstramning är att en sådan höjning endast träffar arbetsinkomster. Relativt sett missgynnas alltså hushåll vars dominerande inkomstkälla är löner eller rörelse- och jordbruksinkomster i förhållande till sådana där andelen kapitalinkomster är större. Typiskt sett innebär detta att det är hushåll med lägre inkomster som missgynnas i förhållande till dem med högre.

Sammantaget kan man enligt min mening inte hävda att de fördelningspolitiska effekterna av en höjning av arbetsgivaravgifterna i och för sig skulle vara gynnsammare än av en höjning av mervärdeskatten.

Inom den offentliga sektorn har den kommunala expansionen varit särskilt snabb. Under åren 1975 och 1976 ökade den kommunala konsumtionen med ca 4,6 % per år. Föreliggande kommunala utgiftsplåner pekar på en expansionstakt på ca 4 % per år under de närmaste åren. Ett förverkligande av dessa planer kan inte bedömas vara förenligt med en återställd samhällsekonomisk balans. Det skulle även nödvändiggöra stora ökningsar av den kommunala utdebiteringen under åren 1979 och 1980. År 1978 är kommunernas läge i finansiellt avseende mera gynnsamt på grund av den kraftiga ökningen av skatteinkomsterna, som de automatiskt åtnjuter detta år med gällande utbetalningssystem för kommunalskattemedel.

Mot denna bakgrund har regeringen vid överläggningar med kommunförbunden aktualiserat frågan om vilka åtgärder som kan vidtas för att begränsa den kommunala utgiftsexpansionen. Jag vill i detta sammanhang stryka under att det är regeringens uppfattning att inom ramen för det totalt sett begränsade utrymme som finns för kommunala utgiftsökningar bör barnomsorgen och långtidsvården prioriteras.

I fråga om statsbudgeten föreslår regeringen ett antal åtgärder som syftar till att senarelägga eller inbespara vissa utgifter. En taxeöversyn kommer också att genomföras. Jag återkommer senare till vad dessa åtgärder innebär mer i detalj.

Som en ytterligare del av åtstramningspaketet har regeringen föreslagit (prop. 1976/77: 144) att en investeringsavgift införs för oprioriterade byggen som påbörjas under perioden den 15 maj 1977—den 1 juli 1978. Syftet är att hålla tillbaka de inhemska anspråken på produktionsresurser inom byggnadssektorn och dämpa den snabba kostnadsutvecklingen

inom denna sektor. Avgiften kommer också att underlätta kreditmarknadens uppgift att prioritera nödvändiga investeringar i den utlandskonkurrerande sektorn. En lugnare kostnadsutveckling kommer också att möjliggöra för kommunerna att till rimliga kostnader fullfölja utbyggnaden av förskolan. Avgiften tas ut för bl. a. bensinstationer, parkeringsanläggningar, butiks-, kontors- och banklokaler, idrottsanläggningar samt större fritidshus. Regeringen har begärt riksdagens bemyndigande att få undanta arbete inom vissa regioner om det visar sig lämpligt av sysselsättningsskäl.

Den ekonomiska politiken har utformats mot bakgrund av en realistisk uppfattning av Sveriges nuvarande situation. Läget är för dagen sådant att en åtstramning krävs och det är nödvändigt att vi inte beviljar oss större standardökning — vare sig den tas ut i form av ökad offentlig konsumtion eller genom högre privat konsumtion — än vad som är förenligt med samhällsekonomisk balans. Genom att hålla uppe efterfrågan i vår ekonomi och genom en aktiv sysselsättningspolitik har det varit möjligt för oss att behålla full sysselsättning trots den konjunkturedgång som har drabbat den industrialiserade världen. Priset har emellertid varit växande bytesbalansunderskott och den trenden måste nu vändas.

Regeringen tvekar inte att ta sitt ansvar för de åtgärder som behövs även om det ligger i sakens natur att dessa inte kan vara populära. Det är emellertid endast genom att lägga grunden för en stark ekonomi som den fulla sysselsättningen i längden kan tryggas och som ett framtida reformarbete kan förverkligas. Med fasthet och ansvar kommer denna regering att som hittills föra en politik i hela folkets intresse.

2 Besparingsåtgärder rörande statsbudgeten m. m.

I syfte att förstärka statsbudgeten såväl under budgetåret 1977/78 som under kommande budgetår föreslår regeringen en rad besparingar och andra åtgärder. En del av dessa åtgärder kan regeringen själv besluta om. För andra krävs riksdagsbeslut. Regeringen tar vidare initiativ till en rad utredningar om besparingsmöjligheter inom olika områden.

Senareläggning av byggnadsinvesteringar m. m.

I nuvarande ekonomiska läge är det lämpligt att senarelägga vissa statliga byggen. Chefen för justitiedepartementet har funnit att nybyggnaden av ett rättscentrum i Sollentuna kan uppskjutas. Viss senareläggning av ombyggnaden för högsta domstolens kansli är också aktuell. De totala kostnaderna för dessa byggprojekt beräknas till 47 milj. kr. Utgiftsminskningen under budgetåret 1977/78 beräknas till knappt hälften härav.

Med stöd av lagen (1971: 1204) om byggnadstillstånd fastställer re-

geringen årligen ramar för igångsättning av sjukvårdsbyggnader. För år 1977 gäller en ram på 1 300 milj. kr. för sjukvårdsbyggnader i allmänhet. Statsrådet Troedsson har funnit att investeringsramen för år 1977 bör kunna minskas med 50 milj. kr., vilket innebär en senareläggning av vissa planerade igångsättningar.

För investeringar inom postverket, televerket, statens järnvägar och statens vägverks förrädsfond har för budgetåret 1977/78 upptagits investeringsanslag om 124,9 milj. kr., 870,6 milj. kr., 672,4 milj. kr. resp. 107,4 milj. kr. Chefen för kommunikationsdepartementet har funnit att vissa byggnadsarbeten och vissa investeringar i fasta anläggningar kan senareläggas. Besparingarna till följd härav beräknas för budgetåret 1977/78 totalt uppgå till 15 milj. kr.

Inom budgetdepartementets område har anvisats 510 milj. kr. till byggnadsarbeten för statlig förvaltning och inköp av fastigheter m. m. Det är enligt min bedömning möjligt att senarelägga vissa byggnadsarbeten och markförvärv. Efter samråd med chefen för kommundepartementet har jag funnit att sådan senareläggning i första hand bör kunna ske för byggnadsarbeten m. m. för länsförvaltningen. Bl. a. bör planerade byggnadsobjekt i Malmö och Östersund senareläggas. Den beräknade kostnadsbesparingen uppgår för budgetåret 1977/78 till ca 30 milj. kr. och för budgetåren 1978/79 och 1979/80 till sammanlagt 30 milj. kr.

Under samma anslag har vidare beräknats medel för om- och nybyggnader i de s. k. Södra Klara-kvarteren i Stockholm. Med utgångspunkt i riksdagens beslut år 1975 om återflyttning till ombyggda lokaler på Helgeandsholmen som bl. a. innebär att det nuvarande kanslihuset skall tas i anspråk som riksdagshotell, har ett omfattande planerings- och utredningsarbete inletts med sikte på att samla departementen i Södra Klara-kvarteren och åstadkomma en rationell lokallösning för regeringskansliet. Planeringen omfattar kvarteren Rosenbad, Lejonet, Vinstocken, Johannes Större, Björnen, Loen, Tigern och Brunkhuvudet och möjlighet att utnyttja kvarteret Beridarebanan 39.

Flera skäl talar enligt min mening för att de planerade byggnadsarbetena i Södra Klara m. m. inte utförs med den forcering som den nuvarande planeringen innebär. För regeringskansliets del bör i första hand vissa av de byggnadsarbeten senareläggas som inte behöver tas i anspråk för att evakuera det nuvarande kanslihuset. Som ett led i stabiliseringsprogrammet är det vidare önskvärt att även riksdagens återflyttning till Helgeandsholmen senareläggs. Jag vill i sammanhanget erinra om att riksdagen (KU 1976/77: 41) synes ha ställt sig bakom tanken att den, om den beslutar sig för att återflytta till Helgeandsholmen, kommer att vara installerad där år 1983.

Kostnadsbesparingen för Södra Klara-projektet kan på redovisade grunder preliminärt beräknas till 35 milj. kr. för budgetåret 1977/78

och för budgetåren 1978/79 och 1979/80 till sammanlagt ca 50 milj. kr. Önskvärdheten av en senareläggning av tidpunkten för riksdagens återflyttning till Helgeandsholmen bör ges riksdagen till känna.

Även inom utbildningsområdet har vissa senareläggningar av byggnadsinvesteringar bedömts möjliga. Statsrådet Mogård kommer senare att föreslå att skolbyggnadsramen sänks med 60 milj. kr. från i budgetpropositionen angivet belopp om 660 milj. kr.

Vid sin genomgång av högskoleområdet har chefen för utbildningsdepartementet kommit till slutsatsen att byggnadsstart kan senareläggas för de icke laborativa institutionerna vid universitetet i Linköping, restaurangbyggnaden inom Frescati-området för universitetet i Stockholm, ombyggnad för kemi vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg och en idrottshall vid gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Totalt inom högskoleområdet berörs byggnadsinvesteringar om ca 75 milj. kr. Effekten för budgetåret 1977/78 kan beräknas till ca 30 milj. kr.

Chefen för jordbruksdepartementet har funnit vissa möjligheter att senarelägga byggstarten avseende ett antal objekt inom departementets verksamhetsområde. Detta medför en besparing under budgetåret 1977/78 om sammanlagt ca 10 milj. kr.

Övriga besparingsåtgärder som beslutas av regeringen

Chefen för utrikesdepartementet har beräknat att medelsförbrukningen under anslaget till information om Sverige i utlandet för budgetåret 1977/78 kan reduceras med 300 000 kr. genom senareläggning av vissa projekt.

Regeringen kommer i fråga om det internationella utvecklingssamarbetet under budgetåret 1977/78 att iaktta stor försiktighet när det gäller utbetalningar från ointecknade reservationsmedel under anslaget för multilateralt bistånd. Dessa uppgår f. n. till ca 200 milj. kr. I största möjliga utsträckning kommer utbetalningar att förskjutas till slutet av budgetåret.

Chefen för försvarsdepartementet har funnit att medelsförbrukningen avseende det militära försvaret under budgetåret 1977/78 kan minskas med 150 milj. kr. jämfört med de belopp som anges i prop. 1976/77: 74 angående totalförsvarets fortsatta inriktning. De åtgärder som senareläggs avser repetitionsutbildning för vissa lokalförsvarsförband för ca 10 milj. kr., senareläggning av materielanskaffning rörande ett flertal mindre objekt för ca 90 milj. kr. samt senareläggning av ett antal byggnadsåtgärder för ca 45 milj. kr. På motsvarande sätt begränsas medelsförbrukningen för civilförsvaret med 5 milj. kr. Denna senareläggning avser viss materielanskaffning för inemot 1 milj. kr., branddammar för ca 1 milj. kr., samt modernisering av befolkningsskyddsrum för ca 2

milj. kr. Den sistnämnda åtgärden medför en besparingseffekt även för kommunerna på ca 1 milj. kr.

För beredskapslagring avseende läkemedel m. m. har regeringen tidigare förordat att 30 milj. kr. skall anvisas. Statsrådet Troedsson har funnit att anskaffningar till ett belopp av 5 milj. kr. kan senareläggas.

Vidare har till kostnader för beredskapslagring av jordbruksprodukter anvisats drygt 10 milj. kr. Chefen för jordbruksdepartementet har funnit att anskaffningar till ett belopp av 5 milj. kr. kan senareläggas.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar förvaltar i dag varulager av olika slag till ett återanskaffningsvärde av ca 2 000 milj. kr. Chefen för handelsdepartementet har funnit att utgifterna över statsbudgeten för investeringar i anläggningar och varulager för budgetåret 1977/78 kan minskas med inmot 15 milj. kr. genom vissa senareläggningar av investeringar. Utrymme för de mest angelägna investeringar som har föreslagits i prop. 1976/77: 74 bör dessutom kunna skapas genom ytterligare omstrukturering av befintliga varulager.

För patent- och registreringsverket beräknades i budgetpropositionen under programmet bolagsärenden ca 2,2 milj. kr. bl. a. för en väntad ökning av efterfrågan på registerändringsärenden till följd av höjningen av minimikapitalet för aktiebolag. Regeringen har föreslagit riksdagen (prop. 1976/77: 109) att tidpunkten för ikraftträdande av regeln om minsta aktiekapital flyttas fram till år 1981. Medelsförstärkningen torde därigenom kunna begränsas till 1 milj. kr.

Anslaget till Sveriges Turistråd grundar sig på överläggningar mellan stiftarna, dvs. staten, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Turistrådet befinner sig ännu i ett uppbyggnadsskede, varför verksamheten ännu inte kräver resurser av den storlek som riksdagen har anvisat. Anslaget kan ställas till turistrådets disposition med en reduktion av 2 milj. kr.

Slutligen har chefen för handelsdepartementet funnit att anslagen till statens pris- och kartellnämnd (SPK) och konsumentverket kan minskas med sammanlagt 1 milj. kr. Detta kan för SPK:s del ske genom bl. a. minskad projektverksamhet och för konsumentverkets del genom bl. a. minskad produktion av informationsmaterial och ökad avgiftsfiansiering. Härigenom kan anslagen minskas med 500 000 kr. vardera.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet föreslår att arbetsmarknadsstyrelsen skall senarelägga 75 000 tjänstgöringsdagar för vapenfria tjänstepliktiga av den totala ramen på 400 000 dagar för budgetåret 1977/78. Utbildningens totala omfattning kommer därvid att bli av samma storlek som har planerats för innevarande budgetår. Senareläggningen kan beräknas minska anslagsbehovet för budgetåret 1977/78 med 4 milj. kr.

Vidare kommer viss anskaffning avseende bl. a. ersättningsanskaffningar av maskinutrustning för beredskapsarbeten att senareläggas.

För inköp av viss utrustning och inredning till arbetarskyddsstyrelsens nybyggnader i Västra Skogen i Solna samt arbetsmedicinska kliniken i Umeå har för budgetåren 1975/76—1978/79 beräknats en medelsförbrukning på sammanlagt 34,9 milj. kr. Inflyttningen beräknas kunna ske under hösten 1979 vad beträffar Västra Skogen och under första hälften av år 1979 vad beträffar arbetsmedicinska filialen. Mot bakgrund av den tidtabell som nu gäller för byggandet av dessa lokaler är det möjligt att utan att försena inflyttningen förskjuta inköp av viss utrustning och inredning till ett värde av 3 milj. kr. till budgetåret 1979/80.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet har funnit att förbrukningen av medel under kommittéanslaget avsedda för forsknings- och utvecklingsarbete kan begränsas med 1 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Chefen för bostadsdepartementet har funnit att förbrukningen av medel under budgetåret 1977/78 under reservationsanslaget Bidrag till översiktlig planering m. m. bör kunna begränsas med 2 milj. kr. Från anslaget utbetalas bidrag till kommunerna främst för sådan kommunal översiktlig planering som hänger samman med den fysiska riksplaneringen. Vidare lämnas stöd till sådan planering som innefattar utveckling av planeringsmetoder. Den fysiska riksplaneringens planeringsskede skall i stort sett vara avslutat under år 1977, även om visst arbete inom områden med mera komplicerade planeringsproblem kommer att återstå även efter denna tidpunkt. I avvaktan på den förestående minskningen av medelsbehovet för dessa ändamål bör andra mer långsiktiga projekt, bl. a. vissa utvecklingsprojekt, kunna senareläggas.

Chefen för bostadsdepartementet kommer vidare att föreslå regeringen att den ram som ställs till bostadsstyrelsens förfogande för beslut under nästa budgetår om lån till kommunala markförvärv begränsas med 10 milj. kr. till 210 milj. kr.

Chefen för industridepartementet räknar vidare med att vissa branschfrämjande insatser för bl. a. teko-industrierna inom ramen för tidigare föreslagna, ökade medel för företags- och branschfrämjande åtgärder kan senareläggas. Detta medför en besparing under budgetåret 1977/78 med 3 milj. kr.

För investeringar inom statens vattenfallsverk har i budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 upptagits ett investeringsanslag om drygt 2,2 miljarder kr. Investeringar till ett totalt belopp av 100 milj. kr. bör enligt statsrådet Johanssons förslag senareläggas.

Utöver de besparingar som har redovisats i det föregående bör enligt min mening vissa ytterligare begränsningar göras av de statliga myndigheternas utgifter. Dessa begränsningar bör i princip beröra samtliga myndigheter utom affärsverken och myndigheterna inom det militära försvarets område. Det ankommer på regeringen att genom regleringsbrev ställa av riksdagen anvisade medel till myndigheternas förfogande. Utgifterna för myndigheternas verksamhet redovisas normalt i reglerings-

breven uppdelade i anslagsposter. Vissa anslagsposter, t. ex. för löne-kostnader, expenser och reseersättningar är maximerade medan andra får överskridas utan särskilt beslut av regeringen. Avsikten är att i regleringsbreven för budgetåret 1977/78 begränsa utnyttjandet av anvisade medel under maximerade anslagsposter med i normalfallet 1 %. Det bör i sammanhanget erinras om att överskridanden av maximerade anslagsposter i särskild ordning medgetts då så erfordrats för att infria träffade kollektivavtal. Någon ändring i den ordningen avses givetvis ej. Om någon myndighet skulle behöva vidta mer ingripande åtgärder för att anpassa sig till den avsedda anslagsnivån kan detta ge anledning till en översyn av verksamheten i sedvanlig ordning. Undantag från begränsningsåtgärderna bör medges endast om särskilda skäl föreligger.

Besparingsåtgärderna bör enligt regeringens uppfattning ligga i linje med strävandena att förenkla och effektivisera myndigheternas interna administration medan den mot allmänheten vända delen av serviceverksamheten i möjligaste mån bör lämnas intakt.

Förslag till riksdagen

Jag övergår nu till att översiktligt redovisa de förslag till besparingar som regeringen bör förelägga riksdagen för beslut. Berörda statsrådet anmäler dessa frågor i särskild ordning.

De nuvarande ersättningsreglerna vid läkemedelsinköp gäller sedan den 1 januari 1976. Rabatt utgår från sjukförsäkringen med 50 % av den del av kostnaden som överstiger 5 kr. och med hela den kostnad som överstiger 35 kr. Maximiavgiften per inköp är alltså 20 kr. Bl. a. mot bakgrund av den allmänna kostnadsutvecklingen kan det finnas skäl att revidera dessa ersättningsregler. Chefen för socialdepartementet föreslår att gränsen för full rabatt höjs från 5 till 10 kr. Maximiavgiften per inköp blir sålunda 25 kr. Härigenom begränsas sjukförsäkringens kostnader med 75 milj. kr. för helt år, vilket medför en förstärkning av statsbudgeten i motsvarande mån.

Socialstyrelsen har föreslagit vissa förändringar beträffande kostnadsfria läkemedel till kvinnor och barn. Samtidigt med att detta förslag genomförs bör reglerna för tillhandahållande av vissa skyddsläkemedel närmare anknytas till vad som gäller för läkemedel i övrigt. Kostnaderna överförs därmed från statsbudgeten till sjukförsäkringen, vilket innebär att 5 milj. kr. kan sparas på budgeten. Samtidigt uppstår en kostnadsökning inom försäkringen på 1 milj. kr.

Transportstödet för Norrland m. m. infördes år 1971. I 1977 års budgetproposition har behovet av bidragsmedel för budgetåret 1977/78 beräknats uppgå till 123 milj. kr. Chefen för kommunikationsdepartementet har funnit att fraktbidraget för vissa pappersprodukter kan slopas fr. o. m. den 1 januari 1978. Besparingseffekten till följd härav kan uppskattas till ca 12 milj. kr. för helt budgetår.

I syfte att åstadkomma en rationellare och mindre kostnadskrävande organisation av den kommunala vuxenutbildningen vidtas vissa ändringar i förordningen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning. För att minska skolöverstyrelsens administrativa börda i samband med statsbidragsgivning till studiecirkelverksamhet och kanalisera statsbidragsgivningen genom studieförbunden vidtas en ändring i förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Utredningar om framtida besparingsmöjligheter

Sett på något längre sikt torde ytterligare utgiftsbegränsningar kunna åstadkommas. Regeringen avser att skyndsamt utreda en rad sådana besparingsmöjligheter.

Som en följd av den sjunkande beläggningen på kriminalvårdsanstalterna beslutade regeringen den 22 december 1976 om nedläggning av vissa anstalter. Enligt en rapport från riksrevisionsverket finns det utrymme för en fortsatt reduktion med 300—500 platser. Som ett led i besparingsåtgärderna bör det utredas vilka ytterligare anstalter och avdelningar som skall läggas ned. En särskild arbetsgrupp med representanter för justitiedepartementet och kriminalvårdsstyrelsen arbetar redan med denna fråga.

Inom nykterhetsvården har under senare år en viss platsminskning kunnat ske vid nykterhetsvårdsanstalterna. Ytterligare 21 platser kommer att dras in genom att den enskilda vårdanstalten Stora Främsbacka läggs ned den 1 juli 1979. Socialstyrelsen får i uppdrag att undersöka vilka besparingar som kan göras vid de statliga, erkända och enskilda nykterhetsvårdsanstalterna.

Beträffande ungdomsvården har övervägts att stänga någon av utskrivningsavdelningarna. Socialstyrelsen får i dag i uppdrag att utreda även denna fråga. En omstrukturering av ungdomsvården och ett ändrat huvudmannaskap för skolorna diskuteras i *socialutredningen*. Med tanke på skolornas osäkra framtid kan det finnas skäl att begränsa investeringarna till att endast gälla sådana underhållsåtgärder som är nödvändiga av arbetsmiljö-, hygieniska och liknande skäl. Socialstyrelsen får i uppdrag att närmare utreda möjligheterna att senarelägga vissa investeringar vid ungdomsvårdsskolorna.

Chefen för ekonomidepartementet undersöker i vad mån begränsningar av statistikproduktionen kan ske. Detta gäller t. ex. undersökningen av hushållsgruppers sparande.

Det totala investeringsbehovet för datamaskinutrustning inom den civila statsförvaltningen beräknas i 1977 års budgetproposition (prop. 1976/77: 100 bil. 11) till 133 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 146 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Med hänsyn till de förskjutningar av leveranser och betalningar som erfarenhetsmässigt inträffar beräk-

nades anslagsbehovet för anskaffning av datamaskiner till 115 milj. kr. för budgetåret 1977/78. En reviderad beräkning pekar mot en medelsförbrukning på ca 60 milj. kr. för innevarande budgetår och ca 115 resp. 155 milj. kr. för budgetåren 1977/78 och 1978/79. Det är enligt min mening angeläget att undersöka möjligheterna att sänka medelsförbrukningen för budgetåren 1977/78 och 1978/79 bl. a. genom senareläggning av anskaffningar och genom komplettering i stället för utbyte av utrustning. Jag kommer senare i dag att föreslå att regeringen uppdrar åt statskontoret att komma in med förslag om vilka planerade anskaffningar som kan senareläggas eller begränsas.

Regeringen lämnar vidare vissa utredningsuppdrag till myndigheter inom utbildningsområdet rörande mera långsiktiga besparingsprojekt i syfte att åstadkomma ett rationellare resursutnyttjande. Särskild samordnad gymnasieskola är en skolform som försöksvis tillämpas i vissa gymnasierregioner med relativt litet elevunderlag. Genom bl. a. samläsning mellan linjer i olika ämnen kan lärarlönekostnaderna sänkas med ca 5 %. Såväl stat som kommun tillgodogör sig denna besparing. Skolöverstyrelsen får i uppdrag att komma in med förslag om en allmän övergång till s. k. särskild samordnad gymnasieskola i de gymnasierregioner som har mindre än 500 16-åringar. Centrala studiehjälpsnämnden får i uppdrag att intensifiera kontrollen vid utbetalning av studiemedel och återkravsfunktionen.

Medelsberäkningen för allmänna beredskapsarbeten sker i princip med utgångspunkt i en konjunktturneutral sysselsättningsnivå. Anslagsbelastningen avgörs därför i första hand av sysselsättningsutvecklingen. Arbetslöshetens struktur har ändrats som en följd av samhällsutvecklingen. En allt större del av arbetslösheten faller numera på tjänstesektorn. Detta har medfört ett behov av beredskapsarbeten anpassade till denna nya kategori arbetslösa. En fortsatt övergång till sysselsättningsintensiva och dagsverksbilliga arbeten inom tjänste- och vårdsektorn samt kultur- och landskapsvård kan väntas. Ett utredningsarbete pågår inom arbetsmarknadsdepartementet i syfte att finna ett statsbidragssystem som bättre än det nuvarande stimulerar kommunerna att prioritera sådana arbeten. Detta bör på sikt få till följd ett relativt sett lägre medelsbehov för beredskapsarbeten vid en konjunktturneutral sysselsättningsnivå.

Chefen för industridepartementet avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt Sveriges geologiska undersökning (SGU) att utreda hur kostnaderna för framställning av geologiska kartor skall kunna minskas. I uppdraget kommer att ingå att SGU under hösten 1977 skall redovisa vilka åtgärder med detta syfte myndigheten avser att vidta för att snarast möjligt förbättra ekonomin på nämnda område. Härvid bör även möjligheterna att öka karteringens intäkter redovisas. I uppdraget bör också ingå att se över möjligheterna att minska de erforderliga insatserna för främst karteringsverksamheten.

Verksamheten vid Aktiebolaget Atomenergi har de senaste åren medfört stora underskott i rörelsen. En orsak till detta har varit det kraftiga underskottet för driften av den s.k. R 2-reaktorn. Kostnaderna för driften av reaktorn beräknas under budgetåret 1977/78 till 23 milj. kr., varav staten förutses lämna ett driftbidrag om 85 %. Fortsatt reaktordrift på längre sikt kräver ytterligare ökade anslag. Mot denna bakgrund har bolaget anmodats att i samband med anslagsframställningen för budgetåret 1978/79 särskilt belysa möjligheten att avveckla statsanslaget till R 2-reaktorn med utgången av budgetåret 1979/80. Statsrådet Johansson avser att återkomma i frågan när nödvändigt underlag föreligger.

Översyn av taxor och avgifter

Flera faktorer, bl. a. kostnadsutvecklingen, har medfört att vissa taxor och avgifter som tas ut i olika statliga verksamheter inte ger avsedd full kostnadstäckning. I flera fall bör också övervägas om subventionering av taxor allttjämt är motiverad. Regeringen uppdrar därför i dag åt riksrevisionsverket att göra en översyn av taxor och avgifter som tas ut av vissa myndigheter. Som exempel på myndigheter där jag bedömer det som möjligt att förbättra kostnadstäckningen kan nämnas riksantikvarieämbetet, lantbruksnämnderna och länsstyrelserna.

Vid sin översyn har chefen för justitiedepartementet funnit att vissa taxor och avgifter som bl. a. tas ut av polisen, datainspektionen och in-skrivningsmyndigheterna bör ses över.

Vissa taxor och avgifter bör utredas i särskild ordning. Chefen för utrikesdepartementet har vid sin genomgång funnit att vissa expeditions- och förrättningsavgifter för UD:s bistånd i arvsärenden kan höjas. Förslag kommer inom kort att redovisas för regeringen.

Chefen för kommunikationsdepartementet har funnit att frågan om utökad avgiftsfinansiering vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut bör provas. Detta bör ske i samband med pågående utredning om institutets verksamhet och organisation. Chefen för ekonomidepartementet har när det gäller statistiska centralbyråns verksamhet utgått från den av statsmakterna uttalade strävan till en ökad inriktning på självfinansierad uppdragsverksamhet inom statistikproduktionen (prop. 1976/77: 100 bil. 10, FiU 1976/77: 12, rskr 1976/77: 128). I enlighet härmed får centralbyrån i uppdrag att lägga fram förslag till överföring av partisympatiundersökningarna från anslags- till uppdragsfinansiering. Chefen för ekonomidepartementet avser vidare att låta undersöka möjligheterna att uppdragsfinansiera också andra områden av den nuvarande statistikproduktionen. En övergång till ökad uppdragsverksamhet kommer att få genomslagskraft först under budgetåret 1978/79.

Kostnaderna för patent- och registreringsverkets verksamhet skall

täckas av de avgifter som verkets kunder erlägger. I budgetpropositionen angavs vidare att det under budgetåret 1977/78 kan bli nödvändigt att höja vissa avgifter under programmet patentärenden. Regeringen beslutar i dag att vissa avgifter skall höjas fr. o. m. den 1 juli 1977. Avgiftshöjningarna beräknas medföra en inkomstökning med ca 10 milj. kr.

De statliga bidragen till statens provningsanstalt har under senare år ökat kraftigt, bl. a. till följd av omlokaliseringen till Borås. Med anledning av detta pågår en översyn av taxesättningen vid anstalten. Dessutom bereds f. n. inom industridepartementet frågor om finansiering av riksmätplats- och riksprovplatsorganisationen samt avgifter för provningsanstaltens verksamhet i samband med kontroll av färdigförpackade varor. Bl. a. mot denna bakgrund bör det vara möjligt att genom en justering av såväl taxor som principerna för dessa inom området för officiell provning och kontroll förbättra provningsanstaltens ekonomi. I detta sammanhang bör även relationen mellan uppdragsverksamhet och forsknings- och utvecklingsarbete vid provningsanstaltens olika avdelningar ses över inom ramen för en långsiktig verksamhetsplan. Statsrådet Johansson kommer senare denna dag att föreslå regeringen att lämna provningsanstalten ett uppdrag med denna innebörd.

Även i fråga om taxor och avgifter kommer vissa förslag att föreläggas riksdagen. Således vill jag avslutningsvis nämna att statsrådet Troedsson denna dag lägger fram förslag om full kostnadstäckning i den statliga läkemedelskontrollen samt att statsrådet Friggebo föreslår att ersättning tas ut för bostadslånemyndigheternas kostnader för lånehanteringen vid nyupplåning och övertagande av lån som kan förenas med räntebidrag.

Tillsammans kan de besparingsåtgärder rörande statsbudgeten, som jag nu har redovisat, beräknas minska statsutgifterna för budgetåret 1977/78 med ett belopp av storleksordningen 700 milj. kr. Jag bortser då från effekterna av ändrade taxor och avgifter, vilka ännu är svåra att bedöma. Därtill kommer en rad åtgärder som får effekt först på något längre sikt. I följande tabell redovisas en överslagsmässig beräkning av budgeteffekterna för nästa budgetår.

Tabell 1. Besparingar under budgetåret 1977/78

	Besparingseffekt (milj. kr.)
Senareläggning av byggnadsinvesteringar	180
Övriga besparingar som beslutas av regeringen	430
Förslag till riksdagen	90
Summa	700

3 Statsfinansiella perspektiv på längre sikt

En analys av de statsfinansiella perspektiven på längre sikt kan göras med utgångspunkt i den långtidsbudget som fogas till det reviderade budgetförslaget som bilaga 1. Långtidsbudgeten har utarbetats inom budgetdepartementets budgetavdelning efter samråd med berörda departement.

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. På utgiftssidan är långtidsbudgeten en kalkyl över storleken av de finansiella och reala resurser som behövs för att av statsmakterna uppställda mål skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. För att en analys av de statsfinansiella perspektiven på längre sikt skall vara möjlig krävs också en framskrivning av statsinkomsterna. Till skillnad från vad som varit fallet i långtidsbudgetarna under senare år redovisas därför i år en inkomstberäkning för hela långtidsbudgetperioden. Därmed kan också en beräkning av statsbudgetens saldoutveckling göras. På detta sätt kan långtidsbudgeten infogas i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

På inkomstsidan har i långtidsbudgeten förutsatts att inkomstskatten anpassas till prisutvecklingen så att inte inflationen medför skatteskärpningar på inkomstökningar som är rent nominella. I övrigt har antagits oförändrade skatte- och avgiftssatser i den mån inte höjningar har beslutats eller aviserats.

Långtidsbudgeten är varken en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden. Avsikten med långtidsbudgeten är i stället att visa vilken statsfinansiell utveckling som blir följd om nya åtaganden över huvud taget inte görs och om statsinkomsterna utvecklas enligt vissa antaganden. Mot denna bakgrund kan budgetpolitikens förutsättningar diskuteras. Förslag om nya aktiviteter kan bedömas och omprövning av redan gällande program kan aktualiseras.

Genom sin stora tyngd i samhällsekonomin spelar statsbudgeten en avgörande roll för landets ekonomiska utveckling. Statens och kommunernas sammanlagda utgifter för konsumtion och investeringar tar i anspråk ungefär 1/3 av de totala ekonomiska resurserna (bruttonationalprodukten). En avsevärd del av kommunernas konsumtion och investeringar finansieras genom bidrag från statsbudgeten. Dessutom sker en mycket betydande inkomstöverföring från statsbudgeten till andra delar av ekonomin, främst hushållen.

Storleken av det totala resursutrymmet i ekonomin avgör möjligheterna att tillgodose olika gruppers anspråk på bl. a. olika offentliga tjänster, på investeringar och på egen konsumtion. Det totala resursutrymmet är också i sin tur beroende av de offentliga utgifternas omfattning och

inriktning. En av huvuduppgifterna för den statliga budgetpolitiken är att göra en sådan avvägning mellan den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster och andra sektorers anspråk på ekonomiskt utrymme att balans mellan totala anspråk och tillgängliga resurser kan upprätthållas. Detta kan ske genom en lämplig avvägning av skattepolitik och utgiftspolitik.

För att bli meningsfull måste en bedömning av budgetpolitikens förutsättningar göras mot bakgrund av beräkningar av de totala resursanspråken i ekonomin ställda mot uppskattningar av det framtida resursutrymmet. Vidare måste den finansiella utvecklingen analyseras. Sådana beräkningar utförs i de statliga långtidsutredningarna. Mot bakgrund av bl. a. kartläggningar av planer och beslut inom olika samhällssektorer diskuterar långtidsutredningarna alternativ för samhällsutvecklingen som uppfyller kraven på ekonomisk balans. Förutsättningarna för den svenska ekonomins utveckling analyserades senast ingående av 1975 års långtidsutredning, som omfattade perioden 1975—1980.

Långtidsutredningens beräkningar av det utrymme som kan stå till förfogande för framtida resursanvändning byggde på vissa antaganden om produktionskapacitetens utveckling. Dessa bedömningar baserades i första hand på uppskattningar av hur arbetskraften och dess produktivitet skulle komma att utvecklas. Antalet personer i de förvärvsarbetande åldrarna beräknades minska något under perioden. Främst på grund av en förutsatt ökning av kvinnornas förvärvsfrekvens bedömdes emellertid antalet sysselsatta öka. Det ökande deltidsarbetet samt införandet av en femte semestervecka ansågs emellertid innebära att de totala arbetskraftsresurserna mätta i arbetade timmar kunde väntas minska med 0,2 % per år under perioden 1975—1980 vid oförändrad veckoarbetstid.

Vad gäller produktiviteten räknade långtidsutredningen med en fortsatt uppbromsning av produktivitetstillväxten. Under 1960-talet var den genomsnittliga årliga produktivitetstegringen för ekonomin som helhet 4,8 %. Under åren 1970—1975 kan den trendmässiga produktivitetstillväxten bedömas ha uppgått till 4,1 % per år. Inom industrin har produktivitetstillväxten varit betydligt snabbare, nämligen 7,2 % resp. 5,9 % för de angivna perioderna. För perioden 1975—1980 räknade långtidsutredningen med en ökningstakt av produktiviteten i ekonomin som helhet om 3,2 % per år. Därvid förutsattes en ungefär oförändrad produktivitetstegring inom industrin jämfört med perioden 1970—1975. Mot bakgrund av sina antaganden räknade långtidsutredningen med en årlig real tillväxt i vår ekonomi om ca 3 % per år under perioden 1975—1980 under förutsättning av oförändrad veckoarbetstid.

Långtidsutredningen hade som gemensam utgångspunkt i de alternativ för den ekonomiska utvecklingen som redovisades att transaktionerna med omvärlden skulle balansera år 1980. Denna utgångspunkt var sty-

rande för de alternativ som presenterades för resursernas användning. Eftersom långtidsutredningen förutsatte en fortsatt snabb ökning av underskotten i tjänste- och transfereringsbalanserna måste handelsbalansen i motsvarande mån kompensera genom en stark ökning av varuexporten och en återhållsam utveckling för varuimporten.

Långtidsutredningen hade därvid som utgångspunkt ett underskott i bytesbalansen för år 1975 om 8 à 9 miljarder kr., varav ungefär hälften ansågs återspegla en strukturell obalans medan återstoden antogs vara beroende av det rådande konjunkturläget. Den kraftiga exportökning som förutsattes ansågs nödvändig för att svenskt näringsliv hävdade sig i den internationella konkurrensen och även ökade sina marknadsandelar. En förutsättning var vidare att exportindustrin och de importkonkurrerande hemmamarknadsindustrierna kunde öka sina investeringar i snabbare takt än under första hälften av 1970-talet.

Långtidsutredningen skisserade fyra alternativa vägar att uppnå målet om balans i utrikesbetalningarna till år 1980. Två av dessa alternativ förutsatte att konsumtionsutrymmet utnyttjades till att sänka veckoarbetstiden med 2,5 timmar med påföljd att tillväxttakten i ekonomin beräknades sjunka till strax under 2,5 %. De två övriga alternativen förutsatte oförändrad veckoarbetstid och en resurstillväxt om ca 3 %. Utredningen ställde i dessa senare alternativ valet mellan en prioritering av privat eller offentlig konsumtion. Det ena alternativet (alt. I) innebar en årlig tillväxt i den privata konsumtionen av 3,0 % och en årlig ökning av den offentliga konsumtionen om 1,5 %. I det andra alternativet (alt. II), som prioriterade den offentliga konsumtionen, hade denna beräknats kunna öka med 2,9 % om året under det att den privata konsumtionsökningen pressats ned till 2,0 % om året.

Tabell 2. Sammandrag av försörjningsbalansen 1970—1980 enligt långtidsutredningen

Årlig procentuell volymförändring

	1970— 1975	1975—1980			
		40 tim. arbets- vecka		37,5 tim. arbets- vecka	
		Alt. I	Alt. II	Alt. III	Alt. IV
BNP	2,9	3,2	2,9	2,5	2,3
Import	5,7	6,4	5,3	5,2	4,7
Privat konsumtion	2,3	3,0	2,0	2,0	1,5
Offentlig konsumtion	3,3	1,5	2,9	1,2	1,9
Investeringar	1,0	2,6	2,7	2,2	2,2
Export	8,2	7,7	6,7	6,6	6,2

Då långtidsutredningens beräkningar behandlades av riksdagen nåddes bred parlamentarisk enighet om att riktpunkten borde sättas någonstans mellan utredningens alternativ I och II. Alternativen III och IV,

som innebar en allmän förkortning av veckoarbetstiden under perioden 1975—1980, avvisades.

Det av utredningens alternativ som gav förtur åt den offentliga konsumtionsökningen ansågs av riksdagen knappast ge utrymme för en rimlig realinkomstutveckling för den aktiva delen av befolkningen. Anledningen till detta var att en stor del av det begränsade utrymmet för privat konsumtionsökning skulle komma att tas i anspråk av det växande antalet pensionärer och av gruppen nytilträdande på arbetsmarknaden. Det återstående utrymmet gav då knappast förutsättningar för en rimlig realinkomstutveckling för övriga grupper. Riksdagen ansåg å andra sidan att det alternativ som lade tyngdpunkten på den privata konsumtionens ökning inte gav tillräckligt utrymme för de mest angelägna reformerna inom åldringsvård och barnomsorg.

Som en komplettering till den realekonomiska analysen gjorde långtidsutredningen beräkningar också av alternativens finansiella innebörd och konsekvenser. Utgångspunkten var även här ett återställande av balansen i utrikesbetalningarna år 1980. Detta innebar att långtidsutredningen antog att det totala sparandeunderskottet i vår ekonomi som representeras av bytesbalansunderskottet skulle vara eliminerat vid denna tidpunkt. Utredningen förde därvid ett resonemang om hur den nödvändiga inhemska sparökningen skulle kunna åstadkommas.

Utredningen hade som utgångspunkt fördelningen av det finansiella sparandet på olika sektorer år 1975. Bilden var då att det betydande negativa sparandet inom sektorerna bostäder och företag i huvudsak balanserades av det positiva sparandet inom AP-fonden och hushållen. Statens och kommunernas negativa finansiella sparande svarade ungefär emot samhällets totala negativa finansiella sparande, dvs. bytesbalansens underskott. Utredningen skisserade olika vägar för att till år 1980 nedbringa detta underskott till noll. Med de antaganden i övrigt som utredningen gjorde skulle under perioden det finansiella sparandet inom sektorerna bostäder och företag i alla alternativen komma att minska. Utvecklingen inom AP-fonden skulle innebära ett något ökat sparande men inte tillräckligt för att kompensera bortfallet inom de nyssnämnda sektorerna. För hushållens del antog utredningen att sparkvoten skulle ligga på den förhållandevis höga nivån 8 % till år 1980.

Denna utredningens kalkyl gav vid handen att praktiskt taget hela bördan av att eliminera det totala underskottet måste läggas på stat och kommun. Enligt utredningens bedömningar förutsatte detta en skärpning av finanspolitiken i förhållande till utvecklingen under perioden 1970—1975. Under denna period ökade det statliga budgetunderskottet relativt kraftigt. Ökningen av statsutgifterna kunde därigenom ske vid en lägre genomsnittlig skatte- och avgiftsfinansiering än under tidigare år. Den av utredningen förutsedda utvecklingen fram till år 1980 ställde krav på att staten minskade sitt budgetunderskott, vilket beräknades få

till konsekvens en skärpning av skatte- och avgiftsutvecklingen även vid den antagna höga sparkvoten i hushållssektorn.

Utvecklingen under de första åren av långtidsutredningens beräkningsperiod kan nu överblickas. Det kan därvid konstateras att utvecklingen blivit i viktiga avseenden en annan än den av långtidsutredningen kalkylerade.

De båda alternativ mellan vilka riksdagen angav att målsättningen för perioden 1975—1980 borde läggas angav som gränsvärden för den offentliga konsumtionens årliga ökning 1,5 % resp. 2,9 %. Under åren 1975 och 1976 har emellertid den genomsnittliga årliga tillväxttakten för den offentliga konsumtionen varit ca 4 %. För den privata konsumtionens del angavs ett intervall mellan 2 % och 3 % i årlig ökning. Den privata konsumtionen under åren 1975 och 1976 har emellertid ökat med ca 3,5 % årligen. Investeringarna däremot har inte ökat i den omfattning som angavs i långtidsutredningens beräkningar. Tillväxten i ekonomin under åren 1975 och 1976 låg på 1/3 av den trendmässiga tillväxttakt som förutsattes av långtidsutredningen.

Också vad gäller bytesbalansen har utvecklingen gått i en annan riktning än den som angavs av långtidsutredningens beräkningar. Industrins försvagade konkurrenskraft har kraftigt bidragit till att försämra balansen mellan export och import. I stället för en förbättring av det allvarliga bytesbalansläget under utgångsåret 1975 uppvisar året 1976 en ytterligare försämring av bytesbalansen.

Den utveckling som har ägt rum under den hittills förflutna delen av långtidsutredningens kalkylperiod är emellertid resultatet av en politik som har utformats under bred parlamentarisk enighet. Genom denna politik har arbetslösheten i Sverige kunnat hållas på en internationellt sett unikt låg nivå under den ekonomiska kris som drabbat de industrialiserade länderna. Dagens situation innebär också vissa andra fördelar. Arbetskraften finns tillgänglig i företagen, och värdefulla investeringar i utbildning och produktionskapacitet har kunnat göras. Därigenom finns goda förutsättningar att öka produktionen och produktiviteten. Detta har emellertid skett till priset av en ökad utlandsupplåning.

Den långtidsbudget som nu läggs fram omfattar perioden 1977/78—1981/82. Med långtidsbudgetens utgångspunkt om oförändrade skatteregler och med de antaganden som gjorts om den totala lönesummans och bruttonationalproduktens tillväxt skulle de totala statsinkomsterna komma att öka med 7,2 % årligen under perioden. Den snabbaste ökningstakten redovisas under inkomstskattetiteln, som beräknas öka med 9,3 % om året. Härvid har antagits att inkomstskatteskalen och grundavdraget fr. o. m. beskattningsåret 1978 kommer att anpassas till prisutvecklingen så att inte inflationen medför skatteskräpning på inkomstökningar som är rent nominella. Lönesumman har i långtidsbudgeten schablonmässigt antagits stiga med 7 % årligen och bruttonationalproduk-

ten med 3 % i volym. För år 1978 och framåt har antagits en prisstegringstakt om 4 % per år. Att inkomstskatttitelns årliga ökning under perioden ligger över lönesummans ökning beror delvis på att den antagna indexregleringen endast skulle motverka skatteskärpning på den del av löneökningen som motsvaras av en prisstegring. De reallönehöjningar som ingår i kalkylen träffas även i fortsättningen enligt långtidsbudgetens metodik av skattesystemets progressivitet. Därutöver påverkas utvecklingen också av variationer i utbetalningen av kommunalskattemedel. Inkomstskatttitelns tillväxt är lägre under budgetåret 1978/79 än under perioden i övrigt främst till följd av stora utbetalningar till kommunerna av kommunalskattemedel under detta budgetår. Mervärdeskattesatsen har antagits vara 17,1 % under hela perioden. Inkomsterna av mervärdeskatt och arbetsgivaravgifter beräknas öka i stort sett i samma takt som lönesumman. Volymsskatter och övriga skatter beräknas öka ungefär i takt med den totala produktionen.

Tabell 3. Statsinkomsternas utveckling 1971/72—1981/82 i löpande priser (Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	1977/78	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
Inkomstskatttiteln	+19,7	45 365	+9,3
Mervärdeskatt	+11,9	27 750	+8,6
Allmän arbetsgivaravgift	+24,7	7 292	+6,7
Övriga inkomster	+11,4	34 136	+3,2
Summa	+16,0	114 543	+7,2

De totala statsutgifterna beräknas i fasta priser öka med i genomsnitt 2,2 % årligen under långtidsbudgetperioden. Liksom under den gångna perioden svarar utgifterna för folkpensioner m. m. och för stöd till barnfamiljer för en dominerande del av de framtida ökningarna. Detta är en konsekvens av de utfästelser som under bred politisk enighet gjorts till dessa grupper. Den i särklass snabbaste ökningstakten utvisar emellertid utgifterna för statsskuldräntor. Detta beror i sin tur på den saldoutveckling som följer av långtidsbudgetens antaganden.

En analys i reala termer bekräftar den tidigare observerade tendensen att transfereringarna numera svarar för en dominerande del av statsutgifternas ökning. Under långtidsbudgetperioden beräknas transfereringarna öka med 4,4 % årligen i volym. Detta förklaras till en del av att de stigande utgifterna för statsskuldräntor ingår i denna utgiftsgrupp. Den dominerande delen av transfereringarna går emellertid till hushållen, och även dessa inkomstöverföringar beräknas växa i relativt snabb takt, med 2,3 % per år. Ökningen blir störst mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79.

Tabell 4. Utvecklingen av transfereringarna
(Volymförändring)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78 (av- rundat till total milj. kr.)	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78— 1981/82
<i>Transfereringar</i>	+10,5	52 590	+4,4
Till hushåll	+ 3,1	31 310	+2,3
Internationella	+14,3	2 670	+2,1
Övriga	+21,3	18 610	+7,5

De utgiftsbindningar för framtiden som långtidsbudgeten anger vad gäller den statliga konsumtionen stannar vid en årlig ökningstakt om 1,0 %. Genom att de statliga driftbidragen till kommunal konsumtion beräknas öka med 2,8 % om året i volym blir emellertid den sammanlagda ökningstakten för konsumtionsutgifterna över statsbudgeten 1,8 % årligen i fasta priser. Såväl utgifterna för statliga investeringar som för investeringsbidrag till kommunerna beräknas minska under perioden. Detta är emellertid en naturlig konsekvens av långtidsbudgetens beräkningsmetodik, som innebär att avgränsade investeringsprogram i princip beräkningsmässigt inte förlängs sedan de avslutats.

Tabell 5. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling
(Volymförändring)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78 (avrundat till total milj. kr.)	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78— 1981/82
<i>Konsumtionsutgifter</i>	+3,6	56 070	+1,8
Statliga	+1,4	32 470	+1,0
Driftbidrag till kommuner	+2,4	23 600	+2,8
<i>Investeringsutgifter</i>	+1,9	13 520	-4,6
Statliga	+4,5	11 660	-4,9
Investeringsbidrag till kommuner	-9,6	1 860	-3,1
Summa konsumtions- och investeringsutgifter	+3,3	69 590	+0,6

Den bindning i fråga om framtida utgifter för statlig konsumtion som anges i långtidsbudgeten överensstämmer med den miniminivå om en årlig ökning med 1 % som beräknades av långtidsutredningen. Vad gäller de statliga driftbidragen till kommunal konsumtion uppvisar dessa en något snabbare ökningstakt än den miniminivå som beräknades av långtidsutredningen för den kommunala konsumtionens ökning. Det bör emellertid noteras att många remissinstanser ansåg denna ökningstakt vara otillräcklig för att infria ens absolut nödvändiga anspråk på samhällsservice.

Den saldoutveckling för statsbudgeten som framkommer vid en sammanställning av långtidsbudgetens utgifts- och inkomstkalkyler i löpande priser visas i tabell 6. Som framgår av tabellen uppvisar budgetsaldot en betydande ökning till budgetåret 1978/79. Även under de efterföljande budgetåren är underskotten mycket höga. Denna saldoutveckling baseras på de antaganden rörande bl. a. pris- och löneutveckling som gjorts i långtidsbudgetkalkylen. Beräkningar som utförts med utgångspunkt i alternativa antaganden visar emellertid att bilden i stort av budgetsaldots utveckling inte på något avgörande sätt rubbas av variationer i antagandena. Orsaken till detta är bl. a. att en snabbare löne- och prisstegringstakt visserligen leder till en snabbare ökning av statsinkomsterna men också till väsentliga öknings på utgiftsstidan.

Tabell 6. Budgetsaldots utveckling 1976/77—1981/82
(Milj. kr., löpande priser)

	1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Inkomster	103 438	114 543	120 111	131 611	142 586	151 388
Utgifter	117 122	128 433	138 102	146 059	154 883	163 343
Saldo	-13 684	-13 890	-17 991	-14 448	-12 297	-11 955

Ställda i relation till bruttonationalprodukten har budgetunderskotten under 1970-talet visat en stigande tendens. Saldoutvecklingen mätt på detta sätt under början av 1970-talet och under långtidsbudgetperioden framgår av tabell 7.

Tabell 7. Det statliga budgetunderskottet i procent av BNP i löpande priser

70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77 (ber.)	77/78 (ber.)	78/79 (ber.)	79/80 (ber.)	80/81 (ber.)	81/82 (ber.)
-1,5	-1,9	-3,0	-4,0	-4,0	-1,2	-4,0	-3,8	-4,6	-3,4	-2,7	-2,5

Det långsiktiga målet om jämvikt i bytesbalansen fastslogs av riksdagen vid behandlingen av långtidsutredningen och lämnades också utan erinran i den allmänna debatten. Målet om en återgång på sikt till balans i utlandsbetalningarna gäller alltså, även om Sverige får räkna med att bära sin del av OECD-ländernas samlade underskott gentemot de oljeexporterande länderna. Utvecklingen under den tid som gått sedan långtidsutredningen framlades har emellertid medfört att utgångspunkterna för den nödvändiga återanpassningen nu är väsentligt ogynnsammare.

Statsbudgetens negativa saldo speglar ett motsvarande statligt upplåningsbehov. Det har hittills varit möjligt att placera de stigande budgetunderskotten under 1970-talet på den svenska kreditmarknaden. I

syfte att bereda andra sektorer utrymme på den svenska marknaden har emellertid på sista tiden en viss statlig utlandsupplåning ägt rum.

För att fortsätta stora statliga budgetunderskott skulle kunna vara förenliga med målet om återvunnen jämvikt i bytesbalansen krävs att andra inhemska sektorer skulle kunna bereda staten det kreditmarknadsutrymme som behövs. Mot bakgrund av sina reala beräkningar tecknade långtidsutredningen en bild av den finansiella utvecklingen som visade att varken AP-fonden, bostadssektorn, företagssektorn eller hushållen kunde erbjuda något sådant kreditmarknadsutrymme. Enligt långtidsutredningens beräkningar lades därför i allt väsentligt på statsbudgeten uppgiften att åstadkomma den totala sparökning som krävdes för att täcka såväl bytesbalansens underskott som förutsedda sparminskningar inom andra inhemska sektorer.

Utgångspunkterna för placering av statliga budgetunderskott torde snarast ha försämrats något under den tid som gått sedan utredningen lades fram. AP-fondens sparande antas nu inte stiga under de närmaste åren, och inte heller sparandet inom bostadssektorn kan beräknas öka. Hushållens sparkvot har minskat något från sin mycket höga nivå år 1975, och det är självfallet angeläget att hushållssparandet stimuleras. Budgetpolitiken kan emellertid inte baseras på att hushållssektorn eller företagssektorn i någon större utsträckning skall kunna bidra till att täcka det totala sparandeunderskottet i ekonomin.

Det är följaktligen uppenbart att budgetunderskott av den storleksordning som långtidsbudgeten utvisar inte kan accepteras under de kommande åren. Detta kommer att ställa hårda krav på finanspolitiken.

För statsinkomsternas del innebär långtidsbudgetkalkylen att det samlade uttaget av skatter och avgifter stiger något under perioden. Då är emellertid att märka att det samlade skatte- och avgiftsuttaget som andel av bruttonationalprodukten stigit snabbt under de senaste åren och nu uppnått en internationellt sett mycket hög nivå. Under åren 1970—1975 steg det samlade uttaget av skatter och avgifter mätt som andel av bruttonationalprodukten från ca 40 % till ca 45 %. Stegningen mellan åren 1975 och 1976 har varit mycket kraftig, och skatte- och avgiftsandelen för år 1976 kan beräknas uppgå till drygt 50 %. Om budgetunderskotten i framtiden genom åtgärder avscende statsbudgetens inkomstsida skall kunna nedbringas till en rimlig nivå torde det krävas att skatte- och avgiftsandelen höjs utöver vad som följer av långtidsbudgetkalkylen.

Situationens allvar framträder än mer vid en närmare granskning av långtidsbudgetens utgiftssida. Långtidsbudgetens tekniska beräkningsmetodik innebär bl. a. att krontalsbestämda inkomstöverföringar i princip beräknas ligga stilla även i långtidsbudgetens kalkyl i löpande priser. Ett faktiskt genomförande av långtidsbudgetens utgiftsprogram skulle innebära en successiv urholkning av det samhälleliga stödet till åtskilliga grupper i samhället.

Även på många områden som under senare år inte varit föremål för direkta reformer skulle ett omsättande av långtidsbudgetens utgiftsprogram i verkligheten upplevas som en väsentlig omsvängning. För kommunernas del innebär den i långtidsbudgeten tillämpade tekniken att några insatser från statsbudgeten utöver vad som följer av gällande statsbidragssystem inte är att påräkna.

Långtidsbudgeten är emellertid inte ett handlingsprogram för framtiden. Den framtida samhällsutvecklingen kommer att ställa nya krav på offentliga insatser. För att successivt kunna anpassa den offentliga sektorn till medborgarnas förändrade behov krävs också en fortlöpande omprövning av pågående aktiviteter. Långtidsbudgetens utgiftsberäkning kommer därför till vissa delar inte att infrias och till vissa delar att överskridas.

Åtagandena vad gäller pensionärernas standard, äldreomsorgen, barnomsorgen och stödet till barnfamiljerna står fast. En aktiv sysselsättningspolitik kommer även i fortsättningen att kräva resurser, liksom utgifterna för det sociala trygghetssystemet.

För budgetåret 1978/79 ger emellertid långtidsbudgeten klart vid handen att några nya utgiftsåtaganden knappast är möjliga. Budgetarbetet inför detta budgetår måste präglas av mycket stor restriktivitet. För att göra detta möjligt utfärdar regeringen särskilda bestämmelser för myndigheternas arbete med anslagsframställningarna inför detta budgetår i syfte att begränsa utgiftskraven och stimulera till omprioriteringar. De utredningar rörande ett antal konkreta besparingsprojekt som jag tidigare har redovisat har också till stor del inriktning på detta budgetår.

Från regeringens sida har tidigare framhållits att det är nödvändigt att både stat och kommun ålägger sig stor restriktivitet med nya åtaganden och att den offentliga verksamheten i framtiden inte kommer att kunna byggas ut i samma snabba takt som karaktäriserat de senaste åren. För att angelägna behov skall kunna tillgodoses krävs därför en stram hushållning inom hela den offentliga sektorn. Ansträngningarna att höja effektiviteten i statlig och kommunal verksamhet måste fullföljas och alla möjligheter till besparingar tas till vara. Den nu framlagda långtidsbudgeten har förbättrat möjligheterna till en bedömning av de statsfinansiella perspektiven på längre sikt. Den ger entydigt vid handen att de närmaste åren måste inriktas på en strävan att återvinna balansen mellan resursutvecklingen och utgiftsambitioner. Den fortsatta reformpolitiken måste föras i detta perspektiv.

4 Det reviderade budgetförslaget

I budgetförslaget beräknades totalbudgeten uppvisa ett underskott om ca 14,4 miljarder kr. för budgetåret 1976/77 och drygt 15,7 miljarder kr. för budgetåret 1977/78. De beräkningar som nu har gjorts

med beaktande av de ekonomisk-politiska åtgärder som jag tidigare har redovisat innefattar en rad förändringar på såväl inkomst- som utgifts- sidan av budgeten för dessa båda budgetår. Jag kommer att i ett senare avsnitt redovisa dessa beräkningar mera i detalj.

När det gäller statsinkomsternas utveckling spelar självfallet de antaganden som görs om den allmänna inkomstutvecklingen i samhället en avgörande roll. Riksrevisionsverket har i sin reviderade inkomstberäkning utgått från att lönesumman ökade med 13,6 % år 1976. För år 1977 har verket redovisat två alternativ för lönesummans ökning, knappt 7 % resp. drygt 9 %. I samtliga dessa fall innebär de nya antagandena smärre uppjusteringar i förhållande till vad som redovisades i budgetförslaget. För år 1978 har verket gjort en schablonmässig framskrivning av lönesumman med 7 %. För egen del utgår jag, liksom i budgetförslaget och i enlighet med tidigare praxis, beräkningsmässigt från det lägre alternativet för år 1977. Med dessa förutsättningar innebär riksrevisionsverkets nya inkomstberäkning en uppjustering av statsinkomsterna med 1 564 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 1 660 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Till ungefär hälften kan dessa uppräkningshänförelser till de något höjda antagandena för lönesummans tillväxt. Härtill kommer mindre justeringar på ett stort antal inkomsttitlar. De skatte- och avgiftshöjningar m. m. som jag närmare redovisar i följande avsnitt kan beräknas öka statsinkomsterna för budgetåret 1977/78 med 3 629 milj. kr. Totalt kan därmed statsinkomsterna beräknas till 103 438 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och 114 543 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Det innebär att inkomsterna båda dessa budgetår ökar med drygt 10 %.

Även på utgiftssidan innebär de nya beräkningarna uppjusteringar i förhållande till vad som redovisades i budgetförslaget. Vad gäller budgetåret 1976/77 har utgiftsutvecklingen under de senaste månaderna präglats av behovet av insatser till stöd för sysselsättningen både mera generellt och i vissa särskilt utsatta branscher. Regeringens beslut i januari och februari att utnyttja finansfullmakten för åtgärder i syfte att hävda sysselsättningen har sedermera följts upp genom begäran om anslag på tilläggsbudget för detta ändamål med drygt 1 miljard kr. (prop. 1976/77: 125). Vidare har förslag lagts fram om bl. a. ett tillfälligt sysselsättningsbidrag för företag på vissa särskilt utsatta branscher och orter (prop. 1976/77: 95). Ett särskilt stödprogram har föreslagits beträffande tekoindustrin (prop. 1976/77: 105) liksom mycket betydande statliga insatser för varvs- och rederinäringarna (prop. 1976/77: 139 och 146). Tillsammans kan de nu nämnda åtgärderna beräknas öka statsutgifterna för budgetåret 1976/77 med inemot 2,5 miljarder kr. Riksrevisionsverket har å andra sidan i sin beräkning av budgetutfallet räknat med att förbrukningen av reserverade anslagsmedel och av rörliga krediter blir betydligt lägre än vad som angavs i budgetförslaget. Totalt räknar jag med att utgifterna för budgetåret

1976/77 skall uppgå till 117 122 milj. kr., vilket är ca 850 milj. kr. mer än vad som angavs i budgetförslaget.

För budgetåret 1977/78 beräknas nu utgifterna bli drygt 3,4 miljarder kr. större än vad som angavs i budgetförslaget. De största utgiftsökningarna hänför sig till stödåtgärderna för varvs- och rederinäringarna och till stöd till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet. Jag anser vidare, som jag återkommer till i det följande, att det finns anledning att räkna upp anslaget till oförutsedda utgifter med 1 miljard kr. till 5 miljarder kr. Vid min utgiftsberäkning har jag också beaktat de besparingar som uppkommer till följd av de åtgärder jag tidigare redovisat. Jag beräknar utgifterna för budgetåret 1977/78 till totalt drygt 128,4 miljarder kr. Takten i utgiftsstegringen minskas därmed från nära 20 % budgetåret 1976/77 till 9,7 % budgetåret 1977/78.

Tabell 7. Totalbudgeten 1976/77—1977/78 (milj. kr.)

	1976/77		1977/78	
	Budgetprop. 1977	Ny beräk- ning	Budgetprop. 1977	Ny beräk- ning
Inkomster	101 874	103 438	109 254	114 543
Utgifter	116 269	117 122	125 002	128 433
Saldo	—14 395	—13 684	—15 748	—13 890

De beräkningar jag har redovisat resulterar i att budgetunderskottet för budgetåret 1976/77 nu förutses bli ca 13,7 miljarder kr., vilket är en förbättring med ca 700 milj. kr. i förhållande till vad som angavs i januari i år. För nästa budgetår skulle underskottet bli ungefär oförändrat, vilket är en förbättring med nära 2 miljarder kr. jämfört med budgetförslaget. Den stabilisering av budgetläget, som redan budgetförslaget innebar, blir därmed än mera markerad samtidigt som utrymme skapats för insatser till stöd för sysselsättningen.

De beräkningar av statsbudgetens inverkan på efterfrågan i samhället, som redovisas i den reviderade finansplanen, visar att statsbudgeten kan väntas få en stimulerande effekt på samhällsekonomin under år 1977 motsvarande 2,4 % av bruttonationalprodukten, vilket är något mindre än vad som angavs i budgetförslaget. Den expansiva effekten gör sig gällande särskilt under första halvåret medan en förändring i åtstramande riktning sker under andra halvåret. Finanspolitiken är således anpassad till den väntade konjunkturutvecklingen.

SÄRSKILDA FRÅGOR

1 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m.

Regeringen har av riksdagen bemyndigats att för budgetåret 1976/77, om arbetsmarknadsläget kräver det, besluta om utgifter intill ett sammanlagt belopp av 1 500 milj. kr. (prop. 1975/76: 100 bil. 1, FiU 1975/76: 20, rskr 1975/76: 173). Möjligheterna att utnyttja fullmakten har utvidgats genom beslut av riksdagen (FiU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 133).

Fullmakten har under innevarande budgetår utnyttjats vid två tillfällen, nämligen den 20 januari 1977 och den 3 februari 1977.

Genom beslutet den 20 januari utnyttjades fullmakten för följande ändamål: projektering och uppförande av ny kriminalvårdsanstalt (lokalanstalt) i Luleå samt diverse byggnadsarbeten vid kriminalvårdsanstalten i Haparanda (14 210 000 kr., jfr prop. 1976/77: 125 bil. 1); lån till nybyggnader vid erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare (1,5 milj. kr., jfr prop. 1976/77: 125 bil. 4); byggande av statliga vägar (104 milj. kr., jfr prop. 1976/77: 125 bil. 5); nybyggnad för högskolan i Luleå (5 650 000 kr., jfr prop. 1976/77: 125 bil. 8).

Beslutet den 3 februari 1977 avsåg sysselsättningsskapande åtgärder (757 220 000 kr., jfr prop. 1976/77: 125 bil. 11).

Genom här redovisade beslut disponerade regeringen förskottsvis sammanlagt 882 580 000 kr. av den nämnda fullmakten. Regeringen har sedermera i prop. 1976/77: 125 hemställt om anslag av sammanlagt 882 580 000 kr. för ifrågakvarande ändamål.

Regeringen har vidare beträffande beslutet den 3 februari 1977 angående åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan medgivit att från åttonde huvudtitelns förslagsanslag Bidrag till driften av gymnasieskolor och Bidrag till studie- och yrkesorientering (jfr prop. 1975/76: 100 bil. 10, UbU 1975/76: 22, rskr 1975/76: 251) får — utöver vad regeringen i annat sammanhang föreskrivit — bestridas utgifter med högst 15 milj. kr. resp. 500 000 kr.

2 Totalbudgeten budgetåren 1976/77 och 1977/78

2.1 Totalbudgetens utgiftsanslag

I budgetpropositionen år 1977 beräknade jag totalbudgetens utgiftsanslag, dvs. bortsett från förändringar i anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 112 217 milj. kr. för budgetåret 1976/77. I dessa belopp ingick de i prop. 1976/77: 57 och prop. 1976/77: 101

upptagna anslagen på tilläggsbudget. Riksdagen har sedermera fattat beslut i anledning av dessa propositioner.

I prop. 1976/77: 125 har begärts anslag på tilläggsbudget III för egentliga statsutgifter om 1 156 milj. kr. De största anslagen föreslås gå till sysselsättningsskapande åtgärder, 757 milj. kr., byggande av statliga vägar, 104 milj. kr., samt särskilda åtgärder för arbetsanpassning, 69 milj. kr.

Riksrevisionsverket har med skrivelse den 1 april 1977 överlämnat en approximativ beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår (bilaga 2). Verket har beräknat de totala statsutgifterna, exkl. förändringar av anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 114 926 milj. kr. Detta är ett högre belopp än de utgiftsanslag som har upptagits i statsbudgeten jämte ovan nämnda tilläggsbudgetar. Skillnaden förklaras av beräknade merutgifter på förslagsanslag, vilka nu beräknas uppgå till drygt 1 550 milj. kr. mer än vad som anvisats. Verkets beräkning i denna del kan jag ansluta mig till. Härutöver har jag dock räknat med ytterligare utgifter om tillhoppa 1 429 milj. kr. för vilka anslag har begärts på tilläggsbudget och vilka verket inte kunnat beakta. Härav avser 350 milj. kr. vissa industri- och sysselsättningsstimulerande åtgärder (prop. 1976/77: 95), 47 milj. kr. lån till Äreprojektet (prop. 1976/77: 98), 2,5 milj. kr. stöd till tidningar på andra språk än svenska (prop. 1976/77: 99), 125 milj. kr. sysselsättningsskapande åtgärder för tekoindustrierna (prop. 1976/77: 105) och 904 milj. kr. åtgärder på varvsområdet (prop. 1976/77: 139). Totalt har anvisats eller föreslagits 4 921 milj. kr. för egentliga statsutgifter och kapitalinvesteringar på tilläggsbudget för budgetåret 1976/77. Jag räknar sammanfattningsvis med att statsutgifterna exkl. förändringar av anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter men inkl. merbelastningar på förslagsanslag kommer att uppgå till 116 355 milj. kr. budgetåret 1976/77.

För budgetåret 1977/78 upptogs de totala statsutgifterna, exkl. förändringar av anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, i budgetpropositionen till 124 402 milj. kr.

I propositioner, vilka förelagts årets riksmöte före den 1 april 1977, samt riksdagsbeslut fram till nämnda dag har upptagits anslag som innebär en utgiftsökning i förhållande till förslaget till statsbudget med 1 359 milj. kr. Vidare har i prop. 1976/77: 139 begärts anslag för budgetåret 1977/78 till ett belopp om 2 270 milj. kr. till åtgärder för varvsnäringen. De förslag som läggs fram i denna proposition rörande bl. a. en tidigareläggning av höjningen av barnbidraget innebär en anslagsökning med 301 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

För att få erforderlig realism i beräkningarna upptogs i budgetpropositionen anslaget till oförutsedda utgifter med 4 000 milj. kr., varav 1 500 milj. kr. avsåg täckande av oförutsedda och ofrånkomliga behov på tilläggsbudget. Resterande 2 500 milj. kr. var avsatta bl. a. för ytterli-

gare statliga insatser som då bedömdes kunna bli erforderliga för vissa industribranscher. Som jag nyss nämnt, har förslag om sådana insatser för bl. a. varvsindustrin under budgetåret 1977/78 förelagts riksdagen tidigare i år. Ytterligare insatser kan emellertid komma att behövas för andra industribranscher. Härutöver har medel avsatts med tanke på att inkomstskatteskalorna skall kunna inflationsskyddas fr. o. m. år 1978. Vidare har vid beräkningen av anslaget till oförutsedda utgifter beaktats att de nu gällande antagandena för pris- och löneökningar, vilka överensstämmer med dem som redovisas i den reviderade finansplanen, ligger något högre än motsvarande antaganden i budgetpropositionen 1977. Mot bakgrund av vad jag nu har anfört anser jag att anslaget till oförutsedda utgifter bör tas upp med 5 000 milj. kr.

Jag har låtit upprätta en specifikation över anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen (bilaga 5). Specifikationen täcker perioden fram till mars månads utgång år 1977. Förslag om åtgärder för varvsnäringen (prop. 1976/77: 139) liksom förslag som framläggs i denna proposition har dock inräknats. På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen på totalbudgeten för budgetåret 1977/78 till 129 333 milj. kr. Eventuella förslag och beslut i övrigt efter den 31 mars 1977 bör beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

2.2 Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1977/78

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1977/78 var i årets budgetproposition i viss omfattning upptagna med beräknade belopp beroende på att motsvarande investeringsanslag inte hade begärts definitivt.

Jag får nu anmäla de definitiva anslagsförslagen samt förslagen om ytterligare investeringar utöver de i budgetpropositionen beräknade.

Under *statens affärsverksfonder* har anslaget till teleanläggningar m. m. numera fastställts till 870,8 milj. kr. (prop. 1976/77: 74). Avskrivningsanslaget bör föras upp med 6,2 milj. kr. Anslaget till järnvägar m. m. har fastställts till 673 milj. kr. (prop. 1976/77: 74). Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 65 milj. kr.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har i prop. 1976/77: 74 för anslaget Civilförsvar: Anskaffning av anläggningar definitivt begärts 11,2 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 5,6 milj. kr. För byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde har definitivt begärts (prop. 1976/77: 79) 130 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 65 milj. kr.

Under *försvarets fastighetsfond* har investeringsanslag begärts definitivt (prop. 1976/77: 74) med sammanlagt 402 950 000 kr. Härav beräknas för markförvärv 13 384 000 kr., för kasernbyggnader 275 976 000 kr. och för befästningar 113 590 000 kr. Avskrivningsanslaget bör tas upp med avrundat 271,6 milj. kr.

Under *fonden för låneunderstöd* har i prop. 1976/77: 81 till lån för investeringar i bokhandel föreslagits ett anslag av 1 350 000 kr. Vissa lån avses bli ränte- och amorteringsfria. Avskrivningsbehovet kan schablonmässigt beräknas till 50 %. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 675 000 kr.

I prop. 1976/77: 85 har för anslaget Lån till teko-, sko- och garveriindustrier föreslagits ett anslag av ytterligare 10 milj. kr. utöver de i budgetpropositionen föreslagna 5 milj. kr. Lånen är ränte- och amorteringsfria, varför anslaget bör skrivas av helt. Jag tar upp ett avskrivningsanslag om totalt 15 milj. kr.

Till försörjningsberedskapslån har begärts 11 milj. kr. (prop. 1976/77: 85). Lånen avses bli ränte- och amorteringsfria, varför jag tar upp ett avskrivningsanslag av 11 milj. kr.

I prop. 1976/77: 85 har till skostrukturlån föreslagits ett anslag av 10 milj. kr. Anslaget bör skrivas av helt och avskrivningsanslaget föras upp med 10 milj. kr.

I prop. 1976/77: 107 har till lån till experimentbyggande m. m. begärts ett anslag av 22 milj. kr. Lånen är ränte- och amorteringsfria och frågan om återbetalning prövas från fall till fall. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 22 milj. kr.

Till lån till investeringar inom manuell glasindustri har i prop. 1976/77: 61 föreslagits ett anslag av 9 milj. kr. Lånen avses bli ränte- och amorteringsfria, varför jag tar upp ett avskrivningsanslag av 9 milj. kr.

Under *diverse kapitalfonder* har till förrådsfonden för ekonomiskt försvar: Förrådsanläggningar m. m. definitivt begärts 35 milj. kr. Anslaget bör skrivas av helt och avskrivningsanslaget föras upp med 35 milj. kr.

2.3 Totalbudgetens inkomster

Riksrevisionsverket har med särskilda skrivelser den 1 april 1977 lämnat bl. a. en beräkning av utfallet av budgetens inkomster under budgetåret 1976/77 samt en förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1977/78. För en närmare redogörelse för dessa beräkningar får jag hänvisa till verkets skrivelser (bilagor 2 och 3).

Avgörande för beräkningen av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället. Riksrevisionsverket har i sina beräkningar utgått från ett antagande om att lönesumman ökade med 13,6 % mellan åren 1975 och 1976. För år 1977 har ännu inget avtal slutits, varför verket valt att utföra två alternativa beräkningar för den totala lönesummans utveckling mellan åren 1976 och 1977.

I enlighet med vad chefen för ekonomidepartementet har anfört i den reviderade finansplanen och vad jag själv tidigare har uttalat har

jag valt att i mina beräkningar av statsinkomsterna kalkylmässigt utgå från i huvudsak samma antaganden som riksrevisionsverket gjort i sitt lägre alternativ. Ökningen av lönesumman mellan åren 1976 och 1977 har satts till knappt 7 %. Detta motsvarar en total lönekostnadsökning, inkl. sociala avgifter, på 10 %. För år 1978 har jag, i likhet med riksrevisionsverket, schablonmässigt skrivit fram lönesumman med 7 %. Antagandena om ökningen av lönesumman har i jämförelse med budgetpropositionen justerats upp med 0,5 procentenhet för år 1976 och med drygt 1 procentenhet för år 1977.

Vad gäller inkomstiteln *skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.* har riksrevisionsverket utgått från den i budgetpropositionen aviserade höjningen av sjukförsäkringsavgiften med 1,5 procentenheter den 1 januari 1978. Regeringen har emellertid i prop. 1976/77: 116 föreslagit att avgiften skall höjas med 1,6 procentenheter den 1 januari 1978. Detta beräknas medföra en inkomstökning på titeln med 75 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Regeringen har vidare i prop. 1976/77: 117 föreslagit vissa reformer inom föräldraförsäkringen m. m. Till följd härav väntas inkomstitelns utgifter öka med 110 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Med beaktande av vad jag nu har anfört beräknar jag inkomsterna under titeln till 45 365 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Beräkningen av inkomsterna på inkomstskatttiteln baseras på förut-sättningen om oförändrat procenttal, dvs. 100, för uttagande av preliminärskatt för budgetåret 1977/78. Enligt lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för den första hälften av budgetåret 1977/78 skall vara detsamma som under innevarande budgetårs senare hälft. I lagen (1976: 392) om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1976/77 har detta procenttal satts till 100 för budgetåret 1976/77. För tiden den 1 juli—den 31 december 1977 blir uttagsprocenten densamma. Jag föreslår att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari—den 30 juni 1978 fastställs till 100. Förslag till lagstiftning härom har utarbetats inom budgetdepartementet (bilaga 8).

Regeringen har i prop. 1976/77: 144 föreslagit att *mervärdeskatten* höjs från 15 % till 17,1 % den 1 juni 1977. Till följd av uppbördsförfarandet påverkas inte statsinkomsterna under budgetåret 1976/77 av höjningen. För budgetåret 1977/78 beräknar jag däremot att inkomsterna av mervärdeskatten kommer att bli 3 600 milj. kr. större än vad riksrevisionsverket har antagit i sitt lägre alternativ, dvs. sammanlagt 27 750 milj. kr.

Regeringen har i prop. 1976/77: 144 föreslagit att en *investeringsavgift* om 15 % införs på s. k. oprioriterade byggnadsarbeten som på-

börjas under tiden den 15 maj 1977—den 30 juni 1978. En ny inkomsttitel bör tas upp för detta ändamål med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet beräknar jag inkomsterna under inkomsttiteln *fyravgifter* till 126 milj. kr. för budgetåret 1977/78, vilket är 2 milj. kr. mindre än vad riksrevisionsverket har beräknat.

Som jag tidigare har redovisat kommer vissa avgifter som tas ut av patent- och registreringsverket att höjas fr. o. m. den 1 juli 1977. Till följd härav beräknar jag *inkomster vid patent- och registreringsväsendet* för budgetåret 1977/78 till 74 490 000 kr., vilket är 10 milj. kr. mer än vad riksrevisionsverket har angivit.

Riksrevisionsverket har för budgetåret 1977/78 beräknat inkomsten under *statens järnvägars fond* till ett formellt belopp av 1 000 kr. För egen del har jag inte funnit anledning att ändra den bedömning jag redovisade i budgetpropositionen och beräknar inkomsterna till 60 milj. kr.

Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet förordar jag att avskrivningsmedlen inom *luftfartsverkets fond* tas upp med 38,2 milj. kr. för budgetåret 1977/78, vilket är 8,3 milj. kr. mindre än vad riksrevisionsverket har beräknat.

Riksrevisionsverket har för budgetåret 1977/78 tagit upp inkomsterna under *försvarets fastighetsfond* till 138 091 000 kr. I prop. 1976/77: 106 har överskottet på fonden tagits upp till 141 901 000 kr.

Inkl. de av mig förordade avvikelserna från riksrevisionsverkets inkomstberäkningar uppgår totalbudgetens inkomster enligt de förnyade inkomstberäkningarna till 103 438 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 114 543 milj. kr. för budgetåret 1977/78 (tabell 8). Detta är 1 564 milj. kr. resp. 5 288 milj. kr. mer än vad som angavs i årets budgetproposition.

Min beräkning av de enskilda inkomsttitlarna på driftbudgeten för budgetåret 1977/78 framgår av specifikationen i bilaga 4.

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna i förhållande till budgetpropositionen i fråga om begärda investeringsanslag för budgetåret 1977/78. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 10 770 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade avskrivningsmedlen som bör anvisas på driftbudgeten uppgår till 1 577 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 2 963 milj. kr. På grundval härav beräknar jag investeringsbemyndigandena till 6 230 milj. kr. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 10.

Jag har låtit upprätta förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1977/78 med specifikation av de i planen angivna investeringsbemyndigandena (bilaga 6).

Tabell 8. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1975/76—1977/78 (Milj. kr.)

	1975/76	1976/77		1977/78		Förändring från	
	Utfall	Budget-prop. 1977	Ny beräkning	Budget-prop. 1977	Ny beräkning	Utfall 1975/76 till ny beräkning 1976/77	Ny beräkning 1976/77 till ny beräkning 1977/78
Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter	41 816	44 692	45 417	45 908	46 753	+ 3 601	+ 1 336
Automobilskattemedel	3 891	4 220	4 505	5 110	4 830	+ 614	+ 325
Allmän arbetsgivaravgift	6 647	7 020	7 034	7 075	7 292	+ 387	+ 258
Tullmedel	1 059	1 005	1 160	940	990	+ 101	— 170
Mervärdeskatt	18 200	21 300	21 600	24 015	27 750	+ 3 400	+ 6 150
Övriga tullar och acciser	11 567	12 608	12 685	13 923	14 061	+ 1 118	+ 1 376
Statens affärsverksfonder	1 099	1 137	1 084	1 342	1 427	— 15	+ 343
Övriga inkomster på driftbudgeten	7 089	7 467	7 607	7 909	8 455	+ 518	+ 848
Beräknad övrig finansiering	2 566	2 425	2 346	3 033	2 985	— 220	+ 639
Summa	93 934	101 874	103 438	109 255	114 543	+ 9 504	+ 11 105

2.4 Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

I årets budgetproposition beräknades medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag minska med 1 500 milj. kr. under *budgetåret 1976/77*. I sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår har riksrevisionsverket — mot bakgrund av nya uppgifter rörande myndigheternas bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling — bedömt att anslagsbehållningarna kommer att minska med 499 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frångå den bedömning som gjorts av riksrevisionsverket (jfr tabell 9).

För *budgetåret 1977/78* förutsåg jag i budgetpropositionen en förbrukning av reservationsmedel om 300 milj. kr. I prop. 1976/77: 139 med förslag till stödåtgärder för varvsnäringsen föreslås bl. a. för budgetåret 1977/78 ett anslag på 1,3 miljarder kr. för avskrivningslån. Av dessa medel väntas endast en mindre del bli förbrukad under budgetåret 1977/78. Vidare beräknas regeringens besparingsförslag medföra att utgifterna under budgetåret 1977/78 blir ca 700 milj. kr. lägre än vad som annars skulle blivit fallet. Å andra sidan kan förutses en viss nedgång i anslagsbehållningarna bl. a. för sysselsättningsskapande åtgärder och lånefonden för bostadsbyggande. Jag bedömer mot denna bakgrund att medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag kommer att öka med ca 1 200 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Jag vill dock framhålla att dessa beräkningar måste omges med betydande osäkerhetsmarginaler.

Tabell 9 Beräknad förändring i anslagsbehållningarna budgetåren 1976/77 och 1977/78

(Milj. kr., ökning +, minskning —)

	Anslags- behåll- ning 76-06-30	Beräknad förändring 76-06-30—77-06-30			Beräknad för- ändring 77-06-30—78-06- 30	
		Budget- prop. 1977	Riks- rev.- verket	Före- dragan- den	Budget- prop. 1977	Före- dragan- den
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)	5 858	—	757	—336	—336	—100
Investeringsanslag	2 697	—	743	—163	—163	—200
Summa	8 556	—1 500	—499	—499	—300	+1 200

2.5 Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Budgetutfallet och därmed statens upplåningsbehov påverkas av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret, vilka krediter enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter och bolag. I budgetpropositionen antogs det disponerade beloppet komma att öka med 105 milj. kr. under *budgetåret 1976/77*. Riksrevisionsverket har i sin skrivelse den 1 april tagit upp en ökning av det disponerade beloppet med 268 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frångå riksrevisionsverkets bedömning.

För *budgetåret 1977/78* förutsåg jag i budgetpropositionen en ökning av de ianspråktaga beloppen om 300 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frångå denna bedömning. Jag vill dock erinra om den osäkerhet som gäller vid detta slag av beräkningar.

2.6 Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1976/77 och 1977/78

Med beaktande av vad jag har anfört i det föregående beräknar jag totalbudgeten för budgetåren 1976/77 och 1977/78 på sätt som framgår av tabell 11.

Beräkningarna ger ett underskott i totalbudgeten på ca 13,7 miljarder kr. för budgetåret 1976/77 och på ca 13,9 miljarder kr. för budgetåret 1977/78. Underskottet för 1976/77 är ca 700 milj. kr. mindre än det som angavs i budgetpropositionen. För budgetåret 1977/78 är underskottet nu nära 1,9 miljarder kr. mindre än vad som uppgavs i budgetpropositionen.

Tabell 10. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1977/78

Fond	Investerings- anslag	Finansiering			
		Avskrivning inom fonderna	Övriga kapitalme- del inom fonderna	Avskrivning från driftbudgeten	Investerings- bemyndi- gande
I. Affärsverksfonderna	4 320 901 000	2 413 800 000	19 502 000	83 703 000	1 803 896 000
II. Statens allmänna fastighetsfond	860 141 000	88 006 000	5 000 000	303 220 000	463 915 000
III. Försvarets fastig- hetsfond	402 950 000	36 135 000	22 500 000	271 578 000	72 737 000
IV. Statens utlånings- fonder	3 260 006 000	—	—	806 797 000	2 453 209 000
V. Fonden för låne- understöd	769 253 000	—	120 971 000	75 975 000	572 307 000
VI. Fonden för statens aktier	637 400 000	—	—	400 000	637 000 000
VII. Fonden för förslag till statsverket	95 000 000	—	57 000 000	—	38 000 000
VIII. Fonden för bered- skapslagring	61 000 000	—	—	—	61 000 000
IX. Diverse kapital- fonder	363 200 000	198 320 000	1 750 000	35 003 000	128 127 000
Summa kr.	10 769 851 000	2 736 261 000	226 723 000	1 576 676 000	6 230 191 000
Avgår kapitalåterbetalning:					
Oreglerade kapitalmedelsförluster					1 000 000
Övrig kapitalåterbetalning					22 152 000
Lånemedel					6 207 039 000

Tabell 11. Totalbudgeten budgetåren 1975/76—1977/78 (Milj. kr.)

	1975/76 Utfall	1976/77		1977/78		Förändring från	
		Budget- prop. 1977	Ny be- räkning	Budget- prop. 1977	Ny be- räkning	Utfall 1975/76 till ny beräk- ning 1976/77	Ny be- räkning 1976/77 till ny beräk- ning 1977/78
Inkomster	93 934	101 874	103 438	109 255	114 543	+ 9 504	+ 11 105
varav: inkomster på driftbudgeten	91 368	99 449	101 092	106 222	111 558	+9 724	+10 466
övrig finansiering	2 566	2 425	2 346	3 033	2 985	— 220	+ 639
Utgifter	97 658	116 269	117 122	125 002	128 433	+19 464	+11 311
varav: driftbudgeten (exkl. förändringar i behållningar på reservationsanslag)	89 197	103 186	105 290	114 362	118 563	+16 093	+13 273
investeringsanslag	9 692	11 478	11 065	10 040	10 770	+ 1 373	— 295
förändringar i anslagsbehållningar	—1 657	1 500	499	300	—1 200	+ 2 156	— 1 699
förändring i disposition av rörliga krediter	426	105	268	300	300	— 158	+ 32
Totalbudgetsaldo	—3 724	—14 395	—13 684	—15 748	—13 890	—17 408	— 206

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som

Bilaga 1: Långtidsbudget för perioden 1977/78—1981/82

Bilaga 2: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1976/77

Bilaga 3: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1977/78

Bilaga 4: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1977/78

Bilaga 5: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1977/78

Bilaga 6: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1977/78

Bilaga 7: Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1977/78 sedan budgetpropositionen

Bilaga 8: Lagförslag

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som jag har förordat i det föregående,
2. till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1977/78 anvisa följande förslagsanslag, nämligen

Statens affärsverksfonder

Televerkets fond

Kommunikationsdepartementet:

Teleanläggningar m. m. 6 200 000

Statens järnvägars fond

Kommunikationsdepartementet:

Järnvägar m. m. 65 000 000

3. till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1977/78 anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Försvarsdepartementet:

Civilförsvär: Anskaffning av anläggningar 5 600 000

Utbildningsdepartementet:

Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde 65 000 000

Försvarets fastighetsfond

Försvarets fastighetsfond 271 578 000

Fonden för låneunderstöd

Utbildningsdepartementet:

Lån för investeringar i bokhandel 675 000

Handelsdepartementet:

Lån till teko-, sko- och garveriindustrier 15 000 000

Försörjningsberedskapslån 11 000 000

Skostrukturlån 10 000 000

Bostadsdepartementet:

Lån till experimentbyggande m. m. 22 000 000

Industridepartementet:

Lån till investeringar inom manuell glasindustri 9 000 000

Diverse kapitalfonder

Handelsdepartementet:

Förrådsfonden för ekonomiskt försvar: Förrådsanläggningar m. m. 35 000 000

4. godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1977/78,
5. godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1977/78,
6. antaga inom budgetdepartementet upprättat förslag till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1977/78,
7. godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1977/78 enligt den vid detta protokoll fogade specifikation, en,
8. godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1977/78,
9. på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomstiteln *Lånemedel* till 6 207 039 000 kr.,
10. med ändring av förslag i prop. 1976/77: 100 bil. 19, till *Oförutsedda utgifter* för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslags-

anslag av 5 000 000 000 kr. att stå till regeringens förfogande för de ändamål och på de villkor jag har förordat i det föregående,
dels ger riksdagen till känna vad jag har anført i det föregående om tidpunkten för riksdagens återflyttning till Helgeands-
holmen.

Långtidsbudget för perioden 1977/78—1981/82

Bilaga 1

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1977/78 — 1981/82

1 Inledning

1.1 Långtidsbudgetens syfte och allmänna uppläggning

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Den kan därmed utgöra ett underlag för en analys av de budgetpolitiska förutsättningarna under perioden. Den har utarbetats inom budgetdepartementets budgetavdelning.

Beträffande *statsutgifterna* utgör långtidsbudgeten en kalkyl över omfattningen av de finansiella och reala resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda mål skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. För att en analys av de statsfinansiella perspektiven på längre sikt skall vara möjlig krävs också en framskrivning av *statsinkomsterna*. För att möjliggöra en sådan analys redovisas i år även en inkomstberäkning för hela långtidsbudgetperioden.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är således varken en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. I det historiska perspektivet har det visat sig att den faktiska utgiftsutvecklingen i icke oväsentlig grad kommit att överstiga långtidsbudgetens belopp. Avsikten med långtidsbudgeten är att visa vilken statsfinansiell utveckling som blir följden om nya åtaganden över huvud taget inte görs och om statsinkomsterna utvecklas enligt vissa antaganden. Mot denna bakgrund kan förslag om nya aktiviteter bedömas och omprövning av redan gällande program aktualiseras.

1.2 Principerna för utgiftsbedömningarna

De beräkningar av den framtida utgiftsutvecklingen som redovisas i det följande syftar endast till att ange *konsekvenserna* av redan fattade beslut. Beroende på beslutets eller åtagandets karaktär kan dessa konsekvensberäkningar göras på olika sätt. Följande typfall belyser hur beräkningarna utformats i några olika situationer.

1. I vissa fall har statsmakterna *beloppsmässigt kvantifierat* en utgifts-norm. Detta gäller i allmänhet utgifter av transfereringskaraktär. De på så sätt kvantifierade programmen kan vara av olika slag:

a) För vissa aktiviteter föreligger mål som gäller t. v. och som inte innefattar standardhöjningar. Detta gäller t. ex. de allmänna barnbidragen som utgår med fastställt belopp för alla barn under 16 år. Här kommer den beräknade anslagsutvecklingen att helt styras av antagandena om befolkningsutvecklingen.

b) För vissa verksamheter innefattar det kvantifierade målet även *standardhöjningar* under hela eller en del av den tid som omfattas av långtidsbudgeten. Vid beräkningarna har hänsyn tagits till detta genom att utgifterna successivt höjts i enlighet med det beslutade åtagandet. Ett exempel härpå är anslaget till folkpensioner där utgifterna för den årliga standardstegringen i form av pensionstillskott medtagits i kalkylerna.

c) Slutligen finns på några områden *tidsbegränsade* program. I dessa fall har i allmänhet utgifterna antagits falla bort i och med att programmet upphör. Exempel på detta är det extra bidraget till kommuner och landstingskommuner som beslöts i samband med överenskommelsen i februari 1975 rörande begränsningen av kommunalskatternas höjning under åren 1976 och 1977.

I den mån det är klart orealistiskt att räkna med att anslagen kommer att falla bort efter programperiodens slut underskattas givetvis omfattningen av de framtida resursanspråken. I en del fall har statsmakterna även låtit förstå att tidsbegränsade program avses bli förlängda i en eller annan form utan att formella beslut ännu fattats härom. Utgifterna för program av denna karaktär förutsätts ligga kvar på oförändrad nivå. Likaså har i fråga om vissa avtal, vilka löper ut under långtidsbudgetperioden men avses bli förnyade, schablonmässigt antagits oförändrad anslagsnivå. Detta gäller t. ex. avtalen med landstingskommunerna avseende mentalsjukvården.

2. I andra fall har statsmakterna *kvantifierat målen* men inte preciserat de finansiella konsekvenserna härav. Sådana kvantifieringar återfinns exempelvis på den spärrade utbildningens område. I dessa fall har i långtidsbudgeten tagits upp de resurser som beräknats vara nödvändiga för att uppnå de fastställda målen.

3. För de flesta anslag *saknas* av statsmakterna *kvantifierade mål* för den framtida verksamheten. I dessa fall har konsekvensbedömningen gjorts från andra och i allmänhet mer skönsmässiga utgångspunkter.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från *oförändrad kvalitet* hos den statliga tjänsteproduktionen. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar i efterfrågan. Insatsen av resurser påverkas emellertid av produktivitetsutvecklingen, som i allmänhet måste förutsättas vara sådan att en över tiden oförändrad efterfrågan kan tillgodoses med successivt minskade resursinsatser. Det bör understrykas att

stora svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivtetsutvecklingen. Antagandena måste göras mycket schablonartade.

b) För de statliga verksamhetsgrenar som förekommer på statsbudgetens utgiftssida i huvudsak som *investering*, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger särskilda svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som på längre sikt krävs för att anpassa produktionen till förändringar i efterfrågan. Detta sammanhänger främst med svårigheterna att precisera sambandet mellan investeringar och efterfrågan. Principen i beräkningarna har här varit att investeringarna antagits öka i takt med efterfrågan sedan hänsyn tagits till en förväntad produktivtetsutveckling. För de närmast framförliggande åren domineras dock investeringsverksamheten ofta av att redan fattade investeringsbeslut genomförs.

c) Inom vissa områden saknas kontinuerlig investeringsverksamhet av större omfattning. Däremot aktualiseras punktvis vissa större projekt utan att dessa i och för sig innebär höjd ambitionsnivå för verksamheten. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras.

1.3 Principerna för inkomstberäkningarna

För budgetåren 1976/77 och 1977/78 ansluter inkomstberäkningarna till de bedömningar som görs i kompletteringspropositionen. För perioden därefter har förutsatts att inkomstskatteskalen och grundavdraget successivt anpassas till prisutvecklingen så att inte inflationen medför skatteskärpning på inkomstökningar som är rent nominella. I övrigt har förutsatts oförändrade skatte- och avgiftssatser i den mån inte förändringar beslutats eller förutsatts av statsmakterna.

1.4 Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten omfattar endast i statsbudgeten ingående utgifter och inkomster. Härav följer att affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Den slutliga bedömningen av anslagsutvecklingen har gjorts inom budgetdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framförliggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan visa bl. a. i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial kommer i det följande att användas statistiken över budgetutfallen för budgetåren 1971/72—1975/76. För budgetåret 1976/77 föreligger slutredovisning först hösten 1977. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1977/78 enligt 1977 års kompletteringsproposition. Två olika beräkningar har utförts, dels en i fasta priser och löner, dels en i löpande priser och löner avseende perioden t. o. m. budgetåret 1981/82.

Även för den historiska perioden redovisas en beräkning av utgiftsförändringarna i fasta priser. Omräkningen av utgifterna från löpande priser till fasta priser har gjorts med hjälp av olika indexserier. För vissa utgiftsgrupper finns direkt användbara indextal. Detta gäller t. ex. de kvantitativt viktiga direkta inkomstöverföringarna. Dessa har omräknats efter konsumentprisindex. För andra grupper saknas direkt tillämpbara indexserier. Detta gäller t. ex. de anslag som innehåller omkostnader. För dessa komponenter har använts konsumentprisindex sedan denna rensats från varugrupper som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

Den angivna metoden för volymberäkning innebär således att för de utgiftsgrupper som består av transfereringar (inkomstöverföringar) och finansiella transaktioner (utlåning) anges den nytta i reala termer som resursöverföringen representerar för mottagaren. För de utgifter som innebär statlig konsumtion eller investering anger volymberäkningarna statens efterfrågan på reala resurser.

2 Samhällsekonomisk bakgrund

2.1 Inledning

Statens och kommunernas sammanlagda utgifter för konsumtion och investeringar beräknas år 1976 ha uppgått till drygt 97 miljarder kr., vilket utgör knappt 1/3 av de totala ekonomiska resurserna (bruttonationalprodukten). Inkomstöverföringarna till övriga delar av ekonomin beräknas till ca 72 miljarder kr. Därav gick ungefär 4/5 till hushållen.

Möjligheterna att tillgodose behoven av olika offentliga tjänster beror av det totala resursutrymmet. Avvägningar måste göras så att den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster och övrig påverkan på samhällsekonomin — t. ex. genom skattepolitiken — utvecklas på sådant sätt, att balans mellan totala anspråk och tillgängliga resurser upprätthålls. Detta är en av uppgifterna för den statliga budgetplaneringen. Genom att redovisa den statsfinansiella utveckling som blir följ-

den redan som en konsekvens av oförändrad ambitionsnivå i fråga om statliga utgifter utgör långtidsbudgeten ett hjälpmedel för en sådan avvägning.

I de statliga långtidsutredningarna ställs beräkningar av de totala resursanspråken — framtagna på basis av bl. a. kartläggningar av planer och beslut inom olika sektorer — mot uppskattningar av det framtida resursutrymmet. Mot bakgrund av sådana analyser diskuteras alternativ för samhällsutvecklingen som uppfyller kraven på ekonomisk balans. 1975 års långtidsutredning analyserar ingående utvecklingstendenserna i den svenska ekonomin åren 1975—1980. Vissa tendenser i de senaste årens utveckling kan nu preliminärt kommenteras mot bakgrund av dessa analyser.

2.2 Utvecklingen av resurserna

Det utrymme som står till förfogande för den framtida resursanvändningen bestäms av produktionskapacitetens utveckling. De bedömningar av den framtida produktionsutvecklingen som redovisas i långtidsutredningen baseras i första hand på uppskattningar av hur arbetskraften och dess produktivitet — dvs. produktionen per arbetstimme — kommer att utvecklas.

Utvecklingen av arbetskraften fram till år 1980 har beräknats med utgångspunkt i en befolkningsprognos. Enligt dessa kalkyler kan befolkningen som helhet beräknas öka endast obetydligt fram till år 1980. Berorande av åldersfördelningen och till följd av att den lagstadgade pensionsåldern sänkts från 67 till 65 år kan emellertid antalet folkpensionärer förutses öka mycket kraftigt under prognosperioden. Antalet personer i de förvärvsarbetande åldrarna beräknas däremot minska. Främst på grund av en förutsatt fortsatt snabb ökning av kvinnornas förvärvsfrekvens bedöms emellertid totalantalet sysselsatta öka med drygt 120 000 personer. Den beräknade sysselsättningsökningen förutsätter en fortsatt utbyggnad av dag- och fritidshem, arbetsmarknadspolitiska åtgärder m. m. Deltidsarbetets ökande omfattning samt införandet av en femte semestervecka år 1978 innebär att arbetskraftsresurserna mätt i timmar kan väntas minska med 0,2 % per år 1975—1980 trots att antalet sysselsatta ökar.

Den jämfört med 1960-talets förhållanden klara uppbromsning i produktivitetstillväxten som ägde rum under 1970-talets första hälft beräknas fortsätta under återstoden av 1970-talet. En faktor bakom denna bedömning är att man — delvis på grund av ändrade attityder till omställningar över huvud taget — måste räkna med lägre strukturvinster än tidigare. I långtidsutredningen har den trendmässiga ökningstakten för produktiviteten i ekonomin som helhet beräknats till ca 3 % per år 1975—1980. Som jämförelse kan nämnas att produktiviteten under

1960-talet ökade med närmare 5 % per år. Sammanfattningsvis räknar långtidsutredningen med en årlig real tillväxt av den totala produktionen om ca 3 % per år.

Statistiken visar på en mycket ogynnsam produktivitsutveckling under de senaste åren. Tillväxten av bruttonationalprodukten har också legat väsentligt under de av långtidsutredningen angivna talen. Denna utveckling beror dock till stor del på den internationella lågkonjunkturen och den sysselsättningspolitik som medvetet förts under stor parlamentarisk enighet. De vidtagna ekonomisk-politiska åtgärderna har i hög grad syftat till att inom företagen behålla arbetskraften trots efterfrågeminskningar till följd av konjunkturutvecklingen. När den internationella efterfrågan åter tar fart kan den produktivitsreserv som har bildats genom den förda politiken upplösas. Därigenom kan en snabb produktivitsstegring komma till stånd. Det kan dock inte uteslutas att den genomsnittliga produktivitetstillväxten åren 1975—1980 kommer att bli lägre än vad som förutsågs i långtidsutredningen. I så fall kommer också den totala produktionen att utvecklas ogynnsammare än de ca 3 % per år som långtidsutredningen räknade med. Det bör framhållas att redan den utveckling för totalproduktionen — och därmed också utrymmet för standardförbättringar — som långtidsutredningen anger innebär en väsentligt lägre ökningstakt än vad som var fallet under 1960-talet. En minskning av den ekonomiska tillväxten innebär att de i sig mycket svåra ekonomisk-politiska avvägningsproblem som långtidsutredningen redovisar ytterligare accentueras.

2.3 Resursernas användning

En gemensam förutsättning i de alternativ för den ekonomiska utvecklingen som redovisas i långtidsutredningen är att transaktionerna med omvärlden skall balansera år 1980. Detta innebär att den förutsedda försämringen i tjänste- och transfereringsbalanserna måste kompenseras med en ökning av varuexporten. Bl. a. ställer de ökande räntekostnaderna för den utländska upplåningen betydande krav på exportökning. Enligt kalkylerna krävs att exporten av varor och tjänster ökar ca 1 1/2 procentenheter snabbare än importen varje år 1975—1980.

Utvecklingen åren 1975 och 1976 samt de preliminära siffrorna för år 1977 har inneburit växande underskott i utrikesbalansen i stället för de minskningar som förutsatts i långtidsutredningen. Till stor del sammanhänger detta med att den internationella lågkonjunkturen blivit långvarigare och djupare än vad man då hade anledning att räkna med. Den konjunkturrellt betingade delen av underskottet kan förutses bli avvecklad i takt med att utlandsefterfrågan i samband med den väntade internationella konjunkturuppgången återgår till en mera normal nivå. Den strukturellt betingade obalansen i utlandstransaktionerna har däremot

inte minskat i förutsedd takt sedan mitten av 1970-talet. Ett återställande av utrikesbalansen till år 1980 kan mot bakgrund av den aktuella situationen bedömas kräva så kraftiga åtgärder att detta mål blir mycket svårt att uppnå.

För att åter nå balans i transaktionerna med omvärlden krävs betydande kapacitetsutbyggnad inom exportsektorerna och de importkonkurrerande sektorerna. Också inom flera andra sektorer måste man räkna med stora investeringsbehov. Den faktiska utvecklingen har emellertid inneburit en avsevärt svagare investeringsutveckling inom bostadssektorn och industrin än vad som ansetts nödvändigt i långtidsutredningen. Några negativa effekter på kapacitetsutvecklingen behöver i och för sig inte uppkomma fram till år 1980. Om denna tendens fortsätter under de närmaste åren finns det emellertid en klar risk för att man några år in på 1980-talet inom flera för utrikesbalansen mycket betydelsefulla exportsektorer inte kommer att kunna tillgodose utlandsefterfrågan på grund av kapacitetsproblem.

I syfte att kompensera det bortfall i efterfrågan som den internationella lågkonjunkturen under de senaste åren inneburit har den ekonomiska politiken av sysselsättningsskäl i hög grad inriktats på stimulans av den inhemska efterfrågan. Både den privata och den offentliga konsumtionen beräknas under åren 1975—1977 öka i väsentligt snabbare takt än den trendmässiga utveckling för 1970-talets senare del som anges i långtidsutredningen. Under dessa år har vi följaktligen, som en medveten konsekvens av denna politik, ackumulerat mycket stora underskott i bytesbalansen, vilka till betydande del fått täckas genom upplåning i utlandet. Skuldsättningen i utlandet kommer att växa så länge jämvikt ej nåtts i bytesbalansen.

Det förefaller redan nu sannolikt att räntekostnaderna för vår utlandsupplåning kommer att bli av en helt annan storleksordning än den som långtidsutredningens kalkyler anger för år 1980. Dessa räntekostnader innebär i sig en betydande belastning på bytesbalansen. En utlandsskuld av mycket stora dimensioner kan komma att föreligga år 1980 om utlandsupplåningen ligger kvar på nuvarande nivå. Det är därför nödvändigt att inrikta den ekonomiska politiken på att reducera underskottet i utrikesbetalningarna. I detta syfte har regeringen i början av april 1977 tillkännagivit vissa ekonomisk-politiska åtgärder, omfattande bl. a. en växelkursjustering, höjning av mervärdeskatten och neddragning av statliga utgifter för att begränsa den inhemska efterfrågetillväxten.

2.4 Finansiell utveckling

I långtidsutredningen redovisas olika alternativ för den finansiella utveckling åren 1975—1980 som svarade mot den kalkyl i fasta priser som diskuterats ovan. Bytesbalansens underskott innebär att ekonomin som

utlandet. Att åstadkomma jämvikt i bytesbalansen innebär därför att sparandet måste öka i motsvarande mån i de inhemska sektorerna.

Med nu fattade beslut om avgiftsuttag och med långtidsutredningens löne- och prisantaganden kommer AP-fondens sparande — i relation till bruttonationalprodukten — snarast att sjunka något fram till år 1980. Likaså kommer sparandet inom bostadssektorn att minska beroende på en långsammare ökning av bostadsbyggandet. För företagssektorn antas i långtidsutredningen oförändrad självfinansieringsgrad av investeringarna. För hushållssektorn antas oförändrat sparande i relation till bruttokomsterna. Resultatet av dessa antaganden blir att företagssektorns negativa finansiella sparande i princip kompenseras av ett lika stort positivt sparande inom hushållssektorn. Uppgiften att åstadkomma den totala sparökning som krävs för att täcka såväl bytesbalansens underskott som förutsedda sparminskningar inom AP-fonden och bostadssektorn faller därmed på stat och kommuner. I långtidsutredningen beräknas att detta skulle kräva att statens och kommunernas sammanlagda underskott (negativa finansiella sparande) måste minskas högst väsentligt mellan åren 1975 och 1980. Det framgår också att detta — med givna antaganden i övrigt — endast kan åstadkommas antingen genom en mycket långsam ökning av de offentliga utgifterna eller genom en betydande höjning av skatternas och avgifternas andel av bruttonationalprodukten.

Något underlag för att göra helt nya finansiella kalkyler för perioden 1975—1980 finns ännu inte. Det faktiska händelseförloppet vad gäller den reala utvecklingen och bytesbalansen ger emellertid åtminstone några indikationer på nya inslag. Det förefaller som om det totala sparunderskottet i ekonomin — bytesbalansens underskott — år 1980 skulle komma att bli betydligt större än enligt långtidsutredningen. De minskningar av underskottets storlek som måste genomföras åren 1978—1980, även om balansmålet skjuts några år in på 1980-talet, skulle troligen bli större än de som förutsätts i långtidsutredningen för de första åren av utredningens kalkylperiod. Bostadsbyggandet — och därmed sparandet inom denna sektor — kommer sannolikt att öka mindre än som förutsätts i långtidsutredningen. Utvecklingen inom företag och hushåll är ytterst svårbedömbär. F. n. finns dock ingen anledning att räkna med ett sparande inom dessa sektorer tillsammans som skulle vara större än enligt långtidsutredningen. Den offentliga sektorns finansiella sparande slutligen har enligt utfallsberäkningarna för åren 1975 och 1976 samt de preliminära bedömningarna för år 1977 utvecklats ogynnsammare än vad som impliceras i långtidsutredningen.

Ett försök till sammanfattning av de tendenser som skisserats ovan måste rimligtvis ge till resultat att kravet på en minskning av de offentliga sektorernas finansieringsunderskott fram till år 1980 och tiden närmast därefter nu framstår som än större än när långtidsutredningen gjordes.

3 Utgiftsutvecklingen

I detta avsnitt redovisas statsutgifternas utveckling i fasta priser under perioden t. o. m. budgetåret 1981/82. Redovisningen omfattar de totala utgifterna över statsbudgeten. Dessa redovisas grupperade efter ändamål. Tretton av de största ändamålsgrupperna särredovisas. De svarar tillsammans för ca 85 % av utgifterna under budgetåret 1977/78. En redovisning av de totala utgifternas utveckling lämnas i tabell 19. Beräkningarna utgår från de anslagsbelopp för budgetåret 1977/78 som redovisas i det reviderade budgetförslaget. För vissa anslag som är direkt knutna till pris- eller löneindex eller som nära följer den allmänna pris- och lönestegringen i samhället redovisas också utgifternas utveckling i löpande priser (tabell 20).

Beräkningarna i 1977 års långtidsbudget styrs i hög grad av de reformer som har beslutats av riksdagen under de senaste åren eller föreslagits av regeringen vid nu pågående riksmöte. Dessa reformer föranleder betydande utgiftsökningar inom sina resp. utgiftsområden och svarar därigenom för en stor del av budgetens utgiftsökningar. Mest märkbara är utgiftsökningarna budgetåret 1978/79 men även fortsättningsvis ställer reformerna krav på ökande reala resurser. Exempel på sådana reformer är förbättrade folkpensionsförmåner och utbyggd barnomsorg.

3.1 Folkpensioner m. m.

Ändamålsgruppen domineras av utgifterna för folkpensioneringen och statens bidrag till sjukförsäkringen. Med undantag för vissa administrationskostnader utgörs hela ändamålsgruppen av transfereringar till hushållen.

Tabell 1 Folkpensioner m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 7,0	23 019	+1 328	+595	+505	+445	+ 5,8	+3,0
därav								
folkpensioneringen	+ 5,0	20 250	+ 920	+500	+410	+350	+ 4,5	+2,6
sjukförsäkringen	+23,1	2 600	+ 400	+ 90	+ 90	+ 90	+15,4	+5,9

Utgifterna för *folkpensionerna* har under perioden 1971/72—1975/76 stigit med i genomsnitt 5,0 % per år räknat i fasta priser. Ökningen beror dels på att antalet pensionärer stigit under denna tid, dels på att standardförbättringar genomförts.

Den 1 januari 1975 höjdes folkpensionens grundbelopp för ensam pensionär från 90 till 95 % av basbeloppet och för pensionärspar från 140 till 155 % av basbeloppet. Den 1 juli 1975 förbättrades handikappförmånerna inom folkpensioneringen. Den 1 juli 1976 genomfördes en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år. Vid samma tidpunkt förbättrades möjligheterna till rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år. Den viktigaste nyheten i systemet för en rörlig pensionsålder var införandet av delpension, som möjliggör en stegvis minskad arbetsinsats mellan 60 och 65 år.

Ytterligare förbättringar av pensionssystemet har beslutats av riksdagen. Fr. o. m. 1 juli 1976 får de folkpensionärer som inte uppbär ATP eller har låg ATP en årlig höjning i form av pensionstillskott med 4 % av basbeloppet i stället för som tidigare med 3 %. Pensionstillskottet i det fullt utbyggda systemet skall den 1 juli 1981 utgöra 45 % av basbeloppet. De förtidspensionärer som saknar ATP eller har låga ATP-belopp fick den 1 juli 1976 en kraftig pensionshöjning genom att pensions-tillskotten fördubblades för dessa pensionärer.

Det totala antalet pensionärer beräknas bl. a. till följd av förändringar i befolkningens ålderssammansättning under långtidsbudgetperioden årligen öka med i genomsnitt 22 000 pensionärer, varav 17 500 ålderspensionärer. Antalet folkpensionärer beräknas år 1977 överstiga 1,7 miljoner, varav knappt 1,3 miljoner ålderspensionärer. Ca 620 000 pensionärer erhåller ålderspension från ATP.

Beräkningen av utgifterna för folkpensioneringen i *fasta priser* t. o. m. budgetåret 1981/82 har gjorts med utgångspunkt i anslaget för budgetåret 1977/78. Beräkningarna omfattar därefter endast sådana utgiftshöjningar som följer av ett ökat antal folkpensionärer och de lagstadgade förändringarna av pensionsförmånerna. I fasta priser ökar utgifterna för folkpensioneringen med ca 920 milj. kr. budgetåret 1978/79. Däri ingår ca 360 milj. kr. som följer av tidigare basbeloppshöjningar. Effekterna av andra utgiftspåverkande faktorer framgår av följande tabell.

Tabell 2 Folkpensioner, utgiftspåverkande faktorer
(Milj. kr., fasta priser)

	Utgiftsförändring till			
	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Ökat antal pensionärer	+300	+275	+230	+215
Årlig höjning av pensions-tillskotten m. m.	+260	+225	+180	+135
Summa	+560	+500	+410	+350

Folkpensionens årsbelopp inkl. pensionstillskott vid nuvarande (april 1977) basbelopp om 11 100 kr. uppgår till 13 320 kr. för ensamstående och 22 755 kr. för pensionärspär.

Med de antaganden rörande prisutvecklingen som gjorts skulle utvecklingen av utgifterna för folkpensioneringen i *löpande priser* bli följande.

Tabell 3 Folkpensioner
(Milj. kr., löpande priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Årlig procentuell förändring	
		1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1977/78—1978/79	1977/78—1981/82
+15,1	20 250	+2 255	+1 340	+1 335	+1 420	+11,1	+7,1

Vid sidan av folkpensionerna utgår stora belopp till pensionärerna i form av dels ATP, dels kommunala bostadstillägg. Från år 1978 kommer folkpensionärer vidare att kunna få tillägg av statskommunalt bostadsbidrag i de fall som detta, för annan än folkpensionär utgår med högre belopp än kommunalt bostadstillägg till pensionärer. Under budgetåret 1977/78 beräknas de sammanlagda ATP-beloppen uppgå till ca 9,9 miljarder kr. och de kommunala bostadstilläggen till ca 2,3 miljarder kr.

Inom den allmänna *sjukförsäkringen* höjdes sjukpenningen kraftigt den 1 januari 1974 och blev samtidigt beskattad och pensionsgrundande för ATP. Ersättningen till den försäkrade vid sjukdom utgår med 90 % av den ersättningsgrundande inkomsten upp till 7 1/2 basbelopp (f. n. 83 250 kr.). Den 1 januari 1974 infördes den allmänna tandvårdsförsäkringen som ger ersättning med i regel 50 % av tandvårdskostnaderna. Nuvarande yrkesskadeförsäkring ersätts den 1 juli 1977 av en ny lag om arbetsskadeförsäkring som tillförsäkrar den som skadas i arbetet full ersättning för inkomstbortfall. Regeringen har i prop. 1976/77: 64 föreslagit att denna försäkring också skall gälla egenföretagare och uppdragstagare. Finansieringen sker genom en arbetsgivare- resp. egenavgift på 0,25 % av löneunderlaget. I samma proposition föreslås vidare en ny lagstiftning för ersättning vid skador för värnpliktiga, tjänstepliktiga och intagna på anstalter.

Reglerna för den allmänna försäkringens ersättning för öppen läkarvård m. m. har successivt förändrats under senare år i riktning mot större enhetlighet samtidigt som ersättningsreglerna blivit mera heltäckande. Regeringen har i prop. 1976/77: 116 redovisat en överenskomst mellan staten och landstingsförbundet om vissa ersättningar från sjukvårdsförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen under budgetåret 1978/79 m. m. De ändrade ersättningsreglerna beräknas totalt medföra

en kostnadsökning för helt år för sjukförsäkringen uppgående till närmare 940 milj. kr.

Av sjukförsäkringens kostnader finansieras 85 % med arbetsgivaravgifter och resterande 15 % med statsbidrag. I prop. 1976/77: 116 föreslås en höjning av socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen från 8 % till 9,6 % den 1 januari 1978. Anslagsberäkningen för perioden t. o. m. budgetåret 1981/82 utgår från förslagen i prop. 1976/77: 116 och i övrigt gällande bestämmelser och statsbidragsregler. Hänsyn har också tagits till de nya ersättningar som föreslås gälla enligt förslaget till överenskommelse med sjukvårdshuvudmännen. Den ökande andelen äldre medför att utgifterna ökar något under perioden.

3.2 Utbildning och forskning

Denna ändamålsgrupp omfattar de statliga utgifterna för utbildningsväsendet och för den civila forskning som bedrivs av staten eller med statligt stöd. Ändamålsgruppen omfattar bl. a. grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål och viss del av vuxenutbildningen. Till högre utbildning och forskning förs bl. a. anslagen till högskolan inkl. jordbrukets högskolor, undervisnings-sjukhusen och de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I gruppen ingår även de statliga utgifterna för forsknings- och utvecklingsverksamhet på energiområdet. Studiesociala ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Utgiftsutvecklingen för *grundskolans* del styrs i betydande utsträckning av befolkningsutvecklingen. Elevantalet i grundskolan beräknas läsåret 1977/78 uppgå till ca 1 030 000 och väntas läsåret 1981/82 ha minskat till ca 1 023 000. Med oförändrad nettoinvandring kommer denna minskning att accentueras ytterligare under första delen av 1980-talet. Våren 1976 fattade riksdagen beslut om reformering av skolans inre arbete. Beslutet innebär en fortsatt utveckling av grundskolans inre arbete samt en utökad omsorg för barn och ungdom under skoldagen och i nära anslutning till denna. Reformen skall genomföras stegvis och i den takt som kommunerna själva bestämmer. De sammanlagda årliga kostnaderna för denna reform stiger under perioden och kan för budgetåret 1981/82 beräknas till ca 200 milj. kr. Reformen medför en betydande anslagshöjning budgetåret 1978/79.

Anslagsutvecklingen påverkas även av klasstorlekarna. På låg- och högstadierna visar utvecklingen mot ett minskat medeltal elever per klass medan medeltalet för mellanstadiet har ökat något. När det gäller låg- och högstadierna ligger klasstorlekarna fortfarande i nivå med de beräkningar som låg till grund för 1962 års grundskolebeslut medan de på mellanstadiet i inte obetydlig utsträckning ligger under denna nivå.

Läsåret 1977/78 beräknas antalet intagningsplatser i den direkt grundskoleanknutna delen av *gymnasieskolan* motsvara ca 97 % av årskullen

16-åringar. Andelen elever som omedelbart efter grundskolan fortsätter till gymnasieskolan är dock lägre. Antalet sökande till de mer utpräglade yrkesinriktade linjerna har ökat. Däremot har intresset för de tvååriga teoretiska linjerna minskat. I långtidsbudgeten har antalet intagningsplatser beräknats till oförändrat 97 % av antalet 16-åringar. Detta medför en ökning av antalet platser med ca 17 000 under perioden.

Inom vuxenutbildningen har en kraftig utbyggnad skett av såväl utbildningen i studieförbundens regi som de kommunala skolorna för vuxna. Fr. o. m. år 1976 utgår ett särskilt studiestöd till vuxna i form av tim- och dagstudiestöd samt särskilt vuxenstudiestöd. Det särskilda vuxenstudiestödet ansluter till stödet för arbetsmarknadsutbildning men består till skillnad från detta till en viss del av återbetalningspliktiga medel. I samband med de nya stödformerna för vuxenstudier har införts ett statligt stöd för studierekryterande uppgifter, bl. a. uppsökande verksamhet på arbetsplatser. De direkta kostnaderna för uppsökande verksamhet och det särskilda vuxenstudiestödet finansieras direkt med en särskild vuxenutbildningsavgift som utgår på samma avgiftsunderlag som används för beräkning av sjukförsäkringsavgifter och belastar inte statsbudgeten. Vuxenutbildningsavgiften föreslås i 1977 års budgetproposition höjas från 0,15 % till 0,25 % fr. o. m. den 1 januari 1978. De kostnader för vuxenutbildningen — cxkl. studiestöd — som belastar statsbudgeten beräknas för budgetåret 1977/78 till ca 1 200 milj. kr. Under perioden har förutsatts en fortsatt utbyggnad av det särskilda vuxenstudiestödet. För långtidsbudgetperioden förutses en fortsatt kraftig ökning av antalet studiecirklar. Även efterfrågan på kommunal vuxenutbildning, främst på gymnasieskolenivå, beräknas öka under perioden. Regeringen har vidare i prop. 1976/77: 55 föreslagit ett nytt statsbidragssystem och ett väsentligt förbättrat statsbidrag till folkhögskolor. I tabell 4 har utgifterna för vuxenutbildningen fördelats efter skolform och ingår i de redovisade ändamålsgrupperna till viss del.

Tabell 4 Utbildning och forskning
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 0,1	17 293	+1 072	+103	+162	+ 33	+ 6,2	+1,9
därav								
grundskolan	+ 1,4	7 268	+ 876	-157	- 19	-130	+12,1	+1,9
gymnasieskolan	+ 0,3	2 608	+ 46	+ 59	+116	+ 73	+ 1,8	+2,7
högre utbildning och forskning	+ 2,6	4 759	+ 145	- 6	+ 13	+ 30	+ 3,0	+0,9
studiesociala ändamål	-12,5	1 525	- 5	+ 4	- 29	-29	- 0,3	-1,0

Beslut har fattats om reformering av *högskoleutbildningen*. All eftergymnasial utbildning — högskoleutbildning — sammanförs i en ny högskoleorganisation. Reglerna för behörighet och urval förändras så att rekryteringen kan breddas till andra studerandegrupper än de traditionella. Återkommande utbildning främjas. Nyttillkommande utbildning förläggs i första hand till vissa orter utanför nuvarande universitetsorter. Ett ökat lokalt och regionalt ansvar för högskolan liksom nya former för samspel mellan högskolan och samhället i övrigt skall ge grunden för en fortlöpande förnyelse av högskoleutbildningen. Högskolereformen kommer i sina huvuddelar att träda i kraft budgetåret 1977/78.

Uppskattningen av anslagsutvecklingen inom den *högre utbildningen* måste i väsentlig grad bygga på en uppskattning av efterfrågan på utbildning. De beslut som statsmakterna fattat om ändrade behörighetsregler för tillträde till högskolan har i betydande mån ökat möjligheterna för nya grupper i samhället att få del av högskoleutbildning. Etableringen av högskoleutbildning på nya orter har också ökat tillgängligheten. Mot denna bakgrund har i långtidsbudgeten förutsatts en viss ökning av antalet studerande, särskilt vad gäller s. k. enstaka kurser. Resurstillskott har vidare beräknats för den beslutade ökningen av kapaciteten i förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna och för vissa vårdutbildningar. Sammantaget innebär detta att kostnaderna för den högre utbildningen stiger något under perioden.

Det statliga stödet till *forskning* utgår dels genom de statliga forskningsråden, styrelsen för teknisk utveckling m. fl., dels genom universiteten och högskolorna. Stödet till *industriellt utvecklingsarbete* utgår genom styrelsen för teknisk utveckling och statens utvecklingsfond. Ökningen av anslagen till direkta forsknings- och utvecklingsändamål har under de senaste åren varit betydande. Till gruppen forskning och utveckling har förts utgifterna för det treåriga program för ökad satsning på *energiforskning* som riksdagen beslutade våren 1975. Programmet omfattar olika forskningsinsatser för effektivare energianvändning och för minskning av energibehovet samt för att öka och säkra tillgången på energi i olika former. En väsentlig del av insatserna avser utnyttjande av olika förnyelsebara energiformer. Med det stöd till experimentbyggande som har föreslagits i prop. 1976/77: 107 beräknas stödet under en treårsperiod t. o. m. budgetåret 1977/78 rymmas inom en total utgiftsram av ca 400 milj. kr. I avvaktan på beslut om den fortsatta verksamheten på energiforskningsområdet har anslag till energiforskning därefter upptagits till oförändrade belopp.

Utgifterna för *studiesociala ändamål* omfattar såväl bidrag som återbetalningspliktiga studiemedel för studerande. Fr. o. m. budgetåret 1973/74 har alla elever över 20 år i gymnasieskolan, den kommunala och statliga vuxenutbildningen samt folkhögskolan överförts till studiemedelssystemet.

Antalet heltidsstudiemedelstagare har bedömts förbli i stort sett oförändrat. Samtidigt väntas återbetalningarna av studiemedel och studielån stiga successivt under perioden med drygt 50 milj. kr. per år. Budgetåret 1981/82 beräknas återbetalningarna uppgå till totalt ca 600 milj. kr.

Antalet studerande under 20 år som uppbär olika former av studiehjälp och förlängt barnbidrag beräknas stiga tämligen kraftigt under perioden i enlighet med de beräkningar som redovisats under gymnasieskolan.

3.3 Totalförsvar

Utgifterna inom ändamålsgruppen totalförsvar avser till helt övervägande del det militära försvaret. Därutöver ingår civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt övriga delar av totalförsvaret. Utgifterna för totalförsvarsändamål uppgår budgetåret 1977/78 till ca 10 % av de beräknade totala statsutgifterna. Deras andel av de sammanlagda statliga konsumtions- och investeringsutgifterna är däremot avsevärt högre och uppgår till nära 30 %.

Regeringen har i prop. 1976/77: 74 mot bakgrund av en säkerhetspolitisk bedömning tagit ställning till inriktningen av det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt totalförsvaret i övrigt för en femårsperiod med början budgetåret 1977/78.

Regeringen har i mars 1977 givit överbefälhavaren i uppdrag att ytterligare studera frågan om bl. a. kostnaderna för attackflygsystemets framtida utformning samt tillkallat en särskild beredning för att följa och utvärdera detta underlag. I avvaktan på beslut i denna fråga har i långtidsbudgeten inga medel utöver den angivna planeringsramen för det militära försvaret beräknats för detta ändamål utöver de 30 milj. kr. för budgetåret 1977/78 som i prop. 1976/77: 74 föreslagits för att bibehålla handlingsfriheten i flygplansfrågan.

Tabell 5 Totalförsvar
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 0,5	12 964	+149	+223	+31	+44	+1,1	+ 0,9
därav								
militärt försvar	+ 0,5	11 926	+ 55	+ 10	-39	-56	+0,5	- 0,1
civilförsvaret	+ 0,3	263	0	+108	0	0	0	+ 9,0
ekonomiskt försvar	+ 9,3	391	+ 56	+ 95	+51	+90	+14,3	+15,0

Riksdagen har år 1975 beslutat om ett nytt system för planering och finansiering av skyddsrumbyggandet. Systemet innebär bl. a. att staten kommer att svara för kostnaderna för skyddsrum som tillkommer i samband med bostadsbyggande fr. o. m. budgetåret 1979/80. De därav föranledda utgifterna, liksom de inkomster som erhålls genom den s. k. skyddsrumsavgiften, har beaktats.

Beträffande det *militära försvaret* föreslås i prop. 1976/77: 74 att resurserna skall användas så att en god handlingsfrihet vad gäller försvarets utveckling på sikt bevaras. Utbildning av personal och anskaffning av materiel bör prioriteras. Försvaret skall liksom hittills grundas på allmän värnplik.

I syfte att inom den givna ramen skapa ett så stort utrymme som möjligt för sådan materielanskaffning och utbildning, som ger direkt effekt i krigsorganisationen, har överbefälhavaren fått i uppdrag att minska antalet sysselsatta inom försvaret med 3 900 under perioden september 1972—september 1979. För den återstående delen av den period som omfattas av långtidsbudgeten föreslås i prop. 1976/77: 74 att en personalminskning av ca 500 personer per år t. v. skall ligga till grund för planeringen.

För budgetåret 1977/78 har i prop. 1976/77: 74 föreslagits militära försvarsutgifter om 11 925,7 milj. kr. Härav utgörs 1 510,0 milj. kr. av beräknad priskompensation enligt nettoprisindex, räknat från prisläget februari 1976. Basbeloppet är 10 375,0 milj. kr. i samma prisläge. Utgiftsförändringarna under långtidsbudgetperioden bortsett från prisreglering beror i allt väsentligt på investeringsutgifter utanför utgiftsramen till följd av omlokalisering av militär verksamhet samt de förbättrade värnpliktsförmåner som föreslås i prop. 1976/77: 74.

För att belysa utvecklingen av de militära försvarsutgifterna även i löpande priser har beräkningar gjorts på grundval av de prisantaganden som tillämpas vid beräkningar i långtidsbudgeten i övrigt (tabell 6). Härvid har förutsatts att värnpliktsförmånerna utvecklas enligt nettoprisindex.

Tabell 6 Utveckling av de militära försvarsutgifterna 1977/78—1981/82
(Milj. kr., löpande priser)

	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Militära försvarsutgifter	11 926	12 583	13 086	13 608	14 152
varav priskompensation	(1 510)	(2 183)	(2 685)	(3 208)	(3 751)
Förändring från föregående budgetår		+ 658	+ 502	+ 522	+ 543

Planeringsramen medger att betydande belopp årligen kan användas för forskning och materielanskaffning. Till de större anskaffningsprogrammen hör artilleri, bandpansarvärn, terrängbilar och luftvärnsrobotar

för armén, ubåtar, patrullbåtar, minjaktfartyg, sjörobotar och kustartilleribatterier för marinen samt anskaffning av attack- och jaktversioner av flygplanet Viggen samt jaktrobotar för flygvapnet.

Beträffande *civilförsvaret* föreslås i prop. 1976/77: 74 att planeringen liksom hittills bl. a. skall utgå från att befolkningen kan komma att beröras av verkningarna av konventionella stridsmedel, som sätts in mot militära mål. Vidare föreslås att civilförvarsåtgärderna bör ges en långsiktig inriktning medan vissa begränsningar i den operativa styrkan kan godtas under den närmaste tiden. Skyddet för befolkningen bör främst ges i form av skyddsrum.

I prop. 1976/77: 74 föreslås utgifter för civilförvar utom skyddsrum för budgetåret 1977/78 om 215,6 milj. kr. Härav utgörs 27,3 milj. kr. av priskompensation enligt nettoprisindex, räknat från prisläget februari 1976. För skyddsrum föreslås utgifter om 47,8 milj. kr. Härav utgörs 6,1 milj. kr. av priskompensation enligt nettoprisindex, räknat från prisläget februari 1976. Planeringen de närmaste fem åren bör enligt prop. 1976/77: 74 utgå från de nämnda basbeloppen. Härtill kommer kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex. Utgiftsändringarna under perioden beror på den ändrade finansieringsformen för skyddsrumbyggnade.

Det *ekonomiska försvaret* omfattar beredskapsåtgärder inom bl. a. industriproduktionen, livsmedelsförsörjningen, energiförsörjningen och kommunikationerna.

Regeringen har i prop. 1976/77: 74 föreslagit riksdagen inriktning av verksamheten inom det ekonomiska försvaret för perioden 1977/78—1981/82.

För att tillgodose försörjningsbehoven i fråga om livsmedel föreslås bl. a. utökad beredskapslagring av livsmedel, fodermedel samt gödsel- och bekämpningsmedel.

För beklädnadsområdet föreslås i prop. 1976/77: 85 åtgärder för att trygga försörjningsberedskapen i fråga om skor. I fråga om övriga beklädnadsvaror föreslås i prop. 1976/77: 74 viss utökad lagring av teko-produkter.

Vidare föreslås bl. a. ett nytt oljelagringsprogram för perioden 1978—1984. Den nuvarande tvångslagringen i näringslivets regi föreslås bibehållas i nuvarande omfattning samtidigt som en kraftig ökning av den statliga beredskapslagringen föreslås. Kostnaderna för huvuddelen av förslagen avses bli finansierade genom den särskilda beredskapsavgiften för oljeprodukter. Intäkterna från beredskapsavgiften tillförs oljelagringsfonden.

För övriga försörjningsviktiga varor innebär förslagen bl. a. fortsatt uppbyggnad av beredskapslager för främst fredskriser av petro-kemiska produkter i enlighet med riksdagens beslut år 1976. Vidare föreslås uppbyggnad av ett beredskapslager för främst fredskriser av vissa försörj-

ningsviktiga legeringsmetaller. Utökad beredskapslagring för avspärrning och krig av kemiska produkter och metaller föreslås också.

Inom transportområdet föreslås främst utökad statlig lagring av reservdelar och materiel för den civila luftfarten.

Vidare föreslås bl. a. utökade utbildningsmöjligheter för vapenfria tjänstepliktiga och frivilliga försvarsorganisationer.

Kostnaderna för den föreslagna förstärkningen av försörjningsberedskapen för perioden 1977/78—1981/82 beräknas i totalförsvarspropositionen till uppskattningsvis ca 6,3 miljarder kr. i prisläge februari 1976 för den verksamhet som finansieras över statsbudgeten och oljelagringsfonden.

I totalförsvarspropositionen framhålls beträffande det ekonomiska försvaret att bedömningen av resursbehoven delvis baseras på översiktliga kostnadsberäkningar. Den närmare bedömningen av resursbehoven får göras budgetårsvis.

Långtidsbudgeten utförs som en konsekvensberäkning av redan fattade beslut. I 1977 års långtidsbudget har därför räknats med en i huvudsak oförändrad anslagstilldelning för investeringar såvitt gäller sådana som finansieras över statsbudgeten. Förändringarna i resursbehoven uppstår då som följdkostnader till en sådan investeringsnivå. Totalt för långtidsbudgetperioden ger en sådan beräkning totala kostnader om ca 5,8 miljarder kr.

Tabell 7 Uppskattade statliga utgifter inom det ekonomiska försvaret (Milj. kr., fasta priser)

	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Totalt	1 182	808	1 370	979	1 468
därav					
finansierade över statsbudgeten	425 ¹	447	542	593	683
finansierade över oljelagringsfonden	757	361	828	386	785

¹ Varav anslagstilldelning 391 milj. kr.

I prop. 1976/77: 74 föreslås betydande förbättringar inom området *övrigt totalförsvar*, som omfattar åtgärder inom en rad skilda funktioner. Inom hälso- och sjukvården samt inom det psykologiska försvaret föreslås väsentliga resursförstärkningar. I långtidsbudgeten förutsätts dessa aktiviteter i huvudsak fortlöpa på denna nivå.

3.4 Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp avser till stor del inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag, föräldrapenning och bostadsbidrag för barnfamiljer. Den kraftigast växande delen av ändamålsgruppen utgörs dock av statsbidrag till kommunernas barn-

omsorg. Vidare ingår statens utgifter för bidragsförskott och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Utgiftsutvecklingen för *barnbidragen* bestäms av bidragsnivån och befolkningsutvecklingen. Regeringen föreslår att bidragsbeloppet höjs från 1 800 kr. till 2 100 kr. per barn och år fr. o. m. den 1 juli 1977. Bidragen utgår till omkring 1 miljon barnfamiljer med ca 1,8 miljoner barn. Antalet barn i bidragsberättigad ålder beräknas sjunka något under perioden.

Föräldraförsäkringen inom sjukförsäkringen trädde i kraft den 1 januari 1974. Ersättningstiden vid barns födelse förlängdes den 1 januari 1975 från sex till sju månader. Föräldrapenning, som är ATP-grundande, utgår med en garantinivå på 25 kr. per dag. För dem som har sjukpenning över garantinivån utgår föräldrapenningen med samma belopp som sjukpenningen, dvs. med 90 % av inkomsten. Föräldrapenningen utgår till den av föräldrarna — modern eller fadern — som stannar hemma och vårdar barnet. Till följd av riksdagens beslut byggdes föräldraförsäkringen ut den 1 januari 1977. Ersättningstiden vid vård av sjukt barn förlängdes och rätten till ersättning vidgades. Vidare förlängdes ersättningstiden för adoptivföräldrar. I prop. 1976/77: 117 föreslår regeringen en fortsatt förbättring av det familjepolitiska stödet. Föräldraförsäkringen byggs ut med två månader. Tre månader av den sammanlagda ersättningstiden om nio månader föreslås kunna tas ut i form av *särskild föräldrapenning*. Denna beräknas under två månader på grundval av föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst. Under återstående en månad föreslås föräldrapenning utgå med belopp motsvarande garantinivån, vilken föreslås höjd från 25 kr. till 32 kr. per dag. Enligt förslaget skall den särskilda föräldrapenningen kunna tas ut både vid förkortad arbetstid och vid heltidsledighet. Ersättningstiden fördelas lika mellan föräldrarna, men en förälder kan överlåta sin rätt till särskild föräldrapenning till den andra föräldern. Den särskilda föräldrapenningen får utnyttjas t. o. m. barnets första skolår. I propositionen föreslås en lagstadgad rätt till ledighet från anställningen under tid då särskild föräldrapenning utgår.

Vidare föreslås vissa ändringar av adoptivföräldrars rätt till föräldrapenning.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1978. För barn födda 1971—77 föreslås särskilda övergångsregler med en viss ersättningstid. Kostnaderna för den föreslagna utbyggnaden av föräldraförsäkringen beräknas uppgå till ca 500 milj. kr. per år.

Tabell 8 Stöd till barnfamiljer
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1977/78— 1978/79	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1977/78— 1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 7,3	8 401	+410	+333	+355	+279	+ 4,9	+ 3,9
därav								
allmänna barn- bidrag m. m.	+ 2,2	4 448	— 80	—220	— 45	— 45	— 1,8	— 2,3
bostadsbidrag m. m.	+10,3	1 604	+ 4	0	0	0	+ 0,2	+ 0,1
bidrag till barn- omsorg	+30,4	1 856	+435	+501	+389	+312	+23,4	+17,1

De statliga och statskommunala *bostadsbidragen* till barnfamiljer utgår till ca en halv miljon familjer med omkring en miljon barn. Bidragen är relaterade både till inkomst och bostadskostnad. I 1977 års budgetproposition har redovisats förslag om förbättrat stöd till föräldrar som inte har sina barn stadigvarande boende hos sig. Kostnaderna här för har beaktats i medelsberäkningarna. Stödet till låginkomsttagare utan barn har i långtidsbudgeten inräknats i ändamålsgruppen bostadspolitik.

De barn under 18 år vilkas föräldrar lever åtskilda är genom *bidragsförskotten* garanterade ett särskilt ekonomiskt grundskydd. Bidragsförskottens årsbelopp är 40 % av basbeloppet eller f. n. 4 440 kr. per år. Bidragsförskotten utbetalas av kommunerna, som erhåller statsbidrag med 75 % av nettokostnaderna för bidragsförskotten för varje kalenderår i efterskott. Fr. o. m. den 1 oktober 1977 skall administrationen av bidragsförskotten föras över från kommunerna till riksförsäkringsverket och försäkringskassorna. I samband med omläggningen ökar statens kostnader övergångsvis under budgetåren 1977/78 och 1978/79 för att sedan minska 1979/80.

Vårdbidraget till föräldrar med svårt handikappade barn i hemmet uppgår till samma nivå som förtidspension inkl. pensionstillskott. Utgifterna för vårdbidrag har inräknats i ändamålsgruppen folkpensioner m. m.

En kraftig utbyggnad av samhällets *barnomsorg* har beslutats av riksdagen på grundval av en överenskommelse mellan regeringen och kommunförbundet. Utbyggnadsprogrammet för åren 1976—1980 omfattar 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser i fritidshem jämte en ökning av antalet platser i kommunala familjedaghem.

För att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att genomföra utbyggnaden av barnomsorgen har ett nytt statsbidragssystem med väsent-

ligt höjda värdebeständiga statsbidrag införts. Driftbidraget för daghem höjdes fr. o. m. den 1 januari 1977 från 7 500 kr. till 14 000 kr. per år för nya platser. För befintliga platser höjs bidraget successivt till samma belopp. Bidraget till nya platser i fritidshem uppgår till hälften av nämnda belopp. För familjedaghemmen har, utöver tidigare statsbidrag, införts ett nytt grundbelopp i bidragssystemet.

Det nya statsbidragssystemet finansieras genom en socialavgift. Socialavgiften till barnomsorgen uppgår för år 1977 till 1 % av avgiftsunderlaget och föreslås i budgetpropositionen höjd till 1,3 % för år 1978. Avgiften beräknas senare successivt höjas till 2,2 % år 1981.

3.5 Arbetsmarknads- och regionalpolitik

Denna ändamålsgrupp omfattar statens utgifter för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder såsom arbetsförmedling, sysselsättningsskapande åtgärder, arbetsmarknadsutbildning, kontant stöd vid arbetslöshet och arbetsmiljö. Vidare hör till denna ändamålsgrupp utgifterna för den regionala utvecklingen.

Arbetsförmedlingen har en strategisk roll inom arbetsmarknadspolitiken. Under 1970-talet har arbetsförmedlingen tillförts ca 1 500 nya tjänster. Den yttre och inre organisationen utvecklas. Modern datateknik har tagits i anspråk för framställning av dagliga platslistor. Metoder för användning av sådan teknik också i det dagliga förmedlingsarbetet prövas. En lag om skyldighet för arbetsgivare att anmäla lediga platser till arbetsförmedlingen har antagits av riksdagen och sådan skyldighet gäller nu på försök i de tre sydligaste länen och kommer under nästa budgetår att utvidgas till att omfatta också Stockholms län.

För budgetåret 1977/78 tillförs arbetsmarknadsverket ytterligare löne-medel motsvarande 240 nya tjänster. Under långtidsbudgetperioden förutsätts en viss fortsatt utbyggnad. Inriktningen av förmedlingsarbetet bestäms i hög grad av behovet att hjälpa ungdomar vid övergång från skola till arbetsliv. Ungdomarna skall tillförsäkras erbjudande om arbete, praktik eller yrkesinriktad utbildning. Även insatserna till förmån för kvinnor och för dem som på grund av något handikapp har svårt att få anställning på den öppna marknaden förstärks liksom arbetet i anpassningsgrupperna.

Framställningen av ADB-baserade platslistor kommer under budgetåret 1977/78 att utvidgas till hela landet. För detta ändamål och för utvidgad försöksverksamhet med användning av ADB-teknik i det egentliga förmedlingsarbetet har väsentligt ökade resurser tillskjutits.

Anslagen till *arbetsmarknadsutbildningen* beräknas under antagande av oförändrat antal elever eller 135 000. Bidragen till eleverna under sådan utbildning anpassas till utgående ersättningar inom arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet. Den 1 januari 1977

höjdes bidraget per dag till 130—170 kr. för elever över 20 år. För elever under 20 år uppgår bidraget till 65 kr./dag.

Bidragen till utbildning i företagen har visat sig vara ett verksamt medel för att förhindra permitteringar under konjunkturavmattningen. Särskilt ungdomar och kvinnor kan få nytta av dessa bidrag.

De sysselsättningsskapande åtgärderna i form av *beredskapsarbeten* har beräknats få en i huvudsak oförändrad omfattning under långtidsbudgetperioden.

Tabell 9 Arbetsmarknads- och regionalpolitik
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 6,8	7 117	—184	+144	+137	+137	—2,6	+0,8
därav								
arbetsmarknads-	+ 4,6	5 690	—218	+114	+107	+107	—3,8	+0,5
politik								
regionalpolitik	+18,5	1 424	+ 9	0	0	0	+0,6	+0,2

Utbetalningar av *statsbidrag till lageruppsyggnad* beräknas upphöra under budgetåret 1977/78. Det sammanlagda statsbidraget beräknas f. n. uppgå till drygt 1,5 miljarder för treårsperioden 1975/76—1977/78.

Lagstiftningen om *medbestämmande i arbetslivet* trädde i kraft den 1 januari 1977. För att ge arbetsgivare och arbetstagare kunskaper i dessa frågor har riksdagen beslutat att ge omfattande ekonomiskt stöd till parterna på arbetsmarknaden för utbildning. Verksamheten startade redan under hösten 1976.

Sedan budgetåret 1971/72 har antalet anställda vid *arbetarskyddsstyrelsen* och *yrkesinspektionen* i stort sett fördubblats. Ytterligare 85 tjänster tillförs organisationen under budgetåret 1977/78. Härigenom uppgår antalet fasta tjänster till närmare 1 000. Förstärkningarna behövs bl. a. för att utarbeta ytterligare arbetarskyddsföreskrifter och för att öka insatserna mot de kemiska hälsoriskerna. En viss fortsatt förstärkning förutses under långtidsbudgetperioden.

I arbetsmarknadspolitiken ingår vidare strävanden att med hjälp av *anpassningsgrupperna* bereda arbete på den reguljära arbetsmarknaden för personer med nedsatt arbetsförmåga.

Stora ansträngningar görs även fortsättningsvis för att genom *halvskyddat arbete* möjliggöra anställning inom det ordinarie arbetslivet av personer som annars skulle ha varit hänvisade till sysselsättning i särskilda beredskapsarbeten, arkivarbete eller verkstäder för skyddat arbete.

Från den 1 januari 1977 gäller nya och förbättrade bidrag vid anställning av personer i halvskyddat arbete.

Till ändamålsgruppen hör även anslagen till *regional utveckling*. Regionalpolitiken syfter till att ge människor i olika landsdelar allsidig sysselsättning och service samt en god miljö. Till grund för den regionalpolitiska planeringen skall i varje län ligga en regional utvecklingsplanering, länsplanering.

Regionalpolitiskt stöd lämnas främst i form av lokaliseringsstöd vid investeringar samt som introduktionsstöd, utbildningsstöd och sysselsättningsstöd.

Särskilda åtgärder vidtas budgetåret 1977/78 för att stödja vissa särskilt utsatta glesbygder. Stöd skall kunna utgå bl. a. för att bygga kommunala industrihus i mindre tätorter.

Ramen för regionalpolitiskt stöd för femårsperioden 1973/74—1977/78 har fastställts till 4 000 milj. kr. Formerna för det regionalpolitiska stödet efter utgången av denna period utreds f. n.

Med utgångspunkt i riksdagens beslut under hösten 1976 om regionalpolitiken och förslagen i länsplanering 1974 har riktlinjer utfärdats för det fortsatta planeringsarbetet i länen.

3.6 Kommunikationer

Denna ändamålsgrupp omfattar huvudsakligen utgifterna för vägväsendet, kommunikationsverken — dvs. postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket — och vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio.

I tabell 10 anges den anslagsutveckling som förutses för perioden fram t. o. m. 1981/82. Dessa anslagsbelopp avser att jämte tidigare behållningar täcka den förutsedda medelsförbrukningen och därutöver — såvitt avser bl. a. de affärsdrivande verken — ge en marginal om ca 10 % för att möjliggöra ökade investeringar om det skulle påkallas av konjunkturmässiga eller andra skäl.

Vid bedömningen av den framtida utvecklingen har hänsyn i första hand tagits till den väntade efterfrågeutvecklingen. Som nämnts i avsnitt 1 föreligger vissa svårigheter att avgöra vilken investeringsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till efterfrågan. För att få en praktiskt användbar beräkningsmetod har investeringarna, efter reduktion med väntad produktivitetsstegring, förändrats i takt med den beräknade efterfrågeökningen. Vidare har vissa beslutade program och engångsprojekt beaktats.

Inom *vägväsendet* beräknas trafikvolymen öka i långsammare takt än vad som varit fallet under 1960-talet. Det även vid en oförändrad nivå av vägbyggnadsanslagen stigande vägkapitalet måste emellertid beaktas vid beräkning av driftanslagen.

Tabell 10 Kommunikationer
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+1,7	6 953	— 11	+81	+74	+15	—0,2	+0,6
därav								
vägenslag, trafiksäkerhet m. m.	+1,2	3 686	+ 29	+28	+24	+28	+0,8	+0,7
kommunikationsverken	+3,3	3 123	—115	+15	+33	—29	—3,7	—0,8

Televerkets investeringar omfattar dels telenätet, dels rundradioanläggningar för distribution av radio- och TV-programmen. Medelsförbrukningen för dessa ändamål beräknas uppgå till ca 894 milj. kr. under budgetåret 1977/78, varav ca 54 milj. kr. i rundradioanläggningar. Investeringarna i telenätet har bedömts mot bakgrund av den väntade teletrafikutvecklingen.

Medelsförbrukningen för *statens järnvägars* investeringar beräknas uppgå till 640 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Investeringarna har för de följande budgetåren beräknats med hänsyn till den förväntade trafik- och produktivitetsutvecklingen.

Utvecklingen av *luftfartsverkets* investeringar domineras av att Göteborg—Landvetter flygplats färdigställs hösten 1977. Övriga investeringsbehov har bedömts mot bakgrund av den förväntade trafikutvecklingen och planerad utbyggnad av flygtrafikledningssystemet.

Medelsbehovet för *postverkets* investeringar har beräknats med utgångspunkt i att den totala postvolymen kommer att ligga på i stort sett oförändrad nivå under perioden. Hänsyn har tagits till vissa större pågående byggnadsprojekt, bl. a. postgirohuset i Stockholm och en ny postterminal i Göteborg.

3.7 Statsskuldräntor

Utgifterna för denna ändamålsgrupp bestäms av förändringarna i statsskulden, av räntenivån på den statliga upplåningen samt av upplåningens sammansättning. Statens upplåning och förvaltningen av statsskulden handhas av riksgäldskontoret som lyder under riksdagen.

Statsskulden ökade under år 1976 med 6 944 milj. kr. och uppgick vid slutet av året till 80 411 milj. kr. Härav var 50 540 milj. kr. placerade i räntelöpande obligationslån, 10 200 milj. kr. placerade i premieobligationslån och 10 563 milj. kr. placerade i skattkammarväxlar. Vid

slutet av budgetåret 1976/77 beräknas statsskulden uppgå till ca 82 500 milj. kr. För närvarande (april 1977) beräknas den statliga nyupplåningen ha en genomsnittlig ränta av ca 8,75 %. Eventuella förändringar av diskontot påverkar givetvis denna genomsnittsränta, dock inte fullt ut, eftersom den långa räntan normalt endast delvis följer diskontoändringarna.

Även med en oförändrad räntenivå för nyupplåningen kommer emellertid den genomsnittliga räntesatsen för den totala upplåningen att stiga allt eftersom äldre lån med lägre räntesatser ersätts av nya lån.

Ökningen av ränteutgifterna ett visst budgetår beror i huvudsak på statens upplåning under föregående budgetår. Ränteutgifterna under budgetåret 1977/78 väntas uppgå till 6 400 milj. kr. Denna beräkning baseras bl. a. på antagandet att budgetunderskottet under innevarande budgetår blir ca 13,7 miljarder kr. Vid beräkningen har hänsyn också tagits till att en del av den statliga upplåningen under 1977 sker i utlandet, vilket verkar nedpressande på räntekostnaderna.

På längre sikt har endast ungefärliga framskrivningar av ränteutvecklingen kunnat göras. Till grund för dessa framskrivningar ligger den förväntade saldoutvecklingen för statsbudgeten under långtidsbudgetperioden. En redogörelse för saldoutvecklingen ges i avsnitt 6.4. Vidare bygger beräkningarna på ett antagande om en oförändrad räntenivå för nyupplåningen. Med de givna antagandena kommer utgiftsökningen för denna ändamålsgrupp att bli betydande nämligen nära 16 % årligen under perioden. Statsskuldräntorna utgör således en successivt stigande andel av statens totala utgifter.

Tabell 11 Statsskuldräntor
(Milj. kr.)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1977/78— 1978/79	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1977/78— 1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+13,3	6 400	+1 200	+1 400	+1 300	+1 100	+18,8	+15,6

3.8 Bostadspolitik

Denna ändamålsgrupp domineras av räntebidrag och långivning till bostadsbyggandet, vilka för budgetåret 1977/78 föreslås uppgå till sammanlagt nära 4,8 miljarder kr. Bland andra ändamål inom gruppen märks lån till kommunala markförvärv, vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet samt bostadsbidrag för låginkomsttagare.

Tabell 12 Bostadspolitik
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procen- tuell föränd- ring 1977/78— 1978/79	Genom- snittlig procen- tuell förändring 1977/78— 1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+1,2	6 049	+1 349	+240	+110	+235	+22,3	+7,2

Bostadsbyggandet har successivt minskat under första hälften av 1970-talet. År 1976 påbörjades drygt 56 000 lägenheter. Antalet påbörjade lägenheter har därmed under senare år understigit det utrymme som lämnats inom de särskilda bostadsbyggnadsramarna. Detta beror helt på en drastiskt minskad produktion av lägenheter i flerfamiljshus. Småhusens andel av nyproduktionen har ökat kraftigt och uppgick år 1976 till närmare 75 %. Motsvarande andel år 1970 var 30 %. Samtidigt har bostädernas storlek ökat, särskilt i småhus. Förskjutningarna mot ett ökat småhusbyggande har gjort att bruttoinvesteringarna i bostäder räknat per lägenhet och i fasta priser har ökat under 1970-talet.

En stor del av statens stöd till bostadsbyggandet utgår i form av räntebidrag och långivning. De statliga bostadslånen är i genomsnitt drygt 30 % högre för lägenheter i småhus än för lägenheter i flerfamiljshus. För statligt belånade hus gäller att räntekostnaden över vissa garanterade nivåer för lån inom låncunderlaget betalas av staten. Nyproducerade hyres- och bostadsrättslägenheter har en garanterad låneränta på 3,9 % under det första året av lånetiden. För nyproducerade småhus som bebos av låntagaren är motsvarande ränta 6 %. De garanterade räntenivåerna höjs därefter årligen för att slutligen nå upp till marknadsräntenivån (f. n. 9,75 % för bostadslån). Räntebidrag utgår även till stora delar av det befintliga beståndet av fastigheter som har finansierats med statliga lån.

Ramen för beslut om bostadslån till nybyggnad under 1977 föreslås i 1977 års budgetproposition bli fastställd till 8 160 000 m² våningsyta. Detta beräknas motsvara ca 64 700 lägenheter samt därtill anknutna lokaler, såsom daghem och fritidshem.

Medelsramen för beslut om lån till ombyggnad föreslås i 1977 års budgetproposition uppgå till 450 milj. kr. för vart och ett av åren 1977 och 1978. Därav har 35 milj. kr. beräknats för lån till förbättring av boendemiljön inom bostadsområden med uthyrningssvårigheter. De i långtidsbudgeten angivna anslagsförändringarna har beräknats med utgångspunkt i de bedömningar av bostadsbyggandets omfattning som bostadsmyndigheterna har redovisat mot bakgrund av bostadsbyggnadsprogrammen för åren 1976—1980. Utrymmet inom de av riksdagen

medgivna ramarna för beslut om bostadslån till nybyggnad kommer enligt dessa bedömningar sannolikt inte att helt utnyttjas. I beräkningarna har också beaktats förslagen i 1977 års budgetproposition om bl. a. höjning av den övre lånegränsen för enskilt ägda flerfamiljshus. Hänsyn har också tagits till att hyresförlustlån skall utsträckas till att omfatta hyresförluster t. o. m. år 1978. Utgifterna härför kan antas belasta bostadslånefonden t. o. m. budgetåret 1979/80. Under periodens början kvarstår vidare utbetalningar för det initialstöd som beviljades för sådana ombyggnader av bostadslägenheter som påbörjades före utgången av år 1975.

I ändamålsgruppen ingår vidare utgifter för bostadsbidrag till hushåll utan barn. Enligt förslag i 1977 års budgetproposition skall statskommunala bostadsbidrag från den 1 januari 1978 i vissa fall kunna utgå även till sådana pensionärer som f. n. är berättigade enbart till kommunala bostadstillägg till folkpensionär.

Slutligen ingår i ändamålsgruppen stöd till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. Stödet utgår i form av bidrag och lån. Enligt förslag av regeringen (prop. 1976/77: 107) skall lånen i fortsättningen utgå som högst tjugoåriga annuitetslån utan övre beloppsgräns, såvida inte lånen utgår för energibesparande åtgärder i samband med ombyggnad för vilken statligt bostadslån utgår. I sådana fall bör bl. a. amorteringstiden för energisparlånet vara densamma som för bostadslånet. Bidragsbeloppet föreslås bli höjt. Räntebidrag skall kunna utgå i vissa fall. För budgetåret 1977/78 föreslås stöd utgå med 500 milj. kr.

Den kraftiga anslagsförändringen mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79 för räntebidrag och bostadslån m. m. kan bl. a. hänföras till de kraftiga kostnadsökningarna inom byggandet, den årliga ökningen av räntebidrag och den förväntade stora förbrukningen under budgetåret 1977/78 av reservationsmedel på bostadslånefonden. En betydande anslagsökning blir nödvändig för budgetåret 1978/79.

3.9 Skattebidrag till kommuner

I denna ändamålsgrupp ingår skatteutjämningsbidrag, skattebortfallsbidrag i anledning av 1970 års skattereform, särskilt bidrag till kommunerna i samband med den skatteomläggning som trädde i kraft den 1 januari 1973 samt den kompensation som utgår till kommunerna för minskat skatteunderlag i anledning av den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1975. Vidare ingår de extra bidrag som utgår i enlighet med överenskommen om begränsning av den kommunala utdebiteringen under åren 1976 och 1977.

Skatteutjämningsbidragen, som utgör huvuddelen av ändamålsgruppen, syftar huvudsakligen till att stödja kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner med svag skattekraft. Enligt de bidragsbestäm-

melser som gäller fr. o. m. år 1974 utgår bidrag till kommuner och landstingskommuner för att tillförsäkra dessa ett visst skatteunderlag, som relateras till medelskatekraften i landet. Skattekraftsgarantin varierar med det geografiska läget. De kyrkliga kommunerna får samma skatteutjämningsbidrag som år 1973 med en årlig femprocentig uppräkning av föregående års bidragsbelopp.

I särskilda fall utgår extra skatteutjämningsbidrag till kommuner som befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation. Vidare utgår t. o. m. år 1978 en successivt minskande övergångskompensation till sådana kommuner och landstingskommuner som till följd av det nya systemet för skatteutjämning skulle ha fått sänkt bidrag år 1974 jämfört med bidraget för år 1973.

Skatteutjämningsbidragen betyder mest för Gotland och kommunerna i norrlandslänen. De lägsta bidragen per invånare får storstadslänen.

Anslagsbehovet påverkas främst av skatteunderlaget och utdebiteringen. Utvecklingen av dessa faktorer har medfört att statens utgifter för skatteutjämningsbidrag har ökat under de senaste åren. Härutöver medförde övergången till de nya bidragsbestämmelserna den 1 januari 1974 ett ökat utgiftsbehov om ca 370 milj. kr.

Skattebortfallsbidragen är avsedda att kompensera kommunerna för det inkomstbortfall som uppstod till följd av 1970 års skattereform. Detta bortfall har beräknats till 1 250 milj. kr. för år 1971. Bidragsgivningen minskar häfter i takt med att den skattekraft som kommunerna förlorade i anledning av 1970 års skattereform återvinns genom att skatteunderlaget per inkomsttagare ökar. För inkomståret 1976 beräknas skattebortfallet till ca 600 milj. kr.

Det *särskilda bidraget* till kommunerna utgår med 122 milj. kr. per år. Bidraget ger kommuner och landstingskommuner kompensation för den skatteomläggning som trädde i kraft den 1 januari 1973.

Genom den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1975 får kommuner och landstingskommuner m. fl. ett minskat skatteunderlag på grund av ändrade avdragsregler m. m. Riksdagens beslut innebär att *kompensation* skall utgå för detta. Kompensationen utbetalas fr. o. m. år 1977. Under detta år — liksom år 1978 — kommer övergångsvis att utbetalas dubbel kompensation. Enligt det gällande systemet för utbetalning av kommunalskattemedel skall nämligen under år 1977 utbetalas dels slutlig kompensation avseende inkomståret 1975, dels kompensation inom ramen för förskottsutbetalningen av kommunalskattemedel avseende inkomståret 1977. Något tidigare förskott att avräkna finns inte förrän under år 1979. Förskottsutbetalningarna av kommunalskattemedel regleras över driftbudgetens inkomstitel Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. (inkomstskatttiteln). Den slutliga kompensationen redovisas däremot på ett utgiftsanslag på driftbudgeten. Detta redovisningsförfarande överensstämmer med vad

Tabell 13 Skattebidrag till kommuner
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+9,3	5 818	— 24	+75	+134	+206	—0,4	+1,6
därav								
skatteutjämningsbidrag	+1,5	3 370	+230	0	+ 33	+ 85	+6,8	+2,5

som tillämpas beträffande skattebortfallsbidragen i anledning av 1970 års skattereform. Den slutliga kompensationen som utbetalas under nästa budgetår beräknas uppgå till ca 1 375 milj. kr.

Som en följd av den överenskommelse som träffades mellan regeringen samt Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet i februari 1975 rörande begränsning av kommunalskatternas höjning under åren 1976 och 1977 utgår av statsmedel ett *extra bidrag* till kommuner och landstingskommuner. Bidraget utgår med 600 milj. kr. under vart och ett av åren 1976 och 1977.

3.10 Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna ändamålsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Huvudparten av här redovisade utgifter avser statsbidrag till vårdområden under kommunalt huvudmannaskap, varav statsbidrag till den psykiatriska sjukvården utgör den största posten. Betydande statsbidrag utgår också till annan hälso- och sjukvård, social hemhjälp och samhällets åtgärder för handikappade. I direkt statlig regi drivs dock bl. a. vissa sjukhus och ungdomsvårdsskolor samt vissa vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Genom avtal har staten och landstingen träffat överenskommelse om driftbidragen för den psykiatriska sjukvården m. m. för tiden t. o. m. år 1976. Förhandlingar om nytt avtal väntas tas upp under våren 1977. Driftbidragen för långtidsbudgetperioden har därför schablonmässigt tagits upp med samma belopp som för budgetåret 1977/78.

De statliga utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser en rad myndigheter på detta område, statliga sjukhus, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt bidrag till kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen. Beräkningarna av statens utgifter för sjukhus har skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för samarbetet med övriga finansörer. Vissa pågående byggnadsarbeten kommer att avslutas under perioden.

Tabell 14 Hälso-, sjuk- och socialvård
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 3,6	4 686	+90	+ 4	+33	+31	+1,9	+0,8
därav								
psykiatrisk sjukvård m. m.	+ 6,0	2 374	+ 1	— 3	0	0	0,0	0,0
kroppssjukvård och allmän hälsovård	— 3,5	734	+ 6	— 6	+ 3	— 1	+0,8	0,1
åldringsvård	+12,7	446	+23	+23	+23	+23	+5,2	+4,9

Den öppna *åldringsvården* har fått allt större betydelse. Bl. a. har den sociala hemhjälpen, som främst är inriktad på äldre, handikappade och barnfamiljer, expanderat mycket kraftigt. Fr. o. m. år 1975 ändrades tidigare bidragsregler för social hemhjälp till att omfatta 35 % av kommunernas bruttokostnader för hemhjälpen, varvid statsbidrag lämnas inte bara för hemvårdare och hemsamariter utan även för att täcka kostnader för vissa andra serviceåtgärder. Drygt 350 000 äldre och handikappade beräknas få social hemhjälp år 1977. Utgiftsökningen under budgetåren 1978/79—1981/82 beror bl. a. på fortsatt ökning av antalet ålderspensionärer. Fr. o. m. år 1975 utgår också statsbidrag med 35 % av kommunernas bruttokostnader för färdtjänst för handikappade.

I ändamålsgruppen redovisas även bl. a. utgifterna för nykterhetsvård, ungdomsvård och åtgärder för handikappade.

Nykterhetsvårdens utveckling kännetecknas av att de frivilliga och öppna vårdformerna ökat kraftigt under senare år medan antalet tvångsintagningar minskat. De kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet med frivilliga och öppna vårdformer för alkohol- och narkotikamissbrukare ges ökat stöd. Regeringen har i prop. 1976/77: 108 lagt fram förslag om olika åtgärder på det alkoholpolitiska området. Bl. a. föreslås ökade statliga insatser för information och andra förebyggande åtgärder.

Anslagen till *ungdomsvården* avser främst de statliga ungdomsvårdsskolorna. De senaste åren har antalet platser minskat kraftigt.

Samhällets *åtgärder för handikappade* spänner över en rad områden. Den större delen av utgifterna — t. ex. förtidspensioner och handikapp ersättningar inom folkpensioneringen — redovisas under andra ändamålsgrupper. Här redovisas utgifterna för bidrag till särskolor, bidrag

till organisationer m. m. Enligt riksdagens beslut år 1975 övertog landstingen hjälpmedelverksamheten för handikappade fr. o. m. år 1976. Ett enhetligt bidrag för landstingens kostnader utgår från sjukförsäkringen.

Regeringen har i prop 1976/77: 87 lagt fram förslag om ökat stöd för de handikappades kulturella verksamhet m. m.

3.11 Rätts- och polisväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, åklagarväsendet, domstolsväsendet, kriminalvården samt exekutionsväsendet.

Polisväsendet, som svarar för ca 60 % av personalen inom ändamålsgruppen, har förstärkts kraftigt de senaste åren. Under budgetåren 1973/74—1976/77 ökade antalet tjänster med drygt 2 000, därav drygt 1 500 poliser. För budgetåret 1977/78 tillförs organisationen ytterligare 525 tjänster, därav 375 polismanstjänster. För de närmaste åren räknas med en viss fortsatt resursökning, bl. a. mot bakgrund av den allvarliga situationen på narkotikaområdet.

Investeringarna i polishus, som under senare år har legat på en mycket hög nivå, beräknas minska under perioden.

Domstolsväsendet svarar för ca 15 % av antalet sysselsatta inom sektorn. Rättshjälpkostnaderna väntas öka under periodens första år. I övrigt förutses vissa smärre personalökningar.

Kriminalvården svarar för ca 15 % av antalet anställda inom ändamålsgruppen. Verksamhetens inriktning styrs av det principbeslut om kriminalvårdens framtida utformning som fattades av 1973 års riksdag. Beslutet innebär en fortsatt ökad satsning på frivård, samt att anstaltsbehandlingen i görligaste mån redan från början inriktas på att förbereda den intagne för ett liv i frihet. Regeringen beslutade hösten 1976 om nedläggning av vissa kriminalvårdsanstalter. Den sjunkande beläggningen torde göra det nödvändigt med en fortsatt reducering av det totala platsantalet under perioden.

Tabell 15 Rätts- och polisväsende
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1979/80	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+ 5,0	4 654	+61	+44	+37	+17	+1,3	+0,8
därav								
polisväsende	+ 5,1	2 599	— 2	+28	+21	+ 9	+0,1	+0,5
domstolar m. m.	+ 6,3	762	+14	— 4	+ 3	+ 3	+1,8	+0,5
kriminalvård	+ 3,6	727	+21	— 1	—12	— 6	+2,9	+0,1

3.12 Internationellt utvecklingsbistånd m. m.

Denna utgiftsgrupp innefattar anslagen till internationellt utvecklingssamarbete, bidrag till internationella organisationer och anslag till andra internationella ändamål. Anslagsgruppen domineras av utgifterna för utvecklingssamarbetet.

Tabell 16 Internationellt utvecklingsbistånd m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+22,6	3 807	+105	+ 28	+115	+116	+2,8	+2,3
därav utvecklingsbistånd	+24,5	3 550	+106	+110	+113	+116	+3,0	+3,0

Biståndsanslagen för budgetåret 1977/78 har beräknats så att de något överstiger det av riksdagen fastställda målet om 1 % av bruttonationalprodukten till marknadspris. Utgångspunkten för de i långtidsbudgeten angivna anslagsförändringarna är att biståndsanslagen skall uppgå till samma andel av bruttonationalprodukten som under budgetåret 1977/78, dvs. något över 1 %.

I ändamålsgruppen ingår även Sveriges inbetalningar till Nordiska investeringsbankens grundkapital, vilka beräknas uppgå till totalt ca 240 milj. kr. Inbetalningarna sker i tre poster om vardera ca 80 milj. kr. Den sista inbetalningen har beräknats ske budgetåret 1978/79.

3.13 Energiförsörjning

I samband med att statsmakterna våren 1975 lade fast riktlinjer för energipolitiken för tiden till år 1985 förutsattes att nästa beslutstidpunkt skulle bli år 1978. I syfte att förbereda detta har en särskild energikommission tillkallats. Kommissionen har till uppgift bl. a. att utvärdera erfarenheter och forskningsrapporter rörande kärnkraftens säkerhetsproblem och hantering av utbränt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Kommissionen skall vidare bearbeta frågor om förbättrad energihushållning samt föreslå åtgärder i detta syfte. Till den 1 juli 1978 då kommissionens arbete i sin helhet skall vara slutfört skall bl. a. alternativa energiprogram fram till år 1990 ha redovisats. En beredskapsplan skall även ha utarbetats för avveckling av kärnkraften att sättas i kraft om säkerhets-

problemen inte kan lösas. Kommissionen skall belysa den försörjningstrygghet som kan uppnås i de olika alternativen och ge en bedömning av de kostnader som är förknippade med dem.

Mot bakgrund av att nästa större energipolitiska beslut påverkar anslagsutvecklingen under långtidsbudgetperioden har ett flertal anslag under ändamålsgruppen tagits upp till oförändrade belopp.

Beräkningarna av vattenfallsverkets investeringsbehov utgår från det underlag som har redovisats av verket. Detta innebär att årets långtidsbudget upptar medel för bl. a. en fortsatt utbyggnad av Forsmark 3. Ställningstaganden till fortsatt utbyggnad av detta aggregat mot bakgrund bl. a. av de regler för hantering av använt kärnbränsle och högaktivt avfall som har uppställts i prop. 1976/77: 53 föreligger f. n. inte. I den mån utbyggnaden inte kommer att fullföljas torde medel likväl behövas för alternativ produktion.

Tabell 17 Energiförsörjning
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+3,9	2 313	—284	—60	+60	+80	—12,3	—2,3

3.14 Övrigt

Under denna rubrik har sammanförts utgifter som inte har hänförts till någon av de tidigare behandlade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för att främja utvecklingen inom näringslivet, livsmedelssubventioner, miljövard, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och fritidsverksamhet, central och regional förvaltning samt oförutsedda utgifter. Vidare har här beaktats förändringar i anslagsmedelsbehållningar och utnyttjande av rörliga krediter.

Tabell 18 Övrigt
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1977/78—1978/79	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
<i>Totala utgifter</i>	+18,4	18 959	—2 538	—562	+458	+13	—13,4	—5,6

Den stora minskningen till budgetåret 1978/79 beror på att anslaget oförutsedda utgifter minskar från 5 till 2 miljarder kr. samt på att stora engångsbelopp för varven bortfaller efter budgetåret 1977/78.

Till utgifter för *näringsars främjande* som för budgetåret 1977/78 uppgår till ca 4,4 miljarder kr. har förts en rad anslag för stöd till jordbruk, fiske, skogsbruk, hantverk, handel och industri. På det industripolitiska fältet gäller att betydande insatser med budgetkonsekvenser kan komma i fråga för vissa speciellt utsatta branscher. Hit hör t. ex. stålindustrin och varvsindustrin. I prop. 1976/77: 139 föreslås åtgärder för varvsindustrin. Under budgetåren 1976/77—1978/79 satsas drygt 3 miljarder kr. samtidigt som staten gör ett omfattande borgensåtagande för varvens lager- och orderproduktion. Syftet är att underlätta för den svenska varvsindustrin att anpassa sig till en förändrad marknadssituation. Detta sker genom en neddragning av den samlade kapaciteten i en takt och till en nivå som är samhällsekonomiskt försvarbar och som ur företagsekonomisk synvinkel bedöms vara riktig på längre sikt. Långtidsbudgeteffekten av denna insats för varvsindustrin blir en kraftig utgiftsexpansion under i första hand budgetåret 1977/78. På skogsindustrins område inleddes under år 1976 i industridepartementets regi ett omfattande utredningsarbete, vars resultat jämte förslag från 1973 års skogsutredning skall utgöra underlag för statsmakernas ställningstagande på skogspolitikens område. Medel för dessa typer av satsningar faller enligt tillämpade principer utanför långtidsbudgetberäkningarna. De förslag till satsningar inom teko- resp. glasindustrin vilka förelades riksdagen i början av år 1977 ingår däremot.

Utgifterna för *kyrkliga och kulturella ändamål*, som också ingår i ändamålsgruppen, har beräknats till ca 850 milj. kr. under budgetåret 1977/78. I enlighet med långtidsbudgetprincipen förutses ingen ökning av utgifterna för dessa ändamål under perioden.

I ändamålsgruppen ingår vidare bl. a. utgifterna för *livsmedelssubventionerna m. m.* som för budgetåret 1977/78 väntas uppgå till ca 3,6 miljarder kr. I långtidsbudgetberäkningarna har förutsatts oförändrade livsmedelssubventioner.

Även *skatteadministrationen* ingår i denna ändamålsgrupp. Sammanlagt uppgår kostnaderna under budgetåret 1977/78 för riksskatteverket, länsstyrelsernas skatteavdelningar och de lokala skattemyndigheterna till drygt 900 milj. kr. Under långtidsbudgetperiodens första hälft ökar denna sektor till följd av beslutade reformer för effektivisering av skatteadministrationen.

3.15 Totala utgifter

I tabell 19 sammanfattas utgiftsutvecklingen för samtliga utgiftsgrupper som behandlats i det föregående. Enligt de redovisade beräkning-

arna skulle utgifterna i fasta priser under den framförliggande fyraårsperioden öka med i genomsnitt 2,2 % per år att jämföra med en realiserad ökning på 5,4 % per år under perioden 1971/72—1975/76. Den lägre ökningstakten åren framöver beror framför allt på att beräkningarna har beaktat endast sådana utgiftskrav som följer av redan gjorda åtaganden. Ökningstalen under den gångna perioden avser däremot verkställda utgifter. Den framtida tillväxten av statsutgifterna visar till följd av beräkningsmetodiken i allmänhet en fallande tendens. Detta är en följd bl. a. av att vissa utgiftskrävande verksamheter och program upphör under långtidsbudgetperioden.

Tabell 19 Utgiftsutvecklingen 1971/72—1981/82
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1971/72—1975/76	Anslag 1977/78	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78—1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	
1. Folkpensioner m. m.	+ 7,0	23 019	+ 1 328	+ 595	+ 505	+ 445	+ 3,0
2. Utbildning och forskning	+ 0,1	17 293	+ 1 072	+ 103	+ 162	+ 33	+ 1,9
3. Totalförsvar	+ 0,5	12 964	+ 149	+ 223	+ 31	+ 44	+ 0,9
4. Stöd till barnfamiljer	+ 7,3	8 401	+ 410	+ 333	+ 355	+ 279	+ 3,9
5. Arbetsmarknad och regionalpolitik	+ 6,8	7 117	— 184	+ 144	+ 137	+ 137	+ 0,8
6. Kommunikationer	+ 1,7	6 953	— 11	+ 81	+ 74	+ 15	+ 0,6
7. Statsskuldräntor	+ 13,3	6 400	+ 1 200	+ 1 400	+ 1 300	+ 1 100	+ 15,6
8. Bostadspolitik	+ 1,2	6 049	+ 1 349	+ 240	+ 110	+ 235	+ 7,2
9. Skattebidrag till kommuner	+ 9,3	5 818	— 24	+ 75	+ 134	+ 206	+ 1,6
10. Hälso-, sjuk- och socialvård	+ 3,6	4 686	+ 90	+ 4	+ 33	+ 31	+ 0,8
11. Rätts- och polisväsende	+ 5,0	4 654	+ 61	+ 44	+ 37	+ 17	+ 0,8
12. Internationellt utvecklingsbistånd m. m.	+ 22,6	3 807	+ 105	+ 28	+ 115	+ 116	+ 2,3
13. Energiförsörjning	+ 3,9	2 313	— 284	— 60	+ 60	+ 80	— 2,3
14. Övrigt	+ 18,4	18 959	— 2 538	+ 562	+ 458	+ 13	— 5,6
Totalt	+ 5,4	128 433	+ 2 723	+ 2 648	+ 3 511	+ 2 751	+ 2,2

Beloppen i tabell 19 är uttryckta i fasta priser. I tabell 20 redovisas en beräkning av utgiftsutvecklingen utförd i löpande priser. Pris- och löneantagandena för år 1977 överensstämmer med dem som gjorts i den reviderade finansplanen. För perioden därefter har gjorts schablonmässiga antaganden som innebär en årlig ökning av lönesumman med 7 % och av konsumentpriserna med 4 %. Dessa förutsättningar medför helt naturligt en högre takt för utgiftsstegringarna än i fastprisalternativet. Detta är särskilt uppenbart i fråga om anslag som är direkt knutna till något pris- eller löneindex, såsom försvarsutgifterna och folkpensionerna. Även för en rad andra anslag finns sådana regler som medför utgiftsökningar när exempelvis priser, löner eller bruttonationalprodukten stiger.

Höjda priser medför också omkostnadsökningar m. m. i den statliga verksamheten. Vidare har i alternativet med löpande priser förutsatts att utgifterna för löner åt statsanställda kommer att utvecklas enligt antagandet om förändringar av den totala lönesumman i samhället. I kalkylerna har i någon mån beaktats den relativa kostnadsstegring som äger rum inom den offentliga tjänsteproduktionen. Denna sammanhänger bl. a. med att produktiviteten på detta område stiger långsammare än inom varuproduktionen. Löneökningar och andra prisökningar inom offentlig verksamhet får härigenom ett starkare genomslag på kostnaderna. En i stort sett enhetlig lönestegring i alla sektorer inom samhällsekonomin medför för områden med oförmånligare produktivitet utveckling en relativt sett större kostnadsstegring än för andra sektorer.

Även för budgetåret 1977/78 torde vissa ytterligare utgifter uppkomma till följd av de gjorda pris- och löneantagandena.

Efter omräkning till löpande priser fås för långtidsbudgetperioden en

Tabell 20 Utgiftsutvecklingen 1971/72—1981/82 i löpande priser
(Milj. kr.)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1971/72— 1975/76	1977/78	Förändring till				Procen- tuell för- ändring 1977/78— 1978/79	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1977/78— 1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82		
Totala utgifter i fasta priser	+ 5,4	128 433	+ 2 723	+ 2 648	+ 3 511	+ 2 751	+ 2,1	+ 2,2
<i>Tillkommande utgifter</i>								
Utvecklingsbistånd			+ 206	+ 165	+ 181	+ 200	—	—
Försvaret			+ 526	+ 540	+ 534	+ 555	—	—
Folkpensioner			+ 1 695	+ 840	+ 925	+ 1 070	—	—
Sjukförsäkringar			+ 20	+ 105	+ 120	+ 135	—	—
Mentalsjukvårdsbidragen			+ 137	+ 140	+ 150	+ 160	—	—
Grundskolebidraget			+ 322	+ 596	+ 609	+ 618	—	—
Studiemedelsfonden			+ 96	+ 44	+ 41	+ 72	—	—
Skattebidrag till kommunerna			+ 97	+ 379	+ 294	+ 184	—	—
Löneökningar			+ 2 180	+ 1 327	+ 1 420	+ 1 520	—	—
Omkostnader m. m.			+ 1 667	+ 1 173	+ 1 039	+ 1 195	—	—
<i>Summa löne- och priseffekter</i>			+ 6 946	+ 5 309	+ 5 313	+ 5 709		
Totala utgifter i löpande priser	+ 15,2	128 433	+ 9 669	+ 7 957	+ 8 824	+ 8 460	+ 7,0	+ 6,1

genomsnittlig ökning av de totala statsutgifterna om 6,1 % per år att jämföra med drygt 15 % per år för perioden 1971/72—1975/76. För periodens första år, dvs. budgetåret 1978/79, beräknas utgifterna stiga med 7,5 %. Att den förutsedda utgiftsökningen under de kommande budgetåren ligger på en påtagligt lägre nivå än under jämförelseperioden förklaras dels av själva långtidsbudgettekniken, dels av den gjorda förutsättningen om den framtida pris- och lönestegringen, vilken är väsentligt lägre än den faktiska under senare år.

4 Statsutgifternas realekonomiska utveckling

4.1 Inledning

Tidigare har redovisats en bedömning av statsutgifternas utveckling fördelade på olika ändamål. För att ytterligare belysa utgiftsutvecklingen i ett samhällsekonomiskt perspektiv krävs en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer. Härmed avses en uppdelning i konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner.

Vid en analys av den statliga utgiftsutvecklingen i dessa termer är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna inom andra sektorer av ekonomin.

Den redovisning av anslagsbeloppens utveckling i realekonomiska kategorier som lämnas i det följande bygger i huvudsak på det inom nationalräkenskaperna tillämpade SNA-systemet (System of National Accounts).

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna anger statens direkta efterfrågan på reala resurser. Som *konsumtionsutgifter* betraktas utgifter för statliga myndigheters produktion av tjänster inom t. ex. undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret. Av konsumtionsutgifterna består nära 50 % av löner och pensionskostnader. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, hyror, försvarets materiellinköp samt reparationer och underhåll.

I princip skiljer sig inte det investeringsbegrepp som används i beräkningarna för den statliga sektorn från det som används för den privata sektorn. Som statliga *investeringar* betraktas här utgifter för byggnader och anläggningar samt materiellinköp för civila ändamål. Till skillnad mot vad som följer vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas dock även affärsverkens investeringar som direkta statliga investeringar.

Det bör understrykas att avgränsningen mellan konsumtion och investering från vissa synpunkter kan te sig missvisande. Det kan sålunda hävdas att delar av de som konsumtion betraktade utgifterna för t. ex. utbildning och forskning utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av maskiner. Det bör också erinras om att utgifterna för försvarsmateriel och militära befästningar i nationalräkenskapssystemet och även i denna redovisning betraktas som konsumtion och inte som investeringar.

Den del av statens utgifter som endast indirekt påverkar samhällsekonomin indelas i transfereringar och finansiella transaktioner.

Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Den dominerande gruppen är transfereringar till hushållen. I denna grupp ingår de från fördelningssynpunkt viktiga utgifterna för folkpensioner, bostadstillägg, barnbidrag, m. m. Som transfereringar räknas också statens bidrag till kommuner, företag och organisationer samt utgifter för utvecklingsbistånd och för statsskuldräntor.

Till gruppen *finansiella transaktioner* hänförs utgifter för utlåning, aktieteckning, markinköp, m. m. Denna utgiftskategori kan närmast uppfattas som en del av kreditmarknaden.

4.2 Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 21 redovisas statens utgifter för konsumtion och investeringar tillsammans med bidrag till kommuner för motsvarande ändamål. Effekterna på den totala efterfrågan kan sägas vara i stort sett desamma, oavsett om staten svarar för verksamheten eller om kommunerna driver den med statsbidrag.

Tabell 21 Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling
(Volymförändring)

	Genom- snitt- lig pro- centuell förändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78 (avrundat till tio- tal milj. kr.)	Genom- snitt- lig pro- centuell förändring 1977/78— 1981/82
<i>Konsumtionsutgifter</i>	+3,6	56 070	+1,8
Statliga	+1,4	32 470	+1,0
Driftbidrag till kommuner	+2,4	23 600	+2,8
<i>Investeringsutgifter</i>	+1,9	13 520	-4,6
Statliga	+4,5	11 660	-4,9
Investeringsbidrag till kommuner	-9,6	1 860	-3,1
Summa konsumtions- och investerings- utgifter	+3,3	69 590	+0,6

Dessa utgifter för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster utgör ca 55 % av de totala statsutgifterna. Utgifterna beräknas stiga med 0,6 % per år under den framförliggande femårsperioden, vilket är en avsevärt lägre ökningstakt än för jämförelseperioden 1971/72-1975/76. Detta beror framför allt på att utgifterna under den förflutna perioden inbegriper reformer medan beräkningarna för perioden framåt enbart avser konsekvenserna av redan fattade beslut.

Konsumtionsutgifterna stiger årligen med 1,8 % i genomsnitt under den framförliggande perioden. De statliga konsumtionsutgifterna förete till följd av den i det föregående nämnda beräkningsmetodiken en mer begränsad ökning om 1,0 %. Däremot väntas driftbidragen till kommunerna öka med genomsnittligt 2,8 % per år.

Investeringarna visar en nedgång med 4,6 % sett över hela perioden. Detta torde i första hand sammanhänga med att bedömningen av investeringsutvecklingen än mer än konsumtionsutvecklingen påverkas av långtidsbudgetens karaktär. Detta gäller framför allt på den statliga sidan. De statliga investeringarna beräknas sålunda minska under långtidsbudgetperioden. Detta sammanhänger med att nu beslutade investeringar avslutas. Även investeringsbidragen till kommunerna uppvisar en viss minskning under den framförliggande perioden.

Vid bedömningen av förändringarna i investeringsvolymen måste beaktas att investeringarna budgetåret 1977/78 ligger på en betydligt högre nivå än vad som förutsattes i förra årets långtidsbudget.

4.3 Övriga realgrupper

Utvecklingen av transfereringar och finansiella transaktioner m. m. framgår av tabell 22. Transfereringarna beräknas visa en betydligt snabbare tillväxt än konsumtions- och investeringsutgifterna, något som har varit ett genomgående drag även under den historiska jämförelsepe-

Tabell 22 Utvecklingen av transfereringarna m. m.
(Volymförändring)

	Genom- snitt- lig pro- centuell förändring 1971/72— 1975/76	Anslag 1977/78 (avrundat till tio- tal milj. kr.)	Genom- snitt- lig pro- centuell förändring 1977/78— 1981/82
<i>Transfereringar</i>	+10,5	52 590	+4,4
Till hushåll	+ 3,1	31 310	+2,3
Internationella	+14,3	2 670	+2,1
Övrigt	+21,3	18 610	+7,5
<i>Finansiella transaktioner</i>	— 3,3	6 250	—1,5

rioden. Sammantaget beräknas transfereringarna öka med i genomsnitt 4,4 % per år.

Transfereringarna till hushållen beräknas växa med i genomsnitt 2,3 % per år. Ökningen blir störst mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79. Därefter väntas en lugnare ökningstakt. Folkpensionerna, som beloppsmässigt dominerar denna realgrupp, ökar med 2,6 % per år. Utöver folkpensionerna ingår i denna utgiftsgrupp bl. a. bidragen till sjukförsäkringen och det kontanta stödet vid arbetslöshet.

Gruppen övriga transfereringar i tabell 22 beräknas öka mycket kraftigt. Härefter ingår bl. a. ränteutgifterna för den statliga upplåningen liksom transfereringar till statliga och privata företag.

I posten finansiella transaktioner ingår förutom den statliga utlåningen till bostadsbyggande, studiesociala ändamål m. m. även förändringarna i reservationsmedelsförbrukningen och de rörliga krediterna. Mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79 förutses en viss ökning. Denna beror på den förväntade stora förbrukningen under budgetåret 1977/78 av reservationsmedel på bostadslånefonden. Härigenom krävs en kraftig anslagsökning för budgetåret 1978/79. För perioden därefter förutses en viss minskning för utgiftsposten finansiella transaktioner.

5 Inkomstutvecklingen

Beräkningen av inkomstutvecklingen baseras på antagandet om oförändrade skatteregler under hela långtidsbudgeten. Härvid har dock antagits att inkomstskatteskalen och grundavdraget fr. o. m. beskattningsåret 1978 kommer att anpassas till prisutvecklingen så att inte inflationen medför skatteskärpning på inkomstökningar som är rent nominella. Vidare har beaktats beslutade eller föreslagna höjningar av arbetsgivaravgifterna. Sålunda antas att sjukförsäkringsavgiften kommer att höjas med 1,6 procentenheter, att barnomsorgsavgiften kommer att höjas med 0,3 procentenheter och att vuxenutbildningsavgiften kommer att höjas med 0,1 procentenhet fr. o. m. den 1 januari 1978. Beträffande barnomsorgsavgiften förutsätts att den höjs ytterligare med 0,3 procentenheter under vart och ett av åren 1979, 1980 och 1981, så att den det sistnämnda året kommer att uppgå till 2,2 %.

Med hänsyn till att löner svarar för den helt övervägande delen av de samlade inkomsterna blir lönesummans utveckling av avgörande betydelse för skatteunderlagets tillväxt. För kalenderåret 1977 beräknas i följande kalkyl, liksom i den reviderade finansplanen, den totala lönesumman komma att stiga med ca 7 %. Även för åren efter 1977 antas lönesumman öka med 7 %. Detta antagande baseras på schablonanta-

ganden om en årlig tillväxt av den totala produktionen med 3 % och en årlig prisstegring om 4 %. För år 1977 antas den totala produktionen stiga med 0,9 % och priserna förväntas öka med 12,0 %. Den antagna tillväxten av lönesumman ligger till grund för beräkningarna av inkomstskatt och mervärdeskatt. Övriga statsinkomster har i flertalet fall framskrivits med hjälp av andra metoder.

De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under angivna förutsättningar framgår av tabell 23. Enligt kalkylen kommer statsinkomsternas tillväxt att minska från 16 % per år under perioden 1971/72—1975/76 till 7,2 % per år under perioden 1977/78—1981/82. Detta beror bl. a. på att de faktiska ökningarna av lönesumman varit större under den historiska perioden än vad som antas för långtidsbudgetperioden samt på vidtagna och av inflationen framdrivna automatiska skattehöjningar.

Av stor betydelse för statsinkomsternas utveckling är förändringarna under inkomstskattetiteln. Inkomsterna på denna titel bestäms av nettot mellan statens bruttouppbörd av främst preliminär A- och B-skatt å ena sidan samt utbetalningar av kommunalskattemedel och överskjutande skatt å den andra. Som framgår av tabell 23 beräknas nettot på inkomstskattetiteln öka i betydligt långsammare takt under perioden 1977/78—1981/82 än under perioden 1971/72—1975/76. Att den årliga ökningen om 9,3 % under långtidsbudgetperioden likväl ligger över lönesummans ökning beror delvis på att indexregleringen endast hindrar skatteskärpning på den del av löneökningen som motsvaras av en prisstegring och följaktligen är helt nominell. Lönehöjningar därutöver träffas även i fortsättningen av skattesystemets progressivitet vid den metodik som ligger till grund för långtidsbudgetkalkylen. Nettot på inkomstskattetiteln utvecklas tämligen ojämnt under den framförliggande perioden. Detta beror bl. a. på den här antagna tekniska konstruktionen av indexregleringen av inkomstskatten. Ytterligare en orsak till att ökningen blir så pass liten till budgetåret 1978/79 är de stora utbetalningarna till kommunerna av kommunalskattemedel under detta budgetår.

Mervärdeskatten är beroende av ökningen av konsumtionen av mervärdeskattepliktiga varor, vilken i sin tur antas hänga samman med bl. a. tillväxten av den totala lönesumman. Mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79 ökar inkomsterna av mervärdeskatten tämligen kraftigt till följd av vissa eftersläpningseffekter i uppbördsförfarandet. Därefter stiger mervärdeskatteinkomsterna i ungefär samma takt som den totala lönesumman. Inkomsterna från den allmänna arbetsgivaravgiften beräknas öka med 6,7 % årligen, vilket är något långsammare än lönesummeökningen. Övriga inkomster, bl. a. vissa volymsskatter, väntas öka med drygt 3 % om året, dvs. i ungefär samma takt som den totala produktionstillväxten.

Tabell 23 Statsinkomsternas utveckling 1971/72—1981/82 i löpande priser (Milj. kr.)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1971/72— 1975/76	1977/78	Förändring till				Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1977/78— 1981/82
			1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	
Inkomstskatt	+19,7	45 365	+ 370	+ 7 585	+ 6 875	+4 475	+9,3
Mervärdesskatt	+11,9	27 750	+3 650	+ 2 300	+ 2 400	+2 500	+8,6
Allmän arbetsgivar- avgift	+24,7	7 292	+ 428	+ 540	+ 578	+ 618	+6,7
Övriga inkomster	+11,4	34 136	+1 120	+ 1 075	+ 1 122	+1 209	+3,2
Summa	+16,0	114 543	+5 568	+11 500	+10 975	+8 802	+7,2

6 Sammanfattande analys

6.1 Inledning

Som inledningsvis framhölls är långtidsbudgetens syfte att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Avsikten är att långtidsbudgeten därmed skall kunna utgöra ett underlag för att bedöma de budgetpolitiska förutsättningarna under långtidsbudgetperioden. För att detta skall vara möjligt krävs en framskrivning såväl av statsbudgetens utgiftssida som av dess inkomstsida. Till skillnad från vad som varit fallet i långtidsbudgetarna under senare år redovisas i år en inkomstberäkning för hela långtidsbudgetperioden. Därmed möjliggörs också en beräkning av statsbudgetens saldoutveckling under perioden. På detta sätt kan långtidsbudgeten info- gas i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

På utgiftssidan innefattar långtidsbudgeten en beräkning av de resurser som krävs för att den statliga och statsunderstödda verksamheten skall kunna bedrivas i enlighet med de beslut som statsmakterna redan har fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. Det görs alltså inga försök att förutse eller rekommendera vilka beslut som statsmakterna kan komma att fatta under perioden. Långtidsbudgeten är följaktligen varken en plan eller en prognos över statsutgifternas utveckling. Där- emot kan på grundval av långtidsbudgeten en bedömning göras av ut- rymmet för nya aktiviteter och behovet av omprövningar av existerande program.

Vad gäller statsinkomsterna har förutsatts att inkomstskatten successivt anpassas till prisutvecklingen så att inte inflationen medför skatteskärpning på inkomstökningar som är rent nominella. I övrigt har antagits oförändrade skatte- och avgiftssatser i den mån inte höjningar beslutats eller förutsatts av statsmakterna.

Kalkylen utgår från anslagsbelopp och inkomstberäkningar enligt kompletteringspropositionen för budgetåret 1977/78 och omfattar perioden t. o. m. budgetåret 1981/82.

6.2 Inkomstutvecklingen

Kalkylerna för statsinkomsternas utveckling baseras på antaganden om skatteunderlaget, dvs. i första hand den totala lönesummans tillväxt. För år 1977 har använts samma antagande som i den reviderade finansplanen, dvs. en ökning med ca 7 %. För åren därefter utgår beräkningarna från ett schablonmässigt antagande om en årlig ökning av lönesumman med 7 %. Vidare har antagits att inkomstskatten kommer att indexregleras genom att skatteskalor och grundavdrag fr. o. m. år 1978 knytas till prisutvecklingen i samhället. I övrigt utgår beräkningarna från en förutsättning om oförändrade skatteregler under hela långtidsbudgetperioden. Härvid har dock beaktats av statsmakterna beslutade eller förutsetta förändringar.

Med dessa utgångspunkter beräknas statsinkomsterna i löpande priser stiga med i genomsnitt 7,2 % per år under långtidsbudgetperioden. Mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79 blir ökningen betydligt mindre.

Den statliga inkomstskatten är av väsentlig betydelse för de samlade statsinkomsternas utveckling. Inkomsterna från inkomstskatten beräknas växa med 9,3 % per år under långtidsbudgetperioden. Ökningen till budgetåret 1978/79 blir något mindre, vilket främst beror på den tekniska konstruktion av indexregleringen som antagits samt på stora utbetalningar av kommunalskattemedel till kommunerna. Mervärdeskatten är beroende av ökningen av konsumtionen av mervärdeskattepliktiga varor, vilken i sin tur sammanhänger med bl. a. stegringen av den totala lönesumman. Mervärdeskatteinkomsterna beräknas växa med 8,6 % under perioden 1977/78—1981/82. Inkomsterna från den allmänna arbetsgivaravgiften beräknas öka med 6,7 % och övriga statsinkomster med 3,2 % under långtidsbudgetperioden.

6.3 Statsutgifternas utveckling

De totala statsutgifterna ökade med i genomsnitt 5,4 % om året i fasta priser under perioden 1971/72—1975/76. Enligt de beräkningar som redovisas i avsnitt 3 blir utgifternas stegringstakt enligt långtidsbudgetkal-

kylen lägre under de kommande budgetåren. Den årliga genomsnittliga tillväxten beräknas till 2,2 %. En sådan lägre utgiftsexpansion är en naturlig följd av de förutsättningar som gäller för långtidsbudgetarbetet. Med den utgångspunkt som gäller för kalkylerna, nämligen att endast effekterna av redan fattade beslut skall beaktas, blir följden att utgifterna för tidsbegränsade program som utlöper under perioden faller bort och att resursinsatserna i övrigt begränsas till vad som krävs för att infria och vidmakthålla gjorda åtaganden. Hänsyn har däremot inte tagits till eventuella kommande beslut av statsmakterna.

De relativt sett mest expansiva utgiftsområdena under jämförelseperioden var det internationella utvecklingsbiståndet, statsskuldräntorna och skatteutjämningsbidragen till kommunerna. Även på det socialpolitiska området har utgifterna för folkpensioner m. m. och för stöd till barnfamiljer stigit snabbt. De sistnämnda utgiftsområdena beräknas öka snabbt också under den framförliggande perioden. Även för bostadspolitiken kan en kraftig ökning förutses, även om denna till betydande del beror på anslagstekniska förhållanden. Den i särklass största ökningen svarar dock statsskuldräntorna för. Den snabba ökningen av statsskuldräntorna beror på de stora budgetunderskott som uppkommer för samtliga år under långtidsbudgetperioden i enlighet med den kalkyl som presenteras i avsnitt 6.4 rörande saldoutvecklingen.

För att belysa på vilka olika sätt som de statliga utgifterna kommer att ställa anspråk på samhällets reala resurser är det av intresse att studera utvecklingen av de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna. Dessa innebär nämligen en direkt efterfrågan på resurser. Effekterna av transfereringarna på den totala efterfrågans utveckling är däremot indirekt på så sätt att dessa förändrar de disponibla inkomsterna hos mottagarna.

De statliga utgifterna för konsumtion och investeringar inkl. bidragen till kommunerna för dessa ändamål ökade i fasta priser med 3,3 % per år under perioden 1971/72—1975/76 under det att den årliga ökningen under perioden 1977/78—1981/82 endast blir 0,6 %. För såväl den förflutna som den framförliggande perioden utgör bidragsökningen till kommunal konsumtion den mest expansiva komponenten.

Enligt kalkylerna skulle ökningstakten för de totala konsumtionsutgifterna sjunka från 3,6 % per år under jämförelseperioden till 1,8 % under den framförliggande perioden. Som en jämförelse kan nämnas att 1975 års långtidsutredning beräknade att den offentliga konsumtionen under perioden 1975—1980 måste öka med ca 1,8 % per år för att fullfölja redan gjorda åtaganden.

Investeringsutgifterna företer en minskning med 4,6 % per år under långtidsbudgetperioden att jämföra med en ökning om 1,9 % under jämförelseperioden. Vid bedömningen måste dock beaktas att investe-

ringsutgifterna under utgångsåret — budgetåret 1977/78 — ligger på en osedvanligt hög nivå. Vidare innebär långtidsbudgetens beräkningsteknik en systematisk underskattning av investeringsutgifternas utveckling.

Transfereringarna beräknas växa betydligt snabbare än utgifterna för konsumtion och investeringar. Detta sammanhänger främst med ökningen av statsskuldräntorna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de utgiftsbindningar som långtidsbudgeten redovisar i första hand avser inkomstöverföringar från den statliga sektorn till andra sektorer, dvs. sådana utgifter som har en indirekt effekt på ekonomin via dessa andra sektors efterfrågan. Men också sådana utgiftsbindningar som hänför sig till konsumtionssidan innebär en betydande inteckning i det resursutrymme som kan bedömas vara tillgängligt för hela vår ekonomi.

Vid en bedömning av den inteckning i resursutrymmet som långtidsbudgetens utgiftssida indikerar måste slutligen än en gång betonas att långtidsbudgeten endast innebär en teknisk framskrivning av fattade beslut. Konkret innebär detta bl. a. att alla krontalsbestämda inkomstöverföringar, t. ex. studiecirkelbidrag, beräknas ligga stilla trots att priser och löner stiger. För en mängd utgiftsområden där årliga uppjusteringar regelmässigt gjorts utan att någon direkt plan fastställts innebär beräkningstekniken ett totalt stopp för utgiftshöjningar. Som exempel kan nämnas kulturpolitiken och stödet till de handikappade. Även i övrigt ligger gällande bidragskonstruktioner fast. Inga medel har således beräknats för nya eller förbättrade bidrag till kommunerna.

6.4 Saldoutvecklingen

De tidigare presenterade beräkningarna av inkomst- och utgiftsutvecklingen enligt långtidsbudgetkalkylen har sammanställts i tabell 24, som visar vilket budgetsaldo som uppkommer för vart och ett av åren 1976/77—1981/82. Underskotten för budgetåren 1976/77 och 1977/78 beräknas nu uppgå till ca 13,7 resp. 13,9 miljarder kr. Som framgår av tabellen ligger budgetunderskotten under hela den efterföljande perioden kvar på en hög nivå. Utvecklingen till 1978/79 innebär t. o. m. en viss ökning av budgetunderskottets storlek. Denna beräkning är baserad på de antaganden rörande bl. a. pris- och löneutveckling som presenterats

Tabell 24 Budgetsaldots utveckling 1976/77—1981/82
(Milj. kr., löpande priser)

	1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Inkomster	103 438	114 543	120 111	131 611	142 586	151 388
Utgifter	117 122	128 433	138 102	146 059	154 883	163 343
Saldo	-13 684	-13 890	-17 991	-14 448	-12 297	-11 955

i det föregående. Beräkningar som utförts med utgångspunkt i alternativa pris- och löncantaganden visar emellertid att bilden i stort av budget-saldots utveckling inte nämnvärt rubbas.

Saldoberäkningar på längre sikt har inte under senare år utförts i långtidsbudgeten. Den saldoutveckling som här redovisas kan följaktligen inte ställas i relation till bedömningar som gjorts tidigare. Såväl i 1976 års långtidsbudget som i den långtidsbudget som presenterades år 1975 kalkylerades emellertid med betydande budgetunderskott för de första åren av resp. långtidsbudgetperiod.

Den saldoutveckling som nu redovisas måste ses i ljuset av vilket kreditmarknadsutrymme som på sikt kan antas stå till förfogande för placering av statliga sparandeunderskott.

Bytesbalansens underskott innebär att ekonomin som helhet har ett sparandeunderskott som finansieras genom upplåning i utlandet. Om bytesbalansens underskott skall kunna minskas måste sparandet därför öka i motsvarande mån inom landet. Detta kan ske antingen genom att statens sparandeunderskott minskas eller genom att sparandet ökar i någon av de andra inhemska sektorerna.

I 1975 års långtidsutredning presenterades en kalkyl över den finansiella utvecklingen under åren 1975—1980. Enligt långtidsutredningens beräkning lades i allt väsentligt på statsbudgeten uppgiften att åstadkomma den totala sparökning som krävdes för att dels eliminera bytesbalansens underskott, dels täcka förutsedda sparminskningar inom andra inhemska sektorer. Detta innebar i sin tur att budgetunderskottet förutsattes i det närmaste eliminerat under långtidsutredningens kalkylperiod.

Under den tid som förflutit sedan långtidsutredningen presenterades har det totala sparandeunderskottet i ekonomin och därmed bytesbalansens underskott utvecklats väsentligt mera negativt än som förutsattes i långtidsutredningens beräkningar. Den omsvängning mot lägre budgetunderskott som förutsattes har inte heller inträffat. Detta är en följd av konjunkturutvecklingen och av den förda politiken under åren 1975—1977. Det medför emellertid också att utgångspunkterna nu är väsentligt ogynnsammare än när långtidsutredningen framlades.

En budgetsaldoutveckling enligt den nu framlagda långtidsbudgetkalkylen skulle ställa utomordentligt stora krav på en omsvängning i positiv riktning av sparandeutvecklingen inom övriga inhemska sektorer om inte ett fortsatt betydande bytesbalansunderskott accepteras. Därvid gäller att AP-fondens sparande nu inte antas stiga under de närmaste åren. Mot bakgrund av nu gjorda bedömningar av bostadsbyggandets utveckling kommer sparandet inom bostadssektorn inte att öka. Något mera betydande bidrag från företagssektorn för att täcka det totala sparandeunderskottet i ekonomin kan knappast förväntas. Hushållens spar-kvot ligger nu på en historiskt sett hög nivå. Sparbenägenheten minskade emellertid något under år 1976.

Det är således uppenbart att det för att uppnå målet om återvunnen jämvikt i bytesbalansen kommer att ställas utomordentligt hårda krav på finanspolitiken.

**Riksrevisionsverkets
approximativa beräkning
av budgetutfallet för
budgetåret 1976/77**

Bilaga 2

RIKSREVISIONSVERKET
1977-04-01

Till REGERINGEN

Beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1976/77

Enligt instruktion får riksrevisionsverket (RRV) härmed lämna beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1976/77.

I beräkningarna ingår de av riksdagen beviljade anslagen på tilläggsbudget I (FiU 1976/77: 7, rskr 1976/77: 60) till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 samt begärda anslag på tilläggsbudget II och III (prop.

1976/77: 57, 101, 125). Sammanlagt uppgår de medräknade anslagen på tilläggsbudgetar till 3 492 milj. kr.

Underlag för beräkningarna har samlats in från olika myndigheter. Detta har bearbetats och sammanställts på RRVs prognosavdelning. Beräkningarna grundar sig på det preliminära utfallet för juli—februari samt en prognos för budgetårets återstående månader. Inkomsttitlarna har beräknats i samband med RRVs reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1977/78.

Totalbudgetens inkomster beräknas nu uppgå till 103 503 milj. kr. vilket är 4 306 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Utgifterna beräknas bli 115 693 milj. kr. dvs. 1 022 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten och tilläggsbudgetar. Totalbudgetens underskott beräknas därmed bli 12 190 milj. kr.

Totalbudgeten för budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

	Statsbudget (inkl till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och statsbudget
INKOMSTER			
A Skatter, avgifter m. m.	91 056	95 466	+4 410
B Inkomster av statens kapitalfonder	5 562	5 691	+ 129
C Beräknad övrig finansiering	2 578	2 346	— 232
Summa	99 196	103 503	+4 306
UTGIFTER			
Förslags- och obetecknade anslag	87 222	88 777	+1 555
Reservationsanslag	15 476	15 512	+ 36
Investeringsanslag	11 673	11 136	— 537
Rörliga krediter (+ = ökad disposition, — = minskad disposition)	+ 300	+ 268	— 32
Summa	114 671	115 693	+1 022
TOTALBUDGETENS SALDO (inkomster—utgifter)	—15 475	—12 190	+3 284

I bilaga 1 redovisas totalbudgetens inkomster och utgifter fördelade på huvudtitlar.

Det beräknade utfallet för totalbudgetens inkomster framgår av bilaga 2. Det beräknas bli 103 503 milj. kr. vilket är 4 306 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Av detta belopp svarar skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter för 1 650 milj. kr. Ökningen jämfört med statsbudgetens beror bl. a. på att lönesummeökningen mellan 1975 och 1976 blev större än vad som antogs i statsbudgeten. Inkomsterna på titeln beräknas nu uppgå till 44 100 under budgetåret 1976/77.

Vägförskattningen har justerats upp med 490 milj. kr. och beräknas nu uppgå till 2 550 milj. kr. Uppjusteringen beror på höjningen av fordonsskatten fr. o. m. den 1 april 1977.

Allmän arbetsgivaravgift beräknas ge en merinkomst på 284 milj. kr.

Det är bl. a. en följd av en högre löneutveckling under 1976. Inkomsterna på titeln beräknas nu till 7 034 milj. kr.

Importen har ökat mer än vad som antogs i beräkningarna till statsbudgeten. Tullmedel har till följd därav räknats upp med 175 milj. kr. till 1 160 milj. kr. Det högre importvärdet har även medfört att mervärdeskatten på importerade varor blivit större än beräknat. Exportökningen blev lägre än beräknat vilket medfört att återbetalningarna av mervärdeskatt på exportvaror blivit lägre. Det är främst dessa båda faktorer som bidragit till att mervärdeskatten nu beräknas bli 1 100 milj. kr. större än i statsbudgeten. Skatt på sprit beräknas uppgå till 3 430 milj. kr. Detta är 180 milj. kr. mer än i statsbudgeten.

Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag anges i bilaga 3. Utgifterna på förslags- och obetecknade anslag beräknas uppgå till 88 777 milj. kr. Det innebär merutgifter på 1 555 milj. kr. Merutgifterna på försvarshuvudtiteln är 400 milj. kr. Det är priskompensationen till försvaret som beräknas bli större än i statsbudgeten. Kompensationen för prisstegringarna har lagts ut på resp. anslag.

Utgifterna för folkpensioner beräknas bli 18 700 milj. kr. vilket innebär en merutgift på 125 milj. kr. Det är basbeloppet som ökat mer än beräknat. Bidrag till sjukförsäkringen beräknas uppgå till 2 605 milj. kr. vilket är 395 milj. kr. mer än i statsbudgeten. I statsbudgeten anvisades 475 milj. kr. för bidrag till social hemhjälp och färdtjänst. Utgifterna för detta ändamål beräknas nu bli 725 milj. kr.

Bidrag till driften av grundskolor resp. gymnasieskolor beräknas uppgå till 6 550 milj. kr. resp. 2 050 milj. kr. Merutgifterna för dessa bidrag beräknas bli 216 resp. 175 milj. kr.

Utgifterna för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område beräknas uppgå till 2 993 milj. kr. vilket innebär en merutgift på 127 milj. kr.

I statsbudgeten anvisades 300 milj. kr. för stöd till lageruppyggnad. Stödet har blivit väsentligt större och beräknas nu uppgå till 1 000 milj. kr. under budgetåret 1976/77. Kontant stöd vid arbetslöshet beräknas uppgå till 594 milj. kr. Det är en besparing med 276 milj. kr. Utfallet för räntebidrag för bostadslån beräknas bli 2 255 milj. kr. vilket är en besparing på 205 milj. kr.

I statsbudgeten för budgetåret 1976/77 anvisades 1 500 milj. kr. för att täcka in utgifter på tilläggsbudgetar. I den här beräkningen har hänsyn tagits till tilläggsbudget I, II och III. Oförutsedda utgifter tas nu upp med 10 milj. kr.

I bilaga 4 redovisas förändringar av reservationsmedelsbehållningar på reservationsanslag. Behållningen den 30 juni 1977 beräknas uppgå till 5 521 milj. kr. vilket innebär en minskning med 336 milj. kr. I statsbudgeten beräknades behållningarna minska med 300 milj. kr.

Behållningarna på anslagen för drift resp. byggande av statliga vägar beräknas öka med 106 resp. 169 milj. kr. Behållningen på anslaget samskattningsskapande åtgärder beräknas bli 627 milj. kr. vilket innebär en minskning med 296 milj. kr.

Förändringar i reservationsmedelsbehållningar på investeringsanslag redovisas i bilaga 5. Behållningarna den 30 juni 1977 beräknas uppgå till 2 551 milj. kr. vilket är en minskning med 163 milj. kr. I statsbudgeten beräknades en minskning med 700 milj. kr.

Behållningen på lånefonden för bostadsbyggande beräknas bli 438 milj. kr. Det är en minskning med 840 milj. kr. Behållningen på fonden för låneunderstöd beräknas uppgå till 565 milj. kr. vilket är en ökning med 463 milj. kr. Av detta belopp avser 135 milj. kr. regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringsslån och 275 milj. kr. lån till Norrbottens Järnverk AB. Ökningen av behållningen på fonden för statens aktier hänför sig till anslaget för aktieteckning i Statsföretag AB för finansiering av stålverk i Luleå.

Beräknad disposition av rörliga krediter hos riksgäldskontoret redovisas i bilaga 6. Det utestående beloppet den 30 juni 1977 beräknas uppgå till 1 372 milj. kr. Det är en ökning med 268 milj. kr. jämfört med det utestående beloppet den 30 juni 1976. I statsbudgeten angavs ökningen till 300 milj. kr. Domänverket beräknar utnyttja hela sin nuvarande kredit vid budgetårets slut. Det innebär en ökning med 115 milj. kr. Televerket, statens vattenfallsverk och luftfartsverket beräknar öka de utestående beloppen med 40, 45 resp. 40 milj. kr.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektören Nilsson och byrådirektören Hansson, föredragande.

G. RUNE BERGGREN

Jörgen Hansson

Totalbudgeten för budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

Inkomster	Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens beräk- nat utfall och statsbudget
A Skatter, avgifter, m. m.			
I Skatter	88 033	92 401	+ 4 368
II Uppbörd i statens verksamhet	2 160	2 062	- 98
III Diverse inkomster	863	1 003	+ 140
Summa	91 056	95 466	+ 4 410
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I Statens affärsverksfonder	1 046	1 084	+ 38
II Riksbanksfonden	450	550	+ 100
III Statens allmänna fastighetsfond	544	544	—
IV Försvarets fastighetsfond	138	138	—
V Statens utlåningsfonder	2 847	2 852	+ 5
VI Fonden för låneunderstöd	136	146	+ 10
VII Fonden för statens aktier	107	78	- 29
VIII Fonden för beredskapslagring	96	97	+ 1
IX Statens pensionsfonder	102	103	+ 1
X Diverse kapitalfonder	96	98	+ 2
Summa	5 562	5 691	+ 129
C Beräknad övrig finansiering			
I Avskrivning och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna	2 555	2 324	- 231
Statens affärsverksfonder	2 091	1 846	- 245
Övriga kapitalfonder	464	478	+ 14
II Övrig kapitalåterbetalning	23	22	- 1
Summa	2 578	2 346	- 232
Summa	99 196	103 503	+ 4 307
Underskott	15 475	12 190	- 3 284
Summa	114 671	115 693	+ 1 022

Utgifter		Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens beräk- nat utfall och statsbudget
A Utgiftsanslag				
I	Kungl. hov- och slottsstaterna	14	15	+ 1
II	Justitiedepartementet	4 148	4 308	+ 160
III	Utrikesdepartementet	3 489	3 512	+ 23
IV	Försvarsdepartementet	10 768	11 168	+ 400
V	Socialdepartementet	31 195	32 197	+1 002
VI	Kommunikationsdepartementet	6 925	6 987	+ 62
VII	Finansdepartementet	7 687	7 675	- 12
VIII	Utbildningsdepartementet	15 177	15 966	+ 789
IX	Jordbruksdepartementet	4 507	4 704	+ 197
X	Handelsdepartementet	481	475	- 6
XI	Arbetsmarknadsdepartementet	7 572	8 120	+ 548
XII	Bostadsdepartementet	6 788	6 432	- 356
XIII	Industridepartementet	6 351	6 354	+ 3
XIV	Kommundepartementet	1 507	1 639	+ 132
XV	Oförutsedda utgifter	1 500	10	-1 490
XVI	Riksdagen och dess verk m. m.	162	164	+ 2
XVII	Underskott på riksgäldsfonden	5 100	5 200	+ 100
	Summa	113 371	114 926	+1 555
B Beräknad övrig medelsförbrukning				
I	Minskning av anslagsbehållningar	1 000	499	- 501
II	Ökad disposition av rörliga krediter	300	268	- 32
	Summa	1 300	767	+ 533
	Summa	114 671	115 693	+1 022

Bilaga 2

Beräkning av totalbudgetens inkomster under budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

	Statsbudget	Beräknat utfall	Merinkomst(+) Brist (—)
A Skatter, avgifter, m. m.			
I Skatter:			
1 Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:			
a Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m m, bevilning	42 450	44 100	+1 650
b Kupongskatt, bevilning	32	32	—
c Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, bevilning	2	3	+ 1
d Skogsvårdsavgifter, bevilning	19	19	—
e Bevilningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, bevilning	3	3	—
f Arvsskatt och gåvoskatt, bevilning	315	390	+ 75
g Lotterivinstskatt, bevilning	205	225	+ 20
h Stämpelskatt och stämpelavgift, bevilning	548	645	+ 97
2 Automobilskattemedel:			
a Bensinskatt, bevilning	1 920	1 955	+ 35
b Vägtrafikskatt, bevilning	2 060	2 550	+ 490
3 Allmän arbetsgivaravgift, bevilning	6 750	7 034	+ 284
4 Tullar och acciser:			
a Tullmedel, bevilning	985	1 160	+ 175
b Mervärdeskatt, bevilning	20 500	21 600	+1 100
c Särskilda varuskatter, bevilning	407	446	+ 39
d Omsättningsskatt på motorfordon, bevilning	735	833	+ 98
e Tobaksskatt, bevilning	2 301	2 360	+ 59
f Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, bevilning	30	41	+ 11
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, bevilning	50	54	+ 4
h Skatt på sprit, bevilning	3 250	3 430	+ 180
i Skatt på vin, bevilning	600	585	— 15
j Skatt på malt- och läskedrycker, bevilning	892	902	+ 10
k Energiskatt, bevilning	3 514	3 561	+ 47
l Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter, bevilning	0	0	—
m Särskild vägtrafikskatt, bevilning	212	197	— 15
n Skatt på annonser och reklam, bevilning	152	176	+ 24
o Skatt på spel, bevilning	102	100	— 2
Summa skatter	88 034	92 401	+4 367
II Uppbörd i statens verksamhet:			
1 Expeditionsavgifter	106	150	+ 44
2 Bidrag till kostnader för polis, domstols- och uppbördsväsendet m m	73	73	—
8 Inkomster vid karolinska sjukhuset	335	337	+ 2
15 Körkortsavgifter	17	14	— 3
16 Avgifter för registrering av motorfordon	72	70	— 2
18 Fyragifter	122	115	— 7

	Statsbudget	Beräknat utfall	Merinkomst(+) Brist (—)
19 Lotsavgifter	30	30	—
25 Pensionsmedel m m	834	666	— 168
26 Inkomst av myntning m m	120	124	+ 4
43 Inkomster av statens gruvegendom	28	25	— 3
45 Inkomster vid patent- och registre- ringsväsendet	61	63	+ 2
48 Restavgifter	55	66	+ 11
50 Ersättning för vissa komplementkost- nader vid vissa myndigheter m m	55	48	— 7
Övriga	252	281	+ 29
Summa uppbörd i statens verksamhet	2 160	2 062	— 98
III Diverse inkomster:			
1 Bötesmedel	111	106	— 5
2 Totalisatormedel	105	125	+ 20
3 Tipsmedel	327	368	+ 41
4 Lotterimedel	235	254	+ 19
5 Övriga diverse inkomster	85	150	+ 65
Summa diverse inkomster	863	1 003	+ 140
Summa skatter, avgifter m m	91 057	95 466	+4 409
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I Statens affärsverksfonder:			
1 Postverket	22	22	—
2 Televerket	125	129	+ 4
3 Statens järnvägar	0	4	+ 4
4 Luftfartsverket	25	42	+ 17
5 Förenade fabriksverken	29	48	+ 19
6 Statens vattenfallsverk	800	770	— 30
7 Domänverket	45	68	+ 23
Summa statens affärsverksfonder	1 046	1 084	+ 38
II Riksbanksfonden	450	550	+ 100
III Statens allmänna fastighetsfond	544	544	—
IV Försvarets fastighetsfond	138	138	—
V Statens utlåningsfonder	2 847	2 852	+ 5
VI Fonden för låneunderstöd	136	146	+ 10
VII Fonden för statens aktier	107	78	— 29
VIII Fonden för beredskapslagring	96	97	+ 1
IX Statens pensionsfonder	102	103	+ 1
X Diverse kapitalfonder	96	98	+ 2
Summa inkomster av statens kapitalfonder	5 562	5 691	+ 129
Summa driftbudgetens inkomster	96 620	101 157	+4 537
C Beräknad övrig finansiering	2 578	2 346	— 232
Summa totalbudgetens inkomster	99 197	103 503	+4 306

Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

	Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens beräk- nat utfall och statsbudget
II B 6 Lokala polisorganisationen:			
Förvaltningskostnader, f	2 029	2 050	+ 21
D 2 Allmänna domstolarna, f	460	480	+ 20
E 1 Rättshjälpskostnader, f	107	125	+ 18
F 2 Kriminalvårdsanstalterna, f	519	541	+ 22
F 7 Kriminalvårdsenheter med särskild budget, f	0	53	+ 53
III A 1 Utrikesförvaltningen, f	249	267	+ 18
IV A 5 Reglering av prisstegringar för det militära försvaret, f	1 380	—	— 1 380
A 6 Reglering av prisstegringar för civilförsvaret, f	26	—	— 26
B 1 Arméförband: Ledning och förbands- verksamhet, f	2 276	2 817	+ 541
B 2 Arméförband: Materielanskaffning, f	764	877	+ 113
B 4 Arméförband: Forskning och utveck- ling, f	60	71	+ 11
C 1 Marinförband: Ledning och för- bandsverksamhet, f	766	896	+ 130
C 2 Marinförband: Materielanskaffning, f	351	403	+ 52
D 1 Flygförband: Ledning och förbands- verksamhet, f	1 238	1 562	+ 324
D 2 Flygförband: Materielanskaffning, f	1 252	1 550	+ 298
D 4 Flygförband: Forskning och utveck- ling, f	473	560	+ 87
E 1 Försvarsstaben, f	52	66	+ 14
E 5 Militärömrådesstaber m. m. f	180	205	+ 25
F 3 Fortifikationsförvaltningen, f	48	63	+ 15
F 4 Försvarets materielverk, f	333	384	+ 51
F 5 Gemensam försvarsforskning, f	157	184	+ 27
F 6 Försvarets radioanstalt, f	78	92	+ 14
G 1 Civilförsvar, f	160	190	+ 30
V B 4 Folkpensioner, f	18 575	18 700	+ 125
B 6 Bidrag till sjukförsäkringen, f	2 210	2 605	+ 395
C 1 Allmänna barnbidrag, f	3 260	3 235	— 25
C 3 Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen, f	220	240	+ 20
C 4 Ersättning för bidragsförskott, f	335	365	+ 30
D 1 Bidrag till social hemhjälp och färdtjänst, f	475	725	+ 250
G 1 Karolinska sjukhuset: Drift- kostnader, f	570	621	+ 51
G 6 Bidrag till kommunala undervis- ningssjukhus, f	300	325	+ 25
H 4 Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m., f	2 087	2 130	+ 43
I 5 Ersättning till kommuner enligt socialhjälp- och barnvårds- lagarna m. m., f	64	85	+ 21
1975/76			
K 2 Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade, f	—	41	+ 41

		Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens beräk- nat utfall och statsbudget
VI	E 14 Transportstöd till Norrland, m m., f	115	105	— 10
	F 2 Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser, f	275	328	+ 53
VII	B 2 Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser, f	159	170	+ 11
	D 2 Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m., f	2 870	2 912	+ 42
	D 6 Kompensation till kommuner m. fl. i anledning av 1974 års skatte- reform, f	750	659	— 91
VIII	D 8 Bidrag till driften av grund- skolor, f	6 334	6 550	+ 216
	D 13 Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader, f	65	75	+ 12
	D 16 Bidrag till driften av gymnasie- skolor, f	1 875	2 050	+ 175
	D 32 Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m., f	193	245	+ 52
VIII	E 6 Humanistiska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal, f	83	98	+ 15
	E 23 Tekniska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal, f	135	146	+ 11
	F 1 Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m., f	181	200	+ 19
	G 5 Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna, f	177	260	+ 83
	G 6 Bidrag till studiecirkelverksamhet, f	443	520	+ 77
	G 8 Bidrag till driften av folkhög- skolor, f	181	193	+ 12
	G 12 Undervisning för invandrare i svenska språket m. m., f	59	115	+ 56
IX	B 2 Lantbruksnämnderna, f	133	143	+ 10
	C 3 Prisreglerande åtgärder på jord- brukets område, f	2 866	2 993	+ 127
	H 11 Bidrag till kommunala avlopps- reningsverk m. m., f	140	163	+ 23
X	F 1 Överstyrelsen för ekonomiskt för- svar, f	131	120	— 11
XI	B 4 Stöd vid lageruppbyggnad, f	300	1 000	+ 700
	B 5 Kontant stöd vid arbetslöshet, f	870	594	— 276
	D 2 Åtgärder för flyktingar, f	32	112	+ 80
	E 1 Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet, f	265	305	+ 40
XII	B 3 Bostadsbidrag m. m., f	1 570	1 475	— 95
	B 4 Räntebidrag m. m., f	2 460	2 255	— 205
	B 5 Eftergift av hyresförlustlån, f	75	45	— 30
	B 6 Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m., f	255	220	— 35
XIV	B 1 Länsstyrelserna, f	953	1 034	+ 81
	B 2 Lokala skattemyndigheterna, f	277	310	+ 33
	B 3 Kronofogdemyndigheterna	227	245	+ 18
XV	Oförutsedda utgifter	1 500	10	— 1 490
XVII	Underskott på riksgäldsfonden	5 100	5 200	+ 100
	Övriga	15 119	15 419	+ 248
	Summa	87 222	88 777	+ 1 555

Bilaga 4

Beräknade förändringar av reservationsmedelsbehållningar på reservationsanslag under budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

		Reservation 1976-07-01	Reservation 1977-06-30	Ökning (+) Minskning (-)
III	C 1 Bidrag till internationella bistånds- program	812	854	+ 42
	C 2 Bilateralt utvecklingssamarbete	785	772	- 13
	1974/75			
V	D 7 Särskilda insatser för en barnvänlig boendemiljö	19	—	- 19
	H 3 Bidrag till anordnande av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	35	60	+ 25
VI	B 2 Drift av statliga vägar	624	730	+106
	B 3 Byggande av statliga vägar	378	547	+169
	B 5 Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator	195	182	- 13
VIII	D 33 Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.	42	60	+ 18
	E 68 Inredning och utrustning av lokaler vid universiteten m. m.	15	—	- 15
IX	H 12 Stöd till avfallsbehandling m. m.	245	157	- 88
XI	B 3 Sysselsättningsskapande åtgärder	923	627	-296
XII	B 7 Bidrag till förbättring av boendemiljön	30	50	+ 20
	B 11 Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.	463	452	- 11
XIII	D 9 Oljeprospektering	.	14	+ 14
	E 13 Energiforskning	49	70	+ 21
	Övriga	1 242	946	-296
	Summa	5 857	5 521	-336

Bilaga 5

Beräknade förändringar av reservationsmedelsbehållningar på investeringsanslag under budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

	Reservation 1976-07-01	Reservation 1977-06-30	Ökning (+) Minskning (-)
Statens affärsverksfonder	395	375	- 20
Statens allmänna fastighetsfond	314	343	+ 29
Försvarets fastighetsfond	14	26	+ 12
Statens utlåningsfonder	1 589	820	- 769
Därav:			
Lånefonden för bostadsbyggande	1 278	438	- 840
Fonden för låneunderstöd	193	656	+ 463
Fonden för statens aktier	36	211	+ 175
Fonden för förlag till statsverket	22	—	- 22
Fonden för beredskapslagring	42	1	- 41
Diverse kapitalfonder	109	119	+ 10
Summa	2 714	2 551	- 163

Bilaga 6

Beräknad disposition av rörliga krediter under budgetåret 1976/77 (milj. kr.)

Myndighet/aktiebolag	Utestående belopp 1976-06-30	Beräknat utestående belopp 1977-06-30	Beräknad förändring 1976/77
Televerket	—	40	+ 40
Vattenfallsverket	420	465	+ 45
Domänverket	60	175	+ 115
Luftfartsverket	—	40	+ 40
Statens jordbruksnämnd:			
Prisreglering på jordbruksområdet	115	20	- 95
Norrbottens Järnverk AB	—	50	+ 50
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB	200	200	—
Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet	46	46	—
Regeringen	219	270	+ 51
Övriga	44	66	+ 22
Summa	1 104	1 372	+ 268

Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1977/78

Bilaga 3

RIKSREVISIONSVERKET

1977-04-01

TILL REGERINGEN
(Budgetdepartementet)

Reviderad inkomstberäkning för budgetåret 1977/78

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) instruktion skall RRV varje år till regeringen avlämna en reviderad beräkning av statens inkomster för det kommande budgetåret, avsedd som underlag för inkomstberäkningen i kompletteringspropositionen.

RRV redovisar i denna skrivelse nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1977/78 på de större inkomsttitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomsttitlar. Underlag för beräkningarna har inhämtats från berörda myndigheter. I anslutning till beräkningarna har bedömningar även gjorts av utfallet för budgetåret 1976/77.

Inledningsvis presenteras de antaganden beträffande den ekonomiska utvecklingen, främst löneutvecklingen, som ligger till grund för beräkningarna. Bl. a. redovisas resultaten av RRVs förnyade aktiebolagsenkät som ligger till grund för antagandet om bolagens inkomstutveckling. Därefter presenteras en sammanfattning av beräkningsresultaten. Vidare görs jämförelser i tabellform mellan de reviderade beräkningarna och de belopp som upptogs i budgetpropositionen. För de titlar avseende budgetåret 1977/78 där RRV nu förordar förändringar lämnas i det följande kommentarer till dessa. Avslutningsvis lämnas ett förslag till förnyad beräkning av kapitalbudgetens inkomster.

I Allmänna förutsättningar

Utvecklingen av skatteunderlaget för fysiska personer

Enligt RRVs beräkningar i december 1976 antogs den totala lönesumman öka med 13,1 % mellan åren 1975 och 1976. Den avtalsmässiga löneökningen förutsattes då uppgå till 10,3 %. Löneglidningen och sysselsättningskomponenten antogs bidra med 2,3 resp. 0,3 procentenheter till totala lönesummeökningen. Dessa tal avvek med några tiondels procentenheter från de komponenter som presenterades i den preliminära nationalbudgeten i januari 1977. Konjunkturinstitutet räknade i den preliminära nationalbudgeten med en total lönesummeökning på 13,2 %. Avtalen beräknades svara för 10,4 %, löneglidningen för 2,5 % och sysselsättningskomponenten för 0,4 %.

RRV har i sin reviderade beräkning utgått från att lönesumman ökade med 13,6 % mellan åren 1975 och 1976. Löneglidningskomponenten har justerats upp något medan sysselsättnings- och avtalskomponenten antas ligga kvar på ungefär samma nivå som tidigare.

Pensionerna ökade med 21 % mellan åren 1975 och 1976 varför ökningen av inkomst av tjänst beräknas till 15 %.

I sin decemberberäkning redovisade RRV tre alternativ till beräkning av statsinkomsterna. Dessa baserades på tre olika räkneexempel beträffande avtalsutfallet för år 1977. I det alternativ som presenterades som RRVs huvudalternativ uppgick totala lönesummeökningen till drygt 8 %. I det lägre alternativet sattes lönesummeökningen till 5,5 % och i det högre till 12 %. Sedan beräkningarna presenterades i december har utfallet av kontrollstationsförhandlingarna blivit känt. Detta har resulterat i att de avtalsmässiga lönerna justerats uppåt för 1977. RRV

har mot bakgrund av detta valt att justera upp de antaganden som redovisades i december. I det lägsta alternativet skulle lönesummeökningen mellan åren 1976 och 1977 därmed antas uppgå till knappt 7 % vilket skulle motsvara en total lönekostnadsökning, inkl. sociala kostnader, på 10 %. I huvudalternativet antas lönesummeökningen uppgå till drygt 9 % vilket skulle motsvara en lönekostnadsökning på 12,5 %. I det högre alternativet skulle totala lönekostnadsökningen korrigerad på motsvarande sätt uppgå till tal som överstiger arbetstagarparternas bud i de pågående avtalsförhandlingarna. Det har därför bedömts som mindre sannolikt att utfallet skulle bli av den storleksordningen. RRV har därför valt att inte fullfölja beräkningarna från i december enligt detta alternativ. För år 1978 har RRV liksom i decemberberäkningen endast gjort en schablonmässig framskrivning av lönerna med 7 %.

Av inkomsterna från andra förvärvskällor än tjänst har utvecklingen av inkomst av kapital mellan åren 1975 och 1976 ändrats till en ökning med drygt 15 %. I decemberberäkningen antogs ökningen till 18 %. Mellan åren 1976 och 1977 förutses kapitalinkomsterna öka med drygt 35 % jämfört med en ökning på 15 % i föregående beräkning. Förändringarna baseras på nya antaganden om räntenivån, in- och utlåning samt sparande.

Inkomst av rörelse förutsågs i december minska med 15 % mellan åren 1975 och 1976 och öka med ca 20 % mellan åren 1976 och 1977. RRV uppskattar nu att inkomsterna minskade med 10 % mellan åren 1975 och 1976 och att ökningen beräknas uppgå till drygt 9 % mellan åren 1976 och 1977. Dessa förändringar innefattar effekterna av ändrade avdragsregler för de s. k. egenavgifter som beskrevs i RRVs decemberberäkning.

För inkomsterna av jordbruksfastighet har endast smärre korrigeringar gjorts av utvecklingstakten mellan åren 1976 och 1977 jämfört med decemberberäkningen.

Arbetslöshetsersättningar och bidrag för arbetsmarknadsutbildning bedömdes i december öka med knappt 40 % mellan åren 1975 och 1976. För 1976—1977 antogs en ökning på drygt 20 %. RRV har nu bedömt utvecklingstakten till knappt 50 % mellan 1975 och 1976 och till 35 % mellan 1976 och 1977.

Utvecklingen av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl.

Under februari och mars upprepade RRV sin enkät till ett urval om ca 2 000 svenska företag, sparbanker och försäkringsinstitut. De tillfrågades om den till statlig och kommunal skatt taxerade inkomsten under verksamhetsåren 1975 och 1976. Dessutom tillfrågades företagen om beräknade fyllnadsbetalningar under våren 1977, avdrag för forsknings- och utvecklingskostnader, det särskilda investeringsavdraget samt

om det statliga investeringsbidraget. Det särskilda investeringsavdraget uppgick till 10 % av anskaffningskostnaden för maskiner och inventarier under tiden 15 oktober 1975—30 april 1976. Avdraget och bidraget har förlängts till att gälla under hela kalenderåret 1977 (prop. 1976/77: 73). För perioden 1 maj 1976—31 december 1977 är avdraget 25 %. Bidraget är under motsvarande perioder 4 % resp. 10 %. Resultatet av enkäten har fördelats på företagsstorlek och redovisas i tabell 1.

Enligt enkäten beräknas den statligt taxerade inkomsten minska med 18 % år 1976 jämfört med år 1975. De kommunalt taxerade inkomsterna beräknas öka med 4 % mellan åren 1975 och 1976. Resultatet från vårens enkät innebär en nedjustering av statligt taxerade inkomster med 9 procentenheter jämfört med höstens enkät då minskningen beräknades till 9 %. För de kommunalt taxerade inkomsterna är nedjusteringen 6 procentenheter. Det särskilda investeringsavdraget beräknas uppgå till 1 260 milj. kr. för verksamhetsåret 1976. Företag med mer än 500 anställda svarar för 60 % av det totala avdraget. Som en följd av investeringsavdraget minskar den statliga bolagsskatten med ca 500 milj. kr. De företag som inte kan utnyttja avdraget kan i stället ansöka om ett investeringsbidrag. Dessa ansökningar beräknas totalt komma att motsvara ett belopp på 60 milj. kr. för verksamhetsåret 1976.

Tabell 1. Aktiebolagens m. fl. statligt och kommunalt taxerade inkomster, fyllnadsbetalningar, forsknings- och utvecklingsavdrag, investeringsavdrag samt investeringsbidrag fördelat på företagsstorlek (milj. kr.)

Antal anställda	Statligt taxerad inkomst för verksamhetsåret 1975	Förändring i statligt taxerad inkomst mellan verksamhetsåren 1975—1976	Kommunalt taxerad inkomst för verksamhetsåret 1975	Förändring i kommunalt taxerad inkomst mellan verksamhetsåren 1975—1976	Fyllnadsbetalning för verksamhetsåret 1976	Forsknings- och utvecklingsavdrag för verksamhetsåret 1976	Investeringsavdrag för verksamhetsåret 1976	Investeringsbidrag för verksamhetsåret 1976
Aktiebolag								
0— 19	1 185	— 127	2 441	+ 36	716	8	141	43
20— 99	992	— 152	2 237	+ 96	430	4	141	13
100— 499	937	— 253	1 123	+ 24	336	12	205	4
500—1 999	937	— 174	1 584	+113	368	84	249	2
2 000—	1 623	— 369	2 635	+ 73	389	207	485	0
Bank- och försäkringsverksamhet m. m.	238	+ 4	327	+ 38	38	0	16	0
Uppgift saknas	289	— 37	365	+ 14	63	0	22	0
Totalt	6 201	—1 108	10 712	+394	2 340	315	1 259	62
Därav företag med mer än 500 anställda	2 560	— 543	4 219	+186	757	291	734	2

Närmare 70 % av detta kommer att utbetalas till företag med högst 19 anställda.

Det särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget beräknas uppgå till totalt 315 milj. kr. Företag med mer än 500 anställda svarar för drygt 90 % av avdraget.

Fyllnadsbetalningarna under våren 1977 beräknas enligt enkäten utgöra ca 47 % av den totala bolagsskatten. Företag med 0—19 anställda svarar i absoluta tal för större delen av fyllnadsbetalningarna.

Den trendmässiga ökningen av företagets statligt taxerade inkomster ligger på ca 10 %. Under år 1977 utgår det särskilda investeringsavdraget med högre procentsats än under år 1976 räknat på helår. RRV bedömer därför att den statligt taxerade inkomsten förblir oförändrad mellan verksamhetsåren 1976 och 1977. För efterföljande år har antagits en ökning på 10 %.

II Sammanfattning

Utvecklingen av inkomsterna budgetåren 1975/76, 1976/77 och 1977/78

Enligt de reviderade beräkningarna skulle totalbudgetens inkomster under budgetåret 1976/77 uppgå till 103 503 milj. kr. Det innebär en ökning från budgetåret 1975/76 med 9 569 milj. kr. Detta är en *väsentligt mindre ökning än mellan de två närmast föregående budgetåren*. Mellan budgetåren 1974/75 och 1975/76 ökade totala inkomsterna med 21 444 milj. kr.

Av tabell 2 framgår att av ökningen budgetåret 1976/77 svarar socialförsäkringsavgifterna för 5 134 milj. kr. Det är drygt hälften av totala ökningen. Det är främst socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen samt den fr. o. m. kalenderåret 1977 införda socialavgiften till barnomsorgen som svarar för ökningen. Därefter i betydelse kommer mervärdeskatten som svarar för 3 400 milj. kr. eller en dryg tredjedel av totala ökningen.

Inkomstskatterna beräknas minska budgetåret 1976/77 med 1 666 milj. kr., vilket hänger samman med skattesänkningen år 1977 samt med ökningen av utbetalningarna av kommunalskatt. Staten svarar för hela uppbörden av inkomstskatt, dvs. både statlig och kommunal skatt. Kommunernas andel av skatteuppbörden betalas ut till kommunerna med viss eftersläpning. Nettot av total inkomstskatteuppbörd och utbetalningar av kommunalskatt redovisas som inkomstskatter i den statliga budgeten. De kraftiga löneökningarna åren 1975 och 1976 på knappt 17 % resp. drygt 13,5 % medförde att totala skatteuppbörden ökade kraftigt dessa år. Löneökningarna antas i beräkningarna bli lägre under de närmast kommande åren. Detta beräknas medföra att ökningstakten av inkomstskatteuppbörden avtar. Preliminärskatteuppbörden budget-

året 1975/76 ökade med 20 % och beräknas öka med 11 % budgetåret 1976/77. Utbetalningarna av kommunalskattemedel beräknas under samma år öka med 18 % resp. 24 %. Nettot mellan uppbörd av inkomstskatt och utbetalningar av kommunalskattemedel väntas därmed sjunka budgetåret 1976/77.

Av tabell 2 framgår vidare att automobilskattemedlen beräknas öka med 614 milj. kr. eller knappt 16 % mellan budgetåren 1975/76 och 1976/77. Ökningen förklaras främst av höjningen av vägtrafikskatten fr. o. m. april månad 1977. Den årliga ökningen under den senaste femårsperioden har varit i genomsnitt 4 %.

Mervärdesskatten beräknas öka med drygt 18 % eller 3 400 milj. kr. budgetåret 1976/77. Andra inkomster som beräknas öka kraftigt är energiskatten och ränteinkomsterna från lånefonden för bostadsbyggande. De ökar med 16 % eller 491 milj. kr. resp. 19 % eller 428 milj. kr. Den allmänna arbetsgivaravgiften förutses öka med 387 milj. kr. eller 6 %. Den har påverkats i neddragande riktning av att arbetsgivaravgiften halverats i det inre stödområdet samt av att egna företagares inkomster till viss del avgiftsbefriades 1975.

För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna på totalbudgeten uppgå till 115 006 milj. kr. Det skulle innebära en uppgång med 11 503 milj. kr. eller 11 % jämfört med budgetåret 1976/77. Socialförsäkringsavgifterna beräknas svara för 5 400 milj. kr. eller knappt hälften av totala

Tabell 2. Jämförelse mellan inkomster för budgetåren 1975/76, 1976/77 och 1977/78 (milj. kr.)

Inkomster	Utfall 1975/76	RRVs mars- beräkning 1976/77	Förändring 1975/76— 1976/77	RRVs mars- beräkning 1977/78	Förändring 1976/77— 1977/78
Skatt på inkomst och förmögenhet ¹	34 166	32 500	— 1 666	32 100	— 400
Socialförsäkringsavgifter ¹	6 466	11 600	+ 5 134	17 000	+ 5 400
Övriga skatter på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter	1 185	1 317	+ 132	1 388	+ 71
Automobilskattemedel	3 891	4 505	+ 614	4 830	+ 325
Allmän arbetsgivaravgift	6 647	7 034	+ 387	7 442	+ 408
Mervärdesskatt	18 200	21 600	+ 3 400	24 400	+ 2 800
Skatt på sprit	3 190	3 430	+ 240	4 000	+ 570
Energiskatt	3 070	3 561	+ 491	4 116	+ 555
Övriga tullar och acciser	6 365	6 854	+ 489	6 935	+ 81
Uppbörd exkl. pensionsmedel	1 408	1 396	— 12	1 473	+ 77
Pensionsmedel	754	666	— 88	807	+ 141
Diverse inkomster	929	1 003	+ 74	1 040	+ 37
Affärsverk	1 099	1 084	— 15	1 367	+ 283
Övriga kapitalfonder	3 997	4 608	+ 611	5 114	+ 506
Driftbudgetens inkomster	91 368	101 157	+ 9 789	112 012	+ 10 855
Övrig finansiering	2 566	2 346	— 220	2 993	+ 647
Totalbudgetens inkomster	93 934	103 503	+ 9 569	115 006	+ 11 503

¹ De sammanlagda inkomsterna av Skatt på inkomst och förmögenhet samt Socialförsäkringsavgifter motsvarar inkomsterna på den inkomsttitel som i statsbudgeten benämns Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.

ökningen. Mervärdeskatten ökar enligt beräkningarna med 2 800 milj. kr. eller med 13 %. Mervärdeskatten svarar därmed för nästan en fjärdedel av totala ökningen.

Inkomstskatterna väntas fortsätta att minska budgetåret 1977/78. Minskningen beräknas till 400 milj. kr. Liksom under innevarande budgetår väntas utvecklingen mellan skatteuppbörd och utbetalningar av kommunalskatt bidra till att nettot sjunker. Preliminärskatterna beräknas nämligen öka med knappt 12 % samtidigt som utbetalningarna av kommunalskatter väntas öka med drygt 22 %.

Ökningen av automobilskattemedlen väntas bli i det närmaste halverad jämförd med det närmast föregående budgetåret. För budgetåret 1977/78 beräknas ökningen till 325 milj. kr. eller till drygt 7 %.

Den allmänna arbetsgivaravgiften förutses öka med 408 milj. kr. eller med knappt 6 %. Skatten på sprit väntas till följd av skattehöjningen i maj 1977 öka med 570 milj. kr. eller 17 %. Energiskatten väntas fortsätta öka i snabb takt p. g. a. höjningar av energiskatten. För budgetåret 1977/78 beräknas ökningen till 555 milj. kr. eller drygt 16 %. Skatten på malt- och läskedrycker förutses sjunka budgetåret 1977/78 med 15 % eller 135 milj. kr. till följd av att mellanölet försvinner fr. o. m. 1 juli 1977. Ränteinkomsterna från lånefonden för bostadsbyggande väntas öka med 365 milj. kr. eller 13 % budgetåret 1977/78 till följd av att bostadslåneräntan höjts med en halv procentenhet till 9,75 % fr. o. m. år 1977.

Alternativa beräkningar

Liksom i RRVs decemberberäkning har alternativa kalkyler av statsinkomsterna utförts med hänsyn till den osäkerhet beträffande avtalsutfallet av löneförhandlingarna 1977 som föreligger för närvarande. Vid sidan av huvudalternativet baserat på en total lönekostnadsökning på 12,5 % har även ett alternativ utarbetats med en lönekostnadsökning på 10 % mellan åren 1976 och 1977.

Inkomsterna från andra förvärvskällor än löner, liksom bolagens inkomster har i det lägre alternativet antagits utveckla sig på samma sätt som i huvudalternativet. Inkomsterna efter skatt, dvs. de disponibla inkomsterna, utvecklas i en lägre takt i det lägre alternativet genom att lönerna ökar långsammare. Skillnaden i utvecklingstakt mellan alternativen blir emellertid mindre för de disponibla inkomsterna än för lönerna, eftersom även inkomstskatterna blir lägre i det lägre alternativet. Detta återverkar på prognoserna för bl. a. den privata konsumtionen och importen av konsumtionsvaror. Utvecklingstakten för den privata konsumtionen är således endast obetydligt lägre i det lägre alternativet.

De alternativa lönekostnadsantagandena får återverkningar på skilda håll i samhällsekonomin. I den preliminära nationalbudgeten redovisa-

des de vidare konsekvenserna inom övriga delar av samhällsekonomi som blir följden av att utgå från alternativa utvecklingstal för lönekostnaderna. Eftersom de lönekostnadsalternativ som presenterades i den preliminära nationalbudgeten inte direkt överensstämmer med de som använts som utgångspunkt för RRVs reviderade beräkningar har de alternativa prognoserna i nationalbudgeten för andra ekonomiska variabler inte kunnat användas. Det är vidare osäkert hur och med vilken genomslagskraft dessa variabler återverkar på statsinkomsterna. RRV anser sig därför sakna underlag för att kunna belysa de vidare och indirekta effekterna av de alternativa lönekostnadsantagandena. Med hänsyn härtill har RRV valt att redovisa endast de direkta effekterna på inkomstskatter, socialförsäkringsavgifter, allmän arbetsgivaravgift och mervärdesskatt. Det innebär också att inkomsterna, utgifterna och nettot på uppbördstiteln Pensionsmedel m. m. påverkas. I begränsad utsträckning påverkas också affärsverkens överskott och inleveranser till staten.

I de skrivelser, där RRV anmodat berörda myndigheter att lämna underlag för RRVs beräkning av statsinkomsterna, har hänvisning gjorts till de tre alternativ för den ekonomiska utvecklingen som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Myndigheterna ombads att utföra alternativa beräkningar i de fall det är möjligt att ange hur det beräknade utfallet på inkomstitlarna påverkas av den ekonomiska utvecklingen i samhället i stort. Flertalet myndigheter uppger att sambanden mellan den allmänna ekonomiska utvecklingen och uppbörden av resp. skatter och avgifter är svaga eller okända. Man har därför på sedvanligt sätt utfört endast ett beräkningsalternativ. Detta bygger vanligtvis på trendframskrivningar av olika pris- och volymkomponenter samt i förekommande fall på beslutade eller av regeringen föreslagna ändringar i skatte- och avgiftssatser eller i uppbördsförfarandet. När det gäller beräkningar av arbetsgivaravgifter och vissa utgifter för sjukförsäkringen, vars utveckling direkt anknyter till löneutvecklingen, har emellertid riksförsäkringsverket beräknat flera alternativ. Konsumtionen av punktbeskattade varor och tjänster har riksskatteverket antagit vara relativt okänslig för den allmänna konsumtionsutvecklingen. Det bör dock påpekas att skillnaden mellan de olika konsumtionsprognoserna i den preliminära nationalbudgeten endast var av storleksordningen en halv procentenhet, varför återverkningarna härav på statsinkomsterna kan antas vara tämligen lika i de tre alternativen.

Återverkningarna på affärsverkens rörelseresultat av alternativa lönekostnadsantaganden varierar mycket mellan olika affärsverk. Flera affärsverk uppger att de avser att inleverera ett överskott som i stort sett motsvarar det statliga avkastningskravet på det lånade kapitalet oavsett lönekostnadsutvecklingen. Orsaken till detta är att man inom vissa affärsverk anser sig ha möjligheter att kompensera sig på intäktssidan för ökade lönekostnader. Detta gäller postverket, televerket och statens vat-

tenfallsverk. Förenade fabriksverken anger att inleverans av överskott på kort sikt inte är beroende av löneutvecklingen.

Luftfartsverket har inte ansett sig kunna utföra alternativa beräkningar för olika löne- och prisnivåer. Statens järnvägar har förutom de av RRV angivna alternativen även beräknat ett eget alternativ. Efter de av RRV föreslagna justeringarna torde emellertid inte något av de aktuella alternativen resultera i någon inleverans under budgetåret 1977/78. Domänverkets rörelseresultat är direkt beroende av lönekostnadsutvecklingen. Domänverket har därför redovisat tre alternativ för inleverans av överskott.

Resultatet av RRVs alternativa beräkning baserad på en lägre lönekostnadsökning framgår av tabell 3. Utfallet av avtalsförhandlingarna kommer inte att påverka skatteuppbörden under budgetåret 1976/77. Detta skulle nämligen förutsätta att löner enligt det nya avtalet utbetalas redan under april månad.

Under budgetåret 1976/77 skulle därmed endast inkomsterna på titeln Pensionsmedel m. m. påverkas av om löneökningarna blev lägre än huvudalternativet. Dvs. inbetalningarna av lönekostnadspålägg på statliga löner skulle bli 65 milj. kr. lägre än i huvudalternativet. Liksom i huvudalternativet förutsätter detta att statliga löner enligt det nya avtalet för 1977 hinner utbetalas senast under juni månad 1977.

Under budgetåret 1977/78 påverkas i första hand inbetalningarna av preliminär skatt. Effekten av ändrade inkomstantaganden blir förhållandevis stor under budgetåret i och med att de skattemässiga effekterna av avtalsförhandlingarna i sin helhet, dvs. även inkl. skatt på retroaktiva löner, antas falla på andra halvåret 1977. Till en mindre del

Tabell 3. Alternativa beräkningar av totalbudgetens inkomster (milj. kr.)

Inkomster	1976/77		1977/78	
	Huvudalternativ marsberäkning	Differens till lägre alternativ	Huvudalternativ marsberäkning	Differens till lägre alternativ
Skatt på inkomst och förmögenhet	32 500	—	32 100	— 3 200
Socialförsäkringsavgifter	11 600	—	17 000	— 500
Övriga skatter på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter	1 317		1 388	
Automobilskattemedel	4 505		4 830	
Allmän arbetsgivaravgift	7 034	—	7 442	— 150
Mervärdeskatt	21 600	—	24 400	— 250
Tullar och acciser exkl. mervärdeskatt	13 845		15 051	
Uppbörd i statens verksamhet	2 062	— 65	2 280	+ 10
Diverse inkomster	1 003		1 040	
Inkomster från statens kapitalfonder	5 691	—	6 481	— 1
Driftbudgetens inkomster	101 157	— 65	112 012	— 4 091
Kapitalbudgetens inkomster	2 346	—	2 993	—
Totalbudgetens inkomster	103 503	— 65	115 006	— 4 091

förklaras också skillnaden av att sänkningen av den statliga skatten inkomståret 1977 beräknas bli mindre i det fall löneökningarna blir lägre än som antagits i huvudalternativet. Inbetalningarna av preliminärdebiterade socialförsäkringsavgifter under år 1978 och fyllnadsbetalningar våren 1978 väntas bli av mindre omfattning enligt det lägre alternativet. Å andra sidan förutses också utbetalningarna av sjukpenningar från de allmänna försäkringskassorna bli mindre under 1977 och 1978 i det lägre alternativet. Detta påverkar utbetalningarna från inkomstiteln Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. Den allmänna arbetsgivaravgiften påverkas på motsvarande sätt som socialförsäkringsavgifterna. Totalt väntas den allmänna arbetsgivaravgiften bli 150 milj. kr. mindre i det lägre lönealternativet.

Uppbörderna av mervärdeskatt förutses bli 250 milj. kr. mindre i det lägre alternativet till följd av att den privata konsumtionen minskar. Mervärdeskatten på importerade varor liksom skatteåterbetalningarna avseende exporten har antagits vara oförändrade jämfört med huvudalternativet. Nettoinkomsterna på inkomstiteln Pensionsmedel m. m. väntas bli 10 milj. kr. större i det lägre alternativet beroende på att utgifterna på titeln förutses minska mer än inkomsterna på titeln vid det lägre inkomstantagandet. Det hänger samman med tidsmässiga förskjutningar i redovisningen på titeln. I fråga om affärsverken förutses endast domänverkets inleveranser påverkas av alternativa inkomstutvecklingar. Skillnaden är emellertid obetydlig, av storleksordningen 1 milj. kr.

Den totala effekten på totalbudgetens inkomster budgetåret 1977/78 av att utgå från en ca 2,5 procentenheter lägre lönesummeökning kan uppskattas till i runt tal 4 100 milj. kr.

Jämförelse mellan budgetpropositionen och RRVs reviderade beräkning i mars

I tabell 4 redovisas resultaten för olika inkomstitlar av de reviderade beräkningarna. Dessa jämförs med beräkningarna i budgetpropositionen. Det bör uppmärksammas att beräkningarna i budgetpropositionen i likhet med RRVs lägsta alternativ i decemberberäkningen grundades på en löneökning på drygt 5 % mellan åren 1976 och 1977. I den reviderade beräkningen har RRV i sitt huvudalternativ utgått från en löneökning på drygt 9 % mellan samma år.

Totalbudgetens inkomster under budgetåret 1976/77 beräknas bli 1 629 milj. kr. högre än enligt beräkningen i budgetpropositionen. Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. har räknats upp med 700 milj. kr. vilket, som nyss nämnts, bl. a. beror på att lönesumman beräknas öka mer än vad som antogs i budgetpropositionen.

Vägfrafikskatten har justerats upp med 285 milj. kr. under budget-

Tabell 4. Jämförelse mellan inkomster för budgetåren 1976/77 och 1977/78 enligt budgetpropositionen och RRVs reviderade beräkning (tkr.)

Inkomsttitel	1976/77			1977/78		
	Enligt bud- getproposi- tionen	Enligt RRVs reviderade beräkning	Ökning (+) Minskning (-)	Enligt bud- getproposi- tionen	Enligt RRVs reviderade beräkning	Ökning(+) Minskning (-)
<i>Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt social- försäkringsavgifter</i>	44 691 700	45 716 700	+725 000	45 907 700	50 487 700	+4 580 000
därav						
Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäk- ringsavgifter m. m.	43 400 000	44 100 000	+700 000	44 520 000	49 100 000	+4 580 000
Stämpelskatt och stämpelavgift	620 000	645 000	+ 25 000	670 000	670 000	± 0
<i>Automobilskattemedel</i>	4 220 000	4 505 000	+285 000	5 110 000	4 830 000	- 280 000
därav						
Vägrafikskatt	2 265 000	2 550 000	+285 000	3 110 000	2 830 000	- 280 000
<i>Allmän arbetsgivar- avgift</i>	7 020 000	7 034 000	+ 14 000	7 075 000	7 442 000	+ 367 000
<i>Tullar och acciser</i>	34 938 101	35 444 951	+506 850	38 877 901	39 451 451	+ 573 550
därav						
Tullmedel	1 005 000	1 160 000	+155 000	940 000	990 000	+ 50 000
Mervärdeskatt	21 300 000	21 600 000	+300 000	24 015 000	24 400 000	+ 385 000
Särskilda varu- skatter	440 000	445 500	+ 5 500	461 500	465 500	+ 4 000
Omsättningsskatt på motorfordon	775 000	833 000	+ 58 000	760 000	783 000	+ 23 000
Tobaksskatt	2 405 400	2 360 450	- 44 950	2 630 400	2 630 450	+ 50
Rusdrycksförsälj- ningsmedel av partihandelsbolag	30 000	41 000	+ 11 000	30 000	30 000	± 0
Rusdrycksförsälj- ningsmedel av detaljhandelsbolag	50 000	54 000	+ 4 000	50 000	50 000	± 0
Skatt på sprit	3 430 000	3 430 000	± 0	4 200 000	4 000 000	- 200 000
Skatt på malt- och läskedrycker	893 000	902 000	+ 9 000	607 000	767 000	+ 160 000
Energiskatt	3 551 000	3 561 000	+ 10 000	3 986 000	4 116 000	+ 130 000
Skatt på annonser och reklam	176 700	176 000	- 700	207 000	207 000	± 0
Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	—	—	—	—	21 500	+ 21 500
<i>Uppbörd i statens verksamhet</i>	1 988 955	2 061 671	+ 72 716	1 980 936	2 280 151	+ 299 215
därav						
Expeditionsavgifter	170 300	150 000	- 20 300	172 300	155 000	- 17 300
Inkomster vid karolinska sjuk- huset	335 400	337 000	+ 1 600	358 800	388 900	+ 30 100
Fyravgifter	120 000	115 000	- 5 000	135 000	128 000	- 7 000
Pensionsmedel	570 000	666 000	+ 96 000	514 000	807 000	+ 293 000
Revision av spar- bankerna	1 160	1 161	+ 1	1 400	1 400	± 0
Inkomster vid statens maskin- provningar	800	800	± 0	900	—	- 900

Inkomsttitel	1976/77			1977/78		
	Enligt bud- getproposi- tionen	Enligt RRVs reviderade beräkning	Ökning (+) Minskning (-)	Enligt bud- getproposi- tionen	Enligt RRVs reviderade beräkning	Ökning(+) Minskning (-)
Inkomster vid patent- och registre- ringsväsendet	62 095	62 510	+ 415	63 175	64 490	+ 1 315
<i>Diverse inkomster</i>	940 130	1 003 280	+ 63 150	923 460	1 039 560	+ 116 100
därav						
Bötesmedel	103 730	106 480	+ 2 750	77 060	85 760	+ 8 700
Totalisatormedel	120 000	125 000	+ 5 000	130 000	137 000	+ 7 000
Tipsmedel	355 400	367 800	+ 12 400	355 400	367 800	+ 12 400
Lotterimedel	241 000	254 000	+ 13 000	241 000	279 000	+ 38 000
Övriga diverse inkomster	120 000	150 000	+ 30 000	120 000	170 000	+ 50 000
<i>Inkomster av statens kapitalfonder</i>	5 649 875	5 691 225	+ 41 350	6 346 931	6 481 232	+ 134 301
därav						
Postverket	5 000	22 000	+ 17 000	25 000	30 000	+ 5 000
Televerket	123 800	128 750	+ 4 950	132 500	125 000	- 7 500
Statens järnvägar	4 000	4 000	± 0	60 000	1	- 59 999
Luftfartsverket	42 200	42 200	± 0	17 600	24 500	+ 6 900
Förenade fabriks- verken	48 000	48 300	+ 300	27 000	34 100	+ 7 100
Statens vattenfalls- verk	848 100	770 100	- 78 000	1 015 000	1 080 000	+ 65 000
Domänverket	66 000	68 300	+ 2 300	65 000	74 000	+ 9 000
Riksbanksfonden	450 000	550 000	+100 000	450 000	550 000	+ 100 000
Lånefonden för bostadsbyggande	2 715 000	2 710 000	- 5 000	3 065 000	3 075 000	+ 10 000
Övriga diverse kapitalfonder	93 204	93 004	- 200	111 642	110 442	- 1 200
Summa för driftbud- getens inkomster	99 448 761	101 156 827	+1 708 066	106 221 928	112 012 094	+5 790 166
<i>Kapitalbudgetens inkomster</i>	2 424 849	2 346 249	- 78 600	3 032 626	2 993 436	- 39 190
Summa total- budgeten	101 873 610	103 503 076	+1 629 466	109 254 554	115 005 530	+5 750 976

året 1976/77 och justerats ned med 280 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Förskjutningen mellan budgetåren beror på den extra upp-
börden redan i april och maj 1977 i samband med höjningen av for-
donsskatten fr. o. m. den 1 april 1977.

Tullmedel har justerats upp med 155 milj. kr. för budgetåret 1976/77
vilket beror på att importvärdet beräknas bli högre än vad som tidigare
antagits. Mervärdeskatten har räknats upp med 300 milj. kr. för bud-
getåret 1976/77. Det är mervärdeskatten på importerade varor som
beräknas öka. Inkomsterna på riksbanksfonden har reviderats upp med
100 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1976/77 och 1977/78.

Totalbudgetens inkomster under budgetåret 1977/78 beräknas bli
5 751 milj. kr. högre än enligt budgetpropositionen. Av denna ökning

hänför sig 4 580 milj. kr. till Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. Ökningen beror som tidigare nämnts på att lönesumman beräknas öka mer än vad som antogs i budgetpropositionen. Detta har även medfört en ökning av Allmän arbetsgivaravgift med 367 milj. kr.

Mervärdeskatten beräknas bli 385 milj. kr. högre än vad som angavs i budgetpropositionen, vilket beror på en snabbare ökning av den privata konsumtionen. Skatt på sprit har räknats ned med 200 milj. kr. Denna minskning hänger samman med en förutsedd försäljningsminskning efter skattechöjningen på sprit fr. o. m. den 1 maj 1977. Skatt på malt- och läskedrycker beräknas öka med 160 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen. Energiskatten har höjts med 130 milj. kr. Titeln Pensionsmedel m. m. har räknats upp med 293 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

III Beräkning av de olika inkomstitlarna

A Skatter, avgifter, m. m.

I Skatter

För att revidera beräkningarna under denna rubrik har RRV infortrat nya beräkningar av inkomsterna på vissa titlar från generaltullstyrelsen, riksskatteverket, riksförsäkringsverket och sjöfartsverket.

Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. Liksom i decemberberäkningen har RRV valt att redovisa titelns inkomster resp. utgifter uppdelade på å ena sidan skatt på inkomst och förmögenhet, å andra sidan socialförsäkringsavgifter. Socialförsäkringsavgifterna har i sin tur delats in i tre grupper med avseende på den budgetmässiga redovisningen. Beräkningarna över titelns delar som kommer att beskrivas utförligare senare i texten, sammanfattas i tabell 5. Som jämförelse redovisas RRVs decemberberäkning (huvudalternativet) samt beräkningen enligt budgetpropositionen. I budgetpropositionen utgick man från en lönesummeökning på drygt 5 % mellan åren 1976 och 1977. RRV utgick i decemberberäkningens huvudalternativ från en ökning med drygt 8 %. Beräkningarna i budgetpropositionen inkluderade dessutom avgiftshöjningar för sjukförsäkringsavgiften och barnomsorgsavgiften fr. o. m. 1978.

Som tidigare framgått har inkomstutvecklingen för olika förvärvskällor och för aktiebolag reviderats jämfört med beräkningen i budgetpropositionen. I RRVs reviderade beräkning har hänsyn även tagits till den överenskommelse om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till

sjukvårdshuvudmännen som träffats under februari 1977 mellan regeringen och landstingsförbundet.

Titeln Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. har för budgetåret 1976/77 nu beräknats till 44 100 milj. kr. Detta innebär jämfört med beräkningen i budgetpropositionen en upprevidering med 700 milj. kr. Höjningen hänför sig uteslutande till skatt på inkomst och förmögenhet. För budgetåret 1977/78 har titeln beräknats till 49 100 milj. kr. dvs. 4 580 milj. kr. mer än vad som redovisades i budgetpropositionen. Denna kraftiga ökning förklaras huvudsakligen av de ändrade inkomstantagandena. Dessa påverkar såväl skatt på inkomst och förmögenhet som socialförsäkringsavgifter.

Eftersom beräkningen i budgetpropositionen inte redovisas för titelns olika delposter har RRV i det följande valt att jämföra de föreliggande beräkningarna med motsvarande poster i RRVs decemberberäkning. Beträffande innebörden i de olika posterna hänvisas till RRVs decemberberäkning.

Tabell 5. Skatter och avgifter på titeln Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. (milj. kr.)

Inkomster	1975/76	1976/77			1977/78		
	Utfall	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (-)	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (-)
Skatt på inkomst och förmögenhet m. m.	34 166	32 280	32 534	+254	30 810	32 079	+1 209
Socialförsäkringsavgifter till folkpensioneringen	7 894	12 350	12 350	0	15 460	15 908	+ 448
Socialavgifter till barnomsorgen	—	700	703	+ 3	1 750	2 030	+ 280
Socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m.	-1 775	-710	-1 019	-309	-1 080	-936	+ 144
Övriga socialförsäkringsavgifter	336	-420	-426	- 6	0	0	0
Summa netto	40 632	44 200	44 142	- 58	46 940	48 081	+2 141
Avrundat netto		44 200	44 100	-100	46 900	49 100	+2 200
Korrigeringspropositionen		-800			-2 380		
Summa		43 400	44 100	+700	44 520	49 100	+4 580

Skatt på inkomst och förmögenhet m. m.

RRV har i sin förnyade beräkning liksom i decemberberäkningen utnyttjat resultatet av RRVs urvalsundersökning av taxeringsstatistiskt material. Denna datainsamling avser fysiska personers inkomster och avdrag och har genomförts sedan 1968. En sammanfattning av resultaten av 1976 års undersökning avseende det årets taxering (1975 års inkomster) återfinns i RRVs decemberberäkning. En närmare redogörelse för undersökningen och dess resultat kommer att lämnas i ett statistiskt meddelande (SM) serie N från SCB.

Preliminärskatteinflödet är i huvudsak känt t. o. m. januariterminen. Utfallet under november och januari avseende skatten på inkomster under september—december 1976 blev större än som förutsågs i beräkningarna i december. Ökningen förklaras av att lönesummeutvecklingen 1976 blev ca en halv procentenhet större än vad som antogs i

Tabell 6. Skatt på inkomst och förmögenhet (milj. kr.)

Inkomster, utgifter	1976/77			1977/78		
	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (—)	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning(+) Minskning (—)
A. Inkomster						
Prel. A-skatt	65 610	66 170	+ 560	72 620	75 224	+ 2 604
Prel. B-skatt	9 800	9 897	+ 97	12 100	12 062	— 38
Fyllnadsbetalningar av preliminärskatt	6 610	6 237	— 373	5 770	4 921	— 849
Kvarstående skatt	2 910	2 912	+ 2	2 960	2 923	— 37
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m. m.	1 000	1 000	± 0	1 000	1 000	± 0
Summa inkomster	85 930	86 216	+ 286	94 450	96 130	+ 1 680
B. Utgifter						
Kommunalskatte-medel	46 220	46 230	+ 10	56 230	56 522	+ 292
Överskjutande skatt	5 130	5 125	— 5	5 060	5 109	+ 49
Övriga restitutioner	500	500	± 0	500	500	± 0
Utbetalningar till allmänna pensionsfonden	650	681	+ 31	540	557	+ 17
Omföringar till andra inkomsttitlar	280	275	— 5	180	186	+ 6
Omföringar av egenavgifter till folkpensioneringen och sjukförsäkringen	870	871	+ 1	1 130	1 177	+ 47
Summa utgifter	53 650	53 582	+ 32	63 640	64 051	+ 411
Netto på titeln (A—B)	32 280	32 534	+ 254	30 810	32 079	+ 1 269

decemberberäkningen. Det påverkade uppbörden främst under slutet av året. Uppjusteringen av preliminärskatteinflödet för fysiska personer, dvs. både A- och B-skatt, motsvaras av en nästan lika stor ökning av den slutliga skatten för år 1976. Detta medför att inkomsttagarnas fyllnadsbetalning våren 1977 och kvarstående skatter våren 1978 endast kan antas bli något mindre än tidigare beräknat samt att den över-skjutande skatten som utbetalas under hösten 1977 kan antas öka något jämfört med decemberberäkningen.

De totala fyllnadsbetalningarna våren 1977 beräknas dock minska med ca 375 milj. kr. Orsaken till detta är att aktiebolagens statligt taxerade inkomster nu beräknas minska med 18 % mellan inkomståren 1975 och 1976. Detta innebär en nedjustering med 9 procentenheter. Tillsammans med en nedjustering med 6 procentenheter av de kommunalt taxerade inkomsterna gör detta att aktiebolagens sammanlagda taxerade inkomster minskar med ca 1 200 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen. Eftersom en stor del av bolagens skattebetalningar erfarenhetsmässigt sker i form av fyllnadsbetalningar väntas nedjusteringen av inkomsterna medföra att bolagens fyllnadsbetalningar våren 1977 blir betydligt lägre än som antagits i tidigare beräkningar.

Utfallet för 1976 samt uppjusteringen av inkomstantagandet för 1977 jämfört med decemberberäkningen har tillsammans bidragit till att preliminära A-skatten räknats upp med ca 1 850 milj. kr. budgetåret 1977/78.

Avtalsförhandlingarna avslutades inte under första kvartalet, vilket medför en förskjutning av inbetalningar av preliminär A-skatt av storleksordningen 750 milj. kr. till andra halvåret 1977. De preliminära A-skatterna ökar således totalt med 2 600 milj. kr. för budgetåret 1977/78 jämfört med decemberberäkningen. Beräkningen av A-skattarnas slutliga skatt avseende inkomståret 1977 har resulterat i en uppjustering med samma belopp. Därav följer att beräkningen i december av fyllnadsbetalningarna från fysiska personer i stort sett står sig.

Nedjusteringen av aktiebolagens taxerade inkomster 1976 väntas medföra att den debiterade B-skatten 1978 blir lägre än i decemberberäkningen. Dessutom kommer investeringsavdraget att förlängas t. o. m. kalenderåret 1977. Detta beräknas medföra att aktiebolagens slutliga skatt för inkomståret 1977 blir lägre jämfört med decemberberäkningen. Aktiebolagens fyllnadsbetalningar våren 1978 väntas därför bli lägre än tidigare. Totalt beräknas fyllnadsbetalningarna minska med 850 milj. kr. jämfört med tidigare prognos.

Uppjusteringen av inkomstantagandet för år 1976 medför att utbetalningarna av kommunalskattemedel under 1978 påverkas. Såväl förskotten för år 1978 som den beräknade slutregleringen avseende år 1976 påverkas. Totalt har utbetalningarna räknats upp med knappt 300 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Effekterna av 1977 års skattereform har beräknats med ledning av

den tidigare nämnda taxeringsstatistiska undersökningen. Det ändrade inkomstantagandet för år 1977 innebär att skattesänkningen nu kan beräknas till 6 600 milj. kr., vilket är 150 milj. kr. mer än i decemberberäkningen.

Socialförsäkringsavgifter exkl. ATP

Socialförsäkringsavgifterna inflyter under året i form av preliminära avgifter, fyllnadsbetalningar av preliminära avgifter och kvarstående avgifter. För en närmare beskrivning härom hänvisas till RRVs decemberberäkning. Beräkningarna över inkomsterna budgetåret 1976/77 är fortfarande mycket osäkra. Det beror på svårigheten att uppskatta storleken av fyllnadsbetalningarna. Fram t. o. m. den 2 maj 1977 kan företagen göra fyllnadsbetalningar av den preliminära avgiften för år 1976 för att därmed undvika den särskilda avgiften på kvarstående avgifter. För inkomståret 1975 uppgick fyllnadsbetalningarna våren 1976 till ca 1 500 milj. kr. och utgjorde 76 % av den totala kvarstående avgiften. För inkomståren 1976 och 1977 har, liksom i decemberberäkningen, andelen antagits vara densamma.

Som en följd av ändrade inkomstantaganden för år 1977 har inkomsterna korrigerats upp något jämfört med decemberberäkningen. Eftersom de preliminära avgifterna för år 1977 debiterats utifrån avgiftsunderlaget för år 1975 uppräknat med 19 % påverkas dessa ej av de ändrade inkomstantagandena. Däremot ökar fyllnadsbetalningarna våren 1978 samt inbetalningarna av den kvarstående avgiften våren 1979. Vid beräkningen av de preliminärdebiterade avgifterna för år 1978 har avgiftsunderlaget reviderats uppåt med hänsyn till de ändrade inkomstantagandena för år 1977. Detta medför ökade preliminära avgifter år 1978 jämfört med decemberberäkningen.

Socialförsäkringsavgifterna har, liksom i decemberberäkningen, indelats i tre olika grupper med avseende på olikheter i den kassamässiga redovisningen.

Socialförsäkringsavgifter till folkpensioneringen samt socialavgift till barnomsorgen

Dessa avgifter redovisas som inkomster på titeln. Utgifterna för såväl folkpensioneringen som barnomsorgen sker via anslag på driftbudgeten. I beräkningarna har hänsyn tagits till den i budgetförslaget aviserade höjningen av barnomsorgsavgiften. För inkomståret 1978 har sålunda räknats med att avgiften utgör 1,3 % av avgiftsunderlaget.

Tabell 7. Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen (milj. kr.)

Inkomster	1976/77			1977/78		
	Enligt RRVs december-beräkning	Enligt RRVs mars-beräkning	Ökning (+) Minskning (—)	Enligt RRVs december-beräkning	Enligt RRVs mars-beräkning	Ökning(+) Minskning (—)
Inkomster						
Direktdebiterade avgifter	10 750	10 750		13 450	13 530	+ 80
Egenavgifter och övriga skattede- biterade avgifter	360	360		540	558	+ 18
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	1 240	1 240		1 470	1 820	+350
Summa inkomster	12 350	12 350		15 460	15 908	+448
Netto på titeln	+12 350	+12 350	±0	+15 460	+15 908	+448

Tabell 8. Socialavgift till barnomsorgen (milj. kr.)

Inkomster	1976/77			1977/78		
	Enligt RRVs december-beräkning	Enligt RRVs mars-beräkning	Ökning (+) Minskning (—)	Enligt RRVs december-beräkning	Enligt RRVs mars-beräkning	Ökning(+) Minskning (—)
Inkomster						
Direktdebiterade avgifter	700	703	+3	1 540	1 811	+271
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	—	—		210	219	+ 9
Summa inkomster	700	703	+3	1 750	2 030	+280
Netto på titeln	+700	+703	+3	+1 750	+2 030	+280

Socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna

Som framgår av tabell 9 har inkomsterna för budgetåret 1977/78 räknats upp med ca 1 100 milj. kr. Ökningen förklaras framför allt av att hänsyn tagits till den i budgetpropositionen aviserade höjningen av sjukförsäkringsavgiften fr. o. m. 1978. Vid beräkning av den preliminära avgiften för år 1978 har RRV utgått från en avgiftsprocent på 9,5, att jämföra med 8 % 1977.

Inkomstökningen motsvaras emellertid av en utgiftsökning av i stort sett samma storleksordning. De ökade utgifterna förklaras till stor del av den överenskommelse om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen under åren 1978—1979 som träffats mellan landstingsförbundet och regeringen i februari 1977. En inte oväsentlig del av utgiftsökningen förklaras dessutom av höjda förvaltningskostnader för sjukförsäkringen. Detta innebär att det i december beräknade kassamässiga underskottet på deltiteln i stort sett kvarstår. Som nämnts i decemberberäkningen skiljer sig detta underskott från det periodiska resultat som ligger till grund för de återföringar från resp. avsättningar till den allmänna sjukförsäkringsfonden som kan beräknas sedan sjukförsäkringens intäkter och kostnader blivit kända.

Tabell 9. Socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m. (milj. kr.)

Inkomster, utgifter	1976/77			1977/78		
	Enligt RRVs december-beräkning	Enligt RRVs mars-beräkning	Ökning (+) Minskning (—)	Enligt RRVs december-beräkning	Enligt RRVs mars-beräkning	Ökning(+) Minskning (—)
A. Inkomster						
Direktdebiterade avgifter	12 090	12 040	— 50	13 120	14 150	+1 030
Egenavgifter och övriga skattdebiterade avgifter	510	511	+ 1	590	619	+ 29
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	1 600	1 600	+ 10	1 730	1 750	+ 20
Övriga inkomster	420	430		80	85	+ 5
Summa inkomster	14 620	14 581	— 39	15 520	16 604	+1 084
B. Utgifter						
Förskott till de allmänna försäkringskassorna	15 330	15 600	+270	16 600	17 540	+ 940
Summa utgifter	15 330	15 600	+270	16 600	17 540	+ 940
Netto på titeln (A—B)	—710	—1 019	—309	—1 080	—936	+ 144

Övriga socialförsäkringsavgifter

De avgifter som redovisas i tabell 10 inflyter på titeln för att därefter under samma budgetår överföras till olika myndigheter eller fonder. Jämfört med decemberberäkningen har endast smärre korrigeringar gjorts.

Tabell 10. Övriga socialförsäkringsavgifter (milj. kr.)

Inkomster, utgifter	1976/77			1977/78		
	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (—)	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (—)
A. Inkomster						
1 Yrkesskadeförsäkringsavgift	374	378	+ 4	398	405	+ 7
2 Byggnadsförsäkringsavgift	77	78	+ 1	82	86	+ 4
3 Lönegarantiavgift	77	70	— 7	130	127	— 3
4 Arbetsskyddsavgift	206	212	+ 6	208	211	+ 3
5 Redaravgift	8	8		8	8	
6 Arbetsmarknadsutbildningsavgift	652	666	+14	720	735	+15
7 Delpensionsavgift	294	296	+ 2	442	454	+12
8 Särskild vuxenutbildningsavgift	245	248	+ 3	270	278	+ 8
9 Arbetslöshetsförsäkringsavgift	680	685	+ 5	725	734	+ 9
Summa inkomster	2 613	2 641	+28	2 983	3 038	+55
B. Utgifter						
Summa 1—7 enl. ovan	1 688	1 708	+20	1 988	2 026	+38
8 Särskild vuxenutbildningsavgift	245	248	+ 3	270	278	+ 8
9 Arbetslöshetsförsäkringsavgift	1 100	1 111	+11	725	734	+ 9
Summa utgifter	3 033	3 067	+34	2 983	3 038	+55
Netto på titeln (A—B)	—420	—426	— 6	0	0	± 0

Avsättningar till/återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel

De avsättningar till resp. återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1976/77 och 1977/78, framgår av följande sammanställning, i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid RRVs decemberberäkning (milj. kr.).

	1976/77		1977/78	
	Enligt RRVs december- beräkning	Enligt RRVs mars- beräkning	Enligt RRVs december- beräkning	Enligt RRVs mars- beräkning
Avsättning	11 000	11 200	9 800	10 800
Återföring	7 300	7 300	9 950	10 000
Nettoavsättning	3 700	3 900	-150	800

Med understrykande av de osäkerhetsmoment som föreligger i frågor om inkomstantaganden, kommunal utdebitering m. m. uppskattar RRV nettoinkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. för budgetåret 1976/77 till 44 100 milj. kr. och föreslår att titeln i statsbudgeten för budgetåret 1977/78 förs upp med 49 100 milj. kr.

Stämpelskatt och stämpelavgift. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 620 milj. kr. för budgetåret 1976/77. I sina reviderade beräkningar av titeln har riksskatteverket och sjöfartsverket justerat upp sina tidigare prognoser med 20 resp. 5 milj. kr. Båda uppjusteringarna påverkar titelns inkomster endast under budgetåret 1976/77 och föranleder ingen revidering av beräkningarna för 1977/78. RRV beräknar inkomsterna till 645 milj. kr. budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 670 milj. kr. budgetåret 1977/78.

Vägrafikskatt. I budgetpropositionen föreslogs en höjning av den årliga fordonsskatten för personbilar och motorcyklar med 75 %. Skattehöjningen träder i kraft den 1 april 1977 (SFS 1977: 60). Fordonsägare som betalat skatt för skatteperiod efter den 1 april skall betala tillkommande skatt genom en extra uppbörd.

Skattehöjningen beräknades i budgetpropositionen öka inkomsterna med 195 milj. kr. till 2 265 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 950 milj. kr. till 3 110 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Den extra uppbörden antogs öka inkomsterna för båda budgetåren.

Enligt utfärdade bestämmelser (SFS 1977: 62) skall den extra uppbörden ske under april och maj 1977. RRV har därför räknat upp in-

komsterna med ytterligare 285 milj. kr. för budgetåret 1976/77. För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna minska med 280 milj. kr. till 2 830 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln vägtrafikskatt till 2 550 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 2 830 milj. kr. budgetåret 1977/78.

Allmän arbetsgivaravgift. Som en följd av ändrade inkomstantaganden för år 1977 har RRV utfört nya beräkningar över titelns inkomster. Eftersom de preliminära debiterade avgifterna för år 1977 har debiterats utifrån 1975 års avgiftsunderlag uppräknat med 19 %, påverkas dessa inte av det ändrade inkomstantagandet. För budgetåret 1976/77 har de totala inkomsterna på titeln beräknats till 7 034 milj. kr., dvs. en ökning med 14 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen. Den slutliga avgiften för avgiftsåret 1977 påverkas i uppdragande riktning, vilket bl. a. medför att fyllnadsbetalningarna våren 1978 blir något högre än vad decemberberäkningen angav. RRVs beräkning av avgiftsunderlaget för den preliminära debiteringen 1978 har korrigerats upp med hänsyn till det högre inkomstantagandet för år 1977, vilket medför ökade preliminära avgifter 1978. Enligt nu föreliggande beräkningar kommer inkomsterna på titeln Allmän arbetsgivaravgift att uppgå till 7 442 milj. kr. budgetåret 1977/78, dvs. en ökning med 87 milj. kr. jämfört med RRVs huvudalternativ hösten 1976. Jämfört med budgetpropositionen innebär detta en höjning med 367 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln allmän arbetsgivaravgift till 7 034 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 7 442 milj. kr. budgetåret 1977/78.

Tullmedel. I den preliminära nationalbudgeten för 1977 redovisas tre alternativa prognoser för importvärdet för 1977. Prognoserna bygger på tre antaganden om löneutvecklingen under år 1977. I den preliminära nationalbudgeten baseras prognosen över importutvecklingen under år 1977 på mellanalternativet för avtalslöneökningen under år 1977. Enligt detta alternativ beräknas numera importvärdet för år 1977 till 91 185 milj. kr., en ökning i förhållande till det i nationalbudgeten upptagna importvärdet för år 1976, 82 040 milj. kr., med 11,1 %.

På grundval av den i den preliminära nationalbudgeten intagna prognosen för importen under år 1977 har generaltullstyrelsen efter samråd under hand med konjunkturinstitutet beräknat importvärdet för budgetåret 1976/77 till 88 000 milj. kr.

Prognosen för utrikeshandeln i den preliminära nationalbudgeten upptar endast tiden t. o. m. år 1977. Med hänsyn härtill understryker generaltullstyrelsen osäkerheten i underlaget för beräkningen för budgetåret 1977/78.

Styrelsen har räknat med en volym- och prisökning av importen under 1978 på ca 15 %. Importvärdet för budgetåret 1977/78 har beräknats till 97 000 milj. kr.

I fråga om de genomsnittliga importandelarna för EFTA-länder inkl. Danmark och Storbritannien, EG-länder (de sex och Irland) och övriga länder har under andra halvåret 1976 en ytterligare förskjutning skett till "övriga länder".

Handelsområde

	Andel av det totala importvärdet, %			
	1974/75	1975/76	1975/76 Juli— Dec.	1976/77 Juli— Dec.
EFTA-länder, Danmark och Storbritannien	35,4	35,1	35,3	34,0
EG-länder exkl. Danmark och Storbritannien	35,4	33,3	32,9	33,3
Övriga länder	29,2	31,6	31,8	32,7

Den 1 januari 1977 slopades bl. a. tullen på kaffe (SFS 1976: 1076). I förhållande till styrelsens inkomstberäkning i november 1976 medför den därvid genomförda ändringen av tulltaxan en minskad uppbörd under budgetåret 1976/77 med ca 10 milj. kr. och under budgetåret 1977/78 med ca 20 milj. kr.

Restitutionerna av tullmedel för budgetåret 1976/77, som tidigare upptagits till 115 milj. kr., beräknas nu till 105 milj. kr.

Inkomstberäkningen från november 1976 har justerats med hänsyn till ändrade importvärden och importandelar samt även i övrigt till utfallet för sista halvåret 1976. Här redovisade förändringar innebär sammanlagt, att uppbörden av tullmedel för budgetåret 1976/77 beräknas till 1 160 milj. kr., vilket är 155 milj. kr. mer än vad som anges i budgetpropositionen. För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna till 990 milj. kr., vilket är 50 milj. kr. mer än i budgetpropositionen.

RRV ansluter sig till generaltullstyrelsens beräkningar och beräknar inkomsterna på titeln till 1 160 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 990 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Mervärdeskatt. Inkomsterna på denna titel uppbärs av länsstyrelserna och tullverket. Kompensation för mervärdeskatt på bostadsbyggande utbetalas av riksskatteverket.

Utfallssiffror för inbetald skatt till länsstyrelserna är kända t. o. m. februari månad 1977 och för återbetald skatt t. o. m. januari månad. Till grund för beräkningen av länsstyrelsernas uppbörd av mervärdeskatt

Mervärdeskatt, budgetåret 1976/77, milj. kr.

Uppbörds- månad	Tull- verket	Länsstyrelserna		Riksskatte- verket byggmoms	Summa
		Inbetald skatt	Återbetald skatt		
Juli—aug.	2 088 ¹	3 092 ¹	— 1 685 ¹	— 61 ¹	3 434 ¹
Sept.—okt.	1 996 ¹	2 823 ¹	— 1 794 ¹	— 81 ¹	2 944 ¹
Nov.—dec.	2 529 ¹	3 145 ¹	— 1 967 ¹	— 41 ¹	3 666 ¹
Jan.—febr.	2 315 ¹	4 166 ¹	— 1 973	— 18 ¹	4 490
Mars—april	2 512	2 851	— 2 058	— 5	3 306
Maj—juni	2 560	3 217	— 2 013	— 4	3 760
Summa	14 000	19 300	—11 490	—210	21 600

¹ Utfall.

ligger en bedömning av den privata konsumtionens utveckling. Mellan 1976 och 1977 beräknas den privata konsumtionen öka med 12,1 %. Detta är en procentenhet högre än enligt decemberberäkningen. För år 1978 har ett schablonmässigt antagande på 9 % använts. Länsstyrelsernas nettouppbörd av mervärdeskatt under budgetåret 1976/77 beräknas uppgå till 7 800 milj. kr., vilket är samma belopp som enligt decemberberäkningen. Uppbörden under budgetåret 1977/78 beräknas uppgå till 9 600 milj. kr., vilket innebär en ökning med 1 400 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

Generaltullstyrelsen har reviderat sin prognos för mervärdeskatt på importerade varor. Importvärdet för budgetåret 1976/77 beräknas uppgå till 88 000 milj. kr., vilket är 2 200 milj. kr. högre än enligt decemberberäkningen. För budgetåret 1977/78 beräknas importvärdet uppgå till 97 000 milj. kr. Detta är en minskning i förhållande till decemberberäkningen med 1 700 milj. kr. Med dessa importvärden beräknar generaltullstyrelsen uppbörden av mervärdeskatt under budgetåret 1976/77 till 14 000 milj. kr. I förhållande till decemberberäkningen är detta en ökning med 300 milj. kr. För budgetåret 1977/78 beräknas mervärdeskatten på importerade varor uppgå till 15 500 milj. kr., vilket är en minskning med 300 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

Riksskatteverket beräknar kompensationen för mervärdeskatt på bostadsbyggande till 210 milj. kr. under budgetåret 1976/77. Kompensationen under budgetåret 1977/78 beräknas uppgå till 5 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln mervärdeskatt till 21 600 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 24 400 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Särskilda varuskatter. Generaltullstyrelsen och riksskatteverket beräknar uppbörden på titeln särskilda varuskatter under budgetåret 1976/77 till 445,5 milj. kr., vilket är en ökning med 5,5 milj. kr. i förhållande till decemberberäkningen.

RRV ansluter sig till generaltullstyrelsens och riksskatteverkets beräkningar och beräknar inkomsterna på titeln till 445,5 milj. kr. budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 465,5 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Omsättningsskatt på motorfordon. Nyregistreringen av personbilar 1976 blev större än som antogs i beräkningarna i december. Prognoserna avseende kalenderåren 1977 och 1978 har justerats upp med anledning av detta.

Riksskatteverket har beräknat inkomsterna till 800 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 750 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I förhållande till budgetpropositionen innebär detta en höjning med 60 milj. kr. resp. 25 milj. kr.

Generaltullstyrelsen har räknat ned inkomsterna av omsättningsskatt på enskilt importerade bilar för vart och ett av budgetåren 1976/77 och 1977/78 med 2 milj. kr. till 33 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln till 833 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 783 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Tobaksskatt. I enlighet med prop. 1976/77: 88 höjdes skattesatserna för tobaksvaror med verkan från den 14 mars 1977. De nya skattesatserna framgår av nedanstående sammanställning.

Varuslag	Vikt för 1 st. gram	Belopp för	
		1 st. öre	1 kg kr.
Cigarrer och cigariller			
grupp I	t. o. m. 1,7	13,5	
grupp II	över 1,7 t. o. m. 3,0	18,0	
grupp III	över 3,0 t. o. m. 5,0	21,5	
grupp IV	över 5,0	30,0	
Cigarretter			
grupp I	t. o. m. 0,85	18,0	
grupp II	över 0,85 t. o. m. 1,20	23,0	
grupp III	över 1,20 t. o. m. 1,55	28,0	
grupp IV	över 1,55 t. o. m. 1,90	32,5	
grupp V	över 1,90	37,0	
Röktobak		—	74: —
Tuggtobak		—	25: —
Snus		—	10: 50

För cigarrettpapper och cigarretthylsor utgår skatten med 5 öre för varje påbörjad längd av 100 millimeter av ett blad eller en hylsa för framställning av en cigarrett.

De höjda skattesatserna medförde en upplagring hos återförsäljarna. Den pågick till tidpunkten för skattehöjningen. Detta förhållande kom-

mer att slå tillbaka på den skattepliktiga försäljningen efter skattehöjningen. Då skatteinkomsten i allmänhet inflyter till riksskatteverket först i början på andra månaden efter leveransmånaden, väntas inkomsten särskilt under juni 1977 komma att bli avsevärt mindre än normalt. Nettoeffekten av lagerinköpen före den 14 mars 1977 och den minskade försäljningen efter höjningen av skattesatserna har i samarbete med Tobaksbolaget beräknats resultera i en ökning med 30 milj. kr. för budgetåret 1976/77 till 2 360 milj. kr. Detta är 45 milj. kr. lägre än det belopp som fördes upp i budgetpropositionen.

Upplagringen inför höjningen av skattesatserna väntas minska skatteuppbörden under juli, augusti och september nästa budgetår. Med hänsyn till detta, till höjningen av skattesatserna samt till viss väntad konsumtionsminskning beräknar riksskatteverket inkomsterna under budgetåret 1977/78 till 2 630 milj. kr.

Generaltullstyrelsen beräknar uppbörden under vart och ett av budgetåren 1976/77 och 1977/78 till 450 000 kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets och generaltullstyrelsens beräkningar och beräknar inkomsterna på titeln till 2 360,45 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 2 630,45 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag. Inkomsterna från partihandelsbolag hänför sig i första hand till aktiebolaget Vin- & Spritcentralen jämte vissa agentbolag.

Riksskatteverket har meddelat att AB Vin- & Spritcentralen beräknar bolagets vinstinleverans till statsverket till 41 milj. kr. för budgetåret 1976/77, vilket är 11 milj. kr. mer än enligt budgetpropositionen. För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna till 30 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning och beräknar således inkomsterna på titeln till 41 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 30 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag. Riksskatteverket har meddelat att Systembolaget AB beräknar bolagets inleverans till statsverket till 54 milj. kr. för budgetåret 1976/77, vilket är 4 milj. kr. mer än enligt budgetpropositionen. För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna till 50 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning och beräknar inkomsterna på titeln till 54 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 50 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Skatt på sprit. Skatt på sprit och vin utgår i form av en till alkoholhalten knuten grundavgift och en till utminuteringspriset (detaljpriset) knuten procentavgift. I prop. 1976/77: 108 föreslås att grundavgiften

för sprit höjs från 54,2 till 65,5 öre per liter och volymprocent alkohol den 1 maj 1977.

Skatten utgår på AB Vin- & Spritcentralens försäljning och skall insättas på statsverkets checkräkning i riksbanken för riksskatteverkets räkning senast en månad och fem dagar efter försäljningsmånadens utgång.

I skrivelse till RRV har riksskatteverket anfört följande:

En höjning av grundavgiften med 11,3 öre per liter och volymprocent alkohol ökar skatteinkomsten med $0,113 \times 39,7 : (1 - 0,50) = 8,97$ kr. per liter. Genomsnittlig skatt per liter utgjorde 1976 52,65 kr. Skattehöjningen innebär en ökning med 17,0 %.

För budgetåret 1977/78 får avräknas 3,5 % i utebliven volym- och preferensförändring.

Vad beträffar lagringsköp i konsumentledet torde dessa i huvudsak kunna tillgodoses av systembolagets ineliggande lager varför omfattningen av tidigarelagda leveranser från spritcentralen bedöms som ringa. (Tidpunkten för inköp från spritcentralen är avgörande för när skattskyldighet inträder.) Med hänsyn härtill samt med beaktande av att försäljningen hittills under budgetåret något understiger vad som tidigare prognoserats beräknar RSV inkomsten av skatt på sprit för budgetåret 1976/77 till oförändrat 3 430 milj. kr. och för budgetåret 1977/78 till 4 000 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning och beräknar inkomsterna på titeln till 3 430 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 4 000 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Skatt på vin. I prop. 1976/77: 108 föreslås att grundavgiften höjs från 6,15 kr. till 7,75 kr. per liter för starkvin och från 2,10 kr. till 2,80 kr. för lättvin. Den föreslagna höjningen avses träda i kraft den 1 maj 1977.

För vin gäller samma uppbördsförfarande som för skatt på sprit.

I skrivelse till RRV har riksskatteverket anfört följande:

En höjning av grundavgiften för starkvin med 1,60 kr. per liter ökar skatteinkomsten med $1,60 : (1 - 0,36) = 2,50$ kr. per liter. Genomsnittlig skatt per liter starkvin utgjorde 1976 14,98 kr. Skattehöjningen innebär en ökning med 16,7 %.

En höjning av grundavgiften för lättvin med 0,70 kr. per liter ökar skatteinkomsten med $0,70 : (1 - 0,36) = 1,09$ kr. per liter. Genomsnittlig skatt per liter lättvin utgjorde 1976 6,66 kr. Skattehöjningen innebär en ökning med 16,4 %.

För budgetåret 1977/78 får avräknas 15 % i utebliven volym- och preferensförändring. RSV beräknar inkomsten av skatt på vin för budgetåret 1976/77 till oförändrat 585 milj. kr. och för budgetåret 1977/78 till 680 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkningar och beräknar inkomsterna på titeln till 585 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 680 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Skatt på malt- och läskedrycker. I prop. 1976/77: 108 föreslås höjningar av skattesatserna på malt- och läskedrycker den 1 maj 1977. De nuvarande och de föreslagna skattesatserna framgår av nedanstående sammanställning.

	Viktprocent alkohol	Skattesatser, kr. per liter	
		Nuvarande	Föreslagna
Lättöl	—1,8	0,39	0,45
Pilsner	1,8—2,8	1,07	1,35
Mellanöl	2,8—3,6	1,87	2,35
Starköl	3,6	2,87	3,40
Kolsyrade läskedrycker	.	0,52	0,60
Övriga läskedrycker	.	0,32	0,37

I skrivelse till RRV har riksskatteverket anfört följande:

I proposition 1976/77: 108 har föreslagits att maltdryck med en alkoholhalt överstigande 2,8 viktprocent fr. o. m. 1 juli 1977 ska betecknas som starköl och således ej ska få säljas i allmänna handeln.

Den avgörande frågan för beräkning av framtida inkomster av skatt på maltdrycker är frågan om hur konsumenterna betar sig när mellanölet försvunnit ur sortimentet. Efter vad som erfars från Svenska Bryggareföreningen räknar man inom branschen med att konsumtionen av starköl och lagrat lättöl vardera skall öka med 10 % medan konsumtionen av pilsner skulle komma att uppgå till 90 % av den sammanlagda konsumtionen av mellanöl och pilsner.

Den skattepliktiga utlämningen under perioden maj—april utgör underlag för skatteinkomsten under budgetåret. De tre senaste årens utlämning har uppgått till följande kvantiteter i milj. liter.

Tidsperiod	Starköl	Öl typ B	Öl typ A	Lagrat lättöl	Kolsyrade läskedrycker	Övriga läskedrycker
maj 73—apr. 74	22,1	280,5	49,2	81,4	306,1	—
maj 74—apr. 75	22,4	280,0	36,1	93,1	286,7	—
maj 75—apr. 76	21,4	277,9	28,8	101,4	284,8	33,9

Med utgångspunkt från vad som antagits ovan samt med beaktande av att inom landet numera pågår viss licenstillverkning av utländskt mellanöl, beräknar RSV att den skattepliktiga utlämningen under prognosperioden kommer att uppgå till följande kvantiteter i milj. liter.

Tidsperiod	Starköl	Öl typ B	Öl typ A	Lagrat lättöl	Kolsyrade läske- drycker	Övriga läske- drycker
maj 76—apr. 77	22	310	21	108	285	37
maj 77—apr. 78	24	26	268	123	285	37
maj 78—apr. 79	24	—	292	124	285	37

RSV beräknar inkomsten av skatt på malt- och läskedrycker under budgetåret 1976/77 till oförändrat 880 milj. kr. och under budgetåret 1977/78 till 750 milj. kr., vilket är 150 milj. kr. mer än i budgetpropositionen.

Generaltullstyrelsen har i skrivelse till RRV anfört följande:

Såsom redovisats under inkomstiteln särskilda varuskatter påbörjade AB Pripps Bryggerier under 1976 licenstillverkning av danskt mellan- och starköl av fabrikat Tuborg och Carlsberg i Sverige vilket medför en successivt minskad import av mellan- och starköl från Danmark. Uppbörd av läskedrycksskatt ökar som följd av en under 1976 påbörjad import av läskedrycker från Storbritannien.

Generaltullstyrelsen beräknar inkomsten av skatt på malt- och läskedrycker under budgetåret 1976/77 till 22 milj. kr. och under budgetåret 1977/78 till 15 milj. kr.

Med anledning av prop. 1976/77: 108 har RRV räknat upp generaltullstyrelsens uppbörd under budgetåret 1977/78 med 2 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln till 902 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 767 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Energiskatt. Riksskatteverket beräknade hösten 1976 inkomsterna av energiskatt till 3 601 milj. kr. för budgetåret 1976/77. Härvid antogs att den då i kraft varande nedsättningen av energiskatten för vissa företag med industriell tillverkning skulle upphöra den 31 december 1976. Regeringen har emellertid genom skilda beslut beviljat nedsättning av energiskatten även under 1977. Med hänsyn härtill beräknades inkomsterna i budgetpropositionen till 3 551 milj. kr. Riksskatteverket har i februari 1977 inkommit med en reviderad inkomstberäkning. Enligt denna beräknas inkomsterna av energiskatt till 3 561 milj. kr. för budgetåret 1976/77.

Energiskatten höjs den 20 mars 1977 från 2 till 3 öre/kWh för alla förbrukare. Skattesatsen 2 öre/kWh kommer alltså att gälla för den del av energiförbrukningen i industriell verksamhet som överstiger 40 000 kWh under helt kalenderår. Riksskatteverket beräknar att skattehöjningen ökar inkomsten under budgetåret 1977/78 med 350 milj. kr.

Totalt beräknas inkomsterna på titeln energiskatt till 4 116 milj. kr. för budgetåret 1977/78 vilket är en ökning med 130 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning och beräknar inkomsterna på titeln energiskatt till 3 561 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 4 116 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle. Lagen om svavelhaltigt bränsle (SFS 1976: 1054) träder i kraft den 1 oktober 1977. Då upphör lagen om begränsning av svavelhalten i eldningsolja att gälla (SFS 1968: 551). För att motverka utsläpp i luften av svavelföreningar har regeringen meddelat föreskrifter för användningen av svavelhaltigt bränsle. Regeringen eller förvaltningsmyndighet kan medge undantag från bestämmelse om den högsta mängd svavelföreningar som får släppas ut i luften. I dessa fall får en särskild avgift tas ut med belopp som fastställs av regeringen eller förvaltningsmyndighet.

Statens naturvårdsverk utövar den centrala tillsynen över efterlevnaden av lagen. Länsstyrelsen utövar fortlöpande tillsyn inom länet. Den särskilda avgiften utgår enligt taxa som fastställs av statens naturvårdsverk efter samråd med RRV (SFS 1976: 1055).

Statens naturvårdsverk har beräknat inkomsterna av den särskilda avgiften på svavelhaltigt bränsle. Vid beräkningarna har erfarenheterna från dispensgivningen i samband med nedtrappningen av svavel i eldningsolja från den 1 januari 1976 utnyttjats. I förarbetena till den nya lagen sägs att restriktivitet bör gälla vid dispensgivningen. Dessutom bör dispensavgiften få en styrande verkan. Under budgetåret 1977/78 beräknas dispens ges för 430 000 m³ olja. Avgiften för dispens kan uppskattas till 50 kr./m³. Inkomsterna under budgetåret 1977/78 kan därmed beräknas bli 21,5 milj. kr. Det framhålls att beräkningarna är mycket osäkra och att de bör betraktas som övre värden på vad som kan bli aktuellt.

RRV ansluter sig till statens naturvårdsverks beräkning och föreslår att en särskild titel införs benämnd Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle och att den förs upp med 21,5 milj. kr. under budgetåret 1977/78.

II Uppbörd i statens verksamhet

Expeditionsavgifter. I budgetpropositionen uppfördes denna titel för budgetåren 1976/77 och 1977/78 till 170,3 milj. kr. resp. 172,3 milj. kr. Med hänsyn till utfallet t. o. m. januari 1977 beräknar riksskatteverket att inkomsterna på titeln kommer att minska med 20,3 milj. kr. och 17,3 milj. kr. under budgetåren 1976/77 och 1977/78.

RRV beräknar inkomsterna på titeln expeditionsavgifter till 150 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 155 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Inkomster vid karolinska sjukhuset. I december beräknade RRV inkomsterna på titeln till 330,4 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 348,8 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Regeringen har därefter fastställt höjda avgifter för sluten vård av vissa utomlänspatienter fr. o. m. 1977-01-01. Det beräknas medföra att inkomsterna ökar med 4,8 milj. kr. budgetåret 1976/77 och 9,6 milj. kr. budgetåret 1977/78. I budgetpropositionen uppskattades höjningarna till 5 milj. kr. resp. 10 milj. kr. under resp. budgetår. Direktionen för karolinska sjukhuset beräknar nu inkomsterna till 357,8 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 388,9 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Beräkningarna under de olika inkomsterna som ingår i denna titel framgår nedan. Som jämförelse har medtagits beräkningen som gjordes i budgetpropositionen.

	1976/77			1977/78		
	Enligt budget-prop.	Enligt mars-beräk-ning	Ökn. (+) Minsk-ning (-)	Enligt budget-prop.	Enligt mars-beräk-ning	Ökn. (+) Minsk-ning (-)
Driftbidrag från Stockholms läns landsting	237,4	260,0	+ 22,6	261,1	286,0	+ 24,9
Landstingets bidrag till investeringar	14,3	14,3	—	9,0	9,0	—
Inkomster för öppen och sluten vård i övrigt	79,7	79,5	- 0,2	84,7	89,9	+ 5,2
Övriga ersättningar	4,0	4,0	—	4,0	4,0	—
Summa	335,4	357,8	+ 22,4	358,8	388,9	+ 30,1
Återföring	—	- 20,8	- 20,8	—	—	—
Summa	335,4	337,0	+ 1,6	358,8	388,9	+ 30,1

Direktionen för karolinska sjukhuset beräknar således att Stockholms läns landstingskommuns bidrag till drift av sjukhuset ökar med 22,6 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 24,9 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Vidare räknar direktionen med att ersättningen från allmänna försäkringskassan höjs samt att patientavgifterna för läkarbesök höjs från 85 kr. till 113 kr. fr. o. m. 1978-01-01. Dessutom föreslås vissa andra höjningar från samma tidpunkt. Höjningarna medför ökade inkomster för budgetåret 1977/78 med 5,6 milj. kr.

Under budgetåret 1976/77 kommer denna titel att belastas med 20,8

milj. kr., som är återföring av ett belopp som tillförts titeln under budgetåret 1975/76.

RRV ansluter sig till direktionens för karolinska sjukhuset beräkning och beräknar inkomsterna på titeln inkomster vid karolinska sjukhuset till 337,0 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 388,9 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Fyravgifter. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 120 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 135 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Fr. o. m. den 1 januari 1977 höjdes allmän och inrikes fyravgift från 3: 20 kr. till 3: 50 kr. per ton netto av fartygets dräktighet. Samtidigt ändrades taxan för den lokala fyravgiften. Avgiften för fartyg i dräktighetsklass 1, avståndsklass 1, höjdes från 107 kr. till 118 kr. Dessutom höjdes avgiften för varje avståndsklass över klass 1 från 35 kr. till 39 kr. (SFS 1976: 953). Avgiftsnivån för fyravgifterna beräknas därmed ha ökat med ca 10 %.

Generaltullstyrelsen beräknar nu inkomsterna till 115 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 128 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Det är en minskning med 5 resp. 7 milj. kr. i förhållande till decemberberäkningen. Minskningen beror på den svaga sjöfartskonjunkturen under sista halvåret 1976.

RRV ansluter sig till generaltullstyrelsens beräkning och beräknar inkomsterna på titeln till 115 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 128 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Pensionsmedel. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln pensionsmedel till 570 milj. kr. för budgetåret 1976/77. Vidare justerades RRVs decemberberäkning avseende budgetåret 1977/78 från 94 till 514 milj. kr. Justeringen föranleddes av en samtidig föreslagen höjning av lönekostnadspålägget från 36 % till 39 % fr. o. m. 1 juli 1977.

RRV har gjort en förnyad beräkning med anledning av ändrade inkomstantaganden och uppgifter från statens personalpensionsverk och riksförsäkringsverket.

RRV beräknar inkomsterna på titeln pensionsmedel till 666 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 807 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Inkomster vid statens maskinprovningar. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 0,8 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 0,9 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Enligt prop. 1976/77: 97 föreslås en anslagsteknisk omläggning fr. o. m. den 1 juli 1977. Den innebär att inkomsterna i fortsättningen ska redovisas direkt mot anslaget. RRV beräknar därför inkomsterna på titeln till 0,8 milj. kr. för budgetåret 1976/77 samt föreslår att titeln utgår för budgetåret 1977/78.

Inkomster vid patent- och registreringsväsendet. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 62,095 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 63,175 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Fr. o. m. den 1 januari 1977 höjdes avgifterna för bolagsärenden. Patent- och registreringsverket beräknar att inkomsterna ökar med 0,415 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 1,315 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

RRV ansluter sig till patent- och registreringsverkets beräkning och beräknar inkomsterna på titeln till 62,51 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 64,49 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

III Diverse inkomster

Bötesmedel. Uppbördens på titeln bötesmedel beräknas för budgetåret 1976/77 uppgå till 106,48 milj. kr. vilket är en ökning med 2,75 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

I budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 uppfördes titeln med 77,06 milj. kr. Rikspolisstyrelsen har inkommit med en ny beräkning där hänsyn tagits till höjningen av botbeloppen inom ordningsbottsystemet den 1 maj 1977. Med hänsyn härtill föreslår RRV att inkomsterna på titeln bötesmedel förs upp med 85,76 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Totalisatormedel. Riksskatteverket beräknar inkomsterna på titeln totalisatormedel till 125 milj. kr. för budgetåret 1976/77. Det är en ökning med 5 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna till 137 milj. kr. vilket är 7 milj. kr. högre än budgetpropositionen.

Tipsmedel. AB Tipstjänst har för vart och ett av budgetåren 1976/77 och 1977/78 beräknat inkomsterna på titeln tipsmedel till 367,8 milj. kr. Det är en höjning med 12,4 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

Lotterimedel. Svenska Penninglotteriet AB beräknar inkomsterna på titeln lotterimedel till 254 milj. kr. för budgetåret 1976/77. Det är en ökning med 13 milj. kr. i förhållande till decemberberäkningen.

För budgetåret 1977/78 beräknas inkomsterna till 279 milj. kr., vilket är en ökning med 38 milj. kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Övriga diverse inkomster. De på denna titel redovisade inkomsterna uppgick till 117 982 000 kr. budgetåret 1975/76. I budgetpropositionen fördes titeln upp med 120 milj. kr. för budgetåret 1976/77. Med hänsyn till utfallet fram t. o. m. februari 1977 beräknar RRV nu titelns inkomster till 150 milj. kr.

Fr. o. m. den 1 april 1977 införs ett nytt felparkeringssystem. De avgifter som tillfaller staten kommer att redovisas under titeln övriga diverse inkomster. Med hänsyn härtill föreslår RRV att inkomsterna på titeln övriga diverse inkomster förs upp med 170 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

B Inkomster av statens kapitalfonder

Statens affärsverksfonder

De statliga affärsverken redovisar i skrivelser till RRV de beräknade inkomsterna för statens affärsverksfonder. Enligt en av RRV upprättad promemoria som skickats till samtliga affärsverk anmodas dessa att följa en enhetlig linje i sina prognoser. I promemorian anges bl. a. att den bedömning av den ekonomiska utvecklingen som redovisades i den preliminära nationalbudgeten bör tjäna som vägledning för beräkningarna. Mot bakgrund av att tre alternativ för löneutvecklingen presenterades i nationalbudgeten ombads affärsverken att utföra beräkningar enligt dessa alternativ. Det bör dock observeras att dessa alternativ inte direkt överensstämmer med de som presenterades inledningsvis i denna beräkning.

Postverket. I sin inkomstberäkning i november 1976 beräknade poststyrelsen att inleverera 22 milj. kr. budgetåret 1976/77 och 30 milj. kr. budgetåret 1977/78. Beräkningarna förutsatte en portohöjning med ca 15 %. Med hänsyn till att regeringen beslutade att portohöjningen skulle begränsas till 10 % justerades inkomsterna till 5 milj. kr. resp. 25 milj. kr. i budgetpropositionen. I skrivelse till RRV den 14 mars 1977 anför Poststyrelsen följande:

Den i februari genomförda nya beräkningen för 1977/78 visar att kostnadsnivån inte ändrats från "höstberäkningen". Vad som inträffat till följd av att portot från den 1 mars fick höjas med endast ca 10 procent är att behovet av intäktsförstärkning för budgetåret 1977/78 ökat i förhållande till vad som beräknades i höstberäkningen. Postverket avser att föreslå sådan intäktsförstärkning under nyss nämnda budgetår att den i höstberäkningen angivna inleveransen kommer att ske oberoende av om lönehöjningarna blir större eller mindre än vad vi räknat med.

Vad beträffar budgetåret 1976/77 betyder den minskade portohöjningen ca 25—30 milj. kronor. Detta belopp utgör emellertid endast omkring 1/2 procent av årsomsättningen och kan praktiskt taget anses ligga inom felmarginalen. Dessutom finns det skäl att räkna med en viss volymförbättring av intäkterna samtidigt som det finns möjligheter att i viss utsträckning minska kostnaderna.

Postverket bedömer det därför alltför möjligt att kunna uppfylla förräntningskravet också för budgetåret 1976/77 så som det angavs i höstberäkningen.

RRV ansluter sig till postverkets beräkning och beräknar inkomster-na på titeln postverkets fond till 22 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 30 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Televerket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 123,8 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 132,5 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I skrivelse den 2 mars 1977 har televerket beräknat inleveran-sen till 128,75 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 125 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

I skrivelsen anföras bl. a. följande:

Beräkningarna bygger på inom teleområden m. fl. enskilda organisa-tionsenheter budgeterade (realistiska) intäkter och kostnader under den aktuella perioden.

Som grund för beräkningen av intäkterna ligger en budgeterad trafik-ökning avseende telefonsamtal med 5,4 % under 1976/77 och 4,9 % under 1977/78. Härvid har hänsyn tagits till de beräknade effekterna av införandet av utökade huvudortstaxor samt slopande av avstånds-klass 6. En generell taxehöjning under hösten 1977 har förutsatts vid intäktsberäkningen.

Beträffande televerkets utveckling hänvisas till verkets petita för bud-getåret 1977/78, främst avsnitt 1 och 6 samt bilaga 3.

Beräkningarna av överskottet för budgetåret 1976/77 har uppjuste-rats sedan beräkningarna till budgetpropositionen till följd av att tele-fontrafiken nu förutsätts öka mer än som antogs i november. För bud-getåret 1977/78 har inleveranserna dragits ned främst till följd av att de kalkylmässiga avskrivningarna har justerats upp.

RRV ansluter sig till televerkets beräkning och beräknar inkomsterna på titeln televerkets fond till 128,75 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 125 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Statens järnvägar. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 4 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 60 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I skrivelse den 10 mars 1977 har statens järnvägar i enlighet med beräkningen i november räknat med att inleverera 4 milj. kr. för budgetåret 1976/77. För budgetåret 1977/78 beräknas inte någon inle-verans vilket är 100 milj. kr. mindre än vad som förutsågs i november. I skrivelsen anför statens järnvägar följande:

Intäktsberäkningarna ger nu ändrat resultat bl. a. genom att en i no-vemberprognosen förutsatt taxehöjning 1976-12-01 senarelades av rege-ringen till 1977-02-01. Denna taxenivå har antagits gälla även under budgetåret 1977/78. Vissa volymjusteringar har dessutom gjorts på grundval av utvecklingen under loppet av innevarande budgetår samt bedömningar av konjunkturutsikterna enligt den preliminära national-budgeten m. m. Revideringen har inneburit nedjusteringar av såväl godstrafikens som persontrafikens intäkter.

Ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer m. m. har för budgetåren 1976/77 och 1977/78 upptagits till 653 resp. 681 milj. kr. Beloppen inkluderar av SJ begärda tilläggsanslag för vissa ekonomiska belastningar utan motsvarighet hos konkurrerande transportföretag med 53 resp. 31 milj. kr.

Kostnaderna har beräknats med beaktande av föreliggande rationaliseringsplaner. Beräkningarna bygger på samma antaganden om löne- och sakkostnadsnivåns utveckling som i novemberprognosen. Hänsyn har tagits till såväl beslutade som av regeringen föreslagna höjningar av arbetsgivaravgifterna.

Resultatet av denna prognosrevidering — nedan kallad SJ-alternativet — redovisas i bifogade tabeller. Som komplement härtill har motsvarande beräkningar gjorts med utgångspunkt från RRV alternativa antaganden om kostnadsutvecklingen¹. Den inbördes skillnaden mellan dessa får, liksom deras avsteg från premisserna för SJ-alternativet, avsevärt genomslag i beräkningarna, som framgår av följande sammanställning.

¹ Förutsättningar för den reviderade inkomstberäkningen:

	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3
Löneökning, % 1976—77	5,0	7,5	11,5
" " " % 1977—78	7	7	7
Prisökning, % 1976—77	6,75	7	8
" " " % 1977—78	4	4	4

	SJ resultat efter planenliga avskrivningar, milj. kr.	
	1976/77	1977/78
SJ-alternativet (enligt tab.)	— 105	— 218
RRV alternativ 1	32	139
" " 2	— 5	61
" " 3	— 70	— 71

SJ kommer under 1976/77 att inleverera 4 milj. kr. Hela beloppet hänförs till 1975/76. För nästa budgetår kan däremot ingen inleverans påräknas.

Vid ovanstående beräkningar av ekonomiskt resultat och inleveranser har kostnaderna för kompletteringspensioner kalkylerats till 13,5 % av den avgiftsgrundande lönesumman. I anslagsframställningen för 1977/78 föreslår SJ att uttagsprocenten för kompletteringspensioner skall sänkas till 11 %.

Den föreslagna sänkningen av uttagsprocenten skulle medföra en från åldersutjämningsynpunkt motiverad resultatförbättring om ca 65 milj. kr.

Den beräknade räntan på statskapitalet under 1976/77 och 1977/78 uppgår till 160 resp. 164 milj. kr.

RRV har i sin inkomstberäkning gjort följande justeringar.

De resultat som statens järnvägar beräknat för budgetåret 1976/77

och budgetåret 1977/78 har i alla alternativ reducerats med 53 milj. kr. resp. 31 milj. kr. Dessa belopp avser begäran om tilläggsanslag, specificerade i skrivelsen, vilka statsmakterna inte tagit ställning till.

Dessa justeringar torde leda till att det inte blir några inleveranser budgetåret 1977/78 enligt de utförda beräkningsalternativen utom i RRVs lägsta alternativ. Detta alternativ är emellertid baserat på en väsentligt lägre löneökning än som RRV valt att redovisa i föreliggande beräkning.

RRV beräknar inkomsterna på titeln statens järnvägars fond till 4 milj. kr. budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med förmodligen 1 000 kr. för budgetåret 1977/78.

Luftfartsverket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 44,2 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 17,6 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Luftfartsverket har i skrivelse till RRV den 3 mars 1977 i enlighet med beräkningen i november räknat med att inleverera 42,2 milj. kr. för budgetåret 1976/77. För budgetåret 1977/78 beräknas inleveransen till 24,5 milj. kr. vilket är 6,9 milj. kr. mer än vad som förutsågs i november. I skrivelsen anför luftfartsverket följande:

Intäkterna för 1976/77 har beräknats till 348,1 milj. kr. Detta är 1,8 milj. kr. högre än i fastställd driftbudget. Kostnaderna för 1976/77 har beräknats till 318,6 milj. kr., vilket är 3,5 milj. kr. högre än i den fastställda driftbudgeten. Budgetårets överskott beräknas således till 29,5 milj. kr., vilket är 1,7 milj. kr. lägre än fastställd budget. Förräntningskravet (justerat för 8 % normalränta) uppgår till 39,2.

Intäkterna för 1977/78 har beräknats öka med ca 24 %, varav ca 9 % till följd av förutsatt taxehöjning, 5 % ersättning för militär flygtrafiktjänst samt resterande 10 % till följd av ökad trafikvolym m. m.

Rörelsekostnaderna har för 1977/78 totalt antagits komma att öka med 24 %, varav ca 6,5 % förklaras av nämnda övertagande av militär flygtrafiktjänst. Vid beräkningen har vidare antagits en löneökning med 10 % för 1977 samt med 8 % för 1978. Sociala kostnader för budgetåret har beräknats efter 35 %. Sakkostnader och ersättningar har prisuppräknats med 8 % för budgetåret. Räntekostnaden för kommunal investeringsandel har — i överensstämmelse med beräknad nedsättning av statens räntekrav — reducerats med 12,4 milj. kr.

Vid beräkning av rörelseintäkter och rörelsekostnader för 1977/78 har uppdelning på intäkts- respektive kostnadsslag inte skett på grund av att uppgifterna i nuvarande planeringsfas inte är fördelade på detta sätt. Av samma skäl har alternativa beräkningar för olika löne- och prisnivåer inte kunnat utföras.

Avskrivningskostnaderna beräknas bli drygt 60 % högre än för innevarande budgetår till följd bl. a. av färdigställandet av den nya utrikes-terminalen på Arlanda flygplats som medför en väsentlig ökning av avskrivningsunderlaget.

Under angivna förutsättningar beräknas resultatöverskottet för 1977/78 komma att uppgå till 25,9 milj. kr. Tillsammans med balanserade

överskottsmedel från 1976/77 beräknas detta medge en inleverans av 24,5 milj. kr. för 1977/78.

Det statliga förräntningskravet (överskottsmålet), beräknat efter 8 %, uppgår till 68,4 milj. kr. för 1977/78. Beräknat resultatöverskott om 25,9 milj. kr. innebär således en bristande förräntning om 42,5 milj. kr. Överskottsmålet har emellertid av verket tolkats att gälla över en längre tidsperiod, varvid avvikelser under enskilda budgetår bör tillåtas, förutsatt att en utjämning kan åstadkommas över en längre tidsperiod. I överensstämmelse härmed har verket angett en målsättning för tioårsperioden 1977/78—1986/87 som innebär att ett för perioden ackumulerat förräntningskrav skall uppnås.

Enligt statsmakternas riktlinjer (prop. 1970: 200) skall statliga och kommunala kapitaltillskott som avser investeringar i primärflygplatser förräntas på samma villkor. De kommunala räntekraven bör således även ackumuleras under den aktuella tioårsperioden, varigenom över- och underbetalning i förhållande till beräknad ränteersättning för respektive budgetår avses utjämnade över perioden.

Beräkningen av luftfartsverkets överskott för budgetåret 1977/78 förutsätter att räntekostnaden för kommunal investeringsandel reduceras med 12,4 milj. kr. Beloppet står i samma proportion till de totala räntekostnaderna för kommunal investeringsandel som beräknad bristande förräntning av statskapitalet till det statliga förräntningskravet. Om ovannämnda förutsättning inte uppfylls försämras luftfartsverkets resultat för budgetåret 1977/78 med 12,4 milj. kr. till 13,5 milj. kr.

RRV ansluter sig till luftfartsverkets beräkning och beräknar inkomsterna på titeln luftfartsverkets fond till 42,2 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 24,5 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Förenade fabriksverken. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 48 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 27 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Förenade fabriksverken har i skrivelser till RRV den 23 februari och den 16 mars 1977 beräknat inleveransen till 48,3 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 34,1 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I skrivelserna anför förenade fabriksverken följande:

Beräkningarna för 1977/78 har gjorts i 1976/77 års penningvärde.

Resultaten 1976/77 och 1977/78 förväntas liksom 1975/76 bli positiva. Beräkningarna för 1976/77 och 1977/78 har gjorts mot bakgrund av FFV halvårsbokslut och långtidsplan.

För 1976/77 och 1977/78 har avskrivningarna beräknats kalkylmässigt i enlighet med FFV instruktion.

Den uppgång av rörelseintäkterna som framgår av 1976/77 års driftstat förväntas inte helt kunna infrias av försvarsmaterielsektorn, vilket dock kompenseras av en uppgång inom underhållssektorn.

Nedgången av rörelseintäkterna på 1977/78 beräknas mot bakgrund av att konfektionssidan avvecklas från FFV per 1977-07-01 och att tvätterisidan sannolikt överförs till annan huvudman från 1978-01-01.

Antal anställda totalt förväntas öka under 1976/77 med cirka 275—300 personer jämfört med föregående år.

Investeringsramen för 1976/77 uppgår till 62,5 Mkr. På tilläggsstat har FFV dessutom fått 6,0 Mkr. avseende godsterminal i Karlstad samt 16,2 Mkr. för förvärv av resterande aktier i AB Telub.

För budgetåret 1977/78 har FFV erhållit investeringsmedel till ett belopp av 82,5 Mkr.

FFV beräkningar för åren 1976/77 och 1977/78 följer i huvudsak RRV alternativ 3 för löne- och prisökningar. Någon särskild beräkning för de olika angivna alternativen har inte utförts, eftersom vår inleverans av överskott på kort sikt inte är beroende av löneutvecklingen.

RRV ansluter sig till förenade fabriksverkens beräkning och beräknar inkomsterna på titeln förenade fabriksverkens fond till 48,3 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 34,1 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Statens vattenfallsverk. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 848,1 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 1 015 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I skrivelse den 28 februari 1977 har statens vattenfallsverk beräknat inleveransen till 770 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och till 1 080 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I sin skrivelse anför statens vattenfallsverk följande:

I Vattenfalls förslag till driftstat för innevarande budgetår anmäldes att redovisade intäkt- och kostnadsberäkningar innefattade osäkerhetsfaktorer. Såväl försäljningsutveckling som utvecklingen av kostnader för bränsle i värmekraftstationer och tillfälliga kraftköp, vattentillrinningen liksom kärnkraftblockens drifttillgänglighet m.m. angavs vara av betydelse för det ekonomiska resultatet. Som framgår av det följande har de förutsättningar, som driftstatens beräkningar byggde på, också i stora delar förändrats.

RRV utgår från tre alternativ betr. den ekonomiska utvecklingen. De beräkningar som genomförts visar på mycket ringa avvikelser mellan alternativen bl. a. på grund av att indexmässiga stegringar påverkar såväl intäkter som kostnader. Med hänsyn dessutom till att verkets inkomstberäkning resulterar i ett nettoöverskott som i hög grad är avhängigt av statsmakternas prioritering av avkastningskravet före bedömt behov av avsättning på *anläggningarnas* nyanskaffningskostnad har vi avstått från att redovisa alternativa beräkningar.

Budgetåret 1976/77

Tillrinningen till de vattenkraftproducerande älvarna har hittills under budgetåret understigit medelårstillrinningen och beräknas medföra ett produktionsbortfall om 3 500 GWh vattenkraft. Samtidigt har revisionsarbeten på block I i Ringhals fått större omfattning än vad som ursprungligen planerades, vilket beräknas medföra en lägre kärnkraftproduktion än vad som förutsattes vid driftstatens upprättande. Produktionsbortfallet avses bli ersatt dels av ökad oljebaserad värmekraftproduktion, dels av ökade inköp av tillfällig kraft. Som en följd härav kommer samtidigt försäljning av tillfällig kraft att volymmässigt minska.

Försäljningen av fast kraft beräknas bli ca 1 300 GWh högre än vad som förutsattes vid driftstatens upprättande. Högre energipristillägg som en följd av oljeprisets utveckling, effekten av beslutad höjning av detaljtariifferna från 1976-11-01 beräknas tillsammans med den ökade försäljningen av fast kraft ge en intäktsökning med 362 milj. kronor. Den beräknade lägre försäljningsvolymen för tillfällig kraft ger samtidigt trots högre pris en intäktsminskning med 14 milj. kronor, varför de totala rörelseintäkterna för kraftverksrörelsen blir 348 milj. kronor högre. För kanälrörelsen har trafikutvecklingen avvikit från beräkningarna vid driftstatens upprättande, vilket ger anledning att redan nu nedjustera rörelseintäkterna med 2 milj. kronor, samtidigt som kostnaderna uppräknats med motsvarande belopp.

Den lägre vattenkraft- och kärnkraftproduktionen liksom den ökade försäljningen av fast kraft beräknas som tidigare nämnts bli ersatt av ökad värmekraftproduktion i oljekondensanläggningar, ökade inköp av mottryckskraft och av tillfälliga kraftköp. Merkostnaderna härför, med beaktande av högre priser för olja och kraftinköp, beräknas uppgå till 753 milj. kronor. Genom höjning av räntefoten för den rörliga krediten ökar kostnaderna därutöver med 10 milj. kronor.

Sammantaget innebär de nu redovisade beräkningarna högre intäkter med 346 milj. kronor samtidigt som kostnaderna beräknas öka med 765 milj. kronor. På grund av de höga driftkostnaderna kommer förräntningskravet om 8 % inte att uppnås för innevarande budgetår. Efter en reducering av avsättningen för förnyelse med ytterligare 330 milj. kronor, utöver de 55 milj. kronor som beslutades vid driftstatens fastställande — ned till avskrivning på anskaffningskostnad — framkommer ett nettoöverskott om 804 milj. kronor, vilket innebär en förräntning med 7,2 %.

Budgetåret 1977/78

Beräkningarna bygger på en i dagarna framtagen ekonomiprognos, grundade på vissa förutsättningar, bl. a. medelårstillrinning till de vattenkraftproducerande älvarna och med beaktande av magasinsläget vid budgetårets ingång, 6 % inflation och ca 6 % ökad försäljning av fast kraft.

Vidare förutsättes att block 3 i Ringhals tas i kommersiell drift från kalenderårsskiftet 1977/78. Därest — på grund av de nya villkor som upptagits i förslaget till ny lag om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle — hinder skulle uppstå att ta block 3 i Ringhals i kommersiell drift vid avsedd tidpunkt, förutsätter verket att merkostnaderna för ersättningsproduktion antingen kan ersättas av statsverket med särskilda medel eller uttas av konsumenterna i särskild ordning.

I förutsättningarna ingår att tarifferna höjs under budgetåret för såväl engros- som detaljförsäljningen. Med angivna förutsättningar innebär detta en förräntning av det beräknade i medeltal disponerade statskapitalet om 8,5 %.

Prisutvecklingen för olja och kärnbränsle, förutsättningarna för kärnkraftblockens drifttillgänglighet, vattentillrinning, belastningsutveckling m. m. är faktorer som starkt påverkar det ekonomiska resultatet och gör beräkningarna osäkra.

I bilaga har uppgift lämnats om beräknade inleveranser av överskottsmedel på driftbudgeten, avskrivningsmedel inom fonden samt övriga kapitalmedel på kapitalbudgeten.

Beräknad inleverans av överskottsmedel understiger de redovisade överskotten med 34 resp. 33 milj. kronor enligt nedan. För innevarande budgetår har den beräknade inleveransen av överskottsmedel sänkts med 78 milj. kronor och för budgetåret 1977/78 höjts med 65 milj. kronor jämfört med verkets uppgift i prognosen i november 1976.

	Beräknat redovisat överskott	Beräknad inleverans
1976/77	804	770
1977/78	1 113	1 080

RRV ansluter sig till statens vattenfallsverks beräkning och beräknar inkomsterna på titeln statens vattenfallsverks fond till 770,1 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 1 080 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Domänverket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 66 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och med 65 milj. kr. för budgetåret 1977/78. I skrivelse den 1 mars 1977 har domänverket räknat med att inleverera 68,3 milj. kr. budgetåret 1976/77. Inleveransen budgetåret 1977/78 beräknas beroende på löneutvecklingen 1977 variera mellan 72,8 milj. kr. och 77,9 milj. kr. I sin skrivelse anför domänverket följande:

Rörelseintäkter

Rörelseintäkterna för 1977 väntas komma att öka med drygt 240 mkr. till 1 387 mkr. Omsättningsökningen är till största delen hänförlig till skogsrörelsen. Virkespriserna väntas ligga ca 20 kr. över 1976 års nivå. Försåld kvantitet beräknas överstiga 1976 års nivå med ca 0,7 milj. m³ fub främst beroende på virkesimport (0,4 milj. m³fub). För 1978 bedömes priserna på lövmassa och barrmassaved stiga med 10—15 kr./m³fub. Kvantitetsmässigt väntas försäljningen ligga på ungefär samma nivå som 1977.

Rörelsekostnader

Den tunga posten, avverkningskostnader beräknas stiga med 4:50 kr./m³fub till 53 kr./m³fub för 1977 eller med ca 9 %. Trots fortsatt mekanisering och ökat resursutnyttjande har kostnadsökningarna inte kunnat kompenseras genom ökning av produktiviteten. Kostnadsökningen för vidaretransport har ökat markant. De totala kostnaderna beräknas till 123 mkr., varav 22 mkr. avser importvirke mot 90 resp. 3 mkr. för 1976. Det är framförallt fördyrad flottning som ligger bakom ökningen. Även skogsvårdskostnaderna ökar. För mekanisk röjning medtages nu en del objekt, som tidigare medtogs för kemisk lövbekämpning.

Resultat

Årsvinsten för 1976 väntas bli ca 160 mkr. och för 1977 184 mkr. Även för 1978 beräknas årsvinsten till 184 mkr.

Inleverans av överskottsmedel väntas mot bakgrunden av nämnda årsvinster att bli under kalenderåret 1977 68,3 och 1978 75,2 mkr.

Investeringar

Investeringarna under 1977 beräknas uppgå till totalt 210 mkr. Härav faller ca 83 mkr. på skogsmaskiner och 17 mkr. för inventarier. För markköp har reserverats 55 mkr. och för vägar, driftsbyggnader, stugbyar och fritidsområden 54 mkr. För 1978 beräknas investeringar ligga på ungefär samma nivå. Maskininvesteringarna kommer dock att öka med ca 40 mkr. medan investeringar i inventarier, vägar, byggnader och anläggningar minskar i motsvarande utsträckning.

Personal

Antalet anställda (personår) var 1976 ca 6 000 och väntas öka något under 1977 och 1978.

Alternativa beräkningar för 1977 och 1978

RRV har för alternativa beräkningar av utvecklingen för 1977 och 1978 lämnat vissa förutsättningar för pris- och kostnadsutvecklingen.

Domänverkets budget för 1977 och 1978 synes på kostnadssidan väl överensstämma med RRV:s alt. 2 Rörelsekostnaderna skulle i alt. 1 minska med ca 15 mkr. och i alt. 3 öka med 25 mkr. Virkesintäkterna är helt avgörande för domänverkets resultat. Virkespriserna torde bl. a. på grund av råvaruknapphet väl hävda sig och har i samtliga alternativ i stort antagits följa domänverkets prognos. Domänverket beräknar de olika alternativens effekt enligt följande avseende 1977 och 1978

	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3
Överskott 1977 och 1978	193,0	184,0	176,0
Inleverans för kalenderåret 1977	68,3	68,3	68,3
Inleverans för kalenderåret 1978	77,9	75,2	72,8

Inleveranserna per budgetår blir för 1976/77 = inleveransen för kalenderåret 1977 och för 1977/78 = inleveransen för kalenderåret 1978.

På grundval av domänverkets beräkningar har inleveranserna enligt RRVs huvudalternativ för löneutvecklingen beräknats till 74 milj. kr. budgetåret 1977/78.

RRV beräknar med hjälp av domänverkets beräkning inkomsterna på titeln domänverkets fond till 68,3 milj. kr. för budgetåret 1976/77 och föreslår att titeln förs upp med 74 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

Riksbanksfonden. I budgetförslaget beräknades inkomsterna på denna titel till 450 milj. kr. under budgetåren 1976/77 och 1977/78. Riksbanken beräknar nu inkomsterna på titeln riksbanksfonden till 550 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1976/77 och 1977/78.

Lånefonden för bostadsbyggande. Bostadsstyrelsen beräknar inkomsterna under budgetåret 1976/77 till 2 710 milj. kr. För budgetåret 1977/78 har bostadsstyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till 3 075 milj. kr., vilket innebär en ökning i förhållande till beräkningen i budgetpropositionen med 10 milj. kr. Beräkningarna för flertalet lån med rörlig ränta har grundats på den av regeringen fastställda räntesatsen på statliga bostadslån m. m. För år 1976 utgår ränta efter 9,25 % (SFS 1975: 1143) och för år 1977 efter 9,75 % (SFS 1976: 869). Det har förutsatts att räntesatsen 9,75 % kommer att gälla även under år 1978.

Övriga diverse kapitalfonder. Statens vägverk har reviderat prognosen för statens vägverks förrädsfond. För budgetåret 1976/77 beräknas inkomsterna uppgå till 19,3 milj. kr., vilket innebär en minskning med 0,2 milj. kr. i förhållande till beräkningen i budgetförslaget. Inkomsterna under budgetåret 1977/78 beräknas bli 21,7 milj. kr. Detta är en minskning med 1,2 milj. kr. jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

RRV beräknar inkomsterna från övriga diverse kapitalfonder till 93,004 milj. kr. budgetåret 1976/77 och föreslår att inkomsterna förs upp med 110,442 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

C Kapitalbudgetens inkomster

Avskrivningsmedel inom fonden. Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering av investeringar på kapitalbudgeten. RRV har hämtat in nya uppgifter om avskrivningsmedlens utveckling för de större fonderna. I följande sammanställning redovisas beräkningarna för budgetåren 1976/77 och 1977/78 (tkr.).

	1976/77		1977/78	
	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Enligt förslag till statsbudget	Enligt RRVs marsberäkning
Statens affärsverksfonder				
Postverket	28 000	28 000	21 000	21 000
Televerket	875 300	890 500	887 400	886 600
Statens järnvägar	423 000	450 000	483 000	496 000
Luftfartsverket	30 200	28 800	38 900	46 500
Förenade fabriksverken	32 200	32 000	32 000	27 000
Statens vattenfallsverk	520 000	395 000	1 000 000	945 000
Summa	1 908 700	1 824 300	2 462 300	2 422 100
Diverse kapitalfonder				
Statens vägverks förrädsfond	73 300	76 900	82 000	83 000

Statens vattenfallsverk har räknat ner sina avskrivningar med 125 milj. kr. under budgetåret 1976/77 och med 55 milj. kr. under budgetåret 1977/78.

Kapitalbudgetens inkomster beräknas under budgetåret 1976/77 uppgå till 2 346,249 milj. kr. Detta är en minskning med 78,6 milj. kr. i förhållande till decemberberäkningen. Under budgetåret 1977/78 beräknas dessa inkomster uppgå till 2 993,436 milj. kr., vilket innebär en minskning med 39,19 milj. kr. jämfört med förslag till statsbudget.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, byrådirektörerna Dalmo, Gutfelt och Hansson, revisorerna Karlsson och Rahmn, byråassistenten Aronsson och revisionsdirektören Nilsson, föredragande.

G. Rune Berggren

Ove Nilsson

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1977/78

Bil. 4 Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten

Bilaga 4

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1977/78

A Skatter, avgifter, m. m.

I Skatter:

1	Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:		
a	Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	45 365 000 000	
b	Kupongskatt	33 000 000	
c	Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	3 000 000	
d	Skogsvårdsavgifter	19 200 000	
e	Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	2 500 000	
f	Arvsskatt och gåvoskatt	400 000 000	
g	Lotterivinstskatt	260 000 000	
h	Stämpelskatt och stämpelavgift	670 000 000	46 752 700 000
2	Automobilskattemedel:		
a	Bensinskatt	2 000 000 000	
b	Vägtrafikskatt	2 830 000 000	4 830 000 000
3	Allmän arbetsgivaravgift		7 292 000 000
4	Tullar och acciser:		
a	Tullmedel	990 000 000	
b	Mervärdeskatt	27 750 000 000	
c	Särskilda varuskatter	465 500 000	
d	Omsättningsskatt på motorfordon	783 000 000	
e	Tobaksskatt	2 630 450 000	
f	Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	30 000 000	
g	Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	50 000 000	
h	Skatt på sprit	4 000 000 000	
i	Skatt på vin	680 000 000	
j	Skatt på malt- och läskedrycker	767 000 000	
k	Energiskatt	4 116 000 000	
l	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1 000	
m	Särskild vägtrafikskatt	201 000 000	
n	Skatt på annonser och reklam	207 000 000	
o	Skatt på spel	110 000 000	
p	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	21 500 000	
q	Investeringsavgift	1 000	42 801 452 000
			101 676 152 000

II Uppbörd i statens verksamhet:

1	Expeditionsavgifter	155 000 000
2	Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	73 111 000
3	Vattendomstolsavgifter	1 000 000
4	Inkomster vid kriminalvården	1 000 000
5	Bidrag till riks försäkringsverket och försäkringsrådet	26 400 000
6	Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	17 250 000
7	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 900 000
8	Inkomster vid karolinska sjukhuset	388 900 000
9	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	200 000
10	Inkomster under anslaget kostnader för viss utbildning av handikappade	60 000
11	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	3 797 000

12	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	45 300 000	
13	Inkomster vid statens vägverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	800 000	
14	Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	41 000 000	
15	Körkortsavgifter	16 250 000	
16	Avgifter för registrering av motorfordon	72 000 000	
17	Försäljning av sjökort	3 700 000	
18	Fyravgifter	126 000 000	
19	Lotsavgifter	32 000 000	
20	Skeppsmättningsavgifter	1 500 000	
21	Fartygsinspektionsavgifter	4 300 000	
22	Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	42 321 000	
23	Ersättning för visst värderingsförfarande	40 000	
24	Pensionsmedel m. m.	817 000 000	
25	Inkomst av myntning	120 000 000	
26	Bidrag till bankinspektionen	8 550 000	
27	Bidrag för revision av sparbankerna	1 400 000	
28	Bidrag till försäkringsinspektionen	4 163 000	
29	Avgifter för granskning av biograffilm	384 000	
30	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	6 045 000	
31	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	538 000	
32	Inkomster vid statens maskinprovningar	—	
33	Inkomster vid lantbruksnämnderna	6 900 000	
34	Inkomster vid statens jordbruksnämnd	1 190 000	
35	Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	10 400 000	
36	Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	3 610 000	
37	Avgifter vid köttbesiktning	15 700 000	
38	Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 750 000	
39	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	7 300 000	
40	Avgifter för statskontroll av krigsmaterielltillverkningen	350 000	
41	Inkomster av statens gruvegendom	22 000 000	
42	Inkomster vid bergsstaten m. m.	5 000 000	
43	Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	74 490 000	
44	Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	5 254 000	
45	Exekutionsavgifter	16 360 000	
46	Restavgifter	67 255 000	
47	Inkomster vid statens planverk	800 000	
48	Ersättning för vissa komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.	47 883 000	2 298 151 000
III Diverse inkomster:			
1	Bötesmedel	85 760 000	
2	Totalisatormedel	137 000 000	
3	Tipsmedel	367 800 000	
4	Lotterimedel	279 000 000	
5	Övriga diverse inkomster	170 000 000	1 039 560 000
			105 013 863 000

B Inkomster av statens kapitalfonder**I Statens affärsverksfonder:**

1	Postverket	30 000 000	
2	Televerket	125 000 000	
3	Statens järnvägar	60 000 000	
4	Luftfartsverket	24 500 000	
5	Förenade fabriksverken	34 100 000	
6	Statens vattenfallsverk	1 080 000 000	
7	Domänverket	73 000 000	1 426 600 000

II Riksbanksfonden

550 000 000

III Statens allmänna fastighetsfond:			
1	Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2	Kriminalvårdsstyrelsens "	3 909 000	
3	Beskickningsfastigheternas "	11 159 000	
4	Karolinska sjukhusets "	44 619 000	
5	Akademiska sjukhusets "	13 089 000	
6	Byggnadsstyrelsens "	526 787 000	
7	Generaltullstyrelsens "	162 000	599 726 000
IV	Försvarets fastighetsfond		141 901 000
V Statens utlåningsfonder:			
1	Utrikesförvaltningens lånefond	255 000	
2	Biståndsförvaltningens lånefond	110 000	
3	Statens bosättningslånefond	10 000 000	
4	Vattenkraftslånefonden	230 000	
5	Luftfartslånefonden	2 490 000	
6	Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	5 000 000	
7	Statens lånefond för universitetsstudier	80 000	
8	Studiemedelsfonden	45 000 000	
9	Lånefonden för studentkårlokaler	270 000	
10	Jordbrukets lagerhusfond	18 000	
11	Kraftledningslånefonden	18 000	
12	Egnahemslånefonden	400 000	
13	Statens avdikningslånefond	1 300 000	
14	Fiskerilånefonden	1 700 000	
15	Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	150 000	
16	Skogsväglånefonden	35 000	
17	Statens hantverks- och industrilånefond	34 000 000	
18	Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	500 000	
19	Lånefonden för bostadsbyggande	3 075 000 000	
20	Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder	1 120 000	
21	Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnads-industrin	125 000	
22	Lånefonden för kommunala markförvärv	46 200 000	
23	Lånefonden för allmänna samlingslokaler	2 690 000	
24	Övriga utlåningsfonder	250 000	3 226 941 000
VI	Fonden för låneunderstöd:		
1	Kammarkollegiets delfond	60 000 000	
2	Arbetsmarknadsstyrelsens "	103 000 000	
3	Bostadsstyrelsens "	259 000	
4	Riksbankens "	5 000	
5	Riksgäldskontorets "	650 000	163 914 000
VII	Fonden för statens aktier		78 567 000
VIII	Fonden för beredskapslagring		136 000 000
IX Statens pensionsfonder:			
1	Folkpensioneringsfonden	74 700 000	
2	Civila tjänstepensionsfonden	2 670 000	
3	Militära tjänstepensionsfonden	266 000	
4	Allmänna familjepensionsfonden	8 235 000	
5	Statens pensionsanstalts pensionsfond	18 450 000	
6	Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	55 000	104 376 000
X	Diverse kapitalfonder:		
1	Fonden för kreditgivning till utlandet	1 617 000	
2	Naturvårdsfonden	3 957 000	
3	Övriga diverse kapitalfonder	110 442 000	116 016 000
			6 544 041 000
			Summa kr. 111 557 904 000

Specifikation av anslags- förändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1977/78

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budget-
 året 1977/78

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	
DRIFTBUDGETEN				
A. Egentliga statsutgifter				
IV. Försvarsdepartementet				
Reglering av prisstegringar för det militära försvaret, <i>förslagsanslag</i>	2 030 123	74	1 510 000	— 520 123
Reglering av prisstegringar för civiltförsvaret, <i>förslagsanslag</i>	39 169	74	33 400	— 5 769
Arméförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	2 275 800	74	2 727 000	+ 451 200
Materielanskaffning, <i>förslagsanslag</i>	764 000	74	779 000	+ 15 000
Istandsättning av befästningar och kaserner, <i>förslagsanslag</i>	77 000	74	75 000	— 2 000
Forskning och utveckling, <i>förslagsanslag</i>	60 000	74	70 000	+ 10 000
Marinförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	765 500	74	882 800	+ 117 300
Materielanskaffning, <i>förslagsanslag</i>	351 000	74	500 000	+ 149 000
Istandsättning av befästningar och kaserner, <i>förslagsanslag</i>	24 000	74	26 000	+ 2 000
Forskning och utveckling, <i>förslagsanslag</i>	31 500	74	30 000	— 1 500
Flygvapenförband:				
Ledning och förbandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	1 238 000	74	1 462 000	+ 224 000
Materielanskaffning, <i>förslagsanslag</i>	1 252 000	74	1 364 000	+ 112 000
Istandsättning av befästningar och kaserner, <i>förslagsanslag</i>	28 600	74	32 000	+ 3 400
Forskning och utveckling, <i>förslagsanslag</i>	473 305	74	571 182	+ 97 877
Försvarets hundscola, <i>förslagsanslag</i>	1 637	74	2 500	+ 863
Frivilliga försvarsorganisationer, <i>förslagsanslag</i>	25 980	74	33 200	+ 7 220
Viss gemensam verksamhet, <i>förslagsanslag</i>	10 250	74	11 350	+ 1 100
Civilt försvar, <i>förslagsanslag</i>	160 050	74	177 095	+ 17 045
Civilt försvar: Skyddsrum, <i>förslagsanslag</i>	—	74	41 680	+ 41 680
Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, <i>förslagsanslag</i>	1 620	74	2 010	+ 390
Summa	9 609 534		10 330 217	+ 720 683
V. Socialdepartementet				
Allmänna barnbidrag, <i>förslagsanslag</i>	3 505 000	150	3 775 000	+ 270 000
Socialstyrelsen, <i>förslagsanslag</i>	79 458	74 } 108 }	79 858	+ 100 + 300
Förvaring och underhåll av viss sjukvårds- materiel m. m., <i>förslagsanslag</i>	4 533	74	5 067	+ 534
Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara, <i>reservationsanslag</i>	3 476	74	5 718	+ 2 242
Viss krigssjukvårdsutbildning m. m., <i>förslagsanslag</i>	2 650	74	3 510	+ 860

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslogs- belopp	Ökning (+) Minskning (-)	
Driftkostnader för beredskapslagring av läkemedel, sjukvårdsmateriel m. m., <i>förslagsanslag</i>	—	74	7 200	÷	7 200
Upplysning i alkoholfrågor m. m., <i>reservationsanslag</i>	4 000	108	4 000	—	—
Bidrag till Föreningen Fruktdrycker	50	108	70	+	20
Informationsåtgärder på alkoholområdet, <i>reservationsanslag</i>	—	108	2 500	÷	2 500
Bidrag till handikapporganisationer, <i>reservationsanslag</i>	5 500	87	16 500	+	11 000
Kostnader för viss verksamhet för blinda, <i>förslagsanslag</i>	4 251	87	5 451	÷	1 200
Summa	3 608 918		3 904 874	+	295 956
<i>VI. Kommunikationsdepartementet</i>					
Farledsverksamhet, exkl. isbrytning, <i>förslagsanslag</i>	181 200	74	181 310	+	110
Transportnämnden, <i>förslagsanslag</i>	2 417	74	2 627	+	210
Beredskap för civil luftfart, <i>reservationsanslag</i>	2 200	74	8 000	+	5 800
Summa	185 817		191 937	+	6 120
<i>VIII. Budgetdepartementet</i>					
Presstödsnämnden, <i>förslagsanslag</i>	1 174	99	1 574	+	400
Stöd till dagspressen, <i>förslagsanslag</i>	189 000	99	207 000	÷	18 000
Tullverket: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	402 385	SkU 30	—	—	402 385
Tullverket: Anskaffning av viss materiel, <i>reservationsanslag</i>	5 075	SkU 30	—	—	5 075
Stöd till organisationstidskrifter, <i>förslagsanslag</i>	—	99	40 000	÷	40 000
Stöd till tidningar på andra språk än svenska, <i>förslagsanslag</i>	—	99	3 500	÷	3 500
Summa	597 634		252 074	—	345 560
<i>IX. Utbildningsdepartementet</i>					
Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m.	15 300	87	15 665	÷	365
Bidrag till samisk kultur	—	80	1 050	÷	1 050
Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet	8 117	87	14 425	÷	6 308
Tidskriftsstöd, <i>reservationsanslag</i>	2 500	82	7 000	÷	4 500
Bokhandelsstöd, <i>förslagsanslag</i>	—	81	1 350	÷	1 350
Viss beredskapsutrustning för Sveriges Radio, <i>förslagsanslag</i>	860	74	1 100	÷	240
Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	18 629	100	18 585	—	44
Statens historiska museer:					
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	11 693	100	11 737	÷	44
Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, <i>reservationsanslag</i>	2 321	108	3 021	÷	700
Organisationsstöd till vissa nykterhets- organisationer m. fl., <i>reservationsanslag</i>	6 000	108	10 000	÷	4 000
Länsskolnämnderna, <i>förslagsanslag</i>	38 461	108	38 701	÷	240
Fortbildning m. m., <i>reservationsanslag</i>	59 048	108	59 768	÷	720
Bidrag till vissa bilaterala nordiska projekt m. m., <i>reservationsanslag</i>	3 475	rskr 131	3 625	÷	150

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning (+) Minskning (—)	
Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m., <i>förslagsanslag</i>	232 000	150	222 000	—	10 000
Utbildning och forskning inom högskolan m. m.	2 739 199	59 108	2 726 873	—	12 326
Viss utbildning via radio och television m. m., <i>reservationsanslag</i>	56 906	89		+	4 787
Bidrag till driften av folkhögskolor m. m., <i>förslagsanslag</i>	215 997	55	224 497	+	8 500
Studiebidrag m. m., <i>förslagsanslag</i>	675 000	150	716 000	+	41 000
Summa	4 085 506		4 137 090	+	51 584
<i>X. Jordbruksdepartementet</i>					
Statens jordbruksnämnd, <i>förslagsanslag</i>	16 920	74	17 042	÷	122
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, <i>förslagsanslag</i>	3 608 000	94	3 608 000		—
Kostnader för beredskapslagring av jordbruks- produkter m. m., <i>förslagsanslag</i>	47 961	74	60 041	+	12 080
Prisreglerande åtgärder på fiskets område, <i>förslagsanslag</i>	10 000		45 000	÷	35 000
Statens maskinprovningar, <i>förslagsanslag</i>	3 794		1 3 600	—	193
Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>		97			
Bidrag till statens maskinprovningar, <i>reservationsanslag</i>		97			
Summa	3 686 675		3 733 684	+	47 009
<i>XI. Handelsdepartementet</i>					
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i>	3 670	85	4 670	÷	1 000
Nordiska ministerrådets allmänna budget, <i>förslagsanslag</i>	8 975	142	16 092	+	7 117
Handelssekreterare, <i>reservationsanslag</i>	17 755	83	18 655	+	900
Exportfrämjande åtgärder, <i>reservationsanslag</i>	19 556	83	21 656	+	2 100
Bidrag till interamerikanska utvecklingsbanken, <i>förslagsanslag</i>	—	83	6 000	+	6 000
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, <i>förslagsanslag</i>	131 256	74	170 423	+	39 167
Tullverket: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	—	SkU 30	402 385	+	402 385
Tullverket: Anskaffning av viss materiel, <i>reservationsanslag</i>	—	SkU 30	5 075	+	5 075
Summa	181 212		644 956	+	463 744
<i>XII. Arbetsmarknadsdepartementet</i>					
Totalförsvarsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	24 882	74	39 130	÷	14 248
Summa	24 882		39 130	+	14 248
<i>XIII. Bostadsdepartementet</i>					
Byggnadsforskning	11 000	107	16 000	+	5 000
Vissa energibesparande åtgärder inom bostads- beståndet m. m., <i>reservationsanslag</i>	326 000	107	500 000	+	174 000
Summa	337 000		516 000	+	179 000

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning (+) Minskning (-)	
XIV. Industridepartementet					
Företags- och branschfrämjande åtgärder, <i>reservationsanslag</i>	45 610	61 105 }	58 610 {	+ +	3 000 10 000
Kostnader för räntebefrielse vid struktur- garantier till företag inom vissa industri- branscher, <i>reservationsanslag</i>	3 225	105	1 000	—	2 225
Kostnader för räntebefrielse vid särskilda strukturgarantier för textil- och konfektions- industrierna, <i>förslagsanslag</i>	—	105	13 000	+	13 000
Kostnader för avskrivning av lån mot särskilda strukturgarantier för textil- och konfektions- industrierna, <i>reservationsanslag</i>	—	105	10 000	+	10 000
Avskrivningslån till svenska beställare av fartyg, <i>reservationsanslag</i>	—	139	1 300 000	+	1 300 000
Medelstillskott till moderbolaget i den statliga varvskoncernen, <i>reservationsanslag</i>	—	139	435 000	+	435 000
Täckande av förluster på grund av garantier till den statliga varvskoncernen, <i>förslagsanslag</i>	—	139	1	+	1
Täckande av förluster vid investeringsgarantier till vissa företag, <i>förslagsanslag</i>	—	95	1	+	1
Summa	48 835		1 817 612	+	1 768 777
XV. Kommundepartementet					
Länsstyrelserna, <i>förslagsanslag</i>	1 064 649	108	1 066 149	+	1 500
Bidrag till kostnader för kommunal beredskap, <i>reservationsanslag</i>	2 000	74	1 400	—	600
Summa	1 066 649		1 067 549	+	900
XVI. Oförutsedda utgifter					
Oförutsedda utgifter	4 000 000	150	5 000 000	+	1 000 000
Summa	4 000 000		5 000 000	+	1 000 000
XVII. Riksdagen och dess verk m. m.					
Den inre riksdagsförvaltningen: Fortsatt utredning om riksdagens hus m. m., <i>reservationsanslag</i>	4 500	rskr 220	2 500	—	2 000
Summa	4 500		2 500	—	2 000
Summa förändringar av egentliga statsutgifter					+4 200 461
B. Utgifter för statens kapitalfonder					
II. Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar	1 489 299	150	1 576 676	+	87 377
Summa förändringar av utgifter för statens kapitalfonder				+	87 377
Summa förändringar på driftbudgeten					+4 287 838
KAPITALBUDGETEN					
I. Statens affärsverksfonder					
Televerket					
Kommunikationsdepartementet:					
Teleanläggningar m. m.	870 600	74	870 800	+	200

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning (+) Minskning (-)	
Statens järnvägar					
Järnvägar m. m.	672 400	74	673 000	+	600
Summa utgiftsförändringar under statens affärsverksfonder				+	800
II. Statens allmänna fastighetsfond					
Försvarsdepartementet:					
Civildéförsvar: Anskaffning av anläggningar	8 400	74	11 200	+	2 800
Budgetdepartementet:					
Vissa byggnadsarbeten vid tullverket	200	SkU 30	—	—	200
Utbildningsdepartementet:					
Byggnadsarbeten inom utbildnings- departementets verksamhetsområde	150 000	79	130 000	—	20 000
Handelsdepartementet:					
Vissa byggnadsarbeten vid tullverket	—	SkU 30	200	+	200
Summa utgiftsförändringar under statens allmänna fastighetsfond				—	17 200
III. Försvarets fastighetsfond					
Arméförband: Anskaffning av anläggningar	144 000	74	155 000	+	11 000
Marinförband: Anskaffning av anläggningar	78 750	74	79 900	+	1 150
Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar	103 250	74	131 600	+	28 350
Summa utgiftsförändringar under försvarets fastighetsfond				+	40 500
IV. Statens utlåningsfonder					
Utbildningsdepartementet:					
Lånefonden för folkhögskolor	—	55	12 000	+	12 000
Summa utgiftsförändringar under statens utlåningsfonder				+	12 000
V. Fonden för låneunderstöd					
Socialdepartementet:					
Lån för inrättande av alkoholfria restauranger	1	108	1	—	—
Utbildningsdepartementet:					
Lån för investeringar i bokhandel	—	81	1 350	+	1 350
Handelsdepartementet:					
Lån till teko, sko- och garveriindustrier	5 000	85	15 000	+	10 000
Försörjningsberedskapslån	—	85	11 000	+	11 000
Skostrukturlån	—	85	10 000	+	10 000
Bostadsdepartementet:					
Lån till experimentbyggande m. m.	—	107	22 000	+	22 000
Industridepartementet:					
Lån till investeringar inom manuell glasindustri	—	61	9 000	+	9 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för låneunderstöd				+	63 350

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (-)
		Proposi- tionens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	
VI. Fonden för statens aktier				
Industridepartementet:				
Förvärv av Statsföretag AB:s aktier i Karlskronavarvet AB och Uddevallavarvet AB	—	139	135 000	+ 135 000
Förvärv av aktier i moderbolaget i den statliga varvskoncernen	—	139	400 000	+ 400 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för statens aktier				+ 535 000
VII. Fonden för förlag till statsverket				
Jordbruksdepartementet:				
Lagring av jordbruksprodukter	—	94	50 000	+ 50 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för förlag till statsverket				+ 50 000
VIII. Fonden för beredskapslagring				
Socialdepartementet:				
Beredskapslagring av läkemedel m. m.	—	74	30 000	+ 30 000
Jordbruksdepartementet:				
Statens jordbruksnämnds delfond				
Lagring av jordbruksprodukter m. m. för beredskapsändamål	—	74	10 000	+ 10 000
Handelsdepartementet:				
Lagring för beredskapsändamål	59 400	74	21 000	— 38 400
Summa utgiftsförändringar under fonden för beredskapslagring				+ 1 600
IX. Diverse kapitalfonder				
Försvarsdepartementet:				
Statens datamaskinfond:				
Försvarets delfond:				
Anskaffning av datamaskiner	1	74	34 000	+ 33 999
Handelsdepartementet:				
Förrådsanläggningar m. m.	25 025	74	35 000	+ 9 975
Summa utgiftsförändringar under diverse kapitalfonder				+ 43 974
Summa förändringar på kapitalbudgeten				+ 730 024

Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1977/78

Bilaga 6

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1977/78

I Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	103 898 000	
B. Televerkets fond	31 400 000	
C. Statens järnvägars fond	104 000 000	
D. Luftfartsverkets fond	206 698 000	
E. Fabriksverkens fond	58 699 000	
F. Statens vattenfallsverks fond	1 297 500 000	
G. Domänverkets fond	1 701 000	1 803 896 000
II Statens allmänna fastighetsfond		463 915 000
III Försvarets fastighetsfond		72 737 000
IV Statens utlåningsfonder		2 453 209 000
V Fonden för låneunderstöd		572 307 000
VI Fonden för statens aktier		637 000 000
VII Fonden för förslag till statsverket		38 000 000
VIII Fonden för beredskapslagring		61 000 000
IX Diverse kapitalfonder:		
Statens vägverks förrådsfond	22 699 000	
Sjöfartsverkets fond	10 199 000	
Fonden för Södertälje kanalverk	— 771 000	
Statens datamaskinfond	78 000 000	
Jordfonden	15 000 000	
Naturvårdsfonden	4 000 000	
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	— 1 000 000	128 127 000
		6 230 191 000
<i>Avgår kapitalåterbetalning:</i>		
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedels- förluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	22 152 000	23 152 000
		6 207 039 000

FÖRSLAG TILL INVESTERINGSSTATER FÖR BUDGETÅRET 1977/78

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	124 900 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	21 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	103 898 000		
	124 900 000		124 900 000

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel: Tele-		Investeringsanslag:	
anläggningar m. m.		Teleanläggningar m. m.	870 800 000
från statsbudgeten	6 200 000	Televisions- och	
inom fonden	832 200 000	ljudradioanläggningar	54 400 000
Avskrivningsmedel: Tele-			
visions- och			
ljudradioanläggningar			
inom fonden	54 400 000		
Övriga kapitalmedel:			
Teleanläggningar m. m.	1 000 000		
Investeringsbemyndigande:			
Teleanläggningar m. m.	31 400 000		
	925 200 000		925 200 000

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	673 000 000
från statsbudgeten	65 000 000		
inom fonden	496 000 000		
Övriga kapitalmedel	8 000 000		
Investeringsbemyndigande	104 000 000		
	673 000 000		673 000 000

D. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	244 900 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	38 200 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	206 698 000		
	244 900 000		244 900 000

E. Fabriksverkens fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	86 200 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	27 000 000		
Övriga kapitalmedel	500 000		
Investeringsbemyndigande	58 699 000		
	86 200 000		86 200 000

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	2 265 000 000
från statsbudgeten	12 500 000		
inom fonden	945 000 000		
Övriga kapitalmedel	10 000 000		
Investeringsbemyndigande	1 297 500 000		
	<u>2 265 000 000</u>		<u>2 265 000 000</u>

G. Domänverkets fond

Investeringsbemyndigande	1 701 000	Summa investeringsanslag	1 701 000
<i>Summa investeringsbemyndi-</i>			
<i>ganden för statens affärs-</i>			
<i>verksfonder</i>	1 803 896 000		

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	860 141 000
från statsbudgeten	303 220 000		
inom fonden	88 006 000		
Övriga kapitalmedel	5 000 000		
Investeringsbemyndigande	463 915 000		
	<u>860 141 000</u>		<u>860 141 000</u>

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	402 950 000
från statsbudgeten	271 578 000		
inom fonden	36 135 000		
Övriga kapitalmedel	22 500 000		
Investeringsbemyndigande	72 737 000		
	<u>402 950 000</u>		<u>402 950 000</u>

IV. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande	300 000	Investeringsanslag	300 000
--------------------------	---------	--------------------	---------

Biståndsförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	35 000 000	Investeringsanslag	35 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	806 000 000	Investeringsanslag	806 000 000
---	-------------	--------------------	-------------

Lånefonden för studentkårlokaler

Investeringsbemyndigande	10 000 000	Investeringsanslag	10 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

Lånefonden för folkhögskolor

Investeringsbemyndigande	12 000 000	Investeringsanslag	12 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

Fiskerilånefonden

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

**Lånefonden till främjande av beredning och
avsättning av fisk m. m.**

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	797 000	Investeringsanslag	1 700 000
Investeringsbemyndigande	903 000		
	<u>1 700 000</u>		<u>1 700 000</u>

Statens fiskredskapslånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	2 205 000 000	Investeringsanslag	2 205 000 000
--------------------------	---------------	--------------------	---------------

Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	100 000 000	Investeringsanslag	100 000 000
--------------------------	-------------	--------------------	-------------

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------	-------	--------------------	-------

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	90 000 000	Investeringsanslag	90 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

**Summa investeringsbemyndi-
ganden för statens
utlåningsfonder**

2 453 209 000

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	769 253 000
från statsbudgeten	75 975 000		
Övriga kapitalmedel	120 971 000		
Investeringsbemyndigande	572 307 000		
	<u>769 253 000</u>		<u>769 253 000</u>

VI. Fonden för statens aktier

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	637 400 000
från statsbudgeten	400 000		
Investeringsbemyndigande	637 000 000		
	<u>637 400 000</u>		<u>637 400 000</u>

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	57 000 000	Investeringsanslag	95 000 000
Investeringsbemyndigande	38 000 000		
	<u>95 000 000</u>		<u>95 000 000</u>

VIII. Fonden för beredskapslagring

Investeringsbemyndigande	61 000 000	Investeringsanslag	61 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

IX. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	107 400 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	83 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 700 000		
Investeringsbemyndigande	22 699 000		
	<u>107 400 000</u>		<u>107 400 000</u>

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	52 600 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	42 350 000		
Övriga kapitalmedel	50 000		
Investeringsbemyndigande	10 199 000		
	<u>52 600 000</u>		<u>52 600 000</u>

C. Fonden för Södertälje kanalverk

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	200 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	970 000		
Investeringsbemyndigande	— 771 000		
	<u>200 000</u>		<u>200 000</u>

D. Statens datamaskinfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	149 000 000
inom fonden	71 000 000		
Investeringsbemyndigande	78 000 000		
	<u>149 000 000</u>		<u>149 000 000</u>

E. Jordfonden

Investeringsbemyndigande	15 000 000	Investeringsanslag	15 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

F. Naturvårdsfonden

Investeringsbemyndigande	4 000 000	Investeringsanslag	4 000 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

G. Förrådsfonden för ekonomiskt försvar

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	35 000 000
från statsbudgeten	35 000 000		
inom fonden	1 000 000		
Investeringsbemyndigande	— 1 000 000		
	<u>35 000 000</u>		<u>35 000 000</u>

Summa investeringsbemyndiganden för diverse kapitalfonder 128 127 000

SUMMA INVESTERINGSSTATER

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	10 769 851 000
från statsbudgeten	1 576 676 000		
inom fonden	2 736 261 000		
Övriga kapitalmedel	226 723 000		
Investeringsbemyndigande	6 230 191 000		
	<u>10 769 851 000</u>		<u>10 769 851 000</u>

**Förändringar i förslaget
till statsbudget för
budgetåret 1977/78
sedan budgetpropositionen**

Bilaga 7

**FÖRÄNDRINGAR I FÖRSLAGET TILL STATS-
BUDGET FÖR BUDGETÅRET 1977/78 SEDAN
BUDGETPROPOSITIONEN**

Totalbudgeten för

Inkomster

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	96 970,6	+4 705,6	101 676,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 980,9	+ 317,2	2 298,2
III. Diverse inkomster	923,5	+ 116,1	1 039,6
Summa	99 875,0	+5 138,9	105 013,9
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	1 342,1	+ 84,5	1 426,6
II. Riksbanksfonden	450,0	+ 100,0	550,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	599,7	—	599,7
IV. Försvarets fastighetsfond	138,1	+ 3,8	141,9
V. Statens utlåningsfonder	3 216,9	+ 10,0	3 226,9
VI. Fonden för läneunderstöd	163,9	—	163,9
VII. Fonden för statens aktier	78,6	—	78,6
VIII. Fonden för beredskapslagring	136,0	—	136,0
IX. Statens pensionsfonder	104,4	—	104,4
X. Diverse kapitalfonder	117,2	— 1,2	116,0
Summa	6 346,9	+ 197,1	6 544,0
<i>C. Beräknad övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	2 481,8	— 48,5	2 433,3
Övriga kapitalfonder	528,7	+ 1,0	529,7
II. Övrig kapitalåterbetalning	22,2	—	22,2
Summa	3 032,6	— 47,5	2 985,1
Summa	109 254,6	+5 288,5	114 543,0
Underskott	15 747,6	—1 858,0	13 889,6
Summa milj. kr.	125 002,2	+3 430,5	128 432,6

budgetåret 1977/78

Utgifter

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	15,7	—	15,7
II. Justitiedepartementet	4 444,8	—	4 444,8
III. Utrikesdepartementet	3 970,7	—	3 970,7
IV. Försvarsdepartementet	11 476,0	+ 798,0	12 274,0
V. Socialdepartementet	34 792,5	+ 326,0	35 118,4
VI. Kommunikationsdepartementet	7 475,6	+ 6,9	7 482,5
VII. Ekonomidepartementet	331,6	—	331,6
VIII. Budgetdepartementet	8 914,7	— 345,8	8 569,0
IX. Utbildningsdepartementet	16 747,2	+ 44,9	16 792,1
X. Jordbruksdepartementet	5 339,5	+ 107,0	5 446,5
XI. Handelsdepartementet	463,4	+ 466,5	929,9
XII. Arbetsmarknadsdepartementet	6 064,7	+ 14,2	6 078,9
XIII. Bostadsdepartementet	7 557,8	+ 201,0	7 758,8
XIV. Industridepartementet	4 558,2	+ 2 312,8	6 871,0
XV. Kommundepartementet	1 671,4	+ 0,9	1 672,3
XVI. Oförutsedda utgifter	4 000,0	+ 1 000,0	5 000,0
XVII. Riksdagen och dess verk	178,4	— 2,0	176,4
XVIII. Riksgäldsfonden	6 400,0	—	6 400,0
Summa	124 402,2	+ 4 930,5	129 332,6
<i>B. Beräknad övrig medelsförbrukning:</i>			
I. Minskning av anslagsbehållningar	300,0	— 1 500,0	— 1 200,0
II. Ökad disposition av rörliga krediter	300,0	—	300,0
Summa	600,0	— 1 500,0	— 900,0
Summa milj. kr.	125 002,2	+ 3 430,5	128 432,6

Driftbudgeten för**Inkomster**

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	96 970,6	+ 4 705,6	101 676,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 980,9	+ 317,2	2 298,2
III. Diverse inkomster	923,5	+ 116,1	1 039,6
Summa	99 875,0	+ 5 138,9	105 013,9
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	1 342,1	+ 84,5	1 426,6
II. Riksbanksfonden	450,0	+ 100,0	550,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	599,7	—	599,7
IV. Försvarets fastighetsfond	138,1	+ 3,8	141,9
V. Statens utlåningsfonder	3 216,9	+ 10,0	3 226,9
VI. Fonden för låneunderstöd	163,9	—	163,9
VII. Fonden för statens aktier	78,6	—	78,6
VIII. Fonden för beredskapslagring	136,0	—	136,0
IX. Statens pensionsfonder	104,4	—	104,4
X. Diverse kapitalfonder	117,2	— 1,2	116,0
Summa	6 346,9	+ 197,1	6 544,0
 Summa inkomster på driftbudgeten	 106 221,9	 + 5 336,0	 111 557,9
<i>Beräknat underskott på budgetregleringen:</i>			
Beräknat underskott på budgetregleringen	9 480,7	— 98,1	9 382,6
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	150,0	— 950,0	— 800,0
Summa	9 630,7	— 1 048,1	8 582,6
Summa milj. kr.	115 852,6	+ 4 287,8	120 140,5

budgetåret 1977/78

Utgifter

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	15,7	—	15,7
II. Justitiedepartementet	4 359,2	—	4 359,2
III. Utrikesdepartementet	3 958,4	—	3 958,4
IV. Försvarsdepartementet	11 057,6	+ 720,7	11 778,3
V. Socialdepartementet	34 702,2	+ 296,0	34 998,2
VI. Kommunikationsdepartementet	5 372,6	+ 6,1	5 378,7
VII. Ekonomidepartementet	331,6	—	331,6
VIII. Budgetdepartementet	8 272,1	— 345,6	7 926,6
IX. Utbildningsdepartementet	15 726,8	+ 51,6	15 778,3
X. Jordbruksdepartementet	5 258,8	+ 47,0	5 305,8
XI. Handelsdepartementet	370,9	+ 463,7	834,7
XII. Arbetsmarknadsdepartementet	6 064,7	+ 14,2	6 078,9
XIII. Bostadsdepartementet	5 252,8	+ 179,0	5 431,8
XIV. Industridepartementet	1 369,1	+ 1 768,8	3 137,9
XV. Kommundepartementet	1 671,4	+ 0,9	1 672,3
XVI. Oförutsedda utgifter	4 000,0	+ 1 000,0	5 000,0
XVII. Riksdagen och dess verk	178,4	— 2,0	176,4
Summa	107 962,3	+ 4 200,5	112 162,8
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	6 400,0	—	6 400,0
II. Avskrivningar av nya kapital- investeringar	1 489,3	+ 87,4	1 576,7
III. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Summa	7 890,3	+ 87,4	7 977,7
Summa utgifter på driftbudgeten	115 852,6	+ 4 287,8	120 140,5
Summa milj. kr. 115 852,6 + 4 287,8 120 140,5			

Kapitalbudgeten för

Inkomster

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
Låncmedel	5 516,9	+ 690,1	6 207,0

Summa milj. kr. **5 516,9** + **690,1** **6 207,0**

budgetåret 1977/78

Utgifter

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Postverkets fond	103,9	—	103,9
Televerkets fond	30,6	+ 0,8	31,4
Statens järnvägars fond	117,0	— 13,0	104,0
Luftfartsverkets fond	206,0	+ 0,7	206,7
Fabriksverkens fond	53,7	+ 5,0	58,7
Statens vattenfallsverks fond	1 242,5	+ 55,0	1 297,5
Domänverkets fond	1,7	—	1,7
II. Statens allmänna fastighetsfond	472,5	— 8,6	463,9
III. Försvarets fastighetsfond	54,8	+ 18,0	72,7
IV. Statens utlåningsfonder	2 441,2	+ 12,0	2 453,2
V. Fonden för låneunderstöd	571,6	+ 0,7	572,3
VI. Fonden för statens aktier	102,0	+ 535,0	637,0
VII. Fonden för förslag till statsverket	— 12,0	+ 50,0	38,0
VIII. Fonden för beredskapslagring	59,4	+ 1,6	61,0
IX. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förädsfond	23,7	— 1,0	22,7
Sjöfartsverkets fond	10,2	—	10,2
Fonden för Södertälje kanalverk	— 0,8	—	— 0,8
Statens datamaskinfond	44,0	+ 34,0	78,0
Jordfonden	15,0	—	15,0
Naturvårdsfonden	4,0	—	4,0
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	— 1,0	—	— 1,0
Summa	5 540,0	+ 690,1	6 230,2
Avgår kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Övrig kapitalåterbetalning	22,2	—	22,2
Summa	23,2	—	23,2
Summa milj. kr.	5 516,9	+ 690,1	6 207,0

Lagförslag

Bilaga 8

Förslag till

Lag om storleken av statlig inkomstkatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1977/78¹

Härigenom föreskrives att statlig inkomstkatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstkatt, skall för budgetåret 1977/78 ingå i preliminär skatt med 100 procent av grundbeloppet.

¹ Jämför 1976: 392.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderat budgetförslag 1977	1
1 Budgetens samhällsekonomiska bakgrund	1
2 Besparingsåtgärder rörande statsbudgeten m. m.	5
3 Statsfinansiella perspektiv på längre sikt	15
4 Det reviderade budgetförslaget	24

Särskilda frågor

1 Utnyttjande av finansfullmakten m. m.	27
2 Totalbudgeten budgetåren 1976/77 och 1977/78	27
2.1 Totalbudgetens utgiftsanslag	27
2.2 Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1977/78	29
2.3 Totalbudgetens inkomster	30
2.4 Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling	33
2.5 Beräkning av dispositioner av rörliga krediter	34
2.6 Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1976/77 och 1977/78	34

Hemställan	36
-------------------	-----------

Bilaga 1: Långtidsbudget för perioden 1977/78—1981/82

Bilaga 2: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1976/77

Bilaga 3: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1977/78

Bilaga 4: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1977/78

Bilaga 5: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1977/78

Bilaga 6: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1977/78

Bilaga 7: Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1977/78 sedan budgetpropositionen

Bilaga 8: Lagförslag

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
 PROTOKOLL
 vid regeringssammanträde
 1977-04-21

Föredragande: statsrådet Gustavsson såvitt avser frågor under punkterna 1 och 2;
 statsrådet Troedsson såvitt avser fråga under punkten 3

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt avser socialdepartementets verksamhetsområde

1 Tidigareläggning av höjning av allmänna barnbidrag

I årets budgetproposition (prop. 1976/77: 100 bil. 8 p. C 1) har föreslagits en höjning av det allmänna barnbidraget från 1 800 kr. till 2 100 kr. per barn och år fr. o. m. den 1 januari 1978. Bidragshöjningen innebär en kostnadsökning på statsbudgeten med 540 milj. kr. för helt år, varav halva beloppet belastar nästa budgetår. I propositionen har för allmänna barnbidrag under budgetåret 1977/78 tagits upp ett förslagsanslag av 3 505 milj. kr. Förslaget har godkänts av riksdagen (SoU 1976/77: 25, rskr. 1976/77: 200).

Mot bakgrund av det åtstramningsprogram som regeringen har lagt fram bör höjningen av de allmänna barnbidragen genomföras redan den 1 juli 1977. Tidigareläggningen av bidragshöjningen innebär att anslagsbelastningen för budgetåret 1977/78 ökar med 270 milj. kr. Det i budgetpropositionen upptagna anslagsbeloppet bör därför räknas upp med nämnda belopp. Förslag till lagändring bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga A*.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

dels antaga inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1977: 000) om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,

dels till *Allmänna barnbidrag* för budgetåret 1977/78 under femte huvudtiteln utöver tidigare anvisat förslagsanslag anvisa ytterligare 270 000 000 kr.

2 Ändrade regler för läkemedelsrabatter

Den som omfattas av sjukförsäkringen är berättigad till nedsättning av kostnaderna för inköp av läkemedel som vid sjukdom har ordinerats

av läkare. Denna nedsättning vid läkemedelsinköp utgör f. n. hälften av kostnaden mellan 5 och 35 kr. samt hela kostnaden över 35 kr. Det innebär att de direkta kostnaderna för den enskilde vid inköp av medicin på recept uppgår till högst 20 kr. för varje inköp av samtidigt ordinerade läkemedel. Sjukförsäkringens läkemedelsrabatteringen innebär vidare att läkemedel tillhandahålls helt kostnadsfritt vid vissa sjukdomar. Regeringen fastställer för vilka sjukdomar och läkemedel kostnadsfriheten skall gälla.

Nuvarande beloppsgränser för läkemedelsrabatteringen har gällt sedan den 1 januari 1976. Det undre karensbeloppet om 5 kr. har dock legat stilla sedan år 1968. Bl. a. mot bakgrund av den allmänna prisutvecklingen bör dessa gränser justeras fr. o. m. den 1 januari 1978. Prisnedsättningen vid läkemedelsinköp bör då ändras till att gälla hälften av kostnaden mellan 10 och 40 kr. och hela kostnaden över 40 kr. Det innebär att den maximala kostnaden kommer att uppgå till 25 kr. vid varje inköp. De föreslagna nya beloppsgränserna innebär en kostnadsbesparing för sjukförsäkringen med ca 75 milj. kr. per år, varav ca 11 milj. kr. påverkar statsbudgetens anslag till sjukförsäkringen.

Kvinnor och barn kan i anslutning till mödra- och barnhälsovård samt skolhälsovård få vissa skyddsläkemedel kostnadsfritt. Med skyddsläkemedel avses vitamin- eller mineralämnesrika läkemedel som är ägnade att förebygga eller bota hälsoskador orsakade av brister i näringen. Bestämmelserna gäller också immun- och gammaglobulin då de används för att skydda havande kvinnor mot röda hund. Läkemedel kan också tillhandahållas kostnadsfritt åt vissa kvinnor med havandeskapssjukdomar. Kostnaderna för dessa läkemedel täcks från socialhuvudtitelns anslag Läkemedel åt vissa kvinnor och barn, vilket för nästa budgetår tagits upp med 5 milj. kr. (prop. 1976/77: 100 bil. 8 p. F 1, SoU 1976/77: 25, rskr 1976/77: 200).

Socialstyrelsen har i skrivelse den 20 maj 1975 föreslagit att bestämmelserna om kostnadsfria läkemedel åt vissa kvinnor med havandeskapssjukdomar skall upphävas eftersom de tillämpas i mycket liten omfattning.

Beträffande behovet av skyddsläkemedel åt havande och ammande kvinnor anförde socialstyrelsen att de under senare år förbättrade kostvanorna väsentligt minskat detta behov. Ett undantag utgjorde dock järn, varav behovet för havande kvinnor inte kan tillgodoses enbart genom kosten. Socialstyrelsen föreslog att förteckningen över skyddsläkemedel åt havande och ammande kvinnor i fortsättningen upptar endast järnpreparat.

Skyddsläkemedel för barn avser nästan uteslutande AD-vitaminpreparat. Dagsbehovet för barn av AD-vitamin kan inte enbart tillgodoses genom kosten. Barn kan vidare enligt styrelsen komma i tillfälligt behov av järn, men detta bör då räknas som kurativ behandling och falla

under läkemedelsförmånen inom den allmänna försäkringen. Styrelsen föreslog att förteckningen över skyddsläkemedel åt barn fortsättningsvis omfattar endast AD-vitaminpreparat.

Efter samråd med statsrådet Troedsson vill jag föreslå följande åtgärder.

I enlighet med socialstyrelsens förslag bör nuvarande bestämmelser om kostnadsfritt tillhandahållande av läkemedel åt vissa kvinnor med havandeskapssjukdomar slopas. Eftersom de kvinnor det här gäller ofta är i samtidigt behov av även andra läkemedel har de vanliga reglerna för läkemedelsrabatter i praktiken redan kommit att tillämpas i flertalet fall.

När det gäller bestämmelserna om skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn anser jag att det inte längre finns behov av en särreglering för dessa läkemedel. De bör behandlas på samma sätt som övriga läkemedel och inordnas under bestämmelserna i lagen (1954: 519) angående kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel. En bestämmelse om att reglerna om prisnedsättning skall gälla även för skyddsläkemedel åt kvinnor och barn bör därför föras in i denna lag. Jag räknar inte med att dessa ändringar skall få någon egentlig ekonomisk betydelse för berörda grupper. Kostnaderna för de läkemedel det här gäller rör sig vanligen om något tiotal kronor om året. För att omläggningen inte skall kunna få ekonomiska effekter som nu inte kan förutses bör det dock i lagen tas in en bestämmelse som ger regeringen möjlighet att förordna om att skyddsläkemedel i vissa fall skall tillhandahållas kostnadsfritt.

De nya bestämmelserna om skyddsläkemedel bör gälla fr. o. m. den 1 januari 1978. Det innebär att anslaget Läkemedel åt vissa kvinnor och barn för nästa budgetår kommer att belastas endast med halv årskostnad. Samtidigt uppkommer en viss mindre merkostnad för sjukförsäkringen.

Förslag till lagändring enligt vad jag har anfört bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga B*.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

dels antaga inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1954: 519) om kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel,

dels godkänna vad jag har anfört om ändrade regler för tillhandahållande av läkemedel åt vissa kvinnor och barn.

3 Avgifterna för den statliga läkemedelskontrollen

Den statliga läkemedelskontrollens verksamhet finansieras i huvudsak med avgifter. Enligt de principer för denna verksamhet som riksdagen godkänt (prop. 1970: 74, SU 1970: 98, rskr 1970: 223) skall 80 % av kostnaderna för läkemedelskontrollen täckas genom avgifter från

läkemedelsföretagen. Genom beslut av regeringen den 15 december 1976 skall under budgetåret 1977/78 erläggas en avgift av 9 000 kr. vid ansökan om registrering av farmaceutisk specialitet och en årsavgift av 6 000 kr. för varje registrerad specialitet.

Som motiv för att staten skulle stå för en viss del av kostnaderna för läkemedelskontrollen anfördes vid riksdagsbehandlingen bl. a. att socialstyrelsens läkemedelsavdelning skulle komma att utföra vissa myndighetsfunktioner som inte hade direkt samband med läkemedelskontrollen. Jag anser att det nu finns anledning att ompröva denna ståndpunkt. Även verksamhet som inte direkt kan hänföras till ett visst registreringsärende får anses utgöra ett led i den totala kontrollverksamheten och bör därför enligt min mening finansieras med avgifter. Häri ingår bl. a. kontrollen av sterila engångsartiklar. Fr. o. m. den 1 januari 1978 bör därför samtliga kostnader för läkemedelskontrollen täckas med inflytande registrerings- och årsavgifter. Det ankommer på regeringen att med beaktande härav fastställa avgifternas storlek.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag har anfört om ändrade riktlinjer för finansieringen av den statliga läkemedelskontrollen.

Bilaga A

Förslag till

**Lag om ändring i lagen (1977: 000) om ändring i lagen (1947: 529)
om allmänna barnbidrag**

Härigenom föreskrives att bestämmelserna i 1 § lagen (1977: 000) om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag, som enligt nämnda lag skall börja tillämpas den 1 januari 1978, i stället skall börja tillämpas den 1 juli 1977.

Bilaga B

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954: 519) om kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel

Härigenom föreskrives att 1—3 §§ lagen (1954: 519) om kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel m. m.¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §²

Läkemedel, varå recept utfärdats av läkare eller tandläkare, skall å apotek tillhandahållas kostnadsfritt eller till nedsatt pris enligt vad nedan sägs.

Med läkemedel förstås i denna lag sådana för människor avsedd vara, på vilken läkemedelsförordningen är tillämplig.

Om ej annat föreskrives avses med läkare den som äger behörighet att inom riket utöva läkaryrket och med tandläkare den som äger behörighet att inom riket utöva tandläkaryrket.

Rörande kostnadsfritt tillhandahållande i vissa fall av läkemedel mot könssjukdomar, *skyddsläkemedel åt kvinnor och barn samt läkemedel åt kvinnor lidande av havandeskapssjukdomar*, är särskilt stadgat.

Rörande kostnadsfritt tillhandahållande i vissa fall av läkemedel mot könssjukdomar är särskilt stadgat.

2 §³

Den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring och som lider av långvarig och allvarlig sjukdom äger, där regeringen i fråga om sjukdomen så bestämt, utan kostnad erhålla läkemedel som enligt vad regeringen förordnat skall tillhandahållas kostnadsfritt vid sådan sjukdom.

Havande eller ammande kvinna eller barn som omfattas av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring äger erhålla skyddsläkemedel utan kostnad i den utsträckning regeringen bestämmer.

Vad nu sagts skall beträffande den som är bosatt utom riket gälla allenast för tid varunder han vistas härstädes.

3 §⁴

I annat fall än vad som avses i I annat fall än vad som avses 2 § äger vid sjukdom den som är i 2 § första stycket äger vid sjuk-

¹ Lagen omtryckt 1962: 405. Senaste lydelse av lagens rubrik 1975: 224.

² Senaste lydelse 1975: 1159.

³ Senaste lydelse 1975: 224.

⁴ Senaste lydelse 1975: 224.

Nuvarande lydelse

omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring eller här i riket är i allmän eller enskild tjänst vid inköp av läkemedel åtnjuta nedsättning av fastställt pris för samtidigt förskrivna och inköpta läkemedel med hälften av det belopp varmed priset överstiger fem kronor och hela det belopp varmed priset överstiger trettiofem kronor. Är förskrivning avsedd att expedieras mer än en gång, skall nedsättningen hänföra sig till varje avsett expeditionstillfälle.

Föreslagen lydelse

dom den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring eller här i riket är i allmän eller enskild tjänst vid inköp av läkemedel åtnjuta nedsättning av fastställt pris för samtidigt förskrivna och inköpta läkemedel med hälften av det belopp varmed priset överstiger tio kronor och hela det belopp varmed priset överstiger fyrtio kronor. Är förskrivning avsedd att expedieras mer än en gång, skall nedsättningen hänföra sig till varje avsett expeditionstillfälle.

Bestämmelserna i första stycket äga motsvarande tillämpning på skyddsläkemedel som i annat fall än som avses i 2 § andra stycket förskrives till havande eller ammande kvinna eller barn som omfattas av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring.

Vad nu sagts om den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring skall beträffande försäkrad, som är bosatt utom riket, gälla allenast för tid varunder han vistas härstädes.

Från prisnedsättning enligt denna paragraf äger regeringen undantaga visst läkemedel eller viss grupp av läkemedel som i första stycket avses.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Utdrag
KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Föredragande: statsrådet Turesson

**Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78
såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde**

DRIFTBUDGETEN

SJÄTTE HUVUDTITELN

E. Institut m. m.

E 14. Transportstöd för Norrland m. m. I prop. 1976/77: 100 har behovet av bidragsmedel för budgetåret 1977/78 beräknats uppgå till 123 milj. kr.

Transportstödet till det norrländska näringslivet enligt kungörelsen (1973: 895) om statligt regionalpolitiskt transportstöd omfattar fraktbidrag för transporter med järnväg och lastbil i yrkesmässig trafik från och till ort inom stödområdet — utom Gotland och Öland — på sträckor över 250 km. Av regional- och näringspolitiska skäl har stödet inriktats på transporter av helfabrikat och mera bearbetade halvfabrikat inom och ut från stödområdet. Malmer, metaller, ringa bearbetade halvfabrikat inom järn- och stålsektorn, trävaror och pappersmassa samt oljor och bensin undantas. Transportstöd utgår även för transporter av vissa råvaror och halvfabrikat till orter inom stödområdet. Stödet infördes år 1971 och för en treårig försöksperiod i syfte att minska de kostnadsmässiga olägenheter som följer med stora avstånd inom stödområdet (prop. 1970: 84, SU 1970: 105, rskr 1970: 271). Riksdagen tog förnyad ställning till transportstödet år 1973 (prop. 1973: 95, TU 1973: 14, rskr 1973: 250). Därvid utvidgades stödet bl. a. genom ett stöd till transporter av vissa råvaror och halvfabrikat till ort inom stödområdet. Transportstödsystemet i dess nya form gäller enligt riksdagsbeslutet under en femårsperiod t. o. m. år 1978. Riksdagen förutsatte att stödet under perioden successivt följs upp och bedöms med hänsyn till sina verkningar.

Föredraganden

Jag har vid min genomgång funnit att fraktbidraget för vissa pappersprodukter såsom tidnings- och journalpapper, korrugeringspapper för wellpapp (fluting), kraftpapper och kraftpapp kan slopas fr. o. m. den 1 januari 1978. Besparingseffekten till följd härav beräknar jag till ca 12 milj. kr. för helt budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de ändringar i transportstödet för Norrland som jag har angett i det föregående.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Föredragande: statsrådet Wikström såvitt avser frågor under punkterna 2, 3 och 4;
statsrådet Mogård såvitt avser fråga under punkten 1

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde

DRIFTBUDGETEN

NIONDE HUVUDTITELN

D. Skolväsendet

[1] **D 32. Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.** Inom skolväsendet har vissa senareläggningar av byggnadsinvesteringar bedömts möjliga som ett led i ett allmänt åtstramningsprogram. Jag föreslår därför att investeringsramen för skolbyggnader sänks med 60 milj. kr. från i budgetpropositionen angivet belopp om 660 milj. kr.

Jag avser att i annat sammanhang meddela riktlinjer om vilka objekt som i första hand bör komma till stånd inom den nu angivna investeringsramen.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna den ändring av investeringsramens storlek som jag har förordat,
2. till *Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 222 000 000 kr.

F. Vuxenutbildning

[2] **F 5. Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.** Enligt bestämmelserna i 15 § förordningen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning får särskild skolenhet anordnas för kommunal vuxenutbildning under förutsättning att utbildningen varaktigt beräknas uppgå till minst 16,5 poäng. Sådan kommunal vuxenutbildning, som inte har förlagts till särskild enhet, kan förläggas till skolenhet med gymnasieskola eller i vissa fall till skolenhet med endast grundskola. Styrelsen

för utbildningen beslutar om förläggning. Med "förläggning" avses i detta sammanhang administrativ, inte geografisk, placering. Undervisning inom kommunal vuxenutbildning, som har förlagts till en särskild enhet, kan i praktiken äga rum i lokaler på en mängd olika skolor i kommunen. Frågan om förläggning av kommunal vuxenutbildning behandlades av riksdagen senast år 1971 (prop. 1971: 37, UbU 1971: 13, rskr 1971: 170).

Organisationen inom kommunal vuxenutbildning varierar mellan olika kommuner. I vissa kommuner har ingen särskild enhet för kommunal vuxenutbildning inrättats trots att utbildningen under en följd av år omfattat betydligt mer än 16,5 poäng. I andra kommuner har en eller flera särskilda skolenheter inrättats, men viss kommunal vuxenutbildning har trots detta förlagts till andra skolenheter inom kommunen. Jag anser att det skulle vara en fördel för de studerande om organisationen av den kommunala vuxenutbildningen i så stor utsträckning som möjligt samordnades inom en kommun.

Jag förordar därför att kommuner som varaktigt har kommunal vuxenutbildning som beräknas uppgå till lägst 25 poäng skall vara skyldiga att senast den 1 juli 1978 ha inrättat särskild enhet för kommunal vuxenutbildning. Kommuner som har inrättat en eller flera särskilda enheter för kommunal vuxenutbildning bör vidare senast vid denna tidpunkt ha hänfört all kommunal vuxenutbildning inom kommunen till dessa enheter.

I samband med att riksdagen år 1967 beslutade om organisationen om kommunal vuxenutbildning, behandlades också frågan om gränsdragning mellan studieförbundens utbildning och de dåvarande yrkesskolornas deltidskurser, varav en del föreslogs bli överförda till den kommunala vuxenutbildningen (prop. 1967: 85, SU 1967: 117, rskr 1967: 277). Från studieförbundens sida hade framhållits att yrkesskolornas deltidskurser, som i allmänhet var avgiftsfria, i många fall konkurrerade med studieförbundens avgiftsbelagda studiecirklar. Departementschefen ansåg att vissa kurser som var av samma karaktär som studiecirklar även i fortsättningen borde kunna anordnas inom den kommunala vuxenutbildningen, men endast om verksamheten inte tillgodosågs av studieförbunden. Om kurserna anordnades inom kommunal vuxenutbildning borde de statsbidragsmässigt jämföras med studiecirklar. Sådana kurser borde endast få anordnas efter medgivande av skolöverstyrelsen (SÖ).

I skrivelse den 1 december 1975 redovisade SÖ bl. a. att, för att läroplaner på gymnasial nivå utan motsvarighet i gymnasieskolans läroplaner skulle fastställas av SÖ för kommunal vuxenutbildning efter den 1 juli 1976, skulle fordras att de var av samma karaktär som läroplaner med motsvarighet i gymnasieskolans läroplan, dvs. kompetensgivande, och utgjorde ett komplement till den grundläggande utbildning som gymnasieskolekurserna gav. Enligt min mening finns det som en

följd av denna utveckling inte längre behov av att anordna utbildning inom kommunal vuxenutbildning enligt de statsbidragsbestämmelser som gäller för studiecirklar. Folkbildningsutredningen har i uppdrag att föreslå regler för gränsdragning mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund och att utreda om annan organisation än studieförbund skall kunna få statsbidrag för studiecirkel. Det slutliga ställningstagandet till frågan om studiecirklar bör kunna anordnas inom kommunal vuxenutbildning bör därför göras i samband med behandlingen av folkbildningsutredningens övriga förslag. Medan folkbildningsutredningen arbetar, bör dock inte studiecirklar kunna anordnas inom kommunal vuxenutbildning. Detta blir också en konsekvens av vad jag i det följande kommer att förorda om annan anordnare av studiecirkel än lokalt organ av studieförbund.

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag har förordat beträffande kommunal vuxenutbildning.

[3] **F 6. Bidrag till studiecirkelverksamhet.** Enligt bestämmelserna i 16 § förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet utgår statsbidrag även för studiecirklar som anordnas av annan än lokalavdelning eller annat lokalt organ av studieförbund. Denna princip fastställdes av riksdagen år 1963 (prop. 1963: 36, SU 1963: 74, rskr 1963: 190). Under en följd av år har det enligt skolöverstyrelsen (SÖ) i praktiken inte förekommit att annan än lokalt organ av studieförbund ansökt om statsbidrag för studiecirklar från anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet. SÖ redovisar emellertid i skrivelse den 20 december 1976 att ett antal ansökningar om statsbidrag med hänvisning till 16 § under senare tid har kommit in till SÖ.

Enligt SÖ är det principiellt otillfredsställande att SÖ som är tillsynsmyndighet för studieförbunden skall handlägga denna typ av ärenden. SÖ:s personalresurser är inte heller anpassade för detta. SÖ hemställer därför i skrivelsen att 16 § i folkbildningsordningen upphävs.

Folkbildningsutredningen har i uppdrag att pröva om annan organisation än studieförbund skall kunna få statsbidrag för studiecirkel. Statsbidrag under anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet har i praktiken under en följd av år inte utgått till annan anordnare av studiecirklar än lokal avdelning av studieförbund. Med hänsyn härtill förordar jag att statsbidrag för studiecirklar från anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet fr. o. m. budgetåret 1977/78 t. v. endast skall kunna utgå till lokalt organ av studieförbund. Det slutliga ställningstagandet till frågan om statsbidrag bör utgå till annan anordnare bör dock ske först i samband med att ställning tas till folkbildningsutredningens förslag.

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag har förordat om statsbidrag för studie-cirklar.

G. Studiesociala åtgärder

[4] **G 2. Studiebidrag m. m.** Chefen för socialdepartementet har tidigare denna dag föreslagit en höjning av det allmänna barnbidraget från 1 800 kr. till 2 100 kr. per år fr. o. m. den 1 juli 1977. Studiebidraget och det förlängda barnbidraget utgår f. n. med samma belopp som det allmänna barnbidraget. I konsekvens härmed bör nyssnämnda studiesociala förmåner höjas till 175 kr. per månad fr. o. m. höstterminen 1977.

För höjningen av studiebidraget och det förlängda barnbidraget har jag beräknat det totala medelsbehovet för budgetåret till 41,5 milj. kr.

Den föreslagna höjningen av de studiesociala förmånerna kräver en ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1977: 146) om ändring i studiestödslagen (1973: 349). Förslag till denna förändring bör fogas till detta protokoll som bilaga.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

dels antaga inom utbildningdepartementet upprättat förslag till ändring i lagen om ändring i studiestödslagen (1973: 349),

dels till *Studiebidrag m. m.* för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln utöver tidigare anvisat förslagsanslag anvisa ytterligare 41 000 000 kr.

Bilaga

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977: 146) om ändring i studiestödslagen (1973: 349)

Härigenom föreskrives att övergångsbestämmelserna till lagen (1977: 146) om ändring i studiestödslagen (1973: 349) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag träder i kraft såvitt avser 2 kap. 1 § och 3 kap. 6 § den 1 januari 1978 och i övrigt den 1 juli 1977.

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

BOSTADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Föredragande: statsrådet Friggebo

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78
såvitt avser bostadsdepartementets verksamhetsområde

DRIFTBUDGETEN

TRETTONDE HUVUDTITELN

B. Bostadsbyggande m. m.

B 2. Länsbostadsnämnderna. Under denna rubrik har i budgetförslaget för budgetåret 1977/78 upptagits ett förslagsanslag av 40 210 000 kr.

I varje län utom Gotlands län finns en länsbostadsnämnd. Nämnden är länsmyndighet för den statliga verksamheten för att främja bostadsförsörjningen. Den fattar beslut om lån och bidrag m. m. samt förvaltar utestående lån. I Gotlands län fullgörs de uppgifter som ankommer på länsbostadsnämnd av länsstyrelsen.

Jag ber att nu få ta upp frågan om administrationsavgift vid statlig belåning av bostadshus.

År 1974 beslutade riksdagen om väsentliga ändringar i grunderna för den statliga bostadsfinansieringen. Besluten innebar bl. a. att det dåvarande paritetslånesystemet, som infördes år 1967, ersattes av ett system med räntesubventioner till statligt belånade bostadshus.

Systemet med räntesubventioner innebär i korthet att låntagaren får ett statligt bidrag motsvarande skillnaden mellan å ena sidan den verkliga räntekostnaden för bostadslånet och bottenlånet och å andra sidan en räntekostnad beräknad utifrån en på visst sätt bestämd garanterad ränta, olika för olika låntagarekategorier och låneobjekt. Bidrag utgår dock inte för lokaler. Den garanterade räntan är f. n. under första året av lånetiden 6 % om det statliga lånet avser småhus som skall bebos av låntagaren, 5 % under vissa förutsättningar om lånet avser ombyggnad av flerfamiljshus som ägs av låntagare som har möjlighet att göra avdrag vid inkomstbeskattning för del av ombyggnadskostnaden samt 3,9 % i övriga fall. Under varje följande år av lånetiden höjs den garanterade räntan med 0,2 procentenheter för småhus som skall bebos

av låntagaren. För övriga hus höjs på motsvarande sätt räntan med 0,15 procentenheter per år under de första fem åren och därefter med 0,2 procentenheter. Vid övertagande av lån bestäms den garanterade räntan för återstoden av lånetiden som om lånet ursprungligen hade beviljats den nye ägaren eller tomträttshavaren.

Räntebidrag utgår — förutom för hus med lån enligt bostadsfinansieringsförordningen (1974: 946) — även för hus med paritetslån eller nominellt lån enligt bostadslånekungörelsen (1967: 552). Vidare utgår räntebidrag för hus färdigställda efter år 1957 med statliga lån enligt någon av låneförfattningarna från åren 1962, 1957 eller, i fråga om flerfamiljshus, 1948, om låntagaren inte har räntelån. Räntebidrag utgår dock inte om lånet avser småhus och låneunderlaget är högst 25 000 kr. En motsvarande ordning har föreslagits beträffande energisparlån i prop. 1976/77: 107 om hushållning med energi i byggnader m. m. Räntebidrag utgår också för vissa lån som beviljats för studentbostäder.

Den statliga bostadslåneräntan, som f. n. är 9,75 %, bestäms av regeringen för ett år i sänder med hänsyn till den ränta som gäller för långfristiga statsobligationer. I bostadslåneräntan ingår härutöver 0,25 procentenheter avsedda att täcka statens administrationskostnader för utlåningen. Administrationspåslaget skulle vid nuvarande lånestock svara mot en inkomst på i storleksordningen 75 milj.kr. per år. Kostnaden för verksamheten vid bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna uppgår i dagsläget till sammanlagt ca 60 milj. kr. per år.

Räntebidragssystemet innebär emellertid att staten genom bidrag subventionerar även den del av räntan för bostadslån som avser administrationskostnader. Det finns därför enligt min mening skäl att på annat sätt ta ut ersättning för åtminstone en del av statens administrationskostnader för lån som omfattas av räntebidrag.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört förordar jag att en särskild låncavgift tas ut på i huvudsak det sätt som tillämpas på lånemarknaden i övrigt. Avgiften bör utformas som en engångsavgift och, som jag strax återkommer till, i samband med uppläggning och övertagande av lån. Regeringen bör utverka riksdagens bemyndigande att få besluta om en sådan avgift. Möjligheten att ta ut avgift bör gälla i fråga om beslut som meddelas efter den 1 januari 1978. Det bör därvid ankomma på regeringen att bestämma avgiftens storlek samt att meddela närmare bestämmelser för uttagande av avgift. Jag har för avsikt att senare, om vad jag nu har förordat godkänns, föreslå regeringen de åtgärder som behövs.

För riksdagens information vill jag emellertid redovisa följande. Med utgångspunkt i att införandet av en avgift i fråga om redan beviljade lån skulle innebära en ändring i de ursprungligen fastställda villkoren för lånet bör kravet på avgift begränsas till nya lån samt till övertagande av utestående lån. Kravet på avgift vid övertagande av lån

motiveras också av att övertagandet föranleder administrativa kostnader som i princip inte är beaktade vid bestämmandet av låneräntan.

Avgiften i samband med beslut om lån bör med hänsyn till de motiv för avgift som jag har redovisat i det föregående begränsas till sådana typer av lån för vilka räntebidrag utgår. Detta innebär att avgift kommer att tas ut i samband med beslut om bostadslån och energisparlån, det senare om riksdagen bifaller regeringens förslag i prop. 1976/77: 107 beträffande räntebidrag i samband med särskilt energisparlån. Administrativa skäl talar för att avgift tas ut även i de fall räntebidrag inte utgår på grund av att låneunderlaget eller i fråga om energisparlån den lånegrundande kostnaden ej överstiger 25 000 kr.

Vid beslut om övertagande av lån bör med hänsyn till de administrativa merkostnader som därvid uppkommer avgift tas i princip oavsett om lånet är förenat med räntebidrag. Avgift vid övertagande bör således tas ut när det gäller bostadslån enligt bostadsfinansieringsförordningen och lån enligt 1967 resp. 1962 års kungörelser samt egnahems-lån och tertiärlån enligt äldre bestämmelser även i de fall sistnämnda lån inte berättigar till räntebidrag vilket inträffar när huset i fråga är färdigställt år 1957 eller tidigare. Avgift bör vidare tas ut vid övertagande av lån enligt kungörelsen (1974: 252) om statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus. Å andra sidan kan det av sociala eller andra skäl finnas anledning att från avgift vid övertagande göra generella undantag för vissa lånetyper. Jag tänker på t. ex. förbättringslån. Även andra lån av mera speciellt slag, såsom hyresförlustlån, lån till allmänna samlingslokaler, tillägglån för studentbostäder m. fl. sådana lånetyper torde kunna undantas.

Är fastigheten eller tomträtten belastad med flera statliga lån, t. ex. med bostadslån och energisparlån eller tillägglån för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, bör gälla att endast en avgift erläggs vid beslut om övertagande av lånen.

Avgiftens storlek bör bestämmas med hänsyn till de avgifter som gäller för lånemarknaden i övrigt. Mot denna bakgrund avser jag att senare föreslå regeringen om avgift i storleksordningen 150 kr. per låneärende. För enkelhetens skull bör avgiften vara densamma vid beslut om lån som vid övertagande av lån.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att bemyndiga regeringen att ta ut och bestämma storleken av en särskild administrationsavgift vid statlig bostadslångivning i enlighet med vad jag har förordat.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-04-21

Föredragande: statsrådet Johansson

**Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78
såvitt avser industridepartementets verksamhetsområde**

KAPITALBUDGETEN

I. STATENS AFFÄRSVERKSFONDER

F. Statens vattenfallsverk

1. Kraftstationer m. m. Regeringens arbete är inriktat på att riksdagen under hösten 1978 skall föreläggas förslag om den framtida inriktningen av energipolitiken. I samband härmed kommer bl. a. omfattningen av kärnkraftprogrammet att fastläggas.

I avvaktan härpå avser jag att inom kort föreslå regeringen att statens vattenfallsverk får i uppdrag att dels ta upp förhandlingar med med-intressenten i Forsmarks Kraftgrupp AB — Mellansvensk Kraftgrupp AB — om en sådan ändring av planeringen för kärnkraftblocket Forsmark 3 att handlingsfrihet föreligger att avbryta eller fullfölja projektet efter ett energipolitiskt beslut av riksdagen hösten 1978, dels kartlägga konsekvenserna i olika avseenden av en sådan ändring i planeringen.

Efter utvärdering av resultatet av dessa förhandlingar och det övriga material som vattenfallsverket sålunda kommer att redovisa avser jag att under hösten 1977 föreslå regeringen att lägga fram de förslag till åtgärder som kan behövas för att uppnå angivet syfte och för att underlätta en omställning.

Från investeringsanslaget Kraftstationer m. m. har för nästa budgetår anvisats 2 265 milj. kr. Av detta belopp utgör 163 milj. kr. statens vattenfallsverks andel — 74,5 % — av beräknade delägarlån till Forsmarks Kraftgrupps AB för finansieringen av den fortsatta utbyggnaden av Forsmark 3 (prop. 1976/77: 100 bil. 17 s. 312, NU 1976/77: 24, rskr 1976/77: 206).

De anslagsmedel som har beräknats i prop. 1976/77: 100 för finansieringen av utbyggnaden av kärnkraftblocket Forsmark 3 bör mot bakgrund av vad jag nu har sagt kunna disponeras även för täckande av kostnader för åtgärder som bl. a. staten kan behöva vidta till följd av den ändrade planeringen för nämnda block.

Hur stort det totala behovet av medel blir under budgetåret 1977/78 kan bedömas först när resultatet av tidigare nämnda förhandlingar och kartläggning föreligger.

Jag hemställer att regeringen

dels ger riksdagen till känna vad jag har anfört om planeringen av kärnkraftblocket Forsmark 3,

dels föreslår riksdagen att medge att det för budgetåret 1977/78 under fjortonde huvudtiteln uppförda investeringsanslaget *Kraftstationer m. m.* intill ett belopp av 163 000 000 kr. får disponeras i enlighet med vad jag har anfört.